

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यव॑स्स्थोपा॒यव॑स्स्थ दे॒वो व॑स्सवि॒ता प्रा॑र्पयतु
श्रेष्ठ॑तमाय॒ कर्म॑ण॒ आ प्या॑यध्वम॒घ्निया॑ देवभा॒गमूर्ज॑स्वतीः पय॑स्वतीः
प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा व॑स्स्तेन ई॒शत॒ माऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑
हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य
प॒शून्पा॑हि॥१॥

इ॒षे त्रि॑च॒त्वारि॑शत्। (१)॥ [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि॒ प्रत्यु॑ष्ट॒ रक्षः॑ प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॑तयः
प्रेय॑म॒गाद्वि॑षणा॒ ब॒र्हिर॑च्छ॒ मनु॑ना कृ॒ता स्व॒धया॑ वि॒त॑ष्टा त
आव॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्वे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हिरा॑सदे॒ देवा॑ना॒
परि॑षू॒तम॑सि व॒रुष॑वृ॒द्धम॑सि॒ देव॑ब॒र्हिर्मा॑ त्वाऽन्व॒ङ्गा ति॑र्यक्प॒र्व
ते रा॒ध्यास॑माच्छे॒त्ता ते मा रि॑ष॒न्देव॑ब॒र्हिश्श॑तव॒ल्श॒र्वि रौ॑ह
स॒हस्र॑वल्॒शाः॥२॥

वि व॒य॑ रु॒हेम॑ पृथि॒व्यास्स॑म्पृचः पाहि सु॒स॒म्भृता॑ त्वा

सम्भ॑राम्यदि॒त्यै रा॒स्नाऽसीन्द्रा॑ण्यै स॒न्नह॑नम्पूषा ते॑ ग्र॒न्थिङ्ग॑धातु
स ते॑ माऽऽस्था॒दिन्द्र॑स्य त्वा बा॒हुभ्या॑मुद्यच्छे॒ बृह॑स्पते॑र्मूर्ध्ना
ह॑राम्युर्वन्तरि॒क्षमन्वि॑हि देवङ्ग॒मम॑सि॥३॥

सहस्र॑वल्शा अ॒ष्टात्रि॑ंशच्चा॒ (2)॥ [२]

शु॒न्धध्व॑न्दैव्या॒य क॑र्मणे देवय॒ज्यायै॑ मा॒तरि॑श्व॒नो घ॑र्मो-
ऽसि॒ द्यौर॑सि पृ॒थिव्य॑सि वि॒श्वधा॑या अ॒सि पर॑मेण धाम्ना
दृ॒ह॑स्व॒ मा ह्य॑र्वसू॒नाम्प॒वित्र॑मसि श॒तधा॑र॒वँसू॒नाम्प॒वित्र॑मसि
स॒हस्र॑धार॒ हुत॑स्तो॒को हु॒तो द्र॒प्सोऽग्न॑ये॒ बृह॑ते नाका॒य स्वाहा॑
द्यावा॑पृ॒थिवी॑भ्या॒ सा वि॒श्वायु॑स्सा वि॒श्वव्य॑चा॒स्सा वि॒श्वक॑र्मा
सम्पृ॑च्यध्वमृतावरीरू॒र्मिणी॑र्मधु॒मत्त॑मा म॒न्द्रा धन॑स्य सा॒तये॑ सोमे॒न
त्वाऽऽत॑न॒न्मीन्द्रा॑य॒ दधि॑ वि॒ष्णो ह॒व्य र॑क्षस्व॥४॥

सोमे॑नाष्टौ च॒ (3)॥ [३]

क॑र्मणे वा॒न्देवे॒भ्यःश॑केय॒वँषा॑य त्वा प्र॒त्युष्ट॑ रक्षः प्र॒त्युष्टा
अ॒रा॑तयो॒ धूर॑सि॒ धूर्व धूर्व॑न्त॒न्धूर्व त॑र्योऽस्मान्धूर्व॑ति॒ तन्धूर्व॑
य॒वँय॒न्धूर्वा॑म॒स्त्वन्दे॒वाना॑मसि॒ सस्त्रि॑तम॒म्पप्रि॑तम॒ञ्जुष्ट॑तम॒वँहि॑तम-
न्देव॒हूत॑म॒महु॑तमसि॒ हवि॑र्धान॒न्दृह॑स्व॒ मा ह्य॑र्मि॒त्रस्य॑ त्वा चक्षु॑षा
प्रेक्षे॒ मा भे॑र्मा स॒र्वि॑क्था॒ मा त्वा॑॥५॥

हि॒सि॒षमु॑रु वा॒ताय॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सवे॑-

ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामग्रये जुष्टं निर्वपाम्यग्नी-
षोमाभ्यामिदन्देवानामिदमु नस्सह स्फात्यै त्वा नारात्यै सुवरभि वि
ख्येषवैश्वानरज्योतिर्द९ हन्तान्दुर्या द्यावापृथिव्योरुर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित
सादयाम्यग्ने हव्य९ रक्षस्व॥६॥

मा त्वा षट्त्वारि९शच्च। (4)॥ [४]

देवो वस्सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोस्सूर्यस्य
रश्मिभिरापो देवीरग्रेषुवो अग्रेगुवोऽग्रं इमय्यज्ञन्नयताग्रे
यज्ञपतिन्धत्त युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वँवृत्रतूर्ये
प्रोक्षितास्स्थाग्रये वो जुष्टम्प्रोक्षाभ्याम्यग्नीषोमाभ्या९ शुन्धध्वन्दैव्याय
कर्मणे देवयज्याया अवधूत९ रक्षोऽवधूता अरातयो-
ऽदित्यास्त्वगंसि प्रति त्वा॥७॥

पृथिवी वैत्वधिषवंगमसि वानस्पत्यम्प्रति त्वाऽदित्यास्त्वगवैत्वग्रे
वाचो विसर्जनन्देववीतये त्वा गृह्णाम्यद्रिरसि वानस्पत्यस्स
इदन्देवेभ्यो हव्य९ सुशमि शमिष्वेषमा वदोर्जमा वद द्युमद्वदत
वय९ संघातञ्जैष्म वरुषवृद्धमसि प्रति त्वा वरुषवृद्धवैत्तु परापूत९
रक्षः परापूता अरातयो रक्षसाम्भागोऽसि वायुर्वो विविनक्तु देवो
वस्सविता हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥८॥

त्वा भाग एकादश च। (5)॥ [५]

अवधूत॑ रक्षोऽवधूता॑ अरा॑तयोऽदि॒त्यास्त्व॑गंसि॒ प्रति॑ त्वा
 पृथि॒वी वै॑त्तु दि॒वस्स्क॑म्भ॒निर्व॑त्ति॒ प्रति॑ त्वाऽदि॒त्यास्त्व॑ग्वै॒त्तु धि॒षणा॑-
 ऽसि॒ पर्व॑त्या॒ प्रति॑ त्वा दि॒वस्स्क॑म्भ॒निर्व॑त्ति॒ धि॒षणा॑ऽसि॒ पार्व॑तेयी
 प्रति॑ त्वा पर्व॑तिर्वै॒त्तु दे॒वस्य॑ त्वा सवि॑तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां॑ पू॒ष्णो
 हस्ता॑भ्या॒मधि॑वपामि॒ धान्य॑मसि॒ धिनु॑हि दे॒वान्प्रा॑णाय॒ त्वाऽपा॑नाय॒
 त्वा व्या॑नाय॒ त्वा दी॒र्घाम॑नु॒ प्रसि॑ति॒मायु॑षे॒ धान्दे॒वो व॑स्सवि॒ता
 हि॒र॑ण्यपाणिः॒ प्रति॑ गृ॒ह्णातु॑ ॥ ९ ॥

प्राणाय॑ त्वा पञ्च॑दश च। (6)॥ [६]

धृष्टि॑रसि॒ ब्रह्म॑ यु॒च्छापा॑ऽग्नेऽग्नि॒मामा॑द॒ञ्जहि॑ निष्क्र॒व्याद॑
 से॒धा दे॒वय॑ज॒वँह॑ निर्द॒ग्ध॑ रक्षो॒ निर्द॒ग्धा अ॑रा॒तयो॑ ध्रु॒वम॑सि
 पृथि॒वीन्द॑हाऽऽयु॑र्द॒ह प्र॒जान्द॑ह स॒जा॒तान॒स्मै य॑ज॒मानाय॑
 पर्य॑ह ध॒त्रम॑स्यन्त॒रि॒क्षन्द॑ह प्रा॒णन्द॑हापा॒नन्द॑ह स॒जा॒तान॒स्मै
 य॑ज॒मानाय॑ पर्य॑ह ध॒रुण॑मसि॒ दिव॑न्द॒ह चक्षुः॑ ॥ १० ॥

दृ॒ह श्रो॑त्र॒न्द॒ह स॒जा॒तान॒स्मै य॑ज॒मानाय॑ पर्य॑ह ध॒र्माऽसि॑
 दि॒शो दृ॒ह योनि॑न्द॒ह प्र॒जान्द॑ह स॒जा॒तान॒स्मै य॑ज॒मानाय॑ पर्य॑ह
 चि॒त॑स्स्थ प्र॒जाम॒स्मै र॒यिम॒स्मै स॒जा॒तान॒स्मै य॑ज॒मानाय॑ पर्य॑ह
 भृ॒गूणा॑मङ्गि॒रसा॑न्तप॒सा त॑प्यध्व॒य्यानि॑ घ॒र्मे क॒पाला॑न्युपचि॒न्वन्ति॑

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥११॥

चक्षुरष्टाचत्वारिंशच्च। (7)॥ [७]

सर्व्वपामि समापो अद्विरग्मतु समोषधयो रसेन
स९ रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिस्सृज्यध्वमुद्ध्यः परि
प्रजातास्थ समद्विः पृच्यध्वञ्जनयत्यै त्वा सय्यौम्यग्रये त्वा-
ऽग्नीषोमभ्याम्मुखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरु रुरु प्रथस्वोरु
ते यज्ञपतिः प्रथतान्त्वचङ्गृहीष्वाऽन्तरितु९ रक्षोऽन्तरिता अरातयो
देवस्त्वा सविता श्रपयतु वर्षिष्ठे अधि नाकेऽग्निस्ते तनुवम्माऽति
धागग्रे हव्य९ रक्षस्व सम्ब्रह्मणा पृच्यस्वैकताय स्वाहा द्विताय
स्वाहा त्रिताय स्वाहा॥१२॥

सविता द्वाविंशतिश्च। (8)॥ [८]

आदद् इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणस्सहस्रभृष्टिशततेजा
वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलम्मा
हि९सिषमपहतोऽरुः पृथिव्यै व्रजङ्गच्छ गोस्थानघ्वँर्षतु ते
द्यौर्बधान देव सवितः परमस्या परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यश्च वयन्द्विष्मस्तमतो मा मौगपहतोऽरुः पृथिव्यै देवयजन्यै
व्रजम्॥१३॥

गच्छ गोस्थानघ्वँर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्या

परावतिं शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यश्च वयन्दिष्मस्तमतो मा
मौगपंहतोऽरुरुः पृथिव्या अदेवयजनो ब्रजङ्गच्छ गोस्थानुवर्षेतु ते
द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावतिं शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यश्च वयन्दिष्मस्तमतो मा॥१४॥

मौगररुस्ते दिवम्मा स्कान् वसंवस्त्वा परिगृह्णन्तु गायत्रेण
छन्दसा रुद्रास्त्वा परिगृह्णन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽऽदित्यास्त्वा
परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसा देवस्य सवितुस्सवे कर्म कृण्वन्ति
वेधसं ऋतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसि धा असि स्वधा अस्युर्वी
चासि वस्वी चासि पुरा क्रूरस्य विसृपो विरप्शिन्नुदादाय
पृथिवीञ्जीरदानुर्यामैरयश्चन्द्रमसि स्वधाभिस्तान्धीरांसो अनुदृश्य
यजन्ते॥१५॥

देवयजन्ये ब्रजन्तमतो मा विरप्शिन्नेकादश च। (9)॥ [९]

प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरांतयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा
निष्टपामि गोष्ठम्मा निर्मृक्षवाँजिनन्त्वा सपत्नसाहं सम्माजिर्म
वाचम्प्राणश्चक्षुः श्रोत्रम्प्रजाय्योनिम्मा निर्मृक्षवाँजिनीन्त्वा
सपत्नसाहीं सम्माज्मर्याशासाना सौमनसम्प्रजां सौभाग्यन्तनूम्।
अग्नेरनुव्रता भूत्वा सन्नह्ये सुकृताय कम्। सुप्रजसंस्त्वा वयं
सुपत्नीरुप॥१६॥

सेदिम्। अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमविष्यामि

वरुणस्य पाशय्यमबध्नीत सविता सुशेवः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य
लोके स्योनम्मे सह पत्या कृणोमि। समायुषा सम्प्रजया समग्रे
वर्चसा पुनः। सम्पत्नी पत्याऽहङ्गच्छे समात्मा तनुवा मम।
महीनाम्पयोऽस्योषधीनाः रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निः॥१७॥

वपामि महीनाम्पयोऽस्योषधीनाः रसोऽदब्धेन त्वा चक्षुषा-
ऽवैक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्निस्ते तेजो मा वि
नैदग्रेर्जिह्वाऽसि सुभूर्देवानान्धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे भव
शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि देवो वस्सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण
पवित्रेण वसोऽस्सूर्यस्य रश्मिभिश्शुक्रन्त्वा शुक्रायाऽन्धाम्नेधाम्ने
देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषि
धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि॥१८॥

उप नी रश्मिभिश्शुक्रं पोडंश च। (10)॥ [१०]

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्रयं त्वा स्वाहा वेदिरसि बर्हिषे त्वा
स्वाहा बर्हिरसि सुग्न्यस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्य ऊर्गभव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा पृथिवीङ्गच्छत
विष्णोऽस्तूपोऽस्यूर्णाम्रदसन्त्वा स्तृणामि स्वासस्थन्देवेभ्यो गन्धर्वो-
ऽसि विश्वावसुर्विश्वस्मादीषतो यजमानस्य परिधिरिड ईडित
इन्द्रस्य बाहुरसि॥१९॥

दक्षिणो यजमानस्य परिधिरिड ईडितो मित्रावरुणौ
 त्वोत्तरतः परिधत्तान्ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड
 ईडितस्सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्यांश्चिदभिशस्त्या वीतिहोत्रन्त्वा
 कवे द्युमन्तः५ समिधीमह्यग्रे बृहन्तमध्वरे विशो यत्रे स्थो वसूनाः
 रुद्राणामादित्यानाः५ सदसि सीद जुहूरुपभृद्धुवाऽसि घृताची नाम्ना
 प्रियेण नाम्ना प्रिये सदसि सीदैता असदन्त्सुकृतस्य लोके ता
 विष्णो पाहि पाहि यज्ञम्पाहि यज्ञपतिम्पाहि माय्यज्ञनियम्॥२०॥

बाहुरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च। (11)॥ [११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्रे यष्टरिदन्नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वा
 ह्वयति देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वा सविता ह्वयति
 देवयज्याया अग्नाविष्णू मा वामव क्रमिष्विं जिहाथाम्मा मा
 सन्ताप्तल्लोकम्मे लोककृतौ कृणुतद्विष्णोस्स्थानमसीत इन्द्रो
 अकृणोद्वीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमहुतो यज्ञो
 यज्ञपतेरिन्द्रावान्त्स्वाहा बृहद्वाः पाहि माग्रे दुश्चरितादा मा सुचरिते
 भज मुखस्य शिरोऽसि सञ्ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥२१॥

अहुत एकविंशतिश्च। (12)॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नाः५
 इन्द्रो मे निग्राभेणाधराः५ अकः। उद्ग्राभश्च निग्राभश्च ब्रह्म देवा
 अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्।

वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाक्तः रिहाणा वियन्तु
वयः। प्रजाय्योनिम्मा निर्मक्षुमा प्यायन्तामाप ओषधयो
मरुताम्पृषतयस्स्थ दिवम्॥ २२॥

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरय। आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि चक्षुष्पा
अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यम्परिधिम्पर्यधत्था अग्ने देव
पणिभिर्वीयमाणः। तन्त एतमनु जोषम्भरामि नेदेष त्वदपचेतयाते
यज्ञस्य पाथ उप समितः सः स्रावभागास्स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा
बर्हिषदश्च॥ २३॥

देवा इमावौचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी सुम्ने
मा धत्तन्धुरि धुर्यो पातमग्नेऽदध्यायोऽशीततनो पाहि माऽद्य दिवः
पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्वन्यै पाहि दुश्चरितादविषन्नः
पितुङ्कुणु सुषदा योनिः स्वाहा देवा गातुविदो गातुर्वित्वा गातुमित
मनसस्पत इमन्नो देव देवेषु यज्ञः स्वाहा वाचि स्वाहा वाते
धाः॥ २४॥

दिवश्च वित्वा गातुन्नयोदश च। (13)॥ [१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसस्सह मादयध्वै।
उभा दाताराविषा रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम्।
अश्रव हि भूरिदावत्तरा वावि जामातुरुत वा घा स्यालात्।

अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमञ्जनयामि नव्यम्।
इन्द्राग्नी नवतिम्पुरो दासपत्नीरधूनुतम्। साकमेकेन कर्मणा।
शुचिन्नु स्तोमन्नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥२५॥

उभा हि वाꣳ सुहवा जोहवीमि ता वाजꣳ सद्य उशते
धेष्ठा। वयमु त्वा पथस्पते रथन्न वाजसातये। धिये पूषन्नयुज्महि।
पथस्पथः परिपतिवँचस्या कामेन कृतो अभ्यानङ्कम्। स नो
रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियन्धियꣳ सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना
वयꣳ हितेनेव जयामसि। गामश्चम्पोषयित्वा स नः॥२६॥

मृडातीदृशे। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिन्धेनुरिव पयो अस्मासु
धुक्ष्व। मधुश्चुतङ्कृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो मृडयन्तु। अग्ने
नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोर्ध्यस्मञ्जुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नमउक्तिर्विधेम। आ देवानामपि
पन्थामगन् यच्छुक्रवाम तदनु प्रवोदुम्। अग्निर्विद्वान्त्स
यजात्॥२७॥

सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति। यद्वाहिष्ठन्तदग्नये
बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते। अग्ने
त्वम्पारया नव्यो अस्मान्त्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा। पूश्च पृथ्वी
बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शँय्योः। त्वमग्ने व्रतपा
असि देव आ मर्त्येष्व। त्वय्यज्ञेष्वीड्यः। यद्वो वयम्प्रमिनाम

व्रतानि विदुषा॑न्देवा॒ अवि॑दुष्टरासः। अ॒ग्निष्टद्वि॒श्वमा॒ पृ॑णाति वि॒द्वान्
येभि॑र्दे॒वाः ऋ॒तुभिः॑ क॒ल्पया॑ति॥२८॥

जुषेथामा स नो यजादा त्रयोविंशतिश्च। (14)॥ [१४] [इषे त्वा यज्ञस्य शुन्यध्वं
कर्मणे देवोऽवधूतमृष्टिस्सं वपाम्या ददे प्रत्युष्टं कृष्णोऽसि भुवनमसि वाजस्योभा वां चतुर्दश॥१४॥ इषे
दृहं भुवनमृष्टाविंशतिः॥२८॥ इषे त्वा कल्पयाति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आप॑ उ॒न्दन्तु जी॒वसे॑ दी॒र्घायु॒त्वाय॒ वर्च॑स॒ ओष॑धे॒ त्राय॑स्वैन॒ऽ
स्वधि॑ते॒ मेन॑ः॒ हि॑ःसी॒र्देव॒श्रूरे॑तानि॒ प्र व॑पे स्व॒स्त्युत्त॑राण्यशी॒याऽ-
ऽपो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शु॒न्यन्तु॑ घृ॒तेन॑ नो घृ॒तपु॑वः पुनन्तु॒ विश्व॑म॒स्मत्प्र
व॑हन्तु रि॒प्रमु॑दा॒भ्यः शु॒चिरा॑ पू॒त ए॑मि॒ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुव॑ मे
पाहि॑ मही॒नां प॑योऽसि वर्चो॒धा अ॑सि॒ वर्चः॑॥१॥

मयि॑ धेहि वृ॒त्रस्य॑ क॒नीनि॑काऽसि चक्षु॒ष्पा अ॑सि॒ चक्षु॑र्मे
पाहि॑ चि॒त्पति॑स्त्वा पुनातु वा॒क्पति॑स्त्वा पुनातु दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता
पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभि॑स्तस्य॑ ते पवि॒त्रप॑ते
प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॑ कं पु॒ने तच्छि॑केय॒मा वो॑ दे॒वास ई॑महे सत्य॑धर्माणो
अध्व॑रे यद्वो॑ दे॒वास आ॑गुरे यज्ञि॑यासो॒ हवा॑मह॒ इन्द्रा॑ग्नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी

आपं ओषधी (2) स्त्वं दीक्षाणामधिपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥२॥

वचं ओषधीरष्टौ च॥१॥ [१]

आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा
दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहाऽऽपो
देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा
वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं विश्वे राय
इषुध्यसि द्युम्रं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्क्सांमयोः शिल्पे स्थस्ते वामा
रभे ते मा॥३॥

पातमाऽस्य यज्ञस्योदचं इमां धियं शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
दक्षं वरुणं सः शिंशाधि ययाऽति विश्वां दुरिता तरेम सुतर्माणमधि
नावं रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा
हिः सीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिरसि॥४॥

मा मा हिः सीः कृष्यै त्वां सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः
सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मा पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं मनसा
स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहोरोरन्तरिक्षात्स्वाहा यज्ञं वातादा
रभे॥५॥

मा योनिरसि त्रिंशच्च॥२॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसः
 सुपारा नो असद्वशैः। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
 दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
 त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तये प्रबुधे
 नः पुनर्ददः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व। त्वम्॥६॥

यज्ञेष्वीड्यः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽववृत्रन् पूषा सन्या
 सोमो राधसा देवः सविता वसोर्वसुदावा रास्वेयथ्सोमाऽऽभूयो
 भर मा पृणन्मृत्या वि राधि माऽहमायुषा चन्द्रमसि मम भोगाय
 भव वस्त्रमसि मम भोगाय भवोस्त्राऽसि मम भोगाय भव हयोऽसि
 मम भोगाय भव॥७॥

छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव वायवे
 त्वा वरुणाय त्वा निर्ऋत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो अपां नपाद्य
 ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावाँन्मदिन्तमस्तं वो माऽवक्रमिषमच्छित्रं
 तन्तु पृथिव्या अनु गेष भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरणता
 तै अस्त्वथेमव स्य वर आ पृथिव्या आरे शत्रून् कृणुहि
 सर्ववीर एदमगन्म देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व
 ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम॥८॥

आ त्वः हयोऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि

धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यांस्ते सत्यसंवसः प्रसवे वाचो
 यन्त्रमशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेव९ हविः सूर्यस्य
 चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कनीनिकां यदेतंशेभिरीयसे भ्राजमानो
 विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा॥१॥

असि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा
 नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वां पदि बध्नातु पूषाऽध्वनः
 पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता
 सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्राय सोम९
 रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह
 रय्या॥१०॥

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥४॥ [४]

वस्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि
 बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु पृथिव्यास्त्वा
 मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इडायाः पदे घृतवति स्वाहा
 परिलिखित९ रक्षः परिलिखिता अरांतय इदमह९ रक्षसो
 ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य
 ग्रीवाः॥११॥

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं दैवि देव्योर्वश्यां
 पश्यस्व त्वष्टीमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेय तव

स॒दृशि॒ माऽह॑ꣳ रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि योष॑म्॥१२॥

अ॒स्य॒ ग्री॒वा ए॒का॒न्न॒त्रि॒ꣳश॒च॑॥५॥ [५]

अ॒ꣳशु॒ना ते अ॒ꣳशुः पृ॑च्यतां॒ परु॑षा॒ परु॑र्गन्ध॒स्ते का॒मम॑वतु
मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तोऽमा॒त्योऽसि॑ शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॑ऽभि॒ त्यं दे॒वꣳ
स॒वि॒तार॑मू॒ण्योः क॒विक्र॑तुम॒र्चामि॑ स॒त्यस॑वसꣳ रत्न॒धाम॑भि॒ प्रियं
म॒तिमूर्ध्वा॑ यस्या॒मति॑र्भा॒ अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒ हिर॑ण्यपा॒णिर॑मिमीत
सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सु॒वः। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा
प्र॒जास्त्वम॑नु प्राणि॑हि प्र॒जास्त्वाम॑नु प्राण॑न्तु॥१३॥

अ॒नु स॒प्त च॑॥६॥ [६]

सोमं॑ ते क्रीणा॒म्यू॒र्जस्व॑न्तं॒ पय॑स्वन्तं॒ वी॒र्या॑वन्तम॒भिमा॑तिषाहꣳ
शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ क्रीणामि॒ च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॑मृतम॒मृते॑न स॒म्यत्ते
गो॒रस्मे च॒न्द्राणि॑ तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॑स्तस्या॒स्ते स॒हस्र॑पोषं
पु॒ष्यन्त्याश्च॑र॒मेण॑ प॒शुना॑ क्रीणा॒म्यस्मे॒ ते ब॒न्धुर्म॑यि॒ ते रा॒यः
श्रय॑न्ताम॒स्मे ज्योतिः॑ सोम॒विक्र॑यिणि॒ तमो॑ मि॒त्रो न॒ एहि॑
सुमि॑त्रधा॒ इन्द्र॑स्यो॒रु मा वि॑श॒ दक्षि॑णमु॒शन्नु॑शन्तꣳ स्यो॒नः
स्यो॒नꣳ स्वा॒न भ्रा॒जाङ्घा॑रे॒ बम्भा॑रे॒ हस्त॑ सु॒हस्त॑ कृ॒शान॑वे॒ते वः
सोम॑क्रय॑णा॒स्तात्र॑क्षध्वं॒ मा वो॑ द॒भन्न॑॥१४॥

ऊ॒रुं द्वावि॑ꣳशति॒श्व॥७॥ [७]

उ॒दायु॑षा स्वा॒युषो॑दोष॒धीना॑ꣳ रसे॒नोत्प॑र्जन्य॒स्य शु॒ष्मेणो॑द॒स्थाम॑मु॒

अनु। उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आसीदास्तभ्राद्वा
 अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या आसीदद्विश्वा भुवनानि
 सम्राद्विष्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान्
 वाजमर्वत्सु पयो अघ्नियासु हृत्सु॥१५॥

ऋतुं वरुणो विश्वंघ्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावुदुत्यं
 जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ उस्त्रावेतं
 धूर्षाहावनश्च अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि
 वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥१६॥

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥८॥

[८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी
 विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा गन्धर्वो
 विश्वावसुरा दंघच्छेनो भूत्वा परा पतु यजमानस्य नो गृहे
 देवैः सङ्स्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि
 स्वस्तिगामनेहसं येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु
 नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतं संपर्यत
 दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत वरुणस्य
 स्कम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य

पाशः॥१७॥

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥९॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नये त्वा रायस्पोषदाञ्जे विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा
यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गयस्फारः प्रतरणः सुवीरो-
ऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यानदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ॥१८॥

सीद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानां
सख्यान्मा देवानामपसंश्छिध्मह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये
त्वा गृह्णामि तनूनत्रे त्वा गृह्णामि शाकुराय त्वा गृह्णामि
शक्नुन्नोजिष्ठाय त्वा गृह्णाम्यनाधृष्टम- स्यनाधृष्यं देवानामोजो-
ऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु
तपस्तपस्पतिरञ्जसा सत्यमुप गेष सुविते मा धाः॥१९॥

आ मैकं च॥१०॥ [१०]

अशुरशुस्ते देव सोमाऽऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद
आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽ प्यायय
सखीन्त्सुन्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः
प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने व्रतपते
त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि॥२०॥

या तव तनूरियं सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि या
 ते अग्ने रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यांस्ते स्वाहा या ते अग्ने-
 ऽयाशया रजाशया हराशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं वचो अपावधीं
 त्वेषं वचो अपावधीं स्वाहा॥२१॥

त्वयि चत्वारिंशच्च॥११॥

[११]

वित्तायनी मेऽसि तित्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा
 व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्यायुषा
 नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने अङ्गिरो यो
 द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं
 नाम॥२२॥

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सिंहीरसि महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु
 ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा
 पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा-
 ऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहा सिंहीरसि
 सुप्रजावनिः स्वाहा सिंहीः॥२३॥

असि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः स्वाहा
 सिंहीरस्या वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा
 विश्वायुरसि पृथिवीं दृह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं दृहाच्युतक्षिदसि

दिवं दृ॒ष्ट्वाग्नेर्भस्मा॑स्यग्नेः पुरी॑षमसि॥ २४॥

नामं सुप्रजा॒वनिः स्वाहा॑ सि॒न्हीः पञ्च॑त्रि॒शच्च॥ 12॥ [१२]

यु॒ञ्जते॒ मनं॒ उ॒त यु॒ञ्जते॒ धियो॒ वि॒प्रा वि॒प्रस्य॒ बृ॒ह॒तो वि॒प॒श्चितः॑।
वि॒ हो॒त्रा द॒धे व॒युना॒विदे॒क इ॒न्म॒ही दे॒वस्य॑ स॒वितुः॑ परि॒ष्टुतिः॥
सु॒वाग्दे॒व दुर्या॑ ५ आ व॑द दे॒वश्रु॒तौ दे॒वेष्वा घो॑षेथा॒मा नो॑ वी॒रो
जा॒यतां॑ क॒र्म॒ण्यो य॑ ५ स॒र्वेऽनु॑जीवा॒म॒ यो ब॑हूनामसं॒द्वशी॑। इ॒दं
विष्णु॑र्वि च॒क्रमे॒ त्रेधा॑ नि द॒धे प॒दम्। स॒मूढ॑मस्य॥ २५॥

पा॒ ५ सु॒र इ॒रा॒वती॑ धेनु॒मती॑ हि भू॒त ५ सू॒यव॑सिनी॒ मन॑वे यश॒स्ये।
व्य॑स्क॒भ्राद्रो॑द॒सी विष्णु॑रे॒ते दा॒धारं पृ॒थि॒वीम॒भितो॑ म॒यूखैः॑॥ प्राची॑
प्रेत॑म॒ध्वरं॑ क॒ल्पय॑न्ती ऊ॒र्ध्वं य॒ज्ञं न॑यत॒ मा जी॑ह्वरत॒मत्र॑ रमेथा॒
वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या दि॒वो वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्या म॒हो वा॑ विष्णवु॒त
वाऽन्तरि॑क्षा॒द्धस्तौ॑ पृणस्व ब॒हुभि॑र्वस॒व्यैरा॑ प्र यच्छ॥ २६॥

दक्षि॑णा॒दोत॑ स॒व्यात्। विष्णो॑र्नु॒कं वी॒र्या॑णि॒ प्र वोचं॑ यः
पा॒र्थि॒वानि॑ वि॒म॒मे र॒जा ५ सि॑ यो अ॒स्क॒भाय॑दु॒त्तर॑ ५ स॒धस्थं॑
वि॒च॒क॒मा॒णस्त्रे॒धोरु॑गा॒यो विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॑सि॒ विष्णोः॑
श॒ज॒त्रे स्थो॑ विष्णोः॒ स्यू॑रसि॒ विष्णो॑र्ध्रु॒वम॑सि॒ वैष्ण॑वम॑सि॒ विष्ण॑वे
त्वा॥ २७॥

अ॒स्य॒ य॒च्छेका॒न्नच॑त्वारि॒ ५ श॒च्च॥ 13॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाꣳ इमेन।
 तृष्णीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं
 भ्रमासं आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूꣳष्यग्रे
 जुह्वा पतङ्गानसंदितो वि सृज विष्वंगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
 सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
 अघशꣳसः॥ २८॥

यो अन्त्यग्रे मार्किष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ
 प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्राꣳ ओषतात्तिग्महेते। यो नो अरातिꣳ
 समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव
 प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि
 यातुजूनोऽङ्गामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते॥ २९॥

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै
 सुदिनानि रायो द्युम्रान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ सेदग्रे अस्तु सुभगः
 सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे
 विश्वेदस्मै सुदिना साऽसंदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं
 ते वावातां जरताम्॥ ३०॥

इयङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु
 द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्त- दीदिवाꣳसमनु द्यून्।
 कीडन्तस्त्वा सुमनंसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवाꣳसो जनानाम्॥

यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्र उपयाति वसुमता रथेन। तस्य
त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषगजुजौषत्॥ महो
रुजामि॥ ३१॥

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं नो अस्य
वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वंप्रजस्तरणयः
सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सध्रियश्चो निषद्या-
ऽग्रे तवं नः पान्त्वमूर॥ ये पायवो मामतेयं ते अग्रे पश्यन्तो अन्धं
दुरितादरक्षन्। ररक्ष तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना
ह॥ ३२॥

देभुः॥ त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्।
उभा शंसां सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यहयाण॥ अया ते अग्रे
समिधां विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय। दहाशसो रक्षसः
पाह्यस्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनमाऽ-
ऽजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म। शिशानो अग्निः कतुभिः
समिद्धः स नो दिवा॥ ३३॥

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता भान्यग्निराविर्विश्वानि
कृणुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे
विनिक्षे॥ उत स्वानासो दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्त्वा उ।

मदे चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥३४॥

अघशरंसः स ते जरता रुजामि हृ दिवैकचत्वारिंशच्च॥१४॥ [१४]

देवस्य रक्षोहणो विभूस्त्व सोमात्यन्यानां पृथिव्या इषे त्वाऽऽदे वाक्ते सं ते समुद्रं
हविष्मतीरहृदे त्वमग्रे रुद्रश्चतुर्दश॥ देवस्य गुमर्धे हविष्मतीः पवस एकत्रिंशत्॥ देवस्यार्चयः॥ हरिः ओम्।
श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१५]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामाददेऽभिरसि नारिरसि परिलिखितं रक्षः परिलिखिता
अरातय इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वा-
ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्यतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि
यवयास्मद्वेषः॥१॥

यवयारांतीः पितृणां सदनमस्युद्विवं स्तभानाऽन्तरिक्षं पूष्ण
पृथिवीं दह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा
ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म
दह क्षत्रं दह प्रजां दह रायस्पोषं दह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेत्यामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो

गिरं इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय
इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥२॥

द्वेषं इमा अष्टादश च॥१॥ [१]

रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवान्खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि
यं नः समानो यमसमानो निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः
समानो योऽसमानोऽरातीयति गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः
किमत्र भद्रं तन्नौ सह विराडसि सपत्नहा सम्राडसि भ्रातृव्यहा
स्वराडस्यभिमातिहा विश्वाराडसि विश्वासां नाष्टाणां हन्ता॥३॥

रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽव
नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयारांती रक्षोहणो
वलगहनोऽव स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽभि
जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनावुप दधामि वैष्णवी
रक्षोहणो वलगहनो पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो परि
स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवी बृहन्नसि बृहद्वावा
बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥४॥

हन्तेन्द्राय द्वे च॥२॥ [२]

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः श्वात्रो-
ऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदा उशिगंसि कविरङ्घारिरसि
बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः सम्राडसि

कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतक्काऽसि नभस्वानसमृष्टोऽसि
 हव्यसूदं ऋतधामाऽसि सुवर्ज्योतिर्ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामाऽजो-
 ऽस्येकपादहिरसि बुध्नियो रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा
 मा मा हिंसीः॥५॥

अनीकेनाद्यौ च॥३॥

[३]

त्व९ सोम तनूकृद्ध्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि
 वरूथ५ स्वाहा जुषाणो अमुराज्यस्य वेतु स्वाहाऽयं नो
 अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अय९ शत्रूञ्जयतु
 जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजंसातौ॥ उरु विष्णो वि क्रमस्वोरु
 क्षयाय नः कृधि। घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर॥ सोमो
 जिगाति गातुविद्॥६॥

देवानामेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमदित्याः सदो-
 ऽस्यदित्याः सद आ सीदैष वो देव सवितः सोमस्त९ रक्षध्वं
 मा वो दभदेतत् त्व९ सोम देवो देवानुपांगा इदमहं मनुष्यो
 मनुष्यान्त्सह प्रजया सह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्य
 इदमहं निर्वरुणस्य पाशात् सुवरभि॥७॥

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि
 या मम तनूस्त्वय्यभूदिय९ सा मयि या तव तनूर्मय्यभूदेषा सा

त्वयि यथायथं नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि॥८॥

गातुविद्भ्येकत्रिंशच्च॥४॥ [४]

अत्यन्यानां नान्यानुपांगामर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरैस्तं
त्वा जुषे वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा सविता मध्वाऽनक्तोषधे
त्रायस्वेन३ स्वधिते मेन३ हि३सीर्दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षं
मध्यैन मा हि३सीः पृथिव्या सं भव वनस्पते शतबलशो वि रोह
सहस्रबलशा वि वय३ रुहेम यं त्वाऽय३ स्वधितिस्तेतिजानः
प्रणिनाय महते सौभगायाऽच्छिन्नो रायः सुवीरः॥९॥

यं दशं च॥५॥ [५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्यतां लोकः
पितृषदंनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारांतीः पितृणां
सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नैतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति
तस्य वित्ताद्देवस्त्वा सविता मध्वाऽनक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य
उद्विव३ स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृ३ह ते ते
धामान्युश्मसि॥१०॥

गमध्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राह तदुरुगायस्य
विष्णोः परमं पदमव भाति भूरैः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो
व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ तद्विष्णोः परमं पद३ सदा
पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनि३

सुप्रजावनिं॑ रायस्पोष॒वनिं॑ पर्यू॒हामि॑ ब्रह्म॑ द॒ह क्षत्रं॑ द॒ह प्रजां॑
द॒ह रायस्पोषं॑ द॒ह परिवीर॑सि परि॑ त्वा दैवीर्विशो॑ व्ययन्तां
परीम॑ रायस्पोषो॒ यज॑मानं मनु॒ष्या अ॒न्तरि॑क्षस्य त्वा॒ साना॒वव॑
गूहामि॥११॥

उ॒श्मसी पोष॑मेका॒त्रवि॑शतिश्च॥६॥ [६]

इ॒षे त्वो॑प॒वीर॒स्युपो॑ दे॒वान्दैवी॒र्विशः॑ प्रागुर्व॒हीरु॒शिजो॑ बृह॒स्पते॑
धा॒रया॒ वसू॑नि ह॒व्या ते॑ स्वदन्तां दे॒वं त्वष्ट॑र्वसुं रण॒व रे॒वती॑
रम॑ध्वम॒ग्नेर्ज॒नित्र॑मसि वृष॑णौ स्थ उ॒र्वश्य॑स्यायुर॑सि पुरू॒रवा॑
घृ॒तेना॒क्ते वृष॑णं दधाथां गाय॒त्रं छ॒न्दोऽनु॑ प्र जा॑यस्व त्रैष्टु॒भं जा॑ग॒तं
छ॒न्दोऽनु॑ प्रजा॑यस्व भव॑तं॥१२॥

नः॑ सम॑नसौ॒ समो॑कसावरे॒पसौ॑। मा य॒ज्ञं हि॑सिष्टं मा
य॒ज्ञप॑तिं जा॒तवे॑दसौ शि॒वो भ॑वतम॒द्य नः॑॥ अ॒ग्नाव॒ग्निश्च॑रति प्रविष्ट॒
ऋषी॑णां पु॒त्रो अ॑धि॒राज॑ ए॒षः। स्वा॒हाकृ॑त्य ब्रह्म॑णा ते जुहोमि॒ मा
दे॒वानां॑ मिथु॒याक॑र्भा॒गधे॒यम्॥१३॥

भ॒व॒तमे॑कत्रिंशच्च॥७॥ [७]

आ द॑द ऋ॒तस्य॑ त्वा दे॒वह॒विः पा॑शे॒नाऽऽर॑भे ध॒र्षा
मा॒नु॒षान॒द्भ्यस्त्वो॑षधी॒भ्यः प्रो॒क्षा॑म्य॒पां पे॒रुर॑सि स्वा॒त्तं चि॒त् स॑दे॒व
ह॒व्यमा॑पो दे॒वीः स्व॑द॒तैन॑ सं ते॑ प्रा॒णो वा॒युना॑ गच्छ॒ता
सं य॒जत्रै॑र॒ङ्गानि॑ सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषा॑ घृ॒तेना॒क्तौ प॒शुं त्रा॑येथा॒

रेवंतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविंशतोरो अन्तरिक्ष सजूर्देवेन॥१४॥

वातेनाऽस्य हविषस्मना यज्ञ समस्य तनुवा भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त
आतानाऽनर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणाऽऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवाः ॐ ॐ शुद्धा
वयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥१५॥

देवेन चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

वाक्त् आ प्यायतां प्राणस्त आ प्यायतां चक्षुस्त आ प्यायतां
श्रोत्रं त आ प्यायतां या तै प्राणाञ्छुग्जगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्
तै क्रूरं यदास्थितं तत् त आ प्यायतां तत् त एतेन शुन्धतां नाभिस्त
आ प्यायतां पायुस्त आ प्यायतां शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः॥१६॥

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वेन
स्वधिते मेनः हिंसी रक्षसां भागोऽसीदमहं रक्षोऽधमं तमो
नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं तमो
नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोण्वथामच्छित्रो रायः सुवीर
उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानां स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं
गच्छतम्॥१७॥

अद्भ्यो वीहि पञ्च च॥९॥ [९]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं घृतवत्

स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गे अङ्गे नि दैध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गे अङ्गे वि बोभुवदेव
त्वष्टर्भूरि ते सः संमेतु विषुरूपा यत् सलक्ष्माणो भवथ देवत्रा
यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु श्रीरस्यग्निस्त्वा
श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य ॥१८॥

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्ग्या अपामोषधीनाः रोहिष्यै घृतं
घृतपावानः पिबत वसा वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि
स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः
स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः ॥१९॥

वातस्याष्टाविंशतिश्च ॥१०॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः संवितारं गच्छ
स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ
स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दांसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी
गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहाऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा-
ऽद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि यच्छ तनू त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय
शुगंसि तमभि शौच योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो
राजन्नितो वरुण नो मुश्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपांमहे ततो
वरुण नो मुश्च ॥२०॥

असि षड्विंशतिश्च ॥११॥ [११]

हविष्मतीरिमा आपो हविष्मान् देवो अध्वरो हविष्माः आ

वि॒वास॑ति ह॒विष्मा॑ अस्तु सूर्यः॑॥ अ॒ग्नेर्वो॑ऽप॒न्नगृ॑हस्य॒ सदा॑सि
सा॒दयामि॑ सु॒म्नाय॑ सु॒म्निनीः॑ सु॒म्ने मा॑ धत्तेन्द्रा॒ग्नि॒योर्भा॑ग॒धेयीः॑ स्थ
मि॒त्रावरु॑णयोर्भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ॒ यज्ञे॑
जा॒गृत॑॥ २१॥

ह॒विष्म॑न्तीश्चतु॒स्त्रिंशत्॑॥ 12॥ [१२]

हृ॒दे त्वा॒ मन॑से त्वा दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य त्वो॒र्ध्वमि॒मम॑ध्व॒रं कृ॑धि
दि॒वि दे॒वेषु॑ हो॒त्रा यच्छु॑ सोमं॒ राज॑त्रेह्य॒वं रोह॑ मा भे॒र्मा सं
वि॒क्था मा॑ त्वा॒ हि॒सिषं॑ प्र॒जास्त्वमु॑पाव॒रोह॑ प्र॒जास्त्वामु॑पाव॒रोह॑न्तु
शृ॒णोत्व॑ग्निः स॒मिधा॑ ह॒वं मे॑ शृ॒ण्वन्त्वापो॑ धि॒षणा॑श्च दे॒वीः। शृ॒णोत॑
ग्रा॒वाणो॑ वि॒दुषो॑ नु॥ २२॥

य॒ज्ञश्च॑ शृ॒णोतु॑ दे॒वः सं॑वि॒ता ह॒वं मे॑। दे॒वीरा॑पो अ॒पां न॑पा॒द्य
ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य इन्द्रि॑यावा॒न्मदि॑न्त॒मस्तं॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वत्रा॑ ध॒त्त शु॒क्रश्च॑
शु॒क्रपे॑भ्यो॒ येषां॑ भा॒गः स्थ॑ स्वाहा॒ कार्षि॑र॒स्यपा॑पां मृ॒धश्च॑ संमु॒द्रस्य॑
वो॒क्षित्या॑ उ॒न्नये॑। यम॑ग्ने पृ॒त्सु म॒र्त्यमा॑वो॒ वाजे॑षु॒ यं जु॑नाः। स यन्ता॒
श॒श्वती॑रिषः॥ (1)॥ २३॥

नु स॒प्तच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥ 13॥ [१३]

त्वम॑ग्ने रु॒द्रो असु॑रो म॒हो दि॒वस्त्व॑श्च॒ शर्धो॑ मा॒रुतं॑ पृ॒क्ष ई॒शिषे॑।
त्वं वा॒तैर॒रुणै॑र्या॒सि शङ्ग॑यस्त्वं पू॒षा वि॑ध॒तः पा॑सि॒ नु त्मना॑॥ आ वो॒

राजा॑नमध्व॒रस्य॑ रु॒द्रः॑ हो॒तारः॑ स॒त्यय॑ज॒ः रोद॑स्योः। अ॒ग्निं पु॒रा
त॑नयि॒त्नोर॒चित्ता॒द्धिर॑ण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ अ॒ग्निर्हो॑ता निष॑सादा
य॒जीया॑नुप॒स्थे मा॒तुस्सु॑र॒भावं॑ लो॒के। युवा॑ क॒विः पु॑रु॒निष्ठः॥२४॥

ऋ॒तावा॑ ध॒र्ता कृ॑ष्टी॒नामु॑त म॒ध्यं इ॒द्धः॥ सा॒ध्वीम॑क॒र्देव॑वी॒तिं नो
अ॒द्य य॒ज्ञस्य॑ जि॒ह्वाम॑वि॒दाम॑ गु॒ह्याम्। स आ॒युरा॒गाँ॑त्सु॒रभि॑र्वसा॒नो
भ॒द्राम॑क॒र्देव॑हू॒तिं नो अ॒द्य॥ अ॒क्र॒न्दद॑ग्निः स्त॒नय॑न्नि॒व द्यौः क्षा॒मा
रे॒रिह॑द्वीरु॒धः स॒मञ्ज॑न्। स॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो वि॑हीमि॒द्धो अ॒ख्य॒दा रोद॑सी
भा॒नुना॑ भा॒त्यन्तः॥ त्वे व॑सू॒नि पु॑र्वणीक॥२५॥

हो॒त॒र्दोषा॑ व॒स्तो॒रेरि॑रे य॒ज्ञिया॑सः। क्षा॒मे॒व वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑
य॒स्मिन्त्सः॑ सौ॒भ॒गानि॑ दधि॒रे पा॑व॒के॥ तुभ्यं॑ ता अ॒ङ्गिर॑स्त॒म
वि॒श्वाः सु॑क्षि॒तयः॑ पृथ॒क्। अ॒ग्ने का॒माय॑ येमि॒रे॥ अ॒श्या॒म तं
का॒मम॑ग्ने॒ तवो॑त्य॒श्याम॑ र॒यिः र॑यि॒वः सु॒वीर॑म्। अ॒श्या॒म वा॒जम॑भि
वा॒जय॑न्तोऽश्या॒म द्यु॒म्नम॑जरा॒जरं॑ ते॥ श्रेष्ठं॑ य॒विष्ठ॑ भा॒र॒ताग्ने॑
द्यु॒मन्त॑मा॒भर॑॥२६॥

व॒सो पु॑रु॒स्पृहः॑ र॒यिम्॥ स श्वि॑ता॒नस्त॑न्य॒तू रो॑च॒न॒स्था
अ॒जरे॑भिर्ना॒नद॑द्वि॒र्यवि॑ष्ठः। यः पा॑व॒कः पु॑रु॒तमः॑ पु॒रूणि॑
पृथू॒न्य॒ग्निरे॑नुया॒ति भ॑र्वन्॥ आ॒यु॒ष्टे वि॒श्वतो॑ दध॒दय॑म॒ग्निर्व॑रे॒ण्यः।
पुन॑स्ते प्रा॒ण आ॑य॒ति परा॒ यक्ष॑मः सु॒वामि॑ ते॥ आ॒यु॒र्दा अ॑ग्ने
ह॒विषो॑ जुषा॒णो घृ॑तप्र॒तीको॑ घृ॒तयो॑निरेधि। घृ॒तं पी॒त्वा मधु॑ चा॒रु
ग॒व्यं पि॒तेव॑ पु॒त्रम॑भि॥२७॥

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्रे बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिः॥ २८॥

यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्बुचि
रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं
जनयत्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्रे रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥
अग्रे सहन्तमा भर द्युमनस्य प्रासहा रयिम्। विश्वा यः॥ २९॥

चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत॥ तमग्रे पृतनासहं रयिं
सहस्व आ भर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः॥
उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे। स्तोमैर्विधेमाग्नये॥ वद्मा हि
सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्नम्। स त्वं न ऊर्जसन्
ऊर्जं धा राजैव जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्न आयूँषि॥ ३०॥

पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिं मयि॥ अग्ने
पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च॥

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वह। उप यज्ञः हविश्च नः॥
 अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रश्शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥
 उदग्ने शुचयस्त्व शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीः प्यर्चयः॥३१॥

पुनरुच्छः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्य आयूःपि विप्रश्शुचिश्चतुर्दश च॥14॥ [१४]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ ददे ग्रावा॑स्यध्वर॑कृद् देवेभ्यो॑ गम्भीरमिममध्वरं कृध्युत्तमेन॑
 पविनेन्द्राय॑ सोमः॑ सुषु॑तं मधु॑मन्तं पय॑स्वन्तं वृष्टि॑वनिमिन्द्राय॑
 त्वा वृत्र॑घ्न इन्द्राय॑ त्वा वृत्र॑तुर इन्द्राय॑ त्वाऽभिमा॑तिघ्न इन्द्राय॑
 त्वाऽऽदित्य॑वत इन्द्राय॑ त्वा विश्व॑दैव्यावते श्वा॑त्राः स्थं वृत्र॑तुरो
 राधो॑गूर्ता अमृत॑स्य पत्नी॑स्ता देवी॑र्देव॒त्रेमं यज्ञं ध॒त्तोप॑हृताः सोम॑स्य
 पिब॒तोप॑हृतो युष्माक॑म्॥१॥

सोमः॑ पिबतु॑ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॑र्यत् पृथि॒व्यां
 यदुराव॑न्तरिक्षे॒ तेना॒स्मै यज॑माना॒योरु रा॒या कृध्य॑धि दा॒त्रे वोचो॑
 धिष॑णे वी॒डू स॒ती वी॑डयेथा॒मूर्जं दधा॑थामूर्जं मे धत्तं॑ मा वाः
 हि॑सिषं॒ मा मा हि॑सिष्टं प्रा॒गपा॑गुद॒गध॑राक्तास्त्वा दि॒श आ
 धाव॑न्त्वम्ब॒ नि ष्व॑र। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि॒ तस्मै॑ ते सोम॒

सोमाय स्वाहा॥२॥

युष्माकं स्वरं यत्ते नवं च॥१॥ [१]

वाचस्पतये पवस्व वाजिन् वृषा वृष्णो अ॒शुभ्यां गभ॑स्तिपूतो
दे॒वो दे॒वानां प॒वित्रं॑मसि॒ येषां भा॒गोऽसि॒ तेभ्य॑स्त्वा स्वा॒ंकृतो॑ऽसि॒
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्यो॑
मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒हि स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरी॑चिपेभ्य॑ ए॒ष ते योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥३॥

वाचः सप्तचत्वारिंशत्॥२॥ [२]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒न्तर्य॑च्छ म॒घवन् पा॒हि सोम॑मुरुष्य रा॒यः
समि॑षो यज॒स्वान्तस्ते॑ दधामि॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॒क्षं
स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः परै॑श्चान्तर्या॒मे म॑घवन् मादयस्व स्वा॒ंकृतो॑ऽसि॒
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्यो॑
मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒हि स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरी॑चिपेभ्य॑ ए॒ष ते योनि॑रपानाय॑ त्वा॥४॥

दे॒वेभ्यः॑ सप्त च॥३॥ [३]

आ वा॑यो भूष शुचिपा॒ उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑ विश्व॒वार।
उपो॑ ते अ॒न्धो मद्य॑मयामि॒ यस्य॑ दे॒व दधि॑षे पू॒र्वपे॑यम्॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वा॒यवे॒ त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे सु॒ताः। उप॑ प्रयो॑भिरा

गंतुमिन्दवो वामुशन्ति हि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सज्जोषाभ्यां त्वा॥५॥

आ वांयो त्रिचत्वारिंशत्॥४॥ [४]

अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोमं ऋतावृधा। ममेदिह श्रुतं हवम्। उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वैष ते योनिर्ऋतायुभ्यां त्वा॥६॥

अयं वां विशन्ति॥५॥ [५]

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया यज्ञं मिमिक्षतम्। उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥७॥

या वामृष्टादश॥६॥ [६]

प्रातर्युजौ वि मुच्येथामश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य पीतये॥ उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्श्विभ्यां त्वा॥८॥

प्रातर्युजावेकान्नविंशतिः॥७॥ [७]

अयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने। इममपां संङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रां मतिभीं रिहन्ति॥ उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाहि॥९॥

अयं वेनः पञ्चविंशतिः॥८॥ [८]

तं प्र॒त्न॒था॑ पूर्॒व॒था॑ वि॒श्व॒थे॒म॒था॑ ज्येष्ठ॒ता॑तिं ब॒र्हिष॑दः सु॒व॒र्वि॒दं
प्र॒ती॒ची॒नं वृ॒ज॒नं दो॒ह॒से गि॒राऽऽशुं॑ ज॒य॑न्त॒म॒नु या॒सु व॑र्ध॒से।
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ म॒र्का॒य त्वै॒ष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाः पा॑हि॥१०॥

त९ षड्विंशतिः॥९॥ [९]

ये दे॒वा दि॒व्ये॒का॒द॒श स्थ॑ पृ॒थि॒व्या॒म॒ध्ये॒का॒द॒श स्थाऽप्सु॑षदो
महि॒नै॒का॒द॒श स्थ॑ ते दे॒वा य॒ज्ञमि॒मं जु॑षध्वमु॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो-
ऽस्या॒ग्र॒य॒णोऽसि॑ स्वा॒ग्र॒य॒णो जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं य॒ज्ञप॑ति॒म॒भि
स॒व॒ना पा॑हि विष्णु॒स्त्वां पा॑तु वि॒शं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते॒
योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥११॥

ये दे॒वास्त्रि॑च॒त्वारि॑शत्॥१०॥ [१०]

त्रि॒ंश॒त्रय॑श्च ग॒णि॒नो रु॒ज॒न्तो दि॒वः रु॒द्राः पृ॒थि॒वीं च॑ स॒च॒न्ते।
ए॒का॒द॒शा॒सो अ॒प्सु॒षदः सु॒तः सोमं॑ जुष॒न्ताः स॒व॒नाय॑ वि॒श्वे॑॥
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽस्या॒ग्र॒य॒णोऽसि॑ स्वा॒ग्र॒य॒णो जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं
य॒ज्ञप॑ति॒म॒भि स॒व॒ना पा॑हि विष्णु॒स्त्वां पा॑तु वि॒शं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते॒
योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥१२॥

त्रि॒ंश॒द द्वि॑च॒त्वारि॑शत्॥११॥ [११]

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसी॒न्द्रा॒य त्वा बृ॒हद्व॑ते व॒यं स्व॑त उक्था॒युवे॑
यत् तं इ॒न्द्र बृ॒हद्व॑य॒स्तस्मै॑ त्वा वि॒ष्णा॒वे त्वै॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒य

त्वोक्थायुवे॥१३॥

उपयामगृहीतो द्वाविंशतिः॥१२॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृताय जातमग्निम्।
कविं सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥
उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां
ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिर्ग्रये त्वा
वैश्वानराय॥१४॥

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥१३॥ [१३]

मधुश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च
सहश्च सहस्यश्च तपश्च तपस्यश्चोपयामगृहीतोऽसि सप्तसर्पो-
ऽस्यहस्पत्याय त्वा॥१५॥

मधुस्त्रिंशत्॥१४॥ [१४]

इन्द्राग्नी आ गतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम्। अस्य पातं
धियेषिता॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वेष ते योनिरिन्द्राग्नि-
भ्यां त्वा॥१६॥

इन्द्राग्नी विंशतिः॥१५॥ [१५]

ओमांसश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गतः। दाश्वांसो
दाशुषः सुतम्। उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते

योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥१७॥

इन्द्राग्नी ओमांसो विश्वेतिर्विश्वेतिः॥१६॥ [१६]

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम्।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा मरुत्वन्ते॥१८॥

मरुत्वन्तं षड्विश्वेतिः॥१७॥ [१७]

इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्यते अपिबः सुतस्य।
तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मरुत्वन्ते॥१९॥

इन्द्रेकान्नत्रिश्वेतिः॥१८॥ [१८]

मरुत्वा इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय।
आ सिञ्चस्व जठरे मध्वं ऊर्मिं त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम्॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मरुत्वन्ते॥२०॥

इन्द्रं मरुत्वो मरुत्वानेकान्न त्रिश्वेतिः॥१९॥ [१९]

महा इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमा इवा
स्तोमैर्वत्सस्यं वावृधे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते

योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२१॥

महानेकात्रविंशतिः॥२०॥ [२०]

महा९ इन्द्रो नृवदा चरुषणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः
सहोभिः। अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत्॥
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वेष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२२॥

महानृवत्पञ्चविंशतिः॥२१॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन्
भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥
कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पांसि जन्मनी। तुरीयादित्य सवनं त
इन्द्रियमा तंस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
भवता मृडयन्तः। आ वः॥२३॥

अर्वाचीं सुमतिर्ववृत्याद९होश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवंस्व आदित्येष तं सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन
तृप्य तृप्यास्मं ते वयं तर्पयितारो या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥२२॥ (वः सप्तविंशतिश्च)॥२२॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य९ सावीः।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभाजः स्याम॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥२४॥

वामं चतुर्विंशतिः॥२३॥ [२३]

अदब्धेभिः सवितः पायुभिर्द्व९ शिवेभिर्द्य परि पाहि नो

गयम्। हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यंसे रक्षा माकिर्नो अघशंस
ईशत॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥२५॥

अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः॥२४॥ [२४]

हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स चेत्ता देवता पदम्॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥२६॥

हिरण्यपाणिं चतुर्दश॥२५॥ [२५]

सुशर्माऽसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नम एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः॥२७॥

सुशर्मा द्वादश॥२६॥ [२६]

बृहस्पतिसुतस्य त इन्द्रो इन्द्रियावतः पत्नीवन्तं ग्रहं गृह्णाम्यग्ना
३ इ पत्नीवा ३ स्सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब स्वाहा॥२८॥

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश॥२७॥ [२७]

हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता
तस्य ते देव सोमेष्टयं जुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवन्तं
ग्रहं गृह्णामि हरीः स्थ हर्योर्धानाः सहसोमा इन्द्राय स्वाहा॥२९॥

हरिः पङ्क्तिंशतिः॥२८॥ [२८]

अग्र आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व

दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा तेजस्वत एष ते योनिर्ग्रये
त्वा तेजस्वते॥ ३० ॥

अग्न आयूँषि त्रयोवि ऋशतिः॥ 29 ॥ [२९]

उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः। सोममिन्द्र चमू
सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस्वत एष ते योनिरिन्द्राय
त्वौजस्वते॥ ३१ ॥

उत्तिष्ठन्नेकविंशतिः॥ 30 ॥ [३०]

तुरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य। विश्वमा भांसि
रोचनम्॥ उपयामगृहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते योनिः
सूर्याय त्वा भ्राजस्वते॥ ३२ ॥

तुरणिर्विंशतिः॥ 31 ॥ [३१]

आ प्यायस्व मदिन्तम् सोम विश्वाभिरूतिभिः। भवा नः
सप्रथस्तमः॥ ३३ ॥

आ प्यायस्व नव॥ 32 ॥ [३२]

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान्॥ ३४ ॥

ईयुरेकान्नविंशतिः॥ 33 ॥ [३३]

ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि
 ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं
 त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां
 त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि
 बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा
 सादयामि॥ ३५॥

ज्योतिष्मती९ षट्त्रिंशत्॥ ३४॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
 संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे स्वाहा
 शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहा॥ ३६॥

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥ ३५॥ [३५]

चित्तं९ सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तनिम्ना पशुपतिं
 स्थूलहृदयेनाग्निं९ हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मत्स्राभ्यां
 महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनं९ शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥ ३७॥

चित्तमष्टादश॥ ३६॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं। अर्वाचीनं९ सु ते
 मनो ग्रावां कृणोतु वग्नुनां॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं

ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥३८॥

आ तिष्ठ॑ षड्विंशतिः॥३७॥ [३७]

इन्द्र॑मिद्धरी॒ बहु॒तोऽप्र॑तिधृष्टशवस॒मृषी॑णां च स्तुतीरुपं य॒ज्ञं
च॒ मानु॑षाणाम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ए॒ष ते॒
योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥३९॥

इन्द्र॑मिन्नयोविंशतिः॥३८॥ [३८]

असा॑वि॒ सोमं॑ इन्द्र ते॒ शवि॑ष्ठ धृष्ण॒वा ग॑हि॒ । आ त्वा॑
पृ॒णक्ति॑न्द्रियं र॒जः सूर्यं॑ न र॒श्मिभिः॑ ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒
त्वा षोड॒शिनै॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥४०॥

असा॑वि सप्तविंशतिः॥३९॥ [३९]

सर्व॑स्य॒ प्रति॑शीवरी॒ भूमि॑स्त्वोपस्थ॒ आऽधि॑त॒ । स्यो॒नास्मै॑
सु॒षदा॑ भव॒ यच्छा॑स्मै॒ शर्म॑ स॒प्रथाः॑ ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒ त्वा
षोड॒शिनै॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥४१॥

सर्व॑स्य॒ षड्विंशतिः॥४०॥ [४०]

म॒हा र॑ इन्द्रो॒ वज्र॑बाहुः षोड॒शी शर्म॑ यच्छतु॒ । स्व॒स्ति नो॑ म॒घवा॑
करोतु॒ हन्तु॑ पा॒प्मानं॒ योऽस्मान् द्वेष्टि॑ ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒ त्वा
षोड॒शिनै॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥४२॥

सर्व॑स्य॒ महान्ध॑षड्विंशतिष्विंशतिः॥४१॥ [४१]

स॒जोषां॑ इन्द्र॒ सग॑णो म॒रुद्भिः॑ सोमं॑ पिब वृत्रहञ्छूर वि॒द्वान्।
ज॒हि शत्रूँ॑ रप॒ मृधो॑ नुद॒स्वाऽथाभ॑यं कृणुहि वि॒श्वतो॑ नः॥
उप॒याम॑गृहीतोऽसीन्द्रा॒य त्वा षोड॑शिनं ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒य त्वा
षोड॑शिनै॑ ॥४३॥

स॒जोषां॑स्त्रि॒ंशत्॥४२॥ [४२]

उदु॒ त्यं जा॒तवे॑दसं दे॒वं व॑हन्ति के॒तवः॑। दृ॒शे वि॒श्वाय॑
सूर्य॑म्॥ चि॒त्रं दे॒वाना॑मुद॒गाद॑नीकं चक्षु॑र्मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्या॑ग्रेः।
आऽप्रा॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्ष॒ं सूर्य॑ आ॒त्मा जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च॥
अग्रे॒ नय॑ सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् वि॒श्वानि॑ दे॒व व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
युयो॑ध्य॒स्मञ्जु॑हुरा॒णमे॒नो भूयि॑ष्ठां ते॒ नम॑उक्तिं विधेम॥ दि॒वं गच्छ॑
सु॒वः प॒त रू॒पेण॑ ॥४४॥

वो रू॒पम॒भ्यैमि॑ वय॑सा॒ वयः॑। तुथो॒ वो वि॒श्ववे॑दा वि भ॑जतु
व॒र्षिष्ठे॑ अधि॒ नाकै॑॥ ए॒तत् ते॑ अग्रे॒ राध॑ ऐति॒ सोम॑च्युतं तन्मि॒त्रस्य॑
प॒था न॑य॒तस्य॑ प॒था प्रे॒तं च॒न्द्रद॑क्षिणा य॒ज्ञस्य॑ प॒था सु॑वि॒ता
नय॑न्तीर्ब्राह्म॒णम॒द्य रा॑ध्यास॒मृषि॑मार॒षेयं॑ पि॒तृम॑न्तं पै॒तृम॑त्य॒ं
सु॒धातु॑दक्षिणं वि सु॒वः प॑श्य॒ व्यन्त॑रि॒क्षं य॒तस्व॑ स॒दस्यै॑र॒स्मद्वा॑त्रा
दे॒वत्रा॑ गच्छ॒त म॑धु॒मतीः॑ प्र॒दा॒तार॑मा वि॒श॒तान॑वहा॒यास्मा॑न् दे॒व्याने॑न
प॒थेत् सु॑कृतां॒ लो॒के सी॑द॒त तन्नः॑ सङ्स्कृ॒तम्॥॥४५॥

रू॒पेण॑ स॒दस्यै॑र॒ष्टाद॑श च॥४३ (३७)॥ [४३]

धा॒ता रा॒तिः स॑वि॒तेदं जु॑षन्तां प्र॒जाप॑तिर्निधि॒पति॑र्नो अ॒ग्निः।
 त्वष्टा॑ विष्णुः प्र॒जया॑ स॒ररा॑णो यज॑मानाय॒ द्रवि॑णं दधातु॥ समि॑न्द्र
 णो मन॑सा नेषि॒ गोभिः॑ स॒ सूरि॑भिर्मघव॒न्त्सः स्व॒स्त्या। सं ब्र॑ह्मणा
 दे॒वकृ॑तं यदस्ति॒ सं दे॒वाना॑ सु॒मत्या॑ य॒ज्ञिया॑नाम्॥ सं वर्च॑सा
 पय॑सा सं त॒नूभि॑रगन्महि मन॑सा स॒ शिवे॑न। त्वष्टा॑ नो अत्र
 वरि॑वः कृणोतु॥ ४६॥

अनु॑ मा॒र्ष्टु त॒नुवो॑ यद्वि॒लिष्टम्॥ यदद्य॑ त्वा॑ प्रय॒ति य॒ज्ञे
 अ॒स्मिन्न॑ग्रे हो॒ता र॒मवृ॑णीमहीह। ऋ॒धं ग॒या इ॒धं गु॒ताश॑मिष्टाः प्रजा॒नन्
 य॒ज्ञमु॑पयाहि वि॒द्वान्॥ स्व॒गा वो॑ दे॒वाः स॒दन॑मकर्म॒ य आ॑ज॒ग्म
 स॒वने॑दं जु॒षाणाः॑। ज॒क्षि॒वा सः॑ प॒पि॒वा स॑श्च वि॒श्वेऽस्मे॑ ध॒त्त
 व॒सवो॑ वसू॒नि॥ या॒नाऽव॑ह उ॒शतो॑ दे॒व दे॒वान् तान्॥ ४७॥

प्रेर॑य॒ स्वे अ॑ग्रे स॒धस्थे॑। व॒हमा॑ना॒ भर॑माणा ह॒वी ऽषि॑ वसू॒
 घ॒र्म दि॒वमा॑ तिष्ठ॒तानु॑॥ य॒ज्ञं य॒ज्ञं ग॑च्छ॒ य॒ज्ञप॑तिं गच्छ॒ स्वां योनि॑
 गच्छ॒ स्वाहै॑ष ते॒ य॒ज्ञो य॑ज्ञप॒ते स॒हसू॑क्तवाकः सु॒वीरः॑ स्वाहा॒ देवा॑
 गा॒तुवि॒दो गा॑तुं वि॒त्वा गा॑तुमि॒त् मन॑सस्प॒त इ॒मं नो॑ दे॒व दे॒वेषु॑
 य॒ज्ञं स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॑ वा॒ते धाः॥ ४८॥

कृणोतु॒ तान्॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॥४४ (38)॥

[४४]

उ॒रु ऽ हि॑ राजा॒ वरु॑णश्च॒कार॒ सूर्या॑य पन्था॒मन्वे॑त॒वा उ॑। अ॒पदे॑
 पादा॒ प्रति॑धातवेऽक॒रुता॑प॒वक्ता॑ हृ॒दया॒विध॑श्चित्॥ श॒तं ते॑ राजन्

भिषजः सहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमतिष्ठे अस्तु। बाधस्व द्वेषो निर्ऋतिं
पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत्॥ अभिष्टितो वरुणस्य पाशो-
ऽग्नेरनीकमप आ विवेश। अपां नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्यं दमेदमे॥४९॥

सुमिधं यक्ष्यग्रे॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येत् समुद्रे ते
हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताऽऽपो यज्ञस्य त्वा यज्ञपते
हविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ निचङ्कुण निचेरुरसि
निचङ्कुणाव देवैर्देवकृतमेनोऽयाडव मर्त्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा नो देव
रिषस्पाहि सुमित्रा न आप ओषधयः॥५०॥

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो
देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतः सुभृतमकर्म देवेषु नः सुकृतो
ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश एधो-
ऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेह्यपो अन्वचारिषः
रसेन समंसृक्षमहि। पयस्वाः अग्न आऽगमं तं मा सः सृज
वर्चसा॥५१॥

दमेदम् ओषधय आ षट् च॥45 (39)॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि।
जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्रे अमृतत्वमंश्याम्॥ यस्मै
त्वः सुकृते जातवेद उ लोकमग्रे कृणवः स्योनम्। अश्विनः स

पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसो-
ऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्रातिं रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम-
इन्द्रं ममाद नीथेनीथे मघवानं॥५२॥

सुतासः। यदी सबाधः पितरं न पुत्राः संमानदक्षा अवसे-
हवन्ते॥ अग्रे रसेन तेजसा जातवेदो वि रौचसे। रक्षोहा-
ऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषः रसेन समसृक्षमहि। पयस्वा-
अग्र आऽगमं तं मा सः सृज वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरहिकमस्यग्रे
विभावसुः। स्याम ते सुमतावपि॥ त्वामग्रे वसुपतिं वसूनामभि प्र-
मन्दे॥५३॥

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि प्याम
पृत्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्रे वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम्। स
नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु
प्रभिन्दन्। अयः शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजसातौ॥
अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाइ जुह्वस्यः॥ त्व-
ह्यग्रे अग्निना विप्रो विप्रेण सन्धस्ता। सखा सख्या समिध्यसे॥
उदग्रे शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥५४॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

दे॒वा॒सु॒राः सं॒य॑त्ता आ॒स॒न् ते दे॒वा वि॑ज॒य॒मु॒प॒य॒न्तोऽग्नौ॑
वा॒मं व॒सु सं न्य॑दध॒ते॒द॒मु॒ नो भ॑विष्यति॒ यदि॑ नो जे॒ष्य॒न्तीति॑
तद॒ग्नि॒र्य॒काम॑यत् तेनापा॑क्रामत् तद्दे॒वा वि॑जित्या॒वरु॑रु॒त्स॒मा॒ना
अ॒न्वा॒य॒न् तद॑स्य॒ सह॑साऽदि॒त्सन्त॑ सोऽरो॒दी॒द्यद॑रो॒दीत् तद्ब्रु॑द्रस्य
रु॒द्रत्वं यद॑श्वशी॒यत् तद्॥१॥

र॒ज॒त॑ हिर॑ण्यमभवत् तस्मा॑द्र॒ज॒त॑ हिर॑ण्यमद॒खि॒ण्य॒म॑श्रुज॑
हि यो ब॒र्हिषि॑ ददाति॒ पुरा॑ऽस्य॒ संव॑त्स॒राद्गृ॑हे रु॒दन्ति॑ तस्मा॑द्ब॒र्हिषि॑
न दे॒य॑ हिर॑ण्यम॒ग्नि॒रब्र॑वीद्वा॒ग्यं॒सा॒न्यथ॑ व इ॒दमि॑ति॒ पुन॑रा॒धेयं॑ ते
के॒वल॑मित्य॒ब्रुव॑न्नृ॒ध॒वत् खलु॑ स इत्य॑ब्रवी॒द्यो म॑द्दे॒वत्य॑म॒ग्निमा॑दधा॒ता
इति॑ तं पू॒षाऽऽध॑त्त॒ तेन॑॥२॥

पू॒षाऽऽध॑र्त्त॒ तस्मा॑त् पौ॒ष्णाः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं त्व॑ष्टाऽऽध॑त्त॒
तेन॑ त्व॒ष्टाऽऽध॑र्त्त॒ तस्मा॑त् त्वा॒ष्ट्राः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं म॑नुराऽध॑त्त॒
तेन॑ म॒नुराध॑र्त्त॒ तस्मा॑न्मा॒न॒व्यः प्र॒जा उच्य॑न्ते॒ तं धा॒ताऽऽध॑त्त॒ तेन॑
धा॒ताऽऽध॑र्त्त॒ संव॑त्स॒रो वै धा॒ता तस्मा॑त् संव॑त्स॒रं प्र॒जाः प॒शवो॑ऽनु॒
प्र जा॑यन्ते॒ य ए॒वं पु॑नरा॒धेय॑स्यर्द्धिं वेद॑॥३॥

ऋ॒ध्नो॒त्ये॒व यो॑ऽस्यै॒वं ब॒न्धु॒तां वेद॑ ब॒न्धु॒मान् भ॑वति॒ भाग॑धेयं॒ वा
अ॒ग्निरा॑हि॒त इ॒च्छ॒मानः॑ प्र॒जां प॒शून् यज॑मान॒स्योप॑ दो॒द्रावो॑द्वा॒स्य

पुनरा दधीत भागधेयेनैवैन९ समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा
 पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं
 देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भेरा दधात्ययातयामत्वाय
 दर्भेरा दधात्यद्ध्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतवं ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽऽधत्ते॥४॥

अशीयत् तत् तेन वेदं दर्भेः पञ्चविंशतिश्च॥१॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति योऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तोः पशवो यज्ञमेव पशून् व रुन्धे
 वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
 ऋतायवः पुराऽन्नमख्यन् पङ्क्तो याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः
 पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा॥५॥

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं
 निकामयमानो यदाग्रेय९ सर्वं भवति सैवास्यर्धिः सं वा
 एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाच९ स९सृष्टां
 यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै
 यजमानस्यापराभावाय॥६॥

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपा९शु यजति यथा वामं वसु
 विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराह यथा
 वामं वसु विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा

प्रया॒जेन॒ वष॑ट्करोत्या॒यत॑नादेव नैति॒ यज॑मानो॒ वै पु॑रो॒डाशः॑ प॒शव॑
ए॒ते आ॑हु॒ती॒ यद॑भितः॒ पुरो॒डाश॑मे॒ते आ॑हु॒ती॥७॥

जु॒होति॒ यज॑मानमे॒वोभ॑यतः॒ प॒शुभिः॑ परि॑ गृह्णाति॒ कृत॑यजुः
सम्भृ॑तसम्भार॒ इत्या॑हु॒र्न सम्भृ॑त्याः॒ सम्भ्रा॑रा न यजुः॒ कर्त॑व्यमित्यथो
खलु॑ सम्भृ॑त्या ए॒व सं॑भ्रा॒राः कर्त॑व्यं॒ यजु॑र्यज्ञस्य॒ समृ॑द्धौ
पुन॑र्निष्कृतो रथो॒ दक्षि॑णा पुनरुत्स्यूतं॒ वासः॑ पुनरुत्सृष्टौऽन॒ङ्घ्रान्
पुन॑राधेयस्य॒ समृ॑द्धौ सप्त॒ तै अ॒ग्ने स॒मिधः॑ सप्त जिह्वा॒ इत्य॑ग्निहोत्रं
जु॒होति॒ यत्र॑यत्रै॒वास्य॒ न्य॑क्तं॒ ततः॑॥८॥

ए॒वैन॑मव॒ रुन्धे॑ वीर॒हा वा ए॒ष दे॒वानां॑ योऽग्नि॑मु॒द्वास॑यते॒ तस्य॒
वरु॑ण ए॒वर्ण॑यादा॒ग्निवा॑रुणमेका॒दश॑कपाल॒मनु॑ निर्वपेद्यं॒ चैव॑ हन्ति॒
यश्चा॑स्यर्ण॒यात्तौ भा॑ग॒धेये॑न प्रीणाति॒ नाऽऽर्ति॑माच्छति॒ यज॑मानः॥९॥

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती तत्प्यद्विंशच्च॥२॥ [२]

भूमि॑र्भृ॒न्ना द्यौर्वरि॑णाऽन्तरि॑क्षं महि॒त्वा। उ॒पस्थे॑ ते दे॒व्यदि॑ते-
ऽग्नि॑मन्नादमन्नाद्या॒याऽऽद॑धे॥ आऽयं॒ गौः पृ॒श्निर॑क्रमी॒दस॑नन्मा॒तरं॑
पुनः॑। पि॒तरं॑ च प्र॒यन्थ॑सुवः॥ त्रि॒ंश॑द्धाम॒ वि रा॑जति॒ वाक्प॑त॒ङ्गाय॑
शि॒श्रिये। प्र॒त्यस्य॑ वह॒ द्युभिः॑॥ अ॒स्य प्रा॑णाद॒पान॑त्यन्तश्चरति॒ रोच॑ना।
व्य॒ख्यन्म॑हिषः सुवः॥ यत् त्वा॑॥१०॥

क्रु॒द्धः प॑रो॒वप॑ म॒न्युना॒ यद॑वर्त्या। सु॒कल्प॑म॒ग्ने तत्
तव॒ पुन॑स्त्वोदी॒पयाम॑सि॥ यत् तै म॒न्युप॑रो॒त्तस्य॑ पृथि॒वीमनु॑

दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसंवश्च समाभरन्॥
 मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
 बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त तै
 अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त॥११॥

ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्ताधा त्वा यजन्ति सप्त
 योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा।
 पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया।
 विश्वप्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या
 आज्यं जुषाणा वियन्तु केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु विवस्वाः अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु॥१२॥

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नस्त्रयोदश च॥३॥ [३]

भूमिर्भूम्रा द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
 दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं
 नोपानमत्सैतं॥१३॥

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञिया
 ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो अस्यामेवैनं

प्रतिष्ठित॒मा धत्ते॒ यत्वा॑ क्रुद्धः परो॒वपेत्या॒हाप॑हुत ए॒वास्मै॒ तत्
पुन॒स्त्वोद्दी॑पयाम॒सीत्या॑ह॒ समि॑न्ध ए॒वैनं॒ यत्ते॑ म॒न्युपरो॑प्त॒स्येत्या॑ह
दे॒वता॑भिरे॒व॥१४॥

ए॒न॒९ सं भ॑रति॒ वि वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञश्छि॑द्यते॒ योऽग्नि॑मु॒द्वास॑यते॒
बृह॑स्पति॒वत्य॒र्चोप॑ तिष्ठते॒ ब्रह्म॑ वै दे॒वानां॑ बृह॑स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒व य॒ज्ञ९
सं द॑धाति॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञ९ समि॑मं द॑धा॒त्वित्या॑ह॒ संत॑त्यै॒ विश्वे॑ दे॒वा
इ॒ह मा॑दयन्ता॒मित्या॑ह॒ संत॑त्यै॒व य॒ज्ञं दे॒वेभ्योऽनु॑ दिशति॒ सप्त॑ ते
अ॒ग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वाः॥१५॥

इत्या॑ह स॒प्तस॑प्त॒ वै स॑प्त॒धाऽग्नेः॑ प्रि॒यास्त॑नु॒वस्ता॑ ए॒वाव॑
रु॒न्धे पुन॑रू॒र्जा स॒ह र॒य्येत्य॑भितः॒ पुरो॑डाश॒माहु॑ती जुहोति॒
यज॑मानमे॒वोर्जा॑ च॒ र॒य्या चो॑भयतः॒ परि॑ गृ॒ह्णात्यादि॑त्या॒ वा
अ॒स्मालो॒काद॑मुं लो॒कमा॑यन्ते॒ऽमुष्मि॑ल्लो॒के व्य॑तृष्यन्त॒ इमं॑
लो॒कं पुन॑रभ्य॒वेत्या॒ग्निमा॑धायै॒तान् हो॑मान॒जुह॑वुस्त॒ आ॑र्ध्रु॒वन् ते
सु॒वर्ग॑लो॒कमा॑यन्॒ यः प॑रा॒चीनं॑ पुनरा॒धेया॑द॒ग्निमा॑दधी॒त स॑ ए॒तान्
होमा॑ञ्जुह॒याद्या॑मे॒वाऽऽदि॑त्या ऋ॒द्धिमा॑र्ध्रु॒वन् ता॑मे॒वध्नो॑ति॥१६॥

ए॒तमे॒व जि॒ह्वा ए॒तान् प॑ञ्च॒विंश॑तिश्च॥४॥ [४]

उ॒प॒प्रय॑न्तो॒ अध्व॑रं म॒न्त्रं वो॑चेमा॒ग्नयै॑। आ॒रे अ॒स्मे च॑
शृ॒ण्व॑ते॥ अ॒स्य प्र॒त्नाम॑नु द्युत॑ः शु॒क्रं दु॑दुहे॒ अह॑यः। प॒यः
सह॑स्र॒सामृ॑षिम्॥ अ॒ग्निर्मूर्धा॑ दि॒वः क॒कुत् प॑तिः पृथि॒व्या अ॒यम्।

अपा॑ रेता॑सि जिन्वति॥ अयमि॑ह प्रथ॑मो धा॑यि धा॑तृभि॑र्होता
यजि॑ष्ठो अध्व॑रेष्वीड्यः। यम॑प्र॒वानो॒ भृग॑वो विरु॑रुचु॒र्वने॑षु चि॒त्रं
वि॒भुवं॑ वि॒शेवि॑शे॥ उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॑हुव॒ध्यै॥१७॥

उ॒भा रा॑ध॒सः स॒ह मा॑द॒यध्यै॑। उ॒भा दा॑ता॒रावि॑षा॒रंयी॑णामु॒भा
वाज॑स्य सा॒तये॑ हुवे वा॒म्॥ अ॒यं ते॒ योनि॑र॒ऋत्वि॑यो॒ यतो॑ जा॒तो
अरो॑चथाः। तं जा॒नन्न॑ग्र॒ आ रो॑हाथा॒ नो वर्ध॑या र॒यिम्॥ अ॒ग्र
आयू॑र॒षि पव॑स् आ सु॒वोर्ज॑मि॒षं च॑ नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुना॑म्॥
अ॒ग्रे पव॑स्व॒ स्वपा॑ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्य॑म्। दध॒त्पोष॑र॒यिं॥१८॥

मयि॑॥ अ॒ग्रे पा॑वक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान्
व॑क्षि॒ यक्षि॑ च॥ स नः॑ पा॒वक दी॑दिवोऽ॒ग्रे दे॒वा इ॒हाऽऽव॑ह। उप॑
य॒ज्ञर॑ ह॒विश्च॑ नः॥ अ॒ग्निः शुचि॑व्रततमः शुचि॑र्विप्रः शुचिः॑ क॒विः।
शुची॑ रोचत॒ आहु॑तः॥ उद॑ग्रे शुच॑यस्तव शु॒क्रा भ्राज॑न्त ईरते। तव॒
ज्योती॑र॒ष्यर्च॑यः॥ आ॒युर्दा॑ अ॒ग्रेऽस्या॑यु॒र्मे॥१९॥

दे॒हि वर्चो॑दा अ॒ग्रेऽसि॒ वर्चो॑ मे देहि तनू॒पा अ॒ग्रेऽसि॒ तनु॑वं
मे पा॒ह्यग्रे॑ यन्मे॑ त॒नुवा॑ ऊ॒नं तन्म॑ आ पृ॒ण चि॒त्राव॑सो स्व॒स्ति ते॑
पा॒रम॑शी॒येन्धा॑नास्त्वा श॒त इ॒मा द्यु॑मन्तः॒ समि॑धीमहि वय॑स्वन्तो
वय॑स्कृतं॒ यश॑स्वन्तो यश॑स्कृत॒ सुवी॑रा॒सो अदा॑भ्यम्। अ॒ग्रे
सप॑त्न॒दम्भ॑नं व॒र्षिष्ठे॑ अधि॒ नाकै॑॥ सं त्वम॑ग्रे सूर्य॑स्य॒ वर्च॑साऽग॒थाः
समृ॑षीणा॒स्तुते॑न॒ सं प्रि॑येण॒ धाम्ना॑। त्वम॑ग्रे सूर्य॑वर्चा॒ असि॑ सं

मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥२०॥

आहुवर्च्यै रयि मे वर्चसा सप्तदश च॥५॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिदं प्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो
गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ
सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवंती रमध्वमस्मिल्लोक्-
ऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽप गात
बह्वीर्मे भूयास्त॥२१॥

सुहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येनाऽ-
ऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥
उप त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि।
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानः स्वे दमे॥
स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये॥
अग्ने॥२२॥

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥ तं त्वा
शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्राय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाः।
अच्छां नक्षि द्युमत्तमो रयि दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत
रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः
स्योना माऽऽविंशतेरा मदः। सहस्रपोषं वः पुष्यासं॥२३॥

मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ तत् सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य
 धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमानु॑ स्वरं कृणुहि
 ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तं य औशिजम्॥ कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र
 सश्चसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥
 परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रः सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं
 भङ्गुरावतः॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासः
 सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतः हिमास्तामाशिषमा शांसे
 तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शांसेऽमुष्मे ज्योतिष्मतीम्॥ २४॥

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकान्नत्रिःशच्च॥ ६॥ [६]

अयंज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह
 स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं
 प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रत्नामनुद्युतमित्याह सुवर्गो
 वै लोकः प्रतः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः
 ककुदित्याह मूर्धानम्॥ २५॥

एवैनः समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके
 प्रतिष्ठित्ययमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैनं
 करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवाव रुन्धेऽयं
 ते योनिर्ऋत्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशूनेवाव रुन्धे
 षड्भिरुप तिष्ठते षड्वै॥ २६॥

ऋतवँ ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरुपँ तिष्ठते
 द्वादशं सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति
 यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य
 परस्तादाग्निपावमानीभिरुपँ तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो
 पुनात्येवोपँ तिष्ठते योगे एवास्यैष उपँ तिष्ठते॥२७॥

दमं एवास्यैष उपँ तिष्ठते याज्ञैवास्यैषोपँ तिष्ठते यथा
 पापीयाञ्छेयंस आहृत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे
 देहीत्याहाऽऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा
 ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह॥२८॥

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे
 प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति ते
 पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा
 अभैषुर्व्युष्टिमेवाव रुन्ध इन्धानास्त्वा शतम्॥२९॥

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
 तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणां
 शततरुहां स्तृहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं
 यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बद्वारं सं त्वमग्ने सूर्यस्य
 वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने

सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते ॥ ३० ॥

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहं षोडश च ॥ ७ ॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भुः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता
महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो
भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीयेति ॥ ३१ ॥

आहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽप गातेत्याह ध्रुवा एवैना
अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः संहितासि
विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैन धत्ते पशुचितमेनं कुरुते
प्र ॥ ३२ ॥

वा एषोऽस्माल्लोकाच्चवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव
नि हुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन्
धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो
वीराः प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते ॥ ३३ ॥

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहा-
ऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तत्सवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमान्
स्वरणमित्याह सोमपीथमेवाव रुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह

ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे कदा च न स्तरीरसीत्याह न स्तरीः रात्रिं वसति॥ ३४॥

य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते परि त्वाग्ने पुरं वयमित्याह परिधिमेवैतं परि दधात्यस्कन्दायाग्ने गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छ्रुतः हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति॥ ३५॥

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गार्हपत्यमुपतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकान्नत्रिंशच्च॥ ८॥ ——— [८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किञ्च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनने प्रजननः हि वा अग्निरथौषधीरन्तंगता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यत्सायं जुहोति रेत एव तत्सिञ्चति प्रैव प्रातस्तनैनं जनयति तद्रेतः सिक्तं न त्वष्ट्राऽविकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतसः सिक्तस्य॥ ३६॥

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुपं तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं

विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानां
वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह॥३७॥

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी
रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः पशून्
पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि
पशून्निर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामा अकुर्वत् य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवति॥३८॥

आदित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत् सोऽमुं लोकं
गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत् स इमं लोकमागत्य
मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निं
स्तवानि स मा स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौत्
स एनं स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयद्यः॥३९॥

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमैति सर्वमायुरेत्यभि
वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै
श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः
स हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च पापीयाश्चासाते
ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यत्॥४०॥

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमं स्तरत्युपस्थेयोऽग्नी ३
नोपस्थेया ३ इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स

इत्थै तमुपा॑र्च्छत्यथ॒ को दे॒वान॒हर॑ह॒र्याचि॑ष्यतीति॒ तस्मा॒न्नोप॑स्थेयो-
ऽथो॒ खल्वा॑हुरा॒शिषे॒ वै कं यज॑मानो यजत॒ इत्ये॒षा खलु॑
वै॥४१॥

आहि॑ताग्रेरा॒शीर्यदग्नि॑मु॒पति॑ष्ठते॒ तस्मा॑दुपस्थेयः॒ प्रजा॑पतिः
प॒शून्सृ॑जत॒ ते सृ॑ष्टा अ॒होरा॒त्रे प्रा॑वि॒शन् ता॒च्छन्दा॑भिरन्व॒विन्द॑द्यच्छन्दा॑
स्वमे॒व तदन्वि॑च्छति॒ न तत्र॑ जा॒म्यस्तीत्या॑हुर्योऽहर॑हरु॒पति॑ष्ठत॒
इति॒ यो वा अ॒ग्निं प्र॒त्यङ्मु॑पति॑ष्ठते॒ प्रत्ये॑नमोषति॒ यः परा॑ङ् विष्व॑ङ्
प्र॒जया॑ प॒शुभिरे॑ति॒ कवा॑तिर्यङ्मु॒वोप॑ तिष्ठेत् नैनं॑ प्र॒त्योष॑ति॒ न
विष्व॑ङ् प्र॒जया॑ प॒शुभिरे॑ति॥४२॥

सिक्तस्य॑ सह भवति॒ यो यत्खलु॑ वै प॒शुभि॒स्त्रयो॑दश च॥९॥ [९]

मम॒ नाम॑ प्रथ॒मं जा॑तवेदः पि॒ता मा॒ता च॑ दधतु॒र्यदग्ने॑। तत्त्वं
बि॒भृहि॒ पुन॑रा मदैतो॒स्तवा॒हं नाम॑ बिभरा॒ण्यग्ने॑॥ मम॒ नाम॒ त्वं च॑
जातवेदो॒ वास॑सी इव वि॒वसानो॒ ये चरा॑वः। आयु॑षे त्वं जी॒वसे॑
व॒यं यथा॑य॒थं वि परि॑ दधावहे॒ पुन॑स्ते॥ नमो॒ऽग्नये॑ऽप्रति॒विद्धाय॑
नमो॒ऽना॑धृ॒ष्टाय॑ नमः॒ सम्रा॑जे। अषा॑ढः॥४३॥

अ॒ग्निर्बृ॑हद्व॒या विश्व॑जित्सह॒न्त्यः श्रेष्ठो॑ गन्ध॒र्वः॥ त्वत्पि॑तारो अग्ने
दे॒वास्त्वामा॑हुतय॒स्त्वद्वि॑वाचनाः। सं मा॒मायु॑षा॒ सं गौ॑पत्येन॒ सुहि॑ते
मा धाः॥ अ॒यम॒ग्निः श्रेष्ठ॑तमोऽयं भग॑वत्तमोऽय॑ संह॒स्रसा॑तमः।
अ॒स्मा अ॑स्तु सु॒वीर्य॑म्॥ मनो॒ ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॑ विच्छि॒न्नं य॒ज्ञं

समिमं दधातु। या इष्टा उषसो निमृचंश्च ताः सं दधामि हविषा
घृतेन॥ पयस्वतीरोषधयः॥४४॥

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र स
सृज॥ अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छुकेयं तन्मे राध्यताम्॥
अग्निं होतांरमिह तं हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे॥ आ
यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य॥ कस्त्वा
युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति॥४५॥

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥ अभिन्नो
घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदग्नं पुनः। इध्मो वेदिः परिधयंश्च सर्वं
यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥ त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्तिरे य इमं
यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदधामि स्वाहा घर्मो देवा
अप्येतु॥४६॥

अषाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहसा॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥
वैश्वानरस्य दसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा
पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्ठो दिवि पृष्ठो
अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा
पृष्ठो अग्निः स नो दिवा सः॥४७॥

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्रे भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा
इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः॥ त्वमग्रे शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं
देवाः अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्रे
मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरः सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनः
सहस्रिणं वैश्वानर॥४८॥

वाजमग्रे तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं
भुवनानामभिश्चीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते
सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनासि शिश्रथः कृतानि॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमः श्रथाय। अथा
वयमादित्य॥४९॥

व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं
जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखा करत् प्र ण आयूषि
तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषा-
ऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा
वचासि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो
हवामहे। आ तू नः॥५०॥

उप गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि

दाशुर्षे यच्छताधिं। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो
 धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु।
 अदितिः पात्व९हंसः॥ महीम् षु मातर९ सुव्रतानामृतस्य
 पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूची९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहस९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्। दैवीं नाव९ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा
 स्वस्तये॥ इमा९ सु नावमाऽरुह९ शतारित्रा९ शतस्फ्याम्।
 अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥५१॥

दिवा स संहस्त्रिणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नोऽनेहस९ सुशर्माणमेकान्रवि९शतिश्च॥११॥—[११]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठप्रश्नप्रारम्भः। हरिः ओम्।
 सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो यजमान
 इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि
 वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्म९ सत्यौजाः सहोऽसि सहमानमसि
 सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः।
 सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽऽज्यमसि सत्यस्य
 सत्यमसि सत्यायुः॥१॥

अ॒सि॒ स॒त्यशु॑ष्मसि॒ स॒त्येन॑ त्वा॒ऽभि घा॑रयामि॒ तस्य॑ ते
 भक्षी॑य पश्चा॒नां त्वा॒ वाता॑नां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पश्चा॒नां त्व॑र्तूनां
 य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पश्चा॒नां त्वा॑ दि॒शां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
 पश्चा॒नां त्वा॑ पश्च॒ज॒नानां॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि च॒रोस्त्वा॒ पश्च॑बिलस्य
 य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि ब्र॒ह्म॑णस्त्वा॒ तेज॑से य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
 क्ष॒त्रस्य॒ त्वौज॑से य॒न्त्राय॑॥ २॥

ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि वि॒शे त्वा॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि सु॒वीर्या॑य
 त्वा गृह्णामि सु॒प्रजा॑स्त्वाय॑ त्वा गृह्णामि रा॒य॒स्पोषा॑य॒ त्वा
 गृह्णामि ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॑ त्वा गृह्णामि भू॒र॒स्माक॑ ह॒विर्दे॑वाना॑मा॒शिषो॑
 यज॑मानस्य दे॒वानां॑ त्वा दे॒वता॑भ्यो गृह्णामि का॒माय॑ त्वा
 गृह्णामि॥ ३॥

स॒त्यायु॑रोज॑से य॒न्त्राय॒ त्रय॑स्त्रि॑श॒च॥ १॥ [१]

ध्रु॒वो॑ऽसि ध्रु॒वो॑ऽह॑ संजा॒तेषु॑ भू॒यासं॒ धीर॑श्चेत्ता॑ वसु॒विदु॑ग्रो॒-
 ऽस्यु॑ग्रो॒ऽह॑ संजा॒तेषु॑ भू॒यासमु॑ग्रश्चेत्ता॑ वसु॒विदं॑भि॒भूर॑स्यभि॒भूर॑ह॑
 संजा॒तेषु॑ भू॒यासम॑भि॒भूश्चेत्ता॑ वसु॒विद्यु॑नजि॑म॒ त्वा ब्र॒ह्म॑णा॒ दैव्ये॑न
 ह॒व्याया॑स्मै वोढ॒वे जा॑तवेदः। इन्धा॑नास्त्वा सु॒प्रज॑सः सु॒वीरा॑
 ज्यो॒र्जीवे॑म बलि॒हता॑ व॒यं ते॑॥ यन्मे॑ अ॒ग्रे अ॒स्य य॒ज्ञस्य॒
 रिष्या॑त्॥ ४॥

यद्वा॒ स्कन्दा॑दाज्य॑स्यो॒त वि॑ष्णो। तेन॑ ह॒न्मि स॒पत्नं॑ दुर्म॒रायु॑मेन॑

दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो अग्ने यजमानायैधि
निशुष्मो अभिदासते। अग्ने देवैद्ध मन्विद्ध मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते
होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि
प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽऽविंश वागस्येन्द्री संपत्क्षयणी॥५॥

वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविंश वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मां
प्रीतः प्रीणातु ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु वृषा
ऋतूनां प्रीणामि ता मां प्रीताः प्रीणन्तु शरदमृतूनां प्रीणामि
सा मां प्रीता प्रीणातु हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मां
प्रीतौ प्रीणीतामग्रीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासमग्नेरहं
देवयज्ययान्नादो भूयासं॥६॥

दब्धिरस्यदब्धो भूयासममुं दभेयमग्रीषोमयोरहं देवयज्यया
वृत्रहा भूयासमिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययैन्द्रियाव्यन्नादो भूयासमिन्द्रस्या
देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासं महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं
महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन
प्रतिष्ठां गमेयम्॥७॥

रिष्यात् सपत्क्षयण्यन्नादो भूयासुः षट्त्रिंशच्च॥२॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्ठात् पातु सविताऽघशंसाद्यो मेऽन्ति दूरै-
ऽरातीयति तमेतेन जेषुं सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान्
दुर्यां अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृद्धमिड एह्यदित

एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमन्तिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टि
तेऽशीयोपहूत उपहूत॥८॥

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा
तच्छ्रुकेयं यज्ञो दिवः रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः
पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्नायं
उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी
जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नः॥९॥

असि जुष्टि ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञः समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह
मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूजस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा
मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिन् लोके॥१०॥

उपहूतं जुष्टां नस्त्वा षट् च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासं नराशः सस्याहं
देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्यया-
ऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूजेषः
सोमस्याहमुज्जितिमनूजेषमग्नेरहमुज्जितिमनूजेषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिम-
नूजेषमिन्द्रस्याहम्॥११॥

उज्जितिमनूजैषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूजैषमग्नेः स्विष्टकृतो-
ऽहमुज्जितिमनूजैषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा
सपत्ना९ इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा९ अकः॥ उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म
देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥
एमा अगमन्नाशिषो दोहकामा इन्द्रवन्तः॥१२॥

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां
गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतशेन त्वा सूर्यो देवतां
गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्त्रा यानि
परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भुद्रं प्र णो ब्रूताद्वाग्धान्
देवतासु॥ विष्णोः शंयोरुहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेय९
सोमस्याहं देवयज्यया॥१३॥

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्ट्रुहं देवयज्यया पशूना९ रूपं
पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरुहं देवयज्यया
मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि कुरुणमसि
क्रियास९ सनिरसि सनितासि सनेयं घृतवन्तं कुलायिन९
रायस्पोष९ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनम्॥१४॥

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारि९शच्च॥४॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञयज्ञं प्रति देवयज्यः। सूर्याया ऊधो-

ऽदित्या उ॒प॒स्थं उ॒रुधा॑रा पृथि॒वी य॒ज्ञे अ॒स्मिन्॥ प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नाम॑
लो॒कस्तस्मि॑ऽस्त्वा द॒धामि॑ स॒ह यज॑मानेन॒ स॒दसि॑ सन्मै भू॒याः
सर्व॑मसि॒ सर्व॑ मे भू॒याः पूर्ण॑मसि पूर्ण॑ मे भू॒या अक्षि॑तमसि॒ मा मे
क्षे॒ष्टाः प्रा॒च्यां दि॒शि दे॒वा ऋ॒त्विजो॑ मार्जयन्तां दक्षि॑णायां॥१५॥

दि॒शि मासाः॑ पि॒तरों मार्ज॑यन्तां प्र॒तीच्यां॑ दि॒शि गृ॒हाः
प॒शवों॑ मार्जयन्ता॒मुदी॑च्यां दि॒श्याप॑ ओष॑धयो वन॒स्पत॑यो
मार्ज॑यन्ता॒मूर्ध्वायां॑ दि॒शि य॒ज्ञः संवत्स॑रो य॒ज्ञप॑तिर्मार्जयन्तां
विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हा गा॑य॒त्रेण॑ छन्द॑सा पृथि॒वीमनु॑ वि
क्रमे॑ निर्भ॒क्तः स॒ यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभिशस्ति॒हा त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑सा॒ऽन्तरि॑क्षमनु॒ वि क्रमे॑ निर्भ॒क्तः स॒ यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॑
क्रमो॑ऽस्यरातीय॒तो ह॒न्ता जा॑ग॒तेन॑ छन्द॑सा दि॒वमनु॑ वि क्रमे॑
निर्भ॒क्तः स॒ यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॑ क्रमो॑ऽसि शत्रू॒यतो॑ ह॒न्ताऽऽनु॑ष्टुभेन॒
छन्द॑सा दि॒शोऽनु॑ वि क्रमे॑ निर्भ॒क्तः स॒ यं द्वि॒ष्मः॥१६॥

दक्षि॑णायां द्वि॒ष्मो विष्णो॑रेका॒त्रिंशच्च॑॥५॥ [५]

अ॒ग॒न्म सु॒वः सु॒व॑र॒गन्म॑ सं॒दृश॑स्ते मा छि॑त्सि॒ यत्ते तप॑स्तस्मै
ते माऽऽवृ॑क्षि सुभूर॑सि॒ श्रेष्ठो॑ रश्मी॒नामा॑यु॒र्धा अ॒स्यायु॑र्म॒धेहि॑ वर्चो॒धा
अ॒सि वर्चो॑ मयि॒ धेही॑दम॒हम॑मुं भ्रातृ॒व्यमा॑भ्यो दि॒ग्भ्योऽस्यै॑ दि॒वो-
ऽस्माद॑न्तरि॒क्षाद॑स्यै पृथि॒व्या अ॒स्माद॑न्नाद्या॒न्निर्भ॑जामि॒ निर्भ॒क्तः स॒

यं द्विष्मः॥१७॥

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया
प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे
दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमग्र
आयूँषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥१८॥

दधत् पोषं रयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया
गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतं
हिमास्तामाशिषमा शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशांसे-
ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्वग्ने व्रतपते
व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि यज्ञो बभूव स आ॥१९॥

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो
अस्मां अधिपतीन् करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ गोमां
अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञो नृवत्संखा सदमिदप्रमृष्यः। इडावां एषो
असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥२०॥

द्विष्मः सुवीर्यं स आ पञ्चत्रिंशच्च॥६॥ [६]

यथा वै समृतसोमा एवं वा एते समृतयज्ञा यद्वरशपूर्णमासौ
कस्य वाहं देवा यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा न बहूनां यजमानानां
यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः श्वो भूते यजत

एतद्वै देवानां मायतनं यदा हवनीयोऽन्तराग्नी पशूनां गार्हपत्यो
मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणामग्निं गृह्णाति स्व एवायतने
देवताः परि॥ २१ ॥

गृह्णाति ताः श्वो भूते यजते व्रतेन वै मेध्योऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो
व्रतभृद् व्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै
देवानां व्रतपतिस्तस्मा एव प्रतिप्रोच्य व्रतमालभते बर्हिषा
पूर्णमासे व्रतमुपैति वत्सैरमावास्यायामेतद्धेतयोरायतनमुपस्तीर्यः
पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत्याहुर्मनुष्याः॥ २२ ॥

इच्छा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपास्मिञ्श्वो
यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति यजमानेन
ग्राम्याश्च पशवोऽवरुच्या आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुपवसन्ति तेन
ग्राम्यानव रुन्धे यदारण्यस्याश्जाति तेनारण्यान् यदनाश्वानुपवसेत्
पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्जातीन्द्रियं॥ २३ ॥

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत्
क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्बुद्रोऽस्य पशून्भिमन्येतापोऽश्जाति
तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः
पशून्भि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
यदनाश्वानुपवसति वज्रैणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं हन्ति॥ २४ ॥

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः प्र
णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयैऽस्य
देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वर्त्रन्नेदन्त्यति वाचं
मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र णयतीयं वै मनः॥२५॥

अनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि
संभरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तत्संभरति यदेकमेकं
संभरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यत् सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे
संभरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै
दश यज्ञायुधानि वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्यः॥२६॥

च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्यां
चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै दश यज्ञायुधानि य
एवं वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन
यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यः हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निः
होतारमिह तः हुव इति॥२७॥

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यमेष
वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं यच्छति
यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमतनुत् मनसैव तद्यज्ञं
तनुते रक्षसा मनन्ववचाराय यो वै यज्ञं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते
युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तित्याह प्रजापतिर्वै कः

प्रजापतिनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु॥२८॥

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥८॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं
चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत् यावदग्निहोत्रमासीत्
तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्यां
तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति
तावदुपाप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्येनोपाप्नोति

तावदुपाप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते
यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तावदुपाप्नोति परमेष्ठिनो वा एष
यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं
निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत् तेनेन्द्रं
निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत् तेनाग्नीषोमौ
निरवासाययत् तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां यः॥३०॥

एवं विद्वान् दशपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति
यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते
द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दशपूर्णमासयोस्तानि
संपाद्यानीत्याहुर्वत्सं चौपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्येव च हन्ति
दृषदौ च समाहन्त्यधि च वपते कपालानि चोप दधाति पुरोडाशं
च॥३१॥

अधिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति वेदिं च
परिगृह्णाति पत्नीं च सं नह्यति प्रोक्षणीश्चाऽऽसादयत्याज्यं चैतानि
वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एव९ संपाद्य यजते
प्रजातेनैव यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥ ३२॥

उक्थ्येनोपाप्रोत्यगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारिंशच्च॥ १॥ [९]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह९ संजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान्
कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽह९ संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरह९ संजातेषु भूयासमित्याह य एवैनं
प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा
अग्रेर्योगस्तेन॥ ३३॥

एवैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मै अग्रे अस्य यज्ञस्य
रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति
यज्ञस्य व्युद्धेन भ्रातृव्यान् परा भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुप
सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव
ब्रह्म॥ ३४॥

कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः
संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान
एताभिर्व्याहृतीभिर् हवींष्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ

चातुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे
पर्यागत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति
यद्वै यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रं॥३५॥

यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्यथ
ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः
पुरस्ताद्दध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन
यजते यं कामयेत् यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति
तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरो-
ऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्य॥३६॥

आशीर्गच्छति यान् कामयेत् यजमानान्त्समावत्येनान्
यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया
अर्धर्च एका दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेका याज्याया अर्धर्च एका
तथैनान्त्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं
वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां
यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं॥३७॥

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याहु मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो
यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री संपलक्षयणी वाचा
मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहुन्द्री वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥३८॥

यो वै संप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति
न यज्ञाद् भ्रंशत आश्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं
यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै
संप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न
यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठाम्॥३९॥

उदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सङ्स्थां गच्छत्या
श्रावयास्तु श्रौषडग्रजं ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य
प्रायणमेषां प्रतिष्ठेतदुदयनं य एवं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
सङ्स्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेदं दुह एवैनां यज्ञो वै
सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामहूदस्तु॥४०॥

श्रौषडित्युपावांस्त्रायजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपांसदवषट्कारेण
दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनां देवा
वै सत्रमांसत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामाद्रां पङ्क्तिमपश्यन्ना
श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रं समप्लावयन् यजेति
विद्युतम्॥४१॥

अजनयन् ये यजामह इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण
ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेदं प्रास्मै दिशः प्यायन्ते
प्रजापतिं त्वोवेदं प्रजापतिस्त्वंवेदं यं प्रजापतिर्वेदं स पुण्यो
भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिराश्रावयास्तु श्रौषडग्रजं ये यजामहे
वषट्कारो य एवं वेदं पुण्यो भवति वसन्तम्॥४२॥

ऋतूनां प्रीणा॒मीत्या॑हर्तवो॒ वै प्रया॒जा ऋतू॑नेव प्रीणाति॒
 तै॑ऽस्मै प्री॒ता यथा॑पूर्वं कल्पन्ते॒ कल्प॑न्तेऽस्मा ऋतवो॒ य एवं
 वेदा॒ग्नीषोम॑यो॒रहं॑ देवय॒ज्यया॒ चक्षु॑ष्मान् भूयास॒मित्या॑हाग्नीषोमा॒भ्यां
 वै यज्ञ॑श्चक्षु॑ष्मान् ताभ्या॑मेव चक्षु॒रात्मन् ध॑त्तेऽग्ने॒रहं॑ देवय॒ज्यया॑न्नादो
 भूयास॒मित्या॑हा॒ग्निर्वै दे॒वाना॑मन्नादस्तेनैव॥ ४३ ॥

अन्नाद्य॑मा॒त्मन् ध॑त्ते द॒ब्धिर॒स्यद॑ब्धो भूयासमु॒मुं द॑भेय॒मित्या॑हेतया॒
 वै द॒ब्ध्या दे॒वा असु॑रानद॒भ्रुवन् तयै॑व भ्रातृ॒व्यं द॑भ्रोत्यग्नीषोम॑यो॒रहं॑
 देवय॒ज्यया॑ वृ॒त्रहा॑ भूयास॒मित्या॑हा॒ग्नीषोमा॒भ्यां वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्
 ताभ्या॑मेव भ्रातृ॒व्यं स्तृ॑णुत इन्द्रा॒ग्नियो॒रहं॑ देवय॒ज्ययेन्द्रि॒याव्य॑न्नादो
 भूयास॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्यै॒वान्ना॑दो भ॑वतीन्द्र॒स्य॥ ४४ ॥

अ॒हं दे॒वय॒ज्ययेन्द्रि॒यावी॑ भूयास॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्यै॒व भ॑वति
 महेन्द्र॒स्याहं॑ देवय॒ज्यया॑ जे॒मानं॑ महि॒मानं॑ गमेय॒मित्या॑ह जे॒मानमे॒व
 म॑हि॒मानं॑ गच्छत्य॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॑ऽहं दे॒वय॒ज्यया॑ऽऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑
 प्रति॒ष्ठां ग॑मेय॒मित्या॑हायु॒रेवा॒त्मन् ध॑त्ते प्रति॒ य॒ज्ञेन॑ तिष्ठति॥ 45 ॥

प्रतिष्ठा॑म॒हदस्तु॑ विद्युतं॒ वस॑न्तमे॒वेन्द्र॒स्याऽष्टा॑त्रिं॒शच्च॑॥ 11 ॥ ————— [११]

इन्द्र॑ वो वि॒श्वत॒स्परि॒ हवा॑महे जने॑भ्यः। अ॒स्माक॑मस्तु के॒वलः॑॥
 इन्द्रं॑ नरो॑ ने॒मधि॑ता हवन्ते॒ यत्पार्या॑ युन॒जते॑ धिय॒स्ताः। शूरो॑ नृषा॑ता
 शव॑सश्चकान आ गोम॑ति ब्र॒जे भ॑जा॒ त्वं नः॑॥ इन्द्रि॒याणि॑ शत॒क्रतो॑
 या ते॒ जने॑षु प॒ञ्चसु॑। इन्द्र॑ तानि॑ त॒ आ वृ॑णे॥ अनु॑ ते दायि म॒ह

इन्द्रियायं सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहृत्यै। अनु॥४६॥

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्यै॥ आ यस्मिन्त्सप्त
वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह दीर्घश्रुतं इन्द्रस्य घर्मो
अतिथिः॥ आमासु पक्कमैरय आ सूर्यः रोहयो दिवि। घर्म
न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्राथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा
गायत्रिणः॥४७॥

अर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवृद्धः शमिव येमिरे॥
अहोमुचे प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदाब्ने सुमतिं गृणानाः। इदमिन्द्र
प्रति हव्यं गृभाय सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा
धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अहंसो यत्र पीपरद्यथा
नो नावेव यान्तमुभयै हवन्ते॥ प्र सम्राजं प्रथममध्वराणाम्॥४८॥

अहोमुचं वृषभं यज्ञियांनाम्। अपां नपांतमश्विना
हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तर्मी कृधि यो अस्माः अभिदासति॥
इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो
जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः
कुचरो गिरिष्ठाः परावतः॥४९॥

आ जंगामा परस्याः। सूकः सशायं पविमिन्द्र तिग्मं

वि शत्रून् ताडि वि मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद
वि वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासतः॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रः हवेहवे सुहवः शूरमिन्द्रम्। हुवे नु शक्रं
पुरुहूतमिन्द्रः स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ मा ते अस्याम्॥५०॥

सहसावन् परिष्ठावघाय भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नो-
ऽवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय
तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो
अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र
ग्रावाणो अदितिः सजोषाः। अनश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रैषिता
अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥५१॥

वृत्रहत्येजुं गायत्रिणोऽध्वराणां परावतोऽस्यामष्टाचत्वारिंशच्च॥१२॥ [१२]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रश्नप्रारम्भः। हरिः ओम्।
पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्त इडा खलु वै
पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान् यजमानस्य लोकेऽवहिता
तामाहि्यमाणामभि मन्त्रयेत् सुरूपवर्षवर्ण एहीति पशवो वा इडा
पशून्वोप ह्वयते यज्ञं वै देवा अदुहन् यज्ञोऽसुरा अदुहत् तेऽसुरा

य॒ज्ञदु॑ग्धाः परा॑ऽभवन् यो वै य॒ज्ञस्य॒ दोहं॑ वि॒द्वान्॥१॥

यज॒तेऽप्य॒न्यं यज॑मानं दुहे सा मे स॒त्याऽऽशी॒रस्य॒ य॒ज्ञस्य॑
भूया॑दित्या॒हैष वै य॒ज्ञस्य॒ दोह॑स्तेनै॒वैनं॑ दुहे प्र॒त्ता वै गौर्दु॑हे प्र॒त्तेडा॒
यज॑मानाय दुह ए॒ते वा इडा॑यै स्त॒ना इडो॑प॒हूतेति॑ वा॒युर्व॒थ्सो यर्हि॑
होते॑डा॒मुप॑ह्वये॒त तर्हि॑ यज॑मानो होता॒रमी॒ख्यमाणो॑ वा॒युं मन॑सा
ध्याये॒त्॥२॥

मा॒त्रे व॒थ्समु॑पाव॑सृजति॒ सर्वे॑ण॒ वै य॒ज्ञेन॑ दे॒वाः सु॑व॒र्गं
लो॒कमा॑यन् पाकय॒ज्ञेन॒ मनु॑र॒श्राम्य॒त्सेडा॒ मनु॑मुपाव॑र्तत॒ तान्दे॑वासुरा
व्य॑ह्वयन्त प्र॒तीचीं॑ दे॒वाः परा॑ची॒मसुराः॒ सा दे॒वानु॑पाव॑र्तत प॒शवो॑ वै
तद्दे॒वान॑वृणत प॒शवो॑ऽसु॒रान॑जहुर्य॒ काम॑ये॒ताप॑शुः स्या॒दिति॑ परा॑चीं
तस्ये॑डा॒मुप॑ह्वये॒ताप॑शु॒रेव॑ भ॒वति॒ यं॥३॥

का॒मये॑त पशु॒मान्थ॒स्यादि॑ति॒ प्र॒तीचीं॑ तस्ये॑डा॒मुप॑ह्वये॒त
पशु॒माने॒व भ॑वति ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति॒ स त्वा॒ इडा॑मुप॑ह्वये॒त
य इडा॑मुप॑ह्वया॒त्मान॑मिडा॒यामु॑प॒ह्वये॒तेति॑ सा नः॑ प्रि॒या
सुप्र॑तू॒र्तिर्म॑घोनीत्या॒हेडा॑मि॒वोप॑ह्वया॒ऽऽत्मान॑मिडा॒यामु॑प॒ह्वये॒त
व्य॑स्तमि॒व वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदि॑डा॒ सामि॑ प्रा॒शञ्च॑न्ति॥४॥

सा॒मि मा॑र्जयन्त ए॒तत् प्र॒ति वा अ॑सुराणां य॒ज्ञो व्य॑च्छिद्यत॒
ब्रह्म॑णा दे॒वाः सम॑दधु॒र्बृह॑स्पतिस्तनुतामि॒मं न इ॒त्याहु॑ ब्रह्म॒ वै
दे॒वानां॑ बृह॑स्पतिर्ब्रह्म॒णैव॑ य॒ज्ञं सं॑दधाति॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञं स॑मि॒मं

दधात्वित्याह संतत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह संतत्यैव
यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै॥५॥

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु संक्रामन्ति स एष
ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा
दत्तं कुर्वीतात्मन् पशून् रमयेतेति ब्रध्न पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै ब्रध्नो
यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून् रमयते
ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोषं दसदित्याह
भूमानमेवोपैति॥६॥

विद्वान्याये च प्राश्नन्ति यां वै मृ एकात्रविंशतिश्च॥१॥ [१]

सः श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्जमौषोदितिमुवाच यत्सत्रिणां
होताऽभूः कामिडामुपाह्वथा इति तामुपाह्व इति होवाच या प्राणेन
देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान्पानेन पितृनिति छिनत्ति सा न
छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा
इति होवाच गौर्वै॥७॥

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान्
यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ
वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा
अस्यै तत्॥८॥

उपा॑ह॒था इति॑ होवा॒चौष॑धयो वा अ॒स्या अन्न॑मोष॑धयो वै प्र॒जाः प्र॒भव॑न्तीः प्रत्या भ॑वन्ति य एवं वेदा॑न्नादो भ॑वत्यथ॒ वै तामुपा॑ह॒ इति॑ होवाच॒ या प्र॒जाः प॑राभ॑वन्तीरनुगृ॒ह्णाति॑ प्रत्याभ॑वन्तीर्गृ॒ह्णातीति॑ प्रति॒ष्ठां वा अ॒स्यै तदुपा॑ह॒था इति॑ होवाचे॒यं वा अ॒स्यै प्रति॒ष्ठा॥९॥

इ॒यं वै प्र॒जाः प॑राभ॑वन्तीरनुगृ॒ह्णाति॑ प्रत्याभ॑वन्तीर्गृ॒ह्णाति॑ य एवं वेद॒ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑त्यथ॒ वै तामुपा॑ह॒ इति॑ होवाच॒ यस्यै॑ नि॒क्रम॑णे घृ॒तं प्र॒जाः संजी॑वन्तीः पिब॑न्तीति॒ छिन॑त्ति सा न छि॑न॒ती (३) इति॑ न छि॑न॒तीति॑ होवाच॒ प्र तु ज॑नय॒तीत्येष॑ वा इडा॒मुपा॑ह॒था इति॑ होवाच॒ वृष्टि॑र्वा इडा॒ वृष्ट्यै॑ वै नि॒क्रम॑णे घृ॒तं प्र॒जाः संजी॑वन्तीः पिब॑न्ति य एवं वेद॒ प्रैव जा॑यतेऽन्नादो भ॑वति॥१०॥

गो॒र्वा अ॒स्यै तत् प्र॑ति॒ष्ठाऽह॑था इति॑ वि॒श्व॑ति॒श्च॥२॥

[२]

प॒रोक्षं॑ वा अ॒न्ये दे॒वा इ॒ज्यन्ते॑ प्र॒त्यक्षं॑म॒न्ये यद्य॑ज॒ते य ए॒व दे॒वाः प॒रोक्षं॑मि॒ज्यन्ते॑ ताने॒व तद्य॑जति॒ यद॑न्वाहा॒र्यमा॑हर॒त्येते॑ वै दे॒वाः प्र॒त्यक्षं॑ यद् ब्रा॑ह्म॒णास्ता॑ने॒व तेन॑ प्री॒णात्यथो॑ दक्षि॒णैवास्यैषा॑ऽथो य॒ज्ञस्यै॒व छि॒द्रम॑पि दधाति॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क्रू॒रं यद्वि॑लि॒ष्टं तद॑न्वाहा॒र्येण॑॥११॥

अ॒न्वाह॑रति॒ तद॑न्वाहा॒र्यस्या॑न्वाहा॒र्यत्वं दे॒वदू॑ता वा ए॒ते यदृ॑त्विजो॒ यद॑न्वाहा॒र्यमा॑हरति॒ देवदू॑ताने॒व प्री॑णाति॒ प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान् व्यादि॑शत् स रि॑रिचा॒नोऽम॑न्यत्

स ए॒तम॑न्वाहार्यमभ॑क्तमपश्यत् तमा॒त्मन्न॑धत्त स वा ए॒ष
 प्रा॑जाप॒त्यो यद॑न्वाहार्यो यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहार्य आ॒ह्रिय॑ते
 सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तिमृ॒ध्नोत्य॑परिमितो नि॒रुप्योऽप॑रिमितः प्र॒जाप॑तिः
 प्र॒जाप॑तेः॥१२॥

आस्यै॑ दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत् तदसु॑रा अकुर्वत् ते दे॒वा
 ए॒तं प्रा॑जाप॒त्यम॑न्वाहार्यमपश्यन् तम॒न्वाह॑रन्त ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्
 परासु॑रा यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहार्य आ॒ह्रिय॑ते भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य
 भ्रातृ॑व्यो भवति य॒ज्ञेन॑ वा इ॒ष्टी प॒क्वेन॑ पूर्ती यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहार्य
 आ॒ह्रिय॑ते स त्वे॒वेष्टा॑पूर्ती प्र॒जाप॑तेर्भा॒गोऽसि॑॥१३॥

इत्या॑ह प्र॒जाप॑तिमे॒व भा॑ग॒धेये॑न् सम॑र्धयत्यूर्ज॑स्वान्
 पय॑स्वानित्या॒होर्ज॑मे॒वास्मिन् पयो॑ दधाति प्राणापा॒नौ मे॑ पाहि
 समान॑व्या॒नौ मे॑ पा॒हीत्या॑हाऽऽशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्तेऽक्षि॑तो-
 ऽस्यक्षि॑त्यै त्वा॒ मा मे॑ क्षे॒ष्टा अ॒मुत्रा॑मुष्मि॒ल्लोके॑ इत्या॑ह
 क्षीय॑ते वा अ॒मुष्मि॒ल्लोके॑ऽन्न॑मितः प्र॒दान॑ꣳ ह्य॒मुष्मि॒ल्लोके॑ प्र॒जा
 उ॑प॒जीव॑न्ति यदे॒वम॑भि॒मृश॑त्यक्षि॑तिमे॒वेन॑द्रमयति॒ नास्या॑मुष्मि॒ल्लोके॑-
 ऽन्न॑ क्षीयते॥१४॥

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥३॥ [३]

ब॒र॒हिषो॑ऽहं दे॒वय॑ज्यया॑ प्र॒जावा॑न् भूयास॒मित्या॑ह ब॒र॒हिषा॑ वै

प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशंसस्याहं
 देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह नराशंसैन वै प्रजापतिः
 पशूनसृजत तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽ-
 ऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन
 तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोः॥१५॥

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्ताग्नेर-
 दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यजमान उज्जितिमनूज्जयति
 दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानप नुदते वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै
 वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ
 विद्वान् यजंत उभयतः॥१६॥

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह-
 इडायामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृहीयात् तर्हि
 ब्रूयादेमा अग्नन्नाशिषो दोहकामा इति सःस्तुता एव देवता
 दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च रोहितेन
 त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वाः॥१७॥

यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव यजमान-
 सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीनित्याहैष वा
 अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं वि मुञ्चति विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन
 प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति
 सोमस्याहं देवयज्यया सुरेताः॥१८॥

रेतो॑ धिषी॒येत्या॑ह॒ सोमो॑ वै रे॒तो॒धास्तेनै॒व रे॒तं आ॒त्मन्
ध॑त्ते त्वष्ट॒रहं॑ दे॒वय॒ज्यया॑ प॒शूना॑ ५ रू॒पं पु॑षेय॒मित्या॑ह॒ त्वष्टा॑ वै
प॒शूनां मि॑थुना॒ना ५ रू॒पकृ॑त्तेनै॒व प॒शूना॑ ५ रू॒पमा॒त्मन् ध॑त्ते दे॒वानां॑
प॒त्नीर॒ग्निर्गृ॑हप॒तिर्य॒ज्ञस्य॑ मिथु॒नं तयो॑रहं दे॒वय॒ज्यया॑ मिथु॒नेन॒ प्र
भू॒यास॑मित्या॒हैतस्मा॒द्वै मि॑थुनात्प्रजाप॒तिर्मि॑थुनेन॑ ॥ १९ ॥

प्राजा॑यत॒ तस्मा॑दे॒व यज॑मानो मिथु॒नेन॒ प्र जा॑यते वे॒दोऽसि॒
वि॒त्तिर॑सि वि॒देये॒त्याह॑ वे॒देन॒ वै दे॒वा असु॑राणां वि॒त्तं वे॒द्यम॑विन्दन्त॒
तद्वे॒दस्य॑ वे॒दत्वं यद्य॑द् भ्रातृ॒व्यस्या॑भि॒ध्याये॑त् तस्य॒ नाम॑ गृ॒ह्णीया॑त्
तदे॒वास्य॑ सर्व॑ वृ॒द्धे घृ॒तव॑न्तं कु॒लायि॑नः ५ रा॒यस्पोष॑ ५ स॒हस्रि॑णं वे॒दो
द॑दातु वा॒जिन॑मित्या॒ह प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्रो॒त्याऽस्य॑ प्र॒जायां॑ वा॒जी
जा॑यते॒ य ए॒वं वेद॑ ॥ २० ॥

द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॑रुभ॒यतो॑ दे॒वाश्वाः॑ सु॒रेताः॑ प्रजाप॒तिर्मि॑थुनेन॑ऽऽप्रो॒त्यष्टौ च॑ ॥ ४ ॥ [४]

ध्रु॒वां वै रि॒च्यमा॑नां य॒ज्ञोऽनु॑ रि॒च्यते॑ य॒ज्ञं यज॑मानो यज॑मानं
प्र॒जा ध्रु॒वामा॑प्याय॑मानां य॒ज्ञोऽन्वा प्या॑यते य॒ज्ञं यज॑मानो
यज॑मानं प्र॒जा आ प्या॑यतां ध्रु॒वा घृ॒तेने॒त्याह॑ ध्रु॒वामे॒वाऽऽप्या॑ययति॒
तामा॑प्याय॑मानां य॒ज्ञोऽन्वा प्या॑यते य॒ज्ञं यज॑मानो यज॑मानं
प्र॒जाः प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नाम॑ लो॒कस्तस्मि॑ ५ स्त्वा द॑धामि स॒ह
यज॑मानेनेति॑ ॥ २१ ॥

आ॒हायं॑ वै प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नाम॑ लो॒कस्तस्मि॑न्ने॒वैनं॑ द॑धाति

स॒ह यज॑मानेन॒ रिच्य॑त इव॒ वा ए॒तद्य॑द्यज॑ते॒ यद्य॑जमानभा॒गं
प्रा॒श्ना॒त्यात्मा॑नमे॒व प्री॑णात्ये॒तावा॑न् वै य॒ज्ञो या॑वान् यजमानभा॒गो
य॒ज्ञो यज॑मानो॒ यद्य॑जमानभा॒गं प्रा॒श्नाति॑ य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं
प्रति॑ष्ठापयत्ये॒तद्वै सू॒यव॑स॒ः सो॒दकं॑ यद्वरु॒हिश्चाऽऽप॑श्चै॒तत् ॥ २२ ॥

यज॑मानस्याऽऽय॑तनं॒ यद्वे॑दि॒र्यत् पू॑र्णपात्रमन्तर्वे॒दि नि॒नय॑ति
स्व ए॒वाऽऽय॑तने॒ सू॒यव॑स॒ः सो॒दकं॑ कुरुते॒ स॒दसि॑ स॒न्मे भू॒या
इत्या॒हाऽऽपो॑ वै य॒ज्ञ आपो॑ऽमृतं॒ य॒ज्ञमे॒वामृ॑तमा॒त्मन्ध॑त्ते॒ सर्वा॑णि
वै भू॒तानि॑ व्र॒तमु॑प॒यन्त॑मनूपं॒ यन्ति॑ प्रा॒च्या दि॑शि दे॒वा ऋ॒त्विजो॑
मा॒र्जय॑न्ता॒मित्या॑हैष वै द॑र्शपूर्णमा॒सयो॑रवभृथः॥ २३ ॥

यान्ये॒वैनं॑ भू॒तानि॑ व्र॒तमु॑प॒यन्त॑मनूपं॒ यन्ति॑ तैरे॒व स॒हाव॑भृथमवैति
विष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छ॒न्दो॑भिरि॒माल्लो॑काननप- ज॒य्यम॒भ्यज॑यन्
यद्विष्णु॑क्र॒मान् क्रम॑ते॒ विष्णु॑रे॒व भू॒त्वा यज॑मान॒श्छ॒न्दो॑भिरि॒माल्लो॑कानन
ज॑यति॒ विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभिमातिहेत्या॒ह गाय॑त्री वै पृथि॒वी
त्रैष्टु॑भमन्तरि॒क्षं जा॑गती॒ द्यौरा॑नुष्टुभी॒र्दिश॑श्छ॒न्दो॑भिरे॒वेमाल्लो॑कान्
यथा॑पूर्वम॒भि ज॑यति॥ २४ ॥

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥५॥

[५]

अ॒गन्म॒ सु॒वः सु॒वर॑ग॒न्मेत्या॑ह सु॒वर्ग॑मे॒व लो॒कमे॑ति स॒दृश॑स्ते॒ मा
छिं॑त्सि॒ यत्ते॒ तप॑स्तस्मै॒ ते मा॒ वृक्षी॑त्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतत् सु॒भूर॑सि॒
श्रेष्ठो॑ र॒श्मीना॑मा॒युर्धा अ॒स्यायु॑र्मे धे॒हीत्या॑हाऽऽशिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्ते

प्र वा ए॒षोऽस्मा॒ल्लो॒काच्च॑वते॒ यः॥२५॥

विष्णु॒क्रमा॑न् क्र॒मते॑ सु॒वर्गा॑य॒ हि लो॒काय॑ विष्णु॒क्रमाः॑
क्र॒म्यन्ते॑ ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै॑ विष्णु॒क्रमा॑न् क्र॒मेत॒ य
इ॒मा॒ल्लो॒कान् भ्रातृ॑व्यस्य सं॒विद्य॒ पुन॑रि॒मं लो॒कं प्र॑त्यव॒रोहे॑दित्येष
वा अ॒स्य लो॒कस्य॑ प्रत्यव॒रोहो॑ यदाहे॒दम॒हम॒मुं भ्रातृ॑व्यमा॒भ्यो
दिग्भ्योऽस्यै॑ दि॒व इती॒माने॒व लो॒कान्भ्रातृ॑व्यस्य सं॒विद्य॒ पुन॑रि॒मं
लो॒कं प्र॑त्यव॒रोह॑ति॒ सं॥२६॥

ज्योति॑षाऽभू॒वमि॒त्याहा॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति॒ तिष्ठ॑त्यै॒न्द्रीमा॒वृत॑म॒न्वा
इत्या॑हा॒सौ वा आ॑दित्य॒ इन्द्र॑स्तस्यै॒वाऽऽ- वृ॒तम॑नु॒ पर्या॑वर्तते
दक्षि॑णा॒ पर्या॑वर्तते॒ स्वमे॒व वी॒र्य॑म॒नु पर्या॑वर्तते॒ तस्मा॒द्वक्षि॑णोऽर्धं
आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्त॒रोऽथो॑ आ॒दित्य॑स्यै॒वाऽऽवृ॒तम॑नु॒ पर्या॑वर्तते॒ सम॒हं
प्र॒जया॒ सं मया॑ प्र॒जेत्या॑हाऽऽशिष॑म्॥२७॥

ए॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ समि॑द्धो अ॒ग्ने मे दी॑दिहि॒ समे॒द्धा तै॑
अ॒ग्ने दी॒द्यास॑मि॒त्याह॒ यथा॑य॒जुरे॒वैत॒द्वसु॑मान् य॒ज्ञो वसी॑यान्
भूया॑समि॒त्याहाऽऽशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ बहु॒ वै गा॒र्हप॑त्य॒स्यान्ते॑
मि॒श्रमि॑व च॒र्यत॑ आ॒ग्निपा॑वमा॒नीभ्यां॑ गा॒र्हप॑त्य॒मुप॑ तिष्ठते
पु॒नात्ये॑वा॒ग्निं पु॑नी॒त आ॒त्मानं॑ द्वा॒भ्यां प्र॑ति॒ष्ठित्या॒ अग्ने॑ गृह॒पत॑
इत्या॑ह॥२८॥

य॒था॒य॒जुरे॒वैत॑च्छु॒तं हि॒मा इत्या॑ह श॒तं त्वा॑ हे॒मन्तानि॑न्धिषी॒येति॑

वावैतदाह पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा
शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्
तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शांसेऽमुष्मे
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रः॥२९॥

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स त्वा वि
मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति प्रजापतिना
वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्नें व्रतपते
व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव॥३०॥

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि
वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते
यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवैनं
पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य आहिताग्निः सन्नसभः
पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्वा प्राडुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्ने-
ऽविमां अश्वी यज्ञ इत्यव सभां रुन्धे प्र सहस्रं पशूनां प्रोत्यास्य
प्रजायां वाजी जायते॥३१॥

यः स माशिषं गृहपत् इत्याहु यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विंशतिश्च॥६॥ [६]

देवं सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः।
केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः॥ इन्द्रस्य

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं
महीमदिति नाम वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश
तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत्॥ अप्सु॥३२॥

अन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ वाजिनः॥
वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः। ते अग्रे
अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जुवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन् य ऊर्मिः
ककुद्भान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजं सेत्॥ विष्णोः
क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्गौ न्यङ्गावभितो
रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु संचरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावांन्यतत्री ते
नोऽग्रयः पप्रयः पारयन्तु॥३३॥

अप्सु न्यङ्गौ पञ्चदश च॥७॥

[७]

देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं जेषं
देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकं
रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयित्।
अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वांन्तसमत्सु वाजय॥
अर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसवे
जयत वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कभीत॥३४॥

काष्ठां गच्छत वाजैवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता
ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः॥

ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनः॥ मितद्रवः
सहस्रसा मेधसांता सनिष्यवः। महो ये रत्नं समिथेषु जग्निरे शं नो
भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवतांता मितद्रवः स्वर्काः। जम्भयन्तोऽहिं
वृकं रक्षांसि सनैम्यस्मद्युयवन्॥३५॥

अमीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां
बद्धो अपिकक्ष आसनि। क्रतुं दधिका अनु संतवीत्वत्
पथामङ्कास्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पूर्णं न
वेरनु वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्यैव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिकाव्णः
सहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादा द्यावापृथिवी
विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरां॥३६॥

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो
वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमव
जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवांसो वाजं जिगिवांसो
बृहस्पतेर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या संधाऽभूद्यामिन्द्रेण
समधध्वमजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥३७॥

स्कन्धीत युयवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
रोहाव रोहाव हि सुवरहं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च
प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्जियश्चाऽ-

ऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन
कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानः॥३८॥

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां सुवर्देवां अंगन्मामृतां
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं
रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय
त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥३९॥

अपानो वाजाय नवं च॥१॥

[१]

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोमं राजानमोषधीष्वप्सु।
ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयं राष्ट्रे जाग्रियाम पुरोहिताः॥
वाजस्येदं प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। स
विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे॥ वाजस्येमां
प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्। अदित्सन्तं
दापयतु प्रजानन् रयिं॥४०॥

च नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्रे अच्छा वदेह नः प्रति नः
सुमना भवा प्र णो यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम्॥ प्र णो
यच्छत्वय्यमा प्र भगुः प्र बृहस्पतिः। प्र देवाः प्रोत सूनृता प्र वाग्देवी
ददातु नः॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुं
सरस्वतीं सवितारम्॥४१॥

च वाजिनम्॥ सोमं राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे।
 आदित्यान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यत्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा
 साम्राज्येनाभिषिञ्चामि॥४२॥

रयिं सवितारं षट्त्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्व्यक्षरेण प्राणापानावुदजयत
 विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रील्लोकानुदजयत् सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः
 पशूनुदजयत् पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयद्धाता षडक्षरेण
 षडृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदां शक्ररीमुदजयन्
 बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतं
 स्तोममुदजयत्॥४३॥

वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण
 त्रिष्टुभमुदजयद् विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन्
 वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशं स्तोममुदजयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण
 चतुर्दशं स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशं
 स्तोममुदजयन्नादितिष्णोडशाक्षरेण षोडशं स्तोममुदजयत्
 प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशं स्तोममुदजयत्॥४४॥

अजयत् षट्त्वारिंशच्च॥११॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनसदमिन्द्राय जुष्टं
 गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदं
 व्योमसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतो-
 ऽसि पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः।
 दैव्यः कोशः॥४५॥

समुज्जितः। तेषां विशिप्रियाणामिषमूर्जः समग्रभीमेष ते
 योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपाः रसमुद्वयसः सूर्यरश्मिः समाभृतम्।
 अपाः रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः।
 स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रः स्वायां यत्तनुवां तनूमैरयत।
 उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
 प्रजापतये त्वा॥४६॥

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥१२॥

[१२]

अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः। अन्विन्द्रः
 रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्॥ अनु ते दायि मह
 इन्द्रियाय सुत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र
 देवेभिरनु ते नृषह्यै॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमहमश्रवम्। न
 ह्यस्या अपरं च न जरसा॥४७॥

मर॑ते॒ पतिः॑॥ नाहमिन्द्राणि॑ रारण॒ सख्युर्वृषाक॑पेर् ऋ॒ते।
 यस्ये॑दमप्य॑ ह॒विः प्रि॒यं दे॒वेषु॑ गच्छ॑ति॥ यो जा॒त ए॒व प्र॑थ॒मो
 मन॑स्वान् दे॒वो दे॒वान् क्र॑तु॒ना प॒र्यभूष॑त्। यस्य॑ शुष्मा॒द्रोद॑सी
 अभ्य॑सेतां नृ॒म्णस्य॑ म॒हा स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ आ ते॑ मह॒ इन्द्रो॒त्युग्र॑
 सम॑न्यवो॒ यत् स॒मर॑न्त॒ सेनाः॑। पता॑ति दि॒द्युन्नर्य॑स्य बाहुवोर्मा
 ते॑॥४८॥

मनो॑ विष्व॒द्रिय॒ग्विचा॑रीत्॥ मा नो॑ म॒र्धोरा भ॑रा द॒द्धि तन्नः॑ प्र
 दा॒शुषे॑ दात॒वे भूरि॑ यत् ते॑। नव्ये॑ दे॒ष्णे श॑स्ते अ॒स्मिन् तं उ॒क्थे
 प्र ब्र॑वाम व॒यमिन्द्र॑ स्तुव॒न्तः॥ आ तू भ॑र॒ मार्कि॑रेतत् परि॑ष्ठाद्वि॒द्वा
 हि त्वा॒ वसु॑पतिं॒ वसू॑नाम्। इन्द्र॑ यत् ते॒ माहि॑नं॒ दत्र॑मस्त्य॒स्मभ्यं॑
 तद्ध॑र्यश्च॥४९॥

प्र य॑न्धि॥ प्र॒दा॒तार॑ हवामह॒ इन्द्र॑मा ह॒विषा॑ व॒यम्। उ॒भा
 हि ह॑स्ता॒ वसु॑ना पृ॒णस्वाऽऽप्र॑ यच्छ॒ दक्षि॑णा॒दोत॑ स॒व्यात्॥ प्र॒दा॒ता
 व॒ज्री वृ॑षभस्तुरा॒षाढु॑ष्मी राजा॑ वृ॒त्रहा॑ सौम॒पावा॑। अ॒स्मिन् य॒ज्ञे
 ब॒र्हिष्या॑ निषद्या॒था भव॑ यज॑मानाय॒ शं योः॑॥ इन्द्रः॑ सु॒त्रामा॑ स्ववा॒
 अवो॑भिः सुमृ॒डीको॑ भ॒वतु॑ वि॒श्ववे॑दाः। बाध॑तां द्वेषो॒ अभ॑यं कृ॒णोतु॑
 सु॒वीर्य॑स्य॥५०॥

पत॑यः स्याम॥ तस्य॑ व॒यं सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॑स्यापि॒ भ॒द्रे सौम॑न॒से
 स्या॑म। स सु॒त्रामा॑ स्ववा॒ इन्द्रो॑ अ॒स्मे आ॒राचि॑द्वेषः सनु॑तर्यु॒योतु॑॥

रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रं सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥
 प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृत् सङ्गे
 समत्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका
 अधि धन्वसु॥५१॥

जुरसा मा ते हर्यश्च सुवीर्यस्याध्येकं च॥13॥ [१३]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुदखिष्णा ये प्रत्यञ्चः
 शम्याया अवशीयन्ते तन्नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं वासः कृष्णातूषं
 दखिष्णा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण एष ते निर्ऋते भागो भूते
 हविष्मत्यसि मुञ्चेममहंसः स्वाहा नमो य इदं चकाराऽऽदित्यं
 चरुं निर्वपति वरो दखिष्णाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामनो वही
 दखिष्णाऽग्नीषोमीयम्॥१॥

एकादशकपालं हिरण्यं दखिष्णैन्द्रमेकादशकपालमृषभो
 वही दखिष्णाऽऽग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही दखिष्णैन्द्राग्रं
 द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वत्सो दखिष्णा सौम्यं
 श्यामाकं चरुं वासो दखिष्णा सरस्वत्यै चरुं सरस्वते चरुं

मिथुनौ गावौ दखिणा॥२॥

अग्नेयमीयं चतुस्त्रिंशच्च॥१॥ [१]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं
द्वादशकपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतं सप्तकपालं
वैश्वदेवीमामिख्यां द्वावापृथिव्यमेककपालम्॥३॥

आग्नेयमष्टादश॥२॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिख्यां वारुणीमामिख्यां
कायमेककपालं प्रधास्यान् हवामहे मरुतो यज्ञवाहसः क्रम्भेण
सजोषसः॥ मो षू ण इन्द्र पृथ्सु देवास्तु स्म ते शुष्मिन्नवया।
मही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः॥ यद्
ग्रामे यदरण्ये यत् सभायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा
वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन्
कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तं प्रेतं
सुदानवः॥४॥

वयं यद् विंशतिश्च॥३॥ [३]

अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति साकं
सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यंदिने चरुं मरुद्भ्यो
गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णां दर्वि परां पत सुपूर्णां

पुनराप॑ता व॒स्त्रेव॒ वि क्री॑णावहा इष॒मूर्ज॑ः शत॒क्रतो॥ दे॒हि
मे ददा॑मि ते॒ नि मे॑ धेहि॒ नि ते॑ दधे। नि॒हार॒मिन्नि मे॑ हरा
नि॒हार॒म्॥५॥

नि ह॑रामि ते॥ म॒रुद्ध्यः॑ क्री॒डिभ्यः॑ पुरो॒डाश॑ः स॒प्तक॑पालं
निर्व॑पति सा॒कः॑ सूर्ये॑णोद्य॒ताग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति
सौम्यं॑ च॒रुः॑ सा॒वित्रं॑ द्वा॒दश॑कपालः॑ सा॒रस्व॑तं च॒रुं पौ॒ष्णं
च॒रुमै॑न्द्रा॒ग्नमे॑का॒दश॑कपालमै॒न्द्रं च॒रुं वै॑श्वक॒र्मण॑मेक॒कपाल॑म्॥६॥

हरा नि॒हारं॑ त्रि॒शच्च॑॥४॥ [४]

सोमा॑य पि॒तृम॑ते॒ पुरो॒डाश॑ः ष॒ट्क॑पालं निर्व॑पति पि॒तृभ्यो॑
ब॒र्हिष॑द्भ्यो॑ धा॒नाः पि॒तृभ्यो॑ऽग्नि॒ष्वात्ते॒भ्योऽभि॒वा॒न्या॒यै दु॒ग्धे
म॒न्थमे॑तत् ते॒ तत् ये च॒ त्वाम॑न्वे॒तत् ते॑ पि॒ताम॑ह प्र॒पिता॑मह॒ ये च॒
त्वाम॑न्व॒त्र पि॒तरो॑ यथाभा॒गं म॑न्दध्वः॑ सु॒सं॒दृशं॑ त्वा व॒यं म॑घ॒वन्
म॒न्दिषी॑महि॥ प्र नूनं॑ पूर्ण॒वन्धुरः॑ स्तु॒तो या॑सि॒ वशा॑ः अनु॑॥ योजा॒
न्वि॑न्द्र ते॒ हरी॑॥७॥

अक्ष॑न्नमी॒मद॑न्त॒ ह्यव॑ प्रि॒या अ॑धूषत॥ अस्तो॑षत॒ स्वभा॑नवो
विप्रा॒ नवि॑ष्ठया म॒ती॥ योजा॒ न्वि॑न्द्र ते॒ हरी॑॥ अ॒ख्यं॑न् पि॒तरो॑-
ऽमी॒मद॑न्त पि॒तरोऽती॑तृपन्त पि॒तरोऽमी॑मृजन्त पि॒तरः॑॥ परे॑त
पि॒तरः॑ सोम्या ग॒म्भीरैः॑ प॒थिभिः॑ पू॒र्व्यैः॑॥ अथा॑ पि॒तृन्त्सु॑वि॒दत्रा॑ः
अपी॑त य॒मेन॒ ये स॑ध॒मादं॑ म॒दन्ति॑॥ मनो॒ न्वा हु॑वामहे नारा॒शः॑ से॒न

स्तोमेन पितॄणां च मन्मभिः॥ आ॥८॥

न एतु मनः पुनः ऋत्वे दग्धाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्यं दृशे॥
पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातः सचेमहि॥
यदन्तरिखं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिःसिम॥
अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चकृम
करोतु मामनेनसम्॥९॥

हरी मन्मभिरा चतुश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः
स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वैष ते रुद्र भागः सह स्वस्त्राऽम्बिकया तं जुषस्व भेषजं
गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं सुभेषजम्॥१०॥

यथाऽसंति॥ सुगं मेषाय मेष्ट्यां अवांम्ब रुद्रमदिमह्यवं देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः करद्वथा नो वस्यसः करद्वथा नः
पशुमतः करद्वथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं
पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुखीय माऽमृतात्॥ एष
ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूजवतोऽतीह्यवततधन्वा

पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥११॥

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥६॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पर्यः सौर्यमेककपालं द्वादशगवः
सीरं दखिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं
दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं धेनुर्दखिणा ये देवाः पुरःसदो-
ऽग्निनेत्रा दखिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो
वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रख्खोहणस्ते नः पान्तु ते
नोऽवन्तु तेभ्यः॥१२॥

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढः रख्खः संदग्धः रख्ख इदमहः
रख्खोऽभि सं दहाम्यग्नये रख्खोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे वरुणाय
बृहस्पतये दुवस्वते रख्खोघ्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो दखिणा देवस्य
त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः रख्खसो वधं
जुहोमि हतः रख्खोऽवधिष्म रख्खो यद्वस्ते तदखिणा॥१३॥

तेभ्यः पञ्चत्वारिंशच्च॥७॥ [७]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै चरुः राकायै
चरुः सिनीवात्यै चरुं कुह्वै चरुं मिथुनौ गावौ दखिणा-
ऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं

वैष्णवं त्रिकपालं वामनो वही दखिणा ऽग्नीषोमीयमेकादशकपालं
 निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालः सौम्यं चरुं बभ्रुर्दखिणा
 सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुः श्यामो
 दखिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दखिणा वारुणं
 यवमयं चरुमश्वो दखिणा ॥१४॥

निरष्टो च ॥८॥

[८]

बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो
 दखिणैन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे ऋषभो दखिणा
 ऽऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दखिणा नैर्ऋतं चरुं परिवृत्तयै
 गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं कृष्णा कूटा दखिणा-
 ऽऽग्नेयमष्टाकपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं दखिणा वारुणं
 दशकपालः सूतस्य गृहे महानिरष्टो दखिणा मारुतः सप्तकपालं
 ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दखिणा सावित्रं द्वादशकपालं ॥१५॥

खत्तुर्गृह उपध्वस्तो दखिणा ऽऽश्विनं द्विकपालः संग्रहीतुर्गृहे
 संवात्यो दखिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दखिणा
 रौद्रं गावीधुकं चरुमख्यावापस्य गृहे शबल उद्धारो दखिणेन्द्राय
 सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाः होमुचे-
 ऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यान्मैत्राबारुहस्पत्यं

भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयंमथित आज्य
आश्वत्थे॥१६॥

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णांश्चाकर्णांश्च
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पर्यसि बारहस्पत्यो येऽकर्णाः
स आज्यै मैत्रः स्वयंकृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं बर्हिः स्वयंकृत
इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दखिषणा॥१७॥

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिंशच्च॥१॥ [१]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां
व्रीहीणां सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं सवित्रे सत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणां रुद्राय पशुपतये
गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्यायाऽऽम्बानां
चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुं सविता त्वां प्रसवानां
सुवतामग्निर्गृहपतीनां सोमो वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां॥१८॥

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममांमुष्यायणम- नमित्राय
सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायेष
वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा प्रति त्यन्नाम
राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेच्छुचैर्मित्रस्य व्रत्या

अभू॒माम॑न्महि॒ मह॑त ऋ॒तस्य॑ नाम॒ सर्वे॑ ब्रा॒ता वरु॑णस्याभू॒वन्वि॒
मित्र॑ ए॒वैररा॑तिम॒तारी॑द॒सूषु॑दन्त॒ यज्ञि॑या॒ ऋ॒तेन॑ व्यु॒ त्रितो॑
ज॒रिमा॑णं॒ न आ॑न॒ड् वि॒ष्णोः॒ क्रमो॑ऽसि॒ विष्णोः॑ क्रा॒न्तम॑सि॒
वि॒ष्णोर्वि॑क्रा॒न्तम॑सि॥१९॥

पशूनां ब्राताः पञ्चविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

अ॒र्थेतः॑ स्था॒ऽपां पति॑रसि॒ वृषा॑स्यूर्मिर्वृष॒सेनो॑ऽसि॒ व्रज॒खिप्तः॑
स्थ॒ म॒रुता॒मोजः॑ स्थ॒ सूर्य॑वर्चसः॒ स्थ॒ सूर्य॑त्वचसः॒ स्थ॒
मा॒न्दाः॑ स्थ॒ वा॒शाः॑ स्थ॒ शक्क॑रीः॒ स्थ॒ विश्व॑भृ॒तः॑ स्थ॒
ज॒न॒भृ॒तः॑ स्था॒ऽग्नेस्ते॑ज॒स्याः॑ स्था॒ऽपामो॑ष॒धीना॑ र॒सं॒स्था॒
ऽपो॑ दे॒वीर्मधु॑मती॒रगृ॒ह्णन्न॑र्ज॒स्वती॑ राज॒सूया॑य॒ चि॒ता॒नाः॑।
याभि॑र्मित्रावरु॒णाव॑भ्यषि॒ञ्चन् या॑भिरिन्द्र॒मन॑यन्न॒त्यरा॑तीः॥ रा॒ष्ट्र॒दाः॑
स्थ॑ रा॒ष्ट्रं द॑त्त॒ स्वाहा॑ रा॒ष्ट्र॒दाः॑ स्थ॑ रा॒ष्ट्रम॒मुष्मै॑ दत्त॥२०॥

अत्येकादश च॥११॥ [११]

दे॒वी॒रापः॑ सं मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः॒ सृज्य॑ध्वं॒ महि॑ वर्चः॒
क्ष॒त्रिया॑य॒ वन्वा॒ना अ॒नाधृ॑ष्टाः॒ सी॒दतो॑र्ज॒स्वती॑र्महि॒ वर्चः॑ क्ष॒त्रिया॑य॒
दध॑ती॒रनि॑भृष्टम॒सि वा॒चो ब॑न्धु॒स्तपो॒जाः सोम॑स्य॒ दा॒त्रम॑सि॒ शुक्रा॑
वः शु॒क्रेणो॑त्पु॒नामि॑ च॒न्द्राश्च॑न्द्रेणा॒मृता॑ अ॒मृते॑न॒ स्वाहा॑ राज॒सूया॑य॒
चि॒ता॒नाः॑ स॒ध॒मादौ॑ द्यु॒म्निनी॒रूर्ज॑ ए॒ता अ॒नि॑भृष्टा॒ अप॑स्युवो

वसानः। प॒स्त्या॑सु च॒क्रे वरु॑णः स॒धस्थं॑म॒पा॒ शिशुः॑॥ २१॥

मा॒तृ॒त॒मा॒स्वन्तः॑॥ ख॒ष॒त्र॒स्यो॒ल्ब॒म॒सि ख॒ष॒त्र॒स्य॒ योनि॑र॒स्यावि॑न्नो
अ॒ग्निर्गृ॑हप॒तिरा॑वि॒न्न इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वा॒ आवि॑न्नः पू॒षा वि॒श्ववे॑दा
आ॒वि॒न्नो मि॒त्रावरु॑णावृ॒तावृ॑धा॒वावि॑न्ने द्यावा॑पृथि॒वी धृ॒तव्र॑ते॒ आवि॑न्ना
दे॒व्यदि॑तिर्वि॒श्वरू॑प्यावि॒न्नो ऽय॑म॒सावा॑मु॒ष्याय॑णो॒ऽस्यां वि॒श्यस्मि॑न्
रा॒ष्ट्रे म॑ह॒ते ख॒ष॒त्राय॑ म॒ह॒त आधि॑प॒त्याय॑ म॒ह॒ते जा॒न॒राज्या॑यैष वो
भ॒रता॑ रा॒जा सोमो॑ऽस्माकं ब्राह्म॒णाना॒॑ राजेन्द्र॑स्य॥ २२॥

वज्रो॑ऽसि॒ वा॒र्त्रघ्न॑स्त्वया॒यं वृ॒त्रं व॑ध्याच्छ॒त्रुबा॑ध॒नाः स्थ पा॒त मां
प्र॒त्यञ्च॑ पा॒त मां ति॑र्यञ्च॒मन्वञ्च॑ मा पा॒त दि॒ग्भ्यो मां पा॒त वि॒श्वो॑भ्यो मा
ना॒ष्ट्राभ्यः॑ पा॒त हि॒र॒ण्यव॑र्णावुषसा॑ वि॒रोके॑ऽयः॒ स्थू॒णावु॑दि॒तौ सूर्य॑स्या-
ऽऽ॒रो॒हतं॑ वरुण मि॒त्र ग॑र्तं॒ तत॑श्च॒ख्याथा॑मदि॒तिं दि॒तिं च॥ २३॥

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारि॑शच्च॥ १२॥ [१२]

स॒मिध॑मा तिष्ठ गाय॒त्री त्वा छ॑न्द॒साम॑वतु त्रि॒वृ॒थ्स्तोमो॑
रथ॑न्त॒र॒ सामा॑ग्निर्दे॒वता॑ ब्रह्म॒ द्रवि॑णमु॒ग्रामा॑ तिष्ठ त्रि॒ष्टुप् त्वा
छ॑न्द॒साम॑वतु पञ्चद॒शः स्तोमो॑ बृह॒त्सामेन्द्रो॑ दे॒वता॑ ख॒ष॒त्रं द्रवि॑णं
वि॒राज॑मा तिष्ठ जग॑ती॒ त्वा छ॑न्द॒साम॑वतु सप्तद॒शः स्तोमो॑ वैरू॒प॒ सामं म॑रु॒तो दे॒वता॑ वि॒द्भ्रवि॑णमु॒दीची॑मा तिष्ठानु॒ष्टुप् त्वा॥ २४॥

छ॑न्द॒साम॑वत्वेकवि॒शः स्तोमो॑ वैरा॒ज॒ सामं मि॒त्रावरु॑णौ
दे॒वता॑ बलं द्रवि॑णमूर्ध्वा॒मा तिष्ठ॑ प॒ङ्क्ति॑स्त्वा छ॑न्द॒साम॑वतु

त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ स्तोमौ शाक्ररैवते सामनी बृहस्पतिर्देवता वर्चो
 द्रविणमीदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च संमितश्च
 सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माश्च
 सत्यश्चर्तपाश्च॥ २५॥

अत्यंहाः। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा
 सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा घोषाय
 स्वाहा श्लोकाय स्वाहाऽशाय स्वाहा भगाय स्वाहा र्षेत्रस्य पतये
 स्वाहा पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिख्याय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय
 स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नखेत्रेभ्यः स्वाहाऽद्ध्यः स्वाहौषधीभ्यः
 स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा
 सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ २६॥

अनुष्टुप्चर्तपाश्च सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ १३॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा
 पाहि दिद्योन्मा पाह्यवैष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो
 राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचश्च सुवन्तां ते ते प्राणश्च
 सुवन्तां ते ते चख्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रश्च सुवन्ताश्च सोमस्य त्वा
 द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेः॥ २७॥

तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
 मरुतामोजसा र्षत्राणां र्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि

स॒माव॑वृ॒त्रन्न॑ध॒रागु॑दी॒चीर॑हि॒ बु॒ध्रिय॑मनु॒ संच॑र॒न्ती॒स्ताः प॑र्व॒तस्य॑
 वृष॑भ॒स्य॒ पृ॒ष्ठे ना॑व॒श्चर॑न्ति स्व॒सिच॑ इ॒या॒नाः॥ रु॒द्र॒ यत्ते॒ क्रयी॑ परं
 नाम॒ तस्मै॑ हु॒तम॑सि य॒मेष्ट॑मसि। प्रजा॑प॒ते न॒ त्वदे॑तान्य॒न्यो वि॒श्वा
 जा॒तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव। यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यः
 स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥२८॥

अग्नेस्तैकादश च॥१४॥

[१४]

इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वा॒त्रघ्न॑स्त्वया॒ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्यान्मि॒त्रावरु॑णयोस्त्वा
 प्रशा॒स्त्रोः प्र॒शिषा॑ यु॒नज्मि॒ यज्ञ॑स्य॒ योगे॑न॒ विष्णोः॒ क्रमो॑ऽसि॒ विष्णोः॑
 क्रा॒न्तम॑सि॒ विष्णोर्वि॑क्रा॒न्तम॑सि म॒रुता॑ प्रस॒वे जै॑षमा॒प्तं म॒नः
 सम॑हमिन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण पशू॒नां म॒न्युर॑सि॒ तवे॑व मे म॒न्युर्भू॑या॒न्नमो॑
 मा॒त्रे पृ॑थि॒व्यै मा॑ऽहं मा॒तरं॑ पृथि॒वीः हि॑ऽसि॒पं मा॥२९॥

मां मा॒ता पृ॑थि॒वी हि॑ऽसी॒दियं॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे धे॒ह्यूर्गस्य॑ूर्जं
 मे धे॒हि यु॑ङ्क्षि॒ वर्यो॑ऽसि॒ वर्यो॑ मयि॒ धे॒ह्यग्र॑ये गृह॑प॒तये॒ स्वाहा॑
 सोमा॑य॒ वन॑स्प॒तये॒ स्वाहे॑न्द्र॒स्य॒ बला॑य॒ स्वाहा॑ म॒रुता॑मो॒जंसे॒ स्वाहा॑
 ह॒ः सः शु॑चि॒षद्व॑सु॒रन्तरि॑ख्य- स॒द्धोता॑ वेदि॒षदति॑थिर्दु॒रोण॑सत्।
 नृ॒षद्व॑र॒सद॑त॒सद्धो॑म॒सद॑जा गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॑द्रि॒जा ऋ॑तं
 बृ॒हत्॥३०॥

हि॑ऽसि॒पं म॒र्तजा॑स्त्रीणि च॥१५॥

[१५]

मित्रोऽसि वरुणोऽसि समुहं विश्वेदेवैः ख्यत्रस्य नाभिरसि
 ख्यत्रस्य योनिरसि स्योनामा सीद सुषदामा सीद मा त्वा
 हिंसीन्मा मा हिंसीन्निषसाद धृतव्रतो वरुणः पुस्त्यास्वा
 साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि सविता-
 ऽसि सत्यसवो ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि
 सत्यौजाः॥३१॥

ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा
 ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि वरुणोऽसि सत्यधर्मेन्द्रस्य वज्रोऽसि
 वार्त्रघ्नस्तेन मे रध्य दिशोऽभ्ययं राजाऽभूत् सुश्लोकाँ 4 सुमङ्गलाँ
 4 सत्यराजा ३ न। अपां नप्ते स्वाहोर्जो नप्ते स्वाहाऽग्नये गृहपतये
 स्वाहा॥३२॥

सत्यौजाँश्चत्वारिंशच्च॥१६॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं
 वंश्सतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा
 पौष्णं चरुं श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं शितिपृष्ठो
 दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं
 महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालं
 शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥३३॥

आग्नेयं द्विचत्वारिंशत्॥१७॥

सद्यो दी॑र॒ख्यन्ति स॒द्यः सोमं॑ क्रीणन्ति पुण्डरिस्र॒जां प्र
यच्छति द॒शभिर्व॑त्स॒तरैः सोमं॑ क्रीणाति दशपे॒र्यो भवति॑ शतं
ब्रा॒ह्मणाः पि॑बन्ति सप्तद॒शः स्तोत्रं॑ भवति प्राका॒शाव॑ध्व॒र्यवे
ददाति॑ स्रजमु॒द्रात्रे रु॒क्मः होत्रेऽश्वं॑ प्रस्तोतृप्रतिहृ॒तृभ्यां द्वाद॑श
प॒ष्ठौही॑र्ब्रह्मणे व॒शां मै॒त्रावरु॑णाय॒र्षभं॑ ब्रा॒ह्मणाच्छु॑सिने वास॑सी
ने॒ष्टापो॑तृभ्या॒ः स्थू॒रिं यवा॑चितम॒च्छावा॒काया॑नु॒द्वाह॑म॒ग्नीधे॑ भार्ग॒वो
होता॑ भवति श्राय॒न्तीयं॑ ब्रह्मसा॒मं भवति॑ वारव॒न्तीयम॑ग्निष्टोमसा॒मः
सा॒रस्व॒तीर॒पो गृ॑ह्णाति॥ ३४॥

वारव॒न्तीयं॑ च॒त्वारि॑ च॥ १८॥

आ॒ग्नेयम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं द॒खि॒णैन्द्र॑मेकादशकपालम्
द॒खि॒णा वैश्व॑देवं च॒रुं पि॒शङ्गीं प॒ष्ठौही॑ द॒खि॒णा मै॒त्रावरु॑णीमा॒मि॒ख्यां
व॒शा द॒खि॒णा बा॒र्हस्प॑त्यं च॒रुः शि॑तिपृ॒ष्ठो द॒खि॒णाऽऽदि॑त्यां
म॒ल्हां ग॒र्भिणी॑मा ल॒भते॑ मा॒रुतीं॑ पृ॒श्निं प॒ष्ठौही॑म॒श्विभ्यां॑ पू॒ष्णे
पु॒रोडा॑शं द्वाद॑शकपालं निर्व॑पति॒ सर॑स्वते स॒त्यवा॑चे च॒रुः
सा॒वि॒त्रे स॒त्यप्र॑सवाय पु॒रोडा॑शं द्वाद॑शकपालं ति॒सृध॒न्वः
शु॒ष्कदृ॒तिर्द॒खि॒णा॥ ३५॥

आ॒ग्नेयः॑ सप्तच॒त्वारि॑ शत॥ १९॥

आ॒ग्नेयम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति॒ सौम्यं॑ च॒रुः सा॒वि॒त्रं
द्वाद॑शकपालं बा॒र्हस्प॑त्यं च॒रुं त्वा॒ष्ट्रम॒ष्टाक॑पालं वैश्वान॑रं

द्वादशकपालं दखिणो रथवाहनवाहो दखिणा सारस्वतं चरुं
निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं रव्यैत्रपत्यं चरुमादित्यं
चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो दखिणा॥३६॥

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥२०॥ [२०]

स्वाद्धीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
संसोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्नुतु सं सोमं सूर्यस्य दुहिता।
वारेण शश्वता तनां॥ वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्मुखो सोमो अतिद्रुतः।
इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
वियूयं इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बरहिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥
आश्विनं धूम्रमा लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं
निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं सोमप्रतीकाः
पितरस्तृष्णुत वडंबा दखिणा॥३७॥

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥२१॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वा महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥
अग्नाविष्णू महि धामं प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्र णो देवी

सरस्वती वाजैर्भिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यवतु। आ नो दिवो
बृहतः॥३८॥

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुजुषाणा
घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि
विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषे॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं
स्याम पतयो रयीणाम्॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हद्दुमद्विभाति
ऋतुमञ्जनेषु। यद्दीदयच्छवसा॥३९॥

ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा
घृतैर्गव्यूतिमुख्यतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ प्र बाहवांसि सितं
जीवसे न आ नो गव्यूतिमुख्यतं घृतेन। आ नो जनै श्रवयतं
युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीडे
वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न रब्धैत्रसाधसम्॥ मुख्य देववन्तो
रथः॥४०॥

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान
इयंखत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न
देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्वियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशत्र
प्र योषत्र योषति॥ उप रब्धरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च
यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पपुंरिं च॥४१॥

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं
विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां निर्ऋतिं पराचैः
कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा
तनूषु भेषजानि धत्तम्। अव स्यतं मुञ्चतं यत्रो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना
पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य
नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पृक्कमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥४२॥

बृहतः शवसा रथः पपुंरि च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥२२॥ [२२]

वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणन्देवासुरा एष्वंसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यवैषट्कारोऽसौ
सोरीवैरुणमाश्विनमिन्द्रवौ नर एकादश॥११॥ वायव्यमाग्नेयीङ्कुष्णाग्नीवीमसावादित्यो वा अंहोरात्राणि वषट्कारः
प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चषष्टिः॥६५॥ वायव्यं प्रमोषीः॥ —————॥ प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥

—————॥ [२३]

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वायव्यं श्वेतमालंभेत् भूतिकामो वायुर्वैH क्षेपिष्ठा देवता
वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिङ्गमयति

भवत्येवातिक्षिप्रा देवतेत्याहुः सैनमीश्वरा प्रदह इत्येतमेव
सन्तर्वायवे नियुत्वन्त आलभेत नियुद्धा अस्य धृतिर्द्धृत एव
भूतिमुपैत्यप्रदाहाय भवत्येव (1)

वायवे नियुत्वन्त आलभेत ग्रामकामो वायुर्वा इमाः प्रजा
नस्योता नैनीयते वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवास्मै प्रजा नस्योता नियच्छति ग्राम्येव भवति नियुत्वन्ते
भवति ह्युवा एवास्मा अनपगाः करोति वायवे नियुत्वन्त आलभेत
प्रजाकामः प्राणो वै वायुरपानो नियुत्प्राणापानौ खलु वा एतस्य
प्रजायाः (2)

अपक्रामतो योऽलं प्रजायै सन्प्रजान्न विन्दते वायुमेव
नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्राणापाना-
भ्यां प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजाँवायवे नियुत्वन्त आलभेत
ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा
एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन
भागधेयेनोप (3)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेक आसीत्सोऽकामयत प्रजाः
पशून्सृजेयति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततो-
ऽजस्तूपरस्समभवत्तः स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स
प्रजाः पशून्सृजत यः प्रजाकामः (4)

पशुकांमस्स्यात्स एतं प्राजापत्यमजन्तूपरमालभेत
 प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजां
 पशून्प्रजनयति यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपय्यँतूपरस्तदश्वानाय्यँदन्य
 इव शफास्तदवीनय्यँदज- स्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
 पशवस्तान् (5)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णत्रैतमालभेत पशुकांमो द्वौ वा
 अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायैते ऊर्जं पुष्टिन्तृतीयस्सोमापूषणावेव
 स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै पशून्प्रजनयतस्सोमो वै
 रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति
 पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्क्पशवं
 ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशून्वरुन्धे॥६॥

—[१] भवत्येव प्रजायां आमयति वायुमेव नियुत्वन्तः॥ स्वेन
 भागधेयेनोप प्रजाकांमस्तान् यूपस्त्रयोदश च।(1)]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः परांचीरायन्ता
 वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत् ता अस्मै न पुनरददात्सो-
 ऽब्रवीद्वरुणोऽप्यथ मे पुनर्देहीति तासां वरुमाऽलभत् स
 कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतस्स्यात्स एतव्वारुणं
 कृष्णमेकशितिपादमालभेत वरुणम् (7)

एव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति

कृष्ण एकंशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतया समृद्धौ
 सुवर्भानुरासुरस्सूर्यन्तमसाऽविच्छत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्य
 यत्प्रथमन्तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णाऽविर्भवद्यद्वितीयं सा फल्गुनी
 यत्तृतीयं सा बलरखी यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्त्साऽविर्जशा (8)

समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयं समभूत्कस्मा
 इममालंप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता
 ओषधयस्तामर्विवृशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा
 अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत प्रथेय पशुभिः प्र
 प्रजया जायेयेति स एतामर्विवृशामादित्येभ्यः कामाय (9)

आ लभेतादित्यानेव कामः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो
 न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एता
 मल्हा आलंभन्ताग्नेयीङ्कुष्णाग्नीवी संहितामैन्द्री श्वेतां
 बार्हस्पत्यान्ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामस्स्यात्तस्मा
 एता मल्हा आलंभेत (10)

आग्नेयीङ्कुष्णाग्नीवी संहितामैन्द्री श्वेतां बार्हस्पत्यामेता
 एव देवतास्स्वेन भागधेयेनोपधावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधति
 ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता प्रातराग्नेयीङ्कुष्णाग्नीवीमालंभेत ग्रीष्मे
 मृद्धन्दिने संहितामैन्द्री शरद्यपराह्णे श्वेतां बार्हस्पत्यान्त्रीणि वा
 आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मृद्धन्दिने शरद्यपराह्णे

यावन्त्येव तेजाँसि तान्येव (11)

अवँ रुन्धे सवँत्सुरं पर्यालभ्यन्ते सवँत्सुरो वै ब्रह्मवर्चसस्य
प्रदाता सवँत्सुर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्येव भवति
गर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियवै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं
मेषीमालभेत य ईश्वरो वाचो वदितोऽस्सन्वाचन्न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवास्मिन् (12)

वाचन्दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति
तस्मान्मनुष्याँस्सर्वाँचवँदन्त्याग्नेयङ्कृष्णग्रीवमा लभेत सौम्यं
बभ्रुज्योगामयाव्यग्निवँ एतस्य शरीरङ्गच्छति सोमँ रसो
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरन्निष्क्रीणाति सोमाद्रसमुत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालभेताग्नेयङ्कृष्णग्रीवं
प्रजाकामस्सोमः (13)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानाँ प्रजनयिता सोमँ एवास्मै रेतो
दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाँग्नेयङ्कृष्ण- ग्रीवमालभेत
सौम्यं बभ्रुज्योँ ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत् यदाँग्नेयो भवति
तेजँ एवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसन्तेन कृष्णग्रीवं
आग्नेयो भवति तमँ एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (14)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुस्सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्निविषि
सौम्यं बभ्रुमाँग्नेयङ्कृष्णग्रीवं पुरोधायाँ स्पर्धमान आग्नेयो वै

ब्राह्मणस्सौम्यो राजन्योऽभितस्सौम्यमाग्नेयो भवतस्तेजसैव
 ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनन्दधते॥
 (15)

लभेत वरुणवृंशैतामर्विवृंशामादित्येभ्यः कामाय मल्हा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्सोमंश्चेतो भवति

त्रिचत्वारिंशच्च। (2)। [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वंस्पृद्धन्त स एतद्विष्णुर्वा मनमपश्यत्तः
 स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स इमाल्लोकानभ्यजयद्वैष्णववर्षा मनम
 स्पृद्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति विषम आलभेत
 विषमा इव हीमे लोकास्समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते मनस्वते
 ललामं प्राशृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (16)

सय्यंत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामञ्जयतीन्द्रमेव
 मन्युमन्तं मनस्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
 मन्युं मनो दधाति जयति तः सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वते
 पृश्निसक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तः स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति
 यदृषभस्तेन (17)

ऐन्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतस्समृद्धौ पश्चात्पृश्निसक्थो भवति
 पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशङ्करोति सौम्यं बभ्रुमालभेतान्नकामस्सौ
 अन्नः सोममेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं

प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ
सौम्यं बभ्रुमालभेत यमलम् (18)

राज्याय सन्तं राज्यन्नोपनमैत्सौम्यवै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनं
राज्यन्नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय
वृत्रतुरे ललामं प्राशृङ्गमालभेत गुतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव
वृत्रन्तीर्त्वा प्रतिष्ठाङ्गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमा (19)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभि
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत
इन्द्राय वज्रिणे ललामं प्राशृङ्गमालभेत यमलं राज्याय सन्तं
राज्यन्नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणः स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्या इन्ध उपैनं
राज्यन्नमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥
(20)

सङ्ग्रामे तेनालमभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमैनं पञ्चदश च।३॥ [३]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
एतान्दशर्षभामाऽलभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामस्स्यात्
एतान्दशर्षभामाऽलभेतामुमेवादित्यः स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवास्मिन्ब्रह्म-वर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता

प्रातस्त्रील्ललामानालभेत ग्रीष्मे मृद्ध्यन्दिने (21)

त्रीञ्छितिपृष्ठाञ्छरद्यपराह्णे त्रीञ्छितिवारात्रीणि वा
आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मृद्ध्यन्दिने शरद्यपराह्णे
यावन्त्येव तेजांसि तान्येवावरुन्धे त्रयस्त्रय आलभ्यन्ते-
ऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति सवँथ्सुरं पर्यालभ्यन्ते सवँथ्सुरो
वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता सवँथ्सुर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति
ब्रह्मवर्चस्यैव भवति सवँथ्सुरस्य परस्तात्प्राजापत्यङ्कद्रुम् (22)

आलभेत प्रजापतिस्सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति
यदि बिभीयाद्दुश्कर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः श्याममालभेत
सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवस्स्वयैवास्मै देवतया
पशुभिस्त्वचङ्करोति न दुश्कर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मिल्लोकै-
ऽस्पृद्धन्त स यमो देवानामिन्द्रियर्वीर्यमयुवत तद्यमस्य (23)

यमत्वन्ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्वयः स्म
इति ते प्रजापतिमुपाधावन्थ्स एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ
निरमिमीत ते देवा वैष्णावरुणीवँशामाऽलभन्तैन्द्रमुक्षाणन्तवँरुणेनैव
ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो
भ्रातृव्यवान्थस्याथ्स स्पृद्धमानो वैष्णावरुणीम् (24)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणवँरुणेनैव भ्रातृव्यङ्ग्राहयित्वा विष्णुना
यज्ञेन प्राणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियवँङ्के भवत्यात्मना परास्य

भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तवृत्रो हतष्पोऽशभिर्भोगैरसिनात्तस्य
वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रः (25)

अचायत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पाप्मन
इति स आग्नेयङ्कुष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभन्तस्याग्निरेव स्वेन
भागधेयेनोपसृतष्पोऽशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहदैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त
यः पाप्मना गृहीतस्स्यात्स आग्नेयङ्कुष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभमग्निरेवास
स्वेन भागधेयेनोपसृतः (26)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
भवत्येव द्यावापृथिव्यान्धेनुमालभेत ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्हि
वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगंपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
भागधेयेनोपधावति ते एवैनं प्रतिष्ठाङ्गमयतः प्रत्येव तिष्ठति
पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रय्यो ज्योगंपरुद्धस्समृद्धौ
वायव्यम् (27)

वत्समा लभेत वायुर्वा अनयोर्वत्स इमे वा एतस्मै
लोका अपंशुष्का विडपंशुष्काऽथैष ज्योगंपरुद्धो वायुमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इमाल्लोकान् विशं प्रदापयति
प्रास्मा इमे लोकास्सुवन्ति भुञ्जत्यैनं विडुपतिष्ठते॥ (28)

मृच्छन्दिने कद्रव्यमस्य स्पृद्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रोऽस्य स्वेन भागधेयेनोपसृतो

इन्द्रो वलस्य बिलमपौर्णोऽस्य य उ॒त्तमः प॒शुरासी॒त्तं पृ॒ष्ठं
 प्रति॑ स॒ङ्ग॒ह्योद॑क्खिदत्त॑ स॒हस्रं॑ प॒शवोऽनू॑दायन्त्स उ॒न्नतो॑-
 ऽभव॑द्यः प॒शुका॑मः स्यात्स ए॒तमै॒न्द्रमु॒न्नत॑माल॒भेते॒न्द्रमे॒व स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्रय॑च्छति प॒शुमा॒ने॒व
 भ॑वत्यु॒न्नतः॑ (29)

भ॒वति॑ सा॒ह॒स्री वा ए॒षा ल॒ख्मी यदु॑न्नतो ल॒क्ष्मियै॒व
 प॒शून्वरु॑न्धे य॒दा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्राप्नु॑यादथ॑ वैष्ण॒वद्वा॑म॒नमा
 ल॒भेते॒तस्मिन्वै॑ तत्स॒हस्र॑म॒द्ध्यति॑ष्ठ॒त्तस्मा॑दिष॒ वाम॑न॒स्समी॑षितः
 प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॒जा॒तेभ्यः॑ प्र॒तिष्ठा॑न्द॒धाति॑ कोऽ॒र्हति॑ स॒हस्रं॑
 प॒शून्प्राप्तु॑मित्या॒हुरहो॒रात्रा॑ण्ये॒व स॒हस्रं॑ स॒ंपाद्या॑ल॒भेत॑ प॒शवः॑
 (30)

वा अ॒हो॒रा॒त्राणि॑ प॒शूने॒व प्र॒जा॒तान्प्र॒तिष्ठा॑ङ्ग॒मय॑त्योष॒धीभ्यो॑
 वे॒हत॑माल॒भेत॑ प्र॒जाका॑म॒ ओष॑धयो वा ए॒तं प्र॒जायै॑ परि॒बाध॑न्ते
 योऽलं॑ प्र॒जायै॑ स॒न्प्रजा॑न्न वि॒न्दत॑ ओष॑धयः खलु वा ए॒तस्यै॑
 सू॒तुम॑पि॒ घ्नन्ति॑ या वे॒हद्व॒वत्योष॑धीरे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒
 ता ए॒वास्मै॑ स्वा॒द्योनेः॑ प्र॒जां प्र॒ज॑नयन्ति वि॒न्दते॑ (31)

प्र॒जामा॑पो वा ओष॑धयोऽस॒त्पुरु॑ष॒ आपं॑ ए॒वास्मा॑
 अ॒स॒त॒स्सद्व॑दति॒ तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒ववै॑द॒ यश्च॑ नाप॒स्त्वावा॑स॒त-
 स्सद्व॑दतीत्यै॒न्द्री॑ स॒तृव॑शा॒माल॒भेत॑ भू॒तिकामो॑ऽजा॒तो वा ए॒ष

योऽलं भूत्यै सन्भूतिन्न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभवत्
(32)

इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिङ्गमयति
भवत्येव यः सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव तदिन्द्रियः
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालभेत य आ
तृतीयात्पुरुषात्सोमन्न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणस्सन्ना (33)

तृतीयात्पुरुषात्सोमन्न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति
तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत् उपैनः सोमपीथो नमति यदैन्द्रो
भवतीन्द्रियवै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे यदाग्नेयो
भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्स्वामेव देवतामनु सन्तनोति पुनरुत्सृष्टो
भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (34)

सोमपीथस्समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यन्तूपरमालभेताभिचरन्ब्रह्मणस्पति
स्वेन भागधेयेनोपधावति तस्मा एवैनमा वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति
तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा लक्ष्मी यत्तूपरस्समृद्धौ स्फ्यो यूपो
भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः
शृणात्येवैनं वैभीदक इद्धो भिनत्येवैनम्॥ (35)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सत्रैतस्येक्ष्मणी च॥ (5)॥ [५]

बार्हस्पत्यः शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठः

संमानानां॑ स्यामिति॑ बृहस्पतिमेव॑ स्वेन॑ भागधेयेनोपधावति॑ स
 एवैनं॑ पृष्ठं॑ संमानानां॑ङ्करोति॑ ग्राम्येव॑ भवति॑ शितिपृष्ठो॑ भवति॑
 बार्हस्पत्यो॑ ह्येष॑ देवतया॑ समृद्धौ॑ पौष्णः॑ श्याममालभेतान्नकामो-
 ऽन्नवै॑ पूषा॑ पूषणमेव॑ स्वेन॑ भागधेयेनोपधावति॑ स एवास्मै॑ (36)

अन्नं॑ प्रयच्छत्यन्नाद॑ एव॑ भवति॑ श्यामो॑ भवत्येतद्वा
 अन्नस्य॑ रूपं॑ समृद्धौ॑ मारुतं॑ पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नवै॑
 मरुतो॑ मरुतं॑ एव॑ स्वेन॑ भागधेयेनोपधावति॑ त एवास्मा॑ अन्नं॑
 प्रयच्छन्त्यन्नाद॑ एव॑ भवति॑ पृश्निर्भवत्येतद्वा॑ अन्नस्य॑ रूपं॑
 समृद्ध्या॑ ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम॑ इन्द्रमेव॑ (37)

स्वेन॑ भागधेयेनोपधावति॑ स एवास्मिन्निन्द्रियन्दधातीन्द्रियाव्येव॑
 भवत्यरुणो॑ भ्रूमन्भवत्येतद्वा॑ इन्द्रस्य॑ रूपं॑ समृद्धौ॑ सावित्रमुपद्धस्तमा॑
 सनिकामस्सविता॑ वै प्रसवानामीशे॑ सवितारमेव॑ स्वेन॑
 भागधेयेनोपधावति॑ स एवास्मै॑ सनिं॑ प्रसुवति॑ दानकामा॑
 अस्मै॑ प्रजा॑ भवन्त्युपद्धस्तो॑ भवति॑ सावित्रो॑ ह्येषः॑ (38)

देवतया॑ समृद्धौ॑ वैश्वदेवं॑ बहुरूपमालभेतान्नकामो॑ वैश्वदेववाँ
 अन्नद्विंशानेव॑ देवान्स्वेन॑ भागधेयेनोपधावति॑ त एवास्मा॑ अन्नं॑
 प्रयच्छन्त्यन्नाद॑ एव॑ भवति॑ बहुरूपो॑ भवति॑ बहुरूपः॑ ह्यन्नः॑ समृद्धौ॑
 वैश्वदेवं॑ बहुरूपमालभेत्॑ ग्रामकामो॑ वैश्वदेवा॑ वै संजाता॑ विश्वानेव॑
 देवान्स्वेन॑ भागधेयेनोपधावति॑ त एवास्मै॑ (39)

संजातान्प्रयच्छन्ति॑ ग्राम्येव॑ भवति॑ बहुरूपो॑ भवति॑ बहुदेवत्यो॑

इ॒ ह्येष॑ समृ॒द्धौ प्राजाप॑त्यन्त॒तूप॑रमाल॒भेत॑ यस्याना॑ज्ञातमिव
ज्योगा॑मयै॒त्प्राजाप॑त्यो वै पु॒रुषः॑ प्र॒जाप॑तिः खलु॒ वै तस्य॑
वेद॒ यस्याना॑ज्ञातमिव॒ ज्योगा॑मयति॒ प्रजाप॑तिमेव॒ स्वेन॑
भाग॑धेयेनोप॑धावति॒ स ए॒वैन॑न्तस्मा॒त्स्त्रामा॑न्मु॒ञ्चति॑ तू॒परो भ॑वति
प्राजाप॑त्यो ह्येष॑ दे॒वत॑या॒ समृ॒द्धौ॥ (40)

अस्मा॒ इन्द्र॑मे॒वैष संजा॑ता विश्वा॒नेव॑ दे॒वान्स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑धावति॒ त ए॒वास्मै॑ प्राजाप॑त्यो हि त्रीणि॑

च॥ (6)॥॥ [६]

व॒षट्कारो॑ वै गा॒यत्रि॑यै शिरो॑ऽच्छि॒नत्तस्यै॑ रसः॒ परा॑ऽप॒तत्तं
बृह॑स्पतिरुपा॑गृह्णा॒त्सा शि॑तिपृ॒ष्ठा व॒शाऽभ॑वद्यो॒ द्वितीयः॑ प॒राप॑त॒त्तं
मि॒त्रावरु॑णावुपा॑गृह्णीता॒ऽसा द्वि॑रूपा व॒शाऽभ॑वद्यस्तृतीयः॑
प॒राप॑त॒त्तविं॑शे दे॒वा उपा॑गृह्णा॒त्सा बहु॑रूपा व॒शाऽभ॑वद्यश्चतुर्थः॑
प॒राप॑त॒त्तस्य॑ पृथि॒वीं प्रावि॑श॒त्तं बृह॑स्पतिर॒भि (41)

अ॒गृह्णा॒दस्त्वे॒वायं॑ भो॒गाये॑ति॒ स उ॑क्षव॒शस्स॑म॒भव॑द्यल्लो॒हितं॑
प॒राप॑त॒त्तद्रु॑द्र उपा॑गृह्णा॒त्सा रौ॒द्री रोहि॑णी व॒शाऽभ॑व- द्वा॒रह॑स्प॒त्याऽ
शि॑तिपृ॒ष्ठामाल॑भेत॒ ब्रह्म॑वर्च॒सका॑मो बृह॑स्पतिमे॒व स्वेन॑
भाग॑धेयेनोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्म- वर्च॒सन्द॑धाति॒ ब्रह्म॑वर्च॒स्यैव॑
भव॑ति॒ छन्द॑सा॒द्याँ ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ (42)

वै ब्र॑ह्मवर्च॒सच्छ॑न्द॒सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ ब्रह्मवर्च॒समव॑रुन्धे
मै॒त्रावरु॑णी॒द्विरू॒पामाल॑भेत॒ वृष्टि॑कामो॒ मैत्र॑द्याँ अ॒हर्वा॑रुणी
रा॒त्रिर॑हो॒रात्रा॑भ्या॒ङ्गलु॑ वै पु॒र्जन्यो॑ व॒र्षति॑ मि॒त्रावरु॑णा॒वेव॑ स्वेन॑

भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतश्छन्दसा
एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (43)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीन्द्रिरूपामालभेत प्रजाकामो
मैत्रवाँ अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्याङ्खलु वै प्रजाः प्रजायन्ते
मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां
प्रजां प्रजनयतश्छन्दसावाँ एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै
प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामव (44)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेववाँ
अन्नं विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा
अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसावाँ एष रसो यद्वशा रस
इव खलु वा अन्नञ्छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे वैश्वदेवीं
बहुरूपामालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (45)

सजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै
सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति छन्दसावाँ एष रसो यद्वशा रस
इव खलु वै सजाताश्छन्दसामेव रसेन रसं सजातानवरुन्धे
बारहस्पत्यमुख्यवशमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसम् (46)

दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वशवाँ एष चरति यदुख्या वश
इव खलु वै ब्रह्मवर्चसवँशेनैव वशं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे रौद्रीं

रोहिणीमालंभेताभिचरन्नुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तस्मा
 एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमाच्छति रोहिणी भवति रौद्री ह्येषा
 देवतया समृद्धौ स्फ्यो यूषो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै
 प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनवैर्भीदक इच्छो भिनत्येवैनम्॥
 (47)

अभि खलु वृष्टिशब्दसामेव रसेन प्रजामवं वैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्चसय्युप एकात्रविंशतिश्च। (7)॥ [७]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
 एताः सौरीः श्वेतावृंशामाऽलंभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
 ब्रह्मवर्चसकामस्स्यात्तस्मा एताः सौरीः श्वेतावृंशामालंभेतामुमेवादित
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधाति
 ब्रह्मवर्चस्यैव भवति बैल्वो यूषो भवत्यसौ (48)

वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्वं उदतिष्ठत्सयोन्येव
 ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमा लंभेताभिचरन्वारुणन्दशा
 पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यङ्गाहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते बभ्रुकर्णी
 भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपः समृद्धौ स्फ्यो यूषो भवति वज्रो वै स्फ्यो
 वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणाति (49)

एवैनवैर्भीदक इच्छो भिनत्येवैनवैष्णववृंशामनमालंभेत् यय्यंज्ञो
 नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
 यज्ञं प्रयच्छत्युपैनय्यंज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो ह्येष देवतया

समृद्धौ त्वाष्ट्रवृद्धबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाम्
(50)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथैष
पुमान्त्सन्वडबस्साख्यादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रेः श्वेतमालभेत
सङ्ग्रामे सय्यन्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवैनं मित्रेण सन्नयति (51)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यङ्कृष्णमालभेत
वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पर्जन्यवर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै
वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै
जनयित्वा वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥
(52)

—————[८]शृणाति मिथुनानान्नयति यच्छति॥(8)

वरुणं सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमत्स एताव्वारुणीङ्कृष्णाव्वंशामपश्यन्
स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय
सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेत्स एताव्वारुणीङ्कृष्णाव्वंशामालभेत वरुणमेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नादः (53)

ए॒व भ॑वति कृ॒ष्णा भ॑वति वारु॒णी ह्ये॑षा दे॒वत॑या॒ समृ॑द्धौ मै॒त्रः
 श्वे॒तमा॑ल॒भेत॑ वारु॒णङ्कु॑ष्णम॒पाश्चौष॑धीनाश्च स॒न्धाव॑न्न॒कामो॑ मै॒त्रीर्वा
 ओष॑धयो वारु॒णीरापो॑ऽपाश्च॒ खलु॑ वा ओष॑धीनाश्च र॒समु॑प॒जीवामो॑
 मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धावति॑ तावे॒वास्मा॒ अन्नं॑
 प्रय॑च्छतोऽन्ना॒द ए॒व भ॑वति (54)

अ॒पाश्चौष॑धीनाश्च स॒न्धावा॑ल॒भत॑ उ॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑ वि॒शाखो॑
 यू॒पो भ॑वति॒ द्वे ह्ये॑ते दे॒वते॑ समृ॑द्धौ मै॒त्रः श्वे॒तमा॑ ल॒भेत॑
 वारु॒णङ्कु॑ष्ण॒ज्योगा॑मयावी॒ यन्मै॒त्रो भ॑वति॒ मि॒त्रेणै॒वास्मै॑ वरु॒णः
 श॒मय॑ति॒ यद्वा॑रु॒णस्सा॒क्षादे॒वैन॑व्वरु॒ण- पा॒शान्मु॑श्चत्यु॒त यदी॒तासु॑र्भवति॒
 जीव॑त्ये॒व दे॒वा वै पु॑ष्टि॒न्नावि॑न्दन् (55)

तां मि॒थुने॑ऽपश्य॒न्तस्या॒न्न सम॑राधय॒न्ताव॑श्चिना॒वब्रू॑तामा॒वयो॑र्वा
 ए॒षा मै॒तस्या॑व्वदद्धमि॒ति सा॑ऽश्चि॒नोरे॒वाभ॑वद्यः पु॒ष्टि॑काम॒स्स्यात्स
 ए॒तामा॑श्चि॒नीय्य॑मीव्व॒शामा॑ल॒भेता॑श्चि॒नावे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धावति॑
 तावे॒वास्मि॑न्पु॒ष्टिन्ध॑त्तः पु॒ष्यति॑ प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑॥ (56)

अ॒न्नादो॑ऽन्ना॒द ए॒व भ॑वत्यविन्दन्पु॒ष्टिन्ध॑त्तव॒रिः श॒च॑।९॥ [९]

आ॒श्चि॒नन्धू॒म्रल॑लाम॒माल॑भेत॒ यो दु॒र्ब्रा॑ह्मण॒स्सोमं॑ पिपा॑सेद॒श्चिनो॑
 वै दे॒वाना॑म॒सोम॑पावास्ता॒न्तौ प॒श्चा सो॑मपी॒थं प्राप्नु॑ताम॒श्चिना॑वे॒तस्य॑
 दे॒वता॑ यो दु॒र्ब्रा॑ह्मण॒स्सोमं॑ पिपा॑सत्य॒श्चिना॑वे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धावति॑
 तावे॒वास्मै॑ सोमपी॒थं प्रय॑च्छत॒ उपै॑नः सोमपी॒थो न॑मति॒ यद्धू॒म्रो

भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामः (57)

भवति मुखत एवास्मिन्तेजो दधाति वायव्यङ्गोमृगमालभेत
यमजघ्निवा९समभिश्९सैयुरपूता वा एतद्वौगृच्छति यमजघ्निवा९सम
नैष ग्राम्यः पशुर्नारण्यो यद्वोमृगो नेवैष ग्रामे नारण्ये
यमजघ्निवा९समभिश्९सन्ति वायुर्वै देवानां पवित्रद्वौयुमेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एव (58)

एनं पवयति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति तमः
पाप्मानं प्रविशति यस्यांश्चिने शस्यमाने सूर्यो नाविर्भवति
सौर्यं बहुरूपमालभेतामुमेवादित्यः स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवास्मात्तमः पाप्मानमपहन्ति प्रतीच्यस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छत्यप
तमः पाप्मानः हते॥ (59)

ललामस्स एव षट्त्वारिंशच्च॥10॥ [१०]

इन्द्रद्वौ विश्वतस्परीन्द्रन्नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वृश्शर्मा।
भरेष्विन्द्रः सुहवः हवामहेऽहोमुचः सुकृतन्दैव्यञ्जनम्। अग्निं
मित्रद्वैरुणः सातये भगन्द्यावापृथिवी मरुतस्स्वस्तये। ममत्तु नः
परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपावृषण्वान्। शिशीतमिन्द्रापर्वता
युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नाम (60)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
भानुभिस्संमिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिस्सुखादयः। ते

वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
 अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
 इन्द्रो मरुद्विरऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणस्संशिशतु। सन्नो
 देवो वसुभिरग्निस्सम् (61)

सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्विर्यज्ञियैस्समादित्यैर्नो
 वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिस्संबभूवुर्मरुद्भी
 रुद्रास्समजानताभि। एवा त्रिणामन्नहणीयमाना विश्वे
 देवास्समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो
 नृषदने। अर्हन्तश्चिद्यमिन्धते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सय्यँदिषो
 वनामहे स९ हव्या मानुषाणाम्। उत द्युमस्य शवंसः (62)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
 भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाचीं सुमतिर्ववृत्या- द९होश्चिद्या
 वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपस्सूयवसा अदब्ध उपक्षेति
 वृद्धवयास्सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां
 भवति प्रणीतौ। धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य
 भुवनस्य गोपाः। दीर्घार्धियो रक्षमाणाः (63)

असुर्यमृतावानुश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमीर्धारयन्त्री९
 रुत द्यूत्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनादित्या महि वो
 महित्वन्तर्दयमन्वरुण मित्र चारु। त्यान्नु क्षत्रिया९ अवं आदित्यान्
 याचिषामहे। सुमृडीका९ अभिष्टये। न दक्षिणा विचिकिते न

स॒व्या न प्रा॒चीन॑मादित्या॒ नोत प॒श्चा। पा॒क्या॑चिद्वसवो धी॒र्या॑चित्
(64)

युष्मा॑नीतो॒ अभ॑य॒ज्योति॑रश्याम्। आ॒दि॒त्याना॑मव॒सा नू॑तनेन
सक्षी॑महि॒ शर्म॑णा॒ शन्त॑मेन। अ॒ना॒गा॒स्त्वे अ॑दि॒तित्वे॑ तु॒रासं॑
इ॒मय्यँ॑ज्ञन्दधतु॒ श्रोष॑माणाः। इ॒मं मे॑ वरुण॒ श्रुधी॑ हव॒मद्या॑ च
मृडय। त्वाम॑व॒स्युराच॑के। तत्त्वा॑ यामि॒ ब्रह्म॑णा॒ वन्द॑मान॒स्तदाशा॑स्ते
यज॑मानो ह॒विर्भिः॑। अहे॑डमानो वरुणे॒ह बो॒द्ध्युरु॑श॒स मा न॒ आयुः॑
प्रमो॑षीः॥ (65)

नामा॒ग्निस्स॑ शव॒सो रक्ष॑माणा धी॒र्या॑चिदेका॒न्नपञ्चा॑शच्च॥११॥ [११]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ताः सृ॒ष्टा इन्द्रा॑ग्नी अ॒पांगू॑हता॒स
सोऽचा॑यत्प्रजाप॑तिरिन्द्रा॑ग्नी वै मे॑ प्र॒जा अ॒पाघु॑क्षता॒मिति॑
स ए॒तमै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालमपश्यत्तन्नि॒रव॑प॒त्ताव॑स्मै प्र॒जाः
प्रासा॑धयतामिन्द्रा॑ग्नी वा ए॒तस्य॑ प्र॒जाम॑पंगू॒हतो योऽलं॑ प्र॒जायै॑
सन्प्र॒जान्न॑ वि॒न्दत॑ ऐन्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेत्प्र॒जाका॑म इन्द्रा॑ग्नी
(1)

ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मै॑ प्र॒जां प्रसा॑धयतो
 वि॒न्दते॑ प्र॒जामै॑न्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेत् स्प॒र्द्ध॒मानः॑ क्षेत्रे॑ वा
 सजा॑तेषु वेन्द्रा॒ग्नी ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ ताभ्या॑मेवेन्द्रि॒यं
 वी॒र्यं॑ भ्रातृ॒व्यस्य॑ वृ॒द्धे वि पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्येण जय॒तेऽप॒ वा
 ए॒तस्मा॑दिन्द्रि॒यव्री॑र्यं॒ क्राम॑ति॒ यस्स॑ङ्गाममु॒पप्र॑यात्यैन्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपाल॒
 (2)

व॒पे॒त्स॒ङ्गाममु॑पप्रया॒स्यन्निन्द्रा॒ग्नी ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒
 तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यव्री॑र्यन्ध॒त्तस्स॑हेन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑णो॒पप्र॑याति॒
 जय॑ति॒ त॒ स॑ङ्गाम॒व्वि॑ वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॑ वी॒र्ये॑ण॒र्द्धते॑
 यस्स॑ङ्गाम॒ञ्जय॑त्यैन्द्रा॒ग्रमेका॑दश- कपाल॒न्निर्व॑पेत्स॒ङ्गाम॒ञ्जित्वेन्द्रा॒ग्नी
 ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यव्री॑र्यम् (3)

ध॒त्तो नेन्द्रि॑येण॑ वी॒र्ये॑ण व्यृ॒द्ध्यते॑ऽप॒ वा ए॒तस्मा॑दिन्द्रि॒यव्री॑र्यङ्गाम॑ति॒
 य ए॒ति ज॒नता॑मैन्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेज्ज॒नता॑मे॒ष्यन्निन्द्रा॒ग्नी ए॒व
 स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यव्री॑र्यन्ध॒त्तस्स॑हेन्द्रि॒येण॑
 वी॒र्ये॑ण ज॒नता॑मेति॒ पौष्ण॑श्च॒रुमनु॑निर्व॑पेत्पू॒षा वा इन्द्रि॑यस्य॑
 वी॒र्य॑स्यानु॒प्रदा॑ता पू॒षण॑मे॒व (4)

स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यव्री॑र्यमनु॒
 प्रय॑च्छति॒ क्षेत्र॑प॒त्यश्च॒रुन्निर्व॑पेज्ज॒नता॑मा॒गत्ये॒यव्वै॑ क्षेत्र॑स्य॒ पति॑र॒स्यामे॒व

प्रति॑तिष्ठत्यैन्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपालमुपरि॑ष्टान्निर्वपे॒दस्यामे॒व प्रति॑ष्ठायैन्द्रि॒य
(5)

प्रजा॑काम इन्द्रा॒ग्नी उ॑पप्रयात्यैन्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपालन्निर्वी॒र्यं पू॒षण॑मेवैका॒त्रच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥१॥ — [१]

अ॒ग्रये॑ पथि॒कृते॑ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॒द्यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॒जी
सन्न॑मावा॒स्याँवाँ पौ॑र्णमा॒सीँवाँ ऽति॑पा॒दये॑त्य॒थो वा ए॒षो ऽद्ध्यप॑थेनैति
यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॒जी सन्न॑मावा॒स्याँवाँ पौ॑र्णमा॒सीँवाँ
ऽति॑पा॒दये॑त्य॒ग्निमे॒व प॑थि॒कृत॑ः स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒धाव॑ति॒ स
ए॒वैन॑मप॒थात्प॒न्थाम॑पि॒ नय॑त्यन॒ङ्गान्दक्षि॑णा व॒ही ह्ये॒ष समृ॑द्ध्या
अ॒ग्रये॑ व्र॒तप॑तये (6)

पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॒द्य आ॑हि॒ताग्नि॑स्सन्न॒व्रत्य॑मि॒व
चरे॑द्द॒ग्निमे॒व व्र॒तप॑तिः स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒धाव॑ति॒ स ए॒वैन॑व्र॒तमा॑ल॒भय॑ति
व्र॒त्यो भ॑वत्य॒ग्रये॑ र॒क्षोघ्ने॑ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॒द्य र॒क्षाँसि॑
सचै॑रन्न॒ग्निमे॒व र॒क्षो॒हण॑ः स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒धाव॑ति॒ स
ए॒वास्मा॑द्र॒क्षाँस्य॑प॒हन्ति॒ निशि॑ताया॒न्निर्वपे॑त् (7)

निशि॑तायाँ हि र॒क्षाँसि॑ प्रेर॒ते संप्रे॑र्णान्ये॒वैना॑नि हन्ति॒
परि॑श्रिते याजये॒द्रक्ष॑साम॒नन्व॑वचाराय र॒क्षोघ्नी॑ याँज्या॒नुवा॒क्ये भ॑वतो
र॒क्षसाँ॑ स्तृ॒त्या अ॒ग्रये॑ रु॒द्रव॑ते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॒दभि॒चर॑न्ने॒षा
वा अ॑स्य घो॒रा त॒नूर्य॑द्बु॒द्रस्त॑स्मा॒ ए॒वैन॑मावृ॒श्चति॑ ता॒जगा॑र्ति॒माच्छ॑त्य॒ग्रये॑

सुरभि॒मते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्यस्य॒ गावो॑ वा॒ पुरु॑षाः (8)

वा॒ प्र॒मीये॑र॒न् यो वा॑ बिभी॒यादे॑षा वा अ॒स्य भे॑ष॒ज्यां
त॒नूर्य॑त्सुरभि॒मती॒ तयै॑वास्मै॑ भे॒षज॑ङ्क॒रोति॒ सुरभि॑मते॑ भवति
पू॒तीग॒न्धस्या॑प॒हत्या॒ अ॒ग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒त्सङ्गामे॑
स॒य्यंते॑ भा॒गधे॑ये॒नैवैन॑ः शमयि॒त्वा परा॑न॒भि निर्दि॑शति
यमव॑रेषा॒र्वि॒च्छन्ति॒ जीव॑ति॒ स यं परै॑षां॒ प्र स मी॑यते॒
जय॑ति॒ तः स॑ङ्गामम् (9)

अ॒भि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॒ येषां॑ पूर्वा॒परा॒ अ॒न्वञ्चः॑ प्र॒मीय॑न्ते
पुरु॑षाहु॒तिर्ह्यस्य॑ प्रि॒यत॑मा॒ऽग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्भ्यः
शम॑यति॒ नैषां॑ पु॒राऽऽयु॑षोऽप॒रः प्र॒मीय॑ते॒ऽभि वा ए॒ष ए॒तस्य॑
गृ॒हानु॑च्यति॒ यस्य॑ गृ॒हान्दह॑त्य॒ग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्भ्यः
शम॑यति॒ नास्या॑प॒रङ्गृ॒हान्दह॑ति॥ (10)

व्रत॑र्पतये॒ निशि॑ताया॒न्निर्व॑पे॒त्पुरु॑षास्सङ्गाम॒त्र च॒त्वारि॑ च॥२॥ [२]

अ॒ग्नये॒ कामा॑य॒ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्यङ्कामो॑
नोप॑नमे॒दग्नि॑मे॒व काम॑ः॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैन॑ङ्कामे॒न
सम॑र्द्धय॒त्युपै॑न॒ङ्कामो॑ नमत्य॒ग्नये॒ यवि॑ष्ठाय पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒त्स
क्षेत्रे॑ वा सजा॒तेषु॑ वा॒ऽग्नि॑मे॒व यवि॑ष्ठः॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति॒
तेनै॒वेन्द्रि॑यं वी॒र्यं॑ भ्रातृ॒व्यस्य॑ (11)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविंष्ठाय
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविंष्ठः
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षांसि यवयति
 नैनमभिचरन्त्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः
 कामयेत सर्वमायुरियामित्यग्निमेवायुष्मन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मिन् (12)

आयुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः
 ऽग्निमेव जातवेदसः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं
 भूतिङ्मयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्रुक्कामो-
 ऽग्निमेव रुक्मन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्नुचन्दधाति
 रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाशम् (13)

अष्टाकपालन्निर्वपेतेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तः स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्यैव
 भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्सीक्षमाणो-
 ऽग्निमेव साहन्त्यः स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैव संहते यः
 सीक्षते॥ (14)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिंशच्च॥३॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्त्स्यामि
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नवन्तङ्करोत्यन्नवानेव

भवत्यग्रयेऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादस्या
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नादङ्करोत्यन्नादः (15)

एव भवत्यग्रयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
कामयेतान्नपतिस्स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः५ स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनमन्नपतिङ्करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्रये पवमानाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्रये पावकायाग्रये शुचये ज्योगामयावी
यदग्रये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये
(16)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये शुचय
आयुरेवास्मिन्तेन दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येवैतामेव
निर्वपेच्चक्षुष्कामो यदग्रये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन
दधाति यदग्रये पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये शुचये
चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति (17)

उत यद्यन्धो भवति प्रैव पश्यत्यग्रये पुत्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं
पुत्रिणे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजां
प्रज्जनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्यग्रये रसवतेऽजक्षीरे चरुनिर्वपेद्यः
कामयेत रसवान्स्यामित्यग्निमेव रसवन्तः५ स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनं५ रसवन्तङ्करोति (18)

रसवानेव भवत्यजक्षीरे भवत्याग्नेयी वा एषा यदजा

साक्षादेव रसमवरुन्धेऽग्रये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः
 कामयेत वसुमान्स्थ्यामित्यग्निमेव वसुमन्तुः स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवैनं वसुमन्तङ्करोति वसुमानेव भवत्यग्रये वाजसूते
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्सङ्ग्रामे सय्यंते वाजम् (19)

वा एष सिंसीरषति यस्सङ्ग्रामजिगीषत्यग्निः खलु वै
 देवानाँवाँजसूदग्निमेव वाँजसूतुः स्वेन भागधेयेनोपधावति धावति
 वाजं हन्ति वृत्रञ्जयति तं सङ्ग्राममथो अग्निरिव न प्रतिधृषे
 भवत्यग्रयेऽग्निवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यस्याग्रावग्निमभ्युद्धरेयुनि
 वा एतयोरन्योऽनिर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ संभवन्तौ यजमानम् (20)

अभिसंभवतस्स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्रयेऽग्निवते निर्वपति
 भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्रये ज्योतिष्मते
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुतेऽग्निहोत्र उद्वायेदपर
 आदीप्यानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न कार्यय्यद्वागधेयमभि पूर्वं
 उद्ध्रियते किमपरोऽभ्युत् (21)

ह्रियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमञ्ज्जे
 अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा
 जगत्या देवेभ्यो हव्यवहत् प्रजानन्निति छन्दोभिरेवैनं
 स्वाद्योनेः प्रजनयत्येष वाव सोऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य

परापतितमिति यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः
परापतितन्तदेवारुन्धे॥ (22)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाज्य्यंजमानमुदेवास्य

षट्॥ ४॥ [४]

वैश्वानरद्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणश्च रुन्दधिकाव्णं चरुमंभिशस्य
यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति सवँत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरस्सवँत्सरो
स्वदयत्यप पापवँर्णं हते वारुणेनैवैवँरुणपाशान्मुञ्चति
दधिकाव्णा पुनाति हिरण्यन्दक्षिणा पवित्रवै हिरण्यं
पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव निर्वपेत्प्रजाकामः सवँत्सरः
(23)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनान्निर्दहति योऽलं प्रजायै
सम्प्रजान्न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति सवँत्सरो
वा अग्निर्वैश्वानरस्सवँत्सरमेव भागधेयेन शमयति सोऽस्मै
शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैवँरुणपाशान्मुञ्चति
दधिकाव्णा पुनाति हिरण्यन्दक्षिणा पवित्रवै हिरण्यं पुनात्येवैनम्
(24)

विन्दते प्रजावैश्वानरद्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जाते
यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवैनं ब्रह्मवर्चसेन पुनाति
यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्वशकपालो विराजैवास्मिन्न

यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवा- स्मिन्निन्द्रियं दधाति यद्वादशकपालो
जगत्त्रैवास्मिन्पशून् दधाति यस्मिञ्जात एतामिष्टिन्निर्वपति पूतः
(25)

एव तैजस्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष
सुवर्गल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यावाँ
पौर्णमासीवाँऽतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय दर्शपूर्णमासाविज्येते
वैश्वानरन्द्वादश- कपालन्निर्वपेदमावास्यावाँ पौर्णमासीवाँ-
ऽतिपाद्य सवँत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरस्सवँत्सरमेव प्रीणात्यथो
सवँत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (26)

अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गल्लोकमेति वीरहा वा एष
देवानाय्योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुरा-
ऽन्नमक्षन्नाग्नेयमष्टाकपालन्निर्वपेद्वैश्वानरन्द्वादशकपालमग्निमुद्वासयिष्य
यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा
आतिथ्यङ्करोत्यथो यथा जनय्यतेऽवसङ्करोति तादृक् (27)

एव तद्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासास्सवँत्सरस्सवँ
खलु वा अग्नैर्योनिस्स्वामेवैनय्योनिङ्गमयत्याद्यमस्यान्नं भवति
वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालङ्गामकाम
आहवनीये वैश्वानरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य
विधृत्यै द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासास्सवँत्सरस्सवँत्स

सजा॒ताः श्र्या॑वयति मारु॒तो भ॑वति (28)

म॒रुतो॑ वै दे॒वाना॑र्वि॒शो दे॒ववि॑शेनै॒वास्मै॑ मनुष्यवि॒शम॑वरुन्धे
स॒प्तक॑पालो भवति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒वास्मै॑
सजा॒तान॑वरुन्धेऽनू॒च्यमा॑न॒ आसा॑दयति॒ विश॑मे॒वास्मा॒ अनु॑वर्त्मानङ्करो
(29)

प्र॒जाका॑मस्सवँ॒त्सुरः पु॒नात्ये॑वैनं पृ॒तस्सम॑ष्ट्यै ता॒दृङ्गा॑रु॒तो भ॑वत्येका॒न्नत्रि॑श॒च॥५॥ [५]

आ॒दि॒त्यश्च॑रु॒न्निर्व॑पेत्सङ्ग्रा॒ममु॑प॒प्रया॑स्यन्नि॒यवाँ॑ अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व
पूर्वे॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्ति वै॒श्वान॑र॒न्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेदा॒यत॑नंङ्ग॒त्वा
स॒वँ॒त्सुरो॑ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रस्स॑वँ॒त्सुरः॑ खलु॒ वै दे॒वाना॑मा॒यत॑नमे॒तस्मा॑द्व
आ॒यत॑नाद्दे॒वा अ॑सु॒रान॑जयन् यद्वै॑श्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पति
दे॒वाना॑मे॒वाय॑तने यतते॒ जय॑ति॒ तः स॑ङ्ग्रा॒ममे॒तस्मि॒न्वा ए॒तौ मृ॑जाते
(30)

यो वि॒द्विषा॑णयो॒रन्न॑मत्ति॒ वैश्वान॑र॒न्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेद्विद्विषा॑णयो
स॒वँ॒त्सुरो॑ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रस्स॑वँ॒त्सुरस्व॑दितमे॒वात्ति॑ नास्मि॑न्मृ॒जाते
स॒वँ॒त्सुराय॑ वा ए॒तौ सम॑माते॒ यौ सम॑माते॒ तयो॑र्यः पूर्॒वोऽभि॑द्रुह्यति
तवँ॑रु॒णो गृ॑ह्णाति वै॒श्वान॑र॒न्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेत्सम॒मान॑योः पूर्॒वोऽभि॑द्रुह्य
ऽभि॑द्रुह्य॒ सवँ॑त्सुरो॒ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रस्स॑वँ॒त्सुरमे॒वात्वा॑ निर्व॒रुण॑म्
(31)

परस्तादभिद्रुहति नैनव्वरुणो गृह्णात्याव्यव्वाँ एष प्रतिगृह्णाति
 योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेदविं प्रतिगृह्य
 सव्वँत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरस्सव्वँत्सरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
 प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वव्वँ
 पुरुषव्वँ वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेदुभयादत् (32)

प्रतिगृह्य सव्वँत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरस्सव्वँत्सरस्वदितमेव
 प्रतिगृह्णाति नात्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेत्सन्निमे
 वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै सव्वँत्सरञ्जनतायाञ्चरत्यथ स
 धनार्घो भवति यद्वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपति सव्वँत्सरसातामेव
 सन्निमभि प्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै सव्वँत्सरम्
 (33)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं
 पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै
 यया रज्ज्वोत्तमाङ्गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै
 प्रहिणोति॥ (34)

—[६]निर्वरुणव्वँपेदुभयादद्यो वै सव्वँत्सरं षट्त्रिंशच्च।(6)]

ऐन्द्रश्चरुन्निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवति

च॒रुर्भ॑वति॒ स्वादे॒वास॑मै॒ योनेः॑ प॒शून्प्रज॑नय॒तीन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्ते
 पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेत्प॒शुकाम॑ इन्द्रि॒यवै॑ प॒शव॑
 इन्द्र॑मेवेन्द्रि॒याव॑न्तः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ सः (35)

ए॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं प॒शून्प्रय॑च्छति पशु॒माने॒व भ॑व॒तीन्द्रा॑य
 घ॒र्मव॑न्ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेद्ब्रह्मवर्च॒सका॑मो ब्रह्मवर्च॒सवै॑
 घ॒र्म इन्द्र॑मे॒व घ॒र्मव॑न्तः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॑नोप॑धावति॒ स
 ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सन्द॑धाति॒ ब्रह्मवर्च॑स्यै॒व भ॑व॒तीन्द्रा॑यार्कव॑न्ते
 पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेदन्न॒कामोऽर्को॑ वै दे॒वाना॑मन्न॒मिन्द्र॑मे॒वार्क॑
 स्वेन॑ भाग॒धेये॑न (36)

उप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ अन्नं॒ प्रय॑च्छत्यन्ना॒द ए॒व
 भ॑व॒तीन्द्रा॑य घ॒र्मव॑न्ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्तः
 इन्द्रा॑यार्कव॑न्ते भूति॒कामो॑ यदिन्द्रा॑य घ॒र्मव॑न्ते निर्व॑पति॒ शिर॑ ए॒वास्य॑
 तेन॑ करोति॒ यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्त आ॒त्मान॑मे॒वास्य॑ तेन॑ करोति॒
 यदिन्द्रा॑यार्कव॑न्ते भू॒त ए॒वान्नाद्ये॑ प्र॒ति॑तिष्ठति॒ भव॑त्ये॒वेन्द्रा॑य (37)

अ॒होमु॑चे॒ पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेद्यः पा॒प्मना॑
 गृही॑तस्स्यात्पा॒प्मा वा अ॒ह इन्द्र॑मे॒वाहो॑मुच॒ स्वेन॑
 भाग॒धेये॑नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑ पा॒प्मनोऽहं॑सो मुञ्च॒तीन्द्रा॑य
 वैमृ॑धाय॒ पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेद्यं मृ॒धोऽभि॑ प्र॒वेपै॑रन्ना॒ष्ट्राणि॑
 वाऽभि॑संमि॒युरिन्द्र॑मे॒व वैमृ॑ध॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॑नोप॑धावति॒ स

ए॒वास्मा॒न्मृ॑धः (38)

अप॑ह॒न्तीन्द्रा॑य त्रा॒त्रे पु॑रोडाश॒मेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेद्बुद्धो वा
परि॑यत्तो वेन्द्र॑मेव त्रा॒तार॒ऽस्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति स ए॒वैन॑त्रायत
इन्द्रा॑यार्कश्वमे॒धव॑ते पु॒रोडाश॒मेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेद्यं म॑हाय॒ज्ञो
नोप॑नमे॒देते॑ वै म॑हाय॒ज्ञस्यान्त्ये॑ त॒नू यद॑र्काश्वमे॒धाविन्द्र॑मे॒वार्का॑श्वमे॒धव॑न्
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति स ए॒वास्मा॑ अन्त॒तो म॑हाय॒ज्ञश्चा॑वय॒त्युपै॑न
महाय॒ज्ञो न॑मति॥ (39)

इन्द्रियाव॑न्त॒ऽस्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति सौ॑र्कव॑न्त॒ऽस्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नेवेन्द्रा॑यास्मा॒न्मृधो॑ऽस्मे सप्त

च। 7।। [७]

इन्द्रा॑यान्वृ॒जवे पु॑रोडाश॒मेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेद्भाम॑काम
इन्द्र॑मे॒वान्वृ॒जुऽस्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मै॑
सजा॒ताननु॑कान्करोति ग्रा॒म्येव॑ भ॑वतीन्द्रा॒ण्यै च॒रुन्निर्व॑पेद्यस्य
सेना॑ऽस॒ऽशिते॑व स्यादिन्द्रा॒णी वै सेना॑यै दे॒वतेन्द्रा॑णीमे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति सै॒वास्य॑ सेना॒ऽस॒ऽश्यति॑ बल्ब॑जा॒नपि॑ (40)

इ॒द्धो स॒न्न॒ह्येद्वौ॒र्यत्राधि॑ष्क॒त्रा न्यमे॑ह॒त्ततो॑ बल्ब॑जा॒
उद॑तिष्ठ॒न्गवा॑मे॒वैन॑ न्या॒यम॑पिनीय गा वैद॒यतीन्द्रा॑य म॒न्युम॑ते
मन॑स्वते पु॒रोडाश॒मेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेथ्सङ्ग्रामे स॒य्यं॑त्त इन्द्रि॒येण॑
वै म॒न्युना॑ मन॑सा सङ्ग्राम॒ञ्जय॑तीन्द्र॒मेव॑ म॒न्युम॑न्तं मन॑स्वन्त॒ऽस्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्यु मनो॑ दधाति

जयति तम् (41)

सङ्ग्राममेतामेव निर्वपेद्यो हतमनास्स्वयंपाप इव स्यादेतानि हि
वा एतस्मादपक्रान्तान्यथैष हतमनास्स्वयंपाप इन्द्रमेव मन्युमन्तं
मनस्वन्तुः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति न हतमनास्स्वयंपापो भवतीन्द्राय दात्रे
पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यः कामयेत् दानंकामा मे
प्रजास्स्युः (42)

इतीन्द्रमेव दातारः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
दानंकामाः प्रजाः करोति दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे
पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव
प्रदातारः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय
सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदपरुद्धो वा (43)

अपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणः स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनत्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ् देवताभिरासीत्स न
व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालन्नि
मदधाच्छक्करी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्करी स एनवँज्रो
भूत्या ऐन्ध (44)

सोऽभवत्सोऽबिभेद्भूतः प्र मा धक्ष्यतीति स प्रजापतिं
पुनरुपाधावत्स प्रजापतिश्शक्करी अधि रेवतीन्निरमिमीत

शान्त्या॒ अप्र॑दाहाय॒ योऽल॑ङ् श्रियै॑ सन्ध्सदृङ्खस॑मानैस्स्यात्तस्मा॑
 ए॒तमै॑न्द्रमेका॑दशकपाल॒त्रिर्व॑पेदिन्द्र॒मेव॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑धावति
 स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यन्द॑धाति॒ रेवती॑ पुरो॒नुवा॑क्या भवति॒ शान्त्या॒
 अप्र॑दाहाय॒ शक्क॑री या॒ज्या वज्रो॒ वै शक्क॑री स ए॒नवँज्रो॒ भूत्या॑ इ॒न्धे
 भव॑त्येव॥ (45)

अपि॒ तङ् स्यु॑र्वे॒न्ध भवति॒ चतु॑र्दश च॥७॥ [८]

आ॒ग्नावै॒ष्णव॑मेका॑दकपाल॒त्रिर्व॑पेदभि॒चर॑न्ध॒सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा॒
 स्याद्वा॑र॒हस्प॑त्यश्च॒रुर्यदा॑ग्नावैष्ण॒व एका॑दशकपालो॒ भव॑त्य॒ग्निस्सर्वा॑
 दे॒वता॒ विष्णु॑र्यज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैन्यँ॒ज्ञेन॑ चा॒भिच॑रति॒ सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा
 भवति॒ वाग्वै॑ सर॑स्वती वा॒चैवैन॑म॒भिच॑रति॒ बार॑हस्प॒त्यश्च॒रुर्भवति॑
 ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑ बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॒णैवैन॑म॒भिच॑रति (46)

प्रति॒ वै प॒रस्ता॑दभि॒चर॑न्तम॒भिच॑रन्ति॒ द्वेद्वे॑ पुरो॒नुवा॑क्ये
 कुर्या॑दति॒प्रयु॑क्त्या ए॒तयै॑व य॒जेता॑भि॒चर्य॑माणो दे॒वता॑भिरे॒व दे॒वताः॑
 प्रति॑चरति॒ यज्ञेन॑ य॒ज्ञवँ॑चा वाचं॒ ब्रह्म॑णा ब्रह्म॒ स दे॒वता॑श्चै॒व
 य॒ज्ञश्च॑ म॒द्ध्यतो॑ व्य॒वस॑र्पति॒ तस्य॑ न कु॒तश्च॑नोपा॒व्याधो॑ भवति॒
 नैन॑म॒भिच॑रन्स्तृणुत॒ आ॒ग्नावै॒ष्णव॑मेका॑दशकपाल॒त्रिर्व॑पेद्य॒यँज्ञो॒ न
 (47)

उ॒प॒नमे॑द॒ग्निस्सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्यज्ञो॒ऽग्निश्चै॒व विष्णु॑श्च स्वेन॑
 भा॒गधे॑येनोप॑धावति॒ तावे॒वास्मै॑ य॒ज्ञं प्र॑यच्छत॒ उपै॑नयँज्ञो

नमत्याग्रावैष्णववद्धृते चरुन्निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्रेर्वै चक्षुषा मनुष्या वि
पश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निश्चैव विष्णुश्च स्वेन भागधेयेनोपधावति
तावैव (48)

अस्मिञ्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति धेन्वै वा एतद्रेतो
यदाज्यमनदुहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्रजनयति घृते
भवति तेजो वै घृतन्तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्ध
इन्द्रियवै वीर्यवृद्धेः भ्रातृव्यो यजमानोऽयजमानस्याद्धरकल्पां प्रति
निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियम् (49)

वीर्यवृद्धेः पुरा वाचः प्रवदितोनिर्वपेद्वावत्येव वाक्तामप्रौदितां
भ्रातृव्यस्य वृद्धे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु प्रवदन्ति ता
इन्द्रियवैर्यय्यजमाने दधत्याग्रावैष्णवमृष्टाकपालन्निर्वपेत्प्रातस्सवनस्य
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्यदृष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा
गायत्री गायत्रं प्रातस्सवनं प्रातस्सवनमेव तेनाप्रोति (50)

आग्रावैष्णवमेकादशकपालन्निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य सवनस्याकाले
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं माध्यन्दिनमेव
सवनन्तेनाप्रोत्याग्रावैष्णवद्वादशकपालन्निर्वपेत्तृतीयसवनस्याकाले
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्वादशकपालो भवति
द्वादशाक्षरा जगती जागतन्तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेनाप्रोति

देवताभिरेव देवताः (51)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञवृक्षा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्मं कपालैरेव
छन्दाः स्यात्प्रोति पुरोडाशैस्सर्वानानि मैत्रावरुणमेकं कपालं निर्वपेद्वशा
काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनूबन्ध्या सो एवैषैतस्यैकं कपालो
भवति नहि कपालैः पशुमर्हत्यासुम् ॥ (52)

ब्रह्मणैवैनमुभिचरति यज्ञो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्नोति देवतास्सुसन्निःशब्दः ॥ १ ॥

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
एतः सोमारौद्रश्चरुन्निरवपन्ते नैवास्मिन्नुचं मदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः
स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेत्सोमश्चैव रुद्रश्च स्वेन
भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्धत्तो ब्रह्मवर्चस्यैव
भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रः (53)

वै तिष्यस्सोमः पूर्णमासस्साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै श्वेतायै श्वेतवत्सायै
दुग्धं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव
ब्रह्मवर्चसन्तत्सर्वङ्करोत्यति ब्रह्मवर्चसङ्क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्चर्मा
भवितोरिति मानवी ऋचौ धार्ये कुर्याद्यद्वै किञ्च मनुरवदत्तद्वेषजम्
(54)

भेषजमेवासमै करोति यदि बिभीयादुश्चर्मा भविष्यामीति

सोमापौष्णश्चरुन्निर्वपेत्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः
 पशवस्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचङ्करोति न दुश्चर्मा भवति
 सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेत्प्रजाकामस्सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजानां
 प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते
 (55)

प्रजा५ सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेदभिचरन्त्सौम्यो वै देवतया पुरुष
 एष रुद्रो यदग्निस्स्वाया एवैनन्देवतायै निष्क्रीय रुद्रायापि दधाति
 ताजगार्तिमाच्छति सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेज्योगामयावी सोमघ्नो
 एतस्य रसो गच्छत्यग्निः शरीरय्यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य
 रसन्निष्क्रीणात्यग्रेऽशरीरमुत यदि (56)

इतासुर्भवति जीवत्येव सोमारुद्रयोर्वा एतद्भ्रसितः
 होता निष्विन्दति स ईश्वर आर्तिमार्तोरनुद्वान् होत्रा
 देयो वह्निर्वा अनुद्वान् वह्निर्होता वह्निनैव वह्निमात्मानं
 स्पृणोति सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेद्यः कामयेत स्वेऽस्मा आयतने
 भ्रातृव्यञ्जनयेयमिति वेदिं परिगृह्याद्धमुद्धन्याद्धन्नाद्धं बर्हिषः
 स्तृणीयाद्धं नार्द्धमिद्धस्याभ्याद्ध्याद्धं न स्व एवास्मा आयतने
 भ्रातृव्यञ्जनयति॥ (57)

रुद्रो भेषजविन्दते यदि स्तृणीयाद्धन्द्वादश च॥१०॥

ऐन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेन्मारुतः सप्तकपालङ्गामकाम

इन्द्रश्चैव मरुतश्च स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै
 सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्यैव भवत्याहवनीय ऐन्द्रमर्धिश्रयति
 गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकपालो मारुतो
 भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान
 आसादयति विशमेव (58)

अस्मा अनुवर्त्मानङ्करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत
 ख्यत्राय च विशे च समदन्दद्धामित्यैन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानु
 ब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्धो-
 ऽनुब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयादिन्द्रय्यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये
 समदन्दधाति वितृ० हाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (59)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पैरन्निति यथादेवतमवदाय
 यथादेवतय्यजेद्भागधेयेनैवैनान् यथायथङ्कल्पयति कल्पन्त
 एवैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेद्वैश्वदेवन्द्वादशकपालङ्ग्रामकाम
 इन्द्रश्चैव विश्वा०श्च देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त
 एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्यैव भवत्यैन्द्रस्यावदाय
 वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रस्य (60)

उपरिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतस्सजातान्परिगृह्णात्युपाधाय्यपूर्व
 दखिषणा सजातानामुपहित्यै पृश्निज्यै दुग्धे प्रैयङ्गवश्चरुन्निर्वपेन्मरुद्धो
 ग्रामकामः पृश्निज्यै वै पयसो मरुतो जाताः पृश्निज्यै

प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवतया सजाता मरुत एव
स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव
भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये (61)

भवतः प्रियमेवैनं समानानाङ्करोति द्विपदा पुरोनुवाक्या
भवति द्विपद एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनवरुन्धे
देवासुरास्सय्यन्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते ३ -
ऽन्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाश्चतुर्धा व्यक्रामन्निर्वसुभिस्सोमो
रुद्रेरिन्द्रो मरुद्विर्वरुण आदित्यैस्स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तम्
(62)

एतया संज्ञान्याऽयाजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपे
रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालवृरुणाया-
ऽऽदित्यवते चरुन्ततो वा इन्द्रदेवा ज्यैष्ठ्यायाभि समजानत
यस्समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या याजयेदग्नये वसुमते
पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते
पुरोडाशमेकादशकपालवृरुणायाऽऽदित्यवते चरुमिन्द्रमेवैनं
भूतज्यैष्ठ्याय समाना अभिसज्जानते वसिष्ठः समानाना भवति॥
(63)

विशमेव तिष्ठन्त्येतामेवाथेन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तवृरुणाय चतुर्दश च॥११॥ [११]

हिरण्यगर्भ आपो ह यत्प्रजापते। स वैद पुत्रः पितरं

स मातर॑ स॒ सूनु॑र्भुव॒त्स भु॑व॒त्पुन॑र्मघः। स द्यामौ॑र्णो॒दन्तरि॑क्ष॒ स
 स सुव॒स्स विश्वा॑ भुवो॑ अभव॒त्स आ॒ऽभवत्। उदु॑त्यश्चित्रम्।
 सप्र॑त्नवन्नवी॒यसा॒ऽग्ने द्यु॒म्नेन॑ स॒य्यता॑। बृ॒हत्त॑तन्थ भानु॑ना। निका॒व्या
 वे॒धस॒श्शश्व॑तस्कर॒हस्ते॒ दधानः॑ (64)

नर्या॑ पुरू॒णि। अ॒ग्निर्भुव॑द्रयि॒पती॑ रयी॒णा स॒त्रा च॑क्रा॒णो
 अ॒मृता॑नि॒ विश्वा॑। हिर॑ण्यपाणिमू॒तये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये। स चेत्ता॑
 दे॒वता॑ प॒दम्। वा॒मम॒द्य स॑वित॒र्वा॒ममु॒ श्वो दि॒वेदि॑वे वा॒मम॒स्मभ्य॑
 सा॒वीः। वा॒मस्य॑ हि र॒षय॑स्य दे॒व भू॑रे॒र्या धि॒या वा॑म॒भाज॑स्याम।
 बडि॑त्था पर्व॒ताना॑ङ्घ्रि॒द्रं बि॑भर्षि पृथि॒वि। प्र या भू॑मि प्रव॒त्वति॑
 म॒हा जि॒नोषि॑ (65)

म॒हिनि॑। स्तोमा॑सस्त्वा विचारि॒णि प्र॑ति॒ष्टोभ॑न्त्य॒क्तुभिः॑। प्र या
 वाज॒न्न हे॑ष॒न्तं पे॒रुम॑स्य॒स्यर्जु॑नि। ऋ॒दूद॑रेण॒ सख्या॑ सचे॒य यो
 मा न रि॒ष्येद्व॑र्यश्च पीतः। अ॒यय्य॑स्सोमो न्यधा॑य्य॒स्मे तस्मा॑ इन्द्र॑
 प्र॒तिर॑मे॒म्यच्छ॑। आपा॑न्तम॒न्युस्तृ॑पल॒प्रभ॑र्मा धुनि॒शिमी॑वा॒ञ्छरु॑मा
 ऋ॒जीषी॑। सोमो॑ विश्वा॒न्यत॒सा वना॑नि॒ नार्वा॑गिन्द्र॑ प्रति॒माना॑नि दे॒भुः।
 प्र (66)

सु॒वा॒नस्सोम॑ ऋ॒तयु॑श्चि॒केते॑न्द्रा॒य ब्र॑ह्म ज॒मद॑ग्निर॒र्चन्। वृषा॑
 य॒न्तासि॑ शव॑सस्तु॒रस्या॑न्तर्य॒च्छ गृ॑ण॒ते ध॒र्त्रं दृ॑ह। स॒बाध॑स्ते
 मद॑श्च शुष्म॒यश्च ब्र॑ह्म नरो॑ ब्रह्म॒कृत॑स्सप॒र्यन्। अ॒र्को वा य॑त्तु॒रते॑

सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथ्सु तुर्याम्। वर्षहे विष्णवा॒स आ
कृ॒णोमि॒ तन्मे॑ जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम्। (67)

वर्ध॑न्तु त्वा सुष्टु॒तयो॒ गिरो॑ मे यूयं पा॒त स्व॒स्तिभि॒स्सदा॑ नः।
प्र तत्ते॑ अ॒द्य शि॑पिविष्ट॒ नामा॒र्यश्श॑सामि व॒युना॑नि वि॒द्वान्। तं त्वा॑
गृ॒णामि॒ तव॑स॒मत॑वीया॒न्क्षय॑न्तम॒स्य रज॑सः परा॒के। कि॒मित्ते॑ विष्णो
परि॒क्ष्य भू॒त्रय॑द्व॒वक्षे॑ शि॑पिविष्टो अ॒स्मि। मा वपो॑ अ॒स्मदप॑गूह
ए॒तद्य॑द॒न्यरूप॑स्समि॒थे ब॒भूथ॑। (68)

अ॒ग्ने दा॑ दा॒शुषे॑ र॒यिं वी॒रव॑न्तं परी॒णस॑म्। शि॒शीहि॑ न॒स्सूनु॑मतः।
दा नो॑ अ॒ग्ने श॒तिनो॒ दास्स॑ह॒स्त्रिणो॑ दुरो न वाज॑ः श्रु॒त्या अ॑पावृधि।
प्राची॒ द्यावा॑पृथि॒वी ब्र॒ह्मणा॑ कृधि॒ सुव॑र्ण शु॒क्रमु॑षसो विदि॑द्युतुः।
अ॒ग्निर्दा॑ द्रवि॑णं वी॒रपे॑शा अ॒ग्निर्ऋषि॑ं यस्सह॒स्रां स॑नोति॑। अ॒ग्निर्दिवि॑
ह॒व्यमा॑त॒ताना॒ग्नेर्धामा॑नि विभृ॑ता पुरु॒त्रा। मा (69)

नो म॒र्द्धी॒रा तू भ॑र। घृ॒तं न पू॑तं त॒नूर॑रे॒पाश्शु॑चि॒ हिर॑ण्यम्।
तत्ते॑ रु॒क्मो न रो॑चत स्वधावः। उ॒भे सु॑श्चन्द्र स॒र्पिषो॑ द॒र्वी श्री॑णीष
आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑पूर्या उ॒क्थेषु॑ शवसस्पत॒ इष॑ः स्तो॒तृभ्य॑ आ
भ॑र। वा॒यो श॑त॒ हरी॑णां युवस्व पोष्या॑णाम्। उ॒त वा॑ ते सह॒स्त्रिणो॑
रथ॒ आ या॑तु पाज॑सा। प्र याभिः॑ (70)

यासि॑ दा॒श्वाः स॒मच्छा॑ नि॒युद्धि॑र्वायविष्टये॒ दुरो॑णे। नि नो॑ र॒यिः
सु॒भोज॑सं युवे॒ह नि॑ वी॒रव॑द्रव्यमश्वि॑यश्च राधः॑। रे॒वती॑र्न॒स्सध॑माद॒

इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवा९ इद्रेवतः स्तोता
स्यात्त्वावतो मघोनः। प्रेदु हरिवश्श्रुतस्य॥ (71)

जिनोषि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारि९शच्च॥ (12) [१२]

प्रजापतिस्तास्मृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्नये कामायाग्नयेऽन्नवते वैश्वानरमादित्यश्चरुमैन्द्रश्चरुमिन्द्रायान्वृजव
आग्नावेष्णवमसौ सौमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपाल९ हिरण्यगर्भो द्वादश॥ (12) प्रजापतिर्ग्नये कामायाभि सम्भवतो
यो विद्विषाणयोरिन्द्रो सन्नह्येदाग्नावैष्णवमुपरिष्टाद्यासि दा९श्वा९समेकंसप्ततिः॥ (71) प्रजापतिः प्रेदु हरिवश्श्रुतस्य॥

आदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सन्नमंर्यम्यो प्रजापतेस्त्रयस्त्रि९शत्प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यन्देवासुरास्तात्रजंनो
द्ध्रुवोऽसि यन्नवंमग्निर्वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रब्रवच्चतुर्दश॥14॥ आदित्येभ्यस्त्वष्ट्रंरस्मै दानंकामा
एवावरुन्धेऽग्निर्वै सप्रब्रवथ्यदंश्चाशत्॥56॥ आदित्येभ्यस्सुवंपो जिगाय॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या वा
एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव
भुवद्वत्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनम्भूतिं गमयन्ति
भवत्येवादित्येभ्यो धारयद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो
वाऽऽदित्या वा अपरोद्धार आदित्या अवगमयितार आदित्यानेव
धारयद्वत्तः॥१॥

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवेनं विशि दाध्रत्यनपरुध्यो

भ॒व॒त्यदि॒तेऽनु॑ म॒न्य॒स्वेत्य॑प॒रु॒ध्यमा॑नोऽस्य प॒द॒मा द॑दी॒तेयं
वा अ॒दि॒तिरि॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यम॑नु॒ मन्य॑ते स॒त्याशी॑रित्या॒ह
स॒त्यामे॒वाशिषं॑ कुरु॒त इ॒ह म॒न इत्या॑ह प्र॒जा ए॒वास्मै॑ स॒म॒नसः॑
करो॒त्युप॑ प्रे॒तं म॑रुतः॥ २॥

सु॒दा॒न॒व ए॒ना वि॒श॒पति॑नाभ्य॒मु॒ राजा॑न॒मित्या॑ह मा॒रु॒ती वै
वि॒द्भो॒ष्ठो वि॒श॒पति॑र्वि॒शैव॑न॒ राष्ट्रे॑ण॒ स॒म॒र्धय॑ति॒ यः प॒र॒स्ता॑द्वा॒म्यवा॑दी
स्या॒त्तस्य॑ गृ॒हाद्वी॑ही॒ना ह॑रेच्छु॒क्ला॒श्च कृ॑ष्णा॒श्च वि चि॑नु॒या॒द्ये
शु॒क्लाः स्यु॑स्त॒मादि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पे॒दादि॒त्या वै दे॒वत॑या॒ वि॒द्विशं॑मे॒वाव॑
गच्छ॑ति॥ ३॥

अ॒व॒ग॒तास्य॑ वि॒डन॑व॒गत॑ राष्ट्र॒मित्या॑हुर्ये कृ॒ष्णाः स्यु॑स्त॒व्वारु॑णं
च॒रु॒न्निर्व॑पे॒द्वारु॑णं वै रा॒ष्ट्रमु॑भे ए॒व वि॒शं च॑ रा॒ष्ट्रं चा॒व गच्छ॑ति॒ यदि॑
ना॒व॒गच्छे॑दि॒मम॑ह॒मादि॒त्येभ्यो॑ भा॒गं निर्व॑पा॒म्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शो-
ऽव॑ग॒न्तो॒रिति॑ निर्व॑पे॒दादि॒त्या ए॒वैन॑म्भा॒ग॒धेय॑म्प्रे॒प्सन्तो॑ वि॒शम॑व॥ ३॥

ग॒म॒य॒न्ति॒ यदि॑ ना॒व॒गच्छे॑दा॒श्व॒त्थान्म॒यू॒खान्त्स॑प्त म॒ध्यमे॑षा॒यामु॑प
ह॒न्यादि॑द॒मम॑ह॒मादि॒त्यान्ब॒ध्ना॒म्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शोऽव॑ग॒न्तो॒रित्या॑दि॒त्या
ए॒वैन॑म्ब॒द्धवी॑रा॒ वि॒शम॑व॒ गम॑य॒न्ति॒ यदि॑ ना॒व॒गच्छे॑दे॒तमे॒वादि॒त्यं च॒रुं
निर्व॑पे॒दि॒ध्मेऽपि॑ म॒यू॒खान्त्सं न॑ह्ये॒दन॑प॒रु॒ध्यमे॒वाव॑ गच्छ॒त्याश्व॑त्था
भव॑न्ति म॒रुता॑ वा ए॒तदो॑जो॒ यद॑श्व॒त्थ ओज॑सै॒व वि॒शम॑व॒ गच्छ॑ति

सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव गच्छति॥५॥

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवैतदष्टादश च॥१॥ [१]

देवा वै मृत्योरबिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्य
एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो
मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां निर्वपेत्प्रजापतिमे
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेति
शतकृष्णला भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये॥६॥

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यमायुश्चैवास्मा
अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यव
द्यति चतुरवत्तस्यास्या एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव
यजमान आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः
प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतः सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्॥७॥

रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्यं
चरुं निर्वपेदमुमेवादित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो रुक्मौ भवत
उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य
एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुद्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं
द्वादशकपालम्भूम्यै॥८॥

चरुं यः कामयेत् हिरण्यं विन्देय हिरण्यम्मोप

नमेदिति यदा॑ग्रेयो भव॑त्याग्रेयं वै हिर॑ण्यं यस्यै॒व हिर॑ण्यं तेनै॒वैन॑द्विन्दते सावि॑त्रो भ॑वति सवि॑तृप्र॒सूत ए॒वैन॑द्विन्दते भूम्यै च॒रुर्भव॑त्यस्यामे॒वैन॑द्विन्दत॒ उपै॑न॒ः हिर॑ण्यं नमति॒ वि वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॒ वीर्ये॑ण॒र्ध्यते॒ यो हिर॑ण्यं वि॒न्दत॑ ए॒ताम्॥१॥

ए॒व निर्व॑पे॒द्धिर॑ण्यं वि॒त्त्वा नेन्द्रि॑येण॒ वीर्ये॑ण व्यृ॒ध्यत ए॒तामे॒व निर्व॑पे॒द्यस्य॒ हिर॑ण्यं नश्येद्यदा॑ग्रेयो भव॑त्याग्रेयं वै हिर॑ण्यं यस्यै॒व हिर॑ण्यं तेनै॒वैन॑द्विन्दति सावि॑त्रो भ॑वति सवि॑तृप्र॒सूत ए॒वैन॑द्विन्दति भूम्यै च॒रुर्भव॑त्यस्यां वा ए॒तन्न॑श्यति॒ यन्न॑श्यत्यस्यामे॒वैन॑द्वि॒न्दतीन्द्रः॥१०॥

त्वष्टुः सोम॑मभीषहा॑पिब॒थ्स विष्व॒ङ्मार्च्छ॑थ्स इन्द्रि॑येण॒ सोमपी॑थेन॒ व्या॑र्ध्यत॒ स यदूर्ध्व॑मुदव॑मी॒त्ते श्या॒माका॑ अभव॒न्थ्स प्रजा॑प॒तिमुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तः सोमेन्द्रः॑ श्या॒माकं च॒रुन्निर॑वप॒त्तेनै॒वासि॑ सोमपी॑थम॒दधा॒द्वि वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॒ सोमपी॑थेन॒र्ध्यते॒ यः सोमं॑ वमि॑ति॒ यः सोम॑वामी स्या॒त्तस्मै॥११॥

ए॒तः सोमेन्द्रः॑ श्या॒माकं च॒रुं निर्व॑पे॒थ्सोमं॑ चै॒वेन्द्रं॑ च॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यः सोम॑पी॒थं ध॑त्तो नेन्द्रि॑येण॒ सोमपी॑थेन व्यृ॒ध्यते॒ यथ्सौ॒म्यो भ॑वति॒ सोमपी॑थमे॒वाव॑ रु॒न्दे यदैन्द्रो॑ भव॑तीन्द्रि॒यं वै सोम॑पी॒थ इन्द्रि॑यमे॒व सोम॑पी॒थम॑व॒ रुन्दे॑ श्या॒माको भ॑वत्येष॒ वाव॑ स सोमः॥१२॥

सा॒ख्यादे॒व सोम॑पी॒थम॑व॒ रुन्दे॒ऽग्नये॑ दा॒त्रे पु॒रोडा॑श॒म॒ष्टाक॑पालं
 निर्व॑पेदिन्द्रा॒य प्र॑दा॒त्रे पु॒रोडा॑श॒मेका॑दशकपालम् प॒शुकामो॑-
 ऽग्निरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धानिन्द्रः॑ प्र य॑च्छति॒ दधि॑ मधु॑
 घृ॒तमापो॑ धा॒ना भ॑वन्त्येतद्वै प॒शूना॑ रूप॑ रूपेणै॒व प॒शून॑व॒ रुन्दे॒
 प॒ञ्चगृ॑हीतम्भवति॒ पाङ्गा॒ हि प॒शवो॑ बहुरू॒पम्भव॑ति बहुरू॒पा हि
 प॒शवः॑ ॥ १३ ॥

समृ॑द्धौ प्राजाप॒त्यम्भव॑ति प्राजाप॒त्या वै प॒शवः॑
 प्र॒जाप॑तिरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑ ज॒नय॑त्या॒त्मा वै पुरु॑षस्य॒ मधु॑
 यन्मध्व॑ग्नौ जुहोत्या॒त्मान॑मे॒व तद्य॑ज॒मानो॑ऽग्नौ प्र द॑धाति प॒ङ्क्तौ
 याज्या॑नुवा॒क्ये भ॑वतः पाङ्कः॒ पुरु॑षः पाङ्काः॒ प॒शव॑ आ॒त्मान॑मे॒व
 मृ॒त्योर्नि॒ष्क्रीय॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॒ ॥ १४ ॥

इन्द्रि॒यैऽस्मिन्मृ॑त्या ए॒तामिन्द्रः॑ स्यात्तस्मै सोमो॑ बहुरू॒पा हि प॒शव॑ एक॑चत्वारि॑शच्च ॥ २ ॥ — [२]

दे॒वा वै स॒त्रमा॑स॒तर्द्धि॑परिमितं यश॑स्कामा॒स्तेषा॑ रूप॑ सोम॑ रूप॑
 राजा॑नं यश॑ आर्च्छ॒त्स गि॒रिमु॑दै॒त्तम॑ग्नि॒रनू॑दै॒त्ताव॑ग्री॒षोमौ॑
 सम॑भवता॒न्ताविन्द्रो॑ य॒ज्ञवि॑भ्रष्टोऽनु॒ परै॒त्ताव॑ब्रवी॒द्याज॑य॒तम्मेति॑
 तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑ निर॑वपतामाग्नेयम॒ष्टाक॑पालमैन्द्रमेका॑दशकपाल॑
 सौम्यं॑ च॒रुन्त॑यै॒वास्मिन्तेजः॑ ॥ १५ ॥

इन्द्रि॒यम्ब्र॑ह्मवर्च॑सम॑धत्ता॒य्यौ य॒ज्ञवि॑भ्रष्टः स्यात्तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑
 निर्व॑पेदाग्नेयम॒ष्टाक॑पालमैन्द्रमेका॑दशकपाल॑ रूप॑ सौम्यं॑ च॒रुय्य॑दाग्नेयो

भवति तेजं एवास्मिन्तेन दधाति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियमेवास्मिन्तेन दधाति यथसौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे समाश्लेषयेत्तेजश्चैवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं च समीचीं ॥१६॥

दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदाग्नेयो वै ब्राह्मणः स सोमंमिबति स्वामेव देवतां स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवेन कामेन समर्धयत्युपैन कामो नमत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ऽग्नीषोमावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव ॥१७॥

भवति यदष्टाकपालंस्तेनाग्नेयो यच्छामाकस्तेन सौम्यः समृद्धौ सोमाय वाजिनं श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैव्याद्विभीयाद्रेतो हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैव्याद्विभाय सोममेव वाजिनं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नेतो वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पृत्यमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रामकामः ॥१८॥

ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्र यच्छति ग्राम्येव भवति गुणवती याज्यानुवाक्ये भवतः सजातैरेवैनं गुणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं वि नाशयेयमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्नेव विशं वि

नाशयति॥१९॥

तेजः समीचीं ब्रह्मवर्चस्यैव ग्रामकामस्त्रिचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

अ॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पे॒त्सुव॑र्गका॒मोऽसौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा॒र्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ सुव॑र्गं
लो॒कं ग॑मयत्य॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त॒ दान॑कामा मे
प्र॒जाः स्यु॑रित्य॒सौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा यः खलु॒ वै ददा॑ति
सोऽर्य॑मा॒र्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒व॥२०॥

अ॒स्मै दान॑कामाः प्र॒जाः क॑रोति॒ दान॑कामा अ॒स्मै प्र॒जा
भ॑वन्त्य॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त स्व॒स्ति ज॒नता॑मि॒यामि॒त्यसौ
वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा॒र्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑
तद्ग॑मयति॒ यत्र॑ जि॒गमि॑षतीन्द्रो॒ वै दे॒वाना॑मा॒नुजा॑व॒र आ॑सी॒त्स
प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॑का॒दश॑कपालं॒ निः॥२१॥

अ॒व॒प॒त्तेनै॒वैन॒मग्रं॑ दे॒वता॑ना॒म्पर्य॑णयद्बुध्र॒वती॑ अ॒ग्र॒वती॑
याज्या॑नुवा॒क्ये अ॑करोद्बुध्रादे॒वैन॒मग्र॑म्पर्य॑णय॒द्यो रा॑ज॒न्य आ॑नुजाव॒रः
स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॑का॒दश॑कपालं॒ निर्व॑पे॒दिन्द्र॑मे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑ स॒माना॑ना॒म्परि॑ णयति बुध्र॒वती॑
अ॒ग्र॒वती॑ याज्या॑नुवा॒क्ये भ॑वतो बुध्रादे॒वैन॒मग्र॑म्॥२२॥

परि॑ णयत्यानुषू॒को भ॑वत्येषा ह्ये॒तस्य॑ दे॒वता॒ य आ॑नुजाव॒रः

समृद्धौ यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतम्बार्हस्पत्यमानुषूकं
चरुं निर्वपेद्बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रं
समानानाम्परि णयति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो
बुध्रादेवैनमग्रम्परि णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य
आनुजावरः समृद्धौ ॥ २३ ॥

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च ॥ ४ ॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्गृहितरं आसन्ताः सोमाय राज्ञे-
ऽददात्तासां रोहिणीमुपेत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वैत्ताः
पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा
समावच्छ उपैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमामीत्ता अस्मै
पुनरददात्तासां रोहिणीमेवोप ॥ २४ ॥

एतं यख्म आर्च्छद्राजानं यख्म आरदिति तद्राजयख्मस्य
जन्म यत्पापीयानभवत्तत्पापयख्मस्य यज्ञायाभ्योऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य
य एवमेतेषां यख्माणां जन्म वेद नैनमेते यख्मा विन्दन्ति स
एता एव नमस्यन्नुपाधावत्ता अब्रुवन्वरं वृणामहे समावच्छ एव न
उपाय इति तस्मा एतम् ॥ २५ ॥

आदित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनम्पापाथ्सामादमुश्चन् यः
पापयख्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं पापाथ्सामान्मुश्चन्त्यमावास्यायां

निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन्वा प्याययति नवोनवो भवति
जायमान इति पुरोनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन्तया दधाति
यमादित्या अ॥ शुमाप्याययन्तीति याज्यैवैनमेतया प्याययति ॥ २६ ॥

एवोपैतमस्मिन्नयोदश च ॥ ५ ॥ [५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमाल्लोकानभ्यतिरिच-
तन्ममांसदिति तदिमाल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्र॥ राजानमिन्द्रमधिराजं
स्वराजानन्ततो वै स इमाल्लोका॥ स्नेधादुहत्तत्रिधातोस्त्रिधातुत्वय्यं
कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे
पुरोडाशम् ॥ २७ ॥

एकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
राजायमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्त्वेन
भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नम्प्र यच्छन्त्यन्नाद एव भवति
यथा वत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमाल्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं
दुह उत्तानेषु कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा
भवन्ति त्रय इमे लोका एषाल्लोकानामास्या उत्तरउत्तरो
ज्यायाभवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव
द्यत्यच्छम्बद्वारव्यत्यासमन्वाहानिर्दाहाय ॥ २८ ॥

पुरोडाशत्रयप्वह्नि॥ शतिश्च ॥ ६ ॥ [६]

देवासुराः संयत्ता आसन्तान्देवानसुरा अजयन्ते

दे॒वाः प॑राजि॒ग्या॒ना अ॒सुरा॑णां वै॒श्यमु॑पा॒यन्ते॒भ्य इन्द्रि॑यं
 वी॒र्य॑मपा॒क्राम॑त्तदिन्द्रो॑ऽचा॒यत्तद॑न्वपा॒क्राम॑त्तद॒व॒रुधं॑ नाश॑क्रो॒त्तद॑स्माद॒भ्य
 ऽच॑रत्स प्र॒जाप॑तिमु॒पाधा॑वत्तमे॒तया॒ सर्व॑पृ॒ष्ठया॒ऽयाज॑यत्तयै॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं
 वी॒र्य॑मदधा॒द्य इन्द्रि॑यका॒मः॥२९॥

वी॒र्य॑का॒मः स्या॑त्तमे॒तया॒ सर्व॑पृ॒ष्ठया॒ याज॑येदे॒ता ए॒व दे॒वताः
 स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ दधति॒
 यदिन्द्रा॑य रा॒थ॒त॒राय॑ निर्व॑पति॒ यदे॒वाग्ने॑स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे
 यदिन्द्रा॑य बा॒र्ह॒ताय॑ यदे॒वेन्द्र॑स्य तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे यदिन्द्रा॑य
 वैरू॒पाय॑ यदे॒व स॑वि॒तुस्तेज॒स्तत्॥३०॥

ए॒वाव॑ रु॒न्ध्रे यदिन्द्रा॑य वैरा॒जाय॑ यदे॒व धा॒तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे
 यदिन्द्रा॑य शा॒क॒राय॑ यदे॒व म॒रुतां॑ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे यदिन्द्रा॑य
 रै॒व॒ताय॑ यदे॒व बृ॒ह॒स्प॒तेस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑ऽसि
 ता॒न्ये॒वाव॑ रु॒न्ध्रे उ॒त्ता॒नेषु॑ क॒पाले॑ष्वधि॒ श्रय॑त्य॒या॒तया॑म॒त्वाय॑
 द्वा॒द॒श॒क॒पालः॑ पु॒रोडा॑शः॥३१॥

भ॒वति॒ वैश्व॑दे॒व॒त्वाय॑ स॒म॒न्त॒म्पर्य॑व॒द्यति॒ स॒म॒न्त॒मेवेन्द्रि॑यं वी॒र्यं॑
 यज॑माने दधाति॒ व्य॒त्यास॑म॒न्वा॒हानि॑र्दाहा॒याश्वं॑ ऋष॒भो वृ॒ष्णिर्ब॑स्तः
 सा द॒खि॑षा वृष॒त्वायै॑तयै॒व य॑जेताभि॒शस्य॑मान ए॒ताश्चे॒द्वा अ॑स्य
 दे॒वता॒ अन्न॑म॒दन्त्य॑दन्त्यु॒वेवा॑स्य॒ मनु॑ष्याः॥३२॥

रज॑नो वै कौ॒णेयः क॑तुजि॒तं जा॑नकिं च॒खुर्व॑न्य॒मया॑त्तस्मा॑
 ए॒तामिष्टिं॑ नि॒रव॑पद॒ग्रये॑ भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒ः सौ॒र्यं
 च॒रुम॑ग्र॒ये भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्तयै॑वास्मि॒श्चखु॑रदधा॒द्यश्चखु॑
 स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑ नि॒र्वपे॑द॒ग्रये॑ भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒ः
 सौ॒र्यं च॒रुम॑ग्र॒ये भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालम॒ग्नेर्वै च॒खुषा॑
 मनु॑ष्या॑ वि॥ ३३॥

प॒श्यन्ति॑ सू॒र्यस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व सू॒र्यं च॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
 धाव॑ति तावे॒वास्मि॒श्चखु॑र्ध॒त्तश्चखु॑ष्माने॒व भ॑वति यदा॑ग्ने॒यौ
 भव॑तश्चखु॑षी ए॒वास्मि॒न्तत्प्र॑ति॒ दधा॑ति यथ॑सौ॒र्यो ना॑सि॒कां
 तेना॒भितः॑ सौ॒र्यमा॑ग्ने॒यौ भ॑वत॒स्तस्मा॑द॒भितो॑ ना॒सि॒कां च॒खुषी॑
 तस्मान्ना॒सि॒कया॑ च॒खुषी॑ वि॒धृते॑ समा॒नी या॑ज्यानुवा॒क्ये भ॑वतः
 समा॒नः हि च॒खुः समृ॑द्ध्या उ॒दु त्यं जा॑तवै॒दसः॑ स॒प्त त्वा॑ ह॒रितो॑
 रथे॑ चि॒त्रं दे॒वाना॑मु॒दगा॑दनी॒कमि॑ति पिण्डा॒न्प्र य॑च्छति च॒खुरे॑वास्मै॒
 प्र य॑च्छति यदे॒व तस्य॑ तत्॥ ३४॥

वि ह्य॑ष्टाविंशतिश्च॥ ८॥

[८]

ध्रु॒वोऽसि॑ ध्रु॒वोऽह॑ः संजा॒तेषु॑ भू॒यासं॑ धी॒रश्चे॑त्ता॑ वसु॒विद्धु॑वो॒
 ऽसि॑ ध्रु॒वोऽह॑ः संजा॒तेषु॑ भू॒यास॑मु॒ग्रश्चे॑त्ता॑ वसु॒विद्धु॑वोऽसि॑ ध्रु॒वो॒
 ऽह॑ः संजा॒तेषु॑ भू॒यास॑मभि॒भूश्चे॑त्ता॑ वसु॒विदा॑म॒नम॒स्याम॑नस्य दे॒वा
 ये संजा॒ताः कु॑मा॒राः स॑म॒नस॒स्तान॒हं का॑मये हृ॒दा ते मां का॑मयन्ता॒ः
 हृ॒दा ता॑न्म॒ आम॑नसः कृ॒धि स्वा॑हाम॒नम॑सि॥ ३५॥

आमनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये हृदा ता
मां कामयन्ताः हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा वैश्वदेवीः
साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्दामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति
ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै संग्रहणम्मन एव
संजातानाम्॥३६॥

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमिति परिधीन्परि
दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वं सजातेष्वधि भवति
यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा
इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये महान्तो ये ख्युल्लका
याः स्त्रियस्तानेवाव रुद्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥३७॥

स्वाहामनमसि सजातानां रुद्धे पञ्च च॥१॥ [९]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरेभवद्यदध्रियत
तद्धृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणो-
ऽसि स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि
स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि॥३८॥

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धाराममृतस्य
पन्थामिन्द्रेण दत्तामप्रयताम्मरुद्भिः तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा

गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाः शोर्वीर्येण
देवस्त्वा सवितोऽभ्युजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोऽस्त्वा
स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्॥३९॥

सृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्यै
वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽभ्युजतु जीवातवे
जीवनस्याया इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि प्रियः रेतो वरुण सोम
राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छु विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत्।
अग्निरायुष्मान्थ्स वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन त्वायुषायुष्मन्तं
करोमि सोम आयुष्मान्थ्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्थ्स
दखिणाभिर्ब्रह्मायुष्मन्तद्वाह्मणैरायुष्मद्देवा आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन
पितर आयुष्मन्तस्ते स्वधयायुष्मन्तस्तेन त्वायुषायुष्मन्तं
करोमि॥४०॥

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सोम

आयुष्मान्यश्चविः शतिश्च॥१०॥

[१०]

अग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो वरुण
एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वागग्नाविष्णू आत्मा
यस्य ज्योगामयति यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत
सर्वमायुरिरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालः
सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालः सारस्वतं चरुमाग्रावैष्णवमेकादशकप

शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसम् ॥ ४१ ॥

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः
सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन च भिषज्यत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवैख्यते
रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै
देवानाम् ॥ ४२ ॥

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणो-
ऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह
प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह
वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह
यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा स्तोमेनेति ॥ ४३ ॥

आह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
स्तोमेनेत्याहौज एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहात्मानमेवासि
दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनम्भिषज्यन्ति ब्रह्मणो
हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति यदेव तस्य
तद्धिरण्यात् ॥ ४४ ॥

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति
शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं

स्याथ्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो
 दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्याह जरदष्टिमेवैनं
 करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त
 एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥४५॥

रसन्देवानां९ स्तोमेनेति हिरण्यदसदिति द्वाविंशतिश्च॥११॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स पर्यदीर्यत्
 स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स
 वरुणपाशादमुच्यत् वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वम्प्रतिगृह्णाति
 यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाश्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव
 स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति॥४६॥

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्व्यश्वः समृद्ध्या एकमतिरिक्तं
 निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव
 वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरम्प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनु
 निर्वपेदमुमेवादित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै
 वरुणः साख्यादेव वरुणमव यजतेऽपोनृप्रीयं चरुम्पुनरेत्य
 निर्वपेदप्सुयोनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनं९ शान्त
 उप तिष्ठते॥४७॥

मुञ्चति चरुं९ सप्तदश च॥१२॥ [१२]

या वामिन्द्रावरुणा यतुव्या तनूस्तयेममंहसो मुञ्चतुव्याँ
 वामिन्द्रावरुणा सहस्र्या ररख्स्र्या तेजस्र्या तनूस्तयेममंहसो
 मुञ्चतुव्याँ वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यज् यो
 वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पशुषु चतुष्पाथ्सु गोष्ठे गृहेष्वप्स्वोषधीषु
 वनस्पतिषु सामस्तं वामेतेनाव यज् इन्द्रो वा एतस्य॥४८॥

इन्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेनं गृह्णाति
 यः पाप्मनां गृहीतो भवति यः पाप्मनां गृहीतः स्यात्तस्मा
 एतामैन्द्रावरुणीमपयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति
 वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्यां भवति पयो हि वा
 एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत्पयस्यां भवति पयं
 एवास्मिन्तया दधाति पयस्यायाम्॥४९॥

पुरोडाशमव दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो आयतनवन्तमेव
 चतुर्धा व्यूहति दिख्वेव प्रति तिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै
 भेषजं करोति समूह्याव द्यति यथाविद्धं निष्कृन्तति तादृगेव तद्यो
 वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यज् इत्याह दुरिष्ट्या
 एवैनम्पाति यो वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पशुषु सामस्तं वामेतेनाव
 यज् इत्याहैतावतीर्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशव
 उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुञ्चति॥५०॥

स प्रलवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः सोम
विश्वतो रख्या राजन्नघायतः। न रिष्येत्त्वावतः सखा। या ते धामानि
दिवि या पृथिव्याय्यां पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु। तेभिर्नो विश्वैः सुमना
अहेङ्नाजन्त्सोमं प्रति हव्या गृभाय। अग्नीषोमा सर्वेदसा सहूती
वनतं गिरः। सं देवत्रा बभूवथुः। युवम्॥५१॥

एतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोमं सक्रतू अधत्तम्।
युव५ सिन्धू५ रभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान्।
अग्नीषोमाविम५ सु मे शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि
हर्यतम्भवतं दाशुषे मयः। आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामभ्रादन्यम्परि
श्येनो अद्रैः। अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु
लोकम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतम्॥५२॥

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा
धत्तं यजमानाय शं योः। आ प्यायस्व सं ते। गुणानां
त्वा गुणपति५ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजम्ब्रह्मणाम्ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद
सादनम्। स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजम्भरते धना
नृभिः। देवानां यः पितरमाविवांसति॥५३॥

श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्ता
गुणेन वल५ रुरोज फलिग५ रवेण। बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः

कनि॒क्रद॒द्वाव॑शती॒रुदा॑जत्। मरु॑तो॒ यद्ध॑ वो दि॒वो या वः॑ शर्म।
 अ॒र्य॒मा या॑ति वृष॒भस्तु॑विष्म॒न्दा॒ता वसू॑नाम्पुरु॒हूतो अ॑र॒हन्।
 स॒हस्रा॑ख्यो गो॒त्रभि॑द्वज्र॒बाहुर॑स्मासु॒ देवो॑ द्रवि॑णं दधातु। ये
 तेऽर्य॑मन्ब॒हवो॑ दे॒व्यानाः॒ पन्था॑नः॥५४॥

रा॒ज॒न्दि॒व आ॒चर॑न्ति। तेभि॑र्नो दे॒व महि॑ शर्म॒ यच्छु॑ शं न
 ए॒धि द्वि॑पदे॒ शं चतु॑ष्पदे। बु॒ध्राद॑ग्र॒मङ्गि॑रोभिर्गृ॒णानो॑ वि पर्व॑तस्य
 दृ॒ष्ट॒हि॒तान्यै॑रत्। रु॒जद्रो॑धा॒सि कृ॒त्रिमा॑ण्येषा॒सोम॑स्य॒ ता म॑द
 इन्द्र॑श्चकार। बु॒ध्राद॑ग्रेण॒ वि मि॑माय॒ मानै॑र्वज्रेण॒ खान्य॑तृण॒न्नदी॑नाम्।
 वृ॒थासृ॑जत्प॒थिभि॑र्दी॒र्घया॑थैः सोम॑स्य॒ ता म॑द इन्द्र॑श्चकार॥५॥

प्र यो ज॒ज्ञे वि॒द्वा॒स्य ब॒न्धुं वि॒श्वानि॑ दे॒वो ज॒नि॒मा
 वि॒वक्ति॑। ब्र॒ह्म ब्र॒ह्मण॑ उ॒ज्ज॒भार॒ मध्या॑न्नी॒चादु॒च्चा स्व॑धया॒भि प्र
 त॑स्थौ। म॒हान्म॒ही अ॑स्तभाय॒द्वि जा॑तो द्या॒सद्वा॒ पार्थि॑वं च॒ रजः॑।
 स बु॒ध्रादा॑ष्ट ज॒नुषा॑भ्यग्र॒म्बृह॑स्पति॒र्दे॒वता॒ यस्य॑ स॒म्राट्। बु॒ध्राद्यो
 अ॒ग्रम॑भ्य॒त्यो॒जसा॑ बृह॒स्पति॑मा वि॒वास॑न्ति दे॒वाः। भि॒नद्व॑लं वि
 पु॒रो द॑र्दरीति॒ कनि॑क्रद॒ध्सु॑व॒रपो॒ जि॑गाय॥५६॥

यु॒व॒र्षी॒तमा॑ वि॒वांस॑ति॒ पन्था॑नो दी॒र्घया॑थैः सोम॑स्य॒ ता म॑द इन्द्र॑श्चकार दे॒वा न॑वं च॥१४॥ [१४]

दे॒वा म॑नु॒ष्या दे॒वासुरा॑ अ॒ब्रुव॑न्दे॒वासुरा॑स्तेषा॒ङ्गाय॑त्री प्र॒जाप॑न्ति॒स्ता यत्रा॑ग्ने गोभि॑श्चि॒त्रया॑ मा॒रुत॑न्दे॒वा
 व॑सव्या॒ अग्ने॑ मा॒रुत॑मिति॒ दे॒वा व॑सव्या॒ दे॒वाश्शर्म॑ण्यास्त्व॒ष्टा ह॑तपु॒त्रो दे॒वा वै रा॑ज॒न्यान्नि॒वो॒नव॑श्चतु॒र्दश॑॥१४॥ दे॒वा
 म॑नु॒ष्याः प्र॒जाम्प॑शून्दे॒वा व॑सव्याः परि॒द॒ध्यादि॑दम॒स्य॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशत्॑॥४८॥ दे॒वा म॑नु॒ष्या मा॑दय॒ध्वम्॑॥ [१५]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रख्याऽसि
 पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानां मुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रख्याऽसि
 रात्रीभिरसुभ्रन्तान्सुब्धान्मृतानभि व्यौच्छुते देवा अविदुर्यो वै
 नोऽयमिप्रियते रख्याऽसि वा इमं घ्नन्तीति ते रख्याऽस्युपांमन्नयन्त
 तान्यब्रुवन्वरं वृणामहे यत्॥१॥

असुराञ्जयां तन्नः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन्ते-
 ऽसुराञ्जित्वा रख्याऽस्युपांनुदन्त तानि रख्याऽस्यनृतमकर्तेति
 समन्तं देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्रावनाथन्त तैऽग्नये प्रवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपन्नग्नये विबाधवतेऽग्नये प्रतीकवते
 यदग्नये प्रवते निरवपन् यान्येव पुरस्ताद्रख्याऽसि॥२॥

आसन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्नये विबाधवते यान्येवाभितो
 रख्याऽस्यासन्तानि तेन व्यबाधन्त यदग्नये प्रतीकवते यान्येव
 पश्चाद्रख्याऽस्यासन्तानि तेनापांनुदन्त ततो देवा अभवन्परासुरा
 यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवते॥३॥

अग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवते निर्वपति य एवास्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्य
 तेन प्र णुदते यदग्नये विबाधवते य एवैनैन सहङ्गं तेन वि

बाधते॒ यद॒ग्नये॒ प्रती॑कवते॒ य ए॒वास्मा॒त्पापी॑यान्तं तेनापं॑ नुदते॒ प्र
श्रेया॑ः॒स॒म्भ्रातृ॑व्यं नुदते॒ऽति॑ स॒दृशं॑ क्रामति॒ नैन॒म्पापी॑यानाप्रोति॒ य
ए॒वं वि॒द्वाने॒तये॑ष्ट्या॒ यज॑ते॥४॥

वृणा॒महै॒ यत्पु॒रस्ता॒द्रखा॑ः॒सि व॒पेद॒ग्नये॑ वि॒बाध॑वत॒ ए॒वश्च॑त्वारि॒ च॥१॥ [१]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा अ॑ब्रुवन् यो नो॑
वी॒र्या॑वत्तम॒स्तम॑नु॒ स॒मा॒र॒भा॒महा॑ इति॒ त इन्द्र॑मब्रुवन्त्वं वै
नो॑ वी॒र्या॑वत्तमो॒ऽसि॒ त्वाम॑नु॒ स॒मा॒र॒भा॒महा॑ इति॒ सोऽब्र॑वीत्तिस्रो मं
इ॒मास्त॑नुवो॒ वी॒र्या॑वती॒स्ताः प्री॑णी॒ताथा॑सु॒रान॑भि भविष्य॒थेति॑ ता वै
ब्रू॒हीत्य॑ब्रुवन्नि॒यम॑ः॒हो॒मु॒गि॒यं वि॑मृ॒धेय॑मिन्द्रि॒याव॑ती॥५॥

इत्य॑ब्रवीत्त॒ इन्द्रा॑या॒ऽहो॒मु॒चे॒ पुरो॑डाशमेकादशकपालं
नि॒र॒व॒प॒न्निन्द्रा॑य॒ वैमृ॑धायेन्द्रा॒येन्द्रि॒याव॑ते॒ यदिन्द्रा॑या॒ऽहो॒मु॒चे॒
नि॒र॒व॒प॒न्न॒ऽहं॑स ए॒व तेना॑मुच्यन्त॒ यदिन्द्रा॑य॒ वैमृ॑धाय॒ मृ॒धं
ए॒व तेना॑पा॒घ्नत॑ यदिन्द्रा॒येन्द्रि॒याव॑त॒ इन्द्रि॒यमे॒व तेना॑त्मन्न॒दध॑त॒
त्रय॑स्त्रि॒ऽश॒त्क॒पाल॑म्पुरो॒डाशं॑ नि॒र॒व॒प॒न्नय॑स्त्रि॒ऽश॒द्वे दे॒वता॑स्ता॒ इन्द्र॑
आ॒त्म॒न्न॑नु॒ स॒मा॒र॒म्भ॑यत॒ भूत्यै॑॥६॥

तां वा॒व दे॒वा वि॒जि॑तिमुत्त॒माम॑सुरै॒र्व्य॑जयन्त॒ यो
भ्रातृ॑व्यवा॒न्त्स्या॑त्स॒ स्पर्ध॑मान ए॒तये॑ष्ट्या॒ यजे॑तेन्द्रा॒या॒ऽहो॒मु॒चे॒
पुरो॑डाशमेकादशकपालं॒ नि॒र॒व॒पे॒दिन्द्रा॑य॒ वैमृ॑धायेन्द्रा॒येन्द्रि॒याव॑ते॒
ऽहं॑सा॒ वा ए॒ष गृ॑हीतो॒ यस्मा॑च्छे॒यान्भ्रातृ॑व्यो॒ यदिन्द्रा॑या॒ऽहो॒मु॒चे॒

निर्वपत्य॑ हंस एव तेन॑ मुच्यते मृधा वा एषो॑ऽभिषण्णो
यस्मा॑त्समा॒नेष्वन्यः श्रेया॑नुत॥ ७ ॥

अभ्रा॑तृव्यो यदिन्द्रा॑य वैमृ॒धाय॑ मृधं एव तेनाप॑ हते
यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्त इन्द्रि॒यमे॒व तेना॒त्मन्ध॑त्ते त्रय॑स्त्रि॒ः शत्क॑पालम्पुरो॒डा
निर्व॑पति त्रय॑स्त्रि॒ः शद्वे दे॒वता॒स्ता ए॒व यज॑मान आ॒त्मन्न॑नु
स॒मार॑म्भयते भूत्यै सा वा ए॒षा विजि॑तिर्नामेष्टि॒र्य ए॒वं
वि॒द्वाने॑तयेष्ट्या यज॑त उत्त॒मामे॒व विजि॑ति॒म्रातृ॑व्येण वि
ज॑यते॥ ८ ॥

इन्द्रियावन्ती भूत्या उत्तैकान्नपञ्चाशच्च॥ २ ॥ [२]

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्तेषां॑ गाय॒त्र्योजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं
वीर्य॑म्प्र॒जाम्प॒शून्सं॑गृह्या॒दाया॑प॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्तेऽम॑न्यन्त य॒तरान् वा
इ॒यमु॑पाव॒त्स्यति॑ त इ॒दम्भ॑विष्य॒न्तीति॑ तां व्य॑ह्वयन्त वि॒श्वक॑र्म॒न्निति॑
दे॒वा दा॑भीत्यसुराः सा नान्य॑तरा॒ःश्च नो॑पाव॑र्तत ते दे॒वा
ए॒तद्य॑जुरपश्य॒न्नोजो॑ऽसि॒ सहो॑ऽसि॒ बल॑मसि॥ ९ ॥

भ्राजो॑ऽसि दे॒वानां॑ धाम॒ नामा॑सि॒ विश्व॑मसि॒ विश्वा॑युः
सर्व॑मसि॒ सर्वा॑युरभिभूरिति॒ वाव दे॒वा असुरा॑णामोजो॒
बल॑मिन्द्रि॒यं वीर्य॑म्प्र॒जाम्प॒शून्वृ॑ञ्जत॒ यद्गा॑य॒त्र्यप॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्तस्मा॑दे॒तां
गा॑य॒त्रीती॑ष्टिमाहुः स॒वँत्स॒रो वै गा॑य॒त्री संव॑त्स॒रो वै
तद॑प॒क्रम्या॑तिष्ठ॒द्यदे॒तया॑ दे॒वा असुरा॑णामोजो॒ बल॑मिन्द्रि॒यं

वीर्यम्॥१०॥

प्रजाम्पशूनवृञ्जत तस्मादेताः संवर्ग इतीष्टिमाहुर्यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्रये संवर्गाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः श्रुतमासन्नमेतेन यजुषाभि मृशेदोज
एव बलमिन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशून्भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति॥११॥

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियवीर्यम्पञ्चत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्ता बृहस्पतिश्चान्ववैताः सो-
ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनया त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावत्स्यन्तीति
तम्प्रातिष्ठत्तो वै प्रजापतिम्प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः
स्यात्तस्मा एतम्प्राजापत्यं गर्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापतिम्॥१२॥

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्प्र जनयति
प्रजापतिः पशूनसृजत तैः अस्मात्सृष्टाः पराश्च आयन्ते यत्रावसन्ततो
गर्मुदुदतिष्ठत्तान्पूषा चान्ववैताः सोऽब्रवीत्पूषानया मा प्र तिष्ठाय
त्वा पशवं उपावत्स्यन्तीति माम्प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वै॥१३॥

अकृष्टपच्यमित्युभौ वाम्प्र तिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत्तो
वै प्रजापतिम्पशवं उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात्तस्मा एतः

सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा
पशूनाम्प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्र
जनयति॥१४॥

वपेत्प्रजापतिर्वै दधाति पूषा त्रीणि च॥४॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गृहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः। इन्द्रो धर्ता
गृहेषु नः॥ सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत्। आ पूषा
एत्वा वसु॥ धाता ददातु नो रयिमीशानो जगतस्पतिः। स नः
पूर्णेन वावनत्॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत्।
सहस्रेणायुतेन च॥ येन देवा अमृतम्॥१५॥

दीर्घं श्रवो दिव्यैरयन्त। रायस्पोष त्वमस्मभ्यं गवां कुल्मिं
जीवस आ युवस्व। अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववर्निः सविता
सुमेधाः स्वाहा॥ अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह
ओज आक्रममाणाय धेहि श्रेष्ठ्यात्पथो मा योषं मूर्धा भूयासु
स्वाहा॥१६॥

अमृतमष्टात्रिंशच्च॥५॥ [५]

चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां
विश्वम्भूतमधि प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाश्चित्रया
पशुकामो यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाग्नेयेन

वापयति॒ रेतः॑ सौम्येन॑ दधाति॒ रेतं॑ ए॒व हि॒तं त्वष्टा॑ रूपाणि॒ वि
करोति॑ सारस्व॒तौ भ॑वत ए॒तद्वै दैव्य॑मि॒थुनं॑ दैव्यमे॒वास्मै॑॥१७॥

मि॒थुन॑म॒ध्यतो॑ द॒धाति॒ पुष्ट्यै॑ प्र॒जन॑नाय सिनीवा॒ल्यै
च॒रुर्भव॑ति वा॒ग्वै सि॑नीवा॒ली पुष्टिः॑ खलु॒ वै वाक्पुष्टि॑मे॒व
वाच॑मु॒पैत्यै॑न्द्र उ॒त्त॒मो भ॑वति॒ तेनै॒व तन्मि॑थुनः॒ सप्तै॑तानि॒
हवी॑ःषि॒ भव॑न्ति स॒प्त ग्राम्याः॑ प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः स॒प्त
छन्दा॑ःस्युभय॒स्याव॑रुद्ध्या अथै॒ता आहु॑तीर्जुहोत्ये॒ते वै दे॒वाः
पुष्टि॑पतय॒स्त ए॒वास्मि॑न्पुष्टिं॒ दध॑ति पु॒ष्यति॑ प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रथो
यदे॒ता आहु॑तीर्जुहोति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥१८॥

अस्मै॒ त ए॒व द्वाद॑श च॥६॥ [६]

मा॒रु॒तम॑सि म॒रुता॑मोजोऽपां॒ धारां॑ भि॒न्दि र॒मय॑त
मरु॑तः श्ये॒नमा॑यि॒न्मनो॑जवसं॒ वृष॑णः॒ सुवृ॑क्तिम्। येन॒
शर्ध॑ उ॒ग्रम॑वसृष्टमेति॒ तद॑श्विना॒ परि॑ धत्तः॒ स्व॒स्ति।
पुरो॑वा॒तो वर्ष॑ञ्चि॒न्वरा॑वृ॒थ्स्वाहा॑ वा॒ताव॑द्वर्ष॒न्नु॒ग्रावृ॑थ्स्वाहा॒
स्त॒नय॑न्वर्ष॒न्भीम॑रावृ॒थ्स्वाहा॑न॒श॒न्यव॑स्फूर्ज॒न्दिद्यु॑द्वर्ष॒न्त्वे॒षरा॑वृ॒थ्स्वाहा॑
वर्ष॑न्पू॒र्तिरा॑वृत्॥१९॥

स्वाहा॑ बहु॒ हाय॑म॒वृषा॑दिति॒ श्रु॒तरा॑वृ॒थ्स्वाहा॑तप॒ति
वर्ष॑न्वि॒राडा॑वृ॒थ्स्वाहा॑व॒स्फूर्ज॑न्दिद्यु॒द्वर्ष॑न्भू॒तरा॑वृ॒थ्स्वाहा॑ मान्दा॒

वाशाः शुन्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः।
मित्रभृतः ख्वत्रभृतः सुराष्ट्रा इह माऽवत। वृष्णो अश्वस्य
सदानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥२०॥

पूर्तिरावृद्धिचत्वारिंशच्च॥७॥

[७]

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्त्र।
देवाः सपीतयोऽपा नपादाशुहेमन्त्र। उद्रो दत्तोऽदधिम्भिन्त दिवः
पर्जन्यादन्तरिख्यात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याऽवत। दिवा चित्तमः
कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन। पृथिवीं यद्व्युन्दन्ति। आ यं नरः
सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति
रोदसी अनु धन्वना यन्ति॥२१॥

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा
पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उपं दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा
अवृत्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रम्पृण। अञ्जा अंसि
प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्रीदं दिव्यं
नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा
दिविभागा येऽन्तरिख्याभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु
त इदं ख्वेत्रमा विशन्तु त इदं ख्वेत्रमनु वि विशन्तु॥२२॥

यन्ति देवा विशतिश्च॥८॥

[८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूषम्परि धत्त

एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति रमयत
मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातम्प्रति मीवति पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावरुद्धौ वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या
ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं
वर्षयत्यष्टौ॥२३॥

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव
वृष्टिः सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाकरन्तर्वेदि
सं यौत्यवरुद्धौ यतीनामद्यमानानां शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा
अभवन्तेषां रस ऊर्ध्वोऽपतत्तानि करीराण्यभवन्सौम्यानि
वै करीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति
यत्करीराणि भवन्ति॥२४॥

सौम्ययैवाहुत्या दिवो वृष्टिमव रुद्धे मधुषा सं यौत्यपां
वा एष ओषधीनां रसो यन्मध्वद्ध्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो
अद्ध्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं
यौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना
नामधेयैरा॥२५॥

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य संदानमसि वृष्ट्यै त्वोप
नह्यामीत्याह वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै
भूत्वा वर्षति रूपेणैवैनं समर्धयति वर्षस्यावरुद्धौ॥२६॥

देवां वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बंध्राति
 देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत्तावत्येव होतव्यं यदि न
 वर्षेच्छो भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु
 वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै॥२७॥

अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकं पा
 निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं सौर्यमेककपालमग्निर्वा इतो
 वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो
 न्यङ्गश्मिभिः पर्यावर्ततेऽथ वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा
 वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति ताः॥२८॥

एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षिष्यन्वर्षत्येव सृजा
 वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रम्पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः समर्धयत्यथो
 आभिरेवामूरच्छैत्यजा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह
 यथायजुरैवैतदुन्नम्भय पृथिवीमिति वर्षाह्वां जुहोत्येषा वा
 ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा
 इति कृष्णाजिनमव धूनीतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा
 भवन्ति॥२९॥

सर्वाणि छन्दांस्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
 एतद्वीर्यं यत्कुकुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहकुकुभावन्वाह तेनैव
 सर्वाणि छन्दांस्येव रुद्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि
 चत्वार्यध्यख्यराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे
 पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्व्यध्यख्यराणि यज्जगत्या॥ ३०॥

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत्त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं
 त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्यं यज्ञम्प्रतिं षापयति नान्तं गमयत्यग्रे त्री
 ते वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वायु सर्वो
 वा एष यज्ञो यत्रैधातवीयङ्कामायकामाय प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि
 कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्त्सर्वो वै॥ ३१॥

एष यज्ञो यत्रैधातवीयः सर्वेणैवैनं यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत
 एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत्रैधातवीयः
 सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्त्स्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण
 यख्यमाणः प्रजातमेवैनद्वदात्येतयैव यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा
 एष पशूनां गच्छति॥ ३२॥

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत ताः
 स्त्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वाः स्त्रैधातवीयेन पशुकामो यजते
 यस्मादेव योनैः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवैनान्त्सृजत

उ॒पै॒न॒मु॒त्त॒र॒॑ स॒ह॒स्रं॑ न॒मति॑ दे॒वता॑भ्यो वा ए॒ष आ वृ॑श्च्यते यो
य॒ख्य इ॒त्यु॒क्ता न॑ य॒जते॑ त्रैधा॒त॒वी॒ये॒न य॒जेत॑ सर्वा॒ वा ए॒ष
य॒ज्ञः॥ ३३॥

यत्रै॒धा॒त॒वी॒य॒॑ सर्वे॑णै॒व य॒ज्ञे॒न य॒जते॑ न दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्च्यते
द्वा॒द॒श॒क॒पा॒लः पु॒रो॒डा॒शो भ॒वति॑ ते त्रय॑श्चतु॒ष्क॒पा॒ला॒स्त्रि॒ष्वमृ॑द्ध॒त्वाय॑
त्रयः॑ पु॒रो॒डा॒शा भ॒वन्ति॑ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑मा॒प्त्या
उ॒त्त॒र॒उ॒त्त॒रो ज्या॒या॒न्भ॒वत्ये॒वमि॑व ही॒मे लो॒का य॑व॒मयो॑ म॒ध्य ए॒तद्वा
अ॒न्त॒रि॒ख्य॑स्य रू॒प॒॑ समृ॑द्धौ॒ सर्वे॑षामभि॒ग॒म॒य॒न्न॒व द्य॑त्य॒छं॒म्ब॒द्वा॒र॒॑
हि॒र॒ण्यं द॒दाति॑ ते॒ज ए॒व॥ ३४॥

अ॒व॒ रु॒द्धे ता॒र्प्यं द॑दाति प॒शू॒ने॒वा॒व रु॒द्धे धे॒नुं द॑दा॒त्या॒शि॒षं
ए॒वा॒व रु॒द्धे सा॒मो वा ए॒ष वर्णो॑ य॒द्वि॒र॒ण्य॒य्यँ जु॑षां ता॒र्प्यं मु॑क्ता॒म॒दाना॑
धे॒नुरे॒ताने॒व सर्वा॑न् वर्णा॒न॒व रु॒द्धे॥ ३५॥

जग॑त्याऽभि॒च॒र॒न्सर्वो॑ वै ग॑च्छति य॒ज्ञस्ते॒ज ए॒व त्रि॒॑श॒च्च॥ ११॥

[११]

त्व॒ष्टा ह॒त॒पु॒त्रो वी॒न्द्र॒॑ सोम॑मा॒ह॒र॒त्तस्मि॒न्निन्द्र॑ उप॒ह॒व॒मै॒च्छ॒त
तं नो॒पा॒ह्व॒यत॑ पु॒त्र॒मै॒व॒धी॒रिति॑ स य॒ज्ञ॒वे॒श॒सं कृ॒त्वा
प्रा॒स॒हा सोम॑म॒पि॒ब॒त्तस्य॑ य॒द॒त्य॒शि॒ष्य॒त तत्त्व॑ष्टा॒ह॒व॒नी॒य॒मु॒प
प्रा॒व॒र्त॒य॒त्स्वा॒हेन्द्र॑शत्रु॒र्व॒ध॒स्वेति॑ स या॒व॒द॒धूर्ध्वः प॑रा॒वि॒ध्यति॑ ता॒वति॑
स्व॒यमे॒व व्य॑र॒मत॑ यदि॒ वा ता॒व॒त्प्र॒व॒णम्॥ ३६॥

आसी॒द्यदि॑ वा ता॒व॒द॒ध्य॒ग्रे॒रासी॑त्स स॒म्भ॒व॒न्न॒ग्री॒षोमा॑व॒भि

समंभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रविष्वङ्गवर्धत स इमाल्लोकानवृणोद्यदिमाल्लो
वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रमसिञ्चत्तपो वै
स वज्रं आसीत्तमुद्यन्तुं नाशंक्रोदथ वै तर्हि विष्णुः॥३७॥

अन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत्त पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताच्चबिभेद्यत्पृथिव्यां
तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र
हारस्ति वा इदम्॥३८॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णादधा
मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः
सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्॥३९॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णाद्विर्माधा
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यद्वि वि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः
सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाहम्॥४०॥

इदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
सं दधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेष्यमित्यब्रवीत्तद्वृत्रः

प्राविंशदुदरं वै वृत्रः ख्युत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यः॥४१॥

एवं वेद हन्ति ख्युधुम्भ्रातृव्यन्तदस्मै प्रायच्छुत्तप्रत्यगृह्णात्रिर्माधा
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं
दधात्विति यन्त्रिः प्रायच्छुन्त्रिः प्रत्यगृह्णात्तन्त्रिधातोस्त्रिधातुत्वय्यद्विष्णुरन्व
विष्णवेति प्रायच्छुत्तस्मादैन्द्रावैष्णवः हविर्भवति यद्वा इदं किं
च तदस्मै तत्प्रायच्छुदृचः सामानि यजूंषि सहस्रं वा अस्मै
तत्प्रायच्छुत्तस्मात्सहस्रदखिणम्॥४२॥

प्रवणद्विष्णुर्वा इदमिदमह्यौ भवत्येकविंशतिश्च॥१२॥

देवा वै राजन्याञ्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं
दाम्नापौम्भन्थ्स वा एषोऽपौब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषो-
ऽनपौब्धो जायेत वृत्रान्मःश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपौब्धो जायेत
वृत्रान्मःश्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबारहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै
राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवेनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं
दाम् दखिणा साख्यादेवेनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति॥४३॥

एनन्द्वादश च॥१३॥

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे। भागं
देवेभ्यो वि दधात्यायन्त्र चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः। यमादित्या
अंशुमाप्याययन्ति यमखितमखितयः पिबन्ति। तेन नो
राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्यां

दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहासि। यत्र यन्ति
स्रोत्यास्तत्॥४४॥

जितं ते दखिणतो वृषभ एधि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परां
जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना
अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत्। अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं
दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिख्यात्। स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः
स्वरिरमत्रो ववख्ये रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव
धेनवः। ईशानम्॥४५॥

अस्य जगतः सुवर्दशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि
हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां
काष्ठास्वर्वतः। यद्याव इन्द्र ते शत९ शतम्भूमीरुत स्युः। न त्वां
वज्रिन्त्सहस्र९ सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र
मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः॥४६॥

सोतुर्बाहुभ्या९ सुयतो नार्वा। रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रे
सन्तु तुविवाजाः। ख्युमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव वि
ज्योतिषोदु त्यं जातवेदस९ सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य।
शोचिष्केशं विचख्यण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चख्युर्मित्रस्य
वरुणस्याग्नेः। आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिख्य९ सूर्य आत्मा
जगतस्तस्थुषः॥४७॥

च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां
युज्यम्पयः। विश्वे देवाः शृणुतेमं हवम्मे ये अन्तरिख्ये य उप
द्यवि ष्ट। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वम्॥४८॥

तदीशानमद्रिस्तथुपस्त्रिंशच्च॥१४॥ [१४]

विश्वरूपस्त्वष्टेन्द्रं वृत्रम्रंहवादिनः स त्वे नासामयाज्येष वै देवस्थो देवा वै नर्वि नायज्ञोऽग्ने
महान्नीर्वीतमायुष्टे द्वादश॥१२॥ विश्वरूपो नैनं शीतरूरावद्य वसु पूर्वद्युर्वाजा इत्यग्ने महान्नीर्वीतमन्या
यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥ विश्वरूपोऽनु ते दायि॥ [१५]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयो-
ऽसुराणान्तस्य त्रीणि शीर्षाण्यांसन्त्सोमपानं सुरापानमन्नादनं
स प्रत्यर्ख्यं देवेभ्यो भागमवदत्परोर्ख्यमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै
प्रत्यर्ख्यमभागं वदन्ति यस्मा एव परोर्ख्यं वदन्ति तस्य भाग
उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीदृङ्क्ते राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य
वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिनद्यत्सोमपानम्॥१॥

आसीत्स कपिञ्जलोऽभवद्यत्सुरापानं स कलविङ्को
यदन्नादनं स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना ब्रह्महृत्यामुपागृह्णात्तां

संवत्सरमविभक्तम्भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महन्त्रिति स पृथिवीमुपासीददस्यै
ब्रह्महत्यायै तृतीयम्प्रति गृहाणेति साब्रवीद्वरं वृणै खातात्पराभविष्यन्ती
मन्ये ततो मा परा भूवमिति पुरा तै॥२॥

संवत्सरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा संवत्सरात्पृथिव्यै
खातमपि रोहति वारैवृतुं ह्यस्यै तृतीयम्ब्रह्महत्यायै
प्रत्यंगृह्णात्तत्स्वकृतमिरिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत
इरिणे नावं स्येद्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपासीददस्यै
ब्रह्महत्यायै तृतीयम्प्रति गृहीतेति तैऽब्रुवन्वरं वृणामहे वृक्षणात्॥३॥

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याब्रश्चनाद्वो
भूयांस उतिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादाब्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूयांस
उतिष्ठन्ति वारैवृतुं ह्येषान्तृतीयम्ब्रह्महत्यायै प्रत्यंगृह्णन्स
निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाशयम्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णोऽथो
खलु य एव लोहितो यो वाऽऽब्रश्चनान्निर्येषेति तस्य नाशयम्॥४॥

काममन्यस्य स स्त्रीषंसादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै
तृतीयम्प्रति गृहीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्विगात्प्रजां
विन्दामहे काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्विगाश्चित्रयः
प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारैवृतुं
ह्यासान्तृतीयम्ब्रह्महत्यायै प्रत्यंगृह्णन्सा मलवद्वासा अभवत्तस्मान्मलव
न सं वदेत॥५॥

न सहासीत नास्या अन्नमद्याद्वह्यहृत्यायै ह्येषा वर्णम्प्रतिमुच्यास्ते-
 ऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्यं
 काममन्यदिति याम्मलवद्वाससः सम्भवन्ति यस्ततो जायते सो-
 ऽभिशस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो याम्पराचीं तस्यै हीतमुख्यपगल्भो
 या स्नाति तस्या अप्सु मारुको या॥६॥

अभ्यङ्गे तस्यै दुश्कर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी या-
 ऽङ्गे तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या नखानि
 निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो या रञ्जुः सृजति
 तस्या उद्वन्धुको या पर्णेन पिबति तस्या उन्मादुको या खर्वेण
 पिबति तस्यै खर्वस्तिस्त्रो रात्रीर्व्रतं चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण
 वा पात्रेण प्रजायै गोपीथाय॥७॥

यत्सोमपानन्ते वृक्णात्तस्य नाशयवैदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥१॥ [१]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपहवमैच्छत्
 तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मेऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा
 प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप
 प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वधस्वेति यदवर्तयत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वय्यदब्रवीत्स्वाहे
 तस्मादस्य॥८॥

इन्द्रः शत्रुरभवत्स सम्भवन्नग्रीषोमावभि समभवत्स
 इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्कवर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद् यदिमाल्लोकानवृणो

वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मेऽजनीति
तस्मै वज्रं सिक्त्वा प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत
तावंब्रूतामग्नीषोमौ मा॥१॥

प्र हारावमन्तः स्व इति मम वै युवः स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति
तौ भागधेयमैच्छेतान्ताभ्यामेतमग्नीषोमीय- मेकादशकपालम्पूर्णमासे
प्रायच्छत्तावंब्रूतामभि संदष्टौ वै स्वो न शक्नुव ऐतुमिति स
इन्द्र आत्मनः शीतरूरावजनयत्तच्छीतरूरयोर्जन्म य एव
शीतरूरयोर्जन्म वेद॥१०॥

नैनं शीतरूरौ हतस्ताभ्यामेनमभ्यनयत्तस्माञ्जञ्जभ्यमानादग्नीषो-
निरक्रामताम्प्राणापानौ वा एनं तदजहिताम् प्राणो वै दख्यो-
ऽपानः क्रतुस्तस्माञ्जञ्जभ्यमानो ब्रूयान्मयि दख्यक्रतू इति
प्राणापानावेवात्मन्धत्ते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निर्हूय वार्त्रघ्नं
हविः पूर्णमासे निरवपद्धन्ति वा एनम्पूर्णमास आ॥११॥

अमावास्यायाम्याययन्ति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासे-
ऽनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायान्तथ्सुःस्थाप्य वार्त्रघ्नं
हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतान्द्यावापृथिवी मा प्र
हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूताव्वरं वृणावहै नख्यत्रविहिता-
ऽहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिताऽहमितीयन्तस्मान्नख्यत्रविहिता-
ऽसौ चित्रविहितेयय्यं एवं द्यावापृथिव्योः॥१२॥

वरं वेदैर्न वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
 वृत्रमहन्ते देवा वृत्रं हत्वाऽग्नीषोमोवब्रुवन् हव्यं नो वहतमिति
 तावंब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज इति तै-
 ऽब्रुवन्क इदमच्छैतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति
 साऽब्रवीत्॥१३॥

वरं वृणै मय्येव सतोभयेन भुनजाध्वा इति तद्वौराहरत्तस्माद्भविं
 सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो यद्धृतमेतत्सोमस्य यत्पयो य
 एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेदं तेजस्यैव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 किन्देवत्यम्पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति ब्रूयात्तेनेन्द्रं ज्येष्ठम्पुत्रं
 निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठम्पुत्रं धनेन निरवसाययन्ति॥१४॥

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥२॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाऽसम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं
 वैमृधम्पूणमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स मृधो-
 ऽपाहतं यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन
 यजमानोऽपि हत इन्द्रो वृत्रं हत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत
 स एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि॥१५॥

तं निरवपत्तेन वै स देवताश्चेन्द्रियं चावारुन्ध यदाग्नेयो-
 ऽष्टाकपालोऽमावास्यायाम्भवत्यैन्द्रं दधि देवताश्चैव तेनेन्द्रियं च
 यजमानोऽव रुन्ध इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यम्पृथिवीमनु

व्याच्छ्रुत्तदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रम्मे जघ्रुष
इन्द्रियं वीर्यम्॥१६॥

पृथिवीमनु व्यारुत्तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स प्रजापतिः
पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव ओषधीभ्यो-
ऽध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन् यत्समनयन्तत्सान्नाय्यस्य
सान्नाय्यत्वं यत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक् ५ समनैषुः प्रत्यधुर्खन्न
तु मयि श्रयत् इत्यब्रवीदेतदस्मै॥१७॥

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं
तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्व ५ समनैषुः प्रत्यधुर्खञ्छृतमक्रुन्न
तु मां धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधिं कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै
दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत्तद्दध्नो दधित्वम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः
पूर्वस्यावदेयम्॥१८॥

दधि हि पूर्वं क्रियत् इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याव
द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं ५ श्रित्वा दध्नोपरिष्ठाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति
यत्पूतीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातश्चाथ्सौम्यं तद्यत्कलै राख्यसं
तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्दध्ना तथ्येन्द्रं दध्ना
तनक्ति॥१९॥

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य संतत्या इन्द्रो
वृत्र ५ हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं

देवताः प्रैषमैच्छन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य
 प्रथमम्भागधेयमिति तम्पितरोऽन्विन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वद्युः
 क्रियते सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छन्तं देवा अभि समगच्छन्तामा वै
 नः॥२०॥

अद्य वसु वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
 अमावास्यत्वम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यः सान्नाय्यमिति
 वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि समगच्छन्तेत्यथो
 खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विषज्यन्तोऽभि
 समगच्छन्तेति॥२१॥

दधि मे जघृषं इन्द्रियर्षीमिति ब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥३॥ — [३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे दर्शपूर्णमासौ यजेत य
 एनौ सेन्द्रो यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन
 पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्रा य
 एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावैवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा
 ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत
 ते देवा एताम्॥२२॥

इष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं
 सरस्वते चरुं ताम्पौर्णमासं सःस्थाप्यानु निरवपन्ततो
 देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं
 सःस्थाप्यैतामिष्टिमु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रम्भ्रातृव्याय

प्रहृत्या॑ग्रावैष्ण॑वेन॑ देवता॑श्च य॒ज्ञं च॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे मि॒थुना॑न्प॒शून्त्सार॑स्
याव॑दे॒वास्या॑स्ति॒ तत्॥ २३॥

सर्वं॑ वृ॒द्धे पौ॒र्णमा॒सीमे॒व य॑जेत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्नामा॑वा॒स्याः
ह॒त्वा भ्रातृ॑व्यं॒ ना प्या॑ययति॒ साक॑म्प्रस्था॒यीये॑न॒ यजे॑त प॒शुका॑मो
यस्मै॒ वा अ॒ल्पे॑ना॒हर॑न्ति॒ नात्म॑ना॒ तृप्य॑ति॒ नान्य॑स्मै॒ ददा॑ति॒ यस्मै॑
म॒हता॑ तृप्य॑त्या॒त्मना॑ ददा॑त्य॒न्यस्मै॑ म॒हता॑ पूर्णं॑ हो॒तव्य॑न्तृ॒प्त
ए॒वैन॑मिन्द्रः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्तर्पयति॒ दारु॑पा॒त्रेण॑ जुहोति॒ न हि
मृ॒न्मय॑माहु॑तिमान॒श औ॒दुम्बर॑म्॥ २४॥

भ॒व॒त्यूर्वा॑ उ॒दुम्बर॑ ऊ॒र्क्प॒शव॑ ऊ॒र्जे॒वास्मा॑ ऊ॒र्ज॑म्प॒शून्व॑
रु॒द्धे ना॑ग॒तश्री॑र्महेन्द्रं॒ य॑जेत॒ त्रयो॑ वै ग॒तश्रि॑यः शुश्रु॒वान्ग्रा॑म॒णी
रा॒ज॒न्य॑स्तेषा॑म्महेन्द्रो दे॒वता॑ यो वै स्वां दे॒वता॑मति॒यज॑ते प्र स्वायै॑
दे॒वता॑यै च्यवते॒ न परा॑म्प्राप्नोति॒ पापी॑यान्भवति॒ संव॑त्सरमिन्द्रं
यजे॑त संव॑त्सरं॒ हि व्र॑तं नाति॒ स्वा॥ २५॥

ए॒वैनं॑ दे॒वते॒ज्यमा॑ना॒ भूत्या॑ इ॒द्धे व॑सी॒यान्भव॑ति॒ संव॑त्सरस्य
प॒रस्ता॑द॒ग्नये॑ व्र॒तप॑तये॒ पुरो॑डाशम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेत् संव॑त्सरमे॒वैनं॑
वृ॒त्रं ज॑घ्नि॒वाः स॑म॒ग्निर्व्र॑तप॒तिर्व्र॑तमा॒ ल॑म्भयति॒ ततो॑ऽधि॒ कामं॑
यजे॑त॥ २६॥

एतान्तदौदुम्बरं॒ स्वा त्रि॑श॒च्च॥ ४॥ [४]

नासौ॑मयाजी॒ सं न॑ये॒दना॑गतं॒ वा ए॒तस्य॑ प॒यो योऽसौ॑मयाजी॒

यदसोमयाजी संनयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिच्यते
 सोमयाज्यैव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यम्पयसैव पयं
 आत्मन्धत्ते वि वा एतम्प्रजयां पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं
 यस्य हविर्निरुप्तम्पुरस्ताच्चन्द्रमाः ॥ २७ ॥

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तानुग्रये
 दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे
 दधंश्चरुय्यैऽणिष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै
 प्रजाम्प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्र यच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः
 शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न द्वे ॥ २८ ॥

यजेत यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बङ्कुर्याद्यदुत्तरया
 सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बङ्कुर्यान्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु
 हीतमुख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायते-
 ऽनादृत्य तद्वै एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वया लभते यजेत उत्तरया
 देवता एव पूर्वयावरुन्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव ॥ २९ ॥

पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा
 वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानम्पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
 लोकेऽर्धुकम्भवति दाख्यायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत पूर्णमासे
 सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽ- मिर्षयामावास्यायां यजेत पूर्णमासे
 वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासम्प्रसुतस्तेषाम्मैत्रावरुणी

व॒शामा॑वा॒स्यायाम॑नू॒ब॒न्ध्या॑ यत्॥ ३०॥

पूर्वे॑द्युर्यज॑ते वेदि॑मे॒व तत्क॑रोति॒ यद्व॑त्सान॑पाक॒रोति॑
सदो॑हवि॒र्धाने॑ ए॒व स॒मि॒नोति॑ यद्यज॑ते दे॒वैरे॒व सु॒त्याः
सम्पा॑दयति॒ स ए॒तम॑र्धमा॒सः स॑ध॒माद॑ दे॒वैः सोम॑म्पिबति॒
यन्मै॑त्रावरु॒ण्यामि॑र॒ष्यामा॑वा॒स्यायां॑ यज॑ते यै॒वासौ दे॒वानां॑
व॒शानू॑ब॒न्ध्या सो ए॒वैषै॑तस्य॒ सा॒ख्याद्वा ए॒ष दे॒वान॒भ्यारो॑हति॒ य
एषां॑ य॒ज्ञम्॥ ३१॥

अ॒भ्या॒रोह॑ति॒ यथा॒ खलु॒ वै श्रे॒या॒न॒भ्यारू॑ढः का॒मय॑ते
तथा॑ करोति॒ यद्य॑ववि॒ध्यति॑ पापी॑यान्भवति॒ यदि॑ नाववि॒ध्यति॑
स॒दृङ्क्षा॑वृत्का॒म ए॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यजेत॒ रष्यु॑रप॒विर्ह्येष॑ य॒ज्ञस्ता॒जक्पु॑ण्यो
वा भ॑वति॒ प्र वा॑ मीयते॒ तस्यै॑तद्व॒तं ना॒नृतं॑ वदेन्न॒ माः स॑म॒श्रीया॑न्न
स्त्रिय॑मुपे॒या॒न्नास्य॑ प॒ल्पूल॑नेन॒ वासः॑ प॒ल्पूल॑येयुरे॒तद्धि॑ दे॒वाः सर्व॑ न
कु॒र्वन्ति॑॥ ३२॥

चन्द्रमा द्वे देवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुषद्वं॥ ५॥ [५]

ए॒ष वै दे॒वर॑थो यद॑र्शपूर्णमा॒सौ यो द॑र्शपूर्णमा॒सावि॑क्षा
सोमे॑न॒ यज॑ते रथे॑स्पष्ट ए॒वाव॑साने॒ वरै॑ दे॒वाना॑म॒व स्य॑त्ये॒तानि॑
वा अ॒ङ्गाप॑रू॒षि सं॑व॒त्सर॑स्य॒ यद॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑तेऽङ्गा॒प॒रू॒ष्येव॑ सं॒वत्सर॑स्य॒ प्रति॑
दधा॑त्ये॒ते वै सं॑व॒त्सर॑स्य॒ च॒ख्युषी॑ यद॑र्शपूर्णमा॒सौ य

ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑नु॒
पश्य॑ति॥ ३३॥

ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्ति॑र्यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते दे॒वाना॑मे॒व वि॒क्रान्ति॑म॒नु वि॒क्रम॑त ए॒ष
वै दे॒व॒यानः॑ पन्था॒ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ
यज॑ते॒ य ए॒व दे॒व॒यानः॑ पन्था॒स्त॑ ५ सु॒मारो॑हत्येतौ वै दे॒वाना॑ ५
हरी॑ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ यावे॒व
दे॒वाना॑ ५ हरी॑ ताभ्याम्॥ ३४॥

ए॒वैभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्येतद्वै दे॒वाना॑मा॒स्यं यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ
य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते सा॒ख्यादे॒व दे॒वाना॑मा॒स्यं
जु॒होत्ये॒ष वै ह॑विर्धा॒नी यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॑जी सा॒यम्प्रा॑तरग्नि॒होत्रं
जु॒होति॑ यज॑ते द॑र्शपूर्णमा॒साव॑ह॒रहर॑हविर्धा॒निना॑ ५ सु॒तो य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते ह॒विर्धा॒न्यस्मी॑ति॒ सर्व॑मे॒वास्यं॑ ब॒र्हिष्य॑
द॒त्तम्भ॑वति दे॒वा वा अ॑हः॥ ३५॥

य॒ज्ञियं॑ नावि॒न्दन्ते॑ द॑र्शपूर्णमा॒साव॑पुन॒न्तौ वा ए॒तौ पू॒तौ
मे॒ध्यौ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते
पू॒तावे॒वैनौ॑ मे॒ध्यौ यज॑ते॒ नामा॑वा॒स्यायां॑ च पौ॒र्णमा॒स्यां च॑
स्त्रि॒यमु॒पेया॑द्यदु॒पेया॑न्नि॒रिन्द्रि॑यः स्या॒त्सोम॑स्य॒ वै राज्ञो॑ऽर्धमा॒सस्य॑
रात्र॑यः प॒त्न्य आ॑स॒न्तासा॑ममावा॒स्यां च पौ॒र्णमा॒सीं च॑ नोपै॑त्॥ ३६॥

ते ए॒नम॑भि॒ सम॑न॒ह्येता॑न्तं य॒ख्यं आ॒र्च्छ॒द्राजा॑नं॒ य॒ख्यं

आर॒दिति॑ तद्रा॑जय॒ख्मस्य॑ जन्म॒ यत्पापी॑यान॒भवत्त- त्पा॑पय॒ख्मस्य॑
यज्जा॒याभ्या॑मविन्द॒त्तज्जा॑येन्य॒स्य य ए॒वमे॒तेषां॑ य॒ख्माणां॑ जन्म॒ वेद
नैन॑मे॒ते य॒ख्मा वि॑न्दन्ति॒ स ए॒ते ए॒व न॑म॒स्यन्नु॒पाधा॑वत्ते अ॒ब्रूता॑व्रै
वृणा॑वहा आ॒वं दे॒वानां॑ भाग॒धे अ॑साव॥३७॥

आ॒वदधि॑ दे॒वा इ॒ज्यान्ता॒ इति॑ तस्मा॑त्स॒दृशी॑ना॒
रात्री॑णाममावा॒स्यायां॑ च पौर्ण॑मा॒स्यां च॑ दे॒वा इ॒ज्यन्त॑ ए॒ते
हि दे॒वानां॑ भाग॒धे भा॑ग॒धा अ॑स्मै मनु॒ष्या भ॑वन्ति॒ य ए॒वं वेद॑
भू॒तानि॑ ख॒बुध॑मघ्नन्त्स॒द्यो म॑नु॒ष्या अ॑र्धमा॒से दे॒वा मा॒सि पि॒तरः॑
सं॒वत्स॑रे वन॒स्पत॑य॒स्तस्मा॑द॒हर॑ह॒र्मनु॒ष्या अ॑शनमिच्छन्तेऽर्धमा॒से
दे॒वा इ॒ज्यन्ते॑ मा॒सि पि॒तृभ्यः॑ क्रियते सं॒वत्स॑रे वन॒स्पत॑यः फलं
गृ॒ह्णन्ति॑ य ए॒वं वेद॑ हन्ति॒ ख॒बुध॑म॒भ्रातृ॑व्यम्॥३८॥

पृ॒थ॒यति॑ ताभ्याम॒हरै॑दसाव॒ फलं॑ स॒त च॑॥६॥ [६]

दे॒वा वै न॑र्चि न यजु॑ष्यश्रयन्त॒ ते सा॑मन्ने॒वाश्र॑यन्त॒ हिं क॑रोति॒
सा॒मैवा॒कर्हिं॑ क॑रोति॒ यत्रै॒व दे॒वा अ॑श्रयन्त॒ तत॑ ए॒वैना॒न्म्र यु॑ङ्क्ते हिं
क॑रोति॒ वा॒च ए॒वैष॑ यो॒गो हिं क॑रोति॒ प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः॑ सृ॒जते॒
त्रिः प्र॑थ॒माम॑न्वा॒ह त्रि॑रु॒त्तमा॑य्यँ॒ज्ञस्यै॒व तद्व॑र॒सम्॥३९॥

न॒ह्यत्य॑प्र॒स्रसा॑य॒ संत॑त॒मन्वा॑ह प्रा॒णाना॑म॒न्नाद्य॑स्य॒ संत॑त्या॒
अथो॒ र॒ख्यसा॑मप॒हत्यै॑ राथ॑त॒रीम्प्र॑थ॒माम॑न्वा॒ह राथ॑त॒रो वा अ॒यं
लो॒क इ॒ममे॒व लो॒कम॑भि॒जय॑ति॒ त्रि॒र्वि गृ॑ह्णाति॒ त्रयं॑ इ॒मे लो॒का

इमानेव लोकानभि जयति बार्हतीमुत्तमामन्वाह बार्हतो वा
असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वः॥४०॥

वाजा इत्यनिरुक्ताम्प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव
प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव
रुद्धे प्र वो वाजा इत्यान्वाह तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयतेऽग्र
आ याहि वीतय इत्याह तस्मात्प्रतीचीः प्रजा जायन्ते प्र वो
वाजाः॥४१॥

इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हविष्मन्तो
गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्रयुरिदमसीदमसीत्येव
यज्ञस्य प्रियं धामाव रुद्धे यं कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो
वाजा इति तस्यानूच्याग्र आ याहि वीतय इति संततमुत्तरमर्धर्चमा
लभेत॥४२॥

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरन्निः
सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चो सं दधात्येष
वा अरन्निः सामिधेनीनार्य्य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत
ऋषेर्ऋषेर्वा एता निर्मिता यथ्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः
स्युः प्रजयां पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चो संदधाति सं
युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुहे॥ 43॥

बर्स्वो जायन्ते प्र वो वाजा लभेत दधाति सन्दशं च॥७॥ [७]

अयंज्ञो वा एष योऽसामाऽग्र आ याहि वीतय इत्याह
 रथंतरस्यैष वर्णस्तं त्वा समिद्धिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो
 बृहदग्रे सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव
 तत्सामन्वन्तं करोत्यग्निरमुष्मिल्लोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ
 लोकावशान्तौ ॥ ४४ ॥

आस्तान्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्र आ याहि
 वीतय इत्यस्मिल्लोकेऽग्निमदधुर्बृहदग्रे सुवीर्यमित्यमुष्मिल्लोक
 आदित्यन्ततो वा इमौ लोकावशाम्यताय्यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः
 शान्त्यै शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश
 सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश ॥ ४५ ॥

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते
 तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाख्यराणि तावतीः संवत्सरस्य
 रात्रयोऽख्यरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधंश्च परुच्छेपश्च
 ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ
 ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदत्सो-
 ऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत् ॥ ४६ ॥

यत्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति
 सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्धृतवत्पदमनूच्यते स आसां
 वर्णस्तं त्वा समिद्धिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्योतिर्जनयति

स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः स्त्रियस्तेन यथ्सामिधेन्यो
वृषण्वतीमन्वाह॥४७॥

तेन पु॒ऽस्व॒तीस्तेन॒ सेन्द्रास्तेन॑ मिथुना अ॒ग्निर्दे॒वानां॑
दू॒त आसी॑दु॒शनां॑ का॒व्योऽसु॑राणा॒न्तौ प्र॒जाप॑तिम्प्र॒श्नमै॒तां
स प्र॒जाप॑तिर॒ग्निं दू॒तं वृ॑णीमह॒ इत्य॒भि प॒र्याव॑र्तत॒ ततो॑
दे॒वा अ॒भ॒वन्प॒रासु॑रा॒ यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽग्निं दू॒तं वृ॑णीमह॒
इत्य॒न्वाह॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवत्यध्व॒रव॑तीमन्वाह॒
भ्रातृ॑व्यमे॒वैतया॑॥४८॥

ध्व॒र॒ति शो॒चिष्केश॑स्तमीमह॒ इत्या॑ह प॒वित्र॑मे॒वैतद्य॑ज॒मानमे॒वैतया॑
पव॑यति॒ समि॑द्धो अ॒ग्न आ॒हुते॒त्याह॒ परि॑धिमे॒वैतम्परि॑
दधा॒त्यस्क॑न्दाय॒ यद॑त॒ ऊ॒र्ध्वम॑भ्याद॒ध्याद्य॑था॒ बहिः॑ परि॒धि स्क॑न्दति
ता॒दृगे॒व तत्र॑यो वा अ॒ग्नयो॑ ह॒व्यवा॑हनो दे॒वानां॑ क॒व्यवा॑हनः
पि॒तृणां॑ स॒हर॑ख्या॒ असु॑राणा॒न्त ए॒तर॑ह्या श॒सन्ते॒ मां व॑रिष्यते
माम्॥४९॥

इति॑ वृणीध्व॑ ह॒व्यवा॑हन॒मित्या॑ह॒ य ए॒व दे॒वानां॑ तं वृणीत
आ॒र्षेयं॑ वृणीते॒ बन्धो॑रे॒व नै॒त्यथो॒ संत॑त्यै पर॒स्ता॑र्वाचो॒ वृणीते॒
तस्मा॑त्पर॒स्ता॑र्वाचो॒ मनु॑ष्या॒न्पित॑रोऽनु॒ प्र पि॑पते॥५०॥

अशान्तावाह पञ्चदशाब्रवीदन्वाहेतया वरिष्यते मामेकान्नत्रिंशच्च॥८॥ [८]

अग्ने॑ म॒हा॑ अ॒सीत्या॑ह म॒हान् ह्येष॑ यद॒ग्निर्ब्रा॑ह्म॒णेत्या॑ह ब्राह्म॒णो

ह्येष भार॒तेत्या॑हैष हि दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यम्भर॑ति दे॒वेद्ध॑ इत्या॑ह दे॒वा
ह्येत॑मैन्ध॒त॒ मन्वि॑द्ध इत्या॑ह म॒नुर॒ह्येत॑मु॒त्तरो॑ दे॒वेभ्य॑ ऐ॒न्द्रर्षि॑ष्टु॒त॒
इत्या॑ह॒र्षयो॑ ह्येत॑मस्तु॒वन्वि॑प्रा॒नुम॑दित॒ इत्या॑ह॥५१॥

वि॒प्रा ह्ये॑ते यच्छु॒श्रुवा॑सः क॒विश॒स्त इत्या॑ह क॒वयो॑ ह्ये॑ते
यच्छु॒श्रुवा॑सो ब्रह्म॑स॒शित॒ इत्या॑ह ब्रह्म॑स॒शितो॑ ह्येष घृ॒ताह॑वन्
इत्या॑ह घृ॒ताहु॑ति॒र्ह्यस्य॑ प्रि॒यत॑मा प्र॒णीर्य॑ज्ञाना॒मित्या॑ह प्र॒णीर॒ह्येष
य॒ज्ञाना॑ र॒थीर॑ध्व॒राणा॒मित्या॑हैष हि दे॒वर॒थोऽतू॑र्तो॒ होते॑त्या॑ह न
ह्येत॑ कश्चन॥५२॥

तर॑ति॒ तूर्णि॑र॒हव्य॑वाडि॒त्याह॑ सर्व॑ः ह्येष तर॒त्यास्पात्रं॑
जुहूर्दे॒वाना॒मित्या॑ह जुहूर्ह्येष दे॒वाना॑श्चम॒सो दे॒वपान॑ इत्या॑ह
चम॒सो ह्येष॑ दे॒वपानो॑ऽरा॒ इवा॑ग्रे ने॒मिर्दे॒वास्त्वम्प॑रिभू॒रसी॑त्या॑ह
दे॒वान् ह्येष॑ प॑रिभू॒र्यद्भ्या॑दा वह॑ दे॒वान्दे॒वय॑ते यज॑माना॒येति॑
भ्रातृ॑व्यमस्मै॥५३॥

ज॒नये॑दा वह॑ दे॒वान् यज॑माना॒येत्या॑ह यज॑मानमे॒वैतेन॑
वर्ध॑यत्य॒ग्निम॑ग्न॒ आ वह॑ सोम॒मा व॑हेत्या॑ह दे॒वता॑ ए॒व तद्य॑थापूर्वमु॒प
ह्वय॑त॒ आ चा॑ग्रे दे॒वान् वह॑ सु॒यजा॑ च यज॑ जा॒तवे॑द
इत्या॑हा॒ग्निमे॒व तत्स॑ः श्य॑ति॒ सोऽस्य॑ स॒शितो॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं
व॑हत्य॒ग्निर्होता॑॥५४॥

इत्या॑हा॒ग्निर्वै दे॒वाना॑ हो॒ता य ए॒व दे॒वाना॑ होता॒

तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु
 ते यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याद्योऽग्निः
 होतारमवृथा इत्यग्निर्नोभयतो यजमानम्परि गृह्णीयात् प्रमायुकः
 स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्नातृव्यदेवत्योपभृत्॥५॥

यद्वे इव ब्रूयाद्भातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो स्रुचमास्यस्वेत्या
 यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्येषावति
 विश्ववारामित्याह विश्वः३ ह्येषावतीडामहै देवाः५ ईडेन्याः॥ नमस्यामं
 नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो
 नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव तद्यथाभागं यजति॥५६॥

विप्रांनुमदित इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥१॥ [९]

त्रीः५ स्तुचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्यात्पुरुषा
 ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु
 ब्रूयाद्राजन्यस्य पञ्चदशो वै राजन्यः स्व एवैनः३ स्तोमे प्रति
 ष्ठापयति त्रिष्टुभा परि दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु
 वै राजन्यो यजते त्रिष्टुभेवास्मा इन्द्रियम्परि गृह्णाति यदि
 कामयेत॥५७॥

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परि दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री
 ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः
 स्व एवैनः३ स्तोमे प्रति ष्ठापयति जगत्या परि दध्याज्जागता

वै प॒शवः॑ प॒शुका॑मः खलु॒ वै वैश्यो॑ यजते॒ जग॑त्यैवास्मै
प॒शून्परि॑ गृह्णात्येक॑विंशति॒मनु॑ ब्रूयात्प्रति॒ष्ठाका॑मस्यैक॑विंशः
स्तोमा॑नाम्प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्यै॥५८॥

चतु॑र्विंशति॒मनु॑ ब्रूयाद्ब्रह्मवर्च॑सका॒मस्य॒ चतु॑र्विंशत्य॒खरा
गाय॑त्री गाय॑त्री ब्रह्मवर्च॑सङ्गाय॒त्रियैवा॑स्मै ब्रह्मवर्च॑समव
रुन्दे॒ त्रिंश॑त॒मनु॑ ब्रूयाद॒न्नका॑मस्य॒ त्रिंश॑द॒खरा॒ विरा॑डन्न
वि॒राड्वि॒राजै॑वास्मा॒ अन्ना॑द्यमव॒ रुन्दे॒ द्वात्रिं॑श॒तमनु॑ ब्रूयात्प्रति॒ष्ठाका॑मस्य
द्वात्रिं॑शद॒खरा॒नुष्टु॒गनु॑ष्टु॒च्छन्द॑साम्प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्यै ष॒द्विंश॑त॒मनु॑
ब्रूयात्प॒शुका॑मस्य॒ षद्विं॑शद॒खरा॒ बृह॑ती बा॒रह॑ताः प॒शवो॑
बृह॑त्यैवास्मै प॒शून्॥५९॥

अव॑ रुन्दे॒ चतु॑श्चत्वारिंश॒तमनु॑ ब्रूयादिन्द्रि॒यका॑मस्य॒
चतु॑श्चत्वारिंशद॒खरा॒ त्रिष्टु॒गिन्द्रि॒यं त्रिष्टु॒त्रिष्टु॒भैवा॑स्मा॒ इन्द्रि॒यमव॑
रुन्दे॒ ऽष्टा॑च॒त्वारिं॑श॒तमनु॑ ब्रूयात्प॒शुका॑मस्या॒ष्टाच॑त्वारिंशद॒खरा॒
जग॑ती जा॒गताः॒ प॒शवो॑ जग॑त्यैवास्मै प॒शून्व॑ रुन्दे॒
सर्वा॑णि छ॒न्दा॒स्यनु॑ ब्रूयाद्ब॒हुया॑जि॒नः सर्वा॑णि वा ए॒तस्य॑
छ॒न्दा॒स्यव॑रु॒न्द्वा॒नि यो ब॑हुया॒ज्यप॑रि॒मित॒मनु॑ ब्रूयाद॒प॑रि॒मित॒स्याव॑रु॒न्द्वा॒

कामये॑त् प्रति॒ष्ठित्यै॒ प॒शून्सप्त॑चत्वारिंशच्च॥१०॥

निर्वी॑तम्मनु॒ष्या॑णाम्प्राची॒नावी॑तम्पितृ॒णामु॑पवीतं दे॒वाना॑मुप
व्यय॑ते दे॒वल॒ख्ममे॒व तत्कु॑रुते तिष्ठन्न॒न्वाह॑ तिष्ठन् ह्याश्रु॑ततरं वद॑ति
तिष्ठन्न॒न्वाह॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑भिजित्या॒ आसी॑नो यजत्य॒स्मिन्ने॒व

लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं तद्यन्मन्द्रम्मानुषं तद्यदन्तरा
तत्सदेवमन्तरानूच्य९ सदेवत्वाय विद्वा९सो वै॥६१॥

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः
समरुख्यन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्यो- ऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामस९रोहायाथो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्दे-
ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्देऽथो ग्राम्या९श्चैव
पशूनांरण्या९श्चाव रुन्देऽथो॥६२॥

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तृष्णीमाधारमाधारयत्त
वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तृष्णीमाधारमाधारयति यज्ञस्यानुख्यात्या
अथो सामिधेनीरेवाभ्यनक्त्यलूख्यो भवति य एवं वेदाथो
तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजयां पशुभिः॥६३॥

य एवं वेद यदेकयाधारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे
प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति तद्वैचयेन्मनसा धारयति मनसा
ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यश्चमा धारयत्यछम्बद्गारवाँक् मनश्चार्तीयेतामहं
देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं देवेभ्य इति मनस्तौ
प्रजापतिम्प्रश्नमैता९ सोऽब्रवीत्॥६४॥

प्रजापतिर्दृतीरेव त्वम्मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा
वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यंब्रवीत् तस्मान्मनसा
प्रजापतये जुहति मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै

परिधीन्सम्मा[॥]ष्टिं पुनात्येवैना[॥]त्रिर्मध्यमं त्रयो वै प्राणाः प्राणानेवाभि
जयति त्रिर्दखिणा[॥]र्ध्यं त्रयः ॥६५॥

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुप वाजयति त्रयो वै
देवलोका देवलोकानेवाभि जयति द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः
संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उप दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य सम्पष्ट्या आधारमा धारयति तिर इव ॥६६॥

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकम्प्र रोयत्यृजुमा
धारयत्यृजुरिव हि प्राणः संततमा धारयति प्राणानामन्नाद्यस्य
संतत्या अथो ररुषंसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
जिह्वं तस्या धारयेत्प्राणमेवास्मा[॥]ज्जिह्वं नयति ताजक्प्र मीयते
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार आत्मा ध्रुवा ॥६७॥

आधारमाधार्य ध्रुवाः समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति
दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीद्वैव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमेताः
स प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति
वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो
देवाः ॥६८॥

अभवन्परांसुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरम्प्रवृणते भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातां

ब्राह्मणायाधिं ब्रूयाद्यद्वाह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह् यद्वाह्मणम्पराहात्मनः
तस्माद्वाह्मणो न परोच्यः॥६९॥

वा आरण्याश्चाव रुन्धेऽर्थो पशुभिः सोऽब्रवीद्विष्णुर्ध्वं त्रयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्न आ प्यायस्व सं तेऽव ते हेड उदुत्तमम्प्र
णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा
याम्युदु त्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो
विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठम्महिमानं वहन्तीरहरण्यवर्णाः परि
यन्ति यद्हीः। सम्॥७०॥

अन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्ध्वं नद्यः पृणन्ति।
तम् शुचिः शुचयो दीदिवाः संपां नपातम्परि तस्थुरापः।
तमस्मेरा युवतयो युवानम्मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः। स शुक्रेण
शिकना रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु। इन्द्रावरुणयोरहः
सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात ईदृशौ। इन्द्रावरुणा
युवमध्वराय नः॥७१॥

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति
वयं जयेम पृतनासु दृढ्यः। आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा। त्वं
नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेडोऽव यासिसीष्ठाः। यजिष्ठो
वहितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुगध्यस्मत्। स त्वं नो
अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ। अव यख्व नो

वरुणम्॥७२॥

रराणो वीहि मृडीकः सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य
शृण्वे वि यथ्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अ॒भि यः पू॒रुम्पृ॑तनासु त॒स्थौ
दी॒दाय॒ दैव्यो॒ अति॑तिथिः शिवो नः। प्र ते॑ य॒खि प्र ते॑ इ॒यमि॑ म॒न्म
भुवो॑ यथा॒ वन्द्यो॑ नो हवेषु। धन्व॑न्निव प्र॒पा अ॑सि॒ त्वम॑ग्न इ॒य॒ख्यवे॑
पूर॑वे॒ प्रत्न॑ राजन्॥७३॥

वि पाजसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष
यातुधान्यः। उ॒रु॒ख्ये॑षु दी॒द्यत्। तः सु॒प्रती॑कः सु॒दृशः॑
स्व॒श्च॒मवि॑द्वाः सो वि॒दुष्ट॑रः सपेमा। स य॒ख्यद्वि॒श्वो व॒युना॑नि
वि॒द्वान्प्र॑ ह॒व्यम॑ग्नि॒रमृ॑तेषु वोचत्। अ॒हो॒मुचे॑ वि॒वेष॑ यन्मा॒ वि न
इ॒न्द्रेन्द्र॑ र॒ख्यत्रि॑मिन्द्रि॒याणि॑ शत॒क्रतोऽनु॑ ते दायि॥७४॥

य॒हीः स॒म॒ध्वरा॑य नो वरुणः राज॑ः श्रु॒तुश्च॒त्वारि॑श॒च॥१२॥ [१२]

स॒मिध॑श्च॒ख्युपी॑ प्र॒जाप॑तिराज्य॒न्देव॑स्य॒ स्फ॒ग्म॒ब्रह्म॑वा॒दिनोऽद्वि॒रग्ने॑ः मनुः पृथि॒व्याः प॒शवोऽग्नी॑धे॒ देवा॑ वै
य॒ज्ञस्य॑ यु॒ख्योश॑न्त॒स्त्वा द्वा॑दश॥१२॥ स॒मिधो॑ या॒ज्या तस्मा॑न्नाभा॒गः हि॑ तमन्वि॒त्याह॑ प्र॒जा वा आ॒हेत्या॑ह
यु॒ख्या हि॑ सं॒तिः॥७०॥ स॒मिध॑स्सौम॒नसे॑ स्या॒म॥ [१३]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सुमिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामव रुन्दे तनूनपातं यजति
 ग्रीष्ममेवाव रुन्दे इडो यजति वर्षा एवाव रुन्दे बर्हिर्यजति
 शरदमेवाव रुन्दे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवाव रुन्दे
 तस्मात्स्वाहाकृता हेमन्पशवोऽव सीदन्ति सुमिधो यजत्युषसं एव
 देवतानामव रुन्दे तनूनपातं यजति यज्ञमेवाव रुन्दे॥१॥

इडो यजति पशूनेवाव रुन्दे बर्हिर्यजति प्रजामेवाव रुन्दे
 सुमानयत उपभृतस्तेजो वा आज्यम्प्रजा बर्हिः प्रजास्वेव तेजो
 दधाति स्वाहाकारं यजति वाचमेवाव रुन्दे दश सम्पद्यन्ते
 दशाख्षरा विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे सुमिधो यजत्यस्मिन्नेव
 लोके प्रति तिष्ठति तनूनपातं यजति॥२॥

यज्ञ एवान्तरिख्ये प्रति तिष्ठतीडो यजति पशुष्वेव प्रति
 तिष्ठति बर्हिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रति
 तिष्ठति स्वाहाकारं यजति सुवर्ग एव लोके प्रति तिष्ठत्येतावन्तो
 वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वम्प्रति तिष्ठति देवासुरा एषु
 लोकेष्वस्पर्धन्ते ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त
 तत्प्रयाजानाम्॥३॥

प्रयाजत्वय्यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो

भ्रातृव्यान्नुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रयाजानाम्मिथुनं
वेद प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो बह्वीरिव यजति
तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बह्वीरिव यजति बर्हिरेकमिव
मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानाम्मिथुनम् य एवं वेद प्र॥४॥

प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता
आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पश्चात्खराणि
प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभंवद्वर्म यजमानाय
यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय
भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्धर्षीयो देवा वै
पुरा रख्वौभ्यः॥५॥

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञं सऽस्थाप्यमपश्यन्तः
स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्ति वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति
यत्स्वाहाकारेण प्रयाजेषु सऽस्थापयन्ति प्रयाजानिष्ठा हवींष्यभि
घारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकुरथो यथापूर्वमुपैति
पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानिष्ठा हवींष्यभिघारयति
पितैव तत्पुत्रेण साधारणम्॥६॥

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा
साधारणमितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्यैव

तेन गर्भं धत्ते सा प्रजाम्पशून् यजमानाय प्र जनयति॥७॥

यजति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपातय्यँजति प्रयाजानामेववँद प्र रख्यौभ्यः साधारणम्यश्चत्रिश्चच्च॥१॥ [१]

चख्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति
चख्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुहोति तस्मात्पूर्वार्धे
चख्षुषी प्रबाहुं गजुहोति तस्मात्प्रबाहुक्ख्षुषी देवलोकं वा अग्निना
यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकं सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति
दख्षिणार्धे सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै
राजानौ वा एतौ देवतानाम्॥८॥

यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्वाज्ञा
मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते
येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्यभागस्य
जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्यं हविषं ऋचा
यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वती पुरोनुवाक्या भवति
मूर्धानमेवैनं समानानां करोति॥९॥

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनं
ह दाम्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्नोति
श्वो यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते
प्रति जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोर्योतिर्धत्ते
यस्यै वीर्येण पूर्वार्धेनानुद्धान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति

पुरस्ताल्लख्मा पुरोनुवाक्या भवति जातानेव भ्रातृव्यान्त्र
णुदत उपरिष्टाल्लख्मा॥१०॥

याज्यां जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लख्मा
पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लख्मा
याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ
लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लख्मा पुरोनुवाक्या भवति
तस्मात्पूर्वधेनानुद्धान्भुनक्त्युपरिष्टाल्लख्मा याज्यां तस्माञ्जघनार्धेन
धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ॥११॥

वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
हरत्यच्छम्बद्वारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या
भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव ख्यत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो
मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनम्पुरोनुवाक्यायाह प्र णयति
याज्यया गमयति वषट्कारेणैवैनम्पुरोनुवाक्याया दत्ते प्र यच्छति
याज्यया प्रति॥१२॥

वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदा पुरोनुवाक्या भवति त्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्यां चतुष्पद एव
पशूनवं रुन्दे द्यख्यरो वषट्करो द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवोपरिष्टात्प्रति
तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा
शक्करी यद्वा एतया देवा अशिख्यन्तदशक्नुवन् य एवं वेद शक्नोत्येव

यच्छिख्यति॥१३॥

देवतानाङ्करोत्युपरिष्ठाच्छिख्याऽऽज्यभागौ प्रति शक्नोत्येव द्वे च॥२॥ [२]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स आत्मन्नाज्यमधत्त
तं देवा अंब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोत्रास्त्विति
सौऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागावुप स्तृणानभि घारयानिति
तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुप स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयामान्यन्यानि हवींष्ययातयामाज्यमिति
प्राजापत्यम्॥१४॥

इति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दांसि
देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वरख्याम् इति तेभ्य
एतच्चतुरवत्तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय
यच्चतुरवत्तं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य
प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं
लोकमायन्तदृषयो यज्ञवास्त्वभ्यवायन्ते॥१५॥

अपश्यन्पुरोडाशं कूर्मम्भूतं सर्पन्तं तमंब्रुवन्निन्द्राय
धियस्व बृहस्पतये धियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो धियस्वेति स
नाधियत तमंब्रुवन्नग्नये धियस्वेति सौऽग्नयेऽधियत यदाग्नेयो-
ऽष्टाकपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो भवति
सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमंब्रुवन्कथाहास्था इत्यनुपाक्तो-
ऽभूवमित्यंब्रवीद्यथाख्योऽनुपाक्तः॥१६॥

अवाच्छत्येवमवारमित्युपरिष्ठादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति

सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभि प्रथयति तावतः
पुरोडाशानमुष्मिल्लौकैऽभि जयति यो विदग्धः स नैर्ऋतो
योऽश्रुतः स रौद्रो यः श्रुतः स सदेवस्तस्मादविदहता श्रुतकृत्यः
सदेवत्वाय भस्मनाभि वासयति तस्मान्मासेनास्थि छत्रं
वेदेनाभि वासयति तस्मात्॥१७॥

केशैः शिरश्छत्रं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं देवलोकं
यच्छ्रुतं हविरनभिघारितमभिघार्योद्वासयति देवत्रैवैनद्भ्रमयति
यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः संवत्सरस्यानवेतः स्यादथ
यजमानः प्र मीयेत यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ
स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत संख्यायोद्वासयति यजमानस्य॥१८॥

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद्वावापृथिव्यमेकं वा
वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति द्वावापृथिव्यं
एककपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यनयोरेवैनद्विन्दति
प्रतिष्ठित्यै॥१९॥

प्राजापत्यन्तेऽख्योऽनुपाक्तो वेदेनाभि वासयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशच्च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम् पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह

वज्रमेव तत्सः श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्त्सम्बयजुर्हरत्येतावती
वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति॥ २०॥

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रयं इमे लोका एभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थः हरत्यपरिमितादेवैनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः
परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति
पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना॥ २१॥

यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां
गमयति दखिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमकः
पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषम्प्रजयैवैनम्पशुभिः
पुरीषवन्तं करोत्युत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णात्येतावती वै पृथिवी
यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्यात्मन
उत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णाति क्रूरमिव वै॥ २२॥

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति
योयुप्यते शान्त्यै प्रोख्णीरा सादयत्यापो वै रंख्णोघ्नी
रंख्णसामपहत्यै स्फ्यस्य वर्त्मन्त्सादयति यज्ञस्य संतत्यै यं
द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ २३॥

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्त्रिंशच्च॥ ४॥

[४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्भिर्हवींषि प्रोख्णीः केनाप इति

ब्रह्मणेति ब्रूयादद्विरह्येव हवींषि प्रोख्यति ब्रह्मणाप इध्माबर्हिः
 प्रोख्यति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिम्प्रोख्यत्यृष्या वा एषाऽलोमका-
 ऽमेध्या यद्वेदिर्मेध्यामेवैनं करोति दिवे त्वान्तरिख्याय त्वा पृथिव्यै
 त्वेति बर्हिरासाद्य प्र॥२४॥

उख्यत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोख्यति क्रूरमिव वा एतत्करोति
 यत्खनत्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं
 करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितम्बर्हिः
 स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्याम्प्रति
 ष्ठापयत्यनतिदृशश्च स्तृणाति प्रजयैवैनम्पशुभिरनतिदृशञ्च
 करोति॥२५॥

उत्तरम्बर्हिषः प्रस्तरं सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः
 प्रस्तरो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
 ऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनं
 सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानंक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं
 लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वम्भावुकं
 यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हरति॥२६॥

उपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि यच्छति
 नात्यग्रम्प्र हरेद्यदत्यग्रम्प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्यो- नशुका स्यान्न
 पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानम्प्रति
 नुदेत्प्राश्चम्प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति न विष्वञ्च

वि युयाद्यद्विष्वञ्चं वियुयात्॥ २७॥

स्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य जायते यथ्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य कं सुवर्गो लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव॥ २८॥

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं योयुष्यन्ते बर्हिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भुण इव वा एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभि मृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो भवत्यगा(३)नग्रीदित्याह यद्व्यादगन्त्रिगिरित्यग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानः सुवर्गाल्लोकाद्भजेदगन्त्रि ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॥ २९॥

आसाद्य प्रानतिदृशञ्च करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सप्तदश च॥ ५॥ [५]

अग्नेस्त्रयो ज्यायाः सो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौऽग्निरबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत सौऽपः प्राविंशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तम्मथ्स्यः प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावोच इति तस्मान्मथ्स्यं धियाधिया घ्नन्ति शप्तः॥ ३०॥

हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति

सौऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिं स्कन्दात्तन्मे
 भ्रातृणाम्भागधेयंमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिं
 स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परिं दधाति
 रख्यं सामपंहत्यै सः स्पर्शयति॥३१॥

रख्यं सामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परिं दधात्यादित्यो
 ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रख्यां स्यपहन्त्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव
 रख्यां स्यप हन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यामिमिथुनत्वाय द्वे आ
 दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत
 यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्त्स्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये
 स्वाहा भूतानाम्॥३२॥

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या
 यजमानो वसीयान्भवति भूयसीर्हि देवताः प्रीणाति जामि
 वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपांशुयाजमन्तरा
 यंजत्यजामित्वायाथौ मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिल्लोक आसीद्यमौ-
 ऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्निम्॥३३॥

उपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो
 यमः पितृणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति
 तस्मा एतद्भागधेयम्प्रायच्छन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये
 स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रुद्रं समर्धयति सकृत्संकृदव
 द्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादव द्यत्येषा वै रुद्रस्य॥३४॥

दिक्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवन्दयते द्विरभि घोरयति
चतुरवत्तस्यास्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदग्निर्यत्पूर्वा
आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय
पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय॥३५॥

शतस्पर्शयति भूतानामग्निं रुद्रस्यं सप्तत्रिंशच्च॥६॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छुत्स घृतं निषिक्तमविन्दुत्सो-
ऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावंब्रूतामित्रावरुणौ
गोरेवावमीश्वरौ कर्तोः स्व इति तौ ततो गां समैरयतां
सा यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीडयत् तस्माद्धृतपद्युच्यते तदस्यै
जन्मोपहृतं रथन्तरं सह पृथिव्येत्याह॥३६॥

इयं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत् उपहृतं
वामदेव्यं सहान्तरिख्येणेत्याह पशवो वै वामदेव्यम्पशूनेव
सहान्तरिख्येणोप ह्वयत् उपहृतम्बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै
बृहदिरामेव सह दिवोप ह्वयत् उपहृतास्सप्त होत्रा इत्याह होत्रा
एवोप ह्वयत् उपहृता धेनुः॥३७॥

सहर्षभेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत् उपहृतो भूख्यः सखेत्याह
सोमपीथमेवोप ह्वयत् उपहृतां (4) हो इत्याहात्मानमेवोप
ह्वयत् आत्मा ह्युपहृतानां वसिष्ठ इडामुप ह्वयते पशवो वा इडां
पशूनेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह

मनुर्ह्येताम् ॥ ३८ ॥

अग्रेऽपश्यद्भुतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद्भुतमपीड्यत्
तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येना९ समैरयताम्ब्रह्म
देवकृतमुपहूतमित्याह ब्रह्मैवोप ह्वयते दैव्या अध्वर्यव उपहूता
उपहूता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोप ह्वयते य इमं यज्ञमवान्
ये यज्ञपतिं वर्धनित्याह ॥ ३९ ॥

यज्ञाय चैव यजमानाय चाशिषमा शास्त उपहूते
द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोप ह्वयते पूर्वजे ऋतावरी
इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते
देवपुत्रे उपहूतोऽयं यजमान इत्याह यजमानमेवोप ह्वयत्
उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहूतो भूयसि हविष्करण उपहूतो दिव्ये
धामन्नुपहूतः ॥ ४० ॥

इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो हविष्करण९
सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामोप
ह्वयते विश्वमस्य प्रियमुपहूतमित्याहाच्छम्बद्धारमेवोप ह्वयते ॥ ४१ ॥

आहु धेनुरेतावर्धनित्याह धामन्नुपहूतश्चतुस्त्रिंशच्च ॥ ७ ॥ [७]

पशवो वा इडां स्वयमा दत्ते काममेवात्मना पशूनामा दत्ते न
हान्यः कामम्पशूनाम्प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतम्प्राश्रामीत्याह
वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदस्स्पतये त्वा हुतम्प्राश्रामीत्याह

स्वगाकृत्यै चतुरवत्तम्भवति हविर्वै चतुरवत्तम्पशवंश्चतुरवत्तय्यद्धोतां
प्राश्रीयाद्धोतां॥४२॥

आर्तिमार्च्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः
स्याद्वाचस्पतये त्वा हुतम्प्राश्रामीत्याह परोरब्धमेवैनञ्जुहोति
सदसस्पतये त्वा हुतम्प्राश्रामीत्याह स्वगाकृत्यै प्राश्रन्ति तीर्थ
एव प्राश्रन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा
एतद्यज्ञम्॥४३॥

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्रन्त्यद्विर्मार्जयन्त आपो वै सर्वा
देवता देवताभिरेव यज्ञः सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स
यज्ञमविध्यत्तं देवा अभि समगच्छन्त कल्पतां न इदमिति तै-
ऽब्रुवन्त्स्विष्टं वै न इदम्भविष्यति यदिमः राधयिष्याम इति
तत्स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्वन्तस्याविद्धं निः॥४४॥

अकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमव द्येद्यज्ञायो-
ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतःसः श्वायि
कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै
यत्तिरश्चीनमतिहरेदनंभिविद्धं यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परि हरति
तीर्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत्॥४५॥

पूषा प्राश्य दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि तं
देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्ध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति

तद्बृहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्वृहस्पतिरित्थं वाव स्य
 आर्तिमारिष्यतीति स एतम्मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चख्षुषा
 प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चख्षुः॥४६॥

किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तम्मा हिःसिष्यतीति
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्प्रति
 गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितुप्रसूत एवैनद्वह्मणा देवताभिः प्रत्यगृह्णात्सो-
 ऽबिभेत्प्राश्रन्तम्मा हिःसिष्यतीत्यग्नेस्त्वास्येन प्राश्रामीत्यब्रवीन्न
 ह्यग्नेरास्यं किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत्॥४७॥

प्राशितम्मा हिःसिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि
 ब्राह्मणस्योदरं किं च न हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप-
 वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशित्रम्प्राश्रात्यद्विर्माजयित्वा
 प्राणान्त्सम्मृशतेऽमृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुप-
 ह्वयते॥४८॥

प्राञ्जीयाद्धोता यज्ञत्रिरहरन्तचख्षुरास्यङ्किञ्चन हिनस्ति सोऽबिभेच्चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

अग्नीध आ दधात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति समिधमा
 दधात्युत्तरासामाहुतीनाम्प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति
 परिधीन्त्सम्माष्टि पुनात्येवैनान्त्सकृत्सकृत्सम्माष्टि पराडिव
 होतरहि यज्ञश्चतुः सम्पद्यते चतुष्पादः पशवंः पशूनेवाव रुन्दे
 ब्रह्मन् स्थीस्याम् इत्याहात्र वा एतरहि यज्ञः श्रितः॥४९॥

यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनमा रंभते यद्धस्तेन
 प्रमीवैद्वेपुनः स्याद्यच्छीर्णा शीर्षक्तिमान्थस्याद्यत्तूष्णीमासीतासम्प्रत्तो
 यज्ञः स्यात्प्र तिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः
 श्रितस्तत एवैन९ सम्प्र यच्छति देव सवितरेतत्ते प्र॥५०॥

आहेत्याहु प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याहु स हि ब्रह्मिष्ठः
 स यज्ञम्पाहि स यज्ञपतिम्पाहि स माम्पाहीत्याहु यज्ञाय
 यजमानायात्मने तेभ्य एवाशिषमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याह
 देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा
 इति छन्दा९सीति ब्रूयाद्वायत्रीं त्रिष्टुभम्॥५१॥

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दा९सीति तानेव
 तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं
 देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव
 तत्समिन्द एतदुर्वै नामासुर आसीत्स एतरहि यज्ञस्याशिषमवृङ्क्त
 यद्व्यादेतत्॥५२॥

उ द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं
 गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव
 यज्ञस्याशिषंमामयत्यार्धं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहेदमराथस्मेति
 वावैतदाहोपंश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याहु द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ
 उपंश्रित ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान द्यावापृथिवी॥५३॥

स्तामित्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याथ्सूपावसाना

च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्यदा हि प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति तयोराविद्यग्निरिदं हविरंजुषतेत्याह या अयाख्म ॥ ५४ ॥

देवतास्ता अरीरधामेति वावैतदाह यन्न निर्दिशेत्प्रतिवेशं यज्ञस्याशीर्गच्छेदा शास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह निर्दिश्यैवैनं सुवर्गं लोकं गमयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा शास्त इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्त इत्याह प्राणा वै संजाताः प्राणानेव ॥ ५५ ॥

नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते वयमग्नेर्मानुषा इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयम्मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै ॥ ५६ ॥

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभंतेद्यावापृथिवी या अयाख्म प्राणानेव पद्वत्वारिंशच्च ॥ ९ ॥ [९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शय्युम्बार्हस्पत्यमब्रुवन्ति नो यज्ञं स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणो यदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यजाते सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यजते शय्युमेव तस्य बार्हस्पत्यं यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममे प्रजायाः ॥ ५७ ॥

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनन्त्सहस्रेण
यातयाद्यो लोहितं करवद्वावतः प्रस्कद्य पा९सून्त्संगृह्णात्तावतः
संवत्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापं गुरेत
न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादेतावता हैनसा भवति तच्छ्रय्यौरा
वृणीमह इत्याह यज्ञमेव तत्स्वगा करोति तत्॥५८॥

श्रय्यौरा वृणीमह इत्याह श्रय्युमेव बार्हस्पत्यम्भागधेयेन
समर्धयति गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते
सोमं यजति रेत एव तदधाति त्वष्टारं यजति रेत एव हितं त्वष्टा
रूपाणि वि करोति देवानाम्पत्नीर्यजति मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं
यजति प्रतिष्ठित्यै जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते॥५९॥

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पत्नीसंयाजा ऋचमनूच्य
पत्नीसंयाजानामृचा यजत्यजामित्वायाथौ मिथुनत्वाय पङ्क्तिप्रायणो
वै यज्ञः पङ्क्तुदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः
समिष्टयजुः पञ्चमम्पङ्क्तिमेवानु प्र यन्ति पङ्क्तिमनूद्यन्ति॥६०॥

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

युख्ष्वा हि देवहूतमा९ अश्वा९ अग्ने रथीरिव नि होता पूर्यः
सदः। उत नो देव देवा९ अच्छा वोचो विदुष्टरः। श्रद्धिश्वा वार्या
कृधि। त्व९ ह यद्यविष्ट्र सहसः सूनवाहुत। ऋतावा यज्ञियो भुवः।
अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्।

तं नेमिमृभवो यथा नमस्व सहृतिभिः। नेदीयो यज्ञम्॥६१॥

अङ्गिरः। तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया। वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम्। कमुं प्विदस्य सेनयाग्रेरपाकचख्यसः। पुणिं गोषु स्तरामहे। मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्त्राः। कृशं न हासुरघ्नियाः। मा नः समस्य दूढ्यः परिद्वेषसो अहृतिः। ऊर्मिर्न नावमा वधीत्। नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः। अमैः॥६२॥

अमित्रमर्दय। कुविथ्सु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो रयिम्। उरुकृदुरु णस्कृधि। मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्गारभृद्यथा। संवर्गं स रयिञ्जया। अन्यमस्मद्विया इयमग्ने सिषत्तु दुच्छुना। वर्धा नो अमवच्छवः। यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा। तं घेदग्निर्वृधावति। परस्या अधि॥६३॥

संवतोऽवरां अभ्या तर। यत्राहमस्मि तां अवा विद्महि ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावसः। अथा ते सुम्रमीमहे। य उग्र इव शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वसंगः। अग्ने पुरो रुरोजिथ। सखायः सं वः सम्यञ्चमिषु स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय ख्वितीनामूर्जो नग्ने सहस्वते। ससमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे स नो वसूत्या भरा। प्रजापते स वैद सोमापूषणेमौ

देवौ॥६४॥

युजममैरधि वृषत्रेकान्नविंशतिश्च॥११॥ [११]

उ॒शन्त॑स्त्वा हवाम॒ह उ॒शन्तः॑ समि॒धीम॑हि। उ॒शन्नु॑श॒त आ व॑ह
पि॒तृन् ह॒विषे॑ अ॒त्तवे॑। त्व॑ सोम॒ प्रचि॑कितो मनी॒षा त्व॑ रजि॒ष्ठम॑नु
नेषि॒ पन्था॑म्। तव॒ प्रणी॑ती पि॒तरो॑ न इ॒न्दो दे॒वेषु॑ रत्न॑मभजन्त
धीराः॑। त्वया॒ हि नः॑ पि॒तरः॑ सोम॒ पूर्वे॑ कर्मा॒णि च॒क्रुः प॑वमान॒
धीराः॑। व॒न्वन्न॑वा॒तः परि॒धी॑ रपो॑र्णु॒ वीरे॑भिर॒श्वैर्म॑घवा॒ भव॥६५॥

नः॑। त्व॑ सोम॒ पि॒तृभिः॑ संविदा॒नोऽनु॑ द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तन्थ।
तस्मै॑ त इ॒न्दो ह॒विषा॑ विधेम वय॑ः स्याम॒ पत॑यो रयी॒णाम्।
अग्नि॑ष्वा॒त्ताः पि॒तर॒ एह॑ गच्छ॒त सदः॑सदः॒ सद॑त सुप्रणीतयः। अ॒त्ता
ह॒वी॑षि॒ प्रय॑तानि ब॒र्हिष्य॑था॒ रयि॑ः सर्व॑वीरं दधातन। ब॒र्हिष॑दः
पि॒तर॒ ऊ॒त्य॑र्वा॒गिमा॑ वो॒ ह॒व्या च॑कृमा जुषध्वम्। त आ ग॒ताव॑सा
शन्त॑मे॒नाथा॑स्मभ्यम्॥६६॥

शय्यो॑र॒रपो॑ द॒धात॑। आहं पि॒तृन्सु॑विदत्रा॑ अवि॒त्सि॒ नपा॑तश्च
वि॒क्रम॑णश्च वि॒ष्णोः॑। ब॒र्हिष॑दो ये स्व॒धया॑ सु॒तस्य॑ भजन्त॒ पित्व॑स्त
इ॒हाग॑मिष्ठाः। उप॑हृताः पि॒तरो॑ ब॒र्हिष्ये॑षु नि॒धिषु॑ प्रि॒येषु॑। त
आग॑मन्तु त इ॒ह श्रु॑वन्त्वधि॒ ब्रु॑वन्तु ते अ॑वन्त्व॒स्मान्। उदी॑रता॒मवर॑
उत्प॑रा॒स उ॒न्म॑ध्य॒माः पि॒तरः॑ सो॒म्यासः॑। असु॑म्॥६७॥

य ई॒युर॑वृ॒का ऋ॒तज्ञा॑स्ते नो॑ऽवन्तु पि॒तरो॑ ह॒वेषु॑। इ॒दम्पि॑तृभ्यो॒

नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या
निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनांसु विख्यु। अधा यथा नः पितरः
परासः प्रत्नासो अग्र ऋतमाशुषाणाः। शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः
ख्यामा भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रन्। यदग्रे॥६८॥

कव्यवाहन पितृन् यख्यतावृधः। प्र च हव्यानि
वख्यसि देवेभ्यश्च पितृभ्य आ। त्वमग्र ईडितो जातवेदो-
ऽवाङ्मुव्यानि सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते
अख्यन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि। मातली कव्यैर्यमो
अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्भिर्वावृधानः। यांश्च देवा वावृधुर्ये च
देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति॥६९॥

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व।
अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैर्भिर्यमं वैरूपैरिह मादयस्व। विवस्वन्तं
हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे बर्हिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः
पितरो नवंग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः। तेषां वयं सुमतौ
यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम॥७०॥

भवास्मभ्यमसुर्य्यदग्रे मदन्ति सौमनस एकंश्च॥१२॥

प्रजापतिरकामयतेष ते यज्ञं प्रजापतेर्जायमानाः प्राजापत्या यो वा अयथादेवतमिष्टर्गो निग्राभ्याः स्थ
यो वै देवाङ्गुष्टोऽग्निना रयिमेकांशः॥११॥ प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना व्यायच्छन्ते मह्यमिमान्माया
मायिनान्द्रिचत्वारिंशत्॥४२॥ प्रजापतिरकामयताग्निं संमुद्रवाससम्॥१३॥

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स
सर्पान्सृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयम- तप्यत स
वयांस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत
स एतं दीर्घितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत
यत्तपस्तप्त्वा दीर्घितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः॥१॥

सृजते यद्वै दीर्घितोऽमेध्यम्पश्यत्यपास्माद्दीर्घा क्रामति
नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धम्मनो दरिद्रं चख्युः सूर्यो ज्योतिषां
श्रेष्ठो दीर्घे मा मा हासीरित्याहु नास्माद्दीर्घापं क्रामति नास्य
नीलं न हरो व्येति यद्वै दीर्घितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता
ओजो बलं दीर्घाम्॥२॥

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे
दीर्घाम्मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्यत्ते नास्यौजो बलं
न दीर्घां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीर्घितस्य देवता सोऽस्मादेतर्हि
तिर इव यर्हि याति तमीश्वरं रख्यांसि हन्तोः॥३॥

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरणता ते अस्त्वित्याहु ब्रह्म

वै देवानाम्बृहस्पतिस्तमेवान्वारंभते स एनं५ सम्पारयत्येदमगन्म
 देवयजनमृथिव्या इत्याह देवयजनं५ ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो
 यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते
 यद्वाह्यणा ऋक्सामाभ्यां यजुषा संतरन्त इत्याह रक्सामाभ्यां५
 ह्येष यजुषा संतरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा
 मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते॥४॥

यजमानो दीख्या५ हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्विंशतिश्च॥१॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो
 जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमाना५ साम्राज्यं गच्छेति
 मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोमं५ राजानं५ साम्राज्यं लोकं गमयित्वा
 क्रीणाति गच्छति स्वाना५ साम्राज्यं छन्दांसि खलु वै सोमस्य
 राज्ञः साम्राज्यो लोकः पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत्
 साम्राज्यमेव॥५॥

एनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वाना५ साम्राज्यय्यौ
 वै तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो वदन्ति न
 प्राश्नन्ति न जुहुत्यथ कं तानूनप्रम्प्रति तिष्ठतीति प्रजापतौ मनसीति
 ब्रूयात्रिरव जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै तानूनप्रस्यं
 प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यः॥६॥

वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्येतानभिक्रम्य
 होष्यामीति तत्तिष्ठन्ना श्रावयेदेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद

प्रत्येव तिष्ठति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया इयात्तस्मात्समानत्र
तिष्ठता होतव्यम्प्रतिष्ठित्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति
सुगवा अस्य स्वं वायव्यमस्य ॥ ७ ॥

स्वं चमसोऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं वा-
ऽनन्वारभ्याश्रावयेत्स्वादियात्तस्मादनन्वारभ्याश्राव्यः स्वादेव
नैति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो
भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानो-
ऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसोऽस्य प्रतिष्ठा
सोमः स्तोमस्य स्तोमं उक्थानां ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीयं
स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति स्तोमम्प्रत्युक्थानि
प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः ॥ ८ ॥

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहवैकान्रविंशतिश्च ॥ २ ॥ [२]

यज्ञं वा एतत्सम्भरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदय्यं जमुखं
हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि तेनाख्यमुपाज्याद्यज्ञमु-
एव यज्ञमनु सं तनोति प्राञ्चमग्निम्प्र हरन्त्युत्पत्नीमा
नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णिंयो हीयते
सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा ॥ ९ ॥

प्रजाम्पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं
नयन्ति तरहि तस्य पशुश्रपणं हरेत्तेनैवैनम्भागिनं करोति

यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि कर्षन्ते
 यदाहवनीयात्पशुश्रपणं हरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा
 कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य
 प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथीरन्
 यस्तान्कामयेतार्तिमार्च्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्रीध्रे
 जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृङ्गे ताजगार्तिमार्च्छन्ति॥१०॥

भूत्वा ततष्पद्विंशतिश्च॥३॥

[३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
 प्र वेदय चिकित्वा९ अनु मन्यताम्। इमम्पशुम्पशुपते ते अद्य
 बध्नाम्यग्रे सुकृतस्य मध्ये। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम जुष्टं
 देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्ति पूर्वं प्राणमङ्गेभ्यः
 पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि पथिभिर्देवानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा
 शरीरैः। येषामीशैः॥११॥

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतोऽयं
 यज्ञियम्भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये बध्यमानमनु
 बध्यमाना अभ्यैख्यन्त मनसा चख्षुषा च। अग्निस्ता९ अग्रे प्र
 मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजयां संविदानः। य आरण्याः पशवो
 विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः। वायुस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु
 देवः प्रजापतिः प्रजयां संविदानः। प्रमुञ्चमानाः॥१२॥

भुव॑नस्य॒ रेतो॑ गा॒तुं ध॑त्त॒ यज॑मानाय देवाः। उ॒पाकृ॑तः शशमा॒नं
यद॑स्था॒ङ्गीव॑ं दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः। नाना॑ प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शुना॑
य॒ज्ञो दे॒वेभिः॑ स॒ह दे॒व्याना॑म्। जी॒वं दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः स॒त्याः सं॑न्तु
यज॑मानस्य॒ कामाः॑। यत्प॒शुर्मायु॑मकृ॒तोरो॑ वा प॒द्भिरा॑हते। अ॒ग्निर्मा॑
तस्मा॒देन॑सो॒ विश्वा॑न्मु॒ञ्चत्व॑ हंसः। श॒मि॒तार॑ उ॒पेत॑न॒ य॒ज्ञम्॥१३॥

दे॒वेभि॑रि॒न्वित॑म्। पाशा॑त्प॒शुम्प्र॑ मु॒ञ्चत॑ ब॒न्धाद्य॑ज्ञप॒तिम्परि॑।
अदि॑तिः पाश॑म्प्र॒ मुमो॑क्ते॒तं नमः॑ प॒शुभ्यः॑ प॒शुप॑तये करोमि।
अ॒रा॒ती॒यन्त॑म॒धरं॑ कृ॒णोमि॒ यं द्वि॑ष्मस्तस्मि॒न्प्रति॑ मु॒ञ्चामि॒ पाश॑म्।
त्वा॒मु ते द॑धिरे ह॒व्य॒वाह॑ः श्रु॒तं कृ॑र्तार॒मुत॑ य॒ज्ञियं॑ च। अ॒ग्ने
सद॑र॒ष्पः स॑त॒नुर॑हि भू॒त्वाऽथ॑ ह॒व्या जा॑तवेदो जुषस्व। जा॒तवे॑दो
व॒पया॑ गच्छ॒ देवान्त्व॑ ह॒ हि होता॑ प्रथ॒मो ब॒भूथ॑। घृ॒तेन॒ त्वं त॒नुवो॑
वर्ध॑यस्व॒ स्वाहा॑कृतः ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः। स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑
स्वाहा॑॥१४॥

ईशे॑ प्रमु॒ञ्चमा॑ना य॒ज्ञन्त्व॑ षोड॑श च॥४॥ [४]

प्राजा॑पत्या वै प॒शव॑स्तेषां रु॒द्रोऽधि॑पतिर्यदे॒ताभ्या॑मुपाक॒रोति॑
ताभ्या॑मे॒वैन॑म्प्रतिप्रोच्या ल॒भत॑ आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्का॑य॒ द्वाभ्या॑मुपाक॒रोति॑
द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति पाङ्क्तीः प॒शवः॑
प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे मृ॒त्यवे॑ वा ए॒ष नी॑यते यत्प॒शुस्तं॑ यद॒न्वार॑भेत
प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्यान्नाना॑ प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शुने॒त्याह॑
व्यावृ॑त्त्यै॥१५॥

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह
 यथायजुरेवैतद्वपायां वा आह्नियमाणायामग्नेर्मेधोऽप क्रामति
 त्वामु ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव मेधमव
 रुद्धेऽथो शृतत्वाय पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा
 उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्यभितो
 वपां जुहोति तानेवोभयान्प्रीणाति॥१६॥

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥५॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्च्यते
 पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या
 सुचो वायव्या वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुप
 चरति न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं
 ज्योतिषा सह युनज्मि वायुमन्तरिख्येण॥१७॥

ते सह युनज्मि वाचः सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः
 सूर्यस्य ते। अग्निर्देवता गायत्री छन्द उपाशोः पात्रमसि सोमो
 देवता त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द
 इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः
 पात्रमस्यश्विनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता
 बृहती॥१८॥

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो
मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य
पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानाम्पात्रमसि पृथिवी देवता
विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि ॥१९॥

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च ॥६॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टुः
ख्यीयत आसन्त्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिशस्त्या इति पुरा
प्रातरनुवाकाङ्गुहयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनात्यै
संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै
स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातम्प्राणापानौ मा मा हासिष्टं
देवतासु वा एते प्राणापानयोः ॥२०॥

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य
छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै मरुत्वन्तीः
प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरैत्यद्य वाव रथन्तरं श्वो
बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरैति भूतम् ॥२१॥

वाव रथन्तरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरैति
परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-

मिताच्चान्तरैति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेता५ स
 एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
 यद्विहव्यं५ शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
 यस्य भूया५ सो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः
 सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत
 यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे वसीयान्भवति॥२२॥

प्राणापानयोर्भूतवृद्धेऽष्टाविंशतिश्च॥७॥ [७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणम्मे तर्पयतापानम्मे
 तर्पयत व्यानम्मे तर्पयत चखुर्मे तर्पयत श्रोत्रम्मे तर्पयत मनो मे
 तर्पयत वाचम्मे तर्पयतात्मानम्मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत प्रजाम्मे
 तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत गुणान्मे तर्पयत सर्वगणम्मा
 तर्पयत तर्पयत मा॥२३॥

गुणा मे मा वि तृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु
 वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता
 ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम। इन्द्रेण देवीर्वीरुधः संविदाना अनु
 मन्यन्ता५ सर्वनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनं५ स्वायै विशः स्वायै
 देवतायै निर्याच्याभि पुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य॥२४॥

प्रथमोऽंशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशून्
 यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि मन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया

स॒ह रा॒यस्पोषे॑णेन्द्रि॒यम्मे॑ वी॒र्य॑म्मा निर्व॒धीरि॒त्या॒शिष॑मे॒वैता॒मा
 शा॑स्त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य॑स्य प्र॒जायै॑ पशूनामनिर्घा॒ताय॑ द्र॒प्सश्च॑स्कन्द
 पृथि॒वीमनु॑ द्यामिमं च॒ योनि॑मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑। तृतीयं॒ योनि॑मनु॒
 संचर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑होम्यनु॒ सप्त॑ होत्राः॥२५॥

तुर्पयंत माऽभिषूयमाणस्य यश्च दशं च॥८॥ [८]

यो वै दे॒वान्दे॒वय॑श॒सेना॑र्पयति मनु॒ष्या॑न्मनु॒ष्यय॑श॒सेन॑
 दे॒वय॑श॒स्यैव॑ दे॒वेषु॑ भवति मनु॒ष्यय॑श॒सी म॑नु॒ष्येषु॑ या॒न्प्रा॒चीन॑माग्र॒यणा॑द्वा
 गृ॒ह्णीया॑द्यानृ॒ध्वांस्तानु॑प॒ब्धि॒मतो॑ दे॒वाने॒व तद्दे॒वय॑श॒सेना॑र्पयति
 मनु॒ष्या॑न्मनु॒ष्यय॑श॒सेन॑ दे॒वय॑श॒स्यैव॑ दे॒वेषु॑ भवति मनु॒ष्यय॑श॒सी
 म॑नु॒ष्येष्व॑ग्निः प्रा॒तःस॒वने॑ पा॒त्वस्मान् वै॑श्वान॒रो म॑हि॒ना वि॒श्वश॑म्भूः।
 स नः॑ पा॒व॒को द्र॒वि॒णं द॑धातु॥२६॥

आयु॑ष्मन्तः स॒हभ॑र॒खाः स्या॑म। वि॒श्वे दे॒वा म॑रु॒त इन्द्रो॑
 अ॒स्मान्स्मि॒न्द्भि॒तीये॑ स॒वने॑ न ज॒ह्युः। आयु॑ष्मन्तः प्रि॒यमै॑षां वद॑न्तो
 व॒यं दे॒वानां॑ सु॒म॒तौ स्या॑म। इ॒दं तृ॒तीयं॑ स॒व॒नं क॒वीना॑मृ॒तेन॑
 ये च॑म॒समै॑र॒यन्त॑। ते सौ॑ध॒न्व॒नाः सु॒व॒रान॑शा॒नाः स्वि॑ष्टिं नो अ॒भि
 व॒सी॒यो न॑यन्तु। आ॒य॒त॒न॒वती॒र्वा अ॒न्या आ॑हु॒तयो॑ हू॒यन्ते॑ऽना॒य॒त॒ना
 अ॒न्या या॑ आ॒घा॒र॒वती॒स्ता आ॒य॒त॒न॒वती॒र्याः॥२७॥

सौ॒म्या॒स्ता अ॑ना॒य॒त॒ना ऐ॑न्द्रवा॒य॒वमा॑दाया॒घा॒र॒मा घा॑रयेदध्व॒रो
 य॒ज्ञोऽय॑म॑स्तु दे॒वा ओष॑धी॒भ्यः प॒श॒वे नो॑ ज॒नाय॑ वि॒श्वस्मै॑

भूतायाँध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति सौम्या एव
तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो
द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युत्ते उपजीवनीये भवत
उपजीवनीयो भवति॥२८॥

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
विदेगौपत्यं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्ठम्ब्रह्मचर्यं वसन्तं
निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा
निरभाख्यमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमांसते ते॥२९॥

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते
सुवर्गं लोकय्यन्तो य एषाम्पशवस्तांस्तं दास्यन्तीति तदेभ्यो-
ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकय्यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा
अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम वा
इमे पशव इत्यदुर्वै॥३०॥

मह्यमिमामित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यं सौऽब्रवीद्यज्ञे
मा भजाथ ते पशून्नाभि मङ्स्य इति तस्मा एतम्मन्थिनः
संस्त्रावमंजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं

विद्वान्मन्थिनः सꣳस्त्रावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशून्भि मन्यते॥३१॥

दधात्वायतनवतीर्या उपजीवनीर्यो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥१॥ [१]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो
मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा स्तोमꣳ समर्धय
गायत्रेण रथंतरम्। बृहद्रायत्रवर्तनि। यस्ते द्रप्सः स्कन्दति
यस्ते अꣳशुर्बाहुच्युतो धिषण्योरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा परि यस्ते
पवित्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रप्सो अꣳशुः पतितः
पृथिव्याम्परिवापात्॥३२॥

पुरोडाशात्क्रम्भात्। धानासोमान्मन्थिन इन्द्र शुक्राथ्स्वाहाकृतमि
तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो मधुमाꣳ इन्द्रियावान्थ्स्वाहाकृतः
पुनरप्येति देवान्। दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिख्याथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय
तं जुहोमि। अध्वर्युर्वा ऋत्विजा प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो
योक्तव्य इत्याहुर्वाग्रेगा अग्र एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती
प्राणान्पशुषु प्रजाम्मयि॥३३॥

च यजमाने चेत्याह वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा
एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मन्गृहीत्वा बहिष्पवमानꣳ सर्पन्ति पराञ्चो
हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योप तिष्ठते यज्ञो
वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्षिष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्या।
प्र ते धारा मधुश्चुत उथ्स दुहते अखिषतमित्याह यदेवास्य

शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेनाप्याययति॥३४॥

परिवापात्प्रजां मयि दूहते चतुर्दश च॥१०॥

अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥
गोमां९ अग्नेऽविमां९ अश्वी यज्ञो नृवत्संखा सदमिदं प्रमृष्यः।
इडांवा९ एषो असुर प्रजावांन्दीर्घो रयिः पृथुबुधः सभावान्॥ आ
प्यायस्व सं तै॥ इह त्वष्टारमग्नियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु
केवलः॥ तन्नस्तुरीपमधं पोषयितु देवं त्वष्टर्वि रराणः स्यंस्व। यतो
वीरः॥३५॥

कर्मण्यः सुदृग्बो युक्तग्रावा जायते देवकामः। शिवस्त्वष्टरिहा
गंहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयंज्ञे न उदवा पिशंगरूपः
सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि
ष्यतु नाभिर्मस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो
दिवः। पीपिवा९स९ सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुख्सीमहि
प्रजामिषम्॥३६॥

ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः। तेषां ते सुम्रमीमहे।
यस्य व्रतम्पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः। यस्य
व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्त९ सरस्वन्तमवसे हुवेम। दिव्य९ सुपर्ण
वयसम्बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम्। अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तं
त९ सरस्वन्तमवसे हुवेम। सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि

स्वसा॑। जुष॑स्व ह॒व्यम्॥३७॥

आहु॑तम्प्र॒जां दै॒वि दिदि॑ष्टि नः। या सु॑पा॒णिः स्वङ्ग॑रिः
सुषू॑मा बहु॒सूव॑री। तस्यै॑ वि॒श्वत्त्रि॑यै ह॒विः सि॑नीवा॒ल्यै जु॑होतन।
इन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं नरः॑। असि॑तवर्णा हर॑यः सु॒पर्णा मि॒हो
वसा॑ना दिव॒मुत्प॑तन्ति। त आऽव॑वृ॒त्रन्त्स॑दनानि कृ॒त्वादि॑त्पृथि॒वी
घृ॒तैर्व्यु॑द्यते। हिर॑ण्यकेशो रज॑सो विसा॒रेऽहि॑र्धुनि॒र्वात॑ इव
ध॒र्जीमा॑न्। शुचि॑भ्राजा उ॒षसः॑॥३८॥

नवे॑दा यश॑स्वतीरप॒स्युवो॑ न स॒त्याः। आ ते॑ सु॒पर्णा
अ॒मिन॑न्त ए॒वैः कृ॑ष्णो नौ॒नाव वृष॑भो यदी॒दम्। शि॒वाभि॑र्न
स्मय॑मानाभिरागा॒त्पत॑न्ति मि॒हः स्त॒नय॑न्त्य॒भ्रा। वा॒श्रेव॑
वि॒द्युन्मि॑माति व॒त्सं न मा॒ता सि॑षक्ति। यदे॑षां वृ॒ष्टिर॑सर्जि।
पर्व॑तश्चिन्महि॑ वृ॒द्धो बि॑भाय दि॒वश्चि॑त्सानु॑ रेजत स्व॒ने वः॑।
यत्क्रीड॑थ मरुतः॥३९॥

ऋ॒ष्टि॒मन्त॒ आप॑ इव स॒ध्रिय॑श्चो धव॒ध्वे। अ॒भि क्र॑न्द स्त॒नय॑
गर्भ॑मा धा॑ उद॒न्वता॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न। दृति॑ सु॒ कर्ष॑ विषि॑तं
न्य॑श्च सु॒मा भ॑वन्तू॒द्धता॑ निपा॒दाः। त्वं त्या॑ चिद॒च्युता॑ग्रे प॒शुर्न
यव॑से। धामा॑ ह॒ यत्ते॑ अजर॒ वना॑ वृ॒श्चन्ति॒ शिक्क॑सः। अग्रे॒ भूरी॑णि
तव॑ जातवेदो दे॒व स्व॑धावोऽमृत॑स्य॒ धाम॑। याश्च॑॥४०॥

मा॒या मा॒यिना॑ विश्वमि॒न्व त्वे पूर्वीः॑ स॒दधुः॑ पृ॒ष्टब॑न्धो। दि॒वो

नो वृष्टिम्मरुतो ररीध्वम्प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः। अर्वाङ्गितेन
 स्तनयिषुतेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः। पिन्वंत्यपो मरुतः
 सुदानवः पयो घृतवद्विदथैष्वाभुवः। अत्यं न मिहे वि नयन्ति
 वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमखिलं तम्। उदप्रुतो मरुतस्तां
 इयर्त वृष्टिम्॥४१॥

ये विश्वे मरुतो जुनन्ति। क्रोशाति गर्दा कन्येव तुन्ना पेरु
 तुञ्जाना पत्येव जाया। घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुख्यत
 पयस्वतीः कृणुताप ओषधीः। ऊर्जं च तत्र सुमतिं च
 पिन्वथ यत्रा नरो मरुतः सिञ्चथा मधु। उदु त्यश्चित्रम्।
 और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानवदा हुवे। अग्निः समुद्रवाससम्।
 आ सवः सवितुर्यथा भगस्येव भुजिः हुवे। अग्निः
 समुद्रवाससम्। हुवे वातस्वनं कविम्पर्जन्यक्रन्दः सहः। अग्निः
 समुद्रवाससम्॥४२॥

वीर इषः हव्यमुपसो मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥११॥ [११]

यो वै पर्वमानानाञ्चोणिं परिभूः स्फ्यस्वस्तिर्भखेहिं महीनां पयोऽसि देवं सवितरेतैः श्येनाय यद्वै
 होतोपयामगृहीतोऽसि वाख्यसत्प्र सो अग्न एकादश॥११॥ यो वै स्फ्यः स्वस्तिः स्वधायै नमः प्र मुञ्च
 तिष्ठतीव षट्त्वारिंशत्॥४६॥ यो वै पर्वमानानां वि क्रमस्व॥ [१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना
 रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा
 रंभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुच्छन्दा अनु त्वा रंभे
 स्वस्ति मा सम्पारय सघांसि जगतीच्छन्दा अनु त्वा रंभे स्वस्ति
 मा सम्पारयेत्याहुते॥१॥

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
 पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पवमानस्य
 संततिं वेद सर्वमार्युरेति न पुरार्युषः प्र मीयते पशुमान्भवति
 विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता
 द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं
 वि॥२॥

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीते
 ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयव्विश्वे
 देवेभ्य इति पूतभृतम्पवमानमेव तथ्सं तनोति सर्वमार्युरेति न
 पुरार्युषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्॥३॥

पुते वि द्विचत्वारिंशच्च॥१॥

[१]

त्रीणि वाव सर्वानन्यथ तृतीयं सर्वं नमवं लुम्पन्त्यनं शु

कुर्वन्त॑ उपा॒शु॒ ह॒त्वोपा॑शुपा॒त्रेऽशुम॑वास्य॒ तं तृतीय॑सव॒नै-
 ऽपि॒सृज्या॑भि॒ षुणु॑याद्यदा॑प्याययति॒ तेना॑शुमद्यद॑भिषुणोति॒
 तेन॑र्जी॒षि सर्वा॑ण्येव तत्सव॑नान्य॒शुमन्ति॑ शुक्र॑वन्ति॒ समा॑वद्वीर्या॒णि
 करो॑ति॒ द्वौ संमु॑द्रौ वित॑तावजूर्यौ॒ पर्या॑वर्तेते ज॒ठरे॑व॒ पादाः॑। तयोः
 पश्य॑न्तो अति॑ यन्त्यन्यमपश्यन्तः॥४॥

सेतु॑नाति॑ यन्त्यन्यम्। द्वे द्रध॑सी स॒तती॑ वस्त॒ एकः॑ केशी॒
 विश्वा॒ भुव॑नानि वि॒द्वान्। ति॒रोधा॑यैत्यसि॒तं वसा॑नः शुक्र॑मा द॑त्ते
 अनु॑हाय जा॒र्यै। दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकुर्व॑त॒ तदसु॑रा अकुर्व॑त॒ ते दे॒वा
 ए॒तम्म॑हाय॒ज्ञम॑पश्यन्त॒म॒तन्व॑ताऽ- ग्नि॒होत्रं॑ व्र॒तम॑कुर्व॑त॒ तस्मा॑द्वि॒व्रतः॑
 स्या॑द्वि॒रह्य॑ग्नि॒होत्रं॑ जुह्व॑ति पौर्ण॒मासं॑ य॒ज्ञम॑ग्नी॒षोमी॑यम्॥५॥

प॒शुम॑कुर्व॑त दा॒र्श्यं य॒ज्ञमा॑ग्ने॒यम्प॒शुम॑कुर्व॑त वैश्व॑दे॒वम्प्रा॑तःस॒वन॑म॒कु-
 वरु॑णप्र॒घासा॑न्माध्य॒दिन॑शु॒ सव॑न॒शु सा॑कमे॒धान्पि॑तृय॒ज्ञं त्र्य॑म्बका॒स्तृती॑
 तमे॑षाम॒सुरा॑ य॒ज्ञम॑न्ववा॒जिगा॑श॒ सन्तं॑ नान्ववा॒यन्ते॑ऽब्रुव॑न्नध्व॒र्तव्या॑ वा
 इ॒मे दे॒वा अ॑भूव॒न्निति॑ तद॑ध्व॒रस्या॑ध्व॒रत्व॑न्ततो॒ दे॒वा अ॑भ॒वन्परा॑सु॒रा
 य ए॒वं वि॒द्वान्शोमे॑न॒ यज॑ते॒ भवे॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो
 भव॑ति॥६॥

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥२॥ [२]

प॒रिभू॑र॒ग्निम्प॑रि॒भूरि॑न्द्र॒म्प॑रि॒भूर्वि॑श्वान्दे॒वान्प॑रि॒भूर्मा॑शु॒ सह॑
 ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॒ स नः॑ पवस्व॒ शं ग॒वे शं ज॑ना॒य श॑मव॑ते॒ शशु॑

राज॒न्नोष॑धी॒भ्योऽच्छि॑न्नस्य ते रयिपते सु॒वीर्य॑स्य रा॒यस्पोष॑स्य
ददि॒तारः॑ स्याम। तस्य॑ मे रास्व॒ तस्य॑ ते भ॒रणी॑ तस्य॑ त
इ॒दमु॑न्मृजे। प्रा॒णाय॑ मे वर्चो॒दा वर्च॑से पवस्वापा॒नाय॑ व्या॒नाय॑
वा॒चे॥ ७ ॥

द॒र॒ख्य॑क्र॒तुभ्या॑श्च॒र॒ख्य॑भ्या॒म्मे वर्चो॑दौ वर्च॑से पवे॒थाः॑ श्रो॒त्राया॑त्मने-
ऽङ्गे॑भ्य॒ आयु॑षे वी॒र्या॑य॒ विष्णो॑रिन्द्र॒स्य वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ ज॒ठर॑मसि
वर्चो॑दा मे वर्च॑से पवस्व॒ कोऽसि॑ को नाम॒ कस्मै॑ त्वा॒ काय॑
त्वा॒ यं त्वा॒ सोमे॑नाती॒तृपं॑ यं त्वा॒ सोमे॑नामी॒मदः॑ सु॒प्रजाः॑ प्र॒जया॑
भूया॑सः सु॒वीरो॑ वी॒रैः सु॒वर्चा॑ वर्च॑सा सु॒पोषः॑ पोषै॒र्विश्वे॑भ्यो मे
रू॒पेभ्यो॑ वर्चो॑दाः॥ ८ ॥

वर्च॑से पवस्व॒ तस्य॑ मे रास्व॒ तस्य॑ ते भ॒रणी॑ तस्य॑ त
इ॒दमु॑न्मृजे। बुभूष॑न्नवे॒र॒ख्ये॒तैष वै पा॒त्रियः॑ प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः
प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व तर्प॑यति॒ स ए॑नं तृ॒प्तो भू॒त्याऽभि॑ प॒वते
ब्र॒ह्मवर्च॑सका॒मोऽवे॒र॒ख्ये॒तैष वै पा॒त्रियः॑ प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व
तर्प॑यति॒ स ए॑नं तृ॒प्तो ब्र॒ह्मवर्च॑सेना॒भि प॑वत आमया॒वी॥ ९ ॥

अवे॒र॒ख्ये॒तैष वै पा॒त्रियः॑ प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व
तर्प॑यति॒ स ए॑नं तृ॒प्त आयु॑षा॒भि प॑वतेऽभि॒चर॑न्नवे॒र॒ख्ये॒तैष वै पा॒त्रियः॑
प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व तर्प॑यति॒ स ए॑नं तृ॒प्तः प्रा॑णापा॒ना-
भ्यां॑ वा॒चो द॑र॒ख्य॑क्र॒तुभ्यां॑ च॒र॒ख्य॑भ्यां॒ श्रो॒त्राभ्या॑मा॒त्मनो॑ऽङ्गे॑भ्य॒

आयुषोऽन्तरैति ताजक्प्र धन्वति॥१०॥

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा आंमयावी पञ्चत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

स्फ्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः।
यज्ञिया यज्ञकृतः स्थ ते मास्मिन् यज्ञ उप ह्यध्वमुप मा
द्यावापृथिवी ह्वेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उप
यज्ञ उप मा होत्रा उपह्वे ह्वन्तान्नमोऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा
यशोऽर्यादित्याहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो वै मखः॥११॥

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनो-
ऽनात्यै नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा
एव नमडस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नम इन्द्राय मखघ्न
इन्द्रियम्मे वीर्यम्मा निर्वधीरिति होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त
इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय या वै॥१२॥

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्सर्पति न
सदस्यार्तिमार्च्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहेता वै देवताः
सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्सर्पति न सदस्यार्तिमार्च्छति
दृढे स्थः शिथिरे समीची माहंसस्पातु सूर्यो मा देवो
दिव्यादहंसस्पातु वायुरन्तरिक्षात्॥१३॥

अग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवी

द्वारौ मा मा सं ता॑प्तम् नमः सद॑से नमः सद॑सस्पत॑ये
 नमः सखी॑नां पुरो॑गाणां चख्यु॑षे नमो दि॒वे नमः पृथि॑व्या
 अहे॑ दैधिष॒व्योदत॑स्तिष्ठा॒न्यस्य॒ सद॑ने सीद॒ योऽस्मत्पा॑क॒तर॒
 उन्नि॑वत॒ उदु॑द्वत॑श्च गेष॒म्पात॑म्मा॑ द्यावापृथि॒वी अ॒द्याहः॒ सदो॒ वै
 प्र॒सर्प॑न्तम्॥१४॥

पि॒तरोऽनु॒ प्र सर्प॑न्ति॒ त ए॑नमीश्व॒रा हि॑सि॒तोः सदः॑ प्र॒सृप्य॑
 दखि॑णा॒र्धम्परे॑ख्ये॒ताग॑न्त॒ पितरः॑ पि॒तृमा॑न॒हं युष्मा॑भिर्भूयास॑
 सुप्र॑जसो॒ मया॑ यूय॒म्भूया॑स्तेति॒ तेभ्य॑ ए॒व न॑म॒स्कृत्य॒ सदः॑ प्र
 सर्प॑त्या॒त्मनोऽना॑त्यै॥१५॥

मुखो वा अन्तरि॑ख्यात्प्र॒सर्प॑न्त॒त्रय॑स्त्रि॑शच्च॥४॥ [४]

भ॒ख्येहि॒ मा वि॑श दी॒र्घायु॑त्वाय॑ श॒तनु॑त्वाय॑ रा॒यस्पोषा॑य॒ वर्च॑से
 सुप्र॑जा॒स्त्वायेहि॑ वसो॒ पुरो॑वसो॒ प्रियो॑ मे॒ हृदो॑ऽस्य॒श्विनो॑स्त्वा
 बा॒हुभ्या॑ः स॒ध्यास॑म् नृच॒ख्यसं॑ त्वा दे॒व सोम॑ सुच॒ख्या अव॑
 ख्ये॒षम् म॒न्द्राभि॑भूतिः॒ केतु॑र्य॒ज्ञानां॑ वाग्जु॑षा॒णा सोम॑स्य तृप्यतु
 म॒न्द्रा स्व॑र्वा॒च्यदि॑तिरना॒हत॑शी॒र्ष्णी वाग्जु॑षा॒णा सोम॑स्य तृप्य॒त्वेहि॑
 वि॒श्वच॑र॒षणे॥१६॥

श॒म्भूर्मयो॑भूः स्व॒स्ति मा॑ हरि॒वर्ण॑ प्र च॒रु क्र॑त्वे द॒ख्याय॑
 रा॒यस्पोषा॑य सु॒वीर॑ता॒यै मा मा॑ राज॒न्वि बी॑भिषो॒ मा मे॒ हार्दि॑
 त्विषा॑ व॒धीः। वृष॑णे॒ शुष्मा॑यायु॒षे वर्च॑से॥ वसु॑म॒द्रण॑स्य सोम॑

देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य
नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
भर्षयामि रुद्रवद्वणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य
सवनस्य त्रिष्टुच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य॥१७॥

पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भर्षयाम्यादित्यवद्वणस्य
सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दस
इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
भर्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम्। भवा
वाजस्य संगथे। हिन्वं मे गात्रा हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः।
शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिमति॥१८॥

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादर्शम् ज्योतिरविदाम
देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य।
यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः।
पुनरग्निश्चख्पुनरात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना युवं चख्पुरा
धत्तमख्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य॥१९॥

शस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
भर्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च। एतत्तै
तत् ये च त्वामन्वेतत्तै पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो
यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय
नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः॥२०॥

स्वधा॒यै नमो॑ वः पि॒तरो म॒न्यवे नमो॑ वः पि॒तरो घो॒राय॒ पि॒तरो
नमो॑ वो॒ य ए॒तस्मिँल्लो॑के स्थ युष्मा॑स्तेऽनु॒ येऽस्मिँल्लो॑के मां तेऽनु॒
य ए॒तस्मिँल्लो॑के स्थ यू॒यं तेषां॑ वसि॑ष्ठा भूयास्त॒ येऽस्मिँल्लो॑केऽहं
तेषां॑ वसि॑ष्ठो भूयास॒म् प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो वि॒श्वा जा॒तानि॒
परि॒ ता ब॑भूव॥ २१॥

यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो
रयी॒णाम्। दे॒वकृ॑त॒स्यैन॑सोऽव॒यज॑नमसि॒ मनु॑ष्य॒कृत॒स्यैन॑सोऽ-
व॒यज॑नमसि॒ पि॒तृकृ॑त॒स्यैन॑सोऽव॒यज॑नमस्य॒प्सु धौ॑तस्य॒ सोम॑ दे॒व
ते नृ॒भिः सु॒तस्ये॑ष्टय॒जुषः॑ स्तु॒तस्तो॑मस्य॒ शस्तो॑क्थस्य॒ यो भ॒र्खो
अ॑श्व॒सनि॒र्यो गो॑सनि॒स्तस्य॑ ते पि॒तृभि॑र्भ॒र्खंकृ॑त॒स्योप॑हूत॒स्योप॑हूतो
भ॒र्खया॑मि॥ २२॥

वि॒श्वच॑र॒पणे॑ त्रि॒ष्टुप्छ॑न्दस॒ इन्द्र॑पीतस्य॒ नरा॑श॒संपी॑तस्याति॒ स्तुत॑स्तोमस्य॒ जीवा॑य॒ नमो॑ वः पि॒तरो
ब॑भूव॒ चतु॑श्च॒त्वारि॑श॒च॥ ५॥

[५]

म॒हीना॒मप्यो॑ऽसि॒ वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ त॒नूर॑ऋ॒ध्यास॑म॒द्य पृ॑षतीनां॒
ग्र॒ह्मपृ॑षतीनां॒ ग्र॒होऽसि॑ वि॒ष्णोर्हृ॑दयम॒स्येक॑मिष॒ विष्णु॑स्त्वानु॒ वि
च॑क्रमे भूति॒र्द्धा घृ॑तेन॒ वर्ध॑तां॒ तस्य॑ मे॒ष्टस्य॑ वी॒तस्य॑ द्रवि॒णमा॑
ग॒म्याज्ज्योति॑रसि॒ वैश्वान॑र॒मृष्ट्रि॑यै दु॒ग्धम् याव॑ती॒ द्यावा॑पृथि॒वी
म॑हित्वा याव॑च्च स॒प्त सि॒न्धवो॑ वि॒तस्थुः॑। ताव॑न्तमिन्द्र॒ ते॥ २३॥

ग्र॒हः स॒होर्जा॑ गृ॒ह्णाम्य॑स्तृ॒तम्। यत्कृ॑ष्णशकुनः पृष॒दाज्य॑म॒वमृ॑शेच॒

अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छाऽवमृशेच्चतुष्पादो- ऽस्य पशवः
 प्रमायुकाः स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै
 पृषदाज्यम्पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यं
 स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति पशून्नेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै
 पृषदाज्यम्प्राणो वै॥२४॥

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति
 प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यम्प्राणः
 पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः
 शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनैः प्राणं निर्मिमीते वि
 वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति वैष्णव्यर्चा
 पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञं सं तनोति॥२५॥

ते पृषदाज्यम्प्राणो वै योनैः प्राणन्वाविंशतिश्च॥६॥ [६]

देव सवितरेतत्ते प्राहु तत्प्र च सुव प्र च यज्ञ
 बृहस्पतिर्ब्रह्मायुष्मत्या ऋचो मा गात तनूपाथ्साम्नः सत्या
 व आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत
 देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जम्मह्यं स्तुतं दुहामा
 मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रम्॥२६॥

अस्यूर्जम्मह्यं शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं

गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुख्षीमहि प्रजामिषम्। सा मे
सत्याशीर्देवेषु भूयात् ब्रह्मवर्चसम्मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स आ
बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मा
अधिपतीन्करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्। यज्ञो वा वै॥२७॥

यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुहे स यः स्तुतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान्
यजते तं यज्ञो दुहे स इष्ट्वा पापीयान्भवति य एनयोर्दोहं
विद्वान् यजते स यज्ञं दुहे स इष्ट्वा वसीयान्भवति स्तुतस्य
स्तुतमस्यूर्जम्मह्यं स्तुतं दुहामा मां स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य
शस्त्रमस्यूर्जम्मह्यं शस्त्रं दुहामा मां शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहैष
वै स्तुतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान् यजते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा
वसीयान्भवति॥२८॥

शस्त्रैः शस्त्रन्दुहान्द्राविंशतिश्च॥७॥

[७]

श्येनाय पत्वने स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमो
विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमः परिधये
जनप्रथेनाय स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नम ऊर्जे होत्राणां
स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमः पर्यसे होत्राणां स्वाहा
वदथस्वयमभिगूर्ताय नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय
नम ऋतमृतपाः सुवर्वादथस्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय
नमस्तुम्पन्तां होत्रा मधोर्धृतस्य यज्ञपतिमृषय एनसा॥२९॥

आहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुत्प्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप
 तौ रराध। सं नस्ताभ्याः सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो
 अस्त्वेभ्यः। चख्षुष एषाम्मनसश्च संधौ बृहस्पतये महि षद्भुमन्नमः।
 नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्माननन्यान्त्सोमपान्मन्यमानः।
 प्राणस्य विद्वान्त्समरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं
 विश्वकर्मन्॥ ३०॥

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भूख्यन्तो न वसून्यानृहुः। यानग्रयो-
 ऽन्वतप्यन्त धिष्णिंया इयं तेषामवया दुरिष्ट्यै स्विष्टिं नस्तां
 कृणोतु विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन्
 यज्ञकृतो यज्ञकामाः सुदेवा अकामा वो दख्णिणां न नीनिम
 मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट। यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे
 दख्णिण्यास्तेभ्यो यो दख्णिणां न॥ ३१॥

नयेदैभ्यो वृश्चेत यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
 तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत यमाशिरा दम्पती
 वाममंश्रुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरपा
 एधते गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममंश्रुतामरिष्टो रायः सचताः
 समोकसा। य आसिचिथ्सदुग्धं कुम्भ्या सहेष्टेन यामन्नमति जहातु
 सः। सर्पिर्ग्रीवी॥ ३२॥

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य। सहजानिर्यः
 सुमखस्यमान् इन्द्रायाशिरः सह कुम्भ्यादात्। आशीर्म ऊर्जमुत

सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणं५ सवर्चसम्। संजयन्खेत्राणि
सहसाहमिन्द्र कृण्वानो अन्याः अधरान्त्सपत्नान्। भूतमसि भूते
मां धा मुखमसि मुखम्भूयासम् द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि
विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः॥ ३३॥

प्र च्यावयन्तु दिवि देवान्द५हान्तरिख्ये वयांसि
पृथिव्याम्पार्थिवान्ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि। यथा
नः सर्वमिज्जगदयख्यम्५ सुमना असत्। यथा न इन्द्र इद्विशः
केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्विशोऽस्माकं
केवलीरसन्॥ ३४॥

एनसा विश्वकर्मन् यो दखिष्णां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारि५शच्च॥८॥ [८]

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थंशा
इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यख्यराणि त्रिपदा गायत्री
गायत्रम्प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं
वाचीत्याह माध्यंदिनं५ सवनम्प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यख्यराणि
चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं५ सवनं त्रिष्टुभैव माध्यंदिने सवने
वज्रमन्तर्धत्ते॥ ३५॥

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यख्यराणि
सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रेणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनम्प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियम्माध्यंदिने
सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्तंशा इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य
त्रीण्येतान्यखराणि॥ ३६॥

त्रिपदा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्प्रातःसवन एव
प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः
प्रातःसवनं तेज एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्तं वाचीत्याह
माध्यंदिनं सवनम्प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यखराणि चतुष्पदा
त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनम्माध्यंदिन एव सवने प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियम्माध्यंदिनं
सवनम्॥ ३७॥

इन्द्रियमेव माध्यंदिने सवन आत्मन्धत्त उक्तं वाचीन्द्रायेत्याह
तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यखराणि सप्तपदा शक्करी
शाक्कराः पशवो जागतां तृतीयसवनं तृतीयसवन एव
प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगती
पशवस्तृतीयसवनम्पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते यद्वै
होताध्वर्युमभ्याह्वयत आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्न॥ ३८॥

अपहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोसा मोद
इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप हते यथा वा आयताम्प्रतीख्यत
एवमध्वर्युः प्रतिगुरम्प्रतीख्यते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया

समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चाल्लुप्येत यथा धावञ्छो हीयते तादृगेव
तत्प्रबाहुगवा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ एवोद्गातृणाम्॥३९॥

ऋचः प्रणव उक्थशः५सिनां प्रतिगुरोऽध्वर्यूणाम् य एवं
विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्यं प्रजायां वाजी जायत
इयम्वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शः५संत्यस्या एव तद्धोता नैत्यास्त
इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या
एव तदध्वर्युर्नैति॥४०॥

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः
शः५सन्ति तस्मादितःप्रदानं देवा उप जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति
तस्मादमुतःप्रदानम्मनुष्या उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः शः५सन्ति
प्रत्यङ्गिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः५ रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा
जायन्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराडा
वर्तते वज्रमेव तन्नि करोति॥४१॥

सर्वने वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियमार्ग्यन्दिनः५ सर्वन्त्रोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ

च॥९॥ [९]

उपयामगृहीतोऽसि वाख्यसदसि वाक्पाभ्यां त्वा
ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतो-
ऽस्यृतसदसि चख्युष्पाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य
ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपा-

भ्यां॑ त्वा ऋतुपाभ्यामस्य॑ यज्ञस्य॑ ध्रुवस्याध्यर्ख्याभ्यां॑ गृह्णामि
देवेभ्य॑स्त्वा विश्वदे॒वेभ्य॑स्त्वा विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यो॑ विष्ण॑वुरुक्रमैष
ते सोम॑स्त॒ र॒ख्णस्व॥४२॥

तं ते॑ दुश्च॒ख्या मा॒वं ख्य॑त् मयि॑ वसुः॑ पुरो॒वसु॑र्वाक्पा वाच॑म्मे
पाहि॑ मयि॑ वसु॑र्विद॒द्वसु॑श्चख्युष्पाश्चख्यु॑र्मे पाहि॑ मयि॑ वसुः॑ संयद्वसुः॑
श्रोत्र॑पाः श्रोत्र॑म्मे पाहि॑ भूर॑सि श्रेष्ठो॑ रश्मीनाम्प्राण॑पाः प्राण॑म्मे पाहि॑
धूर॑सि श्रेष्ठो॑ रश्मीनाम॑पानपा अ॑पान॒म्मे पाहि॑ यो न॑ इन्द्र॒वायू
मित्रा॑वरुणाव॒श्विनाव॑भिदास॑ति भ्रातृ॑व्य उत्पि॑पीते शुभ॒स्पती इ॒दम॑हं
तमध॑रम्पादयामि॒ यथेन्द्रा॑हमु॒त्तम॑श्चेत॒यानि॑॥४३॥

र॒क्षस्व॒ भ्रातृ॑व्य॒स्योद॑श च॥१०॥ [१०]

प्र सो अ॒ग्ने तवो॒तिभिः॑ सु॒वीरा॑भिस्तरति॒ वाज॑कर्मभिः। यस्य॑
त्व॒ र॒ख्यमा॑वि॒थ। प्र होत्रे॑ पू॒र्व्यं वचो॑ऽग्नये॑ भरता बृ॒हत्। वि॒पां
ज्योती॑र॒षि बिभ्र॑ते न वे॒धसे॑। अ॒ग्ने त्री ते॒ वाजि॑ना॒ त्री ष॒धस्था॑
ति॒स्रस्ते॑ जि॒ह्वा ऋ॒तजा॑त पू॒र्वीः। ति॒स्र उ॑ ते त॒नुवो॑ दे॒ववा॑ता॒स्ताभि॑र्नः
पाहि॑ गिरो॒ अप्र॑युच्छन्। सं वा॑ कर्मणा॒ समि॑षा॥४४॥

हि॒नोमीन्द्रा॑विष्णू॒ अप॑स॒स्पारे॒ अस्य॑। जुषे॒थां य॒ज्ञं द्रवि॑णं च
ध॒त्तम॑रि॒ष्टैर्नः॑ प॒थिभिः॑ पा॒रय॑न्ता। उ॒भा जि॑ग्यथु॒र्न परा॑ जयेथे॒ न
परा॑ जिग्ये क॒तर॑श्च॒नैर्नोः॑। इन्द्र॑श्च विष्णो॒ यदप॑स्पृ॒धेथां॑ त्रेधा॒ सह॑स्रं
वि तदै॑रयेथाम्। त्री॒ण्यायू॑र॒षि तव॑ जा॒तवे॑दस्ति॒स्र आ॒जानी॑रु॒षस॑स्ते

अग्ने। तामिर्देवानामवो यखि विद्वानथ॥४५॥

भ॒व॒ यज॑मानाय॒ शं योः। अ॒ग्नि॒स्त्रीणि॑ त्रिधातून्या ख्वेति वि॒दथा॑
क॒विः। स त्री॑रेकादशा॒ इह॑। यख्यच्च पि॒प्रय॑च्च नो विप्रो॑ दूतः
परि॑ष्कृतः। नभ॑न्तामन्य॒के संमे॑। इन्द्रा॑विष्णू दृ॒हिताः॑ शम्बर॑स्य
नव॑ पुरो॑ नव॒तिं च॑ श्रथिष्टम्। श॒तं वर्चि॑नः॒ सहस्रं॑ च सा॒क॒ ह॒थो
अ॒प्र॒त्यसु॑रस्य वी॒रान्। उ॒त मा॒ता म॑हिषमन्वे॒नद॑मी त्वा॑ ज॒हति॑
पुत्र॑ दे॒वाः। अथा॑ब्रवीद्वृ॒त्रमिन्द्रो॑ हनि॒ष्यन्त्सखे॑ विष्णो वित॒रं वि॑
क्र॑मस्व॥४६॥

इषाऽथ त्वा त्रयोदश च॥११॥ [११]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अ॒पां वा॒युर॑सि प्रा॒णो ना॑म॒ देवा॑ वै यद्य॒ज्ञेन॑ न प्र॒जाप॑तिर्दे॒वासुरा॑ना॒युर्दा
ए॒तय्यु॑वा॒न॒ सूर्यो॑ दे॒व इ॒दवा॑मेकादश॥११॥ अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसु छन्द॑सां वी॒र्यं मा॒तरं॑ च ष॒ट्विंशत्॥३६॥

अग्ने तेजस्वि॒श्चिकि॑तुषे॒ दधातु॥ [१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अग्ने॑ तेजस्वि॒न्तेज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒स्तेज॑स्वन्त॒म्मामा॑युष्मन्तं
वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु दी॒ख्यायै॑ च त्वा॒ तप॑सश्च तेज॑से जुहोमि
तेजो॑वि॒दसि॑ तेजो॑ मा॒ मा हा॑सीन्माऽहं तेजो॑ हा॒सिष॑म्मा मां तेजो॑
हासी॑दिन्द्रो॒जस्वि॑न्नो॒जस्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒ ओज॑स्वन्त॒म्मामा॑युष्मन्तं

वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु ब्रह्मणश्च त्वा ख्वत्रस्य च॥१॥

ओजसे जुहोम्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो
हासिषम्मा मामोजो हासीत्सूर्य भ्राजस्विभ्राजस्वी त्वं
देवेषु भूया भ्राजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु
वायोश्च त्वाऽपां च भ्राजसे जुहोमि सुवर्विदसि सुवर्मा मा
हासीन्माह९ सुवर्हासिषम्मा मा९ सुवर्हासीन्मयि मेधाम्मयि
प्रजाम्मय्यग्निस्तेजो दधातु मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मयीन्द्र इन्द्रियं
दधातु मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मयि सूर्यो भ्राजो दधातु॥२॥

ख्वत्रस्य च मयि त्रयोविंशतिश्च॥१॥ [१]

वायुर्हिं कर्ताऽग्निः प्रस्तोता प्रजापतिः साम बृहस्पतिरुद्गाता
विश्वे देवा उपगातारो मरुतः प्रतिहर्तार इन्द्रो निधनं ते देवाः
प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वेतद्वै सर्वमध्वर्युरुपाकुर्वन्नुद्गातृभ्य
उपाकरोति ते देवाः प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वित्याहैतदेव
सर्वमात्मन्धत् इडा देवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानि
श९सिषद्विश्वे देवाः॥३॥

सूक्तवाचः पृथिवि मातर्मा मां हि९सीर्मधुं मनिष्ये मधुं
जनिष्ये मधुं वरख्यामि मधुं वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो
वाचमुद्यास९ शुश्रूषेण्याम्मनुष्येभ्यस्तम्मा देवा अंवन्तु शोभायै

पितरोऽनु मदन्तु॥४॥

शः१सिषद्विश्वे देवा अष्टाविंशतिश्च॥२॥ [२]

वसंवस्त्वा प्र वृहन्तु गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः प्रियम्पाथ
उपैहि रुद्रास्त्वा प्र वृहन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियम्पाथ
उपैह्यादित्यास्त्वा प्र वृहन्तु जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानां
प्रियम्पाथ उपैहि मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि भून्दासु
कोतनासु नूतनासु रेशीषु मेषीषु वाशीषु विश्वभृत्सु माध्वीषु
ककुहासु शक्करीषु॥५॥

शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि शुक्रं ते शुक्लेण गृह्णाम्यहो
रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः। आऽस्मिन्नुग्रा अचुच्यवुर्दिवो धारा
असञ्चता ककुहः रूपं वृषभस्य रोचते बृहत्सोमः सोमस्य
पुरोगाः शुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः। यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै
ते सोम सोमाय स्वाहोशित्कं देव सोम गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः॥६॥

प्रियम्पाथो अपीहि वशी त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य
प्रियम्पाथो अपीह्यस्मत्सखा त्वं देव सोम जागतेन छन्दसा
विश्वेषां देवानां प्रियम्पाथो अपीह्या नः प्राण एतु परावत
आन्तरिक्षादिवस्परि। आयुः पृथिव्या अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा।
इन्द्राग्नी मे वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो बृहस्पतिः। वर्चो मे विश्वे
देवा वर्चो मे धत्तमश्विना। दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्माणि वेरु

तत्। परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्॥७॥

शक्रोप्यग्नेर्वहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

एतद्वा अ॒पां ना॒म॒धेयं॑ गु॒ह्यं यदा॑धा॒वा मा॒न्दा॑सु ते शु॒क्र शु॒क्रमा॑
धू॒नोमी॒त्याहा॒पामे॒व ना॒म॒धेये॑न गु॒ह्येन॑ दि॒वो वृ॒ष्टि॒मव॑ रु॒द्धे शु॒क्रं
ते शु॒क्रेण॑ गृ॒ह्णामी॒त्याहै॒तद्वा अ॒हो रू॒पं यद्वा॒त्रिः सूर्य॑स्य र॒श्मयो॑
वृ॒ष्ट्या ई॒शते॒ऽहं ए॒व रू॒पेण॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभि॑र्दि॒वो वृ॒ष्टिं च्या॒वय॑त्या॒
ऽस्मि॑न्नु॒ग्राः॥८॥

अ॒चु॒च्यवु॒रित्या॑ह यथा॒यजु॒रेवै॒तत्क॑कु॒हं रू॒पं वृ॒षभ॑स्य रोचते
बृ॒हदि॒त्याहै॒तद्वा अ॑स्य क॒कुहं॑ रू॒पं यद्वृ॑ष्टी रू॒पेणै॒व वृ॒ष्टि॒मव॑ रु॒द्धे
यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॑ जा॒गृवी॒त्याहै॑ष ह॒ वै ह॒विषा॑ ह॒विर्य॑जति॒ यो॒
ऽदा॑भ्यं गृही॒त्वा सो॒माय॑ जु॒होति॑ परा॒ वा ए॒तस्या॑युः प्रा॒ण ए॑ति॥९॥

योऽ॑ंशुं गृ॒ह्णात्या॑ नः प्रा॒ण ए॑तु परा॒वत॑ इत्या॒हायु॑रे॒व
प्रा॒णमा॑त्म॒न्यत्ते॑ऽमृतं॒मसि॑ प्रा॒णाय॑ त्वेति॒ हिर॑ण्य॒मभि॑ व्य॒नित्य॑मृतं
वै हिर॑ण्य॒मायुः॑ प्रा॒णोऽमृ॑ते॒नैवा॑यु॒रात्म॒न्यत्ते॑ श॒तमा॑न॒म्भव॑ति श॒तायुः॑
पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति तिष्ठ॑त्य॒प उप॑ स्पृशति॒ भेष॑जं
वा आपो॑ भेष॒जमे॒व कु॑रुते॥१०॥

उ॒ग्रा ए॒त्याप॒स्त्रीणि॑ च॥४॥ [४]

वा॒युर॑सि प्रा॒णो ना॒म स॒वितु॑राधि॒पत्ये॑ऽपान॒म्मे दा॑श्चखु॒रसि॑
श्रो॒त्रं ना॒म धा॒तुराधि॑पत्य॒ आयु॑र्मे दा रू॒पम॑सि॒ वर्णो॑ ना॒म

बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजाम्मे दा ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याधिपत्ये
 र्षत्रम्मे दा भूतमसि भव्यं नामं पितृणामाधिपत्येऽपामोषधीनां
 गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य॥११॥

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा सत्यायुतस्य
 त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं च भव्यं चासृजत्
 तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसाऽपश्यत्तया वै स
 पृथ्वीन्कामानसृजत् तत्पृथ्वीनाम्पृथ्विम् यत्पृथ्वीं गृह्यन्ते पृथ्वीनेव
 तैः कामान् यजमानोऽवं रुद्धे वायुरसि प्राणः॥१२॥

नामेत्याह प्राणापानावेवावं रुद्धे चरष्युरसि श्रोत्रं
 नामेत्याहायुरेवावं रुद्धे रूपमसि वर्णो नामेत्याह प्रजामेवावं
 रुद्ध ऋतमसि सत्यं नामेत्याह र्षत्रमेवावं रुद्धे भूतमसि भव्यं
 नामेत्याह पशवो वा अपामोषधीनां गर्भः पशूनेव॥१३॥

अवं रुद्ध एतावद्वै पुरुषम्परितस्तदेवावं रुद्ध ऋतस्य
 त्वा व्योमन इत्याहेयं वा ऋतस्य व्योमेमामेवाभि जयत्यृतस्य
 त्वा विभूमन इत्याहान्तरिर्ष्वष्टौ ऋतस्य विभूमान्तरिर्ष्वमेवाभि
 जयत्यृतस्य त्वा विधर्मण इत्याह द्यौर्वा ऋतस्य विधर्म दिवमेवाभि
 जयत्यृतस्य॥१४॥

त्वा सत्यायेत्याह दिशो वा ऋतस्य सत्यं दिश एवाभि
 जयत्यृतस्य त्वा ज्योतिष इत्याह सुवर्गो वै लोक ऋतस्य ज्योतिः

सुवर्गमेव लो॒कम॒भि ज॑यत्येताव॑न्तो॒ वै दे॒वल॒ोका॒स्ताने॒वाभि॑ ज॑यति
दश॒ सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑खरा वि॒राडन्न॑ वि॒राड्विरा॑ज्येवान्नाद्ये॒ प्रति॑
तिष्ठति॥१५॥

व्योमन ऋतस्य प्राणः पशूनेव विधर्म दिवमेवाभि जयत्यृतस्य षट्वारिंशच्च॥५॥ — [५]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेन॒ नावा॑रु॒न्धत॒ तत्प॑रै॒रवा॑रु॒न्धत॒ तत्प॑रा॒णाम्प॑रत्वम्
यत्प॑रे॒ गृह्य॑न्ते॒ यदे॒व य॒ज्ञेन॒ नाव॑रु॒न्धे त॑स्याव॑रु॒द्धौ य॒मप्र॑थ॒मं
गृ॒ह्णाती॒ममे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यति॒ यं द्वि॒तीय॑म॒न्तरि॑ख्यं तेन॒
यं तृ॒तीय॑म॒मुमे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यति॒ यदे॒ते गृ॒ह्यन्त॑ ए॒षां
लो॒काना॑म॒भिजि॑त्यै॥१६॥

उत्त॑रेष्वहःस्व॒मुतो॒र्वाश्चो॑ गृह्यन्तेऽभि॒जित्यै॒वेमा॒ल्लो॒कान्पुन॑रि॒मं
लो॒कम्प्र॑त्यव॑रोहन्ति॒ यत्पूर्वे॑ष्वहःस्वि॒तः परा॑श्चो गृह्यन्ते॒ तस्मा॑दितः
परा॑श्च इ॒मे लो॒का यदुत्त॑रेष्वहःस्व॒मुतो॒र्वाश्चो॑ गृह्यन्ते॒ तस्मा॑द॒मुतो॒-
र्वाश्च॑ इ॒मे लो॒कास्त॑स्मा॒द- या॑तयाम्नो लो॒कान्म॑नु॒ष्या उप॑
जी॒वन्ति॒ ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद॒द्ध्य ओष॑धयः
सम्भ॑वन्त्योष॑धयः॥१७॥

म॒नु॒ष्याणा॑म॒न्नम्प्र॑जाप॑तिम्प्र॒जा अनु॒ प्र जा॑यन्त॒ इति॑
परा॑न॒न्विति॑ ब्रूयाद्यद्गृह्णात्य॒द्ध्यस्त्वौष॑धीभ्यो गृह्णा॒मीति॑ तस्मा॑द॒द्ध्य
ओष॑धयः सम्भ॑वन्ति॒ यद्गृह्णा॑त्योष॑धीभ्यस्त्वा प्र॒जाभ्यो॑ गृह्णा॒मीति॑
तस्मा॑दोष॑धयो म॒नु॒ष्याणा॑म॒न्नम् यद्गृह्णा॑ति प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जाप॑तये

गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिम्प्रजा अनु प्र जायन्ते॥१८॥

अभिजित्या ओषधयोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥६॥ [६]

प्रजापतिर्देवासुरानंसृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दांसि
ते विष्वञ्चो व्यक्रामन्त्सोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि
ते देवा अमन्यन्तामी वा इदमभूवन् यद्वयं स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः
प्र दास्यामीति स छन्दसां वीर्यम्॥१९॥

आदाय तदैभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दांस्यपाक्रामञ्छन्दांसि
यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा श्रावयास्तु
श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो
भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कमध्वर्युरा श्रावयतीति छन्दसां
वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै॥२०॥

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो
य एवं वेद सर्वार्यैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो
वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ
संस्थातोरित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव
तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो नमति॥२१॥

स छन्दसांवीर्यं एव तदष्टौ च॥७॥ [७]

आयुर्दा अंग्रे हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरधि।
 घृतम्पीत्वा मधु चारु गव्यम्पितेव पुत्रमभि रंख्यतादिमम्। आ
 वृश्च्यते वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः शृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत
 अंग्रे हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहयादाहुत्यैवैनौ शमयति
 नार्तिमार्च्छति यजमानो यत्कुसीदम्॥२२॥

अप्रतीत्तम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव
 सन्निरवदये तदेतत्तदंग्रे अनृणो भवामि। विश्वलोप विश्वदावस्य
 त्वासञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः। ते नः कृण्वन्तु
 भेषजं सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो नभसा पुरः सङ्स्फानो
 अभि रंख्यतु। गृहाणामसंमर्त्यै बहवो नो गृहा असन्। स त्वं
 नः॥२३॥

नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि
 पुनर्नो रयिमा कृधि। देवं सङ्स्फान सहस्रपोषस्यैशिषे स नो
 रास्वाज्यानिं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
 अग्निर्वाव यम इयं यमी कुसीदं वा एतद्यमस्य यजमान आ दत्ते
 यदोषधीभिर्वेदिं स्तृणाति यदनुपौष्य प्रयायाद्रीवबद्धमेनम्॥२४॥

अमुष्मिँल्लोके नैनीयेरन् यत्कुसीदमप्रतीत्तम्मयीत्युपौषतीहैव
 सन् यमं कुसीदं निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमेति यदि मिश्रमिव
 चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्यै जुहयादेष वा अग्निर्वैश्वानरो यत्प्रदाव्यः

स ए॒वैनं॑ स्वद॒यत्य॑हा॒ वि॒धान्या॑मेकाष्ट॒काया॑मपू॒पं चतुः॑शरावम्प॒क्त्वा
प्रा॒तरे॒तेन॑ क॒ख्यमु॑पौषेद्यदि॥ २५॥

दह॑ति पु॒ण्य॒सम॑म्भवति॒ यदि॒ न दह॑ति पा॒प॒सम॑मे॒तेन॑ ह
स्म॒ वा ऋ॑षयः पु॒रा वि॒ज्ञाने॑न दी॒र्घस॒त्रमु॑प॒ यन्ति॒ यो वा
उ॒पद्र॑ष्टारमु॒पश्रो॑तार॒मनु॑ख्या॒तारं॑ वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॒मुष्मि॑ल्लो॒क
इ॒ष्टापूर्ते॑न॒ गच्छ॑तेऽग्नि॒र्वा उ॒पद्र॑ष्टा वा॒युरु॑पश्रो॒ताऽऽदि॒त्यो-
ऽनु॑ख्या॒ता तान्॑ य ए॒वं वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॒मुष्मि॑ल्लो॒क इ॒ष्टापूर्ते॑न॒
गच्छ॑तेऽयं नो॒ नभ॑सा पु॒रः॥ २६॥

इत्या॑हाऽग्नि॒र्वै नभ॑सा पु॒रोऽग्नि॑मे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॒ स
त्वं नो॑ नभ॒सस्प॑त॒ इत्या॑ह वा॒युर्वै नभ॑स॒स्पति॑र्वा॒युमे॒व तदा॑है॒तन्मे॑
गोपा॒येति॒ देव॑ स॒ऽस्फा॑नेत्या॒हासौ॑ वा आ॒दि॒त्यो दे॒वः स॒ऽस्फा॑नं
आदि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॥ २७॥

कु॒सी॒दन्त्व॑न्नं ए॒नमो॑षेद्यदि॒ पुर॑ आ॒दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॥ ८॥ [८]

ए॒तं यु॒वा॒न॒म्प॒रि॑ वो द॒दामि॑ ते॒न क्री॑ड॒न्ती॒श्वर॑त प्रि॒येण॑। मा नः॑
शा॒प्त ज॒नुषा॑ सु॒भागा॑ रा॒यस्पो॑षेण॒ समि॑षा म॒देम॑। नमो॑ म॒हिम्न॑ उ॒त
च॒ख्युषे॑ ते म॒रुता॑म्पि॒तस्त॑द॒हं गृ॑णामि। अ॒नु म॒न्यस्व॑ सु॒यजा॑ य॒जाम्
जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु ह॒व्यम्। दे॒वाना॑मेष उ॒पना॑ह आ॒सीद॒पां गर्भ॑
ओष॑धीषु न्य॒क्तः। सोम॑स्य द्र॒प्सम॑वृणी॒त पू॒षा॥ २८॥

बृ॒हन्न॑द्रि॒रभ॑व॒त्तदे॑षाम्। पि॒ता व॒त्सना॑म्पति॒रघ्नि॑याना॒मथो॑ पि॒ता

मंहतां गर्गराणाम्। व॒थ्सो ज॒रायुं प्रति॒धुक्पी॒यूषं आ॒मि॒ख्या मस्तु॑
घृ॒तम॑स्य॒ रेतः॑। त्वां गावो॑ऽवृणत रा॒ज्याय॒ त्वां ह॑वन्त म॒रुतः॑
स्व॒र्काः। वर्ष्म॑न्ख॒त्रस्य॑ क॒कुभिं शिश्रि॑याणस्ततो॑ न उ॒ग्रो वि भ॑जा
वसू॑नि। व्य॒द्धेन॒ वा ए॒ष प॑शुना॑ यजते॒ यस्यै॑तानि॒ न क्रि॒यन्त॑ ए॒ष
ह त्वै॑ समृद्धेन यजते॒ यस्यै॑तानि॒ क्रि॒यन्त॑॥२९॥

पूषा क्रियन्त एषोऽष्टौ च॥९॥ [९]

सूर्यो॑ दे॒वो दि॒विष॑द्भ्यो॑ धा॒ता ख॒त्राय॑ वा॒युः प्र॒जाभ्यः॑।
बृह॑स्पति॒स्त्वा प्र॒जाप॑तये॒ ज्योति॑ष्मतीं जुहोतु। यस्या॑स्ते
हरि॑तो॒ गर्भो॑ऽथो॒ योनि॑र्हि॒र॒ण्ययी॑। अङ्गान्य॑हु॒ता यस्यै॑ तां दे॒वैः
सम॑जीगमम्। आ वर्त॑न वर्तय॒ नि नि॑वर्तन वर्तयेन्द्र॑ नर्दबुद।
भूम्या॑श्चत॑स्रः प्र॒दिश॑स्ताभिरा वर्त॑या पुनः॑। वि ते॑ भिनन्नि॒ तक्र॑रीं
वि योनिं॑ वि ग॒वीन्यौ॑। वि॥३०॥

मा॒तरं॑ च पु॒त्रं च॒ वि गर्भं॑ च ज॒रायुं॑ च। ब॒हिस्ते॑ अस्तु बालि॒ति।
उ॒रु॒द्र॒प्सो वि॒श्वरूप॑ इ॒न्दुः प॑वमानो॒ धीर॑ आ॒नञ्ज॑ गर्भम्। ए॒कप॑दी
द्वि॒पदी॑ त्रि॒पदी॑ चतु॑ष्पदी॒ पञ्च॑पदी॒ षट्प॑दी स॒प्तप॑द्यष्टा॒पदी॑ भुव॒नानु॑
प्रथ॑ता॒ स्वाहा॑। म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न इ॒मं य॒ज्ञमि॑मि॒ख्यता॑म्।
पि॒पृतां॑ नो॒ भरी॑मभिः॥३१॥

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

इ॒दं वा॑मा॒स्ये ह॒विः प्रि॒यमि॑न्द्राबृहस्पती। उ॒क्थ॑म्मद॑श्च शस्यते।

अ॒यं वा॒म्परि॑ षिच्यते॒ सोमं॑ इन्द्रा॒बृहस्पती॑। चारु॒र्मदा॑य पी॒तये॑।
 अ॒स्मे इन्द्रा॒बृहस्पती॑ र॒यिं ध॑त्त॒ः शत॑ग्विनम्। अ॒श्वान्तः॑
 सह॒स्रिणम्। बृह॒स्पति॑र्नः परि॑ पातु प॒श्चादु॒तोत्तर॑स्मा॒दध॑रादघा॒योः।
 इन्द्रः॑ पु॒रस्ता॑दुत म॒ध्यतो॑ नः सखा॒ सखि॑भ्यो वरि॑वः कृणोतु। वि
 ते वि॒ष्वग्वा॑तजूतासो अ॒ग्ने भामा॑सः॥३२॥

शु॒चे शुच॑यश्चरन्ति। तुवि॒म्रग्वा॑सो दि॒व्या नव॑ग्वा वना॑ वनन्ति
 धृष॒ता रु॒जन्तः॑। त्वाम॑ग्ने मानु॑षीरीडते विशो॑ होत्रा॒विदं वि॑विचि॒ः
 रत्न॑धात॑मम्। गुहा॒ सन्तः॑ सुभग वि॒श्वदर्श॑तं तुविष्म॒णसः॑ सुयजं
 घृ॒तश्रिय॑म्। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमीशा॑नो जग॑त॒स्पतिः॑। स नः
 पूर्णे॑न वावनत्। धा॒ता प्र॒जाया॑ उ॒त रा॒य ई॒शे धा॑तेदं वि॒श्वम्भुव॑नं
 ज॒जान॑। धा॒ता पु॒त्रं यज॑मानाय॒ दाता॑॥३३॥

तस्मा॑ उ ह॒व्यं घृ॒तव॑द्विधेम। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिम्प्राचीं॑
 जी॒वातु॑मखि॒ताम्। व॒यं दे॒वस्य॑ धीमहि सुम॒तिः स॒त्यरा॑धसः।
 धा॒ता द॑दातु दा॒शुषे॑ वसू॒नि प्र॒जाका॑माय मी॒ढुषे॑ दुरो॒णे। तस्मै॑ दे॒वा
 अ॒मृताः॑ सं व्य॑यन्तां वि॒श्वे दे॒वासो॑ अदि॒तिः स॒जोषाः॑। अनु॑ नो॒
 ऽद्यानु॑मतिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ मन्यताम्। अ॒ग्निश्च॑ ह॒व्यवा॑हनो भव॑तां दा॒शुषे॑
 मयः॑। अन्वि॑दनुमते॒ त्वम्॥३४॥

मन्या॑सै शं च॑ नः कृधि। ऋ॒त्वे द॑ख्याय नो हिनु प्र
 ण॒ आयू॑षि तारिषः। अनु॑ मन्यतामनुमन्य॑माना प्र॒जाव॑न्तः

रयिमरुषीयमाणम्। तस्यै वयः हेडंसि मापि भूम सा नो देवी
 सुहवा शर्म यच्छतु। यस्यामिदम्प्रदिशि यद्विरोचतेऽनुमतिम्प्रति
 भूषन्त्यायवः। यस्या उपस्थ उर्वन्तरिख्वः सा नो देवी सुहवा
 शर्म यच्छतु॥३५॥

राकामहः सुहवाः सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा
 बोधतु त्वमना। सीव्यत्वपः सूच्याऽच्छिद्यमानया ददातु वीरः
 शतदायमुक्थ्यम्। यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि
 दाशुषे वसूनि। ताभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषः
 सुभगे रराणा। सिनीवालि या सुपाणिः। कुहूमहः सुभगा
 विद्वनापसमस्मिन् यज्ञे सुहवा जोहवीमि। सा नो ददातु
 श्रवणम्पितृणां तस्यास्ते देवि हविषा विधेम। कुहूर्देवानाममृतस्य
 पत्नी हव्या नो अस्य हविषश्चिकेतु। सं दाशुषे किरतु भूरि वामः
 रायस्पोषं चिकितुषे दधातु॥३६॥

भामासो दाता त्वमन्तरिख्वः सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विंशतिश्च॥११॥ [११]

वि वा एतस्या वांयो इमे वै चित्तश्चाग्निभूतानान्देवा वा अभ्यातानानृतापाद्वाष्ट्रकामाय देविका वास्तौष्पते
 त्वमग्ने बृहदेकादश॥११॥ वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽवं रुन्धे मध्यतस्त्वमग्ने बृहथ्यद्वैत्वारिंशत्॥४६॥

वि वा एतस्यं प्रियासः॥ [१२]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो दिविषद्भ्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य व्यृद्धमपि वपति रख्यांसि वा एतत्पशुं संचन्ते यदेकदेवत्यं आलब्धो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवेनां गमयति रख्यंसामपंहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह॥१॥

ब्रह्मणैवैनमा वर्तयति वि ते भिनद्मि तकरीमित्याह यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव इन्दुः प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति पृथिवीमतिरिक्तन्तद्यत्र शमयेदार्तिमाच्छेद्यजमानो मही द्यौः पृथिवी च न इति॥२॥

आह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चातिरिक्तं च शमयति नार्तिमाच्छेति यजमानो भस्मनाभि समूहति स्वगाकृत्या अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवैनं दधाति यदेवद्येदति तद्रेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नाव द्येत् पुरस्तान्नाभ्या अन्यदेवद्येदुपरिष्ठादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै॥३॥

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति विष्णवे शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या

पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य
 शान्त्या अष्टाप्रद्विरण्यं दखिणाऽष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोरास्या
 अन्तरकोश उष्णीषेणाविष्टितम्भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव
 माऽसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्वाव रुन्दे यस्यैषा यज्ञे
 प्रायश्चित्तिः क्रियते इष्ट्वा वसीयान्भवति॥४॥

वर्तयेत्याह न इति वै नाम्ना उल्बमिवैकविंशतिश्च॥१॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
 उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्। आकूत्यै
 त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः प्रजापतये स्वाहा
 किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा ते चख्बुः सूर्याय स्वाहा
 किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्याऽ स्वाहा किक्किटा ते वाचऽ
 सरस्वत्यै स्वाहा॥५॥

त्वं तुरीया वशिनी वशासि सकृद्यत्त्वा मनसा गर्भ आशयत्।
 वशा त्वं वशिनी गच्छ देवान्सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः।
 अजासि रयिष्ठा पृथिव्याऽ सीदोर्ध्वान्तरिख्यमुप तिष्ठस्व दिवि ते
 बृहद्भाः। तन्तु तन्वत्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रंख्य
 धिया कृतान्। अनुल्बणं वयत जुगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं
 जनम्। मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो

भूयास्म॥६॥

सरस्वत्यै स्वाहा मनुष्योदश च॥२॥ [२]

इमे वै सहास्तान्ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातान्तः सोमः
प्राजंनयदग्निरग्रसत् स एतम्प्रजापतिराग्नेयमष्टाकंपाल- मपश्यत्तं
निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामालभमान
आग्नेयमष्टाकंपालम्पुरस्तान्निर्वपेदग्ने- रेवैनामधि निष्क्रीया लभते
यत्॥७॥

वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्या यदिमे गर्भमदधातां तस्माद्वावापृथिव्या
यथ्सोमः प्राजंनयदग्निरग्रसत् तस्मादग्नीषोमीया यदनयोर्वियत्योर्वागव
यत्प्रजापतिरग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा
सर्वदेवत्या यदजा वशा वायव्यामा लभेत भूतिकामो वायुर्वै
खेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन॥८॥

भागधेयेनोपं धावति स एवैनम्भूतिं गमयति द्यावापृथिव्यामा
लभेत कृषमाणः प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पर्जन्यो वर्षति
व्यस्यामोषधयो रोहन्ति समर्धुकमस्य सस्यम्भवत्यग्नीषोमीयामा
लभेत यः कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमवै रुद्धे
सोमैन्नान्नमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत यः॥९॥

ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति

प्राजापत्यामा लभेत यः कामयेतानभिजितमभि जयेयमिति
 प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरवानभि- जितमभि जयति
 वायव्ययोपाकरोति वायोरेवैनमवरुध्या लभत आकृत्यै त्वा
 कामाय त्वा॥१०॥

इत्याह यथायजुरेवैतत्किंकिटाकारं जुहोति किंकिटाकारेण
 वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति यत्किंकिटाकारं जुहोति
 ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति जीवन्तीमेवैनां
 सुवर्गं लोकङ्गमयति त्वं तुरीयां वशिनीं वशासीत्याह देवत्रैवैनां
 गमयति सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै कामः॥११॥

यजमानस्य यदनार्त उद्वचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि
 रयिष्ठेत्याहैष्वेवैनां लोकेषु प्रतिं ष्ठापयति दिवि ते बृहद्वा
 इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तन्वन्नजसो
 भानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मै लोकाज्योतिष्मतः करोत्यनुल्बणं
 वयत् जोगुवामप इति॥१२॥

आह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव
 जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः
 कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते
 गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा एतस्या
 एकमेवादिवयजनं यदालब्धायामभ्रः॥१३॥

भवति यदालब्धायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वा वा प्राश्नीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव प्राश्नीयादिन्द्रियमेवात सा वा एषा त्रयाणामेवारुरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाप्ता॥१४॥

यत्स्वेन सारस्वतीमा लभेत् यः कामाय त्वा कामोऽप इत्युभो द्विचत्वारिंशच्च॥३॥ — [३]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक्नोतीति दृष्टं पूर्णमासश्च बृहच्च रथं तुरं च प्रजापतिर्जया निन्द्राय वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः स उग्रः स हि हव्यो बभूव देवासुराः संयत्ता आसन्त्स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानं जुहोततो वै देवा असुरानजयन् य- दजयन्तञ्जयानां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या जयत्येव ताम्पृतनाम्॥१५॥

उप पञ्चविंशतिश्च॥४॥ — [४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विन्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा नख्यत्राणाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः सत्यानां वरुणोऽपाः समुद्रः स्रोत्यानामन्नः साम्राज्यानामधिप तन्मावतु सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानाम्मरुतो गुणानामधिपतयस्ते

मावन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततोस्ततामहा इह
मावत। अस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्खेत्रेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधाया-
मस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहूत्याम्॥१६॥

अवरे सप्तदश च॥५॥

[५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत
तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेर्त्सेत्तत्र होतव्या ऋध्नोत्येव
तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना वैश्वदेवा
यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माञ्जयाः प्राजापत्याः॥१७॥

यद्राष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्वन्ते देवा
अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत जयैरजयन्त्राष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमाददत यद्देवा
अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत तदभ्यातानानामभ्यातानत्वय्यञ्जयैरजयन्त
जयत्वय्यञ्जराष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्वन्ततो देवा
अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्थ्यात्स एताञ्जुहुयादभ्यातानैरेव
भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति॥१८॥

प्राजापत्याः सौष्टादश च॥६॥

[६]

ऋताषाडृतधामाऽग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम
स इदम्ब्रह्म खेत्रम्पातु ता इदम्ब्रह्म खेत्रम्पातु तस्मै स्वाहा ताभ्यः

स्वाहा संहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसं
 आयुवंः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नखत्राण्यप्सरसो
 बेकुरयो भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः
 स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनः॥१९॥

गन्धर्वस्तस्य कर्सा मान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यचा वातो
 गन्धर्वस्तस्यापोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य त उपरि
 गृहा इह च। स नो रास्वाज्यानि९ रायस्पोष९ सुवीर्य९
 संवत्सरीणा९ स्वस्तिम्। पुरमेष्ठधिपति- मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य
 विश्वमप्सरसो भुवंः सुखितिः सुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वाङ्ग्यो
 गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरेहेतिरमृडयः॥२०॥

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः कृपणकाशी
 कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम स इदम्ब्रह्म
 खत्रम्पातु ता इदम्ब्रह्म खत्रम्पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा
 स नो भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै
 खत्राय महि शर्म यच्छ॥२१॥

मनोऽमृडयष्वद्वारि९ शच॥७॥

[७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव
 रुद्धे राष्ट्रमेव भवत्यात्मनै होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रम्प्रजा

राष्ट्रम्पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव रुन्दे वसिष्ठः
समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं
संजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं संजातानव रुन्दे ग्रामी ॥ २२ ॥

एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव रुन्दे
त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या ओजो
वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजसैवास्मा ओजोऽव रुन्द ओजस्व्यैव
भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः
स्युस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति राष्ट्रमेवास्मै युनक्ति ॥ २३ ॥

आहुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य
दखिणं चक्रम्रवृह्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति ता
अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते संग्रामे संयन्ते होतव्या राष्ट्रं
वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये संग्रामं संयन्ति
यस्य पूर्वस्य जुहति स एव भवति जयति तं संग्रामं मान्धुक
इध्मः ॥ २४ ॥

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनाम्प्रति
वेष्टयन्ति य उन्माद्येतस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा
एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो
यद्राष्ट्रभृतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनाञ्छमयति
नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाव्ण इतीध्मो भवत्येते वै

गन्धर्वाप्सरसां गृहाः स्व एवैनान्॥२५॥

आयतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमः होतव्याः प्राणानेवास्य
प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे
जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवैनं
निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरन्तेन वर्षद्गरोति वाच एवैनं क्रूरेण
प्र वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति यस्य कामयेतान्नाद्यम्॥२६॥

आ ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य
पत इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः
प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यः
हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्विहरति षड्वा ऋतवः
प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायुर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति॥२७॥

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थलेऽवसाय्य ब्रह्मौदनं
चतुःशरावम्पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्षं वै राष्ट्रभृतो वर्षं स्थलं
वर्षणैवेनं वर्षं समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिग्ध्वैव
प्रति तिष्ठति र्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्- न्दधात्युद्धरति श्रुतत्वाय
सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वारं आर्षेयाः प्राश्रन्ति दिशामेव
ज्योतिषि जुहोति॥२८॥

ग्रामी युनक्तीध्मः स्व एवैनान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥८॥ [८]

देविकां निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव

खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्मै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं
 करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका
 प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं दधात्येता
 एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि॥२९॥

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून् जनयति प्रथमं
 धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते
 राते राका प्र सिनीवाली जनयति पशून् प्रजातान्कुह्वा प्रति
 ष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्गामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव
 खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै ग्रामम्॥३०॥

अवं रुद्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामस्य
 दधात्येता एव निर्वपेज्योगामयावी छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
 खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं
 करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य
 ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः॥३१॥

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
 खलु वा एतं नोपं नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
 करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता
 एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा

एतस्य छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करोति॥३२॥

उपरिष्ठादेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्यव रुद्ध उपैनमुत्तरो
यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यम्मेधा नोपनमेच्छन्दांसि वै
देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोपं नमन्ति यम्मेधा नोपनमंति
प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनम्मेधा
नमत्येता एव निर्वपेत्॥३३॥

रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै
रुक्छन्दोभिरेवास्मिन्नुचं दधाति रूषीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति
मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री
वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यानुष्टुप्कुहूर्धाता
वषट्कारः पूर्वपृष्यो राकापरपृष्यः कुहूरमावास्या सिनीवाली
पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाताऽष्टौ॥३४॥

वसवोऽष्टारखरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाखरा
त्रिष्टुब्धादशादित्या द्वादशाखरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता
वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता
वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनम्प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य
धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै

कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति॥३५॥

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुक्तमन्धातारं करोति मेधा नमत्येता
एव निर्वपेद्दष्टौ दहन्ति नवं च॥९॥ देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकामः॥ [९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा नः।
यत्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते
शग्मया सुसदा ते सखीमहि रण्वया गातुमत्या। आवः ख्वेम उत
योगे वरं नो यूयम्पात स्वस्तिभिः सदा नः। यत्सायम्प्रातरग्निहोत्रं
जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप धत्ते॥३६॥

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यत्सायम्प्रातर
कृत्वोप धत्ते दशं समानत्रं जुहोति दशाख्वरा विराड्विराजमेवात्वेष्टकां
कृत्वोप धत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यश्चित्योऽस्य भवति
तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततो-
ऽर्वाचीनम्॥३७॥

रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयम्प्रयायाद्रुद्र
एनम्भूत्वाग्निरनूत्थाय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति भागधेयेनैवेन
शमयति नार्तिमाच्छति यजमानो यद्युक्ते जुहुयाद्यथा प्रयाते
वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यदयुक्ते जुहुयाद्यथा ख्वेम
आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य वास्तोष्पतीयं स्यात्॥३८॥

दखिणो युक्तो भवति सुव्योऽयुक्तोऽथ वास्तोष्पतीयं

जुहोत्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनं शमयति यदेकया जुहुयाद्विहोमं
 कुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति सदेवत्वाय यद्धुत
 आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यदेव- रखाणान्यसम्प्रख्याप्य
 प्रयायाद्यथा यज्ञवेशसं वादहनं वा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्विय
 इत्यरण्योः समारोहयति॥३९॥

एष वा अग्नेर्योनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो
 खत्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः
 स्यादिति या ते अग्ने यज्ञियां तनूस्तयेह्या रोहेत्यात्मन्समारोहयते
 यजमानो वा अग्नेर्योनिः स्वायामेवैनं योन्यां समारोहयते॥४०॥

धृतेऽर्वाचीनं स्यात्समारोहयति पञ्चवत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

त्वमग्ने बृहद्वयो दधांसि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥
 हव्यवाङ्गिरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे।
 सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियक्सम्मिमीहि श्रवांसि। त्वं
 च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः।
 ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम्। श्येनो
 गृध्राणां स्वधितिर्वनानां सोमः॥४१॥

पवित्रमत्येति रेभन्। आ विश्वदेव सत्पति सृक्तैरद्या
 वृणीमहे। सत्यसंव सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो
 निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति

भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवै।
यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो
गोषु मा॥४२॥

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तो
नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो रख्यमाणा वावदतो अभ्रियस्येव
घोषाः। गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन्।
हृ॑सैरिव सखिभिर्वावदद्विरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन्।
बृहस्पतिरभि कनिक्कदद्वा उत प्रास्तौदुच्च विद्वा॑ अंगायत्। एन्द्र
सान॒सि॑ रयिम्॥४३॥

सजित्वान॑ सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भर। प्र संसाहिषे
पुरुहूत॑ शत्रूञ्ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर दखिणेना
वसूनि॑ पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्व॑ सुतस्य पीतये सद्यो
वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा
महान्भुवो विश्वेषु सवनेषु यज्ञियः। भुवो नृ॑श्च्यौलो विश्वस्मिन्भरे
ज्येष्ठश्च मन्त्रः॥४४॥

विश्वच॑र्षणे। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सान॒सिम्।
सत्यं चित्रश्र॑वस्तमम्। मित्रो जनान् यातयति प्रजानन्मित्रो
दा॒धार पृथि॒वीमु॒त द्याम्। मि॒त्रः कृ॒ष्टीरनि॑मिषाभि चष्टे स॒त्याय॑
हव्यं घृ॒तव॑द्विधेम। प्र स मि॒त्र म॒र्तो अस्तु॑ प्रय॑स्वान् यस्त
आदित्य॑ शिख्यति व्रतेन। न ह॑न्यते न जी॑यते त्वोतो नैन॒म॑हो

अश्रोत्यन्तितो न दूरात्। यत्॥४५॥

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि।
यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोह- म्मनुष्याश्चरामसि। अचिंती
यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो
यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य
शिथिरेवं देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥४६॥

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥११॥ [११]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवास्सूर्यो मा सन्त्वा न ह्यामि वषट्कारस्स खंदिर उपयामगृहीतोऽसि यावै त्वे
क्रतुम्प्र देवमेकादश॥११॥ पूर्णा संहजान्तवाग्ने प्राणैरेव षट्त्रिंशत्॥३६॥ पूर्णा सन्ति देवाः॥ [१२]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय।
तस्या देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्। यत्ते देवा
अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा नो यज्ञम्पिपृहि
विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्। निवेशनी संगमनी वसूनां
विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती। सहस्रपोषः सुभगा रराणा सा
न आ गन्वर्चसा॥१॥

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
जिन्वतम्। माध्य९ हि पौर्णमासं जुषेथाम्ब्रह्मणा वृद्धौ
सुकृतेन सातावथास्मभ्य९ सहवीरा९ रयिं नि यच्छतम्।
आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधतु ते दर्शपूर्णमासौ प्रैप्सन्तेषामङ्गिरसां
निरुत९ हविरासीदथादित्या एतौ होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै
ते दर्शपूर्णमासौ॥२॥

पूर्व आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
पुरस्ताञ्जुहुयात्साखादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो
वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं च
प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोम- म्पौर्णमास्यै
प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमय्यैतौर्णमासीम्पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावा
लभेतामुमपुखीयमाणमन्वप॥३॥

खीयेत सारस्वतौ होमौ पुरस्ताञ्जुहुयादमावास्या वै
सरस्वत्यनुलोममेवैनावा लभतेऽमुमाप्यायमानमन्वा प्यायत
आग्नावैष्णवमेकादशकपालम्पुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यै चरु९
सरस्वते द्वादशकपालय्यैदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै यज्ञमुखं
यज्ञमुखमेवर्द्धिम्पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति यज्ञो वै
विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति सरस्वते
द्वादशकपालोऽमावास्या वै सरस्वती पूर्णमासः सरस्वान्तावेव

सा॒ख्यादा र॑भत ऋ॒ध्नो॒त्याभ्या॑न्द्वाद॑शकपालः॒ सर॑स्वते भवति
मि॒थुन॒त्वाय॒ प्रजा॑त्यै मि॒थुनौ गावौ॒ दखि॑ष्णां॒ समृ॑द्धौ॥४॥

वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासावपं तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च॥१॥ [१]

ऋ॒षयो॑ वा इन्द्र॑म॒प्रत्य॒ख्यं नाप॑श्यन्तं वसि॑ष्ठः प्रत्य॒ख्यम्पश्य॑त्सो-
ऽब्रवी॑द्ब्राह्म॑णं ते व॒ख्यामि॒ यथा॒ त्वत्पु॑रोहिताः प्र॒जाः
प्र॑जनि॒ष्यन्तेऽथ॒ मेत॑रेभ्य ऋ॒षिभ्यो॒ मा प्र वो॑च॒ इति॒ तस्मा॑
ए॒तान्स्तोम॑भागानब्रवी॒त्ततो॒ वसि॑ष्ठपुरोहिताः प्र॒जाः प्राजा॑यन्त
तस्मा॑द्वासि॒ष्ठो ब्र॒ह्मा का॒र्यः प्रैव जा॑यते र॒श्मिर॑सि॒ ख्याय॑ त्वा
ख्याय॑ जि॒न्वेति॑॥५॥

आ॒ह दे॒वा वै ख्या॑यो दे॒वेभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञम्प्राह॑ प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा
धर्म॑ जि॒न्वेत्या॑ह मनु॒ष्या वै धर्मो॑ मनु॒ष्येभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञम्प्राहा॑न्विति॑रसि
दि॒वे त्वा॒ दिवं जि॒न्वेत्या॑हैभ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञम्प्राह॑ विष्ट॒म्भोऽसि॑
वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जि॒न्वेत्या॑ह वृष्टि॑मे॒वाव॑॥६॥

रु॒द्धे प्र॒वास्य॑नुवासीत्या॑ह मि॒थुन॒त्वायो॒शिग॑सि॒ वसु॑भ्यस्त्वा
वसू॑जि॒न्वेत्या॑हाष्टौ वस॑व॒ एका॑दश रु॒द्रा द्वाद॑शादित्या॑ ए॒ताव॑न्तो
वै दे॒वास्तेभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञम्प्राहौ॒जोऽसि॑ पि॒तृभ्य॑स्त्वा पि॒तृजि॒न्वेत्या॑ह
दे॒वाने॒व पि॒तृननु॑ सं त॑नोति॒ तन्तु॑रसि प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जा जि॒न्व॥७॥

इत्या॑ह पि॒तृने॒व प्र॒जा अनु॑ सं त॑नोति॒ पृत॑ना॒षाड॑सि
प॒शुभ्य॑स्त्वा प॒शूजि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व प॒शूननु॑ सं त॑नोति

रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्याहौषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयत्यभिजि
युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्याहाभिजित्या अधिपतिरसि प्राणाय
त्वा प्राणम्॥८॥

जिन्वेत्याह प्रजास्वेव प्राणान्दधाति त्रिवृदसि प्रवृदसीत्याह
मिथुनत्वाय स०रोहोऽसि नीरोहोऽसीत्याह प्रजात्यै वसुकोऽसि
वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्याह प्रतिष्ठित्यै॥९॥

जिन्वेत्येवं प्रजा जिन्व प्राणत्रि०शब्दं॥२॥ [२]

अग्निना देवेन पृतना जयामि गायत्रेण छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन
रथंतरेण साम्ना वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यान्धरान्पादयाम्यवैनान्
प्रत्येनान्नुदेऽस्मिन्वषयेऽस्मिन्भूमिलोके योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्मो विष्णोः क्रमेणात्येनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि
त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण
वज्रेण॥१०॥

सहजान् विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन छन्दसा
सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणापरजानिन्द्रेण
सयुजो वयं सांसह्याम पृतन्यतः। घन्तो वृत्राण्यप्रति। यत्ते अग्ने
तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वचस्वी भूयासं
यत्ते अग्ने हरस्तेनाहं हरस्वी भूयासम्॥११॥

बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण षट्त्वारि०शब्दं॥३॥ [३]

ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते। अग्निर्मा तेभ्यो
 रख्यतु गच्छेम सुकृतो वयम्। आगन्म मित्रावरुणा वरेण्या
 रात्रीणाम्भागो युवयोर्यो अस्ति। नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके
 तृतीयं पृष्ठे अधि रोचने दिवः। ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषो-
 ऽन्तरिख्येऽध्यासते। वायुर्मा तेभ्यो रख्यतु गच्छेम सुकृतो वयम्।
 यास्ते रात्रीः सवितः॥१२॥

देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। गृहैश्च सर्वैः प्रजया
 न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजांसि। ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषो
 दिव्यध्यासते। सूर्यो मा तेभ्यो रख्यतु गच्छेम सुकृतो वयम्।
 येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्तमेन हविषा जातवेदः। तेनाग्रे
 त्वमुत वर्धयेम संजातानां श्रेष्ठ आ धेह्येनम्। यज्ञह्नो वै देवा
 यज्ञमुषः॥१३॥

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमश्राना यो
 ददाति यो यजते तस्य। ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्यासते
 ये अन्तरिख्ये ये दिवीत्याहेमानेव लोकांस्तीर्त्वा सगृहः
 सपशुः सुवर्गं लोकमेत्यप वै सोमैनेजानाद्देवतांश्च यज्ञश्च
 क्रामन्त्याग्रेयम्पञ्चकपालमुदवसानीयं निर्वपेदग्निः सर्वा
 देवताः॥१४॥

पाङ्क्तो यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चाव रुन्दे गायत्रो

वा अ॒ग्निर्गा॑य॒त्रछ॑न्दा॒स्तं छ॑न्द॒सा व्य॑र्धयति॒ यत्पञ्च॑कपालं
क॒रोत्य॑ष्टाक॒पालः का॒र्योऽष्टा॑ख॒रा गा॒यत्री गा॑य॒त्रोऽग्निर्गा॑य॒त्रछ॑न्दाः
स्वेनै॒वैनं॑ छ॒न्दसा॑ सम॑र्धयति॒ प॒ङ्क्तौ या॑ज्यानुवा॒क्ये भव॑तः॒ पाङ्क्तौ
य॒ज्ञस्तेनै॒व य॒ज्ञान्नैति॑॥१५॥

स॒वितु॑र्दे॒वा य॑ज्ञ॒मुषः॑ सर्वा॑ दे॒वता॑स्त्रि॒च॒त्वारि॑५श॒च्च॑॥४॥ [४]

सू॒र्यो मा दे॒वो दे॒वेभ्यः॑ पा॒तु वा॒युरन्त॑रि॒ख्याद्य॑ज॒मानो॒
ऽग्नि॑र्मा पा॒तु च॑ख॒षुषः॑। स॒ख्य शू॒ष स॒वितु॑र्वि॒श्वच॑र॒षण
ए॒तेभिः॑ सोम॒ नाम॑भिर्वि॒धेम ते॑ तेभिः॑ सोम॒ नाम॑भिर्वि॒धेम ते॑।
अ॒हम्प॒रस्ता॑द॒हम॒वस्ता॑द॒हं ज्योति॑षा॒ वि तमो॑ व॒वार। यद॑न्त॒रि॒ख्यं
तदु॑ मे पि॒ताभू॑द॒हं सूर्य॑मु॒भय॑तो॒ ददर्श॑ह॒म्भूया॑समु॒त्तमः॑
स॒मा॒ना॒नाम्॑॥१६॥

आ स॑मु॒द्रादा॑ऽन्त॒रि॒ख्यात्प्र॒जाप॑तिरु॒द्धिं च्या॑वया॒तीन्द्रः॒ प्र स्रौ॑तु
म॒रुतो॑ व॒र्षय॑न्तू॒न्न॒म्भय॑ पृथि॒वीम्भि॒न्द्रीदं॑ दि॒व्यं नभः॑। उ॒द्रो दि॒व्यस्य॑
नो दे॒हीशा॑नो॒ वि सृ॑जा॒ दृति॑म्। प॒शवो॒ वा ए॒ते यदा॑दित्य ए॒ष रु॒द्रो
यद॑ग्नि॒रोष॑धीः प्रा॒स्याग्ना॑वा॒दित्यं जु॑होति रु॒द्रादे॒व प॒शून्त॑र्दधा॒त्यथो॒
ओष॑धी॒ष्वेव॑ प॒शून्॥१७॥

प्रति॑ ष्ठापयति क॒विर्य॑ज्ञस्य॒ वि त॑नोति॒ पन्थां॑ नाक॒स्य पृ॑ष्ठे
अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। येन॑ ह॒व्यं वह॑सि॒ यासि॑ दू॒त इ॒तः प्र॑चे॒ता अ॒मुतः॑
सनी॑यान्। यास्ते॒ विश्वाः॑ स॒मिधः॑ स॒न्त्यग्ने॑ याः पृथि॒व्याम्ब॒र्हिषि॑

सूर्ये याः। तास्ते गच्छुन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते यजमानाय शर्म।
आशासानः सुवीर्यं रायस्पोषं स्वध्वियम्। बृहस्पतिना राया
स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठ॥१८॥

सुमानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यैर्जमानायैकञ्च॥५॥ [५]

सं त्वा नह्यामि पयसा घृतेन सं त्वा नह्याम्यप ओषधीभिः।
सं त्वा नह्यामि प्रजयाहमद्य सा दीर्घिषिता संनवो वाजमस्मे।
प्रेतु ब्रह्मणस्पती वेदिं वर्णेन सीदतु। अथाहमनुकामिनी स्वे
लोके विशा इह। सुप्रजसंस्त्वा वयं सुपतीरुपं सेदिम। अग्ने
सपत्नदम्भनमदब्धासो अदीभ्यम्। इमं वि ष्यामि वरुणस्य
पाशम्॥१९॥

यमबध्नीत सविता सुकेतः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके
स्योनम्मे सह पत्यां करोमि। प्रेह्युदेह्युतस्य वामीरन्वग्निस्ते-
ऽग्रं नयत्वदितिर्मध्यं ददतां रुद्रावसृष्टासि युवा नाम मा
मां हिंसीर्वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो वो देवेभ्यः
पुत्रेजनीर्गृह्णामि यज्ञाय वः पुत्रेजनीः सादयामि विश्वस्य ते
विश्वावतो वृष्णिंयावतः॥२०॥

तवाग्ने वामीरनुं संदृशि विश्वा रेतांसि धिषीयागन्देवान्
यज्ञो नि देवीर्देवेभ्यो यज्ञमशिषन्नस्मिन्सुन्वति यजमान आशिषः
स्वाहाकृताः समुद्रेष्ठा गन्धर्वमा तिष्ठताऽनु। वातस्य पत्मन्निड

ईडिताः॥ २१॥

पाशवृणियावतस्त्रिंशच्च॥ ६॥ [६]

वषट्कारो वै गांयत्रियै शिरोऽच्छिन्नत्तस्यै रसः परापतत्थस
पृथिवीम्प्राविशत्थस खदिरोऽभवद्यस्य खदिरः सुवो भवति
छन्दसामेव रसेनाव द्यति सरसा अस्याहुतयो भवन्ति
तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्त गांयत्र्याहर्त्तस्य पर्णमच्छिद्यत्
तत्पर्णोऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वं यस्य पर्णमयी जुहूः॥ २२॥

भवति सौम्या अस्याहुतयो भवन्ति जुषन्तेऽस्य देवा
आहुतीर्देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त तत्पर्ण उपाशृणोत्सुश्रवा वै नाम
यस्य पर्णमयी जुहूर्भवति न पापः श्लोकः शृणोति ब्रह्म
वै पर्णो विष्मरुतोऽन्नं विष्मारुतोऽश्वत्थो यस्य पर्णमयी
जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमव रुन्देऽथो ब्रह्म॥ २३॥

एव विश्वध्यूहति राष्ट्रं वै पर्णो विडंश्वत्थो यत्पर्णमयी
जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्ट्रमेव विश्वध्यूहति प्रजापतिर्वा अजुहोत्सा
यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत् यस्य
वैकङ्कती ध्रुवा भवति प्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत
एतद्वै सुचां रूपं यस्यैव रूपाः सुचो भवन्ति सर्वाण्येवैनं
रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मजायते॥ २४॥

जुहूरथो ब्रह्म सुचां सप्तदश च॥ ७॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
 गृह्णामि द्रव्याय द्रव्यवृधे रातं देवेभ्योऽग्निजिह्वेभ्यः स्त्वर्तायुभ्य
 इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यो दिवे
 त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वापेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो
 जुह्यप यो नोऽरातीयति तं जहि प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय
 त्वा सते त्वासते त्वाद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो
 यतः प्रजा अक्विद्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाने
 ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥२५॥

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च॥८॥ [८]

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ वृश्च्येते
 प्राजापत्यं दधिग्रहं गृह्णीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभ्य
 एव नि हुवाते ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणार्य्यस्यैष गृह्यते ज्येष्ठमेव
 गच्छति सर्वासां वा एतद्देवतानां रूपं यदेष ग्रहो यस्यैष गृह्यते
 सर्वाण्येवैनं रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्त उपयामगृहीतः॥२६॥

असि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामीत्याहु
 ज्योतिरेवैनं समानानां करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
 इत्याहुतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्यो गृह्णत्यपेन्द्र
 द्विषतो मन इत्याहु भ्रातृव्यापनुत्यै प्राणाय त्वापानाय त्वेत्याहु
 प्राणानेव यजमाने दधाति तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाने

ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥२७॥

इत्याह प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यो
जुहोत्याज्यग्रहं गृहीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा आज्यन्तेजस्यैव
भवति सोमग्रहं गृहीयाद्ब्रह्मवर्चस्कामस्य ब्रह्मवर्चसं वै सोमो
ब्रह्मवर्चस्यैव भवति दधिग्रहं गृहीयात्पशुकामस्योर्ग्वै दध्यूर्क्पशव
ऊर्जैवास्मा ऊर्जम्पशूनव रुद्धे॥२८॥

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारिंशच्च॥९॥ [९]

त्वे ऋतुमपि वृञ्चन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः। स्वादोः
स्वादीयः स्वादुना सृजा समतं ऊ षु मधु मधुनाभि योधि।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः
स्तोमाश्छन्दांसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तत्॥२९॥

अव रुद्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विद्वामंक्रन्तस्मात्तेषां
सर्वा दिशोऽभिर्जिता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्येष्ठमेव गच्छत्यभि
दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिग्ब्रुवन्ति
नवनव गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति
प्रायणीये चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः॥३०॥

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहन्गृह्यन्ते प्राणा वै
प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं योनेश्च्यवन्ते

दशमेऽहन्वामदेव्यं योनैश्च्यवते यदशमेऽहन्गृह्यन्ते प्राणेभ्य एव
तत्प्रजा न यन्ति॥३१॥

तत्प्राणग्रहाः सप्तत्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम्। हव्या नो
वरुषदानुषक्। अयमुष्य प्र देवयुर्होता यज्ञाय नीयते। रथो
न योरभीवृतो घृणीवाश्चेतति त्मना। अयमग्निरुष्यत्यमृतादिव
जन्मनः। सहसश्चिथ्सर्हीयान्देवो जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा
पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्रे हव्याय
वोढवे॥३२॥

अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तम्प्रथमः सीद योनिम्।
कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु।
सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य
योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यज्ञास्यग्रे बृहद्यजमाने वयो धाः।
नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवा अंसदथ्सुदरुषः।
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिर्जिह्वो अग्निः। त्वं
दूतस्त्वम्॥३३॥

उ नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता। अग्ने तोकस्य
नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधि गोपाः। अग्नि त्वा देव
सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे। मही द्यौः पृथिवी

च॑ न इ॒मं य॒ज्ञमि॑मि॒ख्यता॑म्। पि॒पृतां॑ नो॒ भरी॑मभिः। त्वाम॑ग्ने
पुष्करा॑दध्यथ॒र्वा निर॑मन्थत। मूर्ध्नो॑ विश्व॑स्य वा॒घतः॑। तमु॑॥३४॥

त्वा॒ दध्य॑ङ्घृषिः पु॒त्र ईधे॑ अथ॒र्वणः॑। वृ॒त्रह॑ण॒म्पुरं॑द॒रम्। तमु॑ त्वा
पा॒थ्यो वृषा॑ समी॒धे दस्यु॑हन्त॒मम्। ध॒नंज॒य॑ रणे॒रणे। उ॒त ब्रु॑वन्तु
ज॒न्तव॑ उ॒दग्नि॑र्वृ॒त्रहा॑जनि। ध॒नंज॒यो रणे॒रणे। आ य॑ ह॒स्ते न
खा॒दिन॑ शि॒शुं जा॒तं न बिभ्र॑ति। वि॒शाम॑ग्निः स्व॒ध्वर॑म्। प्र दे॒वं
दे॒ववी॑तये॒ भर॑ता वसु॒वित्त॑मम्। आ स्वे यो॒नौ नि षी॑दतु। आ॥३५॥

जा॒तं जा॒तवे॑दसि प्रि॒य॑ शि॒शीता॑ति॒थिम्। स्यो॒न
आ गृ॒हप॑तिम्। अ॒ग्निना॑ग्निः समि॒ध्यते॑ क॒विर्गृ॑हप॒तिर्यु॑वा॑।
ह॒व्यवा॑ङ्मुह्य॑स्यः। त्व॑ ह्य॒ग्ने अ॒ग्निना॑ वि॒प्रो वि॒प्रेण॑ सन्थ॒सता॑।
सखा॑ सख्या॑ समि॒ध्यसे॑। तम्म॑र्जयन्त सु॒क्रतु॑म्पु॒रोया॑वा॒नमा॑जिषु॑।
स्वेषु॑ र॒ख्येषु॑ वा॒जिन॑म्। य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्ता॑नि धर्मा॑णि
प्रथ॑मान्या॒सन्। ते ह॒ नाक॑म्महि॒मानः॑ सचन्ते॒ यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्याः
सन्ति॑ दे॒वाः॥३६॥

वोढ॑वे दू॒तस्व॑न्तमु॑ सी॒दत्वा॑ यत्र॑ च॒त्वारि॑ च॥११॥ [११]

यु॒ञ्जान॑ इ॒माम॑गृ॒भ्णन्दे॒वस्य॑ सन्ते॒ वि पा॑जंसा॒ वस॑वस्त्वा॒ समा॑स्त्वो॒र्ध्वा अ॒स्याकृ॑तिर्य्यै॒दग्ने॑ या॒न्यग्ने॑
यय्यै॑ज्ञमेका॒दश॑॥११॥ यु॒ञ्जानो॑ वर्म॑ च स्थ आ॒दि॒त्यास्त्वा॑ भा॒रती॑ स्वा॑ अह॑ प॒द्वत्वा॑रि॑शत्॥४६॥ यु॒ञ्जानो॑
वा॒जेवा॑जे॥ [१२]

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचाय्यं पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्त्सुवर्यतो
धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवति तान्।
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते
मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा
दधे वयुनाविदेक इत्॥१॥

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वाम्ब्रह्म पूर्य नमोभिर्वि
श्लोका यन्ति पृथ्यैव सूरः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये
धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य
महिमानुमर्चतः। यः पार्थिवानि विममे स एतंशो रजांसि देवः
सविता महित्वना। देवं सवितुः प्र सुव यज्ञम्प्र सुव॥२॥

यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केत नः पुनातु
वाचस्पतिर्वचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्र
सुव देवायुवः सखिविदः सत्राजितं धनजितं सुवर्जितम्।
ऋचा स्तोमः समर्धय गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्गायत्रेण
छन्दसाऽऽददे ऽङ्गिरस्वदभिरसि नारिः॥३॥

असि पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर त्रैष्टुभेन
त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्वभिरसि नारिरसि त्वया वयं
सधस्थ आग्निं शकेम खनितुम्पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसा-
ऽऽददेऽङ्गिरस्वद्वस्तं आधाय सविता बिभ्रदभिरं हिरण्ययीम।
तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आ भरानुष्टुभेन त्वा
छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वत्॥

इद्यज्ञं प्र सुं नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥१॥ [१]

इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या। तया
देवाः सुतमा बभूवुरऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती। प्रतूर्तं वाजिन्ना
द्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे नाभिः
पृथिव्यामधि योनिः। युजाथां रासंभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू।
अग्निम्भरन्तमस्मयुम्। योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे।
सखाय इन्द्रमृतये। प्रतूर्वन्॥५॥

एह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि।
उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्। पूष्णा सयुजां
सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्व-
ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिर- स्वद्वरिष्यामोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरामः।
अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु

सूर्यस्य॥६॥

पुरु॒त्रा च॑ र॒श्मीन॑नु द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तान। आ॒गत्य॑
वा॒ज्यध्व॑नः सर्वा॑ मृ॒धो वि धू॑नुते। अ॒ग्निः स॒धस्थे॑ मह॒ति चक्षु॑षा
नि चि॑कीषते। आ॒क्रम्य॑ वाजि॒न्यृथि॑वीम॒ग्निमि॑च्छ रु॒चा त्वम्।
भू॒म्या वृ॑त्वाय॑ नो ब्रूहि॑ यतः॒ खना॑म॒ तं व॑यम्। द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठम्पृ॑थि॒वी
स॒धस्थ॑मा॒त्मान्तरि॑क्षः॒ समु॑द्रस्ते॒ योनिः॑। वि॒ख्याय॑ चक्षु॑षा त्वम॒भि
तिष्ठ॥७॥

पृ॒त॒न्यतः॑। उत्क्रा॑म मह॒ते सौभ॑गाया॒स्मादा॑स्थाना॑द्वि॒णोदा॑
वा॒जिन्। व॒यः स्या॑म सु॒मतौ पृ॑थि॒व्या अ॒ग्निं ख॑निष्यन्तं
उ॒पस्थे॑ अस्याः। उ॒द॒क्रमी॑द्वि॒णोदा॑ वा॒ज्यर्वा॑कः स लो॒कः
सु॒कृ॒तम्पृ॑थि॒व्याः। ततः॑ खनेम सु॒प्रती॑कम॒ग्निः सु॒वो रु॑हाणा॒ अधि॑
नाकं॑ उ॒त्तमे॑। अपो॑ दे॒वीरु॑पं सृ॒ज म॑धु॒मती॑रय॒क्ष्माय॑ प्र॒जाभ्यः॑।
तासा॑ः स्था॒नादु॒ज्जि॑हता॒मोष॑धयः सु॒पिप्प॒लाः। जिघ॑र्मि॥८॥

अ॒ग्नि॒म्मन॑सा घृ॒तेन॑ प्रति॒क्ष्यन्त॑म्भुव॑नानि॒ विश्वा॑। पृथुं॑
ति॒रश्वा॑ वयंसा बृ॒हन्तं॑ व्यचि॑ष्ठम॒न्नं र॑भ॒सं वि॑दानम्। आ
त्वा॑ जिघ॑र्मि वचंसा घृ॒तेना॑र॒क्षसा॒ मन॑सा॒ तज्जु॑षस्व। मर्य॑श्रीः
स्पृ॒ह्यद्व॑र्णो अ॒ग्निर्ना॑भि॒मृशे॑ त॒नुवा॒ जर॑हृषाणः। परि॒ वाज॑पतिः
क॒विर॒ग्निर्ह॒व्या न्य॑क्रमीत्। दध॒द्रत्नानि॑ दा॒शुषे॑। परि॒ त्वाग्ने॑ पुरं
व॒यं वि॑प्रः सहस्य धीमहि। धृ॒षद्व॑र्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तार॑म्भङ्गु॒राव॑तः।
त्वम॑ग्ने द्युभि॒स्त्वमा॑शुशु॒क्षणि॑स्त्वम॒द्भ्यस्त्वम॑श्म॒नस्परि॑। त्वं

वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥९॥

प्रतूर्वन्धसूर्यस्य तिष्ठ जिघर्षि भेत्तारं विश्वं॥२॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्याम्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्व- त्वंनामि।
ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम्।
शिवम्प्रजाभ्योऽहिंसन्त- म्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्वं
अपाम्पृष्ठमसि सप्रथां उर्वग्निम्भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानम्मह
आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थः॥१०॥

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं
वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम्। सं वसाथाः सुवर्विदा समीची
उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्।
पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने
पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु त्वा
दध्यङ्घ्रिः पुत्र ईधे॥११॥

अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे
दस्युहन्तमम्। धनंजयः रणेरणे। सीदं होतः स्व उं लोके
चिकित्वान्त्सादया यज्ञः सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हविषां
यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होतां होतृषदने विदानस्त्वेषो

दी॒दिवा॑ ५ अ॒सद॑त्सुदक्षः। अद॑ब्धव्रतप्रमतिर्वसि॑ष्ठः सहस्र॑म्भुरः
शुचि॑जिह्वो अ॒ग्निः। स॑ ५ सी॒दस्व॑ म॒हा ५ अ॒सि॑ शोच॑स्व॥१२॥

दे॒व॒वीत॑मः। वि धू॒मम॑ग्रे अरु॑षम्मियेध्य सृ॒ज प्र॑शस्त दर्श॑तम्।
जनि॑ष्वा हि जे॒न्यो अ॒ग्रे अ॒हा ५ हि॒तो हि॒तेष्व॑रु॒षो वने॑षु। दमे॑दमे
स॒प्त रत्ना॑ दधा॑नोऽग्नि॑र॒होता॑ नि प॑सादा॒ यजी॑यान्॥१३॥

स्थ॒ इ॒धे शोच॑स्व स॒प्तवि॑ंशतिश्च॥३॥ [३]

सं ते वा॒युर्मा॑तरि॒श्वा दधा॑तू॒त्ताना॑यै हृद॑यं यद्वि॒लिष्ट॑म्। दे॒वानां॑
यश्चर॑ति प्रा॒णथे॑न॒ तस्मै॑ च दे॒वि वर्ष॑डस्तु तु॒भ्यम्। सुजा॑तो॒ ज्योति॑षा
स॒ह शर्म॑ वरू॒थमा॑स॒दः सुवः॑। वा॒सो अ॒ग्रे वि॒श्वरू॑प ५ सं व्य॑यस्व
विभा॑वसो। उ॒दु तिष्ठ॑ स्वध्व॒रावा॑ नो दे॒व्या कृ॑पा। दृ॒शे च॑ भा॒सा
बृ॒हता॑ सु॒शुक्निरा॑ग्रे याहि सु॒शस्ति॑भिः॥१४॥

ऊ॒र्ध्व ऊ॒ षु ण॑ ऊ॒तये॑ तिष्ठा॑ दे॒वो न स॑वि॒ता। ऊ॒र्ध्वो
वाज॑स्य॒ सनि॑ता॒ यद॑ञ्जिभिर्वा॒घद्विर्वि॑ह्वया॒महे। स जा॑तो गर्भो॑ अ॒सि
रोद॑स्यो॒रग्रे॑ चा॒रुर्वि॑भृ॒त ओष॑धीषु। चि॒त्रः शिशुः॑ परि॒ तमा॑ ५ स्यु॒क्तः प्र
मा॑तृ॒भ्यो अ॒धि कनि॑क्रदद्वाः। स्थि॒रो भ॑व वी॒ङ्गङ्ग आ॑शुर्भ॑व वा॒ज्यव॑न्त्र।
पृथु॑र्भ॒व सु॒षद॑स्त्वम॒ग्रेः पुं॑रीष॒वाहनः॑। शि॒वो भ॑व॥१५॥

प्र॒जाभ्यो॑ मा॒नुषी॑भ्यस्त्वम॒ङ्गिरः॑। मा द्या॑वा॒पृथि॒वी अ॒भि शू॑शुचो
मा॒न्तरि॑क्ष॒म्मा वन॑स्पती॒न्। प्रैतुं॑ वा॒जी कनि॑क्रद॒न्नाने॑द॒द्रास॑भः प॒त्वा।
भर॑न्न॒ग्निम्पुं॑रीष्य॒म्मा पा॒द्यायु॑षः पु॒रा। रा॒स॒भो वा॑ कनि॑क्रद॒त्सुयु॑क्तो

वृषणा रथे। स वामग्निम्पुंरीष्यमाशुर्दूतो वह्नादितः। वृषाग्निं
वृषणम्भरन्नपां गर्भं समुद्रियम्। अग्न आ याहि॥१६॥

वीतयं ऋतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतं
शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्त्रो
अपं दुर्मतिं हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनम्पुष्पावतीः
सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थमासदत्॥१७॥

सुशस्तिभिर्शिषो भव याहि पट्विंशच्च॥४॥ [४]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः।
सुशर्मणो बृहत्तः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ। आपो
हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो
वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा
अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः।
मित्रः॥१८॥

संसृज्यं पृथिवीम्भूमिं च ज्योतिषा सह। सुजातं
जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम्। अयक्ष्माय त्वा संसृजामि
प्रजाभ्यः। विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः संसृजन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वत्। रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीम्बृहज्योतिः समीधिरे।
तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते। संसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः
कर्मण्याम्मृदम्। हस्ताभ्याम्मृद्धीं कृत्वा सिनीवाली करोतु॥१९॥

ताम्। सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा। सा
तुभ्यमदिते मह ओखां दधातु हस्तयोः। उखां करोतु शक्त्या
बाहुभ्यामदितिर्धिया। माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निम्बिभर्तु गर्भ-
आ। मुखस्य शिरोऽसि यज्ञस्य पदे स्थः। वसंवस्त्वा कृण्वन्तु
गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वत्पृथिव्यसि रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदन्तरिक्षमसि॥२०॥

आदित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्वोरसि विश्वे
त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विशोऽसि
ध्रुवासि धारया मयि प्रजा९ रायस्पोषं गौपत्य९ सुवीर्य९
सजातान् यजमानायादित्यै रास्त्रास्यदितिस्ते बिलं गृह्णातु पाङ्केन
छन्दसाङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा महीमुखाम्मुन्मयीं योनिमग्रयै।
ताम्पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छददितिः श्रपयानिति॥२१॥

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥५॥ [५]

वसंवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन
छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्वर-
धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदैव्यावती पृथिव्याः सधस्थै-
ऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीः॥२२॥

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदधतूखे
 धिषणांस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदभीन्धताम्
 ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छपयन्तूखे
 वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे। मित्रेतामुखाम्पचैषा मा भेदि। एतां ते परि
 ददाम्यभित्यै। अभीमाम्॥२३॥

महिना दिवमित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा पृथिवीम्।
 मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्।
 देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत शक्त्या।
 अपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ
 ध्रुवा त्वम्। वसवस्त्वाच्छन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
 च्छन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छन्दन्तु जागतेन
 छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आच्छन्दन्त्वानुष्टुभेन
 छन्दसाङ्गिरस्वत्॥२४॥

पर्वीरिमा९ रुद्रास्त्वाच्छन्दन्त्वेकात्रवि९शतिश्च॥६॥ [६]

समांस्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या।
 सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः।
 सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्चं तिष्ठ महते सौभगाय। मा च
 रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते
 ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने॥२५॥

सुवरेणे भवा नः। सुपलहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये
जागृह्यप्रयुच्छन्। इहैवाग्ने अधि धारया रयिम्मा त्वा नि
क्रन्पूर्वचितो निकारिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां
ते अनिष्टृतः। क्षत्रेणाग्ने स्वायुः स९ रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये
यतस्व। सजातानाम्मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह।
अति॥२६॥

निहो अति स्निधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने
दुरिता सहस्वाथास्मभ्य९ सहवीरा९ रयिं दाः। अनाधृष्यो
जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः
प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते
सवितर्बोधयैन९ स९ शितं चित्संतरा९ स९ शिंशाधि।
वर्धयैनम्महते सौभगाय॥२७॥

विश्व एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते
अभिषस्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा
शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा
सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥२८॥

इमे शिवो अग्नेऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोची९ष्यग्नेः।
द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु

देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो
नराशंसो अग्ने। सुकृद्देवः सविता विश्ववारः। अच्छायमेति
शर्वसा घृतेनेडानो वह्निर्ममसा। अग्निः सुचो अध्वरेषु प्रयत्सु। स
यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः॥२९॥

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य
विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचंसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य
योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता। इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या
होतारावूर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्।
तिस्रो देवीर्बर्हिरेदः सदन्त्विडा सरस्वती॥३०॥

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतम्पुरुक्षु त्वष्टा
सुवीरम्। रायस्पोषं वि प्यंतु नाभिंमस्मे। वनस्पतेऽवं सृजा
रराणस्त्मना देवेषु। अग्निर्हव्यः शमिता सूदयाति। अग्ने स्वाहा
कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम्।
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्ने भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स
दाधार पृथिवीं द्याम्॥३१॥

उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो
महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः
कस्मै देवाय हविषा विधेम। य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं
उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै

देवाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यस्ये॒मे हि॒मव॑न्तो म॒हित्वा॑ यस्य॑ स॒मुद्र॑
र॒सया॑ स॒ह॥ ३२॥

आ॒हुः। यस्ये॒माः प्र॒दिशो॑ यस्य॑ बा॒हू कस्मै॑ देवाय॑ ह॒विषा॑
विधेम। यं क्र॒न्द॑सी॒ अव॑सा तस्त॒भाने॑ अ॒भ्यैक्षे॑ता॒म्मन॑सा रेज॒माने॑।
यत्राधि॑ सूर॒ उदि॑तौ व्येति॒ कस्मै॑ देवाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। येन॒
द्यौरु॒ग्रा पृ॑थि॒वी च॑ दृ॒ढे येन॒ सुवः॑ स्त॒भितं॑ येन॒ नाकः॑। यो
अ॒न्तरि॑क्षे रज॒सो वि॒मानः॒ कस्मै॑ देवाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। आपो॑
ह॒ यन्म॑ह॒तीर्वि॒श्वम्॥ ३३॥

आय॑न्दक्षं दधा॑ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। ततो॑ दे॒वानां॑
नि॒रव॑र्त॒तासुरे॑कः कस्मै॑ देवाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यश्चि॒दापो॑
महि॑ना प॒र्यप॑श्य॒दक्षं॑ दधा॑ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। यो दे॒वेष्वधि॑ दे॒व
एक॑ आसी॒त्कस्मै॑ देवाय॑ ह॒विषा॑ विधेम॥ ३४॥

अ॒ग्नेः स सर॑स्वती द्या॑ स॒ह वि॒श्वञ्चतु॑स्त्रि॒H॑शश्च॥ ८॥ [८]

आकू॑तिम॒ग्निम्प्र॒युज॑ꣳ स्वाहा॒ मनो॑ मे॒धाम॒ग्निम्प्र॒युज॑ꣳ स्वाहा॑
चि॒त्तं वि॒ज्ञात॑म॒ग्निम्प्र॒युज॑ꣳ स्वाहा॑ वा॒चो वि॒धृति॑म॒ग्निम्प्र॒युज॑ꣳ स्वाहा॑
प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे॒ स्वाहा॒ग्नये॑ वै॒श्वान॒राय॑ स्वाहा॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुर्म॑तो॑
वृणी॑त स॒ख्यं विश्वे॑ रा॒य इ॑षु॒ध्यसि॑ द्यु॒म्नं वृणी॑त पु॒ष्यसे॑ स्वाहा॑
मा सु॑ भि॒त्था मा सु॑ रि॒षो द॑ह॒स्व वी॒डय॑स्व सु। अ॒म्ब धृ॑ष्णु
वी॒रय॑स्व॥ ३५॥

अग्निश्चेदं करिष्यथः। दृ९हंस्व देवि पृथिवि स्वस्तयं आसुरी
माया स्वधया कृतासि। जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यमरिष्टा
त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रैतामुखां तपैषा मा भेदि। एतान्ते
परि ददाम्यभित्त्यै। द्वन्नः सर्पिरासुतिः प्रलो होता वरेण्यः।
सहसस्पुत्रो अद्भुतः। परंस्या अधि संवतोऽवरा९ अभ्या॥ ३६॥

तर। यत्राहमस्मि ता९ अंवा परमस्याः परावतो रोहिदंश्च इहा
गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्रे त्वं तरा मृधः। सीद त्वम्मातुरस्या
उपस्थे विश्वान्यग्रे वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाभि
शूशुचोऽन्तरस्या९ शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्रे रुचा त्वमुखायै
सदने स्वे। तस्यास्त्व९ हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो
भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः
स्वां योनिमिहासदः॥ ३७॥

वीरयस्वा तपन्वि९शतिश्च॥ ९॥

[९]

यदग्रे यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु तुभ्यमिद्धृतं
तज्जुषस्व यविष्ठ। यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु
ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ। रात्रि९रात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते
घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्रे मा ते प्रतिवेशा रिषाम।
नाभा॥ ३८॥

पृथिव्याः समिधानमग्नि९ रायस्पोषाय बृहते हवामहे।

इ॒र॒म्भ॒द॒म्ब॒हृदु॑क्थं यज॑त्रं जेता॑र॒म॒ग्नि॒मृ॒त॒ना॒सु सा॒स॒हिम्। याः सेना॑
अ॒भी॒त्वं॒रीरा॒व्या॒धिनी॑रु॒ग॒णा उ॒त। ये स्ते॒ना ये च॑ तस्के॒रास्ता॑स्ते
अ॒ग्नेऽपि॑ द॒धाम्या॒स्यै। द॒ष्ट्राभ्या॑म॒लि॒मू॒ञ्ज॒म्यैस्त॑स्के॒रा उ॒त।
ह॒नूभ्या॑स्ते॒नान्भ॑गव॒स्तास्त्वं खा॑द सु॒खादि॑तान्। ये जने॑षु
म॒लि॒म्ल॒वः स्ते॒नास॑स्तस्के॒रा वने॑। ये॥३९॥

कक्षे॑ष्वघा॒यव॑स्तास्ते॑ द॒धामि॑ ज॒म्भ॒योः। यो अ॒स्मभ्य॑म॒राती॑याद्य
नो॒ द्वेष॑ते जने॑ः। नि॒न्दा॒द्यो अ॒स्मान् दि॒प्साच्च॑ सर्वं त॒म्मस्म॑सा
कु॑रु। स॒शितं॑ मे ब्र॒ह्म स॒शितं॑ वी॒र्यं ब॒लम्। स॒शितं॑ क्ष॒त्रं
जि॒ष्णु यस्या॒हमस्मि॑ पु॒रोहि॑तः। उ॒देषा॑म्बाहू अ॒तिर॑मु॒द्वर्च॑ उ॒दू
ब॒लम्। क्षि॒णोमि॑ ब्र॒ह्मणा॑मि॒त्रानु॑न्नयामि॥४०॥

स्वा॒स् अ॒हम्। दृ॒शानो॑ रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौ॒र्दुर्म॑रुष॒मायुः
श्रि॒ये रु॑चा॒नः। अ॒ग्नि॒र॒मृतो॑ अभव॒द्वयो॑भिर्यदे॒नं द्यौर॑ज॒नय॑त्सु॒रेताः॑।
वि॒श्वा रू॒पाणि॑ प्र॒ति मु॑ञ्चते क॒विः प्रा॒सावी॒द्भद्रं॑ द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑।
वि ना॒कम॑ख्यत्सवि॒ता वरे॑ण्योऽनु॑ प्र॒याण॑मु॒षसो॑ वि रा॒जति॑।
नक्तो॒षासा॑ सम॒नसा॑ वि॒रूपे॑ धा॒पये॑ते शि॒शुमे॒क॑ समी॒ची। द्यावा॑
क्षा॒मा रु॒क्मः॥४१॥

अ॒न्तर्वि॑ भा॒ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रय॒न्द्रवि॑णो॒दाः। सु॒प॒र्णोऽसि॑
ग॒रु॒त्मात्रि॑वृ॒त्ते शि॒रो गाय॑त्रं चक्षुः॒ स्तोमं॑ आ॒त्मा सा॒मं ते
त॒नूर्वा॑मदे॒व्यम्ब॑हृद॒थन्त॑रे प॒क्षौ य॑ज्ञाय॒ज्ञिय॑म्पुच्छं॒ छन्दा॑स्स्य॒ङ्गानि॑

धिष्णि॑याः श॒फा यजू॑षि॒ नाम॑। सु॒पर्णा॑ऽसि ग॒रुत्मा॒न्दि॒वं गच्छ॑
सु॒वंः पत॑॥४२॥

नाभा॒ वने॒ येन॑ यामि॒ ख्यामां॑ रु॒क्मो॑ऽष्टात्रिंशच्च॑॥१०॥

अ॒ग्रे यं य॒ज्ञम॑ध्व॒रं वि॒श्वतः॑ परि॒भूर॑सि। स इ॒द्दे॒वेषु॑ गच्छति।
सोम॒ यास्ते॑ म॒योभु॑वं ऊ॒तयः॑ सन्ति॑ दा॒शुषे॑। ताभि॑र्नोऽवि॒ता भ॑व।
अ॒ग्नि॒र्मूर्धा॑ भु॒वंः। त्वं नः॑ सोम॒ या ते॒ धामा॑नि। तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्य॒म्भर्गो॑
दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्। अचि॑न्ती॒ यच्च॑कृ॒मा दै॒व्ये
जने॑ दी॒नैर्दक्षेः॑ प्रभू॑ती पू॒रुष॑त्वता॑॥४३॥

दे॒वेषु॑ च सवि॒त॒र्मानु॑षेषु च त्वं नो अत्र॑ सु॒वता॑दना॒गसः॑।
चो॒दयि॑त्री स॒नृता॑नां॒ चेत॑न्ती सु॒मती॑नाम्। य॒ज्ञं द॑धे सर॑स्वती।
पा॒र्वीर॑वी क॒न्या चि॒त्रायुः॑ सर॑स्वती वी॒रप॑त्नी धियं॑ धात्।
ग्राभि॑रच्छि॒द्रं श॒रणं स॒जोषा॑ दुरा॒धर्षं॑ गृण॒ते शर्म॑ य॒सत्।
पू॒षा गा अ॒न्वे॑तु नः पू॒षा र॑क्ष॒त्वर्व॑तः। पू॒षा वाज॑स॒नोतु॑ नः।
शु॒क्रं ते॑ अ॒न्यद्य॑ज॒तं ते॑ अ॒न्यत्॥४४॥

विषु॑रूपे अ॒ह॒नी द्यौरि॑वासि। विश्वा॒ हि मा॒या अ॒व॑सि स्वधा॒वो
भ॒द्रा ते॑ पू॒षन्नि॑ह रा॒तिर॑स्तु। तेऽव॑र्धन्त॒ स्वत॑वसो म॒हित्व॑ना नाकं॑
त॒स्थुरु॑रु च॑क्रिरे॒ सदेः॑। विष्णु॑र्य॒द्धाव॑द्वृष॒णम्म॑द॒च्युतं॑ वयो॒ न सी॑दन्नधि॑
ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये। प्र चि॒त्रम॑र्कं गृण॒ते तुरा॑य॒ मारु॑ताय॒ स्वत॑वसे
भ॒रध्व॑म्। ये सहा॑सि॒ सह॑सा॒ सह॑न्ते॥४५॥

रेजते अग्रे पृथिवी मुखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः। द्यावा
 नः पृथिवी इमं सिध्मद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्।
 प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदाने ऋतस्य। आ
 नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातुम्महि वां वरूथम्। अग्निं
 स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम्। हव्या देवेषु नो दधत्। स
 हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः। अग्निर्धिया समृण्वति। शं नो
 भवन्तु वाजेवाजे॥४६॥

पुरुषत्वता यज्ञतन्ते अन्यथ्सहन्ते चनोहितोऽष्टौ च॥११॥ [११]

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यत्रंपतेऽपेतं समितय्यां जाता मा नो हिंसीद्ध्रुवाऽस्यादित्यङ्गर्भमिन्द्राग्नी
 रोचनैकादश॥११॥ विष्णोरस्मिन् हव्येति त्वाऽहं धीतिभिर्होत्रां अष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ विष्णोः क्रमोऽसि
 स त्वन्नो अग्रे॥ [१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु
 वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिश्चिहा
 त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो
 विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हुन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु
 वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः॥१॥

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि
 क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा
 रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी
 भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वायुषा वर्चसा
 सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने॥२॥

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासाम्पोषस्य
 पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि
 वर्तस्व पुनरग्र इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि
 वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्रिया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण
 पाशमस्मदवाधमम्॥३॥

वि मध्यमं श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो
 अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठा- विचाचलिः।
 विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्टमधि श्रया। अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो
 अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्। अग्निर्भानुना रुशता
 स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः। सीद त्वम्मातुरस्याः॥४॥

उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा
 तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्यां शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्ने रुचा
 त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वहं हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव।
 शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः

सर्वाः स्वं योनिमिहासदः। ह॒सः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्वोता
वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्योमसदजा गोजा ऋतजा
अद्रिजा ऋतम्बृहत्॥५॥

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यन्दिष्मो विष्णोर्धनेनाग्रैऽधममस्याः शुचिषथोऽंश च॥१॥-[१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयम्परि जातवेदाः।
तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्वा ते
अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सद्य विभृतम्पुरुत्रा। विद्वा ते नाम
परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे त्वा नृमणा
अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्। तृतीयं त्वा॥६॥

रजसि तस्थिवा॑समृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन्।
अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्।
सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः।
उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो निधायि। इयति
धूममरुषम्भरिभ्रदुच्छुकेण शोचिषा द्यामिनक्षत्। विश्वस्य
केतुर्भुवनस्य गर्भ आ॥७॥

रोदसी अपृणाज्जायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना
यदग्निमयजन्त पञ्च। श्रीणामुदारो धरुणो रयीणाम्मनीषाणाम्प्रार्पणः
सोमगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्रे
उषसामिधानः। यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्रे।

प्र तं नय प्रतरां वस्यो अच्छाभि द्युम्रं देवभक्तं यविष्ठ। आ॥८॥

तम्भज सौश्रवसेष्वग्र उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने।
प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुञ्जनिनित्वैः। त्वामग्रे
यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि। त्वया
सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः। दृशानो
रुक्म उर्व्या व्यद्यौर्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥९॥

तृतीयै त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥२॥ [२]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिष
ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा अग्रे भरन्तु
चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्रे
ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्। बृहद्धिर्भानुभिर्भासन्मा
हिःसीस्तनुवा प्रजाः। समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्।
आ॥१०॥

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो
न रोचते बृहद्भाः। अभि यः पूरुम् पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो
अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रतिं गृहीत भस्मैतत्स्योने कृणुध्व
सुरभावु लोके। तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीर्मतेवं पुत्रम्बिभृता
स्वेनम्। अप्स्वग्रे सधिष्टव॥११॥

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो अस्योषधीनां
 गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्रे गर्भो अपामंसि।
 प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्रे। सृज्य मातृभिस्त्वं
 ज्योतिष्मान्पुनरासदः। पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्रे। शेषं
 मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्यां शिवतमः। पुनरूर्जा॥१२॥

नि वर्तस्व पुनरग्र इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह
 रय्या नि वर्तस्वाग्रे पिन्वस्व धारया। विश्वप्त्रिया विश्वतस्परि।
 पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धताम्पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः।
 घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः। बोधा
 नो अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः। पीयति त्वो
 अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तनुवं वन्दे अग्रे। स बोधि सूरिर्मघवा
 वसुदावा वसुपतिः। युयोध्यस्मद्वेषांसि॥१३॥

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥३॥ [३]

अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः।
 अदादिदं यमोऽवसानम्पृथिव्या अक्रन्निमम् पितरो लोकमस्मै।
 अग्नेर्भस्मास्यग्रेः पुरीषमसि संज्ञानमसि कामधरणम्मयि ते
 कामधरणम्भूयात्। सं या वः प्रियास्तनुवः सम्प्रिया हृदयानि वः।
 आत्मा वो अस्तु॥१४॥

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयं सो अग्निर्यस्मिन्सोममिन्द्र
 सुतं दधे जठरे वावशानः। सहस्रियं वाजमत्यं न सप्ति॥

सस॒वान्त॑सन्त॒स्तूय॑से जा॒तवे॑दः। अ॒ग्ने दि॒वो अ॒र्णम॑च्छां जिगा॒स्यच्छा॑
दे॒वाः ऊ॒चिषे॑ धि॒ष्णि॒या ये। याः प॒रस्ता॑द्रोच॒ने सूर्य॑स्य
याश्चा॒वस्ता॑दुप॒तिष्ठ॑न्त॒ आपः॑। अ॒ग्ने यत्ते॑ दि॒वि वर्चः॑ पृथि॒व्यां
यदोष॑धीषु॥१५॥

अ॒प्सु वा॑ यज॒त्र। येना॒न्तरि॑क्षमु॒र्वात॑न्थं त्वे॒षः स भा॒नुर॑र्ण॒वो
नृ॒चक्षाः॑। पु॒री॒ष्या॑सो अ॒ग्नयः॑ प्राव॒णेभिः॑ स॒जोष॑सः। जुष॒न्ताः
ह॒व्यमाहु॑तमनमी॒वा इषो॑ म॒हीः। इडा॑म॒ग्ने पुरु॑द॒सः स॒नि गोः
श॒श्वत्त॑म॒ हव॑मानाय साध। स्यान्नः॑ सु॒नुस्त॑न॒यो वि॒जावा॑ग्ने सा ते
सुम॒तिर्भू॑त्व॒स्मे। अ॒यं ते योनि॑र॒ऋत्व॒ियो यतो॑ जा॒तो अरो॑चथाः।
तं जा॒नन्॥१६॥

अ॒ग्न आ रो॑हाथा॒ नो वर्ध॑या र॒यिम्। चिद॑सि॒ तया॑
दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धु॒वा सी॑द परि॒चिद॑सि॒ तया॑ दे॒वत॑याऽङ्गि॒रस्व॑द्धु॒वा
सी॑द लो॒कम्पृ॑ण छि॒द्रम्पृ॑णाथो॒ सीद॑ शि॒वा त्वम्। इन्द्रा॑ग्नी त्वा
बृह॒स्पति॑र॒स्मिन् योना॑वसीषदन्। ता अ॒स्य सू॑द॒दोह॑सः सोमः॑
श्री॑णन्ति॒ पृश्न॑यः। जन्म॑न्दे॒वानां॑ वि॒शस्त्रि॑ष्वा रोच॒ने दि॒वः॥१७॥

अ॒स्त्वोष॑धीषु जा॒नन्ष्टा॑च॒त्वारि॑शच्च॥४॥ [४]

समि॑त॒ सं क॑ल्पेथा॒ सम्प्रि॑यौ रोचि॒ष्णू सु॑मन॒स्यमा॑नौ।
इष॒मूर्ज॑म॒भि सं॒वसा॑नौ सं वा॒म्मना॑सि॒ सं व्र॑ता स॒मु
चि॒त्तान्या॑क॒रम्। अ॒ग्ने पु॒री॒ष्याधि॑पा भ॒वा त्वं नः॑। इष॒मूर्ज॑

यजमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान्पुष्टिमा९ अंसि। शिवाः
कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः। भवतं नः समनसौ
समौकसौ॥१८॥

अरेपसौ। मा यज्ञ९ हि९सिष्टम्मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ
भवतमद्य नः। मातेव पुत्रम्पृथिवी पुरीष्यमग्नि९ स्वे योनावभारुखा।
तां विश्वेदेवैरऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु।
यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत। तन्नः पर्षदति द्विषोऽग्ने
वैश्वानर स्वाहा। नमः सु ते निर्ऋते विश्वरूपे॥१९॥

अयस्मयं वि चृता बन्धमेतम्। यमेन त्वं यम्या
संविदानोत्तमं नाकमधि रोहयेमम्। यत्तं देवी निर्ऋतिरा
बबन्ध दामं ग्रीवास्वविचर्त्यम्। इदं ते तद्वि ष्याम्यायुषो न
मध्यादथा जीवः पितुर्मद्धि प्रमुक्तः। यस्यांस्ते अस्याः क्रूर
आसञ्जुहोम्येषाम्बन्धानामवसर्जनाय। भूमिरिति त्वा जना
विदुर्निर्ऋतिः॥२०॥

इति त्वाहम्परि वेद विश्वतः। असुन्वन्तमयंजमानमिच्छ
स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वेषि। अन्यमस्मदिच्छ सा त इत्या नमो
देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु। देवीमहं निर्ऋतिं वन्दमानः पितेव पुत्रं
दसये वचोभिः। विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति
सूरी वि चष्टे। निवेशनः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चष्टे॥२१॥

शर्चीभिः। देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे

पंथीनाम्। सं वरत्रा दधातन् निराहावान्कृणोतन। सिञ्चामहा
 अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहादस्तमक्षितम्। निष्कृताहावमवटः
 सुवरत्रः सुषेचनम्। उद्रिणः सिञ्चे अक्षितम्। सीरा युञ्जन्ति
 कवयो युगा वि तन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुम्रया। युनक्त सीरा
 वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह॥२२॥

बीजम्। गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्या
 पक्कमायत्। लाङ्गलम्पवीरवः सुशेवः सुमतित्सरु। उदित्कृषति
 गामविम्प्रफर्ष्य च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्। शुनं नः फाला
 वि तुदन्तु भूमिः शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्। शुनम्पर्जन्यो
 मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्ष्व
 मित्राय वरुणाय च। इन्द्रायाग्रये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन
 सीता मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः। ऊर्जस्वती पयसा
 पिन्वमानास्मान्त्सीते पयसाभ्याववृत्स्व॥२३॥

समौकसौ विश्वरूपे विदुर्निरुद्धतिरभि चष्ट इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥५॥ [५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा। मन्दामि बभ्रूणामहः
 शतं धामानि सप्त च। शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः।
 अथा शतक्रत्वो यूयमिमम्मे अगदं कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः
 फलिनीरफला उत। अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः।
 ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नतीरित्

रपः॥२४॥

चा॒तय॑मा॒नाः। अ॒श्व॒त्ये वो॑ नि॒षद॑नम्पु॒र्णे वो॑ वस॒तिः कृ॒ता।
गो॒भाज॒ इत्कि॑ला॒सथ॒ यत्स॑नव॒थ पू॒रुष॑म्। यद॒हं वा॒जय॑न्नि॒मा
ओष॑धी॒रह॑स्त॒ आद॑धे। आ॒त्मा यक्ष॑म॒स्य न॑श्यति पु॒रा जी॑व॒गृभो॑
यथा॑। यदोष॑धयः संगच्छ॑न्ते रा॒जा॒नः स॑मि॒तावि॑व। वि॒प्रः स
उ॑च्यते भि॒षग्र॑क्षो॒हार्मी॑व॒चात॑नः। निष्कृ॑तिर्नाम॒ वो मा॒ताथा॑ यू॒य३
स्थ॒ संकृ॑तीः। स॒राः प॑त॒त्रिणीः॥२५॥

स्थ॒न॒ यदा॑मय॒ति निष्कृ॑त। अ॒न्या वो॑ अ॒न्याम॑व॒त्वन्या॑न्यस्या
उपा॑वत। ताः सर्वा॑ ओष॑धयः संवि॒दाना॑ इ॒दम्मे॒ प्राव॑ता
वचः॑। उच्छु॑ष्मा ओष॑धीनां गा॒वो गो॑ष्ठादि॒वैरते॑। धन॑
सनि॒ष्यन्ती॑नामा॒त्मानं॒ तव॑ पू॒रुष॑। अति॑ वि॒श्वाः परि॑ष्ठाः
स्तेन॑ इ॒व व्र॑जम॒क्रमुः। ओष॑धयः प्राचु॑च्यवु॒र्यत् किं च॑ त॒नुवा॑
रपः॑। याः॥२६॥

त आ॒त॒स्थुरा॒त्मानं॒ या आ॑वि॒विशुः परुः॑परुः। तास्ते॒ यक्ष॑मं
वि बा॑धन्तामु॒ग्रो म॑ध्यम॒शीरि॑व। सा॒कं य॑क्षम् प्र प॑त॒ श्येने॑न
कि॒किदी॑विना॑। सा॒कं वा॑तस्य ध्राज्या॑ सा॒कं न॑श्य नि॒हाक॑या।
अ॒श्वाव॑ती३ सोम॑व॒तीमूर्ज॑यन्ती॒- मुदो॑जसम्। आ वि॒त्सि॒ सर्वा॑
ओष॑धी॒रस्मा अ॑रि॒ष्टता॑तये। याः फ॒लिनी॑र्या अ॒फ॒ला अ॑पुष्पा याश्च
पुष्पि॑णीः। बृह॑स्पति॒प्रसू॑ता॒स्ता नो॑ मुश्च॒न्त्व३ह॑सः। याः॥२७॥

ओष॑धयः सोम॑राज्ञीः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीम॑नु। तासां॒ त्वम॑स्युत्त॒मा

प्र णो जीवातवे सुव। अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयः परि। यं
जीवमश्रवामहै न स रिष्याति पूरुषः। याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च
दूरम्परागताः। इह संगत्य ताः सर्वा अस्मै सं दत्त भेषजम्।
मा वो रिषत्वनिता यस्मै चाहं खनामि वः। द्विपच्चतुष्पदस्माकं
सर्वमस्त्वनातुरम्। ओषधयः सं वदन्ते सोमैः सह राज्ञा। यस्मै
करोति ब्राह्मणस्तं राजन्यारयामसि॥२८॥

रपः पत्त्रिणीर्या अहंसो याः खनामि वोऽष्टादश च॥६॥ [६]

मा नो हिंसीञ्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवः सत्यधर्मा
जुजान। यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जुजान कस्मै देवाय हविषा विधेम।
अभ्यावर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह। वपां ते अग्निरिषितो-
ऽव सर्पतु। अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यद्यज्ञियम्। तद्देवेभ्यो
भरामसि। इषमूर्जमहमित आ॥२९॥

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनैः। आ नो गोषु
विशत्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो
महिं भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं
दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो
अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सानसि
रयिम्। ऊर्जो नपाञ्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व॥३०॥

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो

वा॒मजा॑ताः। पा॒वक॑वर्चाः शु॒क्रव॑र्चा अ॒नू॒नव॑र्चा उ॒दिय॑र्षि भा॒नुना॑।
 पु॒त्रः पि॒तरा॑ वि॒चर॑न्नुपा॒वस्यु॑भे पृ॒णक्षि॑ रोद॑सी। ऋ॒तावा॑न॒म्महि॑षं
 वि॒श्वच॑र्षणि॒मग्नि॑ꣳ सु॒म्राय॑ दधिरे पु॒रो जना॑ः। श्रु॒त्कर्ण॑ꣳ
 स॒प्रथ॑स्तमन्त्वा गि॒रा दै॒व्य॒म्मानु॑षा यु॒गा। नि॒ष्कृ॒र्तार॑म॒ध्वर॑स्य
 प्रचै॑तसं क्षय॑न्तꣳ राध॑से म॒हे। रा॒तिम्भृ॑गू॒णामु॒शिजं॑ क॒विक्र॑तुम्पृ॒णक्षि॑
 सान॑सिम्॥३१॥

र॒यिम्। चि॒तः स्थ॑ परि॒चित॑ ऊ॒र्ध्वचि॑तः श्रय॑ध्वं तया॑
 दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द् ध्रु॒वाः सी॑दत। आ प्या॑यस्व॒ समे॑तु ते वि॒श्वतः॑
 सोम॑ वृ॒ष्णि॒यम्। भवा॑ वाज॑स्य संग॒थे। सं ते॒ पया॑ꣳसि॒ समु॑ यन्तु
 वाजाः॑ सं वृ॒ष्णि॒यान्य॑भिमाति॒षाहः॑। आ॒प्याय॑मानो अ॒मृता॑य सोम
 दि॒वि श्रवा॑ꣳस्यु॒त्तमा॑नि धि॒ष्व॥३२॥

आ मन्द॑स्व सान॑सिमेका॒न्नच॑त्वारिꣳशच्च॥७॥ [७]

अ॒भ्य॑स्था॒द्विश्वाः॑ पृ॒तना॑ अ॒रा॑ती॒स्तद॒ग्निरा॑ह तदु॒ सोम॑ आह।
 बृ॒हस्प॑तिः सवि॒ता तन्म॑ आह पु॒षा मा॑धात्सुकृ॒तस्य॑ लो॒के।
 यद॑क्र॒न्दः प्रथ॑मं जाय॑मान उ॒द्यन्त्स॑मु॒द्रादु॑त वा पु॒री॑षात्। श्ये॒नस्य॑
 प॒क्षा ह॑रि॒णस्य॑ बा॒हू उप॑स्तुतं जनि॑म॒ तत्तै॑ अ॒र्वन्। अ॒पाम्पृ॑ष्ठम॑सि
 योनि॑र॒ग्नेः संमु॑द्रम॒भितः॑ पि॒न्व॑मानम्। वर्ध॑मान॒म्महः॥३३॥

आ च॒ पुष्करं॑ दि॒वो मा॑त्रया व॒रिणा॑ प्र॑थस्व। ब्रह्मं
 जज्ञा॑न॒मप्र॑थ॒मम्पु॑रस्ता॒द्वि सी॑म॒तः सुरु॑चो॒ वेन॑ आ॒वः। स बु॒ध्रिया॑

उप॒मा अ॑स्य वि॒ष्टाः स॒तश्च॒ योनि॑मस॒तश्च॒ विवः॑। हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भः
सम॑वर्त॒ताग्रे॑ भू॒तस्य॑ जा॒तः पति॑रेकं आसीत्। स दा॑धार
पृथि॒वीं द्या॑मु॒तेमां कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। द्र॒प्सश्च॑स्कन्द
पृथि॒वीमनु॑॥ ३४॥

द्यामि॒मं च॒ योनि॑मनु यश्च॒ पूर्वः॑। तृ॒तीयं॑ योनि॒मनु॑ संचर॑न्तं द्र॒प्सं
जु॒होम्यनु॑ स॒प्त हो॒त्राः। नमो॑ अस्तु स॒र्पेभ्यो॑ ये के च॑ पृथि॒वीमनु॑।
ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ ये दि॒वि तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॑ नमः॑। येऽदो॑ रोच॒ने दि॒वो
ये वा॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिषु॑। येषा॑म॒प्सु स॒दः कृ॑तं तेभ्यः स॒र्पेभ्यो॑ नमः॑।
या इष॑वो यातु॒धाना॑नां॒ ये वा॒ वन॑स्पती॒र॒ रनु॑। ये वा॒व॒टेषु॑ शे॒रते॑
तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॑ नमः॑॥ ३५॥

महोऽनु॑ यातु॒धाना॑नामेकादश च॥८॥ [८]

ध्रु॒वासि॑ ध॒रुणा॑स्तृ॒ता वि॒श्वक॑र्मणा सु॒कृता॑। मा त्वा॑ समु॒द्र
उ॒द्ध॒धीन्मा॑ सु॒पर्णो॑ऽव्य॒थमा॑ना पृथि॒वीं दृ॑ह। प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादय॑तु
पृथि॒व्याः पृ॒ष्ठे व्य॑च॒स्वती॑म्प्रथ॒स्वती॑म्प्रथो॑ऽसि पृथि॒व्यसि॑ भू॒रसि॑
भूमि॑र॒स्यदि॑तिरसि वि॒श्वधा॑या वि॒श्वस्य॑ भुव॑नस्य ध॒र्त्री पृथि॒वीं
यच्छ॑ पृथि॒वीं दृ॑ह पृथि॒वीम्मा हि॑सीर्वि॒श्वस्मै॑ प्रा॒णाया॑पा॒नाय॑
व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑॥ ३६॥

च॒रि॒त्राया॑ग्नि॒स्त्वाभि॑ पा॒तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छु॑र्दिषा श॒तमे॑नु॒ तया॑
दे॒वता॑याङ्गि॒रस्व॑द्धु॒वा सी॑द। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती परुषः॒ परुषः॑

परिं। ए॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु॒ सह॒स्रेण॑ श॒तेन॑ च। या श॒तेन॑ प्र॒तनोषि॑
स॒हस्रेण॑ वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते दे॒वीष्टके॑ वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्।
अषा॑ढासि॒ सह॑माना॒ सह॒स्वारा॑तीः॒ सह॒स्वारा॑तीयतः॒ सह॒स्व पृ॑त॒नाः
सह॑स्व पृ॒तन्य॑तः। सह॒स्रेवी॒र्या॥३७॥

अ॒सि सा मा॑ जि॒न्वा। मधु॑ वा॒ता ऋ॒ताय॑ते मधुं क्षर॑न्ति॒
सिन्ध॑वः। मा॒ध्वीर्नः॑ स॒न्त्वोष॑धीः। मधु॑ नक्त॑मु॒तोष॑सि मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ः
रजः॑। मधु॑ द्यौर॑स्तु नः पि॒ता। मधु॑मा॒न्नो व॒नस्प॑तिर्मधु॑मा॒ः अस्तु॑
सूर्यः॑। मा॒ध्वीर्गा॒वो भ॑वन्तु नः। म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न इ॒मं
य॒ज्ञमि॑मिक्षताम्। पि॒पृतां॑ नो॒ भरी॑मभिः। तद्वि॒ष्णोः॑ प॒रमम्॥३८॥

प॒दः सदा॑ पश्य॑न्ति सूर॑यः। दि॒वीव॑ चक्षु॒रात॑तम्। ध्रु॒वासि॑
पृथि॒वि सह॑स्व पृ॒तन्य॑तः। स्यू॒ता दे॒वेभि॑र॒मृते॑नागाः। यास्ते॑ अ॒ग्ने
सूर्ये॑ रुचं॒ उद्य॑तो दि॒वमा॑त॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभिः॑। ताभिः॑ सर्वा॑भी रु॒चे
जना॑य नस्कृ॒धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रुचो॒ गोष्व॑श्चेषु॒ या रुचः॑।
इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभिः॑ सर्वा॑भी रुचं॒ नो ध॑त्त बृह॒स्पते॑। वि॒राट्॥३९॥

ज्योति॑र॒धारय॑त्स॒म्राड्ज्योति॑र॒धारय॑त्स्व॒राड्ज्योति॑र॒धारय॑त्। अ॒ग्ने
यु॒क्ष्वा हि॑ ये तवा॒श्वा॑सो दे॒व सा॑ध॒वः। अ॒रं वह॑न्त्या॒श॒वः। यु॒क्ष्वा
हि दे॒वहू॑त॒माः अ॒श्वाः अ॒ग्ने र॒थीरि॑व। नि होता॑ पृ॒र्व्यः स॒दः।
द्र॒प्सश्च॑स्क॒न्द पृथि॒वीम॑नु॒ द्यामि॑मं च॒ योनि॑मनु॒ यश्च॑ पूर्॒वः। तृ॒तीयं॑
योनि॑मनु॒ संच॑र॒न्तं द्र॒प्सं जु॑होम्यनु॒ सप्त॥४०॥

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्रेर्वैश्वानरस्य च।
 अग्निज्योतिषा ज्योतिष्मान्नुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वा रुचे
 त्वा समित्स्रवन्ति सरितो न धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः।
 घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्।
 तस्मिन्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते
 हरयः सप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥४१॥

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विरादश्मत्त तीरे चत्वारि च॥१॥ [९]

आदित्यं गर्भम्पयसा समञ्जन्तसहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्।
 परि वृद्धिं हरसा माभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः।
 इमम्मा हिंसीद्विपादम्पशूनां सहस्राक्ष मेध आ चीयमानः।
 मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य
 ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानं सरिरस्य मध्ये। शिशुं
 नदीनां हरिमद्रिबुद्धमग्रे मा हिंसीः॥४२॥

परमे व्योमन्। इमम्मा हिंसीरेकशफम्पशूनां कनिकृदं
 वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो
 नि षीद। अजंसमिन्दुमरुषम्भुरण्यमग्निमीडे पूर्वचित्तौ नमोभिः।
 स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गाम्मा हिंसीरदितिं विराजम्।
 इमं समुद्रं शतधारमुत्सं व्यच्यमानम्भुवनस्य मध्ये। घृतं
 दुहानामदितिं जनायाग्रे मा॥४३॥

हि॒ंसीः पर॒मे व्यो॑मन्। ग॒व्यमा॑र॒ण्यम॑नु ते दिशामि तेन॑
चिन्वा॒नस्त॑नुवो॒ नि षी॑द। वरू॒त्रिं त्वष्टु॑र्वरुणस्य॒ नाभि॑मर्वि॒ जज्ञा॑ना॒
रज॑सः पर॒स्मात्। म॒ही॒ सा॒ह॒स्त्रीम॑सुरस्य मा॒याम॑ग्रे मा हि॒ंसीः
पर॒मे व्यो॑मन्। इ॒मामू॑र्णायुं वरुणस्य मा॒यां त्वच॑म्पशूनां द्विपदां
चतु॑ष्पदाम्। त्वष्टुः प्र॒जानां॑ प्रथ॒मं ज॒नित्र॑मग्रे मा हि॒ंसीः पर॒मे
व्यो॑मन्। उष्ट्र॑मार॒ण्यम॑नु॥४४॥

ते दि॒शामि॑ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॑नुवो॒ नि षी॑द। यो अ॒ग्निर॒ग्रेस्त॑प॒सो-
ऽधि॑ जा॒तः शोचा॑त्पृथि॒व्या उ॒त वा॑ दि॒वस्प॑रि। येन॑ प्र॒जा वि॒श्वक॑र्मा
व्या॒नद्व॑मग्रे हेडुः परि॑ ते वृ॒णक्तु॑। अ॒जा ह्य॑ग्रेरज॒निष्ट॑ गर्भा॒त्सा
वा अ॑पश्यज्जनि॒तार॑मग्रे। तया॑ रोह॑माय॒न्नुप॑ मे॒ध्यास॑स्तया॒ देवा
दे॒वता॑मग्रं आयन्। श॒र॒भमा॑र॒ण्यम॑नु ते दिशामि तेन॑ चिन्वा॒नस्त॑नुवो॒
नि षी॑द॥४५॥

अग्रे मा हि॒ंसीर॑ग्रे मोष्ट॑मार॒ण्यम॑नु श॒र॒भं नव॑ च॥१०॥ आ॒दि॒त्यमि॑म॒न्द्रि॒पाद॑म॒यु॒र्वा॒तस्या॑श्वमि॒ममे॑क॒शफ॑ङ्गौर॒म

अ॒ग्निर॒ग्रेऽश॑र॒भम्॥

[१०]

इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः परि॑ वा॒जेषु॑ भूषथः। तद्वा॑ चेति॒ प्र वी॒र्य॑म॒।
श्रथ॑द्व॒त्रमु॑त संनोति॒ वाज॑मिन्द्रा॒ यो अ॒ग्नी स॒ह॒री स॑प॒र्यात्। इ॒र॒ज्यन्ता॑
वस॑व्यस्य भूरेः स॒ह॒स्त॑मा स॒ह॒सा वा॑जयन्ता॒। प्र च॑र॒ष्णिभ्यः॑ पृ॒तना॑
हव॑षु प्र पृथि॒व्या रि॑रिचाथे दि॒वश्च॑। प्र सि॒न्धुभ्यः॑ प्र गि॒रिभ्यो॑ म॒हित्वा॑
प्रेन्द्रा॑ग्नी वि॒श्वा भु॒वना॑त्य॒न्या। मरु॑तो॒ यस्य॑ हि॥४६॥

क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः। यज्ञैर्वा
यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्। श्रियसे
कम्भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
वार्शीमन्त इष्मिणो अर्भीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः। अव
ते हेड उदुत्तमम्। कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा। कया
शचिष्ठया वृता॥४७॥

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुरहणायून।
आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून् य एषाम् भृत्यामृणधत्स जीवात्।
अग्ने नया देवानां शं नो भवन्तु वाजैवाजे। अप्सवग्ने सधिष्ठव
सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। वृषा सोम द्युमां अंसि
वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे। इमम्मे वरुण तत्त्वा यामि
त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने॥४८॥

हि वृता मु एकादश च॥11॥ [११]

अपां त्वेमन्नयं पुरो भुवः प्राचीं ध्रुवख्यतिर्य्यविरिन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृदग्नेर्भागोऽस्येकयेयमेव
सा याग्ने जातानग्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥13॥ अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवताता षट्त्रिंशत्॥36॥ अपां त्वेमन्
हविषा वर्धनेन॥ [१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अपां त्वेमन्थासादयाम्यपां त्वोद्मन्थासादयाम्यपां त्वा
भस्मन्थासादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने
सादयाम्यर्णवे सदेने सीद समुद्रे सदेने सीद सलिले सदेने
सीदापां ख्यये सीदापां सधिषि सीदापां त्वा सदेने सादयाम्यपां
त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ
सादयाम्यपां त्वा पार्थसि सादयामि गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो
जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः ॥१॥

योनौ पञ्चदश च ॥१॥

[१]

अयम्पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री
वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपांशु- रुपांशोस्त्रिवृत्रिवृतौ
रथंतरं रथंतराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं
गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं
ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुग्ग्रेष्मी त्रिष्टुभं ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात्
पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृहद्बृहतो भरद्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
त्वया मनः ॥२॥

गृह्णामि प्रजाभ्योऽयम्पञ्चाद्विश्वव्यचास्तस्य चख्युर्वैश्वव्यचसं
वर्षाणि चारख्युषाणि जगती वार्षी जगत्या ऋख्यममृख्यमाच्छुक्रः

शुक्राथ्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः
 प्रजापतिगृहीतया त्वया चख्युर्गृह्णामि प्रजाभ्य इदमुत्तराथ्सुवस्तस्य
 श्रोत्रं सौव शरच्छौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभः स्वारः स्वारात्मन्थी
 मन्थिन एकविंश एकविंशाद्वैराजं वैराजाञ्जमदग्निर्ऋषिः
 प्रजापतिगृहीतया ॥ ३ ॥

त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्य इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्माती
 हेमन्तो वाच्यायनः पङ्क्तिर्हेमन्ती पङ्क्तौ निधनवन्निधनवत आग्रयण
 आग्रयणात्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्ररैवते
 शाक्ररैवताभ्यां विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं
 गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ४ ॥

त्वया मनो जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च ॥ २ ॥ [२]

प्राचीं दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं
 त्रिवृथस्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्र्यविर्यः कृतमयानां पुरोवातो
 वातः सानङ्ग ऋषिर्दखिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवता ख्यत्रं
 द्रविणम्पञ्चदशः स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाङ्मयस्त्रेतायानां
 दखिणाद्वातो वातः सनातन ऋषिः प्रतीचीं दिशां वर्षा ऋतूनां
 विश्वे देवा देवता विट् ॥ ५ ॥

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिस्त्रिवृथस्तो
 वयो द्वापरोऽयानाम्पञ्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची दिशां

शरद्वृतूनाम्मित्रावरुणौ देवतां पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स
 उं त्रिणववर्तनिस्तुर्यवाङ्मयं आस्कन्दोऽयानामुत्तराद्वातो वातः
 प्रत्न ऋषिरूर्ध्वा दिशां हैमन्तशिशिरावृतूनाम्बृहस्पतिर्देवता
 वर्चो द्रविणं त्रिणवः स्तोमः स उं त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाङ्मयो-
 ऽभिभूरयानां विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः
 परेऽवरे ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्खत्रे-
 ऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायांस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहृत्याम्॥६॥

विद्वष्टवाङ्मयोऽष्टाविंशतिश्च॥३॥

[३]

ध्रुवर्षिपतिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या।
 उख्यस्य केतुम्रथमम्पुरस्तादश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा।
 स्वे दख्ये दख्यपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती रराणा।
 स्वासस्था तनुवा सं विशस्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विनाध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। कुलायिनी वसुमती वयोधा रयिं नो वर्ध
 बहुलं सुवीरम्॥७॥

अपामतिं दुर्मतिम्बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती
 सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा।
 अग्नेः पुरीषमसि देवयानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः।
 स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वाश्विनाध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी

दिशामधिपती भुवनानाम् ॥८॥

ऊर्मिर्द्रुप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनोऽध्वर्यू
सादयतामिह त्वा। सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजू
रुद्रैः सजूरादित्यैः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधेरग्रये
त्वा वैश्वानरायाश्विनोऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। प्राणम्मे पाह्यपानम्मे
पाहि व्यानम्मे पाहि चख्खुर्म उर्व्या वि भाहि श्रोत्रम्मे
श्लोकयापस्मिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो
वृष्टिमेरय ॥९॥

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च ॥४॥ [४]

अविर्वयस्त्रिष्टुप्छन्दो दित्यवाङ्मयो विराट्छन्दः पञ्चाविर्वयो
गायत्री छन्दस्त्रिवृत्सो वयं उष्णिहा छन्दस्तुर्यवाङ्मयोऽ- नुष्टुप्छन्दः
पष्ठवाङ्मयो बृहती छन्द उरुषा वयः सतोबृहती छन्द ऋषभो वयः
ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽ- नङ्गान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो
बस्तो वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं
छन्दो व्याघ्रो वयोऽ- नाधृष्टं छन्दः सिंहो वयश्छदिश्छन्दो
विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दः ख्यत्रं वयो मयदं छन्दो विश्वकर्मा
वयः परमेष्ठी छन्दो मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः ॥१०॥

पुरुषो वयुष्पङ्क्तिं शतिश्च ॥५॥ [५]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टंकां दृहंतं युवम् पृष्ठेन

द्यावापृथिवी अन्तरिखं च वि बाधताम्॥ विश्वकर्मा त्वा
सादयत्वन्तरिखस्य पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथंस्वतीम्भास्वतीं
सूरिमतीमा या द्याम्भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिखमन्तरिखं
यच्छान्तरिखं दृ९हान्तरिखम्मा हि९सीर्विश्वस्मै प्राणायोपानाय
व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय वायुस्त्वाभि पातु मह्य स्वस्त्या
छुर्दिषा॥११॥

शतमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। राज्यसि प्राची
दिग्विराडसि दखिणा दिक्सम्राडसि प्रतीची दिक्स्वराडस्युदीची
दिगधिपत्यसि बृहती दिगार्युर्मे पाहि प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि
व्यानम्मे पाहि चखुर्मे पाहि श्रोत्रम्मे पाहि मनो मे जिन्व वाचम्मे
पिन्वात्मानम्मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ॥१२॥

छुर्दिषां पिन्व षट्॥६॥

[६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽस्त्रीविश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः
उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री
छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिखं छन्दो
द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नख्यत्राणि छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः
कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः।
अग्निर्देवता॥१३॥

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा

देवतादित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो
 देवता वरुणो देवता मूर्धासि राड्भुवासि धरुणा यत्र्यसि यमित्रीषे
 त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा ख्येमाय त्वा यन्त्री राड्भुवासि धरणी ध्र्यसि
 धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥१४॥

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥७॥

[७]

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो
 नवदशोऽभिवर्तः सविंशो धरुण एकविंशो वर्चो द्वाविंशः
 सम्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भाः पञ्चविंश
 ओजस्त्रिणवः ऋतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य
 विष्टपं चतुस्त्रिंशो नाकः षट्त्रिंशो विवर्तोऽष्टाचत्वारिंशो
 धर्त्रश्चतुष्टोमः॥१५॥

आशुस्सप्तत्रिंशत्॥८॥

[८]

अग्नेर्भागोऽसि दीर्खाया आधिपत्यम्ब्रह्म स्पृतं त्रिवृथस्तोम
 इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं रक्षत्रं स्पृतम्पञ्चदशः स्तोमो
 नृचख्यसाम्भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं सप्तदशः
 स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वाताः
 स्पृता एकविंशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्ण आधिपत्यमोजः
 स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनाम्भागोऽसि॥१६॥

रुद्राणामधिपत्यं चतुष्पाथस्पृतं चतुर्विंशः स्तोमं आदित्यानां
 भागोऽसि मरुतामधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविंशः स्तोमो
 देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशः
 स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानाम्भागोऽस्य यावानामधिपत्यम्प्रजाः
 स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशः स्तोमं ऋभूणाम्भागोऽसि विश्वेषां
 देवानामधिपत्यम्भूतं निशान्तं स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः ॥१७॥

वसूनां भागोऽसि षट्चत्वारिंशच्च ॥१॥ [९]

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तुवत
 ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत
 भूतान्यसृज्यन्त भूतानाम्पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत
 सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत पितरो-
 ऽसृज्यन्तादितिरधिपत्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवोऽसृज्यन्तार्तवो-
 ऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृज्यन्त संवत्सरो-
 ऽधिपतिः ॥१८॥

आसीत्पञ्चदशभिरस्तुवत र्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्सप्तदश-
 पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिरस्तुवत
 शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकविंशत्यास्तुवतैकशप-
 पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत्त्रयोविंशत्यास्तुवत र्षुद्राः
 पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविंशत्यास्तुवतारण्याः
 पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंशत्यास्तुवत

द्यावापृथिवी वि॥१९॥

ऐतां वसवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामधिपत्यमासीन्नववि
वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिंशतास्तुवत प्रजा
असृज्यन्त यावानां चायावानां चाधिपत्यमासीन्नयस्त्रिंशतास्तुवत
भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्॥२०॥

सर्व्वस्रोऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च॥१०॥

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा।
वधूर्जजान नवगङ्गनित्री त्रय एनाम्महिमानः सचन्ते॥ छन्दस्वती
उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु संचरन्ती। सूर्यपत्नी वि
चरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा॥ ऋतस्य
पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मासो अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका
रख्यत्यूर्जमेका॥२१॥

व्रतमेका रख्यति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्वा तुरीया
यज्ञस्य पख्यावृषयो भवन्ती। गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभंम्बूहदकं
युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥ पञ्चभिर्धाता वि दधाविदं यत्तासां
स्वसूरजनयत्पञ्चपञ्च। तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना रूपाणि
क्रतवो वसानाः॥ त्रिंशत्स्वसार उप यन्ति निष्कृतं समानं
केतुम्प्रतिमुञ्चमानाः॥२२॥

ऋतूँस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्येछन्दसः परि

यन्ति॒ भास्व॑तीः। ज्योति॑ष्मती॒ प्रति॑ मुञ्चते॒ नभो॑ रात्रीं
 दे॒वी सूर्य॑स्य व्र॒तानि॑। वि पश्य॑न्ति प॒शवो॑ जाय॑माना
 नाना॑रूपा मा॒तुर॑स्या उ॒पस्थे॑। एका॒ष्टका॑ तप॑सा तप्य॑माना
 ज॒जान॑ गर्भ॑म्महि॒मान॑मिन्द्रम्। तेन॒ दस्यु॑न्व्यसहन्त दे॒वा
 हु॒न्तासु॑राणामभव॑च्छर्वा॒भिः। अना॑नुजामनु॒जाम्माम॑कर्त॒ सत्यं॑
 वद॑न्त्यन्विच्छ॒ एतत्। भूया॑सम्॥२३॥

अ॒स्य सु॒म॒तौ यथा॑ यू॒यम॒न्या वो॑ अ॒न्याम॒ति मा प्र यु॑क्त।
 अभू॑न्मम॒ सु॒म॒तौ वि॒श्ववे॑दा॒ आष्ट॑ प्रति॒ष्ठाम॑वि॒दद्धि॑ गा॒धम्।
 भूया॑समस्य सु॒म॒तौ यथा॑ यू॒यम॒न्या वो॑ अ॒न्याम॒ति मा प्र यु॑क्त।
 पञ्च॒ व्यु॑ष्टी॒रनु॒ पञ्च॑ दोहा॒ गाम्पञ्च॑ना॒म्रीमृ॑तवोऽनु॒ पञ्च॑। पञ्च॒ दिशः॑
 पञ्च॒द॒शेन॒ कृ॒ताः स॑मा॒नमू॑र्ध्नी॒रभि॒ लोक॑मेकम्॥२४॥

ऋ॒तस्य॒ गर्भः॑ प्रथ॒मा व्यू॑ष्य॒पामे॑का॒ महि॑मानं॒म्बिभ॑र्ति।
 सूर्य॑स्यैका॒ चर॑ति निष्कृ॒तेषु॑ घ॒र्मस्यै॑का॒ सवि॑तैकां नि
 यच्छ॑ति। या प्रथ॒मा व्यौ॑च्छ॒त्सा धे॑नुर॒भव॑द्यमे। सा नः॒
 पय॑स्वती धु॒र्ख्वोत्त॑रामुत्तरा॒ऽसमा॑म्। शु॒क्रर्ष॑भा॒ नभ॑सा
 ज्योति॑षागा॒द्वि॒श्वरू॑पा श॒बली॑र॒ग्निके॑तुः। स॒मा॒नम॑र्थं॒ स्वप॑स्यमा॒ना
 बिभ्र॑ती ज॒राम॑जर उष॒ आगाः॑। ऋ॒तूना॑म्प॒त्नीं प्रथ॑मेयमागा॒दह्ना॑
 ने॒त्री ज॑नि॒त्री प्र॒जाना॑म्। एका॑ स॒ती बहु॑धोषो व्युच्छ॒स्यजी॑र्णा॒ त्वं

ज॒रय॑सि॒ सर्व॑म॒न्यत्॥२५॥

ऊ॒र्ज॒मेका॑ प्रति॒मुञ्च॑माना भू॒यास॑मेकं प॒त्येका॑त्रवि॒ंश॒तिश्च॑॥११॥ [११]

अ॒ग्रे जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्नान्प्रत्य॑जा॒ताज्ञा॑तवेदो नुदस्व।
अ॒स्मे दी॑दिहि सु॒मना॒ अहे॑ड॒न्तव॑ स्या॒ः शर्म॑त्रि॒वरू॑थ उ॒द्वित्।
सह॑सा जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्नान्प्रत्य॑जा॒ताज्ञा॑तवेदो नुदस्व।
अधि॑ नो ब्रूहि सुमन॒स्यमा॑नो व॒यः॒ स्या॑म॒ प्र णु॑दा नः स॒पत्नान्।
च॒तुश्च॑त्वारि॒ंशः॒ स्तोमो॑ वर्चो॒ द्रवि॑ण॒ षोड॑शः स्तोम॒ ओजो॑
द्रवि॑णम्पृथि॒व्याः पु॒रीष॑मसि॥२६॥

अ॒प्सो नाम॑। ए॒वश्छ॑न्दो वरि॑वश्छन्दः श॒म्भूश्छ॑न्दः परि॒भूश्छ॑न्दः
आ॒च्छ॑च्छन्दो म॒नश्छ॑न्दो व्य॒चश्छ॑न्दः सि॒न्धुश्छ॑न्दः स॒मुद्रं॑ छन्दः
स॒लि॒लं छ॑न्दः स॒ंय॑च्छन्दो वि॒य॑च्छन्दो बृ॒ह॒च्छ॑न्दो रथ॑तरं
छन्दो॑ नि॒का॒यश्छ॑न्दो वि॒व॒धश्छ॑न्दो गि॒रश्छ॑न्दो भ्रज॑श्छन्दः
स॒ष्टृ॒च्छ॑न्दोऽनु॒ष्टृ॒च्छ॑न्दः क॒कु॒च्छ॑न्दस्त्रि॒क॒कु॒च्छ॑न्दः का॒व्यं छ॑न्दोऽङ्कु॒पं
छ॑न्दः॥२७॥

प॒दप॑ङ्क्तिश्छन्दोऽ॒र॒ख्यर॑पङ्क्तिश्छन्दो विष्टा॒रप॑ङ्क्तिश्छन्दः ख॒षुरो
भृ॒ज्वा॒च्छ॑न्दः प्र॒च्छ॑च्छन्दः प॒र॒ख्यश्छ॑न्द ए॒वश्छ॑न्दो वरि॑वश्छन्दो
व॒यश्छ॑न्दो व॒यस्कृ॑च्छन्दो वि॒शा॒लं छ॑न्दो वि॒ष्प॒र्धाश्छ॑न्दश्छ॒दिश्छ॑न्दो
दू॒रो॒हणं॑ छन्दस्त॒न्द्रं छ॑न्दोऽङ्का॒ङ्कं छ॑न्दः॥२८॥

अ॒स्य॒ङ्कु॒प॒च्छ॑न्दस्त्रयस्त्रि॒ंशच्च॑॥१२॥ [१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्रविणस्युर्विपन्यया॥ समिद्धः शुक्र आहुतः॥
 त्व९ सौमासि सत्पतिस्त्व९ राजोत वृत्रहा। त्वम्भद्रो असि क्रतुः॥
 भद्रा ते अग्रे स्वनीक संहृग्योरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्ते
 शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्रे
 सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य॥२९॥

रुशदृशे ददृशे नक्तया चिदरूखितं दृश आ रूपे अन्नम्।
 सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवा९ आयजिष्ठः स्वस्ति।
 अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्रे द्युमदुत रेवर्दिदीहि।
 स्वस्ति नो दिवो अग्रे पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
 यत्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा
 होतुर्मनुषः॥३०॥

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजांसि। एवानो अद्य
 समना समानानुशन्नं उशतो यखिष देवान्॥ अग्निमीडे पुरोहितं
 यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतार९ रत्नधातमम्॥ वृषा सोम द्युमा९
 असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इद९
 हविर्मरुतस्तञ्जुष्टन। युष्माकोती रिंशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो
 दुरह्णायुस्तिरः सत्यानि मरुतः॥३१॥

जिघांसात्। द्रुहः पाशम्प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन
 तपसा हन्तना तम्। संवत्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुख्ययाः

सग॑णा॒ मानु॑षेषु। तेऽस्मत्पा॒शान्प्र मु॑ञ्चन्त्व॑हंसः सा॒न्तप॑ना म॒न्दिरा
मा॑दयि॒ष्णवः॑। पि॒प्री॑हि दे॒वाः उ॑शतो य॒विष्ठ वि॒द्वाः ऋ॒तूः र॒ऋतु॑पते
यजे॒ह। ये दै॒व्या ऋ॒त्विज॑स्तेभि॒रग्रे॒ त्वः हो॑तृ॒णाम॒स्याय॑जिष्ठः।
अग्रे॒ यद॒द्य वि॒शो अ॒ध्वर॑स्य होत॒ः पाव॑क॥ ३२॥

शो॒चे वे॒ष्ट्वः हि यज्वा॑। ऋ॒ता य॑जासि म॒हिना॑ वि य॒द्भूर॑ह॒व्या
व॑ह यविष्ठ॒ या ते॑ अ॒द्य। अ॒ग्निना॑ र॒यिम॑श्नव॒त्पोष॑मे॒व दि॒वेदि॑वे। य॒शसं॑
वी॒रव॑त्तमम्॥ ग॒यस्फा॑नो॒ अमी॑व॒हा व॑सु॒वित्पु॑ष्टि॒वर्ध॑नः। सु॒मित्रः॑ सो॒म
नो भ॑व। गृ॒हमे॑धासु॒ आ ग॑न्तु॒ मरु॑तो॒ माप॑ भू॒तना॑। प्र॒मुञ्च॑न्तो॒ नो
अ॑हंसः। पूर्॒वीभि॒र्हि द॑दाशि॒म श॑र॒द्धिर्म॑रुतो व॒यम्। महो॑भिः॥ ३३॥

च॒र॒षणी॑नाम्। प्र बु॒ध्रिया॑ ईरते वो॒ महा॑सि॒ प्र णा॑मानि
प्रय॑ज्यव॒स्तिर॑ध्वम्। स॒हस्रि॑यं द॒म्यम्भा॑गमे॒तं गृ॑हमे॒धीय॑म्मरुतो
जुष॑ध्वम्। उप॒ यमे॑ति॒ युव॑तिः सु॒दर॑ख्यं दो॒षा व॑स्तोर्ह॒विष्म॑ती
घृ॒ताची॑। उप॒ स्वैन॑म॒रम॑तिर्वसूयुः। इ॒मो अ॑ग्रे वी॒तत॑मानि ह॒व्याज॑स्रो
व॒ख्यि दे॒वता॑ति॒मच्छ॑। प्र॒ति न ई॑ः सु॒रभी॑णि॒ विय॑न्तु। क्री॒डं वः॑
श॒र्धो मा॑रु॒तम॑न॒र्वाण॑ रथे॒शुभ॑म्॥ ३४॥

क॒ण्वा अ॒भि प्र गा॑यत। अ॒त्यासो॒ न ये म॑रु॒तः स्व॑श्चो॒ यख्य॑दृशो
न शु॒भय॑न्त॒ मर्या॑ः। ते ह॑र्म्ये॒ष्टाः शि॑श॒वो न शु॑भ्रा व॒त्सासो॒ न
प्र॑क्री॒डिनः॑ पयो॒धाः। प्रैषा॑म॒ज्मेषु॑ वि॒थुरे॑व रेजते भू॒मिर्या॑मेषु यद्ध
यु॒ञ्जते॑ शु॒भे। ते क्री॒डयो॒ धुन॑यो॒ भ्राज॑दृष्टयः स्व॒यम्म॑हित्वम्प॒नय॑न्त॒

धूतयः। उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वयं इव मरुतः केन॥३५॥

चित्पथा। श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्व्वा घृतमुर्खता
मधुवर्णमर्चते। अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विशपतिम्।
हव्यवाहम्पुरुप्रियम्। तं हि शश्वन्त ईडन्ते सुचा देवं घृतश्रुता।
अग्निं हव्याय वोढवे। इन्द्राग्नी रोचना दिवः श्रथद्वृत्रमिन्द्रं वो
विश्वतस्परीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हविषा वावृधानो विश्वकर्मन्
हविषा वर्धनेन॥३६॥

सूर्यस्य मनुषो मरुतः पावक् महोभी रथेशुभं केन पद्वत्वारिंशच्च॥१३॥ [१३]

रश्मिरसि राज्यस्ययं पुरो हरिकेशोऽग्निर्मूर्धेन्द्राग्निभ्यां बृहस्पतिर्भूयस्कृदस्यग्निनां विश्वापाद्वजापतिर्मनसा
कृत्तिका मधुंश्च समिद्विशान्द्रादंश॥१२॥ रश्मिरसि प्रति धेनुमसि स्तनयिबुसनिरस्यादित्यानां सप्तत्रिंशत्॥३७॥

रश्मिरसि को अद्य युङ्क्ते॥ [१४]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

रश्मिरसि रूषयाय त्वा रूषयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा
धर्मं जिन्वान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व संधिरस्यन्तरिरूषाय
त्वान्तरिरूषं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व विष्टम्भो-
ऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यहे त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै

त्वा रात्रिं जिन्वोशिगंसि॥१॥

वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा रुद्राञ्जिन्व
सुदीतिरस्यादित्येभ्यस्त्वाऽऽदित्याञ्जिन्वौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा
पितृञ्जिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व पृतनाषाडसि
पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्व रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि
युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्र जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय॥२॥

त्वा प्राणं जिन्व यन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व सः सर्पोऽसि
चख्षुषे त्वा चख्षुर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व
त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि सः रोहोऽसि नीरोहोऽसि
प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेषश्चिरसि वस्यष्टिरसि॥३॥

उशिगंसि प्राणाय त्रिचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

राज्यसि प्राची दिग्वसंवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निर्हेतीनाम्प्रतिधृता
त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयत्वाज्यमुक्थ- मव्यथयथस्तभ्रातु
रथंतरः साम प्रतिष्ठित्यै विराडसि दख्षिणा दिगृद्रास्ते देवा
अधिपतय इन्द्रो हेतीनाम्प्रतिधृता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः
श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु बृहत्साम प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि
प्रतीची दिक्॥४॥

आदित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनाम्प्रतिधृता
सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-

मव्यथयथस्तभ्रातु वैरूपः साम प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची दिग्विश्वे
 ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनाम्प्रतिधूर्तैर्क- विःशस्त्वा स्तोमः
 पृथिव्याः श्रयतु निष्कैवल्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु वैराजः साम
 प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयः॥५॥

बृहस्पतिर्हेतीनाम्प्रतिधूर्ता त्रिणवत्रयस्त्रिःशौ त्वा स्तोमौ
 पृथिव्याः श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः
 शाकुरैरवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिख्यायर्षयस्त्वा प्रथमजा
 देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधूर्ता चायमधिपतिश्च ते
 त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च
 सादयन्तु॥६॥

प्रतीची दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिःशच्च॥२॥ [२]

अयम्पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च
 सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ
 यातुधाना हेती रख्याःसि प्रहेतिरयं दग्धिणा विश्वकर्मा
 तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च
 सहजन्या चाप्सरसौ दग्ध्रखणवः पशवो हेतिः पौरुषेयो
 वधः प्रहेतिरयम्पश्चाद्विश्वव्याचास्तस्य रथप्रोतश्चासंमरथश्च
 सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती च॥७॥

अनुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराश्वसंयद्वसः

सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची
चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
ताख्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्या- वुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ
विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम्॥८॥

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा
सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य
चख्यसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीं
विभूमतीम्प्रभूमतीम्परिभूमतीं दिवं यच्छु दिवं दृ९ह दिवम्मा
हि९सीर्विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै
चरित्राय सूर्यस्त्वाभि पातु मद्या स्वस्त्या छुर्दिषा शंतमेन तया
देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीद। प्रोथदश्चो न यवसे अविष्यन् यदा
महः संवरणाद्व्यस्थात्। आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते
व्रजनं कृष्णमस्ति॥९॥

प्रश्नोचन्ती च य९ स्वस्त्याष्टावि९शतिश्च॥३॥ [३]

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपा९ रेता९सि
जिन्वति॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य
वाघतः॥ अयमग्निः संहस्त्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा
कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः
सचसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे

हव्यवाहम्॥ अबोध्याग्निः समिधा जनानाम्॥१०॥

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः
प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ। अवोचाम कवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णे। गर्विष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव
रुक्ममुर्व्यश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदख्यः
सुविताय नव्यसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति
भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने अङ्गिरसः॥११॥

गुहा हितमन्विन्दच्छिप्रियाणं वनेवने। स जायसे
मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य
केतुम्रथमम्पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः
सरथः स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं
चित्रश्रवस्तम हवन्ते विख्यु जन्तवः। शोचिष्केशम्पुरुप्रियाग्ने
हव्याय वोढवे। सखायः सं वः सम्यश्चमिषम्॥१२॥

स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय खितीनामूर्जो नप्ते सहस्वते।
सः समिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे स
नो वसून्या भर। एना वो अग्निं नमसोर्जो नपात्मा हुवे। प्रियं
चेतिष्ठमरतिः स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्। स योजते अरुषो
विश्वभोजसा स दुद्रवथ्स्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी॥१३॥

वसूनां देवः राधो जनानाम्। उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य

मी॒दुषः॑। उ॒द्धू॒मासो॑ अ॒रु॒षासो॑ दि॒वि॒स्पृ॒शः॑ स॒म॒ग्नि॒मि॒न्ध॒ते॒
नरः॑। अ॒ग्ने वा॒ज॒स्य गो॒म॒त॒ ई॒शा॒नः॑ स॒ह॒सो॑ य॒हो। अ॒स्मे
धै॒हि जा॒त॒वे॒दो म॒हि श्र॒वः॑। स इ॒धा॒नो व॒सु॒ष्क॒वि॒र॒ग्नि॒री॒डे॒न्यो
गि॒रा। रे॒व॒द॒स्मभ्य॑म्पु॒र्व॒णी॒क दी॒दि॒हि। र॒ख॒पो रा॑ज॒न्नु॒त त्म॒ना॒ग्ने
व॒स्तो॑रु॒तोष॑सः। स ति॒ग्म॒ज॒म्भ॥१४॥

र॒ख॒सो द॒ह॒ प्रति॑। आ ते॑ अ॒ग्न इ॒धी॒म॒हि द्यु॒म॒न्तं॑ दे॒वा॒ज॒र॒म॑।
य॒द्ध स्या॑ ते॒ प॒नी॒य॒सी स॒मि॒द्दी॒द॒य॒ति द्य॒वी॒ष॑ः स्तो॒तृ॒भ्य आ भ॑र।
आ ते॑ अ॒ग्न ऋ॒चा ह॒विः शु॒क्र॒स्य॑ ज्यो॒ति॒ष॒स्प॒ते। सु॒श्र॑न्द्र द॒स्म
वि॒श॒प॒ते ह॒व्य॑वा॒द्भ्य॑ः हू॒य॒त॒ इ॒ष॑ः स्तो॒तृ॒भ्य आ भ॑र। उ॒भे सु॑श्र॒न्द्र
स॒र्पि॒षो द॒र्वी श्री॑णी॒ष आ॒स॒नि। उ॒तो न॒ उत्पु॑पू॒र्याः॥१५॥

उ॒क्थे॑षु॒ श॒व॒स॒स्प॒त॒ इ॒ष॑ः स्तो॒तृ॒भ्य आ भ॑र। अ॒ग्ने त॒म॒द्याश्वं॑ न
स्तो॒मैः क्र॒तुं न भ॑द्र॒ः ह॒दि॒स्पृ॒श॒म॑। ऋ॒ध्या॒मां त॒ ओ॒हैः॑। अ॒धा ह्य॑ग्ने
क्र॒तो॒र्भ॒द्र॒स्य द॒ख्य॑स्य सा॒धोः। र॒थी॒र्ऋ॒त॒स्य॑ बृ॒ह॒तो ब॒भू॒थ॑। आ॒भि॒ष्टे
अ॒द्य गी॒र्भिर्गु॑ण॒न्तोऽग्ने॑ दा॒शे॒म। प्र ते॑ दि॒वो न स्त॑नयन्ति शु॒ष्माः॑।
ए॒भि॒र्नो अ॒र्के॒र्भ॒वा॑ नो अ॒र्वा॒ङ्॥१६॥

सु॒व॒र्न ज्यो॑तिः। अ॒ग्ने वि॒श्वे॑भिः सु॒म॒ना अ॒नी॒कैः॑। अ॒ग्नि॑ः
हो॒ता॒र॒म्म॒न्ये दा॒स्व॒न्त॒व्व॑सोः॑ सू॒नुः स॒ह॒सो जा॒त॒वे॒द॒स॒म॑। वि॒प्रं न
जा॒त॒वे॒द॒स॒म॑। य ऊ॒र्ध्व॒या॑ स्व॒ध्व॒रो दे॒वो दे॒वा॒च्या॑ कृ॒पा। घृ॒त॒स्य
वि॒भ्रा॑ष्टि॒मनु॑ शु॒क्र॒शो॒चि॒ष आ॒जु॒ह्वान॑स्य स॒र्पि॒षः॑। अ॒ग्ने त्व॒न्नो अ॒न्त॑मः।

उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑व वरू॒थ्यः। तं त्वा॑ शोचिष्ठ दी॒दिवः॑। सु॒म्नाय॑
नू॒नमी॑महे सखि॒भ्यः। वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवाः। अ॒च्छा न॑खि द्यु॒मत्त॑मो
रयि॑ दाः॥१७॥

जनानामङ्गिरस इषं सुशमीं तिग्मजम्भ पुपूया अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥४॥ [४]

इन्द्रा॒ग्निभ्या॑ त्वा स॒युजा॑ यु॒जा यु॑न॒ज्म्याघ्रा॑भ्यां
तेज॑सा॒ वर्च॑सो॒क्थेभिः॑ स्तोमै॒भिश्छन्दो॑भी र॒य्यै पोषा॑य
सजा॒ताना॑म्मध्यम॒स्थेया॑य॒ मया॑ त्वा स॒युजा॑ यु॒जा यु॑न॒ज्म्यम्बा॑
दु॒ला नि॑त॒त्रिर॒भ्रय॑न्ती मे॒घय॑न्ती व॒र्षय॑न्ती चुपु॒णीका॒ नामा॑सि
प्र॒जाप॑तिना त्वा॒ विश्वा॑भि॒र्धोभि॑रुप॑ दधामि पृथि॒व्युद॑पुरम॒त्रेन॑ वि॒ष्टा
म॑नु॒ष्यास्ते गो॒प्तारो॒ऽग्निर्वि॑य॒त्तोऽस्या॑ ताम॒हम्प्र॑ प॒द्ये सा॥१८॥

मे श॒र्म च॒ वर्म॑ चा॒स्त्वधि॑द्यौर॒न्तरि॑ख॒म्ब्रह्म॑णा वि॒ष्टा म॒रुत॑स्ते
गो॒प्तारो॑ वा॒युर्वि॑य॒त्तोऽस्या॑ ताम॒हम्प्र॑ प॒द्ये सा मे श॒र्म च॒ वर्म॑
चा॒स्तु द्यौर॑प॒राजि॑तामृते॒न वि॒ष्टादि॑त्यास्ते गो॒प्तारः॒ सूर्यो॑ वि॒य॒त्तो-
ऽस्या॑ ताम॒हम्प्र॑ प॒द्ये सा मे श॒र्म च॒ वर्म॑ चा॒स्तु॥१९॥

साऽष्टाचंत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

बृ॒हस्प॑ति॒स्त्वा सा॑दयतु पृथि॒व्याः पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै
प्रा॒णाय॑पा॒नाय॒ विश्वं॒ ज्योति॑र्यच्छा॒ग्निस्ते॒ऽधि॑पति॒र्- विश्व॑कर्मा॒ त्वा
सा॑दयत्व॒न्तरि॑ख॒स्य पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै प्रा॒णाय॑पा॒नाय॒

विश्वं ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः
 पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी
 तेऽधिपतिः पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युत्सनिः॥ २० ॥

असि स्तनयितुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्रेयान्यसि
 देवानामग्रेयान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिख्यस्य
 यान्यसि देवानामन्तरिख्ययान्यस्यन्तरिख्यमस्यन्तरिख्याय त्वा
 सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे
 त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे
 त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि तेजोदां
 त्वा तेजसि पयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रविणोदां त्वा
 द्रविणे सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
 सीद॥ २१ ॥

विद्युत्सनिर्द्युत्वैकान्त्रिंशच्च॥ ६ ॥

[६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्वास्यन्तरिख्यसदस्यन्तरिख्य
 सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि
 पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिख्यस्य त्वा द्रविणे सादयामि
 दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां
 त्वा द्रविणे सादयामि प्राणम्मै पाह्यपानम्मै पाहि व्यानम्मै॥ २२ ॥

पाह्यायुर्मै पाहि विश्वायुर्मै पाहि सर्वायुर्मै पाह्यग्रे यत्ते पर५

हन्नाम॒ तावेहि॒ स॒ र॒भावहै॒ पाञ्च॑जन्येष्वप्ये॒ध्यग्रे॒ यावा॒ अया॑वा॒
एवा॒ ऊमाः॒ स॒ब्दः॒ सगरः॒ सुमे॑कः॥२३॥

व्यानम्ने द्वात्रिंशच्च॥७॥

[७]

अ॒ग्निना॑ वि॒श्वाषा॑ट्स्सूर्येण॒ स्व॒रा॒द्र॒त्वा॒ श॒ची॒पति॑र॒ऋष॑भेण॒
त्वष्टा॑ य॒ज्ञेन॑ म॒घवा॑न्द॒खिण॑या सुव॒र्गो म॒न्युना॑ वृ॒त्रहा॑ सौहा॒र्धेन॑
तनू॒धा अ॒न्नेन॑ ग॒यः पृ॒थि॒व्यास॑नो॒दृग्भि॑र॒न्नादो॑ व॒षट्कारेण॑र्द्धः॒ साम्ना॑
तनू॒पा वि॒राजा॒ ज्योति॑ष्मान् ब्रह्म॒णा सोम॑पा गोभि॒र्यज्ञं॑ दा॒धार
ख्य॑त्रेण॑ मनु॒ष्यान् श्वेन॑ च॒ रथे॑न च व॒ज्र्य॑तुभिः॒ प्र॒भुः संव॑त्स॒रेण॑
परि॒भूस्त॑प॒साना॑धृष्टः॒ सूर्यः॒ सन्त॑नूभिः॥२४॥

अग्निनैकात्रपंश्चाशत्॥८॥

[८]

प्र॒जाप॑ति॒र्मन॑सान्धोऽच्छे॒तो धा॒ता दी॒र्खाया॑ स॒विता॑
भृ॒त्याम्पू॑षा सोम॒क्रय॑ण्याव्रु॒ण उप॑न॒द्धोऽसु॑रः॒ क्री॒यमा॑णो मि॒त्रः
क्री॒तः शि॑पिविष्ट आसा॒दितो॑ नरं॒धिषः॑ प्रो॒ह्यमा॑णोऽधि॒पति॑रा॒गतः॑
प्र॒जाप॑तिः प्र॒णीय॑मानोऽग्निरा॒ग्नीध्रे॑ बृह॒स्पति॑रा॒ग्नीध्रा॑त्प्रणी॒यमान॑
इन्द्रो॑ ह॒वि॒र्धाने॑ऽदि॒तिरा॑सा॒दितो॑ विष्णु॒रुपा॑व॒ह्रिय॑माणोऽथ॒र्वोपो॑त्तो
य॒मोऽभि॑षु॒तोऽपू॑तपा आ॒धूय॑मानो वा॒युः पू॒यमा॑णो मि॒त्रः
खी॒रश्री॑र्मन्थी स॒क्तुश्री॑र्वै॒श्वदे॑व उ॒न्नीतो॑ रु॒द्र आ॑हु॒तो वा॒युरा॑वृ॒त्तो
नृ॒च॒ख्याः प्र॑ति॒ख्यातो॑ भ॒ख्य आ॑गतः पित॒ृणां ना॑रा॒शः सोऽसु॑रा॒त्तः
सिन्धु॑रवभृथम॒वप्र॑यन्स॒मुद्रो॑ऽव॒गतः॑ स॒लिलः॑ प्र॒प्लुतः॑ सुव॒रु॒द्वच॑

गतः॥ २५॥

रुद्र एकविंशतिश्च॥ ८॥ [९]

कृत्तिका नख्यत्रमग्निर्देवताग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः
सोमस्यर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा
रोहिणी नख्यत्रमप्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नख्यत्रं सोमो
देवताद्रा नख्यत्रं रुद्रो देवता पुनर्वसू नख्यत्रमदिति- देवता
तिष्यो नख्यत्रम्बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नख्यत्रं सर्पा देवता मघा
नख्यत्रम्पितरो देवता फल्गुनी नख्यत्रम्॥ २६॥

अर्यमा देवता फल्गुनी नख्यत्रम्भगो देवता हस्तो नख्यत्रं
सविता देवता चित्रा नख्यत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नख्यत्रं
वायुर्देवता विशाखे नख्यत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा नख्यत्रम्मित्रो
देवता रोहिणी नख्यत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नख्यत्रम्पितरो
देवताषाढा नख्यत्रमापो देवताषाढा नख्यत्रं विश्वे देवा देवता
श्रोणा नख्यत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नख्यत्रं वसवः॥ २७॥

देवता शतभिषङ्गनख्यत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नख्यत्रमज
एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नख्यत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नख्यत्रम्पूषा
देवताश्वयुजौ नख्यत्रमश्विनौ देवतापुभरणीर्नख्यत्रं यमो देवता
पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥ २८॥

फल्गुनी नख्यत्रं वसवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥ १०॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च
 नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च
 हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्रेरन्तःश्लेषोऽसि
 कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः
 पृथङ्म ज्यैष्ठ्याय सव्रताः॥२९॥

येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
 कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विंशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः
 सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
 च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री
 च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनां
 रुद्राणाम्॥३०॥

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं
 द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि
 सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि
 साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वेका च
 शतं च सहस्रं चायुतं च॥३१॥

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं
 चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः
 सहस्रमयुतमखीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्रुतो मधुश्रुत

ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु विराजो
नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लौके॥३२॥

सर्वता रुद्राणामयुतंश्च पञ्चचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं ख्वत्रं रंख्वतु पात्वस्मान्।
रथंतरं सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृत्रो
विष्टया स्तोमो अहां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु। उग्रा
दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना। इन्द्राधिपतिः
पिपृतादतो नो महि॥३३॥

ख्वत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं ख्वत्रभृद्वृद्धवृष्णियं
त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं
वातेन सगरेण रख्या। प्राचीं दिशां सहयंशा यशस्वती विश्वे
देवाः प्रावृषाहा सुवर्वती। इदं ख्वत्रं दुष्टरंस्त्वोजोऽनाधृष्टं
सहस्रियं सहस्वत्। वैरूपे सामन्निह तच्छक्रे जगत्यैनं विख्या
वैश्यामः। विश्वे देवाः सप्तदशेन॥३४॥

वर्च इदं ख्वत्रं सलिलवातमुग्रम्। धृत्रीं दिशां ख्वत्रमिदं
दाधारोपस्थाशानाम्मित्रवदस्त्वोजः। मित्रावरुणा शरदाहां चिकित्वा
अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्। वैराजे सामन्त्रधि मे मनीषानुष्टुभा
सम्भृतं वीर्यं सहः। इदं ख्वत्रम्मित्रवदार्द्रदानु मित्रावरुणा

रख्वत्तुमाधिपत्यैः। सम्राड्दिशाः सहस्रीं सहस्वत्यृतुरहेमन्तो
विष्टया नः पिपर्तु। अवस्युवाताः॥३५॥

बृहतीर्नु शक्करीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती
सुदुर्घा नः पर्यस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीं। त्वं
गोपाः पुरणुतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्यां युञ्जि वाचम्। ऊर्ध्वा
दिशाः रन्तिराशौषधीनाः संवत्सरेण सविता नो अहाम्।
रेवत्सामातिच्छन्दा उ छन्दोजातशत्रुः स्योना नो अस्तु।
स्तोमत्रयस्त्रिंशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः॥३६॥

गृणाहि। घृतवती सवितराधिपत्यैः पर्यस्वती रन्तिराशा नो
अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता।
बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः संधुवाना वाता अभि नो गृणन्तु।
विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी।
विश्वव्यं चा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थै। वैश्वानरो
न ऊत्या पृष्टो दिव्यनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्क्या नश्चित्र
आ भुवत्को अद्य युङ्क्ते॥३७॥

महिं सप्तदशेनावस्युवाता अभि नोऽनु नश्चतुर्दश च॥१२॥

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमस्सहमानाय नम आव्याधिनीभ्यो नमो भुवाय नमो ज्येष्ठाय
नमो दुन्दुभ्याय नमस्सोमाय नम इरिण्याय द्रापे सहस्राण्येकादश॥११॥ नमस्ते रुद्र नमो भुवाय द्रापे
सप्तविंशतिः॥२७॥ नमस्ते रुद्र तव जम्भे दधामि॥

[१३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु
धन्वने बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवम्बभूव
ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडय। या तै रुद्र
शिवा तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शतमया गिरिशन्ताभि
चाकशीहि। यामिषु गिरिशन्त हस्ते॥१॥

बिभर्ष्यस्तवे। शिवा गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं
जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः
सर्वमिज्जगदयख्मः सुमना असत्। अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो
दैव्यो मिषक्। अहीश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः। असौ
यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमा रुद्रा अभितो
दिख्यु॥२॥

श्रिताः सहस्रशोऽवैषा रुद्रो हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति
नीलग्रीवो विलोहितः। उत्तैन गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः। उत्तैनं
विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय
सहस्राख्याय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्त्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः।
प्र मुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्तियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः॥३॥

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्व रुद्रो सहस्राख्य शतैषुधे।

निशीर्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो
 विशल्यो बाणवा९ उत। अनेशनस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः। या ते
 हेतिर्मीदुष्टम् हस्ते बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयख्यमया
 परिं भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानां तताय धृष्णवे। उभाभ्यामुत ते
 नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परिं ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः।
 अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धेहि तम्॥४॥

हस्ते दिख्विषव उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च॥१॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां च पतये नमो नमो वृख्येभ्यो
 हरिकेशेभ्यः पशूनाम्पतये नमो नमः सस्मिञ्जराय त्विषीमते
 पथीनाम्पतये नमो नमो बभ्रुशाय विव्याधिनेऽन्नानाम्पतये नमो
 नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमो नमो भुवस्य हेत्यै
 जगताम्पतये नमो नमो रुद्रायां तताविने ख्येत्राणाम्पतये नमो
 नमः सूतायाहन्त्याय वनानाम्पतये नमो नमः॥५॥

रोहिताय स्थपतये वृखाणाम्पतये नमो नमो मन्त्रिणे
 वाणिजाय कखाणाम्पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनाम्
 नमो नम उच्चैर्घोषायाऋन्दयंते पत्तीनाम्पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय
 धावते सत्वनाम्पतये नमः॥६॥

वनानाम्पतये नमो नम एकात्रिंशच्च॥२॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिनीं आव्याधिनीं नाम्पतये नमो नमः
 ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानाम्पतये नमो नमो निषङ्गिण इषुधिमते
 तस्कंराणाम्पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनाम्पतये नमो
 नमो निचेरवे परिचरायारण्यानाम्पतये नमो नमः सूकाविभ्यो
 जिघांसद्भ्यो मुष्णताम्पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः
 प्रकृन्तानाम्पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुश्चानाम्पतये
 नमो नमः ॥ ७ ॥

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः
 प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो
 नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च
 वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो
 धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो
 अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः ॥ ८ ॥

कुलुश्चानाम्पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च ॥ ३ ॥ [३]

नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम
 उगणाम्यस्तृहतीभ्यश्च वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च
 वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गुणेभ्यो
 गुणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो
 नमो महद्भ्यः ख्षुल्लकेभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो
 नमो नमो रथेभ्यः ॥ ९ ॥

रथपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो
 नमः ख्वत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तख्यभ्यो रथकारेभ्यश्च
 वो नमो नमः कुलालेभ्यः कुमरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो
 निषादेभ्यश्च वो नमो नमः इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो
 मृगयुभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो
 नमः॥१०॥

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥४॥ [४]

नमो भूवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो
 नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युत्तकेशाय च
 नमः सहस्राख्याय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय
 च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो
 बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च॥११॥

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नमः आशवे चाजिराय च
 नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नमः ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः
 स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥१२॥

संवृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥५॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
 नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्नियाय च
 नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च ख्येभ्यो च

नमो उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो
वन्याय च कख्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च॥१३॥

नमो आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च
नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः
श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥१४॥

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥६॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो
दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीरख्णेषवे
चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः सुत्याय च पथ्याय
च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय च
नमो नाद्याय च वैशन्ताय च॥१५॥

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो
मेघ्याय च विद्युत्याय च नमो ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय
च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च॥१६॥

वैशन्ताय च त्रिंशच्च॥७॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः
शङ्गाय च पशुपतये च नमो उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय च
दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृख्येभ्यो हरिकेशेभ्यो
नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शंकराय च मयस्कराय

च नमः शिवाय च शिवतराय च॥१७॥

नमस्तीर्थाय च कूल्याय च नमः पार्याय चावार्याय च नमः
प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमः आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्याय
च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च॥१८॥

शिवतराय च त्रिंशच्च॥८॥ [८]

नम इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च ख्ययणाय
च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च
नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो
हृदय्याय च निवेष्ट्याय च नमः पांसव्याय च रजस्याय च नमः
शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोल्प्याय च॥१९॥

नम ऊर्वाय च सूर्याय च नमः पुण्याय च पर्णशृङ्गाय च
नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नमः आक्खिदते च प्रक्खिदते च
नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विखीणकेभ्यो नमो
विचिन्वत्केभ्यो नमः आनिरहतेभ्यो नमः आमीवत्केभ्यः॥२०॥

उल्प्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥९॥ [९]

द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रनीललोहित। एषाम्पुरुषाणामेषाम्पशूनाम्
भेर्मारो मो एषां किं चनाममत्। या तै रुद्र शिवा तनूः शिवा
विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे।
इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने ख्ययद्वीराय प्र भंरामहे मतिम्।

यथा नः शमसंद्दिपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्टम्ग्रामे अस्मिन् ॥ २१ ॥

अनातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि ख्ययद्वीराय नमसा
विधेम ते। यच्छं च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम तव रुद्र
प्रणीतौ। मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकम्मा न उख्यन्तमुत
मा न उख्यितम्। मा नो वधीः पितरम्मोत मातरम्प्रिया मा
नस्तनुवः ॥ २२ ॥

रुद्र रीरिषः। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु
मा नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीरुहविष्मन्तो
नमसा विधेम ते। आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने ख्ययद्वीराय सुम्नम्स्मे
ते अस्तु। रख्यां च नो अधि च देव ब्रूह्यधा च नः शर्म यच्छ
द्विबर्हाः। स्तुहि ॥ २३ ॥

श्रुतं गर्तसदं युवानम्मृगं न भीममुपहृलुमुग्रम्। मृडा
जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः। परि णो
रुद्रस्य हेतिवृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरंघायोः। अव स्थिरा
मघवंद्व्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृडय। मीढुष्टम शिवतम
शिवो नः सुमना भव। परमे वृख्य आयुधं निधाय कृत्तिं वसान
आ चर पिनाकम् ॥ २४ ॥

बिभ्रदा गंहि। विकिरिद् विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः।
यास्ते सहस्रं हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः। सहस्राणि सहस्रधा

बाहुवोस्तव हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा
कृधि॥२५॥

अस्मि३ स्तनुवः स्तुहि पिनाकमेकात्रि३शब्॥१०॥ [१०]

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषां
सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्महर्त्यर्णवेऽ- न्तरिख्ये
भवा अधि। नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः ख्यमाचराः।
नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवः रुद्रा उपश्रिताः। ये वृख्येषु
सस्मिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो
विशिखासः कपर्दिनः। ये अन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबन्तो
जनान्। ये पथाम्पथिरख्य एलबृदा यव्युधः। ये तीर्थानि॥२६॥

प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयांसश्च
दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिख्ये ये दिवि
येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश
प्रतीचीर्दशोर्दीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो
यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि॥२७॥

तीर्थानि यश्च षट्॥११॥ [११]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नव॥९॥
अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिर्गतिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्। हरिः ओम्।

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ [१२]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नवः॥९॥

अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिर्गूतिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥ हरिः ओम्।

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ [१३]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

अश्मन्नूर्जम्पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे।
अद्ध्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त
मरुतः स२रराणाः। अश्मंस्ते ख्युदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः।
समुद्रस्य त्वाऽवाकयाग्रे परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्य२ शिवो
भवा। हिमस्य त्वा जरायुणाग्रे परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्य२
शिवो भवा। उप॥१॥

ज्मन्नुप वेतसेऽवत्तरं नदीष्वा। अग्रे पित्तमपामसि। मण्डूकि
ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्ण२ शिवं कृधि। पावक
आ चितयन्त्या कृपा। ख्यामन्नुरुच उषसो न भानुना। तूर्वन्न
यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे। न ततृषाणो अजरः। अग्रे
पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान्॥२॥

वर्षि यर्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्रे देवा२ इहा वह।

उप॑ य॒ज्ञः॑ ह॒विश्च॑ नः। अ॒पामि॑दं न्यय॑नः॑ स॒मुद्र॑स्य॒ नि॒वेश॑नम्।
अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ः शि॒वो भ॑व। नम॑स्ते
हर॑से शोचिषे॒ नम॑स्ते अस्त्व॒र्चिषे॑। अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑
पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ः शि॒वो भ॑व। नृष॑दे वट॥३॥

अ॒प्सुष॑दे व॒ङ्गन॑सदे व॒ङ्गर्हि॑षदे वट॒त्सुव॑र्विदे वट। ये दे॒वा
दे॒वानां॑ य॒ज्ञियां॑ य॒ज्ञिया॑नाः॑ संव॒त्स॒रीण॑मुप॑ भा॒गमा॑सते। अ॒हुता॑दो
ह॒विषो॑ य॒ज्ञे अ॒स्मिन्त्स्व॑यं जु॒हुध्व॑म्मधु॒नो घृ॑तस्य॑। ये दे॒वा दे॒वेष्व॑धि
दे॒वत्व॑मायन् ये ब्रह्म॑णः पुर॒ए॒तारो॑ अ॒स्य। येभ्यो॑ नर्ते॒ पव॑ते॒ धाम्
किं च॒न न ते॑ दि॒वो न पृ॑थि॒व्या अ॒धि स्रु॑षु। प्रा॒णदाः॑॥४॥

अ॒पा॒न॒दा व्या॑न॒दाश्च॑खु॒र्दा व॑र्चो॒दा व॑रि॒वोदाः॑। अ॒न्यं ते॑
अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ः शि॒वो भ॑व। अ॒ग्नि॒स्तिग्मे॑न
शोचि॑षा य॒सद्वि॑श्वं न्य॑त्रिणम्। अ॒ग्नि॒र्नो व॑सते र॒यिम्।
सैना॑नी॒केन॑ सुवि॒दत्रो॑ अ॒स्मे य॑ष्टा दे॒वाः आ॑य॒जिष्ठः॑ स्व॒स्ति।
अद॑ब्धो गो॒पा उ॒त नः॑ पर॒स्या अ॒ग्रे द्यु॑मदुत रे॒वदि॑दीहि॥५॥

उप॑ दे॒वान् व॒द्वा॒णदा॑श्चतु॒श्चत्वारि॑श॒च्च॑॥१॥ [१]

य इ॒मा वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑ जु॒ह्वट॑षि॒रहो॑ता निष॒सादा॑ पि॒ता नः॑। स
आ॒शिषा॑ द्रवि॑णमिच्छ॒मानः॑ पर॒मच्छ॑दो वर॒ आ वि॑वेश। वि॒श्वक॑र्मा
मने॑सा यद्विहा॑या धा॒ता वि॑धा॒ता पर॑मोत॒ संदृ॑क्। तेषा॑मि॒ष्टानि॑
समि॑षा म॑दन्ति॒ यत्र॑ सप्त॒र्षीन्प॑र ए॒कमा॑हुः। यो नः॑ पि॒ता ज॑नि॒ता

यो विधाता यो नः सतो अभ्या सञ्जानां॥६॥

यो देवानां नामधा एक एव तं सम्प्रश्नम्भुवना यन्त्यन्या।
त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वं जरितारो न भूना।
असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि। न तं
विदाथ य इदं जजानान्यद्युष्माकमन्तरम्भवाति। नीहारेण प्रावृता
जल्प्या चासुतृप उक्थशासश्चरन्ति। परो दिवा पर एना॥७॥

पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कं स्विद्धर्मं प्रथमं दध्र
आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। तमिद्धर्मम्प्रथमं दध्र आपो यत्र
देवाः समगच्छन्त विश्वे। अजस्य नाभावध्येकमर्पितय्यस्मिन्निदं
विश्वम्भुवनं- मर्धि श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्वन्द्वो
अभवद्वितीयः। तृतीयः पिता जनिताौषधीनाम्॥८॥

अपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चख्युषः पिता मनसा हि
धीरो घृतमेने अजनन्नन्माने। यदेदन्ता अददहन्त पूर्व
आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतश्चख्युरुत विश्वतोमुखो
विश्वतोहस्त उत विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सम्पतत्रैद्यावापृथिवी
जनयन्देव एकः। किं स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमथिस्वत्किमास
यदी भूमिं जनयन्॥९॥

विश्वकर्मा वि द्यामौर्गोन्महिना विश्वचख्याः। किं स्विद्वनं
क उ स वृख्य आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतख्युः। मनीषिणो

मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। या ते धामानि
परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिखा सखिभ्यो
हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुव जुषाणः। वाचस्पतिं
विश्वकर्माणमृतये॥१०॥

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि
जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः
स्वयं यजस्व तनुव जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना
इहास्माकम्मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन
त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विश्वः समनमन्त पूर्वीर्यमुग्रो
विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय सिन्धूनाम्पतये नमः।
नदीनां सर्वासाप्तित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं
हविः॥११॥

ज्जानेनोषधीनां भूमिं जनयन्नुतये नमो नव च॥२॥ [२]

उदेनमुत्तरां नयाग्रे घृतेनाहुत। रायस्पोषेण सः सृज प्रजयां
च धनेन च। इन्द्रेमम्प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी। समेनं वर्चसा
सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्रे वर्धया
त्वम्। तस्मै देवा अधि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदु त्वा विश्वे
देवाः॥१२॥

अग्रे भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको

विभावंसुः। पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामंतिं दुर्मतिम्बाधमानाः।
 रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे अधि यज्ञो
 अस्थात्समिद्धे अग्नावधिं मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं
 घर्मम्परिगृह्यायजन्त। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे
 जोष्टे। देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः॥१३॥

परिगृह्य देवा यज्ञमायन्त्र। सूर्यरश्मिरुहिरिकेशः पुरस्तात्सविता
 ज्योतिरुदया५ अजस्रम्। तस्य पूषा प्रसवं याति देवः
 सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो
 अस्थुर्वीत५ शमित्रे शमिता यजध्वै। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति
 ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं
 आस्त आपप्रिवात्रोदसी अन्तरिखम्। स विश्वार्चीरभि॥१४॥

चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उख्या समुद्रो
 अरुणः सुपूर्णः पूर्वस्य योनिंम्पितुरा विवेश। मध्ये दिवो
 निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसः पात्यन्तौ। इन्द्रं विश्वा
 अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतम५ रथीनां वाजाना५
 सत्पतिम्पतिम्। सुम्रहूर्यज्ञो देवा५ आ च वरख्यद्यख्यदग्निर्देवो
 देवा५ आ च वरख्यत्। वाजस्य मा प्रसवेनोद्गाभेणोदग्रभीत्।
 अथा सपत्ना५ इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा५ अकः। उद्गाभं च
 निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे

विषूचीनान्व्यस्यताम्॥१५॥

देवाः शतपंथा अभि वाजंस्य पङ्क्तिं शतिश्च॥३॥ [३]

आशुः शिशा॑नो वृष॒भो न यु॒ध्मो घ॑नाघ॒नः र॒खोभ॑णश्च॒रष॑णीनाम्।
सङ्क्र॑न्द॒नोऽनि॑मिष॒ एक॑वीरः श॒त९ सेना॑ अजय॒त्साक॑मिन्द्रः।
संक्र॑न्द॒नेनानि॑मिषेण॑ जि॒ष्णुना॑ यु॒त्का॒रेण॑ दु॒श्च॒वने॑न धृ॒ष्णुना॑।
तदि॒न्द्रेण॑ जय॒त॒ तत्स॑ह॒ध्वं यु॒धो न॒र इ॒षुह॑स्तेन॒ वृष्णा॑। स
इ॒षुह॑स्तैः स नि॒षङ्गि॑भिर्वशी स॒ं स्र॑ष्टा स यु॒ध इन्द्रो॑ गु॒णेन॑।
स॒ं सृष्ट॑जि॒त्सोम॑पा बा॒हुश॑र्ध्यू॒र्ध्वध॑न्वा प्र॒तिहि॑ताभि॒रस्ता॑। बृह॑स्प॒ते
परि॑ दीय॥१६॥

रथे॑न र॒खोहा॑मित्रा॒ ९ अप॒बाध॑मानः। प्र॒भञ्ज॑न्त्सेनाः प्र॒मृणो॑
यु॒धा ज॑यन्त॒स्माक॑मे॒ध्यवि॑ता रथा॑नाम्। गो॒त्रभि॑दं गो॒विदं॑ वज्र॑बाहुं
ज॑यन्त॒मज्म॑ प्र॒मृण॑न्त॒मोज॑सा। इ॒म९ स॑जा॒ता अनु॑ वी॒रय॑ध्वमिन्द्रः९
स॒खायोऽनु॑ स॒ ९ र॑भ॒ध्वम्। ब॒ल॒वि॒ज्ञायः॑ स्थ॒वि॒रः प्र॒वी॒रः स॑ह॒स्वान्
वा॒जी स॑ह॒मान॑ उ॒ग्रः। अ॒भि॒वी॒रो अ॒भिस॑त्वा स॒हो॒जा जै॑त्रमिन्द्र
रथ॑मा तिष्ठ गो॒वित्। अ॒भि गो॒त्राणि॑ स॒हसा॑ गा॒हमा॑नोऽदा॒यः॥१७॥

वी॒रः श॒तम॑न्युरिन्द्रः। दु॒श्च॒व॒नः पृ॑तना॒षाड॑यु॒ध्योऽस्मा॑क॒ ९
सेना॑ अव॒तु प्र॑ यु॒त्सु। इन्द्र॑ आसां ने॒ता बृह॑स्प॒तिर्द॑खि॒णा
य॒ज्ञः पु॒र ए॒तु सोमः॑। दे॒व॒से॒नाना॑मभिभ॒ञ्जती॑नां ज॑यन्तीनाम्मु॒रुतो॑
य॒न्त्व॒ग्रै। इन्द्र॑स्य॒ वृष्णो॑ वरु॒णस्य॑ रा॒ज्ञ आ॑दि॒त्याना॑म्मु॒रुता॑ ९ शर्ध॑

उग्रम्। महामनसाम्भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्।
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु॥१८॥

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु।
उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वंनाम्मामकानाम्महांसि।
उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप-
प्रेतु जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः
शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासंथ। अवसृष्टा परा पत शरव्ये
ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान्प्र॥१९॥

विश मैषां कं चनोच्छिषः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि
सोमस्त्वा राजामृतेनाभि वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु
जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा
विशिखा इव। इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु॥२०॥

दीया दायो जयन्त्वमित्रान् चत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह।
विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूजं नो धेहि द्विपदे
चतुष्पदे। क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं हस्तेषु बिभ्रतः।
दिवः पृष्ठं सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभिराद्धम्। पृथिव्या
अहमुदन्तरिख्यामारुहमन्तरिख्यादिवमारुहम्। दिवो नाकस्य
पृष्ठात्सुवर्ज्योतिरगाम्॥२१॥

अ॒हम्। सुव॑र्यन्तो॒ नापे॑र॒खन्त॒ आ द्या॑ रो॒हन्ति॒ रोद॑सी।
 य॒ज्ञं ये वि॒श्वतो॑धार॒ः सुवि॑द्वा॒ः सो वि॒तेनि॑रे। अ॒ग्ने प्रेहि॑ प्रथ॒मो
 दे॒वय॑तां च॒खुर्दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्। इय॑र॒खमाणा॑ भृ॒गुभिः॑ स॒जोषाः॑
 सुव॑र्यन्तु॒ यज॑मानाः स्व॒स्ति। न॒क्तोषा॑सा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते
 शिशु॑मेक॑ समी॒ची। द्यावा॑ र॒खामा॑ रु॒क्मो अ॒न्तर्वि॑भाति दे॒वा अ॒ग्निं
 धा॑रयन्द्रवि॒णोदाः॑। अ॒ग्ने सह॑स्रा॒ख॥२२॥

श॒त॒मूर्ध॑ञ्छु॒तं ते॑ प्रा॒णाः स॒हस्र॑मपा॒नाः। त्व॑ सा॒हस्र॑स्य
 रा॒य ई॑शिषे॒ तस्मै॑ ते वि॒धेम॒ वाजा॑य॒ स्वाहा॑। सु॒पर्णो॑ऽसि
 गरु॑त्मान्पृथि॒व्याः सी॑द॒ पृष्ठे॑ पृथि॒व्याः सी॑द॒ भासा॑न्तरि॒खमा॑
 पृ॒ण ज्योति॑षा॒ दिव॑मुत्त॒भान् तेज॑सा॒ दिश॑ उ॒द्दृह॑। आ॒जुह्वानः॑
 सु॒प्रती॑कः पुरस्ता॒दग्ने॑ स्वां योनि॒मा सी॑द सा॒ध्या। अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑
 अ॒ध्युत्तर॑स्मिन्वि॒श्वे दे॒वाः॥२३॥

यज॑मानश्च सीदत। प्रे॒द्धो अ॒ग्ने दी॑दिहि पु॒रो नो॑ऽज॒स्रया॑
 सू॒र्या य॑विष्ठ। त्वा॑ श॒श्वन्त॒ उप॑ यन्ति॒ वाजाः॑। वि॒धेम॑ ते पर॒मे
 जन्म॑न्न॒ग्ने वि॒धेम॒ स्तोमै॑रव॒रे स॒धस्थे॑। यस्मा॒द्योने॑रु॒दारि॑था॒ यजे॑
 तम्प्र त्वे ह॒वीर्षि॑ जुहुरे॒ समि॑द्धे। ता॑ संवि॒तुर्वर॑ण्यस्य चि॒त्रामा॑हं
 वृ॒णे सु॒मतिं॑ वि॒श्वज॑न्याम्। या॒मस्य॑ क॒ण्वो अ॒दुह॑त्प्रपी॒नाः
 स॒हस्र॑धाराम्॥२४॥

पय॑सा म॒हीं गा॑म्। स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वाः स॒प्तर॑ष्यः

सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वां यजन्ति सप्त योनीरा
 पृणस्वा घृतेन। ईदृङ्ङान्यादृङ्ङैतादृङ्ङ प्रतिदृङ्ङ मितश्च सम्मितश्च
 सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्मांश्च
 सत्यश्चर्तपाश्चात्यंहाः॥२५॥

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च
 दूरेअमित्रश्च गुणः। ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च
 विधर्ता च विधारयः। ईदृख्यांस एतादृख्यांस ऊ षु णः सदृख्यांसः
 प्रतिसदृख्यांस एतन। मितासंश्च सम्मितासश्च न ऊतये सभरसो
 मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं
 दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवींश्च विशो
 मानुषींश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥२६॥

अगां सृष्ट्वाक्ष देवास्सहस्रधारात्मत्यंहा अनुवर्त्मानः षोडश च॥५॥ [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थै।
 अनाविद्धया तनुवां जय त्वं स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु।
 धन्वंना गा धन्वंनाजिं जयेम धन्वंना तीव्राः समदो जयेम। धनुः
 शत्रोरपकामं कृणोति धन्वंना सर्वाः प्रदिशो जयेम। वृख्यन्तीवेदा
 गनीगन्ति कर्णम्प्रियं सखायम्परिषस्वजाना। योषेव शिङ्के
 वितताधि धन्वन्॥२७॥

ज्या इयं समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषां

मा॒तेव॑ पु॒त्रम्बि॑भृतामुपस्थे॑। अप॒ शत्र॑ न॒र्वि॒ध्यता॑ संवि॒दाने॑ आर्त्तौ
इ॒मे वि॑ष्फुरन्ती॑ अ॒मित्रान्॑। ब॒ह्वीना॑म्पि॒ता ब॒हुर॑स्य पु॒त्रश्चि॑श्चा कृ॒णोति॑
सम॑नाव॒गत्या॑। इ॒षुधिः॑ सङ्काः॑ पृ॒तना॑श्च॒ सर्वाः॑ पृ॒ष्ठे नि॑नद्धो जयति॒
प्रसू॑तः। रथे॒ तिष्ठ॑न्नयति वा॒जिनः॑ पु॒रो यत्र॑यत्र का॒मय॑ते सुषा॒रथिः॑।
अ॒भीशू॑नाम्महि॒मानम्॑॥२८॥

प॒नाय॑त॒ मनः॑ प॒श्चादनु॑ यच्छन्ति र॒श्मयः॑। ती॒ब्रान्घोषा॑न्कृ॒ण्वते॒
वृष॑पाणयोऽश्वा॒ रथे॑भिः स॒ह वा॒जय॑न्तः। अ॒वक्रा॑मन्तः
प्रप॑दैर॒मित्रा॑न्निष्प॒णन्ति॒ शत्रू॑रन॒पव्य॑यन्तः। र॒थवा॑हन॒ ह॒विर॑स्य
नाम॒ यत्रा॑युधं नि॒हित॑मस्य॒ वर्म॑। तत्रा॒ रथ॑मुप॒ श॒ग्मं स॑देम
वि॒श्वाहा॑ व॒यं सु॑मन॒स्यमा॑नाः। स्वा॒दुष॑सदः पि॒तरो॑ वयो॒धाः
कृ॑च्छ्रे॒श्रितः॒ शक्ती॑वन्तो ग॒भीराः॑। चि॒त्रसे॑ना इ॒षुब॑ला अमृ॒ध्राः
स॒तोवी॑रा उ॒रवो॑ ब्रा॒तसा॑हाः। ब्राह्म॑णासः॥२९॥

पि॒तरः॒ सोम्या॑सः शि॒वे नो॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒ने॒हसा॑। पू॒षा नः॑
पातु॒ दुरि॑तादृ॒तावृ॒धो र॒ख्या मा॑कि॒र्णो अ॒घश॑स ई॒शत॑। सु॒पर्णं व॑स्ते
मृ॒गो अ॑स्या॒ दन्तो॒ गोभिः॑ संनद्धा पतति॒ प्रसू॑ता। यत्रा॒ नरः॑ सं च
वि च॒ द्रव॑न्ति॒ तत्रा॑स्मभ्य॒मिष॑वः शर्म॒ यं स॑न्न। ऋ॒जीते॑ परि॒ वृद्धि॑
नोऽश्मा॑ भवतु नस्त॒नूः। सोमो॒ अधि॑ ब्रवीतु नोऽदि॑तिः॥३०॥

शर्म॑ यच्छतु। आ ज॑ङ्घन्ति॒ सान्वे॑षां ज॒घना॑ उप॒ जिघ्र॑ते।
अ॒श्वाज॑नि॒ प्रचे॑त॒सोऽश्वा॑न्त्सम॒त्सु चो॑दय। अहि॑रिव भो॒गैः पर्ये॑ति

बाहुं ज्यायां हेतिम्परिबाधमानः। हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि
विद्वान्पुमान्पुमांसम्परि पातु विश्वतः। वनस्पते वीड्वङ्गो हि
भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः। गोभिः संनद्धो असि
वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि। दिवः पृथिव्याः परि॥३१॥

ओज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः। अपामोज्मानम्परि
गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज। इन्द्रस्य वज्रो
मरुतामनीकमित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः। सेमां नो हव्यदातिं
जुषाणो देवं रथं प्रति हव्या गृभाय। उप श्वासय पृथिवीमुत
द्याम्पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण
देवैर्दूरात्॥३२॥

दवीयो अपं सेधु शत्रून्। आ क्रन्दय बलमोजो न आ
धा नि ष्टनिहि दुरिता बाधमानः। अपं प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुनां
इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व। आमूरज प्रत्यावर्तयेमाः
कैतुमहुन्दुभिर्वावदीति। समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र
रथिनो जयन्तु॥३३॥

धन्वन्महिमानं ब्राह्मणासोऽदितिः पृथिव्याः परि दूरादेकचत्वारिंशच्च॥६॥ [६]

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पृष्ठा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यम्महि जातं ते अर्वन्। यमेन
दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणम्प्रथमो अध्यतिष्ठत्। गन्धर्वो अस्य

रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट। असिं यमो अस्यादित्यो
अर्वन्नसिं त्रितो गुह्येन व्रतेन। असिं सोमेन समया विपृक्तः॥३४॥

आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि
बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे। उतेवं मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्
यत्रा त आहुः परमं जनित्रम्। इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा
शफानाः सनितुर्निधाना। अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य
या अभिरखन्ति गोपाः। आत्मानं ते मनसारादजानामवो
दिवा॥३५॥

पुतयन्तम्पतंगम्। शिरो अपश्यम्पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानम्
अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः। यदा
ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्विसिष्ठ ओषधीरजीगः। अनु त्वा रथो
अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्। अनु व्रातासस्तवं
सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम्॥३६॥

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर् इन्द्र
आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तम्प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सः शूरणासो दिव्यासो अत्याः।
हःसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाखिषुर्दिव्यमज्ममश्वः। तव
शरीरम्पतयिष्ववर्वन्तव चित्तं वातं इव ध्रजमान्। तव शृङ्गाणि
विष्टिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति। उप॥३७॥

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः। उप प्रागात्परमं
यत्सधस्थमर्वा अच्छा पितरम्मातरं च। अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि
गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥३८॥

विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिंशच्च॥७॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्रं ऋभुख्या मरुतः परि
ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवख्यामो विदथे वीर्याणि।
यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतामुमुखतो नयन्ति।
सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः। एष
च्छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदैव्यः।
अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत्॥३९॥

एनं सौश्रवसाय जिन्वति। यद्धविष्यमृतुशो देवयानं
त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति। अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं
देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः। होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ
उत शस्ता सुविप्रः। तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वरुषणा
आ पूणध्वम्। यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय
तर्षति। ये चार्वते पचनं सम्भरन्त्युतो॥४०॥

तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु। उप प्रागात्सुमन्मैऽधायि मन्मं

देवाना॒माशा॒ उप॑ वी॒तपृ॑ष्ठः। अन्वे॑नं॒ विप्रा॒ ऋष॑यो म॒दन्ति॑ दे॒वाना॑
पु॒ष्टे च॑कृ॒मा सु॒बन्धु॑म्। यद्वा॒जिनो॒ दाम॑ सं॒दान॒मर्व॑तो॒ या शी॑र्ष॒ण्या
र॒शना॑ रञ्जु॒रस्य॑। यद्वा॑ घा॒स्य प्र॑भृ॒तमा॑स्ये॒ तृण॑ꣳ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑
दे॒वेष्व॑स्तु। यद॒श्वस्य॑ ऋ॒विषः॑ ॥ ४१ ॥

म॒खिष॑काश॒ यद्वा॒ स्वरौ॒ स्वधि॑तौ रि॒प्तम॑स्ति। यद्ध॒स्तयोः
श॒मितु॑र्य॒न्नखे॑षु॒ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यदू॒वध्य॑मु॒दर॑स्याप॒वाति॑
य आ॒मस्य॑ ऋ॒विषो॑ ग॒न्धो अ॑स्ति। सु॒कृता॑ तच्छ॒मितारः॑ कृ॒ण्वन्तू॑त
मेध॑ꣳ शृ॒तपा॑कं प॒चन्तु॑। यत्ते॒ गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑नाद॒भि शूलं॑
नि॒हत॑स्याव॒धाव॑ति। मा तद्भू॒म्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृ॑णेषु दे॒वेभ्य॑स्तदु॒शब्धो॑
रा॒तम॑स्तु ॥ ४२ ॥

इदुतो ऋविषः श्रिषथ्स च ॥ ८ ॥ [८]

ये वा॒जिन॑म्परि॒पश्य॑न्ति प॒क्वं य ई॑मा॒हुः सु॑र॒भिर्नि॑र॒हरे॑ति।
ये चा॒र्वतो॑ माꣳस॒भिर्ख्या॑मु॒पास॑त उ॒तो तेषा॑म॒भिर्गू॑र्तिर्न इ॒न्वतु॑।
यन्नी॒र्ख्येण॑म्माꣳस्य॒चन्या॑ उ॒खाया॑ या पात्रा॑णि यू॒ष्ण आ॑से॒चनानि॑।
ऊ॒ष्म॒ण्यापि॑धाना॑ च॒रूणा॑म॒ङ्गाः सू॒नाः परि॑ भूष॒न्त्यश्व॑म्। नि॒क्रम॑णं
नि॒षद॑नं वि॒वर्त॑नं यच्च॒ पङ्क्ति॑श॒मर्व॑तः। यच्च॑ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिम् ॥ ४३ ॥

ज॒घास॒ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। मा त्वा॒ग्निर्ध्व॑नयि॒द्धुम॑ग॒न्धिर्मो॑
भ्राज॑न्त्य॒भि वि॑क्त॒ जघ्निः॑। इ॒ष्टं वी॒तम॑भि॒र्गूर्तं॑ वष॑ट्कृतं तं दे॒वासः॑

प्रति॑ गृ॒भ्णन्त्य॑श्वम्। यद॑श्वा॒य वासं॑ उप॒स्तृणन्त्य॑धी॒वासं॑ या
हि॒र॑ण्यान्यस्मै। सं॒दान॒मर्वन्त॑म्प॒ङ्गीश॑म्प्रि॒या दे॒वेष्वा या॑मयन्ति। यत्ते॑
सा॒दे मह॑सा॒ शूकृ॑तस्य॒ पा॒र्णि॒या वा क॑श॒या॥४४॥

वा॒ तुतो॑द। सु॒चेव॒ ता ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॑ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा
सू॒दया॑मि। चतु॑स्त्रि॒ंशद्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धो॒र्वङ्गी॑र॒श्वस्य॑ स्व॒धितिः॑
समे॑ति। अ॒च्छि॒द्रा गा॒त्रा व॒युना॑ कृ॒णोत॒ परु॑ष्यरु॒नुघु॑ष्या॒ वि
श॑स्त। ए॒क॒स्त्वष्टु॑र॒श्वस्या॑ वि॒श॒स्ता द्वा य॒न्तारा॑ भव॒तस्त॑थ॒र्तुः। या
ते॒ गा॒त्राणा॑मृ॒तुथा॑ कृ॒णोमि॒ ताता॑ पि॒ण्डा॑ना॒म्प्र जु॑होम्य॒ग्नौ। मा त्वा॑
तप॑त्॥४५॥

प्रि॒य आ॒त्मापि॑यन्त॒म्मा स्व॒धिति॑स्त॒नुव॒ आ ति॑ष्ठिप॒त्ते। मा ते॑
गृ॒ध्रुर॑वि॒श॒स्ताति॑हाय॒ छि॒द्रा गा॒त्राण्य॑सिना॒ मिथू॑ कः। न वा उ॑
वे॒तन्मि॑यसे॒ न रि॑ष्यसि दे॒वा इ॒दैषि॑ प॒थिभिः॑ सु॒गेभिः॑। हरी॑ ते॒
यु॒ञ्जा पृ॑ष॒ती अ॒भूता॑मुपा॒स्थाद्वा॒जी धुरि॑ रास॒भस्य॑। सु॒गव्यं॑ नो वा॒जी
स्व॒श्वेय॑म्पु॒ंसः पु॒त्रा इ॒त वि॑श्वा॒पुष॑ र॒यिम्। अ॒ना॒गास्त्वं नो॑
अ॒दि॒तिः कृ॑णोतु ख॒त्रं नो॑ अ॒श्वो व॑न॒ता इ॒ह वि॑ष्मान्॥४६॥

घा॒सि क॑श॒या तप॑द्र॒यि न॑व॒ च॥९॥

[९]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अग्राविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरं। द्युमैर्वाजेभिरागतम्।
 वाजंश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च
 मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च
 मे प्राणश्च मेऽपानः॥१॥

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च मे
 मनश्च मे चख्युश्च मे श्रोत्रं च मे दख्यश्च मे बलं च म ओजश्च मे
 सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च
 मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूरुषि च मे शरीराणि
 च मे॥२॥

अपानस्तनूश्च मेऽष्टादश च॥१॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च
 मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे
 वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा
 च मे जगच्च॥३॥

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे
 जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे
 वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं च म ऋद्धं च

म॒ ऋद्धि॑श्च मे क्लृ॑प्तं च॑ मे क्लृ॑प्तिश्च मे म॒तिश्च॑ मे सु॒म॒तिश्च॑ मे॥४॥

जग॒च्च॒द्धिश्च॑तुर्दश च॥२॥ [२]

शं च॑ मे मय॑श्च मे प्रि॒यं च॑ मेऽनु॒काम॑श्च मे काम॑श्च मे
सौम॒न॒सश्च॑ मे भ॒द्रं च॑ मे श्रेय॑श्च मे वस्य॑श्च मे यश॑श्च मे भग॑श्च मे
द्रवि॑णं च मे य॒न्ता च॑ मे ध॒र्ता च॑ मे र॒खेम॑श्च मे धृ॒तिश्च॑ मे वि॒श्वं
च॥५॥

मे मह॑श्च मे स॒विच्च॑ मे ज्ञा॒त्रं च॑ मे सू॒श्च मे प्र॒सूश्च॑ मे सी॒रं
च मे ल॒यश्च॑ म ऋ॒तं च॑ मेऽमृ॑तं च मेऽय॒र॒ख्यं च॑ मेऽना॑मयच्च मे
जी॒वा॒तुश्च॑ मे दी॒र्घायु॑त्वं च॑ मेऽन॒मि॒त्रं च॑ मेऽभ॑यं च मे सु॒गं च॑ मे
शय॑नं च मे सू॒षा च॑ मे सु॒दिनं॑ च मे॥६॥

वि॒श्वं च॑ शय॑नमष्टौ च॥३॥ [३]

ऊ॒र्क्क॑ मे स॒नृता॑ च मे प॒यश्च॑ मे रस॑श्च मे घृ॒तं च॑ मे म॒धु च॑ मे
स॒ग्धिश्च॑ मे स॒पी॒तिश्च॑ मे कृ॒षिश्च॑ मे वृ॒ष्टिश्च॑ मे जै॒त्रं च॑ म औ॒द्भिद्यं॑
च मे र॒यिश्च॑ मे रा॒यश्च॑ मे पु॒ष्टं च॑ मे पु॒ष्टिश्च॑ मे वि॒भु च॑॥७॥

मे प्र॒भु च॑ मे ब॒हु च॑ मे भू॒यश्च॑ मे पूर्णं॑ च॑ मे पूर्ण॑तरं च॑ मे-
ऽरि॒षि॒तिश्च॑ मे कू॒य॒वाश्च॑ मेऽन्नं॑ च॑ मेऽर॒ख्युच्च॑ मे व्री॒हय॑श्च मे यवा॑श्च मे
माषा॑श्च मे ति॒लाश्च॑ मे मु॒द्गाश्च॑ मे ख॒ल्व्वाश्च॑ मे गो॒धूमा॑श्च मे म॒सुरा॑श्च

मे प्रियंगवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे॥८॥

विभु चं मसुराश्चतुर्दश च॥४॥ [४]

अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च
मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं च मे त्रपुश्च मे
श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च
मे कृष्टपच्यं च॥९॥

मेऽकृष्टपच्यं च मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन
कल्पन्तावित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे वसु च
मे वसुतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एमश्च म इतिश्च मे
गतिश्च मे॥१०॥

कृष्टपच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता च म इन्द्रश्च
मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च
म इन्द्रश्च मे मित्रश्च म इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा
च॥११॥

म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म इन्द्रश्च मे-
ऽश्विनौ च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा
इन्द्रश्च मे पृथिवी च म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षश्च म इन्द्रश्च मे द्यौश्च
म इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्धा च म इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च

म् इन्द्रश्च मे॥१२॥

त्वष्टां च द्यौश्च म् एकविंशतिश्च॥६॥ [६]

अ॒ंशुश्च॑ मे र॒श्मिश्च॑ मेऽदा॑भ्यश्च मेऽधि॑पतिश्च म उपा॑ंशुश्च
मेऽन्तर्या॑मश्च म ऐन्द्र॑वाय॒वश्च॑ मे मैत्रा॑वरुणश्च म आ॒श्विनश्च॑ मे
प्रति॑प्र॒स्थान॑श्च मे शु॒क्रश्च॑ मे म॒न्थी च॑ म आग्र॑य॒णश्च॑ मे वैश्व॑दे॒वश्च॑
मे ध्रु॒वश्च॑ मे वैश्वान॑रश्च म ऋ॒तुग्र॑हाश्च॥१३॥

मेऽति॑ग्राह्याश्च म ऐन्द्रा॑ग्रश्च मे वैश्व॑दे॒वश्च॑ मे मरु॑त्व॒तीया॑श्च मे
माहेन्द्र॑श्च म आ॒दि॒त्यश्च॑ मे सा॒वि॒त्रश्च॑ मे सा॒रस्व॑तश्च मे पौ॒ष्णश्च॑ मे
पा॒त्नीव॑तश्च मे हा॒रि॒यो॒ज॒नश्च॑ मे॥१४॥

ऋ॒तुग्र॑हाश्च चतु॑स्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

इ॒ध्मश्च॑ मे ब॒र्हिश्च॑ मे वेदि॑श्च मे धि॒ष्णि॒याश्च॑ मे सु॒चश्च॑ मे
चम॑साश्च मे ग्रा॒वा॒णश्च॑ मे स्वर॑वश्च म उप॒र॒वाश्च॑ मेऽधि॑ष॒वणे॑ च
मे द्रो॑णकल॒शश्च॑ मे वा॒य॒व्या॒नि च॑ मे पू॒त॒भृच्च॑ म आ॒ध॒व॒नीय॑श्च म
आ॒ग्नी॒ध्रं च॑ मे ह॒वि॒र्धान॑ च मे गृ॒हाश्च॑ मे स॒दश्च॑ मे पु॒रो॒डा॒शाश्च॑ मे
प॒च॒ताश्च॑ मेऽव॑भृथश्च मे स्व॒गा॒का॒रश्च॑ मे॥१५॥

गृ॒हाश्च॑ षोड॑श च॥८॥ [८]

अ॒ग्निश्च॑ मे घ॒र्मश्च॑ मेऽर्क॑श्च मे सूर्य॑श्च मे प्रा॒णश्च॑ मेऽश्व॑मे॒धश्च॑
मे पृ॒थि॒वी च॑ मेऽदि॑तिश्च मे दि॒तिश्च॑ मे द्यौश्च॑ मे श॒क्र॑री॒ङ्गुल॑यो
दि॒शश्च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ता॒मृक्च॑ मे सा॒मं च॑ मे स्तो॒मंश्च॑ मे य॒जुश्च॑

मे दी॒र॒खा च॑ मे॒ तप॑श्च॒ म ऋ॒तुश्च॑ मे॒ व्र॒तं च॑ मे॒ऽहो॒रा॒त्रयो॑र्वृ॒ष्ट्या
बृ॒ह॒द्र॒थन्त॑रे च॑ मे॒ य॒ज्ञेन॑ कल्पेताम्॥१६॥

दी॒र॒खाऽष्टा॑दश च॥९॥ [९]

ग॒र्भाश्च॑ मे॒ व॒थ्साश्च॑ मे॒ त्र्य॒वि॒श्च मे॒ त्र्य॒वी च॑ मे॒ दि॒त्य॒वाद् मे॒
दि॒त्यौ॒ही च॑ मे॒ प॒ञ्चा॒वि॒श्च मे॒ प॒ञ्चा॒वी च॑ मे॒ त्रि॒व॒थ्सश्च॑ मे॒ त्रि॒व॒थ्सा
च॑ मे॒ तु॒र्य॒वाद् मे॒ तु॒र्यौ॒ही च॑ मे॒ प॒ष्ठ॒वाच्च॑ मे॒ प॒ष्ठौ॒ही च॑ म॒ उ॒र॒खा
च॑ मे॒ व॒शा च॑ म॒ ऋ॒ष॒भश्च॑॥१७॥

मे॒ वे॒ह॒च॒मेऽन॒ङ्गाश्च॑ मे॒ धे॒नुश्च॑ म॒ आ॒यु॒र्य॒ज्ञेन॑ कल्पताम्प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑
कल्पतामपा॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒व्याँनो य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒श्च॒ख्यु॒र्य॒ज्ञेन॑
कल्पता॒ं श्रो॒त्रं य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒म्मनो॑ य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒व्वाँग्य॒ज्ञेन॑
कल्पता॒मा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒य्यँज्ञो य॒ज्ञेन॑ कल्पताम्॥१८॥

ऋ॒ष॒भश्च॑ च॒त्वारि॑ंशच्च॥१०॥ [१०]

एका॑ च॒ मे॒ ति॒स्रश्च॑ मे॒ प॒ञ्च च॑ मे॒ स॒प्त च॑ मे॒ न॒व च॑ म॒
एका॑दश च॒ मे॒ त्रयो॑दश च॒ मे॒ प॒ञ्चद॑श च॒ मे॒ स॒प्तद॑श च॒ मे॒ न॒वद॑श
च॒ म॒ एक॑विंशतिश्च॒ मे॒ त्रयो॑विंशतिश्च॒ मे॒ प॒ञ्चविं॑शतिश्च॒
मे॒ स॒प्तविं॑शतिश्च॒ मे॒ न॒वविं॑शतिश्च॒ म॒ एक॑त्रिंशच्च॒ मे॒
त्रय॑स्त्रिंशच्च॥१९॥

मे॒ च॒त॒स्रश्च॑ मे॒ऽष्टौ च॑ मे॒ द्वा॒द॒श च॑ मे॒ षोड॑श च॒ मे॒ विं॑शतिश्च॒
मे॒ च॒तु॒र्विं॑शतिश्च॒ मे॒ऽष्टा॒विं॑शतिश्च॒ मे॒ द्वा॒त्रिं॑शच्च॒ मे॒ ष॒ट्त्रिं॑शच्च॒ मे॒

चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाचत्वारिंशच्च मे वाजंश्च
 प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवंश्च मूर्धा च व्यश्रियश्चान्त्यायनश्चान्त्यंश्च
 भौवनश्च भुवंश्चाधिपतिश्च॥२०॥

त्रयस्त्रिंशच्च व्यश्रिय एकादश च॥११॥ [११]

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो
 विश्वेदेवैर्धनंसाताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती विश्वे
 भवन्त्वग्रयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु
 द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः।
 अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये। वाजेवाजेऽवत वाजिनो
 नो धनेषु॥२१॥

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता
 यात पृथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाः
 ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो ननमीति विश्वा आशा
 वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्यामप्य ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिख्ये
 पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मा सृजामि पयसा
 घृतेन सम्मा सृजाम्यपः॥२२॥

ओषधीभिः। सोऽहं वाजं सनेयमग्रे। नक्तोषासा समनसा
 विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची। द्यावा रक्षामा रुक्मो अन्तर्वि
 भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः

शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुता गणः
 शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्युरसि दुवंस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि
 मा वाहि स्वाहा ॥ २३ ॥

धनैष्वपो दुवंस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मा द्वे च ॥ १२ ॥

अग्निं युनज्मि शवंसा घृतेन दिव्यं सुपर्णं वयंसा बृहन्तम।
 तेन वयम्पतेम ब्रध्नस्य विष्टपं सुवो रुहाणा अधि नाकं उत्तमे।
 इमौ ते पृष्ठावजरौ पतत्रिणो याभ्यां रख्यांस्यपहंस्यग्ने।
 ताभ्यां पतेम सुकृतां लोके यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः।
 चिदसि समुद्रयोनिरिन्दुर्दख्यः श्येन ऋतावा। हिरण्यपख्यः शकुनो
 भुरण्युर्महान्त्सधस्थै ध्रुवः ॥ २४ ॥

आ निषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मा हिंसीर्विश्वस्य मूर्धन्नधि
 तिष्ठसि श्रितः। समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते।
 उद्रो दत्तोदधिम्बिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो
 वृष्ट्यावत। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम्।
 विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे। येनर्षयस्तपसा सन्नम् ॥ २५ ॥

आसतेन्याना अग्निं सुवराभरन्तः। तस्मिन्नहं नि दधे नाकं
 अग्निमेतं यमाहुर्मनवः स्तीर्णवर्हिषम्। तम्पत्नीभिरनु गच्छेम
 देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः। नाकं गृह्णाणाः सुकृतस्य लोके
 तृतीयै पृष्ठे अधि रोचने दिवः। आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः

सत्पतिश्चेकितानः। पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं
कृणुते॥२६॥

ये पृतन्यवः। अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो
दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र
यात दिव्यानि धाम। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो
देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा
यजमानश्च सीदत। येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं
यज्ञं नो वह देवयानो यः॥२७॥

उत्तमः। उद्ध्व्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्ते सःसृजेथामयं
च। पुनः कृण्वस्त्वा पितरं युवानमन्वातासीत् त्वयि तन्तुमेतम्।
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्न आ
रोहार्था नो वर्धया रयिम्॥२८॥

ध्रुवः सत्रङ्कणुते यस्सप्तत्रिंशच्च॥१३॥ [१३]

ममाग्ने वर्चो विह्वेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवम्पुषेम। मह्यं
नमन्ताम्प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यर्ख्येण पृतना जयेम। मम देवा
विह्वे सन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः। ममान्तरिर्ख्यमुरु
गोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्। मयि देवा
द्रविणमा यजन्ताम्मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः। दैव्या होतारा
वनिषन्त॥२९॥

पूर्वेऽरि॑ष्टाः स्याम त॒नुवा॑ सु॒वीराः॑। मह्यं॑ यजन्तु मम॒ यानि॑
 हु॒व्याकू॑तिः स॒त्या मन॑सो मे अस्तु। ए॒नो मा नि गा॑ क॒तमच्च॑नाहं
 विश्वे॑ दे॒वासो अ॒धि वो॑चता मे। दे॒वीः षडु॑र्वीरु॒रु णः॑ कृ॒णोत॑ विश्वे
 दे॒वास इ॒ह वी॑रयध्वम्। मा हा॑स्महि प्र॒जया॒ मा त॒नूभि॒र्मा र॑धाम
 द्विष॑ते सोम॒ राज॑न्। अ॒ग्निर्म॒न्युम्प्रति॑नुदन्पु॒रस्ता॑त्॥ ३०॥

अद॑ब्धो गो॒पाः परि॑ पाहि न॒स्त्वम्। प्र॒त्यश्चो॑ यन्तु नि॒गुतः॑
 पुन॒स्तेऽमैषा॑ चि॒त्तम्प्र॒बुधा॒ वि नै॑शत्। धा॒ता धा॑तृणा॒म्भुवन॑स्य
 यस्पति॑र्दे॒वः स॑वि॒तार॑मभिमाति॒षाह॑म्। इ॒मं य॒ज्ञम॒श्विनो॒भा
 बृह॑स्पति॑र्दे॒वाः पा॑न्तु यज॑मानं न्य॒र्थात्। उ॒रुव्य॑चा॒ नो महि॑षः शर्म
 य॑सद॒स्मिन् हवे॑ पुरु॒हूतः पुरु॑ख्यु। स नः॑ प्र॒जायै॑ हर्य॒श्व मृड॑येन्द्र
 मा॥ ३१॥

नो री॒रिषो॑ मा परा॑ दाः। ये नः॑ स॒पत्ना अप॑ ते
 भ॑वन्त्विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मव॑ बाधामहे तान्। वस॑वो रु॒द्रा आ॑दित्या
 उ॒परि॑स्पृश॒म्मोग्रं॑ चेत्ता॒रम॑धि॒राज॑म॒क्रन्। अ॒र्वाश्च॒मिन्द्र॑म॒मुतो॑ हवामहे
 यो गो॒जिद्धं॑ न॒जिद॑श्च॒जिद्यः॑। इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं वि॑ह॒वे जु॑षस्वा॒स्य कु॑र्मो
 हरि॑वो मे॒दिनं॑ त्वा॥ ३२॥

व॒निप॑न्त॒ पुर॑स्ता॒न्मा त्रि॑च॒त्वारि॑शच्च॥ 14॥ [१४]

अ॒ग्नेर्म॑न्वे प्रथ॒मस्य॑ प्रचै॒तसो॑ यम्पाञ्च॒जन्य॑म्ब॒हवः॑ समि॒न्धते॑।
 विश्व॑स्यां वि॒शि प्र॑वि॒विशि॒वाः स॑मीमहे स नो॑ मु॒श्चत्व॑हंसः।

यस्येदम्प्राणत्रिमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानं च केवलम्।
स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वहंसः। इन्द्रस्य मन्ये
प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः। यो दाशुषः
सुकृतो हवमुप गन्ता॥३३॥

स नो मुञ्चत्वहंसः। यः संग्रामं नयति सं वशी युधे
यः पुष्टानि ससृजति त्रयाणि। स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि
स नो मुञ्चत्वहंसः। मन्वे वाम्मित्रावरुणा तस्य वित्तं
सत्यौजसा दहणा यं नुदेथे। या राजानं सरथं याथ उग्रा
ता नो मुञ्चतमागंसः। यो वा रथं ऋजुरंशिः सत्यधर्मा
मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन्। स्तौमि॥३४॥

मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। वायोः
संवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद्विभृतो यौ च रख्यतः। यौ
विश्वस्य परिभू बभूवतुस्तौ नो मुञ्चतमागंसः। उप श्रेष्ठा न अशिषो
देवयोर्धर्मं अस्थिरन्। स्तौमि वायुं संवितारं नाथितो जोहवीमि
तौ नो मुञ्चतमागंसः। रथीतमौ रथीनामह ऊतये शुभं गर्मिष्ठौ
सुयमैभिरश्वैः। ययौः॥३५॥

वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नो मुञ्चतमागंसः। यदयातं
वहतुं सूर्यायास्त्रिचक्रेण स सदमिच्छमानौ। स्तौमि देवावश्विनौ
नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। मरुताम्मन्वे अधि नो

ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानृतये ते
नो मुञ्चन्त्वेनंसः। तिग्ममायुधं वीडितं सहस्वद्विव्यं शर्धः॥३६॥

पृतनासु जिष्णु। स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जोहवीमि
ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। देवानाम्मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं
विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानृतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः।
यदिदम्माभिषोचति पौरुषेयेण दैव्येन। स्तौमि विश्वान्देवान्नाथितो
जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। अनु नोऽद्यानुमतिरनु॥३७॥

इदंनुमते त्ववैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि। ये
अप्रथेताममितेभिरोजोभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम्। स्तौमि
द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमंहंसः। उर्वी
रोदसी वरिवः कृणोतं ख्वेत्रस्य पत्नी अधि नो ब्रूयातम्। स्तौमि
द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमंहंसः। यत्ते
वयम्पुरुषत्रा यविष्ठाविद्वांसश्चकृमा कच्चन॥३८॥

आगः। कृधी स्वस्मांसं अदितेरनागा व्येनांसि शिश्रथो
विष्वगग्ने। यथा ह तद्वसवो गौर्यं चित्पदि षिताममुञ्चता यजत्राः।
एवा त्वमस्मत्प्र मुञ्चा व्यंहः प्रातार्यग्ने प्रतरां न आयुः॥३९॥

गन्तां दूषयन्स्तौमि ययोश्शर्धोऽनुमतिरनु च न चतुस्त्रिंशच्च॥१५॥

अग्निद्वां वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च॥११॥

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
 पशवः पशून्नेवाव रुद्धे चतस्रो दिशो दिग्ब्रुवैव प्रति तिष्ठति
 छन्दांसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वरुष्याम इति तेभ्य
 एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय
 यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि
 देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत ॥ १ ॥

पापीयान्स्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमपं
 गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्स्यादिति सर्वाणि
 तस्यानुद्भूत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति वसीयान्भवत्यथो
 यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया
 एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टारुषंरा गायत्री गायत्रः ॥ २ ॥

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि
 भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत
 छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्तमां कुर्याच्छन्दांस्येव
 यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति

यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं
समर्धयेति॥३॥

आह समृद्धौ चतुर्भिरग्निमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुम्प्राविशत्स एतामूतिमनु
समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराग्निर्भवति सयोनित्वाय
स यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
उभयतःखण्भूवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री भवत्येतावद्वै
पुरुषे वीर्यर्ध्वीर्यसम्मिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो
वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वेणवी भवति
वीर्यस्यावरुद्धौ॥४॥

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च॥१॥ [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णत्रशनामृतसं
दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि
दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथां रासंभं युवमिति
गर्दभमसत्येव गर्दभमप्रतिं ष्ठापयति तस्मादश्वाद्गर्दभोऽसत्तरो
योगेयोगे तवस्तरमित्याह॥५॥

योगेयोग एवैनं युद्धे वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
वाजोऽन्नमेवाव रुद्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव

रुद्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तम्प्रजापतिरन्विन्दत्प्राजापत्योऽश्वो-
ऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते यच्छ्रेयसा च
पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान्॥६॥

ह्यश्वान्द्वर्द्धभोऽश्वम्पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
तस्माच्छ्रेयाः सम्पापीयान्श्चादन्वेति बहुर्वै भवतो भ्रातृव्यो भवतीव
खलु वा एष योऽग्निश्चिनुते वज्रश्वः प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह
वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह
रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव॥७॥

पशून्निर्याच्यात्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह
पूषा वा अध्वना संनेता समष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष
यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानां सम्भरन्मृथिव्याः
सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं देवताभिः
सम्भरत्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह येन॥८॥

संगच्छते वाजमेवास्य वृद्धे प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः
सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या एतच्छ्रोत्रं यद्वल्मीको-
ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्याम इति वल्मीकवपामुप तिष्ठते
साख्यादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भरत्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वर
इत्याह येन संगच्छते वाजमेवास्य वृद्धेऽन्वग्निरुषसामग्रम्॥९॥

अख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वन आक्रम्य

वाजिन्पृथिवीमित्याहेच्छत्येवैनम्पूर्वया विन्दत्युत्तरया द्वाभ्यामा
क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्ते
द्यौस्तै पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमित्याहेभ्यो वा एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः
समैरयद्रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे वज्री वा एष यदश्वौ
दद्विरन्यतौदज्यो भूयाल्लौमभिरुभयादज्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं
ध्यायेद्वज्रेणैवैनं स्तृणुते॥10॥

आहु पापीयान्ब्राह्मणे येनाग्रं वज्री वै सप्तदश च॥२॥ [२]

उत्क्रामोदक्रमीदिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति प्रतिष्ठित्या
अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्तेऽप उपं सृजति
यत्र वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः
प्रतितिष्ठन्तीः पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून् यज्ञो यज्ञं
यजमानो यजमानम्प्रजास्तस्मादप उपं सृजति प्रतिष्ठित्यै
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादध्वौऽध्वर्युः॥११॥

स्याद्रख्यांसि यज्ञं हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव
जुहोति नान्यौऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रख्यांसि घ्नन्ति
जिघर्म्यग्निम्मनसा घृतेनेत्याहु मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति
प्रतिरख्यन्तम्भुवनानि विश्वेत्याहु सर्वं ह्येष प्रत्यङ्मुखेति पृथुं
तिरश्चा वयंसा बृहन्मित्याहाल्पो ह्येष जातो महान्॥१२॥

भवति व्यचिष्टमन्नं रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै

स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्षि
वचसा घृतेनेत्याहु तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा
वदत्यरख्यसेत्याहु रख्यसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
अग्निरित्याहापंचितिमेवास्मिन्दधात्यपंचितिमान्भवति य एवं॥१३॥

वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्रावाहुतिं जुहोति
मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरास्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे
वै क्रियमाणे यज्ञः रख्यांसि जिघांसन्त्येतरहि खलु वा
एतद्यज्ञमुखं यरह्येनदाहुतिरश्नुते परि लिखति रख्यसामपहत्यै
तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रख्यांस्यप
हन्ति॥१४॥

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनम्परि गृह्णाति
त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनम् परि गृह्णात्यनुष्टुभा
परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि परिभूः पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा
वाग्वा अनुष्टुप्सस्मान्मध्यतो वाचा वदामो गायत्रिया प्रथमया परि
लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं
त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञम्परि गृह्णाति॥१५॥

अन्योऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री त्रयोदश च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो
धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याहु

ज्योतिरेवैतेन जनयति सौऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं
 देवा अर्धर्चेनाशमयञ्छिवम्प्रजाभ्योऽहिः सन्तमित्याह प्रजाभ्यं
 एवैनं शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपाम्पृष्ठमसीति
 पुष्करपर्णमा॥१६॥

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनदा
 हरति पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं
 सयोनिमेवाग्निं सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै
 कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं सम्भरति यद्गाम्याणां पशूनां चर्मणा
 सम्भरेद्गाम्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव
 पशून्॥१७॥

शुचार्पयति तस्मात्समावत्पशूनाम्प्रजायमानानामारण्याः
 पशवः कनीयांसः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य
 मेध्यङ्कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सः स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ
 पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत
 तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने इति॥१८॥

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनं सम्भरति त्वामग्ने
 पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु त्वा
 दध्यङ्कृषिरित्याह दध्यङ्वा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज एवास्मिन्दधाति
 तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति॥१९॥

च॒त॒सृभिः॑ सम्भ॑रति च॒त्वारि॑ छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभिरे॑व
गा॒य॒त्रीभिर्ब्रा॑ह्मणस्य॑ गा॒य॒त्रो हि॑ ब्रा॒ह्मण॑स्त्रिष्टु॒ग्भीं रा॒ज॒न्यस्य॑ त्रैष्टु॒भो
हि रा॒ज॒न्यो यं का॒मये॑त॒ वसी॑या॒न्थस्या॑दित्यु॒भयी॑भिस्तस्य॒
सम्भ॑रे॒त्तेज॑श्चै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं च॑ समीचीं दधात्यष्टाभिः
सम्भ॑रत्यष्टार॒खरा॑ गा॒य॒त्री गा॒य॒त्रोऽग्नि॑र्यावा॒नेवाग्नि॑स्त॒ स॒ सम्भ॑रति
सीद॑ हो॒तरि॒त्याह॑ दे॒वता॑ ए॒वास्मै॑ स॒ सा॑दयति॒ नि हो॑तेति
मनु॑ष्या॒न्थस॑ स॒ सीद॑स्वेति॒ वया॑सि॒ जनि॑ष्वा हि जे॒न्यो अग्रे॑
अह्ना॑मित्या॒ह दे॒वमनु॑ष्या॒नेवास्मै॑ स॒ स॒न्ना॒न्त्र ज॑नयति॥ २०॥

ऐव प॒शूनि॑ति गृणाति हो॒तरि॑ति स॒प्तविं॑शतिश्च॥ ४॥ [४]

क्रू॒रमि॑व॒ वा अ॑स्या ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒त्यप॑ उ॒प सृ॑ज॒त्यापो॑
वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्यै॑ शुच॑ श॒मय॑ति सं ते वा॒युर्मा॑तरि॒श्वा
दधा॑त्वित्या॒ह प्रा॒णो वै वा॒युः प्रा॒णेनै॑वास्यै॒ प्राण॑ स॒ दधा॑ति सं
ते वा॒युरि॒त्याह॑ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो वृ॑ष्टिरी॒ते तस्मै॑ च दे॒वि
वष॑डस्तु॥ २१॥

तुभ्य॑मित्या॒ह ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व वृ॑ष्टिं दधाति॒
तस्मा॑त्सर्वा॒नृतू॑न् व॒र्षति॑ यद्व॒षट्कुर्या॑द्र॒ख्यांसि॑ य॒ज्ञं ह॑न्युर्वडित्या॒ह
प॒रोर॑ख्यमे॒व वष॑ट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वषट्का॒रो भव॑ति॒ न
य॒ज्ञं र॒ख्यांसि॑ घ्नन्ति॒ सुजा॑तो॒ ज्योति॑षा स॒हेत्य॑नुष्टु॒भोप॑
नह्य॑त्यनुष्टुप्॥ २२॥

सर्वाणि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः
 प्रिययैवैनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेद
 वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु णं ऊतय इति
 सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवास्योर्ध्वा वरुणमेनिमुष्मजति
 द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि॥२३॥

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहाग्ने
 चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो भवति
 प्र मातृभ्यो अधि कर्निक्रदद्वा इत्याहोषधयो वा अस्य
 मातरस्ताभ्य एवैनम्प्र च्यावयति स्थिरो भव वीङ्मङ्ग इति गर्दभ
 आ सादयति॥२४॥

सं नह्यत्येवैनमेतया स्थेन्ने गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः
 पशूनाम्भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो -
 ऽप्यनालेशेत्यन्यान्पशून्मेघत्यन्नः ह्येनेनार्कः सम्भरन्ति गर्दभेन
 सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः सन्कनिष्ठम्पशूनाम्प्र जायतेऽग्निर्ह्यस्य
 योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतर्ह्यारूढः॥२५॥

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह
 प्रजाभ्य एवैनं शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो
 हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिख्यम्मा
 वनस्पतीनित्याहेभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रेतुं वाजी

कनि॑क्र॒द॒दित्या॑ह वा॒जी ह्ये॑ष नान॑द॒द्रास॑भः प॒त्वेति॑॥ २६॥

आ॒ह रा॑स॒भ इति॑ ह्ये॒तमृष॑योऽव॑द॒न्भर॑न्न॒ग्निम्पु॑री॒ष्यमि॒त्याहा॑ग्निः
ह्ये॑ष भ॒रति॑ मा पा॒द्यायु॑षः पु॒रेत्या॑हायु॒रेवास्मि॑न्दधाति॒ तस्मा॑द्ग॒र्दभः॑
सर्व॑मायु॒रेति॑ तस्मा॑द्ग॒र्दभे॑ पु॒रायु॑षः प्र॒मीते॑ बिभ्यति॒ वृषा॑ग्निं
वृष॑ण॒म्भर॑न्नित्या॑ह वृषा॒ ह्ये॑ष वृषा॒ग्निर॒पां गर्भ॑म्॥ २७॥

स॒मुद्रि॑य॒मि॒त्याहा॑पाः ह्ये॑ष गर्भो॒ यद॑ग्निर॒ग्न आ या॑हि
वी॒तय॑ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॑ता॒मग्न॑ आ या॑हि वी॒तय॑ इति॒
यदा॑हानयो॒र्लो॒कयो॒र्वीत्यै॑ प्रच्यु॒तो वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दगतः॑ प्रति॒ष्ठाः
स ए॒तर्ह्यध्व॑र्युं च॒ यज॑मानं च ध्याय॒त्यृतः॑ स॒त्यमि॒त्याहे॑यं वा
ऋ॒तम॒सौ॥ २८॥

स॒त्यम॒नयो॑रे॒वैन॑म्प्रति॒ष्ठाप॑यति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न यज॑मानो
वरु॑णो वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्येति॑ यद॑ग्निरु॒प॒नद्ध॑ ओष॑धयः प्रति॒
गृ॒ह्णीता॑ग्निमे॒तमि॒त्याह॑ शा॒न्त्यै व्य॑स्यन्वि॒श्वा अ॑म॒तीर॑रा॒तीरि॒त्याह॑
र॒ख्षसा॑मप॒हत्यै॑ नि॒षीद॑न्नो अ॒पं दु॑र्म॒तिः ह॑न॒दित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठि॒त्या
ओष॑धयः प्रति॒ मोद॑ध्वम्॥ २९॥

अ॒स्त्वनु॑ष्टु॒बंसि॑ सादय॒त्यारू॑ढः प॒त्वेति॑ गर्भ॑म॒सौ मो॑दध्वं द्वि॒च॒त्वारि॑ः श॒च॥ ५॥ [५]

ए॒नमि॒त्याहो॑ष॒धयो॑ वा अ॒ग्नेर्भा॑ग॒धेय॑न्ताभि॒रेवे॑नः॒ सम॑र्धयति॒ पुष्पा॑वतीः सु॒पिप्प॑ला इत्या॒ह तस्मा॑दोष॒धयः
फ॒लं गृ॒ह्णत्य॑यं वो गर्भं ऋ॒त्वि॒यः प्र॒ब्र॑ स॒धस्थ॑मास॒दित्या॑ह याभ्यं ए॒वैन॑म्प्र॒च्याव॑रयति॒ तास्वे॑वैन॒म्प्रति॑ष्ठापयति॒
द्वाभ्या॑मु॒पाव॑हरति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ ३०॥ [६]

वारु॒णो वा अ॒ग्निरु॒प॒न॒द्धो वि पा॒ज॒सेति॒ वि स्र॑स॒यति॒
 स॒वि॒तृ॒प्र॒सू॒त ए॒वा॒स्य॒ विषू॑र्चीं वरुणमे॒निं वि सृ॑ज॒त्य॒प॒ उप॑
 सृ॒ज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वा॒स्य॒ शुच॑श्च श॒म॒यति॒ तिसृ॑भि॒रु॒पं
 सृ॒जति॒ त्रि॒वृ॒द्धा अ॒ग्निर्या॒वा॒ने॒वा॒ग्नि॒स्तस्य॒ शुच॑श्च श॒म॒यति॒ मि॒त्रः
 स॒सृ॒ज्यं पृ॒थि॒वी॒मि॒त्या॒ह मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वाना॒न्ते॒नैव॥३१॥

ए॒न॒स॒ सृ॑जति॒ शान्त्यै॒ यद्वा॒म्याणा॒म्पात्रा॑णां क॒पालैः
 स॒सृ॒जेद्वा॒म्याणि॒ पात्रा॑णि शु॒चा॒र्प॒ये॒दर्म॑क॒पालैः स॒सृ॑ज॒त्ये॒तानि॒
 वा अ॑नु॒प॒जी॒व॒नी॒यानि॒ तान्ये॒व शु॒चा॒र्प॒यति॒ शर्क॑राभिः स॒सृ॑जति॒
 धृ॒त्या अथो॑ श॒त्वाया॑ज॒लो॒मैः स॒सृ॑ज॒त्येषा॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
 त॒नूर्य॑द॒जा प्रि॒ययै॑वैनं त॒नुवा॒ स॒सृ॑ज॒त्यथो॒ तेज॑सा कृ॒ष्णाजि॒नस्य॒
 लो॒म॒भिः स॒म्॥३२॥

सृ॒जति॒ य॒ज्ञो वै कृ॒ष्णाजि॒नस्य॑ज्ञे॒नैव॒ य॒ज्ञश्च॑ स॒सृ॑जति॒ रु॒द्राः
 स॒म्भृ॒त्यं पृ॒थि॒वी॒मि॒त्या॒हैता॒ वा ए॒तं दे॒वता॒ अ॒ग्ने स॒म॒भ॒र॒न्ताभि॑रे॒वैन॑श्च
 स॒म्भ॒रति॒ म॒खस्य॒ शि॒रोऽसी॒त्या॒ह य॒ज्ञो वै म॒ख॒स्तस्यै॒तच्छि॒रो
 यदु॒खा तस्मा॑दे॒वमा॑ह य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒ इत्या॑ह य॒ज्ञस्य॒ ह्ये॒ते॥३३॥

प॒दे अथो॑ प्र॒ति॒ष्ठि॒त्यै प्रा॒न्याभि॑र्यच्छ्रु॒त्यन्व॒न्यैर्म॑न्त्रयते
 मि॒थुन॑त्वाय॒ त्र्यु॒द्धिं करो॑ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑मा॒स्यै
 छ॒न्दो॑भिः करोति॒ वी॒र्यं॑ वै छ॒न्दा॑सि॒ वी॒र्ये॑णै॒वैनं॑ करोति॒ यजु॑षा
 बि॒लं करो॑ति॒ व्यावृ॑त्या॒ इय॑तीं करोति॒ प्र॒जाप॑तिना य॒ज्ञमु॒खेन॒

सम्मिता॑न्दि॒स्त॒नां करो॑ति द्यावा॑पृथि॒व्योर्दोहा॑य चतु॑स्स्त॒नां करो॑ति
पशू॑नां दोहा॑या॒ष्टास्त॑नां करोति छन्द॑सां दोहा॑य नवा॑श्रिमभि॒चर॑तः
कुर्या॑न्निवृ॒तमे॒व वज्र॑ꣳ सम्भृत्य॑ भ्रातृ॒व्याय॑ प्र ह॑रति स्तृत्यै॑ कृ॒त्वाय॑
सा म॒हीमु॒खामि॑ति नि द॑धाति दे॒वता॑स्वे॒वैना॒म्प्रति॑ ष्ठापयति॥ ३४॥

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरंत एकविंशतिश्च॥ ६॥ [७]

स॒प्तभि॑र्धूपयति स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः प्रा॒णाः शि॒र
ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ यदु॒खा शी॑र्ष॒न्नेव॒ यज्ञ॑स्य प्रा॒णान्द॑धाति तस्मा॑त्स॒प्त
शी॑र्ष॒न्प्रा॒णा अ॑श्वश॒केन॑ धूपयति प्राजा॑प॒त्यो वा अश्वः॑
स॒योनि॑त्वायादि॒तिस्त्वे॒त्याहे॒यं वा अ॑दि॒तिरदि॒त्यैवादि॑त्यां
खन॑त्य॒स्या अ॒क्रूरं॑का॒राय॑ न हि स्वः स्वꣳ हि॒नस्ति॑ दे॒वानां॑ त्वा
प॒त्नीरि॑त्याह दे॒वानाम्॑॥ ३५॥

वा ए॒ताम्प॒त्नयोऽग्नेऽकु॑र्वन्ताभि॒रे॒वैनां॑ दधाति धि॒षणा॑स्त्वे॒त्याह
वि॒द्या वै धि॒षणां॑ वि॒द्याभि॒रे॒वैनां॑म॒भीन्दे॒ ग्रास्त्वे॒त्याह॒ छन्दा॑ꣳसि॒ वै
ग्राश्छ॑न्दो॒भिरे॒वैनाꣳ श्र॑पयति वरू॑त्रय॒स्त्वे॒त्याह॒ होत्रा॑ वै वरू॑त्रयो
होत्रा॑भि॒रे॒वैनां॑ पचति ज॒नय॑स्त्वे॒त्याह॒ दे॒वानां॑ वै प॒त्नीः॑॥ ३६॥

ज॒नय॑स्ताभि॒रे॒वैनां॑ पचति ष॒ड्भिः प॑चति ष॒ड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुभि॒रे॒वैनां॑ पचति द्विः पच॑न्त्वित्याह तस्मा॑द्विः सं॒वत्सर॑स्य
स॒स्यम्प॑च्यते वारु॑ण्यु॒खाभी॑द्धा मै॒त्रियो॑पैति शान्त्यै॑ दे॒वस्त्वा
स॒वितो॑द्व॒पत्वि॑त्याह स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वैना॑म्ब्रह्म॒णा दे॒वता॑भि॒रुद्व॑पत्यप॒द्यमा॑

पृथिव्याशा दिश आ पृण॥३७॥

इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती
भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यम्पात्र-
मनाच्छृणुमा च्छृणति देवत्राकरजखीरेणा च्छृणति परमं
वा एतत्पयो यदजखीरम्परमेणैवैनाम्पयसा च्छृणति यजुषा
व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणति छन्दोभिर्वा एषा क्रियते छन्दोभिरेव
छन्दास्या च्छृणति॥३८॥

आह देवानां वै पत्नीः पृणेषा षट्॥७॥ [८]

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा
अमेध्यम्पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं कृत्वा
हरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः पुरुषस्यास्यै व्यृद्धं वा
एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षं सप्तधा वितृण्णां वल्मीकवपाम्प्रति
नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनत्समर्धयति
मेध्यत्वाय यावन्तः॥३९॥

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यम्परीयाय यमगाथाभिः परि
गायति यमादेवैनद्वृङ्के तिसृभिः परि गायति त्रयं इमे लोका एभ्य
एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्के तस्माद्गायते न देयङ्गाथा हि तद्वृङ्केऽग्निभ्यः पशूना
लभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव रुद्धे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा
अस्य॥४०॥

प॒शवः॑ स्युर्यत्पर्य॑ग्निकृतानु॒त्सृजे॑द्यज्ञवेश॒सं कुर्या॑द्यत्स॒ऽस्थापये॑द्य॒
 शी॒र्षाणि॑ स्युर्यत्प॒शूना॒लभ॑न्ते तेनैव प॒शूनव॑ रु॒द्धे यत्पर्य॑ग्निकृतानु॒त्सृज॑
 शी॒र्ष्णामया॑तयाम॒त्वाय प्राजा॑प॒त्येन॒ सऽ॒ स्थाप॑यति य॒ज्ञो वै
 प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञम्प्र॑ति॒ष्ठाप॑यति प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत
 स रि॑रि॒चानो॑ऽमन्यत॒ स ए॒ता आ॒प्रीर॑पश्य॒न्ताभिर्वै॑ स मु॒खतः॑ ॥४१॥

आ॒त्मान॒माप्री॑णीत॒ यदे॒ता आ॒प्रियो॑ भव॑न्ति य॒ज्ञो वै
 प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒वैताभि॑र्मु॒खत॒ आ प्री॑णा॒त्यप॑रि॒मित॒च्छन्द॑सो
 भव॑न्त्यप॑रि॒मितः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्या॑ ऊ॒नाति॑रि॒क्ता मि॑थु॒नाः
 प्रजा॑त्यै लोम॒शं वै नामै॑तच्छ॒न्दः प्र॒जाप॑तेः प॒शवो॑ लोम॒शाः
 प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे सर्वा॑णि॒ वा ए॒ता रू॒पाणि॑ सर्वा॑णि रू॒पाण्य॒ग्नौ
 चित्ये॑ क्रियन्ते॒ तस्मा॑दे॒ता अ॒ग्नेश्चित्य॑स्य ॥४२॥

भ॒वन्त्ये॒कवि॑ः॒शति॑ः॒ सामि॑धे॒नीर॒न्वाह॑ रु॒ग्वा ए॒कवि॑ः॒शो
 रुच॑मे॒व ग॑च्छ॒त्यथो॑ प्रति॒ष्ठामे॒व प्र॑ति॒ष्ठा ह्ये॒कवि॑ः॒शश्चतु॑र्वि॒ःशति॑म॒न्वाह॑
 चतु॑र्वि॒ःशति॑र॒र्धमा॑साः सं॒वत्स॑रः सं॒वत्स॑रो॒ऽग्निर्वै॑श्वान॒रः सा॒ख्यादे॒व
 वै॑श्वान॒रम॑व॒ रुद्धे॑ परा॑ची॒रन्वा॑ह॒ परा॑डि॒व हि सु॑व॒र्गो लो॒कः
 समा॑स्त्वा॒ग्न ऋ॒तवो॑ वर्धय॒न्त्वित्या॑ह॒ समा॑भिरे॒वाग्निं॑ वर्धयति ॥४३॥

ऋ॒तुभिः॑ सं॒वत्स॑रवि॒श्व आ भा॑हि प्र॒दिशः॑ पृथि॒व्या
 इत्या॑ह॒ तस्मा॑द॒ग्निः सर्वा॑ दि॒शोऽनु॑ वि भा॑ति प्रत्यौ॒हता॑म॒श्विना॑
 मृ॒त्युम॑स्मा॒दित्या॑ह॒ मृ॒त्युमे॒वास्मा॑दप॒ नुद॑त्युद्वयं॒ तम॑स॒स्परी॑त्या॒ह

पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादपहन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ
 वा आदित्यो ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति
 न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते
 ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति सुवर्गस्य
 लोकस्यानुख्यात्यै ॥ ४४ ॥

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽष्टाविंशतिश्च ॥ ८ ॥ [९]

षड्भिर्दीर्खयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीर्खयति
 सप्तभिर्दीर्खयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीर्खयति विश्वे
 देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां
 वागुत्तमैकस्मादखरादनां प्रथमम्पदम् तस्माद्यद्वाचोऽनांसं
 तन्मनुष्या उपजीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि
 प्रजापतिः ॥ ४५ ॥

प्रजापतेरास्य न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृज्याद्भूतमव रुन्धीत
 यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्रवृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्दे भविष्यद्धि
 भूयो भूताद्वाभ्याम्प्रवृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा
 एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्विद्येतार्तिमार्च्छेत् ॥ ४६ ॥

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रेतामुखां तपेत्याह ब्रह्म वै
 मित्रो ब्रह्मन्नेवैनाम्प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य

यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सः सृजेत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो वा एष स स्वां॥४७॥

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्स एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहत्याव दध्यात्साखादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषा- दन्नकामस्याव दध्यादम्बरीषे वा अन्नम्रियते सयोन्येवान्नम्॥४८॥

अव रुद्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकम्प्राविशत् क्रुमुकमव दधाति यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुद्ध आज्येन सं यौत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यम् प्रियेणैवेन धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥४९॥

वैकंकतीमा दधाति भा एवाव रुद्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सीद त्वम्मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप तिष्ठते त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेष्वाविदं गच्छत्यथो प्राणानेवात्मन्धत्ते॥५०॥

प्रजापतिरुच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च॥९॥ [१०]

न ह स्म वै पुराग्निरपंरशुवृक्णं दहति तदस्मै प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा दधात्यपंरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं

वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधाति
प्रजापतिरग्निमसृजत त९ सृष्ट९ रख्या९सि॥५१॥

अजिघा९सन्थ्स एतद्राख्योघ्नमपश्यत्तेन वै स रख्या९स्यपाहत
यद्राख्योघ्नमभवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रख्या९स्यप हन्त्याश्वत्थीमा
दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीना९ सपत्नसाहो विजित्यै वैकङ्कतीमा
दधाति भा एवाव रुन्दे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै स९शितम्मे
ब्रह्मोर्देषाम्बाहू अतिरमित्युत्तमे औदुम्बरी॥५२॥

वाचयति ब्रह्मणैव रक्वत्र९ स९ शयति रक्वत्रेण
ब्रह्म तस्माद्ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यम्ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो
ब्राह्मणवानत्यन्य९ राजन्यम्मृत्युर्वा एष यदग्निर्मृत९ हिरण्य९
रुक्ममन्तरम्प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त एकवि९शतिनिर्बाधो
भवत्येकवि९शतिर्वै देवलोका द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे
लोका असावादित्यः॥५३॥

एकवि९श एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति
निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वत तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वन्निर्बाधी
भवति भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते
प्रसूत्यै नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्या- मेवैनमुद्यच्छते देवा
अग्निं धारयन्द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा
अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्य॥५४॥

प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः प्र

जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरन्तेजो वै हिरण्यम्ब्रह्म कृष्णाजिनन्तेजसा
 चैवैनम्ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति षडुद्यामः शिष्यम्भवति
 षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते यद्वादशोद्यामः संवत्सरेणैव
 मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जैवैनः समर्धयति सुपर्णोऽसि
 गुरुत्मानित्यवेख्यते रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ
 सुवः पतेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥५॥

रख्याः स्योदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सञ्चतुर्विंशतिश्च॥१०॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरम्मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः।
 वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वरिषि प्रियमा सधस्थम्।
 घृतेनाञ्जन्सम्पथो देवयानान्प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्। अनु त्वा
 सप्ते प्रदिशः सचन्ताः स्वधामस्मै यजमानाय धेहि। ईड्यश्वासि
 वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्वासि मेध्यश्च सप्ते। अग्निष्ट्वा॥५६॥

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः। स्तीर्णम्ब्रह्मः
 सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानम्पृथिव्याम्। देवेभिर्युक्तमर्दितिः
 सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु। एता उ वः सुभगा
 विश्वरूपा वि पख्वाभिः श्रयमाणा उदातैः। ऋष्याः सतीः कवपः
 शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती
 मुखं यज्ञानामभि संविदाने। उषासां वाम्॥५७॥

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा वाः

सर॒थिना॑ सु॒वर्णा॑ दे॒वौ पश्य॑न्तौ भुव॑नानि विश्वा॑। अपि॑प्रयं चोद॑ना
वा॒म्मिमा॑ना॒ होता॑रा ज्योतिः॑ प्र॒दिशा॑ दि॒शन्ता॑। आ॒दित्यै॑र्नो भार॑ती
वष्टु॑ य॒ज्ञं सर॑स्वती स॒ह रु॒द्रैर्न॑ आ॒वीत्। इडो॑प॒हूता॒ वसु॑भिः स॒जोषा॑
य॒ज्ञं नो॑ दे॒वीर॒मृते॑षु धत्ता॑ त्वष्टा॑ वी॒रं दे॒वका॑मं ज॒जान् त्वष्टु॑र॒वा
जायत॑ आ॒शुर॒श्वः॑॥५८॥

त्वष्टे॑दं विश्व॑म्भु॒वं ज॒जान॑ ब॒होः क॒र्तार॑मि॒ह य॑ख्षि होतः।
अ॒श्वो घृ॑तेन॒ त्मन्या॑ सम॑क्त॒ उप॑ दे॒वां ऋ॑तुशः पाथं एतु।
वन॑स्पति॒र्देव॑लो॒कम्प्र॑जान॒न्नग्नि॑ना॒ ह॒व्या स्व॑दितानि॒ वख्ष॑त्।
प्र॒जाप॑ते॒स्तप॑सा वावृ॒धानः॑ स॒द्यो जा॒तो दे॒धिषे॑ य॒ज्ञम॑ग्ने।
स्वाहा॑कृतेन ह॒विषा॑ पुरो॒गा या॒हि सा॒ध्या ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः॥५९॥

अ॒ग्नि॒ध्वां वा॒मश्वो॑ द्विच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥११॥

[१२]

विष्णु॑मुखा॒ अन्न॑पते॒ याव॑ती॒ वि वै पु॑रुषमा॒त्रेणा॑ग्ने तव॒ श्रवो॑ ब्रह्मं ज॒ज्ञान॑ं स्व॒यमा॑तृ॒णामे॑षां वै
प॒शुर्गा॑य॒त्री क॑स्त्वा॒ द्वाद॑श॥१२॥ विष्णु॑मुखा॒ अप॑चितिमा॒न् वि वा ए॒ताव॑ग्ने तव॒ स्वय॑मा॒तृणा॑मि॒ष्ट्विपू॑चीना॒नि
गा॒य॒त्री च॑तु॒ष्पष्टिः॑॥६४॥ विष्णु॑मुखास्त॒नुवै॑ भुव॒त्॥

[१३]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छ॑न्दो॒भिरि॒माल्लो॑कान॒नप॑ज॒य्यम॒भ्यज॑यन्
यद्विष्णु॑क्र॒मान्क्रम॑ते॒ विष्णु॑रे॒व भू॒त्वा यज॑मान॒श्छ॑न्दो॒भिरि॒माल्लो॑कान॒नप॑

जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
त्रैलुभमन्तरिख्वम् जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोकान्
यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः॥१॥

पराङ्मत्तमेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
धामावारुन्ध्र यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्ध्र ईश्वरो वा
एष पराङ्मदधो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा वर्तते चत्वारि
छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य
तनुवमभि॥२॥

पर्यावर्तते दखिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्माद्वखिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु
पर्यावर्तते शुनःशेपमार्जीगर्ति वरुणोऽगृह्णात्स एताव्दारुणीमपश्यत्तया
वै स आत्मानं वरुणपाशादमुश्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य
उखाम्प्रतिमुश्चत उदुत्तमं वरुण पाशंस्मदित्याहात्मानमेवैतया॥३॥

वरुणपाशान्मुश्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनं हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्वित्याह विशैवेनं समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्य कामयेत राष्ट्रं स्यादिति तम्मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति॥४॥

अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनं समानानां

करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति
चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवातिछन्दसोत्तमया वर्षं वा एषा
छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्षमेवैनं समानानां करोति सद्वती॥५॥

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोपं तिष्ठत एतेन वै
वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव
रुन्द्ध एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तोमेन वै देवा
अस्मिन्नौक आर्ध्वच्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव खलु वा एतद्रूपं
यद्वात्सप्रम्यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते॥६॥

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमतेऽमुमेव
तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुपं तिष्ठते तस्माद्योगे-
ऽन्यासां प्रजानाम्मनः रक्षेमेऽन्यासान्तस्माद्यायावरः रक्षेम्यस्येशे
तस्माद्यायावरः रक्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति वाचं यच्छति
यज्ञस्य धृत्यै॥७॥

सृष्टोऽन्यतया भवति सद्वत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायख्मस्येति वावैतदाह प्र
प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याहाशिषमेवैतामा
शास्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः॥८॥

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति चतसृभिरा सादयति चत्वारि
छन्दांसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां
यदतिच्छन्दा वर्ष्मेवैनं समानानां करोति सद्धती भवति सत्त्वमेवैनं
गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान्॥९॥

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष हिंनस्ति यः
हिंनस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्यं एवैनं शमयति
रख्यांसि वा एतद्यज्ञं संचन्ते यदनं उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह
रख्यंसामपहत्या अनंसा वहन्त्यपंचितिमेवास्मिन्दधाति
तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपंचिततमौ॥१०॥

अपंचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
घृतानुषित्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो
हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु भस्म प्र
वेशयत्यप्सुयोनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र
वेशयति त्रिवृद्वै॥११॥

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठानं गमयति परा वा एषोऽग्निं
वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति
ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजाम्पशून्
वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति

प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः॥१२॥

रुद्रा वसंवः समिन्धतामित्याहेता वा एतं देवता अग्रे
समैन्धत ताभिरेवैनं९ समिन्द्रे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते
बोधयत्येवैनन्तस्मात्सुत्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते
तस्माद्यथास्थानम्पशवः पुनरेत्योप तिष्ठन्ते॥१३॥

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

यावन्ती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यम्परीयाय यो वै
यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैनं९ स चिनुते-
ऽपेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मनेऽग्निं
चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा
एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति यदेतेनाध्यवसाययति॥१४॥

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं
हन्त्यपोऽवोर्षति शान्त्यै सिकन्ता नि वपत्येतद्वा अग्रेवैश्वानरस्य
रूपं९ रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्ध ऊषान्नि वपति पुष्टिर्वा एषा
प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञानं एव
संज्ञानं९ ह्येतत्॥१५॥

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तान्ते वियती अब्रूतामस्त्वेव
नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्
ऊषां अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि

कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्वावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयं
सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य॥१६॥

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन
प्रियं धामाव रुन्दे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
प्राचीरुपं दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः
सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं वीयन्त ते
द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे॥१७॥

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृहन् यद्वे पुरस्तात्समीची
उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै
छन्दांसि पशून्वास्मै समीचो दधात्यष्टावुपं दधात्यष्टार्षरा
गायत्री गायत्रीऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुपं दधात्यष्टार्षरा
गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य॥१८॥

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकम्पृणा उपं दधात्येकविंशतिः सम्पद्यन्ते
प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविंशस्यैव प्रतिष्ठा
गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यानस्तिष्ठति य एवं वेद
पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो
यज्ञमेव पशून्व रुन्दे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेषु॥१९॥

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति

तस्मा॑न्मा॒ऽसेना॑स्थि॒ छन्न॑न्न दु॒श्चर्मा॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑ पञ्च॒ चित॑यो
भवन्ति॒ पञ्च॑भिः॒ पुरी॑षैर॒भ्यूह॑ति॒ दश॑ सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑ख्यरा वि॒राड॑न्न
वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठति॥२०॥

अ॒द्यव॒साय॑र्यति॒ ह्येत॑द्वि॒श्वमि॑न्नस्यादधत् द्वे लो॒कस्य॑ लो॒केषु॑ स॒प्तच॑त्वारि॒शच्च॑॥३॥ [३]

वि वा ए॒तौ द्वि॑षाते॒ यश्च॑ पु॒राग्निर्य॑श्चो॒खाया॑ऽसि॒ समि॑त॒मिति॑
चत॒सृभिः॑ सं नि व॑पति च॒त्वारि॒ छन्दा॑ऽसि॒ छन्दा॑ऽसि॒ खलु॑ वा
अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः प्रि॒ययै॒वैनौ॑ त॒नुवा॒ सऽशा॑स्ति॒ समि॑त॒मित्या॑ह
तस्मा॑द्ब्रह्म॑णा ख॒षत्र॑ऽसमे॑ति॒ यथ्सं॑न्युप्य॑ वि॒हर॑ति॒ तस्मा॑द्ब्रह्म॑णा
ख॒षत्रं॑ व्यै॒त्यु॒तुभिः॑॥२१॥

वा ए॒तं दी॑ख्यन्ति॒ स ऋ॒तुभि॑रे॒व वि॒मुच्यो॑ मा॒तेवं पु॒त्रम्पृ॑थि॒वी
पु॒री॒ष्यमि॑त्या॒हर्तु॑भि॒रे॒वैनं॑ दी॒ख्ययि॑त्वर्तु॒भिर्वि॑ मु॒ञ्चति॑ वै॒श्वान॒र्या
शि॒क्यमा॑ द॒त्ते स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑नैर्ऋ॒तीः कृ॒ष्णास्ति॒स्रस्तु॑ष॒पक्वा॑ भवन्ति॒
निर्ऋ॑त्यै॒ वा ए॒तद्वा॑ग॒धेयं॑ यत्तु॒षा निर्ऋ॑त्यै॒ रूपं॑ कृ॒ष्णऽरू॒पेणै॒व
निर्ऋ॑तिं॒ निर॑व॒दय॑त॒ इमां॑ दि॒शं यन्त्ये॑षा॥२२॥

वै निर्ऋ॑त्यै दि॒क्स्वाया॑मे॒व दि॒शि निर्ऋ॑तिं॒ निर॑व॒दय॑ते॒ स्वकृ॑त॒
इ॒रि॒ण उ॑प॒ दधा॑ति प्र॒दरे॒ वैत॑द्वै निर्ऋ॑त्या आ॒यत॑न॒ऽस्व ए॒वाय॑त॒ने
निर्ऋ॑तिं॒ निर॑व॒दय॑ते शि॒क्यम॑भ्यु॒प॒ दधा॑ति नैर्ऋ॒तो वै पा॑शः
सा॒ख्यादे॒वैनं॑ निर्ऋ॑तिपा॒शान्मु॑ञ्चति॒ तिस्र॑ उ॒प॒ दधा॑ति त्रेधा॒विहि॑तो वै
पु॒रुषो॑ यावा॒नेव॑ पु॒रुष॑स्तस्मा॒न्निर्ऋ॑ति॒मव॑ यज॒ते परा॑चीरु॒प॥२३॥

दधाति पराचीमेवास्मान्निर्ऋतिम्प्र गुदतेऽप्रतीख्यमा
यन्ति निर्ऋत्या अन्तरहित्यै मार्जयित्वोपं तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय
गार्हपत्यमुपं तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता
देवलोकमुपावर्तन्त एकयोपं तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं
दधति निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसुं
प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयन्ति॥२४॥

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टाचत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो
यज्ञपरुषैवेनं वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भव-
त्येतावद्वै पुरुषे वीर्यर्ध्वीर्येणैवेनं वि मिमीते पृथ्वी भवति
न ह्यपृथ्वः पतितुमर्हत्यरुत्विनां पृथ्वौ द्राघीयांसौ
भवतस्तस्मात्पृथ्वप्रवयांसि वयांसि व्याममात्रौ पृथ्वौ
च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम्॥२५॥

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय
यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्यै षड्वेनं कृषति षड्वा
ऋतवं ऋतुभिरेवेनं कृषति यद्वादशगवेनं संवत्सरैणैवेयं वा
अग्नेरतिदाहादभिभेत्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां
नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च॥२६॥

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुयत्

चाकृष्टं च भवत्यग्रेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च
चतुष्पादश्च तान् यत्प्राच उथ्सृजेद्रुद्रायापि दध्याद्यद्विषिणा
पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रीतीचो रख्यांसि हन्युरुदीच उथ्सृजत्येषा वै
देवमनुष्याणां शान्ता दिक्॥२७॥

तामेवैनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ वा
आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूथ्सृजति दक्षिणा पर्यावर्तन्ते
स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्माद्विषिणोऽर्ध आत्मनो
वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते तस्मात्परांश्च
पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यश्च आ वर्तन्ते तिस्रस्तिः सीताः॥२८॥

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
ब्रह्मणान्नमव रुद्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य
वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीत
वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासोः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति यदग्निचित्॥२९॥

अनवरुद्धस्याश्जीयादवरुद्धेन व्युद्धेत ये वनस्पतीनाम्फलग्रहयस
ऽपि प्रोख्येदनवरुद्धस्यावरुद्धौ दिग्भ्यो लोष्टान्धसमस्यति दिशामेव
वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै
दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ दद इतीषमेवोर्जं तस्यै

दिशोऽव रुन्दे खोद्युको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप
वपत्युत्तरवेद्याः ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः पशून्वाव
रुन्देऽथो यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै॥ ३०॥

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्ययत्कृष्टश्चाकृष्टश्च दिख्यतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च॥५॥—[५]

अग्रे तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा
अग्रेवैश्वानरस्य सूक्तः सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्दे षड्भिर्नि
वपति षड्वा ऋतवस्सवँत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साखादेव
वैश्वानरमव रुन्दे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्र
जायन्ते यदेतेन सिकता निवपति प्रजानां प्रजननायेन्द्रः॥ ३१॥

वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयः रथस्तृतीयं
यूपस्तृतीयय्येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन्तच्छर्कराणां
शर्करत्वघ्नो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निम्परिमिनोति
वज्रेणैवास्मै पशून्यरिं गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्थ
नोप हरते त्रिसप्ताभिः॥ ३२॥

पशुकामस्य परि मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः
पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्दे त्रिणवाभि- भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव
वज्रः सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि
मिनुयादपरिमितस्यावरुद्धै यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य
तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनः रेतः

परा॒ सिञ्चत्य॑प॒शुरे॒व भ॑वति॥३३॥

यं का॒मये॑त प॒शुमा॑न्त्स्यादि॒ति परि॑मित्य॒ तस्य॑ शर्कराः॒ सिंका॑ता॒ व्यू॑हेत्परि॑गृहीत ए॒वास्मै॑ समी॒चीन॑ꣳ रे॒तः सिञ्च॑ति प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति सौ॒म्या व्यू॑हति॒ सोमो॑ वै रे॒तोधा॑ रे॒त ए॒व तद॑धाति॒ गाय॑त्रिया ब्रा॒ह्मण॑स्य॒ गाय॑त्रो हि ब्रा॒ह्मण॑स्त्रिष्टु॒भा राज॑न्यस्य॒ त्रैष्टु॑भो हि रा॒जन्यः॑ श॒य्यु॑म्बा॒रह॑स्प॒त्यम्मे॒धो नोपा॑न॒मत्सो॑ऽग्नि॒म्रावि॑शत्॥३४॥

सोऽग्नेः॑ कृ॒ष्णो रू॒पं कृ॒त्वोदा॑यत् सोऽश्व॒म्रावि॑शत्सोऽश्व॑स्या॒वान्तर॑श॒फोऽभव॑द्यदश्व॑मा॒क्रम॑यति॒ य ए॒व मे॒धोऽश्व॑म्रावि॑शत्तमे॒वाव रु॒द्धे प्र॒जाप॑तिना॒ग्निश्चे॑त॒व्य इ॒त्याहुः॑ प्रा॒जाप॑त्योऽश्वो॒ यदश्व॑मा॒क्रम॑यति॒ प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं चि॑नुते पुष्कर॑पर्णमु॒प द॑धाति॒ योनि॑र्वा अ॒ग्नेः पु॑ष्कर॑पर्णꣳ स॒योनि॑मे॒वाग्निं चि॑नुतेऽपाम्पृ॒ष्ठम॒सीत्यु॑प॒ दधा॑त्य॒पां वा ए॒तत्पृ॑ष्ठं यत्पु॑ष्कर॑पर्णꣳ रू॒पेणै॒वैन॑दु॒प द॑धाति॥३५॥

इन्द्रः प॒शुका॑मस्य भवत्यविश॒त्सयो॑निर्विꣳशतिश्च॥६॥ [६]

ब्रह्म॑ जज्ञा॒नमि॑ति॒ रु॒क्ममु॑प॒ दधा॑ति॒ ब्रह्म॑मुखा॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ब्रह्म॑मुखा ए॒व तत्प्र॒जा यज॑मानः सृजते॒ ब्रह्म॑ जज्ञा॒नमित्या॑हु॒ तस्मा॑द्ब्राह्म॒णो मुख्यो॑ मुख्यो॒ भवति॑ य ए॒वं वेद॑ ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति॒ न पृ॑थि॒व्यां नान्तरि॑ख्ये॒ न दि॒व्यग्नि॑श्चे॒त॒व्य इति॑ यत्पृ॑थि॒व्यां चि॑न्वी॒त पृ॑थि॒वीꣳ शु॒चाप॑ये॒न्नौष॑धयो॒ न

वनस्पतयः ॥ ३६ ॥

प्र जायेरन् यदन्तरिख्वे चिन्वीतान्तरिख्वः शुचार्पयेन्न
वयांसि प्र जायेरन् यद्विवि चिन्वीत दिवः शुचार्पयेन्न
पर्जन्यो वर्षेद्रुक्नमुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं चिनुते
प्रजात्यै हिरण्यमुप्पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै
यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि
दध्यादखिणतः ॥ ३७ ॥

प्राञ्चमुप दधाति दाधारं यजमानलोकत्र पशूनां च यजमानस्य
च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप दधाति
प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति होत्रास्वेवैनम्प्रति
ष्ठापयति सुचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं दध्नः
पूर्णांमौदुम्बरीमियं वै कार्ष्ण्यमय्यसावौदुम्बरीमे एवोप धत्ते ॥ ३८ ॥

तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषासुमर्हति दखिणां
कार्ष्ण्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां
कार्ष्ण्यमयीवँज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्ण्यो वज्रेणैव यज्ञस्य
दखिणतो रख्यास्यप हन्ति दध्नः पूर्णांमौदुम्बरीम्पशवो
वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे
एवैनम् ॥ ३९ ॥

अमुष्मिल्लोक उप तिष्ठते विराज्यग्निश्चेतव्यं इत्याहुः सुग्वै

वि॒राड्र॒थ्सु॒चा॒वुप॒दधा॑ति वि॒राज्ये॑वाग्निं चि॒नुते॑ यज्ञ॒मुखे॑यं॒ज्ञमुखे॑
 वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञः र॒ख्याः॑सि जिघा॑सन्ति यज्ञ॒मुखः॑
 रु॒क्मो यद्रु॒क्मं व्या॑धा॒रय॑ति यज्ञ॒मुखा॑दे॒व र॒ख्याः॑स्य॒पं ह॑न्ति
 प॒ञ्चभि॒र्व्या॑धा॒रय॑ति पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो या॒वाने॑व य॒ज्ञस्तस्मा॑द्र॒ख्याः॑स्य॒पं
 ह॑न्त्य॒रख्ण॑या व्या॑धा॒रय॑ति तस्मा॑द॒रख्ण॑या प॒शवो॑ऽङ्गानि॑ प्र ह॑रन्ति
 प्र॒ति॑ष्ठित्यै॥४०॥

वनस्पतयो दखिणतो धत्त एनन्तस्मादरख्णया पञ्च च॥७॥ [७]

स्व॒यमा॒तृ॒ण्णामु॑पं दधा॒ती॒यं वै स्व॑यमा॒तृ॒ण्णेमा॑मे॒वोप॑
 ध॒त्तेऽश्व॑मु॒पं घ्रा॑पयति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्राजाप॒त्यो
 वा अ॒श्वः प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ प्रथ॒मेष्ट॑कोपधी॒यमा॑ना
 प॒शूनां॑ च यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑ दधाति स्वयमा॒तृ॒ण्णा
 भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृ॑ष्ट्या अथो सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्यानु॑ख्या॒त्या
 अ॒ग्राव॑ग्निश्चै॒तव्य॑ इत्या॒हुरेष॑ वै॥४१॥

अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यद्वा॑ह्म॒णस्तस्मै॑ प्रथ॒मामिष्ट॑कां यजु॑ष्कृता॒म्प्र
 यच्छे॒त्ताम्ब्रा॑ह्म॒णश्चो॑पं दध्याताम॒ग्रावे॑व तद॒ग्निं चि॒नुत॑ ईश्व॒रो वा
 ए॒ष आ॒र्ति॒मा॒र्तो॒र्योऽवि॑द्वानिष्ट॑कामुप॒दधा॑ति त्रीन् वरा॑न्दद्या॒त्रयो॑ वै
 प्रा॒णाः प्रा॒णाना॑ः स्पृ॒त्यै द्वावे॑व दे॒यौ द्वौ॑ हि प्रा॒णावेकं॑ ए॒व दे॒य
 ए॒को हि॑ प्रा॒णः प॒शुः॥४२॥

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुपं

दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह
 काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन
 चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरात्यै देवलख्मं वै त्र्यालिखिता
 तामुत्तरलख्माणं देवा उपादधताधरलख्माणमसुरा यम्॥४३॥

कामयेत वसीयान्श्यादित्युत्तरलख्माणं तस्योप
 दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्श्यादित्यधर-
 लख्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति
 पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोका- त्र्यालिखितैभ्य
 एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः
 कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत्॥४४॥

यत्कूर्ममुपदधाति यथा खेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः
 सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो
 यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं
 वा एतत्क्रियते यन्मृतानां पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं
 कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत्॥४५॥

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
 स्वदयत्येवैनङ्गाम्यव्वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
 मही द्यौः पृथिवी च न इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति
 प्राञ्चमुप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यश्चमुप

दधाति तस्मात्॥ ४६॥

पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा अपनाभिमग्निं
चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स एनमीश्वरो
हिंसितोरूलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं
चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरम्भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे
मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्ज दधाति तस्मान्मध्यत
ऊर्जा भुञ्जत इयद्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव
हन्त्यन्नमेवाकवैष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो
यज्ञ एव यज्ञम्प्रति स्थापयति॥ ४७॥

एष वै पशुर्यमसर्पद्विष यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥ ८॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य
एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुद्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै
ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः
पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्धे यं
कामयेत् ख्योधुकः स्यादित्यूनां तस्योप॥ ४८॥

दध्यात्ख्योधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति
पूर्णां तस्योपं दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः
पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप दधाति
सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयति व्यृद्धं वा

एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः॥४९॥

अमृतं हिरण्यम्प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति प्रतिष्ठामेवैनद्रम
प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति मध्व्योऽसानीति
श्रुतातङ्कोन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्वध्यारण्यम्मधु यद्वध्ना
मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो वै
पशुशीर्षाणि पशूनेवाव रुद्धे यं कामयेतापशुः स्यादिति॥५०॥

विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून् दधात्यपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति समीचीनानि तस्योप
दध्यात्समीच एवास्मै पशून् दधाति पशुमानेव भवति पुरस्तात्प्रतीचीन्म
दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो
गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो वै पशवः॥५१॥

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
यत्पशुशीर्षाण्युप दधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य एव
पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्मात्समावत्पशूनाम्प्रजायमा
पशवः कनीयांसः शुचा हृताः सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे
त्विषिस्तामेवाव रुद्धे॥५२॥

यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुप दध्याद्ग्राम्यान्पशून् दधुकाः
स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिं रुद्धे
या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव
यदुप दधाति तेन तां त्विषिमव रुद्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन

शान्तम्॥५३॥

ऊनान्तस्योपं प्राणास्यादिति वै पशवो रुन्धे चतुश्चत्वारिंशच्च॥९॥ [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उपं दधाति
योनावेव रेतो दधाति पञ्चोपं दधाति पाङ्गाः पशवः पशूनेवास्मै
प्र जनयति पञ्च दखिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य
दखिणतो रख्याः स्यपं हन्ति पञ्च पश्चात्॥५४॥

प्राचीरुपं दधाति पश्चाद्वै प्राचीनः रेतो धीयते
पश्चादेवास्मै प्राचीनः रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात्प्रातीचीरुपं
दधाति पञ्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते
प्रातीचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै
छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा
अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैताः॥५॥

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां नात्यदहृद्यदपस्या
उपदधात्यस्या अनतिदाहायोवाचं हेयमददिह्य ब्रह्मणान्नं यस्यैता
उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति प्राणभृत उपं दधाति रेतस्येव
प्राणान्दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्यश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयम्पुरः॥५६॥

भुव इति पुरस्तादुपं दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दखिणा
विश्वकर्मेति दखिणतो मन एवैताभिर्दाधारायम्पश्चाद्विश्वव्यं चा इति

पश्चाच्चखुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारे
मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दशदशोप दधाति सवीर्यत्वायाख्य

उप दधाति तस्मादख्यया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै
याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्रोद्या दख्यिणा ताभिर्भरद्वाजो
याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या
ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदघ्नोत्येव य
आसामेवम्बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद
कल्पते॥५८॥

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय
संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं यच्छति
तत्संयता संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ
सं चरतो विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वंश्चौ प्राणापानौ यद्वा
अग्नेरसंय्यतम्॥५९॥

असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्संय्यतं उपदधाति
समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
वयोभिरेवायानव रुद्धेऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
तस्मादयं सर्वतः पवते॥६०॥

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्ता सह। बृहत्युष्णिहा
 ककुत्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
 या च षट्पदा। सच्छन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाग्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या विद्युतो
 वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा युजो
 युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा।
 नारीः॥६१॥

ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानाम्पत्नीर्दिशः
 सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यव चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
 वियूयं। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न
 जग्मुः॥६२॥

नारीस्त्रिंशच्च॥११॥ [११]

कस्त्वा छति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क
 उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु।
 संवत्सरस्य धायंसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा
 छन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः।
 अर्धमासाः परूषि ते मासाश्छन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो
 विलिष्टं॥६३॥

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिख्येण वायुश्छिद्रम्विषज्यतु।

द्यौस्ते नख्यत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः
शमस्त्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवे भुवत्॥६४॥

विलिष्टञ्चि३शब्॥१२॥ [१२]

उथ्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अख्यणयास्तोमीया अग्नेर्भागोऽस्यग्ने जातान्त्रिमिरिति नाकसद्विश्वन्दांसि
सर्वाभ्यो वृष्टिसर्वादेवासुराः कर्नीयांसः प्रजापतेरख्य द्वादश॥१२॥ उथ्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य
मुख्यवतीर्नाकसद्विरेवेताभिर्ष्टाचत्वारि३शत्॥४८॥ उथ्सन्नयज्ञः सर्वत्वाय॥ [१३]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहृतस्य क्रियते किं वा न
यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूयति वा अस्य तदाश्विनीरूपं
दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोपं
दधाति पाङ्क्तौ यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उपं
दधात्यृतूनां कृत्यै॥१॥

पञ्चोपं दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति
समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकास्तस्मात्समाना ऋतव एकेन
पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उपं दधात्यृतुष्वेव
प्राणान्दधाति तस्मात्समानाः सन्त ऋतवो न जीर्यन्त्यथो प्र
जनयत्येवैर्नानेष वै वायुर्यत्प्राणो यदृतव्या उपधाय प्राणभृतः॥२॥

उप॒दधा॑ति॒ तस्मा॑त्स॒र्वानृ॑तू॒ननु॑ वा॒युरा व॑रीव॒र्त्ति वृ॑ष्टि॒सनी॑रुपं
 दधा॑ति॒ वृष्टि॑मे॒वाव॑ रु॒न्दे यदे॑क॒धोप॑द॒ध्यादे॑क॒मृतुं॑ व॒र्षेद॑नुप॒रि॒हारः॑
 सा॒दय॑ति॒ तस्मा॑त्स॒र्वानृ॑तू॒न् व॑र्ष॒ति य॑त्प्रा॒णभृ॑तं उ॒प॒धाय॑
 वृष्टि॑स॒नीरु॑प॒दधा॑ति॒ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्यु॒ता दि॒वो वृ॑ष्टि॒रीर्ते प॑श॒वो वै
 व॑य॒स्या नाना॑म॒नसः॑ ख॒लु वै प॑श॒वो नाना॑व्र॒तास्ते॑ऽप॒ ए॒वाभि॑
 सम॑न॒सः॥ ३॥

यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॑दि॒ति व॑य॒स्यास्त॑स्यो॒प॒धाया॑प॒स्या
 उप॑ द॒ध्याद॑स॒ज्ञान॑मे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करो॒त्यप॑शु॒रेव॑ भ॒वति॒ यं
 का॒मये॑त प॒शुमा॑न्स्या॒दित्य॑प॒स्यास्त॑स्यो॒प॒धाय॑ व॒यस्या॑ उप॑
 द॒ध्यात्स॑ज्ञान॒मेवा॑स्मै प॒शुभिः॑ करो॒ति प॑शु॒माने॑व भ॒वति॒ चत॑स्रः
 पु॒रस्ता॑दुप॑ दधा॑ति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॑ च॒ख्षुषो॑ रू॒पाणि॑ द्वे शु॒क्ले द्वे
 कृ॒ष्णे॥ ४॥

मूर्ध॒न्वती॑र्भव॒न्ति तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑न्मूर्धा प॒ञ्च द॑खि॒षणा॑या॒ऽ
 श्रो॒ण्यामु॑प॑ दधा॑ति॒ पञ्चो॑त्त॒रस्यां॑ तस्मा॑त्प॒श्चाद्व॑र्षी॒यान् पु॒रस्ता॑त्प्र॒वणः॑
 प॒शुर्ब॑स्तो व॒य इति॑ द॒खि॒षणे॑ऽऽस॒ उप॑ दधा॑ति॒ वृ॒ष्णिर्व॑य॒ इत्यु॑त्त॒रे-
 ऽऽसा॑वे॒व प्र॑ति॒ दधा॑ति॒ व्या॒घ्रो व॒य इति॑ द॒खि॒षणे॑ प॒र॒ख्य उप॑
 दधा॑ति॒ सि॒ंहो व॒य इत्यु॑त्त॒रे प॒र॒ख्योरे॑व वी॒र्यं॑ दधा॑ति॒ पु॒रुषो॑ व॒य
 इति॑ म॒ध्ये तस्मा॑त्पु॒रुषः॑ प॒शूना॑मधि॒पतिः॑॥ ५॥

इन्द्रा॑ग्नी॒ अव्य॑थमा॒नामि॑ति॒ स्वय॑मा॒तृण्णामु॑पं दधातीन्द्रा॑ग्निभ्यां॒
 वा इ॒मौ लो॒कौ वि॒धृता॑व॒नयो॑र्लो॒कयो॑र्वि॒धृत्या॒ अधृ॑तेव॒ वा ए॒षा
 यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिर॒न्तरि॑ख्यमिव॒ वा ए॒षेन्द्रा॑ग्नी॒ इत्या॑हेन्द्रा॑ग्नी
 वै दे॒वाना॑मो॒जोभृ॑ता॒वोज॑सै॒वैना॑- म॒न्तरि॑ख्ये चिनुते धृत्यै॒
 स्वय॑मा॒तृण्णामु॑पं दधात्य॒न्तरि॑ख्यं वै स्वय॑मा॒तृण्णान्तरि॑ख्यमे॒वोप॑
 धृ॒त्तेऽश्व॑मुप॑ ॥ ६ ॥

प्रा॒प॒य॒ति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्रा॒जाप॒त्यो वा अश्वः॑
 प्र॒जाप॑ति॒नैवा॑ग्निं चि॒नुते॑ स्वय॑मा॒तृण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्या॒
 अथो॑ सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्यानु॒ख्यात्यै॑ दे॒वानां॒ वै सु॒वर्गं॑ लो॒कं यतां॑
 दि॒शः सम॑व्हीयन्त॒ त ए॒ता दि॒श्या अप॑श्यन्ता उपा॑दधत॒ ताभि॑र्वै
 ते दि॒शोऽह॑न्यदि॒श्या उप॑दधा॒ति दि॒शां वि॒धृत्यै॑ दशं प्रा॒णभृ॑तः
 पु॒रस्ता॒दुप॑ ॥ ७ ॥

दधा॒ति नव॑ वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णा नाभि॑र्दश॒मी प्रा॒णाने॒व पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते
 तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑त्प्रा॒णा ज्योति॑ष्मतीमु॒त्तमा॑मुपं दधाति॒ तस्मा॑त्प्रा॒णानां॑
 वाग्ज्योति॑रु॒त्तमा॑ दशोपं दधाति॒ दशा॑ख्य॒रा वि॒राड्वि॒राड्द्वन्द॑सां
 ज्योति॑र्ज्योति॒रेव॑ पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑ज्योति॒रुपा॑स्महे
 छन्दा॑सि प॒शुष्व॒जिम॑यु॒स्तान्बृ॑हत्युद॑जय॒त्तस्मा॑द्वा॒र्हताः॑ ॥ ८ ॥

प॒शव॑ उच्यन्ते॒ मा छ॑न्द इति॒ द॒खि॒णत॑ उपं दधाति॒
 तस्मा॑द्द॒खि॒णवृ॑तो॒ मासाः॑ पृथि॒वी छ॑न्द इति॒ प॒श्चात्प्र॑तिष्ठित्या॒
 अ॒ग्निर्दे॒वते॑त्यु॒त्तर॑त॒ ओजो॑ वा अ॒ग्निरोज॑ ए॒वोत्तर॑तो ध॒त्ते

तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति षट्त्रिंशत्सम्पद्यन्ते षट्त्रिंशदखरा
 बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव रुन्दे बृहती छन्दसा
 स्वाराज्यम्परीयाय यस्यैताः॥१॥

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुप
 दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणा द्वाववाञ्चौ प्राणानां
 सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति पुरस्तादुप दधाति यन्त्री राडिति
 पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो दधाति॥१०॥

अश्वमुप पुरस्तादुप बारहता एताश्चतुस्त्रिंशच्च॥२॥ [२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एता
 अख्णयास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत
 तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा यदख्णयास्तोमीया
 अन्यथानूच्यान्यथोपादधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
 त्रिवृत्॥११॥

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति
 दख्णिणतोऽन्नं वै व्योमान्नं सप्तदशोऽन्नमेव दख्णिणतो धत्ते
 तस्मादख्णिणेनान्नमद्यते धरुणं एकविंश इति पश्चात्प्रतिष्ठा वा
 एकविंशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत ओजो वै भान्त
 ओजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी
 जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्तात्॥१२॥

उप॑ दधाति॒ द्वौ त्रिवृता॑वभिपूर्व॑ यज्ञमुखे॑ वि या॑तयत्यभि॒वर्तः॑
 स॒वि॒५श॒ इति॑ द॒खिण॑तोऽन्नं॒ वा अ॑भि॒वर्तो॑ऽन्न॒५ स॒वि॒५शो॒
 ऽन्नमे॒व द॑खिण॒तो ध॑त्ते तस्मा॒द॒खि॑णेना॒न्नम॑द्यते॒ वर्चो॑
 द्वावि॒५श॒ इति॑ प॒श्चाद्य॑द्वि॒५शति॑र्द्धे तेन॑ वि॒राजौ॒ यद्वे प्रति॑ष्ठा
 तेन॑ वि॒राजो॑रे॒वाभि॑पूर्वम॒न्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति॒ तपो॑ नव॒दश॑
 इत्यु॑त्तर॒तस्तस्मा॑त्स॒व्यः॥१३॥

हस्त॑योस्तप॒स्वितरो॑ योनि॑श्चतुर्वि॒५श॒ इति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति॒
 चतुर्वि॒५शत्य॑खरा॒ गाय॑त्री गा॒यत्री य॑ज्ञमुखम् य॑ज्ञमुखमे॒व
 पुरस्ता॒द्वि या॑तयति॒ गर्भाः॑ प॒ञ्चवि॒५श॒ इति॑ द॒खिण॑तोऽन्नं॒ वै गर्भा॑
 अ॒न्नम्प॑ञ्चवि॒५शोऽन्नमे॒व द॑खिण॒तो ध॑त्ते तस्मा॒द॒खि॑णेना॒न्नम॑द्यत
 ओज॑स्त्रिण॒व इति॑ प॒श्चादि॑मे वै लो॒कास्त्रि॑ण॒व ए॒ष्वेव॑ लो॒केषु॒ प्रति॑
 तिष्ठति॒ सम्भ॑रण॒स्त्रयो॑वि॒५श॒ इति॑॥१४॥

उत्तर॑तस्तस्मा॑त्स॒व्यो हस्त॑योः सम्भा॒र्यतरः॑ ऋतु॑रेकत्रि॒५श॒
 इति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति॒ वाग्वै॑ ऋतु॑र्यज्ञमुखं॒ वाग्य॑ज्ञमुखमे॒व
 पुरस्ता॒द्वि या॑तयति॒ ब्रध्न॑स्य॒ विष्टपं॑ चतुस्त्रि॒५श॒ इति॑ द॒खिण॑तोऽसौ
 वा आ॑दि॒त्यो ब्रध्न॑स्य॒ विष्टपं॑ ब्रह्मवर्च॒समे॒व द॑खिण॒तो ध॑त्ते
 तस्मा॒द॒खि॑णोऽर्धो॑ ब्रह्मवर्च॒सितरः॑ प्रति॑ष्ठा त्रय॑स्त्रि॒५श॒ इति॑
 प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्यै॒ नाकः॑ ष॒द्वि॒५श॒ इत्यु॑त्तर॒तः सु॑व॒र्गो वै लो॒को नाकः॑

सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

वै त्रिवृदिति पुरस्तात्सव्यस्त्रयोविंश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥३॥ आशुर्व्याम धरुणो भान्तः
प्रतूर्तिरभिवर्तो वर्चस्तपो योनिर्गर्भा ओजस्सम्भरणः ऋतुर्ब्रह्मस्य प्रतिष्ठा नाकषोडश॥—[३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा अग्निर्यज्ञमुखं
दीर्घ्वा यज्ञमुखम्ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
नृचख्साम्भागोऽसीति दखिणतः शुश्रुवाँसो वै नृचख्सोऽन्नं
धाता जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रं
स्पृतं सप्तदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्रम्॥१६॥

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दखिणतो धत्ते तस्माद्विषिणेनान्नमद्यते
मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य
भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः ख्यत्रमोजः
पञ्चदशः॥१७॥

ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति
वसूनाम्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै वसवो
यज्ञमुखं रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विंशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि
यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति दखिणतोऽन्नं वा आदित्या
अन्नम्मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नम्पञ्चविंशोऽन्नमेव दखिणतो धत्ते

तस्माद्दखिण्णेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागः॥१८॥

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा त्रिणवः
प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म
बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो
ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति प्रसूत्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची
सनिः प्रसूता धर्त्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
धर्त्रः॥१९॥

यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
यावानाम्भागोऽसीति दखिणतो मासा वै यावा अर्धमासा
अयावास्तस्माद्दखिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नम्प्रजा अन्नमेव
दखिणतो धत्ते तस्माद्दखिण्णेनान्नमद्यत ऋभूणाम्भागोऽसीति
पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तोऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः
सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समावद्दीर्यौ॥२०॥

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य
मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दखिणतोऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते
यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत
ओजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव
स्तोत्रमेतच्छ्रय्यं देषा विधा॥२१॥

विधीयतेऽर्क एव तदर्थमनु विधीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो

जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरुपं दधाति
 यथासृष्टमेवाव रुद्धे न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते
 देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत् ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता
 उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छृत्यथो तम एवाप हते॥२२॥

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै धृत्रस्सुमावद्वीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश
 च॥४॥ अग्नेर्नृचख्वसाञ्जनित्रं मित्रस्येन्द्रस्य वसूनामादित्यानामदित्यै देवस्य सवितुस्सावित्रवन्तो धृत्रो
 यावानामृभूणार्विवर्तश्चतुर्दश॥ [४]

अग्नें जातान्म्र णुंदा नः सपत्नानिति पुरस्तादुपं दधाति
 जातानेव भ्रातृव्यान्म्र णुंदते सहसा जातानिति पश्चाञ्जनिष्यमाणानेव
 प्रति नुदते चतुश्चत्वारिंशः स्तोम इति दक्षिणतो ब्रह्मवर्चसं वै
 चतुश्चत्वारिंशो ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्विष्णिणोऽर्धो
 ब्रह्मवर्चसितरः षोडशः स्तोम इत्युत्तरत ओजो वै षोडश ओज
 एवोत्तरतो धत्ते तस्मात्॥२३॥

उत्तरतोभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिंशो वज्रः
 षोडशो यदेते इष्टके उपदधाति जाताश्चैव जनिष्यमाणाश्च
 भ्रातृव्यान्म्रणुद्य वज्रमनु प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीम्मध्य
 उपं दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्निं चिनुते
 सात्मा मुष्मिल्लोके भवति य एवं वेदैता वा असपत्ना नामेष्टका
 यस्यैता उपधीयन्ते॥२४॥

नास्य सपत्नो भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराजं

उत्त॒मायां॑ चित्या॒मुप॑ दधाति वि॒राज॑मेवोत्त॒माम्प॒शुषु॑ दधाति
तस्मा॑त्पशु॒मानु॑त्त॒मां वाचं॑ वदति दश॑दशोप॑ दधाति सवीर्य॑त्वाया॒रुख्ण्यो॑
दधाति॒ तस्मा॑दरुख्ण्यया प॒शवोऽङ्गा॑नि प्र ह॑रन्ति प्रति॑ष्ठित्यै यानि॒ वै
छन्दा॑ंसि सुव॒र्ग्या॑ण्यासन्तैर्दे॒वाः सु॒वर्गं॑ लो॒कमा॑यन्तेनर्ष॑यः॥ २५॥

अ॒श्रा॒म्यन्ते॑ तपो॑ऽतप्यन्त॒ तानि॑ तप॑सापश्यन्तेभ्य॑ ए॒ता इष्ट॑का
नि॒र॒मि॒ते॒व॒श्छ॒न्दो॒ वरि॑व॒श्छ॒न्द॒ इति॑ ता उपा॑दधत॒ ताभि॒र्वै ते सु॒वर्गं॑
लो॒कमा॑यन् यदे॒ता इष्ट॑का उप॑दधाति॒ यान्ये॒व छन्दा॑ंसि सुव॒र्ग्या॑णि
तैरे॒व यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति य॒ज्ञेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒
ताः स्तोम॑भागैरे॒वासृ॑जत॒ यत्॥ २६॥

स्तोम॑भागा उप॑दधाति प्र॒जा ए॒व तद्यज॑मानः सृजते
बृह॑स्पति॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ तेजः॑ सम॑भर॒द्यथ॑स्तोम॑भागा यथ॑स्तोम॑भागा
उप॑दधाति॒ सते॑जसमे॒वाग्निं॑ चि॒नुते॒ बृह॑स्पति॒र्वा ए॒तां य॒ज्ञस्य॑
प्रति॑ष्ठाम॑पश्य॒द्यथ॑स्तोम॑भागा यथ॑स्तोम॑भागा उप॑दधाति॒ य॒ज्ञस्य॑
प्रति॑ष्ठित्यै स॒प्तस॒प्तोप॑ दधाति सवीर्य॑त्वाय॒ तिस्रो॑ मध्ये॒
प्रति॑ष्ठित्यै॥ २७॥

उत्त॒रतो॑ ध॑न्ते तस्मा॑दुपधी॒यन्त॒ ऋष॑योऽसृजत॒ यन्निच॑त्वारि॒शच्च॑॥ ५॥ [५]

र॒श्मिरि॒त्ये॒वादि॒त्यम॑सृजत॒ प्रेति॑रिति॒ धर्म॑मन्वि॒तिरिति॑
दिव॑सं॒ संधि॑रित्यन्तरि॒रुख॑म्प्रति॒धिरिति॑ पृथि॒वीवि॑ष्टम्भ॒ इति॑
वृष्टि॑म्प्रवेत्यहर॑नुवेति॒ रात्रि॑मु॒शिगिति॑ वसू॑न्प्रकेत॒ इति॑

रुद्रान्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृस्तन्तुरिति प्रजाः
पृतनाषाडिति पशून्नेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा॥ २८॥

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दखिणतो वज्रम्पर्यौहदभिजित्यै ताः
प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपान
सःसर्प इति चख्युर्वयोधा इति श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः
पश्यन्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव
मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी॥ २९॥

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सःरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव
प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न प्रत्यतिष्ठन्ता वसुकोऽसि वेषश्रिरसि
वस्यष्टिरसीत्येवेषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह वसुकोऽसि
वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता एषु लोकेषु प्रति
ष्ठापयति सात्मान्तरिख्यः रोहति सप्राणोऽमुष्मिल्लोके प्रति
तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति य एवं वेद॥ ३०॥

युक्तग्रावा प्रजा मिथुन्यन्तरिख्यन्द्वादश च॥ ६॥ [६]

नाकसद्विर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तन्नाकसदां नाकसत्त्वय्यन्नाक
उपदधाति नाकसद्विरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति सुवर्गो
वै लोको नाको यस्यैता उपधीयन्ते नास्मा अकम्भवति
यजमानायतनं वै नाकसदो यन्नाकसदं उपदधात्यायतनमेव
तद्यजमानः कुरुते पृष्ठानां वा एतत्तेजः सम्भृतं यन्नाकसदो

यन्नाकसदः ॥ ३१ ॥

उप॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजो॑ऽव॒ रुन्द्धे॑ प॒ञ्च॒चोडा॑ उप॒
दधा॑त्यप्सर॑सं ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑
तनू॒पानी॑रे॒वैता यज॑मानस्य॒ यं द्वि॑ष्यात्तमु॒प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैन॑
दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगा॑र्तिमा॒र्च्छत्यु॑त्तरा॒ नाक॑स॒ञ्च उप॑ दधाति
यथा॑ जा॒यामा॑नीयं गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व तत् ॥ ३२ ॥

प॒श्चात्प्रा॑चीमु॒त्तमा॑मुप॒ दधा॑ति तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑ची प॒त्यन्वा॑स्ते
स्वय॑मातृ॒ण्णां च॑ वि॒कर्णी॑ चो॒त्तमे॑ उप॒ दधा॑ति प्रा॒णो वै
स्वय॑मातृ॒ण्णायु॑र्वि॒कर्णी॑ प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्तमौ ध॑त्ते
तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्तमौ नान्या॑मु॒त्तरा॑मिष्ट॒कामु॑प॒
दध्या॑द्य॒दन्या॑मु॒त्तरा॑मिष्ट॒कामु॑प॒दध्या॑त्प॒शूनाम् ॥ ३३ ॥

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॑श्चापि॒ दध्या॑त्तस्मा॒न्नान्यो॑त्तरेष्ट॒कोप॑धेय
स्वय॑मातृ॒ण्णामु॑प॒ दधा॑त्यसौ वै स्वय॑मातृ॒ण्णामू॒मेवो॑प॒ ध॑त्ते-
ऽश्व॒मुप॑ घ्रापयति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्रा॒जाप॑त्यो
वा अ॒श्वः प्र॒जाप॑तिनैवाग्निं चि॒नुते॑ स्वय॑मातृ॒ण्णा भ॑वति
प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्या॑ अथो॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या ए॒षा
वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्ति॑र्यद्वि॒कर्णी॑ यद्वि॒कर्णी॑मु॒प॒दधा॑ति दे॒वाना॑मे॒व
वि॒क्रान्ति॑मनु॒ वि क्र॑मत उत्तर॒त उप॑ दधाति॒ तस्मा॑दुत्तर॒तउ॑पचारो-

ऽग्निर्वायुमती भवति समिद्धौ ॥ ३४ ॥

सम्भृत्यैत्राकसदो यत्राकसदस्तत्पशूनामेपावै द्वाविंशतिश्च ॥ ७ ॥ [७]

छन्दा॑स्युप॑ दधाति प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे
छन्दा॑सि॒ वै दे॒वानां॑ वा॒मम्प॒शवो॑ वा॒ममे॒व प॒शून॑व॒ रुन्द्ध ए॒ता॑ ह
वै य॒ज्ञसे॑नश्चैत्रियायणश्चिति॑ वि॒दां च॑कार॒ तया॑ वै स प॒शून॑वारुन्द्ध
यदे॒तामु॑प॒दधा॑ति प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे गाय॒त्रीः पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ तेजो॑
वै गा॒य॒त्री तेज॑ ए॒व ॥ ३५ ॥

मुख॒तो ध॑त्ते मूर्ध॒न्वती॑र्भवन्ति मूर्धा॒नमे॒वेन॑ समा॒नानां॑ करोति
त्रि॒ष्टुभ॒ उप॑ दधातीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यमे॒व म॑ध्य॒तो ध॑त्ते जग॑तीरुप॑
दधाति॒ जाग॑ता॒ वै प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धेऽनु॒ष्टुभ॒ उप॑ दधाति प्रा॒णा
वा अ॑नु॒ष्टुप्प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्यै॑ बृ॒हती॑रु॒ष्णिहाः॑ प॒ङ्कीर॑ख्वर॒पङ्कीरि॑ति
विषु॑रूपाणि छन्दा॑स्युप॑ दधाति विषु॑रूपा॒ वै प॒शवः॑ प॒शवः॑ ॥ ३६ ॥

छन्दा॑सि॒ विषु॑रूपाने॒व प॒शून॑व॒ रुन्द्धे॑ विषु॑रूपमस्य गृ॒हे
दृ॒श्यते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वैवा॑तिच्छन्दसमुप॑
दधा॒त्यति॑च्छन्दा॒ वै सर्वा॑णि॒ छन्दा॑सि॒ सर्वे॑भिरे॒वेन॑ छन्दा॑भिश्चिनुते
वर्ष्म॑ वा ए॒षा छन्द॑सा॒ यदति॑च्छन्दा॒ यदति॑च्छन्दसमुप॒दधा॑ति
वर्ष्मै॒वेन॑ समा॒नानां॑ करोति द्वि॒पदा॒ उप॑ दधाति द्वि॒पाद्यज॑मानः
प्रति॑ष्ठित्यै ॥ ३७ ॥

तेज॑ ए॒व प॒शवः॑ प॒शवो॑ यज॑मान॒ एक॑श्च ॥ ८ ॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत्सयुजो नोपदध्याद्देवता
अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत्सयुजं उपदधात्यात्मनैवैनं सयुजं चिनुते
नाग्निना व्यध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः संतत एवमेवैताभिर्ग्निः
संततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका अभवन्
यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव॥३८॥

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप
दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा
देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमाच्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष
उप दधातीमानेवैताभिर्लोकाज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता
यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्ग
लोकमेति॥३९॥

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥९॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुद्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं
वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
पुरोवातसनिर्सीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमव
रुद्धे संयानीभिर्वै देवा इमाल्लोकान्त्समयुस्तत्संयानीनां
संयानित्वय्यत्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम्॥४०॥

एवैताभिर्यजमान इमाल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा एषो-
ऽग्रेर्यत्संयानीर्यत्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्र्य उप दधात्युत

यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निः हरन्त्यहंत एवास्याग्निरादित्येष्टका
उप दधात्यादित्या वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोत्यादित्याः ॥ ४१ ॥

एवैनम्भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते यो-
ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो
रुचं दधाति यथासौ देवानां रोचत एवमेवैष मनुष्याणां रोचते
घृतेष्टका उप दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतम्प्रियेणैवैनं धाम्ना
समर्धयति ॥ ४२ ॥

अथो तेजसानुपरिहारं सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो
दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत स यशसा व्यार्ध्यत स एता यशोदा
अपश्यन्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्त यद्यशोदा
उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पञ्चोपं दधाति
पाङ्क्तुः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति ॥ ४३ ॥

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च ॥ १० ॥

देवासुराः संयन्ता आसन्कनीयांसो देवा आसन्भूयांसो-
ऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपाधत्त भूयस्कृदसीत्येव
भूयांसोऽभवन्वन्स्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतीमामंजयन्प्राच्यसं
प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमंजयन्नन्तरिख्यसदस्यन्तरिख्ये
सीदेत्यन्तरिख्यमजयन्ततो देवा अभवन् ॥ ४४ ॥

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लौकाञ्जयति
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहेतद्वा
 अग्ने रूपं रूपेणैवाग्निमव रुद्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
 सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या
 उप दधात्यायुरेव॥४५॥

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परं हन्नामेत्याहेतद्वा अग्नेः प्रियं धामं
 प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि स रभावहा इत्याह व्यैवैनं
 परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहेष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः
 पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप दधात्येतद्वा ऋतूनाम्प्रियं धाम
 यदृतव्या ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुद्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो
 वै सुमेकः संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥४६॥

अभवन्नायुरेवर्तव्या उप पङ्क्तिं शतिश्च॥११॥ [११]

प्रजापतेरख्यं श्वयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वन
 अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिः सर्वं करोति योऽश्वमेधेन
 यजते सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य
 भेषजं सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अंतरन्नपि वा एतेन
 ब्रह्महृत्यामंतरन्सर्वम्पाप्मानम्॥४७॥

तरति तरति ब्रह्महृत्यां योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं
 वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरख्यं श्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽव द्यन्ति

दखिणतोऽन्येषां पशूनाम्बैतसः कटो भवत्यप्सुयोनिर्वा अश्वो-
 ऽप्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिं ष्ठापयति चतुष्टोमः
 स्तोमो भवति सरङ्गु वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव
 प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥४८॥

सर्वं पाप्मानमवृहद्वादश च॥१२॥ [१२]

देवासुराः तेनर्तव्यां रुद्रोऽश्मन्वृषदे वडुर्देनं प्राचीमिति वसोर्धारांमग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकृताय छन्दश्चितं
 पवस्व द्वादश॥१२॥ देवासुरा अजायां वै श्रुमुष्टिः प्रथमो देवयतामेतद्वे छन्दसामृभ्रोत्यष्टौ पञ्चाशच्च॥५८॥

देवासुराः सर्वं जयति॥ [१३]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवासुराः संयत्ता आसन्ते न व्यजयन्त स एता
 इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्ता
 ततो देवा अभवन्परासुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति तनुवमेव
 ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्तेऽथो सेन्द्रमेवाग्निः सतनुं
 चिनुते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यः॥१॥

भवति यज्ञो देवेभ्योऽपाक्रामत्तमवरुधं नाशंक्रुवन्त
 एता यज्ञतनूरपश्यन्ता उपाधत्ता ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत्ता
 यद्यज्ञतनूरुपदधाति यज्ञमेव ताभिर्यजमानोऽव रुद्धे त्रयस्त्रिंशत्तमुप

दधाति त्रयस्त्रिंशद्वै देवतां देवतां एवाव रुन्देऽथो
सात्मानमेवाग्निं सतनुं चिनुते सात्मानमुष्मिल्लोके॥२॥

भवति य एवं वेद ज्योतिष्मतीरुपं दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधात्ये
अग्निश्चितो ज्वलति तामिरेवैनं समिन्द्र उभयोरस्मै
लोकयोज्योतिर्भवति नख्यत्रेष्टका उपं दधात्येतानि वै दिवो
ज्योतींषि तान्येवाव रुन्दे सुकृतां वा एतानि ज्योतींषि
यन्नख्यत्राणि तान्येवाप्रोत्यथो अनूकाशमेवैतानि॥३॥

ज्योतींषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै यत्संस्पृष्टा
उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः पर्जन्यः स्यादसंस्पृष्टा
उपं दधाति वृष्ट्या एव लोकं करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति
पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुपं दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात्प्राचीनानि
च प्रतीचीनानि च नख्यत्राण्या वर्तन्ते॥४॥

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

ऋतव्या उपं दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै द्वंद्वमुपं दधाति तस्माद्वंद्वमृतवो-
ऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चित्तिरन्तरिख्यमिव वा एषा द्वंद्वमन्यासु
चितीषूपं दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या अन्तःश्लेषणं वा एताश्चितीनां
यदृतव्या यदृतव्या उपदधाति चितीनां विधृत्या अवकांमनूपं
दधात्येषा वा अग्रेयोनिः सयौनिम्॥५॥

एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता
उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति संवत्सरो वा एतम्प्रतिष्ठायै

नुदते योऽग्निं चित्वा न प्रतितिष्ठति पञ्च पूर्वाश्रितयो भवन्त्यथ
षष्ठीं चितिं चिनुते षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति
तिष्ठत्येता वै॥६॥

अधिपत्नीर्नामेष्टका यस्यैता उपधीयन्तेऽधिपतिरेव संमानानां
भवति यं द्विष्यात्तमुपदधद्वायेदेताभ्यं एवैनं देवताभ्यं आ
वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो या यज्ञस्य
निष्कृतिरासीत्तामृषिभ्यः प्रत्यौहन् तद्धिरण्यमभवद्यद्धिरण्यशल्लैः
प्रोर्ष्यति यज्ञस्य निष्कृत्या अथो भेषजमेवास्मै करोति॥७॥

अथो रूपेणैवेन९ समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं
लोकमेति साहस्रवंता प्रोर्ष्यति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यां
इमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं
कामदुघां अमुत्रामुष्मिल्लौक उप तिष्ठन्ते॥८॥

सयौनिमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्रितः स
यथा वत्सो जातः स्तनम्प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि भागधेयम्प्रेप्सति
तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं
जुहोति भागधेयेनैवेन९ शमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
यद्गाम्याणां पशूनाम्॥९॥

पयसा जुहुयाद्ग्राम्यान्पशून्क्षुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जर्तिलयव
 वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति
 नारण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलांश्च गवीधुकाश्चेत्यजखीरेण
 जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजाहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान्पशून्
 हिनस्ति नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः॥१०॥

अजायां घर्मम्प्राप्तिंश्चन्त्सा शोचन्ती पूर्णम्पराजिहीतु सो ३ -
 ऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपूर्णं जुहोति सयोनित्वायोदङ्घ्रिष्ठञ्जुहोत्ये
 वै रुद्रस्य दिक्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टकायां
 जुहोत्यन्तत एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रयं इमे
 लोका इमानेव लोकान्त्समावद्वीर्यान्करोतीत्यग्ने जुहोति॥११॥

अथेयत्यथेयति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः
 शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट्त्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव
 ऋतुभिरेवैनं शमयति यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणं
 रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाहं दिशि रुद्रः कस्यां
 वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरिवर्गमेवैनं शमयति॥१२॥

एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाचयति
 ताभिरेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य संचरे पशूनां
 न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमाच्छति॥१३॥

अश्मन्नूर्जमिति परि पिश्वति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव स
 एनं तृप्तोऽख्युध्यन्नशोचन्नमुष्मिल्लौक उप तिष्ठते तृप्यति प्रजया
 पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सःरराणा इत्याहान्नं
 वा ऊर्गन्नम्मरुतोऽन्नमेवाव रुन्देऽश्मंस्ते ख्युदमुं ते शुक्॥१४॥

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याहु यमेव द्वेष्टि तमस्य ख्युधा च शुचा
 चार्पयति त्रिः परिपिश्वन्पर्येति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं
 शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवास्य
 शुचं शमयत्यपां वा एतत्पुष्पं यद्वैतसोऽपाम्॥१५॥

शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो वै
 शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचं शमयति यो वा अग्निं चितम्प्रथमः
 पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तं शुचा प्रदहो मण्डूकेन वि कर्षत्येष
 वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु
 तमेव शुचार्पयत्यष्टाभिर्वि कर्षति॥१६॥

अष्टारखरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं
 शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नैवास्य शुचं
 शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनम्
 कार्ष्णीं उपानहावुपं मुञ्चते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्ते-
 ऽन्तर्न्नाद्यादित्याहुर्न्यामुपमुञ्चतेऽन्यां नान्तः॥१७॥

एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यं रुन्दे नमस्ते हरसे शोचिष इत्याहु

नमस्कृत्य हि वसीया॑समुपचरन्त्यन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतय
इत्याहु यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्पयति पावको अस्मभ्य॑
शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्दे द्वाभ्यामधि क्रामति
प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्या॑ शान्त्यै॥१८॥

शुर्वेतसोऽपामष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥४॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्याहुत्या यज्ञमुखमा
रभतेऽरख्णया व्याघारयति तस्मादरख्णया पशवोऽङ्गानि प्र
हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यद्वषट्कुर्याद्यातयामास्य वषट्कारः स्याद्यन्न
वषट्कुर्यादरखा॑सि यज्ञ॑ हन्युर्वडित्याहु परोरखमेव वषट्करोति
नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञ॑ रखा॑सि घ्नन्ति
हुतादो वा अन्ये देवाः॥१९॥

अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति ये देवा
देवानामिति दध्ना मधुमिश्रेणावोर्षति हुतादश्चैव देवानहुतादश्च
यजमानः प्रीणाति ते यजमानम्प्रीणन्ति दध्नैव हुतादः
प्रीणाति मधुषाहुतादो ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्वध्यारण्यम्मधु
यदध्ना मधुमिश्रेणावोर्षत्युभयस्यावरुद्धौ शुमुष्टिनावोर्षति
प्राजापत्यः॥२०॥

वै शुमुष्टिः संयोनित्वाय द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्या अनुपरिचारमवोर्षत्य

वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जयां प॒शुभिर्ऋ॒ध्यते योऽग्निं चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति
 प्रा॒णदा अ॑पा॒नदा इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्ध॒त्ते वर्चो॑दा व॒रिवो॑दा
 इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्चः प॒शवो व॑रि॒वः प्र॒जामे॒व प॒शूना॑त्म॒न्धत्त॑ इन्द्रो
 वृ॒त्रम॑ह॒न्तं वृ॒त्रः ॥ २१ ॥

ह॒तः षोड॑शभि॒र्भोगै॑र॒सिना॑त्स ए॒ताम॒ग्नयेऽनी॑कव॒त् आहु॑तिमपश्य॒त्
 भा॒गधे॒येन प्री॑तः षोड॑शधा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दह॒द्वैश्व॑कर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑
 निर्मु॑च्य॒त् यद॒ग्नयेऽनी॑कव॒त् आहु॑तिं जु॒होत्य॒ग्निरे॒वास्या॑नी॒कवा॑न्ध॒स्वेन॑
 भा॒गधे॒येन प्री॑तः पा॒प्मान॒मपि॑ दहति वैश्व॑कर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑ निर्मु॑च्य॒ते
 यं का॒मये॑त चि॒रम्पा॑प्मनः ॥ २२ ॥

निर्मु॑च्ये॒तेत्येकै॑कं तस्य॑ जुहु॒याच्चि॒रमे॒व पा॑प्मनो॒ निर्मु॑च्य॒ते
 यं का॒मये॑त ता॒जक्पा॑प्मनो॒ निर्मु॑च्ये॒तेति॒ सर्वा॑णि तस्या॑नु॒द्रुत्य॑
 जुहु॒यात्ता॒जगे॒व पा॑प्मनो॒ निर्मु॑च्य॒तेऽथो॒ खलु॒ नानै॒व सू॒क्ताभ्या॑
 जुहो॑ति॒ नानै॒व सू॒क्तयोर्वी॑र्यं दधा॒त्यथो॒ प्रति॑ष्ठित्यै ॥ २३ ॥

दे॒वाः प्रा॑जाप॒त्यो वृ॒त्रश्चि॒रं पा॑प्मनश्च॒त्वारि॑श॒च्च ॥ ५ ॥

[५]

उ॒देन॑मु॒त्तरां न॒येति॑ स॒मिध॒ आ द॑धाति॒ यथा॒ जनं॑ य॒तेऽव॑सं
 क॒रोति॑ ता॒दृगे॒व तत्ति॑स्र आ द॑धाति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्या॑वा॒नेवा॒ग्निस्त॑स्मै
 भा॒गधे॒यं करो॑त्यौदु॒म्बरी॑र्भव॒न्त्यू॒र्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊ॒र्जमे॒वास्मा॑ अपि॑
 दधा॒त्युदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा इत्या॑ह प्रा॒णा वै विश्वे॑ दे॒वाः प्रा॒णैः ॥ २४ ॥

ए॒वैन॑मुद्यच्छतेऽग्ने॒ भर॑न्तु चित्ति॑भिरित्या॒ह॒ यस्मा॑ ए॒वैन॑
चित्ता॒योद्यच्छ॑ते तेनै॒वैन॒॑ सम॑र्धयति पञ्च दि॒शो दैवी॑र्यज्ञम॒वन्तु
दे॒वीरित्या॑ह॒ दि॒शो ह्येषो॑ऽनु॒ प्रच्य॑वतेऽपाम॑तिं दु॒र्म॒ति॒म्बाध॑माना
इत्या॑ह॒ र॒ख्य॑सा॒मप॑हत्यै रा॒य॒स्पोष॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्ती॒रित्या॑ह
प॒शवो॑ वै रा॒य॒स्पोषः॑॥२५॥

प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्दे ष॒ड्वि॒र॒हर॑ति ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॒॑
हर॑ति॒ द्वे प॑रिगृह्य॒वती॒ भव॑तो॒ र॒ख्य॑सा॒मप॑हत्यै सूर्य॑रश्मि॒र॒हरि॑केशः
पु॒रस्ता॑दित्या॒ह॒ प्रसू॑त्यै ततः पा॒वका॑ आ॒शिषो॑ नो जुष॑न्ता॒मित्या॑हान्नं
वै पा॒वको॑ऽन्नमे॒वाव॑ रु॒न्दे दे॒वासुराः॑ संय॑त्ता आस॑न्ते दे॒वा
ए॒तद॑प्रतिरथमपश्य॑न्तेन॒ वै तै॑ऽप्र॒ति॥२६॥

असु॑रानजय॑न्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथ॒त्वय्यँद॑प्रतिरथं द्वि॒तीयो
होता॑न्वाहा॒प्रत्यै॑व तेन॒ यज॑मानो भ्रातृ॒व्याञ्ज॑त्यथो अ॒न॒भिजि॑तमे॒वाभि॑
ज॑यति द॒श॒र्च॒म्भव॑ति द॒शा॒ख्य॑रा वि॒राड्वि॑राजे॒मौ लो॒कौ
वि॒धृ॒ताव॑नयो॒र्लोक॑योर्वि॒धृत्या॑ अथो द॒शा॒ख्य॑रा वि॒राडन्नं
वि॒राड्वि॑राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॒ तिष्ठ॑त्यसंदि॒व वा अ॒न्तरि॑ख्यम॒न्तरि॑ख्यमि॒वा

अश्मा॑नं नि द॑धाति सु॒त्वाय॑ द्वाभ्या॒म्प्रति॑ष्ठित्यै वि॒मानं॑ ए॒ष
दि॒वो मध्य॑ आस्त॒ इत्या॑ह॒ व्यै॒वैत॑या॒ मिमी॑ते मध्ये॒ दि॒वो नि॒हितः
पृ॒श्नि॒रश्मे॑त्या॒हान्नं॑ वै पृ॒श्न्यन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्दे च॑तसृ॒भिरा॑ पुच्छा॑देति
च॒त्वारि॑ छ॒न्दा॑सि॒ छ॒न्दो॑भिरेवेन्द्रं वि॒श्वा अ॒वीवृ॑ध॒न्नित्या॑ह
वृ॒द्धिमे॒वोपा॑वर्तते वाजा॑ना॒॒ स॒त्प॒ति॒म्पति॑म्॥२८॥

इत्या॒हान्नं॑ वै वा॒जोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे सु॒म्र॒हूर्य॑ज्ञो दे॒वाः आ
च॑ व॒रुष॑दि॒त्याह॑ प्र॒जा वै प॒शवः॑ सु॒म्र॒म्प्र॒जामे॒व प॒शूना॑त्म॒न्धत्ते॑
य॒रुष॑दि॒ग्निर्दे॒वो दे॒वाः आ च॑ व॒रुष॑दि॒त्याह॑ स्व॒गाकृ॑त्यै वा॒जस्य॑
मा प्र॒सवे॑नो॒द्भाभे॑णोद॒ग्रभी॑दि॒त्याहा॑सौ वा आ॒दित्य॑ उ॒द्यन्तु॑द्भा॒भ
ए॒ष नि॒म्रोच॑न्नि॒ग्राभो॑ ब्रह्म॒णैवा॒त्मान॑मु॒द्गृह्णा॑ति ब्रह्म॒णा भ्रातृ॑व्यं नि
गृ॑ह्णाति॥ २९॥

प्राणैः पोषाँऽप्रत्याग्रीध्रे पतिमेष दशं च॥६॥ [६]

प्राची॒मनु॑ प्र॒दिश॑म्प्रेहिं वि॒द्वानि॒त्याह॑ दे॒वलोक॑मे॒वैतयो॑पाव॒र्तते॑
क्र॒मध्व॑म॒ग्निना॑ ना॒कमि॒त्याहे॒माने॑वैतया॑ लो॒कान्क्र॑मते पृथि॒व्या
अ॒हमु॑द॒न्तरि॑रुष॒मारु॑ह॒मि॒त्याहे॒माने॑वैतया॑ लो॒कान्स्स॑मा॒रोह॑ति
सु॒व॒र्यन्तो॑ नापै॒रुष॑न्त॒ इत्या॑ह सु॒व॒र्गमे॒वैतया॑ लो॒कमे॒त्यग्रे॑
प्रेहि॑॥ ३०॥

प्र॒थ॒मो दे॒वय॑तामि॒त्याहो॑भये॒ष्वेवैतया॑ दे॒वमनु॑ष्येषु च॒रुषु॑र्दधाति
प॒ञ्चभि॑रधिं॒ क्राम॑ति॒ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो या॒वाने॑व य॒ज्ञस्तेन॑ स॒ह
सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ नक्तो॑षा॒सेति॑ पुरो॒नुवा॒क्याम॑न्वा॒ह प्र॒त्या अ॒ग्ने
स॒हस्रा॑रुषे॒त्याह॑ सा॒हस्रः॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑ तस्मै॑ ते वि॒धेम॑
वा॒जाय॑ स्वा॒हेत्या॑हान्नं॑ वै वा॒जोऽन्न॑मे॒वाव॑॥ ३१॥

रु॒द्धे द॒ध्नः पूर्णा॑मौदु॒म्बरी॑ स्वयमा॒तृण्णाया॑ जुहो॒त्यूर्ग्वै
दध्यूर्गु॑दु॒म्बरो॑ऽसौ स्वयमा॒तृण्णामु॒ष्यामे॒वोर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑द॒मुतो॑-

ऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्ति॒सृभिः सादयति त्रिवृद्धा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्त
गमयति॒ प्रेद्धो अ॒ग्ने दीदि॑हि पुरो न इत्यौदु॒म्बरी॒मा द॑धात्येषा वै
सूर्मी कर्ण॑कावत्येतया ह स्म॥ ३२॥

वै दे॒वा असू॑राणां शत॒तर्हा॑स्तृ॒हन्ति॒ यदे॒तया
स॒मिध॑मा॒दधा॑ति वज्र॑मे॒वैतच्छ॑त॒घ्नीं यज॑मानो भ्रातृ॒व्याय॒ प्र ह॑रति
स्तृ॒त्या अछ॑म्ब॒द्वार॑द्विधे॒म ते पर॑मे जन्म॒न्नग्न॑ इति वैक॑ङ्क॒तीमा
द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रुन्दे तां स॒वितु॑र्वरे॒ण्यस्य॑ चि॒त्रामि॑ति
शमी॒मयी॑ शान्त्या अ॒ग्निर्वा ह॒ वा अ॑ग्नि॒चितं दु॒हेऽग्नि॑चि॒द्वाग्निं दु॒हे
ताम्॥ ३३॥

स॒वितु॑र्वरे॒ण्यस्य॑ चि॒त्रामि॑त्या॒हैष वा अ॒ग्नेर्दो॑ह॒स्तम॑स्य क॒ण्वं ए॒व
श्रा॒यसो॑ऽवे॒त्तेन॑ ह स्मै॒न स॒ दु॒हे यदे॒तया॑ स॒मिध॑मा॒दधा॑त्यग्नि॒चिदे॒व
तद॑ग्निं दु॒हे स॒प्त ते अ॒ग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इत्या॑ह स॒प्तैवा॑स्य
सा॒प्ता॒नि प्री॑णाति पूर्ण॒या जु॑होति पूर्णं इ॒व हि प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑तेः॥ ३४॥

आप्त्यै न्यून॑या जुहोति न्यून॒ाद्धि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा असृ॑जत
प्र॒जाना॑ सृष्ट्या अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त स दि॒शोऽनु॑
प्रावि॑श॒ञ्जुह्व॑न्मनसा दि॒शो ध्या॑येद्दि॒ग्भ्य ए॒वैन॑मव॒ रुन्दे॑ द॒ध्ना
पुर॑स्ता॒ञ्जुहो॑त्याज्ये॒नोपरि॑ष्टा॒त्तेज॑श्चै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं च॑ स॒मीची॑
दधाति॒ द्वाद॑शकपालो वैश्वान॒रो भ॑वति द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवत्सरः

संवत्सरौऽग्निर्वैश्वानरः साख्यात्॥ ३५॥

एव वैश्वानरमव रुन्दे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो विष्मरुतो वैश्वानरः हुत्वा मारुताञ्जुहोति राष्ट्र एव विशमनु बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपांशु मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं विशमतिं वदति मारुता भवन्ति मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुन्दे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव रुन्दे गुणेन गुणमनुद्रुत्य जुहोति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ ३६॥

अग्ने प्रेह्यवं स्म दुहे तां प्रजापतेः साख्यान्मनुष्यविशमेकविंशतिश्च॥ ७॥ [७]

वसोर्धारां जुहोति वसोर्मे धारांसदिति वा एषा हूयते घृतस्य वा एनमेषा धारामुष्मिल्लोके पिन्वमानोप तिष्ठत आज्येन जुहोति तेजो वा आज्यं तेजो वसोर्धारा तेजसैवास्मै तेजोऽव रुन्देऽथो कामा वै वसोर्धारा कामानेवाव रुन्दे यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं वि॥ ३७॥

छिन्द्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं सं तनुयामिति संततां तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं सं तनोति द्वादश द्वादशानि जुहोति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नमव

रुन्देऽन्नं च मेऽख्युच्चं म इत्याहैतद्वै॥३८॥

अन्नस्य रूपं रूपेणैवान्नमव रुन्देऽग्निश्च म आपश्च म
इत्याहैषा वा अन्नस्य योनिः सयोन्येवान्नमव रुन्देऽर्धेन्द्राणि
जुहोति देवता एवाव रुन्दे यत्सर्वेषामर्धमिन्द्रः प्रति तस्मादिन्द्रो
देवतानाम्भूयिष्ठभाक्तं इन्द्रमुत्तरमाहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्ठादधाति
यज्ञायुधानि जुहोति यज्ञः॥३९॥

वै यज्ञायुधानि यज्ञमेवाव रुन्देऽथो एतद्वै यज्ञस्य रूपं
रूपेणैव यज्ञमव रुन्देऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च म इत्याह
स्वगाकृत्या अग्निश्च मे घर्मश्च म इत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपं
रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्दे ऋक् मे सामं च म इत्याह॥४०॥

एतद्वै छन्दसां रूपं रूपेणैव छन्दांस्यव रुन्दे
गर्भाश्च मे वृत्साश्च म इत्याहैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैव
पशूनव रुन्दे कल्पाञ्जुहोत्यक्लृप्तस्य क्लृप्त्यै युग्मदयुजे जुहोति
मिथुनत्वायोत्तरावती भवतोऽभिक्रान्त्या एका च मे तिस्रश्च म
इत्याह देवछन्दसं वा एका च तिस्रश्च॥४१॥

मनुष्यछन्दसं चतस्रश्चाष्टौ च देवछन्दसं चैव मनुष्यछन्दसं
चाव रुन्दे आ त्रयस्त्रिंशतो जुहोति त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवता
एवाव रुन्दे आष्टाचत्वारिंशतो जुहोत्यष्टाचत्वारिंशदख्यरा
जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्दे वाजश्च

प्रसवश्चेति द्वादशं जुहोति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव
प्रति तिष्ठति॥४२॥

वि वै यज्ञस्सामं च म इत्याह च तिस्रश्चैकान्नपञ्चाशच्च॥८॥ [८]

अग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्वाग्धेयमिच्छमानस्तं देवा अब्रुवन्नुप न
आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सौऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यमेव वाजप्रसवीयं
जुहवन्निति तस्माद्ग्नये वाजप्रसवीयं जुह्वति यद्वाजप्रसवीयं
जुहोत्यग्निमेव तद्वाग्धेयेन समर्धयत्यथो अभिषेक एवास्य स
चतुर्दशभिर्जुहोति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्त॥४३॥

आरण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्यावरु
औदुम्बरेण सुवेण जुहोत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्गन्नमूर्जेवास्मा
ऊर्जमन्नमव रुद्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस्मादग्नि
न धावेदवरुद्धः ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वर्षय्यद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपा

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
जुहोत्यह्नेवास्मै रात्रिम्प्रा दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते
काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतां जुहोति राष्ट्रमेवाव रुद्धे षड्भिर्जुहोति
षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य पत इति रथमुखे
पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रेणैव दिशः॥४५॥

अभि जयत्यग्निचितं ह वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि पवते
वातनामानि जुहोत्यभ्येवैनममुष्मिल्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति

त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो वातमव रुन्दे समुद्रोऽसि
नभस्वानित्याहेतद्वै वातस्य रूपं रूपेणैव वातमव रुन्देऽञ्जलिना
जुहोति न ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते ॥ ४६ ॥

ओषधयः सप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च ॥ ९ ॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकृताय मनुष्यरथ एष
खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि शवंसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनं
स एनं युक्तः सुवर्गं लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युज्याद्युक्तो-
ऽस्याग्निः प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनैऽभि मृशति त्रिवृत् ॥ ४७ ॥

वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसि युक्त आधीयत
एवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः प्रत्युक्थानि
यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान् वै यज्ञो
यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात ऊर्ध्वः क्रियते यावानेव
यज्ञस्तमन्ततोऽन्वारोहति द्वाभ्यामप्रतिष्ठित्या एकयाप्रस्तुतम्भवत्यथ ॥ ४८ ॥

अभि मृशत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यथो संतत्यै प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्चवते योऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक आहुतिरव
कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहुतिं जुहोति स्रवति वै सा तां
स्रवन्तीं यज्ञोऽनु परा भवति यज्ञं यजमानो यत्पुनश्चितिं चिनुत
आहुतीनामप्रतिष्ठित्यै प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति ॥ ४९ ॥

न यज्ञः पराभवति न यजमानोऽष्टावुप दधात्यष्टाखरा गायत्री
गायत्रेणैवैनं छन्दसा चिनुते यदेकादश त्रैष्टुभेन यद्वादश जागतेन
छन्दोभिरेवैनं चिनुते नपात्को वै नामैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं
विद्वान्पुनश्चितिं चिनुत आ तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधेयं
एवम्पुनश्चितिर्योऽग्न्याधेयेन न॥५०॥

ऋध्नोति स पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नर्ध्नोति
स पुनश्चितिं चिनुते यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्या अथो
खल्वाहुर्न चेतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्रं
सुप्तम्बोधयति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथा
वसीयां सम्भागधेयेन बोधयति तादृगेव तन्मनुरग्निमचिनुत
तेन नार्ध्नोत्स एताम्पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत तथा वै स
आर्ध्नोद्यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्धौ॥५१॥

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्न्याधेयेन नाचिनुत सुप्तदश च॥१०॥ [१०]

छन्दश्चितं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दांसि पशुमानेव
भवति श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो वै वयं साम्पतिष्ठः
श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकम्पतति कङ्कचितं चिन्वीत यः
कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिल्लोके स्यामिति शीर्षण्वानेवामुष्मिल्लोके
भवत्यलजचितं चिन्वीत चतुःसीतम्प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो
दिख्वेव प्रति तिष्ठति प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्॥५२॥

ए॒व भ्रातृ॑व्यान्नुद॒त उ॒भय॑तःप्रउ॒गं चि॒न्वीत॒ यः का॒मये॑त॒ प्र
जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुदे॒य प्र॒तिज॑नि॒ष्यमा॑णानि॒ति प्रै॒व जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुद॒ते
प्र॒ति ज॑नि॒ष्यमा॑णान्न॒थच॑क्र॒चितं चि॒न्वीत॒ भ्रातृ॑व्य॒वान् वज्रो॒ वै रथो॑
वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः॒ प्र ह॑रति द्रोण॒चितं चि॒न्वीता॑न्न॒कामो॒ द्रोणे॑
वा अ॒न्नंभ्रि॑यते॒ सयौ॑न्ये॒वान्न॒मव॑ रु॒द्धे समू॑ह्यं चि॒न्वीत॒ प॒शुकामः॑
प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति॥५३॥

प॒रि॒चा॒य्यं चि॒न्वीत॒ ग्राम॑कामो॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति श्मशान॒चितं
चि॒न्वीत॒ यः का॒मये॑त॒ पितृ॑लोक॒ ऋ॒ध्रुया॑मि॒ति पितृ॑लोक॒ ए॒वध्नो॑ति
वि॒श्वामि॑त्रज॒मद॒ग्नी व॑सि॒ष्ठेना॑स्प॒र्धेता॒ स ए॒ता ज॒मद॑ग्निर्वि॒ह्व्या
अ॒पश्य॑त्ता उ॒पा॒धत्ता॒ ताभि॑र्वै स व॒सि॒ष्ठस्ये॑न्द्रि॒यं वी॒र्य॑मवृ॒द्धं
यद्वि॑ह्व्या॒ उप॒दधा॑तीन्द्रि॒यमे॒व ताभि॑र्वी॒र्यं य॑ज॒मानो॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे
होतु॑र्धि॒ष्णिय॒ उप॑ दधाति यज॒माना॑य॒तनं॒ वै॥५४॥

हो॒ता स्व॒ ए॒वास्मा॑ आ॒यत॑न इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मव॒ रु॒द्धे द्वा॒द॒शोप॑
दधा॑ति द्वा॒द॒शा॒खरा॒ जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॑ जग॒त्यैवा॑स्मै प॒शून॑व
रु॒द्धेऽष्टा॑व॒ष्टाव॑न्येषु धि॒ष्णिये॑षूप॒ दधा॑त्य॒ष्टाश॑फाः प॒शवः॑ प॒शूने॑वाव
रु॒द्धे षण्मा॑र्जा॒लीये॒ षड्वा॑ ऋ॒तव॑ ऋ॒तवः॑ खलु॒ वै दे॒वाः पि॒तर॑ ऋ॒तूने॑व
दे॒वान्पि॒तृन्प्री॑णाति॥५॥

पवंस्व वाजसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्वति तिस्रो-
 ऽनुष्टुभश्चतस्रो गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादश्वस्त्रिभिस्तिष्ठ-
 स्तिष्ठति यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्मात्सर्वाश्चतुरः पदः
 प्रतिदधत्पलायते परमा वा एषा छन्दसां यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः
 स्तोमानाम्परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां परमोऽश्वः पशूनाम्परमेणैवैनम्परमतां
 गमयत्येकविंशमहर्भवति ॥ ५६ ॥

यस्मिन्नश्वं आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चतवस्त्रय इमे लोका
 असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव
 साख्यादधोति शक्ररयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दोऽन्येन्ये वा
 एते पशव आ लभ्यन्त उतेवं ग्राम्या उतेवारण्या यच्छक्ररयः
 पृष्ठम्भवन्त्यश्वस्य सर्वत्वाय पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवति रश्मिना वा
 अश्वः ॥ ५७ ॥

यत ईश्वरो वा अश्वोऽयतोऽप्रतिष्ठितः परां परावतं
 गन्तोर्त्पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवत्यश्वस्य यतै धृत्यै संकृत्यच्छावाकसाम
 वा एष यदश्वमेधः कस्तद्वेदेत्याहुयदि सर्वो वा क्रियते न वा
 सर्व इति यथसंकृत्यच्छावाकसामम्भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय पर्याप्त्या
 अनन्तरायाय सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तममहर्भवति सर्वस्यास्यै

सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाप्रोति सर्वं जयति॥५८॥

अहर्भवति वा अश्वोऽहर्भवति दशं च॥12॥ [१२]

यदेकैः प्रजापतिः प्रेणानु यजुषापो विश्वकर्माग्र आ याहि सुवर्गाय वज्रो गायत्रेणाग्रं उदधे
समीचीन्द्राय मयुरपां बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतः शका रुरुलजस्सुपर्ण आग्नेयोऽश्वोऽग्नयेऽनीकवते
चतुर्विंशतिः॥24॥ यदेकैः स पापीयानेतद्वा अग्नेर्धनुस्तद्देवास्त्वेन्द्रं ज्येष्ठा अपां नप्रेऽश्वस्तूपरो द्विपंष्टिः॥62॥
यदेकैः केशिपितृत्वंः॥ [१३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

यदेकैः सऽस्थापयति यज्ञस्य संतत्या अविच्छेदायैन्द्राः
पशवो ये मुष्करा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्य आलभ्यन्ते देवताभ्यः समदं
दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभौ याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया
यत्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धौ न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे
नियुत्वते तूपरमा लभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते
तस्माद्यद्रियङ्वायुः॥१॥

वातिं तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति यन्न नियुत्वते
स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वते भवति यजमानस्यानुन्मादाय
वायुमतीं श्वेतवती याज्यानुवाक्ये भवतः सतेजस्त्वायं हिरण्यगर्भः
समवर्तताग्र इत्याघारमा घारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः

प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनाम्प्रत्या लभ्यते
यच्छ्रुणस्तत् ॥ २ ॥

पुरुषाणां रूपम् यत्तूपरस्तदश्वा॑ना॒य्यँद॒न्यतो॑द॒न्तद्वा॒य्यँद॒व्या
इव श॒फास्त॑दवी॒नाय्यँद॒जस्त॑द॒जाना॑व्या॒युर्वे प॑शूना॒म्प्रियं
धाम॒ यद्वा॒यव्यो भ॑वत्ये॒तमे॒वैन॑म॒भि सं॑जाना॒नाः प॒शव॒ उप॑
तिष्ठ॒न्ते वा॒यव्यः का॒र्या(३)ः प्रा॑जाप॒त्या(३) इत्या॑हुर्यद्वा॒यव्यं
कुर्या॑त्प्रजाप॒तेरिया॒द्यत्प्रा॑जाप॒त्यं कुर्या॑द्वा॒योः ॥ ३ ॥

इया॒द्यद्वा॒यव्यः प॒शुर्भव॑ति तेन॑ वा॒योर्नैति॑ यत्प्रा॑जाप॒त्यः
पु॒रोडा॑शो भव॑ति तेन॑ प्रा॒जाप॑ते॒र्नैति॑ यद्वा॒दश॑कपाल॒स्तेन॑
वैश्वान॒रात्रैत्या॑ग्रावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पति दी॒र्घिष्य॒माणो-
ऽग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्यज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चा॑ र॒भते॒ऽग्नि॑र॒वमो॑
दे॒वता॑नां॒ विष्णुः पर॒मो यदा॑ग्रावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पति
दे॒वताः ॥ ४ ॥

ए॒वोभ॒यतः॑ परि॒गृह्य॑ यज॑मानोऽ॒व रु॒द्धे पु॒रोडा॑शेन॒ वै
दे॒वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आ॑र्धुवश्चरुणा॒स्मिन् यः का॒मये॑ता॒मुष्मि॑ल्लो॒क
ऋ॒ध्रया॑मिति॒ स पु॒रोडा॑शं कुर्वी॒तामुष्मि॑न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्नोति॑
यद॒ष्टाक॑पाल॒स्तेना॑ग्ने॒यो यत्रि॑कपाल॒स्तेन॑ वैष्ण॒वः समृ॑द्धौ
यः का॒मये॑ता॒स्मि॒ल्लो॒क ऋ॒ध्रया॑मिति॒ स च॒रुं कु॑र्वी॒ताग्ने॑र्धृतं
विष्णो॑स्तण्डुलास्तस्मात् ॥ ५ ॥

चरुः कार्योऽस्मिन्नेव लोक ऋध्नोत्यादित्यो भवतीयं वा
 अदितिरस्यामेव प्रति तिष्ठत्यथो अस्यामेवाधि यज्ञं तनुते यो वै
 संवत्सरमुख्यमभृत्वाग्निं चिनुते यथा सामि गर्भोऽवपद्यते तादृगेव
 तदार्तिमार्च्छेद्वैश्वानरं द्वादशकपालम् पुरस्तान्निर्वपेत्संवत्सरो वा
 अग्निर्वैश्वानरो यथा संवत्सरमात्वा॥६॥

काल आगते विजायत एवमेव संवत्सरमात्वा काल
 आगतेऽग्निं चिनुते नार्तिमार्च्छत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः
 प्रियामेवास्यं तनुवमव रुद्धे त्रीण्येतानि हवींषि भवन्ति त्रयं
 इमे लोका एषां लोकानां रोहाय॥७॥

यद्रियं ह्ययुर्यच्छंश्रुणस्तद्वायोर्निर्वपति देवतास्तस्मादात्वाष्टानि शच्च॥१॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः सम्भावितुं
 नाशक्रोत्सोऽब्रवीदध्रुवदिथ्स यो मेतः पुनः संचिनवदिति तं
 देवाः समंचिन्वन्ततो वै त आर्ध्रुवन् यथ्समंचिन्वन्तच्चित्यस्य
 चित्यत्वम् य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निश्चीयत
 इत्याहुरग्निवान्॥८॥

असानीति वा अग्निश्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै
 कमग्निश्चीयत इत्याहुर्देवा मां वेदन्निति वा अग्निश्चीयते विदुरेनं
 देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निश्चीयते
 गृह्येव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा

अग्निः॥९॥

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः सप्त
मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निश्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः
प्रत्यञ्च आत्मा सप्तम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लोक उप जीवन्ति
प्रजापतिरग्निमचिकीषत तम्पृथिव्यब्रवीन्न मय्यग्निं चैष्यसेति मा
धख्यति सा त्वातिदह्यमाना वि धविष्ये॥१०॥

स पापीयान्भविष्यसीति सौऽब्रवीत्तथा वा अहं
करिष्यामि यथा त्वा नातिधख्यतीति स इमामभ्यमृशत्
प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि मृशेत्प्रजापतिस्त्वा
सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥११॥

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽनतिदाहाय प्रजापतिरकामयत्
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्तं संवत्सरमभिभस्ततो वै स
प्राजायत तस्मात्संवत्सरम्भार्यः प्रैव जायते तं वसवोऽब्रुवन्
त्वमजनिष्ठा वयम्प्र जायामहा इति तं वसुभ्यः प्रायच्छुतं
त्रीण्यहान्यबिभरुस्तेन॥१२॥

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्त्र्यहम्भार्यः प्रैव
जायते तान्ब्रुवा अब्रुवन् ययमजनिद्वं वयम्प्र जायामहा इति तं
रुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तं षडहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त

त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्पडहम्भार्यः प्रैव जायते तानादित्या अंब्रुवन्म
यूयमजनिद्वं वयम्॥१३॥

प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं द्वादशाहान्यबिभरुस्ते
त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्माद्द्वादशाहम्भार्यः प्रैव
जायते तेनैव ते सहस्रमसृजन्तोखाः सहस्रतमीय्य एवमुख्यः
साहस्रं वेद प्र सहस्रम्पशूनांप्रोति॥१४॥

अग्निवान्पशुमानंसाणीति वा अग्निर्धविष्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद
तेन तानादित्या अंब्रुवन्म यूयमजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
यदुखा सा वा एषैतरहिं यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्रे
युख्या हि ये तव युख्या हि देवहूतमाः इत्युखायां जुहोति
तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते
युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने॥१५॥

युख्या हि ये तव युख्या हि देवहूतमाः इत्याहैष वा
अग्रेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो वदन्ति
न्यङ्कुग्निश्चेतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां वा एष प्रतिमया
चीयते यदग्निर्यन्यश्च चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं
न पतितुः शक्रयादसुवर्ग्योऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम्॥१६॥

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति नोत्तानं

चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चख्खुरेवास्मिन्प्रति
 दधाति द्विर्जुहोति द्वे हि चख्खुषी समान्या जुहोति समानः हि
 चख्खुः समृद्धौ देवासुराः संयत्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत्
 तद्देवा वामभृतावृञ्जत् तद्वामभृतो वामभृत्वय्यद्वामभृतमुपदधाति
 वाममेव तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति
 ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिर्वामज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते
 द्वियजुर्भवति प्रतिष्ठित्यै॥१७॥

युञ्जानेष्वग्नौ प्राचीनमुत्तानवामभृतञ्चतुर्विंशतिश्च॥३॥ [३]

आपो वरुणस्य पत्न्य आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः
 समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयम्परापतत्तदसा-
 वभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोषं धत्ते
 यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्याम्प्रति तिष्ठति तत्र जायते ता
 ओषधयः॥१८॥

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरत्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो
 भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे उप दध्यादिमे
 एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तेरेताः स्यात्प्रथमायां
 तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायां मन्याः रेत एवास्य
 सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवत्सरं न कम्॥१९॥

चन प्रत्यवरोहेन्न हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतय्यौ
 वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति यः

सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं जुहोमि
मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः समुद्रस्य
वयुनस्य पत्नञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः हविरिति
स्वयमातृणामुपधाय जुहोति॥२०॥

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके
भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य
यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायभि
मृशेच्चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च
मर्तान्राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादिति मुरुष्येति
यथापूर्वमेवैनमुप धत्ते प्राश्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥२१॥

ओपधयः कञ्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥४॥ [४]

विश्वकर्मा दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सौऽस्मान्पातु तस्मै
नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सौ-
ऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप
दधात्येताभ्य एव देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः॥२२॥

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून् दधाति शुचारण्यानर्पयति किं तत्
उच्छिषतीति यद्विरण्येष्टका उपदधात्यमृतं वै हिरण्यममृतेनैव
ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति नैनान् हिनस्ति प्राणो वै

प्रथ॒मा स्व॑यमातृ॒ण्णा व्या॒नो द्वि॒तीया॑पा॒नस्तृ॒तीया॑नु प्रा॒ण्योत्प्र॑थ॒मा५
स्व॑यमातृ॒ण्णामु॑प॒धाय॑ प्रा॒णेनै॒व प्रा॒ण५ सम॑र्धयति॒ व्य॑न्यात्॥२३॥

द्वि॒तीया॑मु॒प॒धाय॑ व्या॒नेनै॒व व्या॒न५ सम॑र्धयत्यपा॒न्यात्तृ॒तीया॑मु॒प॒धा
सम॑र्धयत्यथौ प्रा॒णैरे॒वैन५ समि॑न्दे भूर्भुवः सुव॒रिति॑ स्वयमातृ॒ण्णा
उप॑ दधाती॒मे वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ए॒ताभिः॑ खलु॒ वै
व्याह॑तीभिः प्र॒जाप॑तिः प्राजा॑यत॒ यदे॒ताभिर्व्या॑ह॒तीभिः॑ स्वयमातृ॒ण्णा
उ॒प॒दधा॑ती॒माने॒व लो॒कानु॑प॒धायै॑षु॥२४॥

लो॒केष्वधि॑ प्र जा॑यते प्रा॒णाय॑ व्या॒नाया॑पा॒नाय॑ वा॒चे त्वा
च॒ख्षुषे॑ त्वा॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धुवा सी॒दाग्नि॑ना॒ वै दे॒वाः
सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑जिगा५सन्तेन॒ पति॑तुं नाश॑कृवन्त ए॒ताश्च॑त॒स्रः
स्व॑यमातृ॒ण्णा अ॑पश्यन्ता दि॒ख्बूपा॑दधत॒ तेन॑ स॒र्वत॑श्च॒ख्षुषा॑ सु॒वर्गं॑
लो॒कमा॑य॒न्यच्च॑त॒स्रः स्व॑यमातृ॒ण्णा दि॒ख्बूप॑दधाति स॒र्वत॑श्च॒ख्षुषै॒व
तद॑ग्निना॒ यज॑मानः सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति॥२५॥

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥५॥ [५]

अ॒ग्न आ या॑हि वी॒तय॑ इत्या॒हाह॑तै॒वैन॑म॒ग्निं दू॑तं वृ॒णीम॑ह
इत्या॑ह हू॒त्वैवैनं॑ वृणी॒तेऽग्नि॑ना॒ग्निः समि॑ध्यत॒ इत्या॑ह॒ समि॑न्द
ए॒वैन॑म॒ग्निर्वृ॑त्राणि॒ जङ्घ॑न॒दित्या॑ह॒ समि॑द्ध ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं
द॑धात्य॒ग्नेः स्तोम॑म्मनामह॒ इत्या॑ह मनु॒त ए॒वैन॑मे॒तानि॒ वा अ॒हा५
रू॒पाणि॑॥२६॥

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाहाः रूपाणि रुन्दे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाग्नीरन्या इष्टका अयातयाम्नी
लोकम्पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि
देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु
चरत्यात्मा वै लोकम्पृणा प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु
चरति ता अस्य सूददोहसः॥२७॥

इत्याह तस्मात्पुरुषिपुरुषि रसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नय
इत्याहान्नं वै पृश्नयन्नमेवाव रुन्देऽर्को वा अग्निरर्कोऽन्नमन्नमेवाव
रुन्दे जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै
लोकाञ्ज्योतिष्मतः करोति यो वा इष्टकानाम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव
तिष्ठति तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेत्याहेषा वा इष्टकानाम्प्रतिष्ठा
य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॥२८॥

रूपाणि सूददोहसस्तया षोडश च॥६॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
यदग्नावैकादशिनीमिनुयाद्वज्रेणैव सुवर्गाल्लोका- दन्तर्दध्याद्यन्न
मिनुयात्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपमिमिनोति नैनं वज्रेण
सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्व्यर्धयति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया॥२९॥

ऋचाक्रमणम्प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यते

रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शंख्याः प्रतीचीं तिरश्च्यनूचीं
ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा
तिसृधन्वमयाचितम्ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव नमस्करोत्यथो ताभ्य
एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र पुरः॥३०॥

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि
यत्ते रुद्र दखिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र
परिवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनु वातु ते
तस्मै ते रुद्रेदावत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत्॥३१॥

वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्रेदुवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते
रुद्रोपरि धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र वत्सरेण नमस्करोमि
रुद्रो वा एष यदग्निः स यथा व्याघ्रः क्रुद्धस्तिष्ठत्येवं वा एष एतर्हि
संचितमेतैरुप तिष्ठते नमस्कारैरेवैनं शमयति येऽग्नयः॥३२॥

पुरीष्याः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तेषां त्वमस्युत्तमः प्र
णो जीवातवे सुवा। आपं त्वाग्ने मनसापं त्वाग्ने तपसापं त्वाग्ने
दीर्घयापं त्वाग्ने उपसद्भिरापं त्वाग्ने सुत्ययापं त्वाग्ने दखिणाभिरापं
त्वाग्नेऽवभृथेनापं त्वाग्ने वशयापं त्वाग्ने स्वगाकारेणेत्याहुषा वा
अग्नेराप्तिस्तयैवैनमाप्नोति॥३३॥

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥७॥ [७]

गायत्रेण पुरस्तादुपं तिष्ठते प्राणमेवास्मिन्दधाति बृहद्रथन्तरा-

भ्यां॑ प॒र॒खावो॒जं॑ ए॒वास्मि॑न्दधात्यु॒तु॒स्थाय॑ज्ञाय॒ज्ञिये॑न॒ पुच्छं॑मृ॒तुष्वे॒व
प्रति॑ तिष्ठति पृ॒ष्ठैरु॒पं तिष्ठ॑ते तेजो॒ वै पृ॒ष्ठानि॑ तेजं॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सौऽस्मा॑त्सृष्टः परा॑डै॒त्तं वा॑रव॒न्तीये॑नावारयत॒
तद्वा॑रव॒न्तीय॑स्य वा॒रव॒न्तीय॑त्व॒ऽश्वै॑तेन॑ श्येती॒ अ॑कुरुत॒ तच्छ॑तस्य॑
श्ये॒त॒त्वम्॥ ३४॥

यद्वा॑रव॒न्तीये॑नोप॒तिष्ठ॑ते वा॒रय॑त ए॒वैन॑ऽश्वै॒तेन॑ श्येती॒ कुरु॑ते
प्र॒जाप॑तेर॒हृद॑येनापि॒प॒र॒खम्प्र॑त्यु॒पं तिष्ठ॑ते प्रे॒माणं॑मे॒वास्य॑ गच्छति॒
प्रा॒च्यां त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑सा॒ग्निना॑ दे॒वत॑या॒ग्नेः
शी॒र्ष्णाग्नेः॑ शि॒र उ॒पं द॑धामि॒ दखि॑णया॒ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒
त्रै॒ष्टु॒भेन॑ छन्द॒सेन्द्रे॑ण दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒र॒खेणा॒ग्नेः प॒र॒खमु॒पं द॑धामि
प्र॒तीच्यां॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॥ ३५॥

जा॒ग॒तेन॑ छन्द॒सा स॑वि॒त्रा दे॒वत॑या॒ग्नेः पुच्छे॑ना॒ग्नेः पुच्छ॑मु॒पं
द॒धाम्यु॒दी॒च्यां त्वा दि॒शा सा॑दयाम्यानु॒ष्टु॒भेन॑ छन्द॒सा मि॒त्रावरु॑णाभ्यां
दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒र॒खेणा॒ग्नेः प॒र॒खमु॒पं द॑धाम्यु॒र्ध्वयां॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒
पा॒ङ्केन॑ छन्द॒सा बृ॒हस्प॑तिना दे॒वत॑या॒ग्नेः पृ॒ष्ठेना॒ग्नेः पृ॒ष्ठमु॒पं द॑धामि
यो वा अ॒पा॒त्मान॑म॒ग्निं चि॑नुतेऽपा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ यः सा॒त्मानं॑
चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वत्या॒त्मेष्ट॑का उ॒पं द॑धात्येष वा अ॒ग्नेरा॒त्मा
सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं॑ चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॥ ३६॥

श्ये॒त॒त्वं प्र॒तीच्यां॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ यः सा॒त्मानं॑श्चिनुते॒ द्वाविं॑शतिश्च॥ ८॥ [८]

अ॒ग्नं उ॒दधे॑ या॒ त इ॒षुर्यु॑वा॒ नाम॒ तया॑ नो मृ॒ड तस्या॑स्ते

नमस्तस्यास्तु उप जीवन्तो भूयास्माग्ने दुध्र गह्य किंशिल वन्य
 या त इषुर्युवा नाम तया नो मृड तस्यास्ते नमस्तस्यास्तु उप
 जीवन्तो भूयास्म पञ्च वा एतेऽग्नयो यच्चितय उदधिरेव नाम प्रथमो
 दुध्रः ॥ ३७ ॥

द्वितीयो गह्यस्तृतीयः किंशिलश्चतुर्थो वन्यः पञ्चमस्तेभ्यो
 यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च प्र दहेयुर्यदेता
 आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न
 यजमानो वाङ्म आसन्नसोः प्राणोऽख्योश्चख्युः कर्णयोः
 श्रोत्रम्बाहुवोर्बलमूरुवोरोजोऽरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तनूः ॥ ३८ ॥

तनुवां मे सह नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीरप वा
 एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति वाङ्म
 आसन्नसोः प्राण इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते यो रुद्रो अग्नौ यो
 अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो
 अस्त्वाहुतिभागा वा अन्ये रुद्रा हविर्भागाः ॥ ३९ ॥

अन्ये शतरुद्रीयं हुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजुषा
 चरमायामिष्टकायां नि दध्याद्भागधेयेनैवैनं शमयति तस्य त्वे
 शतरुद्रीयं हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियत इति वसवस्त्वा
 रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा यमराजानः पितृभिर्दक्षिणतः
 पान्त्वादित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्तु द्युतानस्त्वा मारुतो

मरुद्विरुत्तरतः पातु ॥ ४० ॥

देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्ठाच्च पान्तु न वा
एतेन पूतो न मेध्यो न प्रोख्यन्तो यदेनमतः प्राचीनम्प्रोख्यति
यत्संचितमाज्येन प्रोख्यति तेन पूतस्तेन मेध्यस्तेन प्रोख्यन्तः ॥ ४१ ॥

दुध्रस्तनूरहविर्भागाः पातु द्वात्रिंशच्च ॥ ९ ॥ [९]

समीची नामासि प्राची दित्तस्यास्तेऽग्निरधिपतिरसितो
रखिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते
यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी नामासि
दखिणा दित्तस्यास्त इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि
प्रतीची दित्तस्यास्ते ॥ ४२ ॥

सोमोऽधिपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची दित्तस्यास्ते
वरुणोऽधिपतिस्तिरश्चराजिरधिपत्नी नामासि बृहती दित्तस्यास्ते
बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो वशिनी नामासीयं दित्तस्यास्ते यमो-
ऽधिपतिः कल्माषग्रीवो रखिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां
नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च ॥ ४३ ॥

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं चित् रंखन्ति
ताभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेयुर्यदेता
आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न
यजमानो हेतयो नाम स्थ तेषां वः पुरो गृहा अग्निर्व इषवः

सलिलो निलिम्पा नाम॥४४॥

स्थ॒ तेषां॑ वो द॒खि॒ष्णा गृ॒हाः पि॒तरौ॑ व॒ इष॑वः स॒गरो॑ व॒ज्जि॒णो
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः प॒श्चाद्गृ॒हाः स्व॒प्रौ व॒ इष॑वो ग॒ह्वरो॑ऽव॒स्थावा॑नो
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ व उत्त॒राद्गृ॒हा आपो॑ व॒ इष॑वः स॒मुद्रो॑ऽधि॒पत॑यो नाम॑
स्थ॒ तेषां॑ व उ॒परि॑ गृ॒हा व॒र्षं व॒ इष॑वोऽव॒स्वान्क्र॒व्या नाम॑ स्थ॒
पा॒रि॒वा॒स्तेषां॑ व इ॒ह गृ॒हाः॥४५॥

अन्नं॑ व॒ इष॑वो नि॒मि॒षो वा॑तना॒मन्ते॑भ्यो॑ वो नम॒स्ते नो॑ मृडयत॒
ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑ तं वो॒ जम्भे॑ दधामि हु॒तादो॑ वा अ॒न्ये
दे॒वा अ॑हु॒तादो॑ऽन्ये तान॑ग्नि॒चिदे॒वोभ्या॑न्प्रीणाति द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणै॑ता
आहु॑तीर्जुहोति भा॒ग॒धेये॑नै॒वैना॑न्प्रीणा॒त्यथो॑ ख॒ल्वाहु॑रिष्ट॒का वै दे॒वा
अ॑हु॒ताद॒ इति॑॥४६॥

अ॒नु॒प॒रि॒क्रामं॑ जुहोत्य॒परि॒वर्ग॑मे॒वैना॑न्प्रीणातीम॒ऽस्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं
धया॒पाम्प्र॒प्या॑तम॒ग्रे सरि॑रस्य॒ मध्यै॑। उ॒त्सं जुष॑स्व॒ मधु॑मन्तमूर्व
स॒मु॒द्रि॒यं स॑द॒न॒मा वि॑शस्व। यो वा अ॒ग्नि॒म्प्रा॒युज्य॑ न वि॑मु॒ञ्चति॑
यथा॑श्चो॒ युक्तो॑ऽवि॑मुच्यमा॒नः ख॒बुध्य॑न्परा॒भव॑त्ये॒वम॑स्या॒ग्निः परा॑
भवति॑ तम्परा॒भव॑न्तं यज॑मा॒नोऽनु॒ परा॑ भवति॒ सौऽग्निं॑ चि॒त्वा
लू॒खः॥४७॥

भ॒व॒तीम॒ऽस्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं धया॒पामि॒त्याज्य॑स्य पूर्णा॒ऽसुचं॑

जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि दधाति
तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायः ह वै वाजी सुहितो
दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति
वसीयान्भवति ॥ ४८ ॥

प्रतीची दित्तस्यांस्ते द्विष्मो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लृख्यो वसीयान्भवति ॥ १० ॥ [१०]

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञे ऋश्यं
ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय मर्कटः
ख्विप्रश्येनस्य वर्तिका नीलंगोः क्रिमिः सोमस्य राज्ञः कुलुङ्गः
सिन्धोः शिःशुमारो हिमवतो हस्ती ॥ ४९ ॥

इन्द्रायाष्टाविंशतिः ॥ ११ ॥ [११]

मयुः प्राजापत्य ऊलो हलीखण्डो वृषदः शस्ते धातुः सरस्वत्यै
शारिः श्येता पुरुषवाग्भस्वरस्वते शुकः श्येतः पुरुषवागारण्योऽजो
नकुलः शका ते पौष्णा वाचे क्रौञ्चः ॥ ५० ॥

मयुस्त्रयोविंशतिः ॥ १२ ॥ [१२]

अपां नत्रे जृषो नाक्रो मकरः कुलीकयस्तेऽकूपारस्य वाचे
पैङ्गराजो भगाय कुषीतक आती वाहसो दर्विदा ते वायव्या
दिग्भ्यश्चक्रवाकः ॥ ५१ ॥

अपामेकान्नविंशतिः ॥ १३ ॥ [१३]

बला॑याज॒गर आ॒खुः सृ॒ज॒या श॒यण्ड॑क॒स्ते मै॒त्रा मृ॒त्यवै॑ऽसि॒तो
मन्य॑वै॒ स्वजः॑ कु॒म्भीन॑सः पुष्करसा॒दो लो॑हिता॒हिस्ते त्वा॒ष्ट्राः
प्र॑ति॒श्रुत्का॑यै वा॒हसः॑ ॥ ५२ ॥

[१४]

पुरु॑ष॒मृग॑श्च॒न्द्रम॑से गो॒धा काल॑का दा॒र्वाघा॑टस्ते वन॒स्पती॑नामे॒ण्यह्ने
कृ॒ष्णो रा॒त्रियै॑ पि॒कः खि॒ष्वङ्का नील॑शी॒र्ष्णी तै॑ऽर्य॒म्णे धा॒तुः
क॑त्कटः ॥ ५३ ॥

[१५]

सौरी॑ ब॒लाक॑श्यो म॒यूरः श्ये॑नस्ते गन्ध॒र्वाणा॑व्सू॒नां क॒पिञ्ज॑लो
रु॒द्राणां॑ ति॒त्तिरी रो॒हित्कु॑ण्ड॒णाचीं॑ गो॒लत्ति॑का॒ ता अ॑प्सरसा॒मर॑ण्याय
सृ॒मरः॑ ॥ ५४ ॥

[१६]

पृ॒षतो॑ वै॒श्वदे॑वः पि॒त्वो न्य॒ङ्कुः कश॑स्तेऽनु॒मत्या॑ अन्यवा॒पो-
ऽर्ध॑मा॒साना॑म्मा॒सां क॒श्यपः॑ क॒रियिः॑ कु॒टरु॑र्दा॒त्योह॑स्ते सि॒नीवा॒ल्यै
बृ॒हस्प॑तये शित्पु॒टः ॥ ५५ ॥

[१७]

शका॑ भौमी पा॒त्रः कशो॑ मान्थी॒लव॑स्ते पि॒तृणा॑मृ॒तूनां॑ जह॑का
संव॑त्स॒राय॒ लोपा॑ क॒पोत॒ उलू॑कः श॒शस्ते॑ नैर्ऋ॒ताः कृ॑क॒वाकुः॑

सावित्रः॥५६॥

बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतश्शकाष्टादशाष्टादश॥14-18॥ [१८]

रुरू रौद्रः कृकलासः शकुनिः पिप्पका ते शरव्यायै हरिणो
मारुतो ब्रह्मणे शार्गस्तरख्युः कृष्णः श्वा चतुरख्यो गर्दभस्त
इतरजनानामग्नये धूङ्खणा॥५७॥

रुरुर्विशतिः॥19॥ [१९]

अलज आन्तरिख उद्रो मद्गुः प्लवस्तेऽपामदित्यै
ह॒ससाचिरिन्द्राण्यै कीर्शा गृध्रः शितिकर्खी वाध्राणसस्ते
दिव्या द्यावापृथिव्या श्वावित्॥५८॥

[२०]

सुपर्णः पार्जन्यो ह॒सो वृको वृषद॒शस्त ऐन्द्रा अपामुद्रो-
ऽर्यम्णे लोपाशः सि॒हो नकुलो व्याघ्रस्ते महेन्द्राय कामाय
परस्वान्॥५९॥

अलजस्सुपर्णाष्टादशाष्टादश॥21॥ [२१]

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः
शितिपृष्ठो बारहस्पत्यः शिल्पो वैश्वदेव ऐन्द्रोऽरुणो मारुतः कल्माष
ऐन्द्राग्रः स॒हितोऽधोरा॑मः सावित्रो वारुणः पेतृवः॥६०॥

आग्नेयो द्वाविंशतिः॥22॥ [२२]

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्या आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ
लोमशसुक्थौ शितिपृष्ठौ बारहस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यो बलख्यः
पेत्वः॥६१॥

अश्वषोडश॥२३॥ [२३]

अग्रयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनुद्धानुधोरांमौ सावित्रौ पौष्णौ
रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशंगौ तूपरौ मारुतः कल्माष आग्नेयः
कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः॥६२॥

अग्रयोऽनीकवते द्वाविंशतिः॥२४॥ [२४]

हिरण्यवर्णा अपां ग्रहान्भूतेष्टकाः सजूसंबैथ्मरं प्रजापतिस्स ख्युरपविर्ग्रेवै दीख्यायां सुवर्गाय तय्यन्न
सूयते प्रजापतिरऋतुभी रोहितः पृश्निः शितिबाहुरुन्नतः कर्णाशुष्ठा इन्द्रायार्दित्ये सौम्या वारुणाः सोमायैकादश
पिशङ्गास्त्रयोविंशतिः॥२३॥ हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो यत्कर्नीयाः सन्निवृद्धाग्निर्वारुणाश्चतुःपञ्चाशत्॥५४॥

हिरण्यवर्णा निर्वर्ण्यसः॥ [२५]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः।
अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम्।
मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।

यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भूख्यं या अन्तरिख्ये बहुधा भवन्ति।
याः पृथिवीम्पयसोन्दन्ति॥१॥

शुक्रास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु। शिवेन मा
चख्युषा पश्यतापः शिवया तनुवोपं स्पृशत त्वचम्मे। सर्वाः
अग्नीः रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्ता। यददः
सम्प्रयतीरहावनन्दता हुते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि
सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभः समवल्गता॥२॥

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन। अपकामः
स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम्
वो हितम्। एको देवो अप्यतिष्ठस्यन्दमाना यथावशम्।
उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदापं
आसुरग्नीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः। तीव्रो रसो मधुपृचाम्॥३॥

अरंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गन्तु। आदित्यश्याम्युत वा
शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ्मा आसाम्। मन्ये भेजानो अमृतस्य
तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न
ऊर्जे दधातन। महे रणाय चख्यसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य
ख्ययाय जिन्वथा। आपो जनयथा च नः। दिवि श्रयस्वान्तरिख्ये

यतस्व पृथिव्या सम्भवं ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥४॥

उन्दन्ति समवत्प्रातः मधुपृच्छाम्नातरो द्वाविंशतिश्च॥१॥ [१]

अपां ग्रहाङ्गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवो-
ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो
उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित्
आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपोऽग्नेरधस्तादुपदधाति
भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यमृतम्॥५॥

वा आपस्तस्मादद्विरवतान्तमभि पिंश्चन्ति नार्तिमाच्छति
सर्वमायुरेति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदान्नं वा आपः
पशव आपोऽन्नम्पशवोऽन्नादः पशुमान्भवति यस्यैता उपधीयन्ते
य उ चैना एवं वेद द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मै॥६॥

अन्नमव रुद्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते
सयोन्येवान्नमव रुद्ध आ द्वादशात्पुरुषादन्नमत्यथो पात्रान्न छिद्यते
यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद कुम्भाश्च कुम्भीश्च मिथुनानि
भवन्ति मिथुनस्य प्रजात्यै प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैता
उपधीयन्ते य उ॥७॥

चैना एवं वेद शुग्वा अग्निः सोऽध्वर्यु यजमानम्प्रजाः
शुचार्पयति यदप उपदधाति शुचमेवास्य शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न

यजमानः शाम्यन्ति प्रजा यत्रैता उपधीयन्तेऽपां वा एतानि
हृदयानि यदेता आपो यदेता अप उपदधाति दिव्याभिरेवैनाः
स९ सृजति वर्षुकः पर्जन्यः॥८॥

भवति यो वा एतासामायतनं क्लृप्तिं वेदायतनवान्भवति
कल्पतेऽस्मा अनुसीतमुप दधात्येतद्वा आसामायतनमेषा क्लृप्तिर्य
एवं वेदायतनवान्भवति कल्पतेऽस्मै द्वन्द्वमन्या उप दधाति चतस्रो
मध्ये धृत्या अन्नं वा इष्टका एतत्खलु वै साख्यादन्नं यदेष
चरुर्यदेतं चरुमुपदधाति साख्यात्॥९॥

एवास्मा अन्नमव रुद्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा
अन्नं दधाति तस्मान्मध्यतोऽन्नमद्यते बार्हस्पत्यो भवति ब्रह्म
वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मा अन्नमव रुद्धे ब्रह्मवर्चसमसि
ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्याह तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति यस्यैष उपधीयते
य उ चैनमेवं वेद॥१०॥

अमृतमस्मै जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ पर्जन्यं उपदधाति साख्यात्सप्तचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

भूतेष्टका उप दधात्यत्रात्र वै मृत्युर्जायते यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते
तत एवैनमव यजते तस्मादग्निचिथ्सर्वमायुरेति सर्वे ह्यस्य मृत्यवो-
ऽवेष्टास्तस्मादग्निचिन्नाभिचरितवै प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते
वा एष योऽग्निं चिनुते देवसुवामेतानि हवींषि भवन्त्येतावन्तो वै
देवानां९ सवास्त एव॥११॥

अस्मै स॒वान्प्र यच्छन्ति॒ त ए॑न॒ः सु॒वन्ते स॒वोऽग्निर्व॑रुणस॒वो
रा॒ज॒सूय॑म्ब्रह्मस॒वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒व इत्या॑ह
स॒वितृ॑प्र॒सूत ए॒वैन॑म्ब्रह्म॒णा दे॒वता॑भि॒र॒भि पि॑ञ्चत्यन्न॒स्यान्न॑स्या॒भि
पि॑ञ्चत्यन्न॒स्यान्न॑स्याव॒रुद्धौ पु॒रस्ता॑त्प्रत्यश्च॒म॒भि पि॑ञ्चति पु॒रस्ता॑द्धि
प्र॒ती॒चीन॑मन्न॒मद्य॑ते शी॒र्षतो॑ऽभि पि॑ञ्चति शी॒र्षतो॑ ह्यन्न॒मद्य॑त आ
मुखा॑द॒न्वव॑स्त्रावयति॥१२॥

मुख॑त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ दधात्य॒ग्नेस्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भि
पि॑ञ्चामीत्या॒हैष वा अ॒ग्नेः स॒वस्तेनै॒वैन॑म॒भि पि॑ञ्चति बृ॒हस्प॑ते॒स्त्वा
साम्रा॑ज्येना॒भि पि॑ञ्चामीत्या॒ह ब्रह्म॑ वै दे॒वाना॑म्बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॒णै॒वैन॑म॒भि
पि॑ञ्चतीन्द्र॒स्य त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भि पि॑ञ्चामीत्या॒हेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुप॒रि॒ष्ठाद्

वै रा॒ज॒सूय॑स्य रू॒पय्यं॑ ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुत उ॒भावे॒व
लो॒काव॑भि ज॒यति॒ यश्च॑ रा॒ज॒सूये॑नेजा॒नस्य॒ यश्चा॑ग्नि॒चित्
इन्द्र॑स्य सु॒षुवा॒णस्य॑ द॒शधे॑न्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्परा॒पत॑त्तद्दे॒वाः सौ॑त्राम॒ण्या
सम॑भरन्त्सू॒यते॒ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॑नुते॒ऽग्निं चि॑त्वा सौ॑त्राम॒ण्या
य॑जेतेन्द्रि॒यमे॒व वी॒र्य॑ः स॒म्भृत्या॑त्मन्ध॒त्ते॥१४॥

त ए॒वान्व॑स्त्रावयत्येतद्दृष्टाच॒त्वारि॑शच्च॥३॥ [३]

स॒जूर॑ब्दोऽया॒वभिः॑ स॒जूरू॑षा अरु॒णीभिः॑ स॒जुः सूर्य॑ एत॒शेन॑
स॒जोषा॑व॒श्चिना॒ द॒सौ॑भिः स॒जूर॑ग्निर्वै॒श्वान॑र इडा॒भिर्घृ॑तेन॒ स्वाहा॑
संव॑त्स॒रो वा अ॒ब्दो मा॒सा अ॒यावा॑ उ॒षा अरु॒णी सूर्य॑ एत॒श

इ॒मे अ॒श्विना॑ सं॒वत्स॒रोऽग्नि॑र्वै॒श्वान॒रः प॒शव॑ इ॒डां प॒शवो॑ घृ॒तः
सं॒वत्स॒रम्प॒शवो॑ऽनु॒ प्र जा॑यन्ते सं॒वत्स॒रेणै॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयति
दर्भ॑स्त॒म्बे जु॑होति॒ यत्॥१५॥

वा अ॒स्या अ॒मृतं॑ यद्वी॒र्यं तद्दर्भा॑स्तस्मि॒ञ्जु॑होति॒ प्रैव जा॑यते-
ऽन्ना॒दो भ॑वति॒ यस्यै॒वं जु॑ह॒त्ये॒ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्नेः पु॒रस्ता॑द्वा॒गास्ता॑
ए॒व प्री॑णा॒त्यथो॒ चख्यु॑रे॒वाग्नेः पु॒रस्ता॑त्प्रति॒ दधा॑त्यन॒न्धो भ॑वति॒ य
ए॒वं वेदा॑पो॒ वा इ॒दम॑ग्रे॒ सलि॑लमा॒सीत्स प्र॒जाप॑तिः पु॒ष्कर॑पर्णे॒ वातो॑
भूतो॑ऽले॒लाय॑त्सः॥१६॥

प्र॒ति॒ष्ठां ना॒विन्द॑त स ए॒तद॑पां कु॒लाय॑मपश्य॒त्तस्मि॑न्न॒ग्निम॑चिनु॒त
तदि॒यम॑भव॒त्ततो॒ वै स प्र॑त्य॒तिष्ठ॑द्याम्पु॒रस्ता॑दु॒पा- द॑धा॒त्तच्छि॑रो-
ऽभ॒वत्सा प्रा॑ची॒ दि॒ग्यां द॑खि॒णत॒ उ॒पाद॑धा॒त्स द॑खि॒णः
प॒र्योऽभ॒वत्सा द॑खि॒णा दि॒ग्याम्प॒श्चादु॒पा- द॑धा॒त्तत्पु॒च्छंम॑भव॒त्सा
प्र॒तीची॒ दि॒ग्यामु॑त्तर॒त उ॒पाद॑धात्॥१७॥

स उत्तरः प॒र्योऽभ॒वत्सोदी॑ची॒ दि॒ग्यामु॑परि॒ष्टादु॒पाद॑धा॒त्तत्पृ॒ष्ठम॑भव॒त्
दि॒गिय॑व्वाँ अ॒ग्निः प॒ञ्चैष्ट॑क॒स्तस्मा॑द्य॒दस्यां ख॑न॒न्त्यभी॑ष्ट॒कां तृ॑न्दन्त्य॒भि
शर्करा॑ः सर्वा॒ वा इ॒यं वयो॑भ्यो॒ नक्तं॑ दृ॒शे दी॑प्यते॒ तस्मा॑दि॒मां
वया॑ः॒सि नक्तं॑ ना॒ध्यास॑ते॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते॒ प्रत्ये॒व॥१८॥

तिष्ठ॒त्यभि॒ दि॒शो ज॑यत्याग्ने॒यो वै ब्रा॑ह्म॒णस्तस्मा॑द्ब्राह्म॒णाय॑
सर्वा॑सु दि॒ख्वर्धु॑कः॒ स्वामे॒व तद्दि॒शम॑न्वे॒त्यपां॑ वा अ॒ग्निः

कुलायन्तस्मादापोऽग्निं ५ हारुकाः स्वामेव तद्योनिम्प्र
विशन्ति ॥ १९ ॥

यदलेलायथ्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिंशच्च ॥ ४ ॥ [४]

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीये संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
निर्वपेदेन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालम् बारहस्पत्यं चरुं
वैष्णवं त्रिकपालन्तृतीये संवत्सरेऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो
भवत्यष्टाखरा गायत्र्याग्नेयं गायत्रम्प्रातःसवनम् प्रातःसवनमेव
तेन दाधार गायत्रं छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाखरा
त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं ५ सवनम्माध्यंदिनमेव सवनं तेन
दाधार त्रिष्टुभम् ॥ २० ॥

छन्दो यद्द्वादशकपालो भवति द्वादशाखरा जगती वैश्वदेवं
जागतां तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
यद्बारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव
तेन दाधार यत्तृतीये संवत्सरेऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै
यथ्संवत्सरमुख्यम्भिभर्तीममेव ॥ २१ ॥

तेन लोकं स्पृणोति यद्वितीये संवत्सरेऽग्निं चिनुते-
ऽन्तरिख्यमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीये संवत्सरे यजतेऽमुमेव तेन
लोकं स्पृणोत्येतं वै परं आद्धारः कखीवा ५ औशिजो वीतहव्यः

श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुथ्स्यः प्रजाकामा अचिन्वत ततो वै ते
सहस्रं सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते प्रजयां पशुभिस्ताम्रात्रामाप्रोति
यां तेऽगच्छन् य एवं विद्वानेतमग्निं चिनुते॥२२॥

दाधारं त्रिष्टुभमिममेवैवं चत्वारि च॥५॥ [५]

प्रजापतिरग्निमचिनुत स ख्युरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा
बिभ्यंतो नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां
छन्दस्त्वम्ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्कार्ष्णी
उपानहावुपं मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं
चरत्यात्मनोऽहिंसायै देवनिधिर्वा एष नि धीयते यदग्निः॥२३॥

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्र जानात्युखामा
क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति
नैर्ऋत्युखा यदाक्रमेन्नैर्ऋत्या आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्यां
पुरुषशीर्षमुपं दधाति गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति
तादृगेव तत्॥२४॥

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टका
अस्थान्येतं ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति
यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मा मुष्मिल्लोके
भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्रेर्यच्चित्यं आत्मा वैश्वानरो
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सः स्कृत्य॥२५॥

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सः स्फुरते यदग्निं चिनुते
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सः स्फुट्यात्मनाभ्यारोहति
तस्मात्तस्य नावं द्यन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप
दधातीयं वा अग्निवैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं
चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्यं तनुवमव
रुन्दे ॥ २६ ॥

अग्निस्तथ्सः स्फुट्याग्नेर्दशं च ॥ ६ ॥ [६]

अग्नेर्वै दीर्घ्या देवा विराजमाप्नुवन्ति स्रो रात्रीर्दीर्घितः
स्यात्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीर्घितः स्यात् षड्वा
ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीर्घितः
स्याद्दशांखरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीर्घितः
स्याद्द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति
त्रयोदश रात्रीर्दीर्घितः स्यात्त्रयोदश ॥ २७ ॥

मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश
रात्रीर्दीर्घितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः
संवत्सर आप्यते संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति सप्तदश
रात्रीर्दीर्घितः स्याद्द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवत्सरः
संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुर्विंशतिः रात्रीर्दीर्घितः
स्याच्चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति

त्रि॒ंश॒त॒५ रात्री॑र्दी॒र्षि॒तः स्या॑त्॥ २८॥

त्रि॒ंश॒द॒र्ष॒रा वि॒राड्वि॑राज॒माप्रो॑ति मा॒सं दी॒र्षि॒तः स्या॑द्यो
मा॒सः स सं॑व॒त्स॒रः सं॑व॒त्स॒रो वि॒राड्वि॑राज॒माप्रो॑ति च॒तुरो॑
मा॒सो दी॒र्षि॒तः स्या॑च्च॒तुरो॑ वा ए॒तम्मा॒सो वस॑वोऽबिभरु॒स्ते
पृ॒थि॒वीमा॑ज॒यन्गा॒य॒त्रीं छ॒न्दोऽष्टौ रु॒द्रास्ते॑ ऽन्तरि॑र्ष॒माज॑य॒त्रिष्टु॑भं
छ॒न्दो द्वा॑द॒शादि॒त्यास्ते दि॒व॒माज॑य॒ञ्जग॑तीं छ॒न्दस्त॑तो वै ते
व्या॒वृ॒त॒म॒गच्छ॑ञ्छै॒ष्ठं दे॒वाना॑म् तस्मा॒द्द्वा॑द॒श मा॒सो भृ॒त्वाग्निं चि॑न्वी॒त
द्वा॑द॒श मा॒साः सं॑व॒त्स॒रः सं॑व॒त्स॒रोऽग्नि॑श्चित्य॒स्तस्या॑हो॒रात्रा॑णीष्ट॒का
आ॒तेष्ट॑कमे॒नं चि॑नु॒तेऽथो॑ व्या॒वृ॒त॒मे॒व ग॑च्छ॒ति श्रैष्ठ॑५
स॒मा॒ना॒नाम्॑॥ २९॥

स्या॒त्रयो॑द॒श त्रि॒ंश॒त॒५ रात्री॑र्दी॒र्षि॒तः स्या॑द्वै ते॑ऽष्टावि॑ंशतिश्च॥ ७॥ [७]

सु॒व॒र्गाय॑ वा ए॒ष लो॒काय॑ ची॒यते॑ यद॒ग्नि॑स्तं य॒न्ना॒न्वा॒रोहै॑त्सु॒व॒र्गाल्लो॑
ही॒येत॑ पृ॒थि॒वीमा॑क्र॒मिष॑म्प्रा॒णो मा॒ मा हा॑सीद॒न्तरि॑र्ष॒माक्र॑मिषम्प्रा॒जा
मा॒ मा हा॑सी॒द्वि॒व॒माक्र॑मिष॒५ सु॒व॒र॒ग॒न्मेत्या॑हैष वा अ॒ग्नेर॑न्वा॒रोह॑स्तेनै॒वैव॑
म॒न्वा॒रोह॑ति सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै यत्प॑र॒ख्यस॑म्मि॒तामि॑नुयात्॥ ३०॥

कनी॑या॒५सं य॒ज्ञक्र॑तुमु॒पेया॑त्पापी॒यस्य॑स्या॒त्मनः॑ प्र॒जा
स्या॒द्वेदि॑स॒मि॒तामि॑नोति॒ ज्या॒या॒५समे॒व य॑ज्ञक्र॑तुमु॒पैति॑
नास्या॒त्मनः॑ पापी॒यसी॑ प्र॒जा भ॑वति साह॒स्रं चि॑न्वी॒त प्र॑थ॒मं
चि॑न्वा॒नः स॒ह॒स्र॑स॒मि॒तो वा अ॒यं लो॒क इ॒ममे॒व लो॒कम॑भि

जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा
अन्तरिख्यमन्तरिख्यमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत तृतीयं
चिन्वानः॥३१॥

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति जानुदघ्नं
चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं
चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्तरिख्यमभ्यारोहति ग्रीवदघ्नं
चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो जगत्यैवामुं लोकमभ्यारोहति नाग्निं
चित्वा रामामुपेयादयोनौ रेतो धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य
स्त्रियम्॥३२॥

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसा व्युध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य रेतो
बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेतारसि पिता
पुत्रः पौत्रः॥३३॥

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्त्र उप
दधाति रेतसः संतत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा इयं
तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिख्यं द्वितीया प्राणो
वा अन्तरिख्यं तस्मान्नान्तरिख्यम्पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया
चख्खुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूम्पश्यन्ति चख्खुर्यजुषेमां च॥३४॥

अ॒मुं चो॒पं दधा॑ति॒ मन॑सा मध्य॒मामे॑षां लो॒कानां॑ क्लृ॒त्या
अथो॑ प्रा॒णाना॑मिष्टो य॒ज्ञो भृ॑गु॒भिरा॑शीर्दा वसु॑भिस्तस्य॒ त इष्ट॑स्य
वी॒तस्य॒ द्रवि॑णेह भ॒र्खीये॒त्याह॑ स्तु॒तश॒स्त्रे ए॒वैतेन॑ दु॒हे पि॒ता
मा॒तरि॒श्वाच्छि॑द्रा प॒दा धा॑ अ॒च्छि॑द्रा उ॒शिजः॑ प॒दानु॑ त॒र्खुः
सोमो॑ वि॒श्ववि॒न्नेता॑ नैष॒द्बृह॑स्पतिरु॒क्थाम॑दानि॒ श॑सिष॒दित्या॑हैत॒द्वा
अ॒ग्रेरु॒क्थन्ते॑ नै॒वैन॑मनु॒ श॑सति॥ ३५॥

मि॒नूया॒तृतीयं॑ चि॒न्वान॒स्त्रियं॑ पौत्रंश्च॒ वै स॒प्तद॑श च॥८॥ [८]

सू॒यते॒ वा ए॒षोऽग्नी॑नां य उ॒खायां॑ भ्रि॒यते॒ यद॑धः सा॒दये॑द्गर्भाः
प्र॒पादु॑काः स्यु॒रथो॒ यथा॑ स॒वात्प्र॑त्य॒वरो॑हति ता॒दृगे॒व तदा॑स॒न्दी
सा॑दयति॒ गर्भा॑णां धृ॒त्या अ॒प्रपा॑दा॒याथो॑ स॒वमे॒वैनं॑ करोति॒ गर्भो॑
वा ए॒ष यदु॑ख्यो॒ योनिः॑ शि॒क्यय्यँ॑च्छि॒क्यादु॑खां नि॒रूहे॒द्योने॒र्गर्भं॑
नि॒र्ह॑ण्या॒थ्षडु॑द्याम॑ शि॒क्यम्भ॑वति षो॒ढावि॑हितो वै॥ ३६॥

पु॒रुष आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा॑न्या॒त्मन्ने॒वैनं॑म्बि॒भर्ति॑
प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्यो॒खा चो॒लूख॑लं च॒ स्तनौ॑ ताव॑स्य
प्र॒जा उप॑ जी॒वन्ति॑ यदु॒खां चो॒लूख॑लं चोप॒दधा॑ति॒ ताभ्या॑मे॒व
यज॑मानोऽमु॒ष्मिल्लो॑केऽग्निं दु॒हे सं॒वत्स॑रो वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्य॒
त्रेधा॑विहि॒ता इष्ट॑काः प्रा॒जाप॑त्या वैष्ण॒वीः॥ ३७॥

वै॒श्वक॑र्मणीर॒होरा॑त्राण्ये॒वास्य॑ प्रा॒जाप॑त्या यदु॒ख्यम्बि॒भर्ति॑
प्रा॒जाप॑त्या ए॒व तदु॑प॒ धत्ते॑ यत्स॒मिधं॑ आ॒दधा॑ति॒ वैष्ण॒वा वै

वनस्पतयो वैष्णवीरेव तदुप धत्ते यदिष्टकाभिरग्निं चिनोतीयं वै
 विश्वकर्म वैश्वकर्मणीरेव तदुप धत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति तं
 वा एतं यजमान एव चिन्वीत यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं दखिषणाभिर्न
 राधयेदग्निमस्य वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं दखिषणाभी
 राधयेदग्निमेव तथ्स्पृणोति॥३८॥

पोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विश्वश्रुतिश्च॥९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतुभिः संवत्सरवृत्तं सन्तेनैवास्य पूर्वार्धमचिनुत
 ग्रीष्मेण दखिषणम्पुखवृत्तं ऋषाभिः पुच्छं शरदोत्तरम्पुखं
 हेमन्तेन मध्यम्ब्रह्मणा वा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत खत्रेण
 दखिषणम्पुखम्पुशुभिः पुच्छं विंशोत्तरम्पुखमाशया मध्यय्यं एवं
 विद्वानग्निं चिनुत ऋतुभिरेवेन चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव॥३९॥

रुद्धे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यानमत्यन्नं रोचत इयं वाव प्रथमा
 चित्तिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिख्यं द्वितीया वयांसि
 पुरीषमसौ तृतीया नखत्राणि पुरीषय्यं जश्चतुर्थी दखिषणा
 पुरीषय्यं जमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषय्यं त्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं
 दखिषणामात्मानमप्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीकश्चेतव्य एतदेव
 सर्वं स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः॥४०॥

त्रिवृद्धाग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो भवन्ति
 पाङ्क्तः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः
 पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाखरो वै पुरुषो यावानेव

पुरुषस्त३ स्पृणोत्यथो दशा॑खरा विराडन्न॑ विराड्विराज्येवान्नाद्ये
 प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठी चित्तिर॑ऋतवः पुरीष॑ षड्वित॑यो
 भवन्ति षट्परीषाणि॑ द्वाद॑श सम्प॑द्यन्ते द्वाद॑श मासाः संवत्स॑रः
 संवत्स॑र ए॒व प्रति तिष्ठति॑ ॥ ४१ ॥

अ॒व चित॑यः पुरी॑षं पञ्च॑दश च॥ 10 ॥ [१०]

रोहि॑तो धूम्र॑रोहितः क॒र्कन्धु॑रोहित॒स्ते प्रा॑जाप॒त्या ब॒भ्रुर॑रुण॒बभ्रुः
 शु॒क॒ब॒भ्रु॒स्ते रौ॒द्राः श्ये॑तः श्येता॒ख्यः श्ये॑त॒ग्रीव॑स्ते पि॒तृदे॒वत्या॑स्ति॒स्रः
 कृ॒ष्णा व॒शा वा॑रु॒ण्यस्ति॑स्रः श्वे॒ता व॒शाः सौ॒र्यो मै॒त्राबा॑र्हस्प॒त्या
 धू॒म्रल॑लामास्तू॒पराः ॥ ४२ ॥

॥ 11 ॥ [११]

पृ॒श्नि॑स्ति॒श्चीन॑पृ॒श्निरू॒र्ध्वपृ॒श्नि॑स्ते मा॒रु॒ताः फ॒ल्गू॒र्लोहि॑तो॒र्णी
 ब॒ल॒खी ताः सा॑र॒स्वत्यः॑ पृ॒षती॑ स्थू॒लपृ॒षती॑ ख्यु॒द्रपृ॒षती॑ ता
 वै॒श्वदे॒व्यस्ति॑स्रः श्या॒मा व॒शाः पौ॒ष्ण्य॑स्ति॒स्रो रोहि॑णी॒र्वशा॑ मै॒त्रिय॑
 ऐ॒न्द्राबा॑र्हस्प॒त्या अ॒रुण॑ल॒लामास्तू॒पराः ॥ ४३ ॥

रोहि॑तः पृ॒श्निष्व॑द्वि॒शति॑ष्व॒द्वि॒शतिः॑ ॥ 12 ॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॑न्यतः॒ शिति॑बाहुः स॒म॒न्तशि॑तिबाहुस्त ऐ॒न्द्रवा॑य॒वाः
 शि॒ति॒र॒न्ध्रो॒ऽन्यतः॑ शि॒ति॒र॒न्ध्रः स॒म॒न्तशि॑तिर॒न्ध्रस्ते मै॑त्राव॒रुणाः
 शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्धवा॒लो म॒णिवा॑ल॒स्त आ॑श्वि॒नास्ति॑स्रः

शि॒ल्पा व॒शा वै॑श्वदे॒व्यस्ति॒स्रः श्येनीः॑ परमे॒ष्ठिने॑ सोमापौ॒ष्णाः
श्याम॑ल॒लामास्तू॒पराः॥ ४४॥

॥13॥ [१३]

उ॒न्नत ऋ॑ष॒भो वा॑म॒नस्त॑ ऐ॒न्द्रावरु॑णाः शि॒ति॒ककु॑च्छि॒तिपृ॑ष्ठः
शि॒ति॒भस॑त्त ऐ॒न्द्राबा॑र॒हस्प॑त्याः शि॒ति॒पाच्छि॑त्योष्ठः शि॒ति॒भ्रुस्त॑
ऐ॒न्द्रावै॑ष्ण॒वास्ति॒स्रः सि॒ध्मा व॒शा वै॑श्वक॒र्मण्य॑स्ति॒स्रो धा॒त्रे पृ॑षो॒दरा
ऐ॒न्द्रापौ॑ष्णाः श्ये॒तल॑लामास्तू॒पराः॥ ४५॥

शि॒ति॒बा॒हुरु॑न्नतः प॒ञ्चवि॑शतिः प॒ञ्चवि॑शतिः॥14॥ [१४]

कर्णा॑स्त्रयो॒ यामाः॑ सौ॒म्यास्त्रयः॑ श्वि॒ति॒ङ्गा अ॒ग्नये॑ यवि॒ष्ठाय॑ त्रयो॒
नकु॑लास्ति॒स्रो रोहि॑णी॒स्त्र्यव्य॑स्ता वसू॒नान्ति॒स्रोऽरु॑णा दि॒त्यौह्य॑स्ता
रु॒द्राणां॑ सोमै॒न्द्रा ब॒भ्रुल॑लामास्तू॒पराः॥ ४६॥

कर्णा॑स्त्रयो॒ वि॑शतिः॥15॥ [१५]

शु॒ण्ठास्त्रयो॑ वैष्ण॒वा अ॑धी॒लोध॑कर्णा॑स्त्रयो॒ विष्ण॑व उरु॒क्रमा॑य
लप्सु॑दि॒नस्त्रयो॑ विष्ण॑व उरु॒गाया॑य प॒ञ्चावी॑स्ति॒स्र आ॑दि॒त्याना॑न्नि॒वत्सा॑
ऽङ्गि॑र॒सामै॒न्द्रावै॑ष्ण॒वा गौर॑ल॒लामास्तू॒पराः॥ ४७॥

शु॒ण्ठा वि॑शतिः॥16॥ [१६]

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॑ त्रयः शि॒ति॒पृ॒ष्ठा इन्द्रा॑याधि॒राजा॑य॒ त्रयः॑
शि॒ति॒ककु॑द् इन्द्रा॑य॒ स्वरा॑ज्ञे॒ त्रयः॑ शि॒ति॒भस॑दस्ति॒स्रस्तु॑र्यो॒ह्यः

साध्याना॑न्ति॒स्रः प॑ष्ठौ॒ह्यो विश्वे॑षां दे॒वाना॑माग्ने॒न्द्राः कृ॒ष्णल॑लामास्तूपराः

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ द्वाविं॑शतिः॥ 17 ॥ [१७]

अदि॑त्यै॒ त्रयो॑ रोहि॒तैता॑ इन्द्रा॒ण्यै त्रयः॑ कृष्णै॒ताः कु॒ह्वै
त्रयो॑ऽरुणै॒तास्ति॒स्रो धे॒नवो॑ रा॒कायै॒ त्रयो॑ऽनु॒द्वाहः॑ सिनीवा॒ल्या
आ॑ग्नावैष्ण॒वा रोहि॑तललामास्तूपराः॥ ४९ ॥

अदि॑त्या अ॒ष्टादं॑श॥ 18 ॥ [१८]

सौ॒म्यास्त्रयः॑ पि॒शंगाः॒ सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ सा॒रंगाः॒ पार्ज॑न्या
नभो॑रूपास्ति॒स्रोऽजा॑ म॒ल्हा इन्द्रा॒ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य आदि॑त्या
द्या॑वापृथि॒व्या मा॒लङ्गास्तूप॑राः॥ ५० ॥

सौ॒म्या एका॑त्रविं॒शतिः॥ 19 ॥ [१९]

वा॒रुणा॑स्त्रयः॑ कृष्णल॑लामा॒ वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॑ रोहि॒तोल॑लामा॒
वरु॑णाय॒ रि॒शाद॑से॒ त्रयो॑ऽरुणल॑लामाः शिल्पा॑स्त्रयो॒ वैश्व॑दे॒वास्त्रयः॑
पृ॒श्नयः॑ सर्वदे॒व्या ऐ॒न्द्रासू॑राः श्ये॒तल॑लामास्तूपराः॥ ५१ ॥

वा॒रुणा॑ विं॒शतिः॥ 20 ॥ [२०]

सोमा॑य॒ स्वरा॑ज्ञे॒ऽनोवा॑हाव॒न॒द्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मो॒जोदा॑भ्या॒मुष्टा॑रा
भ्या॑ बल॒दाभ्या॑ सी॒रवा॑हाववी॒ द्वे धे॒नू भौ॒मी दिग्भ्यो॑ वड॒बे द्वे धे॒नू
भौ॒मी वैरा॑जी पु॒रुषी॑ द्वे धे॒नू भौ॒मी वा॒यव॑ आरो॒हण॑वा॒हाव॒न॒द्वाहा॑

वारुणी कृष्णे वशे अराड्यौ दिव्यावृषभौ परिमरौ॥५२॥

सोमाय स्वराज्ञे चतुस्त्रिंशत्॥21॥ [२१]

एकादश प्रातर्गव्याः पशव आ लभ्यन्ते छगलः कल्माषः
किकिदीविर्विदीगयस्ते त्वाष्ट्राः सौरीर्नवं श्वेता वशा अनूबन्ध्या
भवन्त्याग्नेय ऐन्द्राग्र आश्विनस्ते विशालयूप आ लभ्यन्ते॥५३॥

एकादश पञ्चविंशतिः॥22॥ [२२]

पिशंगास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गास्त्रयो ग्रेष्माः पृषन्तस्त्रयो
वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्निसक्थास्त्रयो हैमन्तिका
अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय निवर्णसः॥५४॥

पिशङ्गा विंशतिः॥23॥ [२३]

यो वा अयथादेवतन्त्वामग्न इन्द्रस्य चित्तिव्यंथा वै वयो वै यदाकूताद्यास्ते अग्ने मयि
गृह्णामि प्रजापतिस्सौऽस्मात्थेगान् वाजं कूर्मान् योक्त्रं मित्रावरुणाविन्द्रस्य पूष्ण ओजं आनन्दमहरग्नेर्वायोः
पन्थाङ्कमैर्घ्योस्तेऽग्निः पशुरासीत्पृष्ट्विंशतिः॥26॥ यो वा एवाहुतिमभवन्पृथिभिरवृक्षानन्दमष्टौपञ्चाशत्॥58॥ यो

वा अयथादेवतव्यंघ्रवजिघ्रसि॥ [२४]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अयं॑थादे॒वतम॑ग्निं चि॒नुत॑ आ दे॒वता॑भ्यो
 वृ॒श्च्यते॑ पा॒पीया॑न्भवति॒ यो यं॑थादे॒वतं॑ न दे॒वता॑भ्य आ
 वृ॒श्च्यते॑ व॒सीया॑न्भवत्याग्ने॒य्या गा॑यत्रि॒या प्र॑थ॒मां चि॒तिम॑भि
 मृ॒शेत्रि॒ष्टुभा॑ द्वितीयां जग॑त्या तृतीयांमनु॒ष्टुभा॑ चतु॒र्थीम्प॒ङ्क्या
 पञ्चमी॒य्यंथा॑दे॒वतमे॑वाग्निं चि॒नुते॑ न दे॒वता॑भ्य आ वृ॒श्च्यते॑
 व॒सीया॑न्भवतीडा॒यै वा ए॒षा वि॒भक्तिः॑ प॒शव॑ इडा॒ पशु॑भिरेनम्॥१॥

चि॒नुते॑ यो वै प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निं चि॒नोति॑
 ना॒र्तिमा॑र्च्छत्यश्वा॒वभित॑स्तिष्ठेतां कृ॒ष्ण उत्त॑रतः श्वेतो द॒खिण्ण॑-
 स्तावा॒लभ्ये॑ष्टका॒ उप॑ दध्यादे॒तद्वै प्र॒जाप॑ते रू॒पम्प्रा॑जाप॒त्योऽश्वः॑
 सा॒ख्यादे॒व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निं चि॒नोति॑ ना॒र्तिमा॑र्च्छत्येतद्वा
 अ॒हो रू॒पं यच्चे॒तोऽश्वो॑ रात्रि॒यै कृ॒ष्ण ए॒तद॒हः॥२॥

रू॒पं यदि॑ष्टका॒ रात्रि॒यै पुरी॑षमिष्टका॒ उप॒धास्य॑ञ्छ्वेतमश्वम॒भि
 मृ॒शेत्पुरी॑षमुप॒धास्य॑न्कृ॒ष्णम॑होरा॒त्राभ्या॑मे॒वैनं॑ चिनुते हिरण्यपा॒त्रम्म॒धोः
 पूर्णं॑ द॒दाति॑ म॒ध्व्योऽसा॑नीति॒ सौर्या॑ चि॒त्रव॑त्यावै॒ख्यते॑ चि॒त्रमे॒व
 भ॑वति म॒ध्यन्दि॑नेऽश्वम॒व घ्रा॑पयत्य॒सौ वा आ॑दित्य इन्द्र ए॒ष
 प्र॒जाप॑तिः प्राजाप॒त्योऽश्व॑स्तमे॒व सा॒ख्यादृ॑धोति॥३॥

त्वामग्ने वृषभं चेकिंतानम्पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो
गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सः शिंशाधि। पशवो वा
एते यदिष्टकाश्चित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे
करोति प्रजननाय तस्माद्यथेयूथ ऋषभः। संवत्सरस्य प्रतिमां
यां त्वां राज्युपासते। प्रजाः सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्।
प्राजापत्याम्॥४॥

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं क्रियते
तदेवैतयाव रुन्द्र एषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव यजमानो-
ऽमुष्मिल्लौकैऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या
वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानुशुस्तेनैतु यजमानः
स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय॥५॥

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यः
समिन्द्र इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य
समंष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहे। शतं
यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये
चत्वारः पथर्यो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो
अज्यानिमजीतिमा वहत्तस्मै नो देवाः॥६॥

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात एषामभये

स्याम। इदुवत्सरायं परिवत्सरायं संवत्सरायं कृणुता बृहन्नमः।
 तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगर्जीता अहताः स्याम। भद्रान्नः
 श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः
 पितो॥७॥

आ विशस्व शं तोकाय तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता उप
 दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति नैव जीयते
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सर ओषधीः
 पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरूप्यत इत्येता हि
 तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं
 निरूप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरम्प्रीणाति
 न देवताभ्यः समदन्दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
 हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥८॥

प्राजापत्याल्लोकाय देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥२॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो
 नः पुरस्ताद्विखिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं सो-
 ऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयत्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त
 तान्देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव
 तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानप नुदते दिखूप॥९॥

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्राविष्णू सजोषसेमा

वर्धन्तु वा॒ गिरः॑। द्यु॒मैर्वा॒जैर्भिरा॑ ग॒तम्। ब्र॒ह्म॒वा॒दिना॑ वदन्ति
यन्न दे॒वता॑यै जुह्व॒त्यथ॑ कि॒न्दे॒व॒त्या॑ वसो॒धरि॒त्यग्नि॑र्वसु॒स्तस्यै॑षा
धा॒रा विष्णु॑र्वसु॒स्तस्यै॑षा धा॒रा॑ग्नावैष्ण॒व्यर्चा॑ वसो॒र्धारा॑ जुहोति
भा॒ग॒धेयै॑नै॒वैनौ॑ सम॒र्धय॑त्यथो॑ ए॒ताम्॥१०॥

ए॒वाहु॑तिमा॒यत॑नवतीं करोति॒ यत्काम॑ ए॒नां जु॒होति॑ तदे॒वाव॑
रु॒द्धे रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्नि॒स्तस्यै॑ते त॒नुवौ॑ घो॒रान्या॑ शि॒वान्या॑
यच्छ॑तरु॒द्रीयं॑ जुहोति॒ यैवा॒स्य॑ घो॒रा त॒नूस्तां॑ तेन॑ शमयति॒
यद्वसो॑र्धारा॑ जुहोति॒ यैवा॒स्य॑ शि॒वा त॒नूस्तां॑ तेन॑ प्रीणाति॒ यो वै
वसो॑र्धारा॑यै॥११॥

प्र॒ति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यदा॒ज्यं॑मुच्छि॒ष्येत॑ तस्मि॒न्ब्रह्मो॑दनम्य॑चे
प्रा॒श्नी॑युरे॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यद्वा॑ह्म॒ण ए॒षा खलु॑ वा अ॒ग्नेः
प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः प्रि॒याया॑मे॒वैनौ॑ त॒नुवा॒म्प्रति॑ ष्ठापयति॒ चत॑स्रो
धे॒नू॒र्दद्या॑त्ताभिरे॒व यज॑मानोऽमुष्मि॒ल्लोके॑ऽग्निं दु॒हे॥१२॥

उपैतान्धारायै षट्त्वारिंशच्च॥३॥

[३]

चि॒त्तिञ्जु॑होमि॒ मन॑सा घृ॒तेने॒त्याहा॑दा॒भ्या॒ वै ना॒मैषा॑हु॒तिर्वै॑श्वकर्म॒णी
नैनं॑ चि॒क्या॒न॒म्रातृ॑व्यो द॒भ्रो॒त्यथो॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒द्धेऽग्ने॑ तम॒द्येति॑
प॒ङ्क्या जु॑होति॒ प॒ङ्क्या॑हु॒त्या यज्ञ॑मुखमा॒रभ॑ते स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने
स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इ॒त्याह॑ हो॒त्रा ए॒वाव॑ रु॒द्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑-
ऽपा॑क्रामद्वा॒ग॒धेय॑म्॥१३॥

इच्छमानस्तस्मा एतद्वाङ्मयेयम्प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि
खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ कास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति
ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति॥१४॥

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साख्यादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने
यशस्विन् यशसेममर्पयेन्द्रावतीमपचितीमिहा वह। अयम्मूर्धा
परमेष्ठी सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु। भद्रम्पश्यन्त उप
सेदुरग्रे तपो दीक्षामृषयः सुवर्विदः। ततः ख्यत्रम्बलमोजश्च जातं
तदस्मै देवा अभि सं नमन्तु। धाता विधाता परमा॥१५॥

उत संहक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दांसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
मेत साकमयः शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु सः
रभध्वमिमम्पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृत एता उप दधात्येषा
वा अग्नेश्चिती राष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव भवति
नास्माद्राष्ट्रम्भः शते॥१६॥

भागधेयजुह्वति परमा राष्ट्रन्दधाति सप्त च॥४॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्यं
उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्वातुव्यमस्मै जनयेत्स एव पुनः

परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा
 एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं उद्धारयति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा
 धेनुर्दखिणा तमसा ॥ १७ ॥

एव तमो मृत्युमप हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै
 हिरण्यज्योतिषैव तमोऽप हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेजं
 एवात्मन्धत्ते सुवर्नं घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्नं शुक्रः
 स्वाहा सुवर्नं ज्योतिः स्वाहा सुवर्नं सूर्यः स्वाहाको वा एष
 यदग्निरसावादित्यः ॥ १८ ॥

अश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव ज्योतींषि सं
 दधात्येष ह त्वा अर्काश्वमेधी यस्यैतदग्नौ क्रियत आपो वा इदमग्ने
 सलिलमासीत्स एतामप्रजापतिः प्रथमां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त
 तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोको
 ऽस्तीति ॥ १९ ॥

अब्रवीत्स एतां द्वितीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदन्तरिख्यमभवत्
 यज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स
 विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवीत्
 उपाधत्त ता दिशः ॥ २० ॥

अभवन्त्स परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह
 लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति
 नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूतां स एतां तृतीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त

पृथिव्यै मां पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिखं
यच्छान्तरिखान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवो
मां पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता उपदधात्येषां
लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधाय हिरण्येष्टका उप

दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा ज्योतिरिहिरण्यय्यं स्वयमातृणा
उपधाय ॥ २५ ॥

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकाज्योतिष्मतः कुरुते-
ऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्तै अग्ने सूर्ये रुचं
उद्यतो दिवंमातृन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय
नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी
ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं नो धेहि ॥ २६ ॥

ब्राह्मणेषु रुचं राजसु नस्कृधि। रुचं विश्वेषु शूद्रेषु मयि धेहि
रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यान्स्य यश इन्द्रियं गच्छत्यग्निं
वा चितमीजानं वा यदेता आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यश इन्द्रियं धत्त
ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वां यामि
ब्रह्मणा वन्दमान इति वारुण्यर्चा ॥ २७ ॥

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष यो-
ऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति
योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिख्यया यजेत
मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां
वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो वा
अग्निः ॥ २८ ॥

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दखिणः पृथ्वी

व॒र्षाः पु॒च्छं॑ श॒रदु॒त्तरः॑ प॒र॒ख्यो हे॑म॒न्तो म॒ध्य॑म्पूर्वप॒र॒ख्याश्चित॑यो-
ऽप॒रप॒र॒ख्याः पु॒रीष॑महो॒रात्रा॑णीष्ट॒का ए॒ष वा अ॒ग्नि॒र्ऋ॒तु॒स्था य ए॒वं
वे॒द॒र्तु॒र्ऋ॒तु॒स्मै क॒ल्प॑मान॒ एति॒ प्र॒त्ये॒व ति॑ष्ठति प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒तं
ज्यै॒ष्ठ्य॑कामो न्य॒धत्त॑ ततो॒ वै स ज्यै॒ष्ठ्य॑मगच्छ॒द्य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं
चि॑नुते ज्यै॒ष्ठ्य॑मे॒व ग॑च्छति॥२९॥

पृथिवीर्यच्छु यथस्वयमातृणा उपधाय धेहृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥७॥ [६]

यदा॒कू॒ता॒थ्स॒मसु॑स्रोद्धृ॒दो वा॒ मन॑सो वा॒ सम्भृ॑तं च॒ख्यु॑षो वा।
तम॒नु प्रेहि॑ सु॒कृ॒तस्य॑ लो॒कं यत्र॑ र्ष॒यः प्र॒थम॒जा ये पु॑रा॒णाः। ए॒तं
स॒ध॒स्थ परि॑ ते द॒दामि॑ यमा॒वहा॑च्छे॒वधिं॑ जा॒तवे॑दाः। अ॒न्वा॒ग॒न्ता
य॒ज्ञप॑ति॒र्वो अत्र॑ तं स्म॑ जानीत प॒रमे॑ व्यो॒मन्। जा॒नी॒तादे॑न॒म्प॒रमे॑
व्यो॒म॒न्दे॒वाः स॒ध॒स्था वि॒द रू॒पम॑स्य। यदा॒गच्छा॑त्॥३०॥

प॒थिभि॑र्दे॒व॒यानै॑रि॒ष्टापूर्ते॑ कृ॒णु॒तादा॒विर॑स्मै। सम्प्र च्य॑वध्व॒मनु॑
सम्प्र या॒ताग्ने॑ प॒थो दे॑व॒याना॑न्कृ॒णु॒ध्वम्। अ॒स्मिन्स॒ध॒स्थे
अ॒ध्यु॒त्तर॑स्मिन्वि॒श्वे दे॒वा य॒ज॑मानश्च सी॒दत। प्र॒स्ते॒रेण॑ परि॒धिना॑
सु॒चा वे॒द्या च ब॑र्हिषा॑। ऋ॒चेमं॑ य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे।
यदि॑ष्ट्य॒त्परा॑दानं॒ यद्दत्तं॑ या च द॒खि॑षणा। तत्॥३१॥

अ॒ग्निर्वै॑श्व॒कर्म॑णः सु॒व॑र्दे॒वेषु॑ नो दधत्। येना॑ स॒हस्रं॑ वह॑सि
येना॑ग्ने॒ सर्व॑वे॒दस॒म्। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। येना॑ग्ने
द॒खि॑षणा यु॒क्ता य॒ज्ञं वह॑न्त्यृ॒त्विजः॑। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑

गन्त॑वे। येना॑ग्रे सु॒कृतः प॒था मधो॑र्धारा॑ व्यान॒शुः। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑
वह॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॑वे। यत्र॒ धारा॒ अन॑पेता॒ मधो॑र्धृतस्य॑ च॒ याः।
तद॒ग्निर्वै॑श्वक॒र्मणः॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑ नो दधत्॥ ३२॥

अ॒गच्छा॑त्तद्वा॒नशु॑स्तेने॒मय्य॑ज्ञ॒न्नो वह॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॑वे चतु॑र्दश च॥ ७॥ [७]

यास्ते॑ अ॒ग्रे स॒मिधो॑ या॒नि धाम॑ या जि॒ह्वा जा॑तवेदो॒ यो
अ॒र्चिः। ये ते॑ अ॒ग्रे मे॒डयो॑ य इ॒न्द्रव॑स्तेभि॒रात्मानं॑ चिनुहि प्रजा॒नन्।
उ॒त्स॒न्नय॑ज्ञो वा ए॒ष यद॑ग्निः किं वा॒ हैत॑स्य॒ क्रिय॑ते किं वा॒ न य॒द्वा
अ॒ध्वर्यु॑र॒ग्रेश्चि॑न्वन्न॒न्तरे॒त्यात्म॑नो॒ वै तद॑न्तरे॒ति यास्ते॑ अ॒ग्रे स॒मिधो॑
या॒नि॥ ३३॥

धामे॒त्याहै॑षा वा अ॒ग्रेः स्व॑यंचि॒तिर॒ग्निरे॒व तद॑ग्निं चि॒नोति॑
नाध्व॑र्युरा॒त्मनो॑ऽन्तरे॒ति च॑त॒स्र आ॑शाः प्र च॑रन्त्व॒ग्नयं॑ इ॒मं
नो॑ य॒ज्ञं न॑यतु प्रजा॒नन्। घृ॒तम्पि॑न्वन्न॒जरं॑ सु॒वीर॑म्ब्रह्मं
स॒मिद्भ॑व॒त्याहु॑तीनाम्। सुव॑र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒कायोप॑ धीयते
यत्कूर्म॑श्चत॒स्र आ॑शाः प्र च॑रन्त्व॒ग्नय॑ इत्या॒ह॥ ३४॥

दिशं॑ ए॒वैते॒न प्र॑ जा॒नाती॒मं नो॑ य॒ज्ञं न॑यतु प्रजा॒नन्नि॒त्याह॑
सुव॑र्गस्य॒ लो॒कस्या॒भनी॑त्यै॒ ब्रह्मं॑ स॒मिद्भ॑व॒त्याहु॑तीना॒मित्या॑ह
ब्रह्म॑णा॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन् यद्वह्म॑ण्वत्योप॒दधा॑ति ब्रह्म॑णै॒व
तद्य॑ज॒मानः॑ सुव॑र्गं लो॒कमे॑ति प्रजाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्य॑
प्रजाः॑ प॒शव॑श्छन्दा॑सि रू॒पं सर्वा॑न् वर्णा॒निष्ट॑कानां कुर्याद्रू॒पेणै॒व

प्रजाम्पशूच्छन्दा॑ स्यव॑ रुद्धेऽथो॑ प्रजाभ्य॑ एवैन॑म्पशुभ्य॑श्छन्दा॑भ्यो-
ऽवरुद्धो॑ चिनुते॥ ३५॥

यान्यग्रय॑ इत्याहेष्ट॑काना॑ षोडश॑ च॥ ८॥

[८]

मयि॑ गृह्णाम्यग्रे॑ अ॒ग्निः॑ रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑ सुवीर्या॑य।
मयि॑ प्रजाम्मयि॒ वर्चो॑ दधा॒म्यरि॑ष्टाः स्याम त॒नुवा॑ सुवीराः॑।
यो नो॑ अ॒ग्निः पि॒तरो हृ॒थ्स्वन्तर॑मर्त्यो॒ मर्त्या॑ आवि॒वेश।
तमा॒त्मन्परि॑ गृह्णीमहे व॒यम्मा सो अ॒स्मा अ॒वहा॑य परा॑
गात्। यद॑ध्व॒र्युरा॒त्मन्न॒ग्निम॑गृहीत्वा॒ग्निं चि॑नुयाद्यो॑ऽस्य॒ स्वो-
ऽग्नि॑स्तमपि॑॥ ३६॥

यज॑मानाय चिनुयाद॒ग्निं खलु॑ वै प॒शवोऽनूप॑ तिष्ठन्ते-
ऽप॒क्रामु॑का अस्मात्प॒शवः॑ स्युर्मयि॑ गृह्णाम्यग्रे॑ अ॒ग्निमित्या॑हा॒त्मन्नेव
स्वम॒ग्निं दा॑धार॒ नास्मा॑त्प॒शवोऽप॑ क्रामन्ति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति
यन्मृ॒च्चाप॑श्चा॒ग्नेर॑नाद्यमथ॒ कस्मा॑न्मृदा चा॒द्भिश्चा॒ग्निश्ची॑यत॒ इति॑
यद॒द्भिः संयौ॑ति॥ ३७॥

आपो॑ वै सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वैन॑ स॒ सृज॑ति यन्मृदा
चि॒नोती॑यं वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रोऽग्नि॑नैव तद॒ग्निं चि॑नोति ब्रह्मवा॒दिनो॑
वदन्ति॒ यन्मृदा॑ चा॒द्भिश्चा॒ग्निश्ची॑यतेऽथ॒ कस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यत॒ इति॑
यच्छ॒न्दोभि॑श्चि॒नोत्य॑ग्रयो॒ वै छ॒न्दासि॑ तस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यतेऽथो॑ इ॒यं
वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यत्॥ ३८॥

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उप दधाति
ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवासिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
तेजं एवात्मन्धत्ते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीम्पुरस्तादुप दधाति
त्रिष्टुभं दखिणतो जगतीम्पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिमध्यं एष वा
अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वाश्चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति
सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव दिशम्प्र वयति तस्माद्विशि
दिक्प्रोता ॥ ३९ ॥

अपि सूर्याति वैश्वानरो यदेष्ट वै पञ्चविंशतिश्च ॥ ९ ॥ [९]

प्रजापतिरग्निमसृजत सौऽस्मात्सृष्टः प्राङ्गाद्रवत्तस्मा
अश्वम्प्रत्यास्यत्स दखिणावर्तत तस्मै वृष्णिम्प्रत्यास्यत्स
प्रत्यङ्गावर्तत तस्मा ऋषभम्प्रत्यास्यत्स उदङ्गावर्तत तस्मै
बस्तम्प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषम्प्रत्यास्यत् यत्पशुशीर्षाण्युप
सर्वत एवैनम् ॥ ४० ॥

अवरुध्य चिनुत एता वै प्राणभृतश्चख्षुष्मतीरिष्टका
यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव यजमानो-
ऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति
मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष यदग्निरन्नम्पशवं एष
खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोऽस्यान्नम् ॥ ४१ ॥

स्यादिति संतरां तस्य पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय
 एवास्यान्नम्भवति यं कामयेत समावदस्यान्नं स्यादिति
 मध्यतस्तस्योप दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
 भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्युदूह्योप दध्यादन्त एवास्मा
 अन्नमव रुद्धे भूयोऽस्यान्नम्भवति ॥ ४२ ॥

एनमस्यान्नम्भूयोस्यान्नम्भवति ॥ 10 ॥ [१०]

स्तेगान्दष्ट्राभ्याम्पण्डूकाञ्जम्यैभिरादकां खादेनोर्जं
 ससृदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वैभिः शर्कराभिरवकांमवकाभिः
 शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुं सरस्वतीं जिह्वाग्रेण ॥ ४३ ॥

स्तेगान्द्वाविंशतिः ॥ 11 ॥ [११]

वाजं हनूभ्यामप आस्येनादित्याञ्जश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठेन
 सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन
 सूर्याग्री चख्युर्भ्याविद्युतौ कनानकाभ्यामशनिम्मस्तिष्केण
 बलंममञ्जभिः ॥ ४४ ॥

वाजम्पञ्चविंशतिः ॥ 12 ॥ [१२]

कूर्माञ्छफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्थसाम कुष्ठिकाभिर्जवं
 जङ्घाभिरगदं जानुभ्यार्वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम्
 गुहोपपृख्याभ्यामश्विनावसाभ्यामदिति शीर्ष्णा निर्ऋतिं

निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा ॥ ४५ ॥

कूर्मान्नयोंविंशतिः ॥ 13 ॥ [१३]

योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानं तेन चित्तम्मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचम्पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रं स्वपसा वहैन
बृहस्पतिं शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः ॥ ४६ ॥

योक्त्रमेकविंशतिः ॥ 14 ॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्री शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवज्रा सवितारम्पुच्छेन गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सर
मुष्काभ्याम्पवमानम्पायुना पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां
प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम् ॥ ४७ ॥

॥ 15 ॥ [१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो जीमूतान्हृदयोपशाम
नभ उदर्येणेन्द्राणीम्प्रीहा वल्मीकांक्लोम्ना गिरीन्प्लाशिभिः
समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना ॥ ४८ ॥

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः ॥ 16 ॥ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतूनृष्टीभिर्दिवम्पृष्टे
वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां तृतीयाङ्गिरसां

चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां षष्ठी ॥ ४९ ॥

पूष्णश्चतुर्विंशतिः ॥ 17 ॥ [१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिन्द्रं स्वपसा वहैन रुद्रस्य
विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो मासां चतुर्थ
ऋतूनामपञ्चमः संवत्सरस्य षष्ठः ॥ ५० ॥

ओजो विंशतिः ॥ 18 ॥ [१८]

आनन्दं नन्दयुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भयं शितीमभ्यां
प्रशिषम्प्रशासाभ्यां सूर्याचन्द्रमसौ वृक्याभ्यां श्यामशबलौ
मतस्त्राभ्याव्युष्टिं रूपेण निम्नुक्तिमरूपेण ॥ ५१ ॥

आनन्दं षोडश ॥ 19 ॥ [१९]

अहर्मासेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृतं रसेन श्यां वसया
दूषीकाभिर्हृदिनिमश्रुभिः पृष्वान्दिवं रूपेण नखत्राणि प्रतिरूपेण
पृथिवीं चर्मणा छवीं छव्योपाकृताय स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय
स्वाहा ॥ ५२ ॥

अहर्ष्टाविंशतिः ॥ 20 ॥ [२०]

अग्नेः पंखतिः सरस्वत्यै निपंखतिः सोमस्य तृतीयापां
चतुर्थ्योषधीनामपञ्चमी संवत्सरस्य षष्ठी मरुतां सप्तमी
बृहस्पतैरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी

विश्वैषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वय्यमस्य पाटूरः॥५३॥

अग्नेरैकात्रिंशत्॥21॥ [२१]

वायोः पंख्यतिः सरस्वतो निपंख्यतिश्चन्द्रमसस्तृतीया
नख्यत्राणां चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणां
सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी त्वष्टर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या एकादश्यदित्यै
द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वय्यम्यै पाटूरः॥५४॥

वायोरष्टाविंशतिः॥22॥ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्यां संततिः स्नावन्याभ्यां शुकांन्पित्तेन
हरिमाणं यक्रा हलीखणान्पापवातेन कूश्माञ्छकंभिः
शवर्तानूवध्येन शुनो विशसनेन सर्पाल्लौहितगन्धेन वयांसि
पक्वगन्धेन पिपीलिकाः प्रशादेन॥५॥

पन्थाद्वाविंशतिः॥23॥ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥५६॥

क्रमैरष्टादश॥24॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिख्यं समुद्रो योनिः
सूर्यस्ते चख्खुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासाश्चार्धमासाश्च

पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥५७॥

द्यौः पञ्चविंशतिः॥25॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः स
तै लोकस्तं जैष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स तै लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स तै लोकस्तं जैष्यसि यद्यवजिघ्रसि॥५८॥

यस्मिन्द्यौ च॥26॥ [२६]

प्राचीनवंशय्यावन्त ऋग्वेदो वाग्वै देवेभ्यो देवा वै देवयजनङ्गद्वश्च तद्धिरण्यं पद्मदानि ब्रह्मवादिनो
विचित्यो यत्कलयां ते वारुणो वै क्रीतस्सोम एकादश॥11॥ प्राचीनवंशं स्वाहेत्याहु यैऽन्तश्शरा ह्येष
सन्तपसा च यत्कर्णगृहीतेति लोमतो वारुणष्पद्व्यसतिः॥76॥ प्राचीनवंशम्परिचरति॥ [२७]

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनवंशं करोति देवमनुष्या दिशो व्यभजन्त प्राचीन्देवा
दंष्ट्रिणा पितरः प्रतीचीम्मनुष्या उदीचीं रुद्रा यत्प्राचीनवंशं
करोति देवलोकमेव तद्यजमान उपावर्तते परि श्रयत्यन्तर्हितो

हि दे॒वल॒ोको म॑नुष्यलो॒का- त्रास्माल्लो॒काश्च॑वे॒तव्यमि॑वेत्याहुः को हि
तद्वेद॒ यद्यमुष्मि॑ल्लो॒केऽस्ति॑ वा न वेति॑ दि॒ख्वती॑का॒शान्क॑रोति॥१॥

उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑रभिजित्यै केशश्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॑ नि
कृ॒न्तते॑ मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्केशश्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो॑ भू॒त्वा मे॒धमु॑पैत्यङ्गि॒रसः॑ सुव॒र्ग
लो॒कय्य॑न्तोऽप्सु दी॒ख्यात॑पसी प्रावे॒शय॑न्नप्सु स्ना॑ति सा॒ख्यादे॒व
दी॒ख्यात॑पसी॒ अव॑ रुन्दे ती॒र्थे स्ना॑ति ती॒र्थे हि ते॒ ताम्प्रावे॑शयन्ती॒र्थे
स्ना॑ति॥२॥

ती॒र्थमे॒व सं॑मा॒नानां॑ भवत्य॒पोऽश्वा॑त्यन्तर॒त ए॒व मे॒धो
भव॑ति वास॑सा दी॒ख्यति॑ सौ॒म्यं वै ख्यौ॑म॒न्दे॒वत॑या
सोम॑मेष दे॒वता॑मुपैति॒ यो दी॒ख्यते॑ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुव॑म्मे
पा॒हीत्या॑ह स्वामे॒व दे॒वता॑मुपैत्यथो आ॒शिष॑म॒वैता॑मा शा॑स्ते-
ऽग्ने॑स्तूषा॒धान॑व्यो॒र्वात॑पान॒म्पितृ॑णान्नी॒विरो॑ष॒धीना॑म॒प्रघा॑तः॥३॥

आ॒दि॒त्यानां॑ प्राची॒नता॒नो वि॒श्वेषा॑न्दे॒वाना॒मोतु॑र्न॒खत्रा॑णामतीका॒श
ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यद्वासो॒ यद्वास॑सा दी॒ख्यति॑ सर्वा॑भिरे॒वेन॑
दे॒वता॑भिर्दी॒ख्यति॑ ब॒हिःप्रा॑णो वै म॑नुष्य॑स्तस्याश॑न॒म्प्रा॒णोऽश्वा॑ति
सप्रा॑ण ए॒व दी॒ख्यत॑ आ॒शितो॑ भवति यावा॑ने॒वास्य॑ प्रा॒णस्तेन॑ स॒ह
मे॒धमु॑पैति घृ॒तं दे॒वाना॑म्मस्तु॒ पितृ॑णान्निष्य॑क्क॒म्मनु॑ष्या॒णान्त॑द्वै॥४॥

ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यन्न॒वनी॑त॒य्यन्न॒वनी॑तेनाभ्यु॒ङ्क्ते॑ सर्वा॑ ए॒व दे॒वताः॑

प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोकादगतो देवलोकय्यौ दीर्घितो-
 ऽन्तरेव नवनीतन्तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्गेऽनुलोमय्यैजुषा व्यावृत्त्या
 इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्गे
 चखुरेव भ्रातृव्यस्य वृङ्गे दखिणम्पूर्वमाङ्गे ॥ ५ ॥

सव्यः हि पूर्वम्मनुष्या आञ्जते न नि धावते नीव हि मनुष्या
 धावन्ते पञ्च कृत्व आङ्गे पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
 रुद्धे परिमितमाङ्गेऽपरिमितः हि मनुष्या आञ्जते सतूलयाङ्गे-
 ऽपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै यदपतूलयाञ्जीत वज्र इव
 स्यात्सतूलयाङ्गे मित्रत्वाय ॥ ६ ॥

इन्द्रो वृत्रमहन्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्यम्रियत तासाय्यन्मेध्यं
 यज्ञियः सदेवमासीत्तदपोदक्रामते दर्भा अभवन् यद्दर्भपुञ्जीलैः
 पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनम्पवयति
 द्वाभ्या पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनम्पवयति त्रिभिः पवयति त्रयं इमे
 लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति पञ्चभिः ॥ ७ ॥

पवयति पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञायैवैनम्पवयति
 पङ्क्तिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनम्पवयति सप्तभिः पवयति
 सप्त छन्दांसि छन्दाभिरेवैनम्पवयति नवभिः पवयति नव
 वै पुरुषे प्राणाः सप्राणमेवैनम्पव- यत्येकंविंशत्या पवयति
 दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या आत्मैकंविंशो यावानेव

पुरुषस्तमपरिवर्गम्॥८॥

पुवयति चित्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह मनो वै चित्पतिर्मनसैवैनम्पव
वाक्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह वाचैवैनम्पवयति देवस्त्वा सविता
पुनात्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनम्पवयति तस्य ते पवित्रपते
पवित्रेण यस्मै कम्पुने तच्छकेयमित्याहाशिषमेवैतामा शास्ते॥९॥

अतीकाशान्करोत्यवैशयन्तीर्थे स्नाति प्रघातो मनुष्याणान्तद्वा आङ्गे मित्रत्वाय पञ्चभिरपरिवर्गमष्टाचत्वारिंशच्च॥

यावन्तो वै देवा यज्ञायापुनत त एवाभवन् य एवं विद्वान्
यज्ञाय पुनीते भवत्येव बहिः पवयित्वान्तः प्र पादयति मनुष्यलोक
एवैनम्पवयित्वा पूतन्दैवलोकम्प्र णयत्यदीर्षित एकयाहुत्येत्याहुः
स्रुवेण चतस्रो जुहोति दीर्षितत्वाय स्रुचा पञ्चमीम्पञ्चाखरा पङ्क्तिः
पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्ध आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये॥१०॥

स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषो यज्ञमभि प्रयुङ्क्ते यजेयेति मेधायै
मनसेऽग्नये स्वाहेत्याह मेधया हि मनसा पुरुषो यज्ञमभिगच्छति
सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहेत्याह वाग्वै सरस्वती पृथिवी पूषा वाचैव
पृथिव्या यज्ञम्प्र युङ्क्त आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याह या वै
वर्ष्यास्ताः॥११॥

आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्विव्या
आपोऽशान्ता इमल्लोकमा गच्छेयुरापो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव
इत्याहास्मा एवैनां लोकाय शमयति तस्माच्छान्ता इमल्लोकमा

गच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याहु द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ
उर्वन्तरिख्यमित्याहान्तरिख्ये हि यज्ञो बृहस्पतिर्नो हविषा
वृधातु॥१२॥

इत्याहु ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै यज्ञमव
रुद्धे यद्व्याद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्व्यात्वित्याहु यज्ञस्थाणुमेव
परि वृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत सौऽस्मात्सृष्टः पराङ्मस प्र
यजुरह्नीनात्प्र साम तमृगुदयच्छद्यदगुदयच्छत्तदौद्ब्रह्मणस्यौद्ब्रह्मणत्वमृच

जुहोति यज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छन्दसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मादनुष्टुप्
जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्माद्द्वादश
दीर्घयन्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीर्घयति
वाचैवैन ९ सर्वया दीर्घयति विश्वे देवस्य नेतुरित्याहु सावित्र्येतेन
मर्तो वृणीत सुख्यम्॥१४॥

इत्याहु पितृदेवत्यैतेन विश्वे राय इषुध्यसीत्याहु वैश्वदेव्येतेन
द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याहु पौष्ण्येतेन सा वा एषर्क्सर्वदेवत्या
यदेतयर्चा दीर्घयति सर्वाभिरेवैन देवताभिर्दीर्घयति
सप्ताख्षरम्प्रथमम्पदमष्टाख्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुप
यन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ यदष्टाख्षरा तेन॥१५॥

गायत्री यदेकादशाख्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्द्वादशाख्षरा तेन जगती

सा वा एषर्क्सर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीर्खयति सर्वेभिरेवैनं
 छन्दोभिर्दीर्खयति सप्ताखरम्प्रथमम्पदं सप्तपदा शक्करी पशवः
 शक्करी पशूनेवाव रुन्ध एकस्मादखरादनामप्रथमम्पदन्तस्माद्यद्वाचो
 ऽनामन्तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि
 प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै॥१६॥

अग्नये ता वृधात्वृचा सख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥२॥ [२]

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायतिष्ठमाने कृष्णो रूपं
 कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे उपावथ्स्यतः स इदं
 भविष्यतीति ते उपांमन्नयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय
 देवानुपावर्तेतामेष वा ऋचो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष
 साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः शिल्पे स्थ इत्याहक्सामे एवाव रुन्ध
 एषः॥१७॥

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष रात्रिया यत्कृष्णं
 यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्धे कृष्णाजिनेन दीर्खयति
 ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनम्ब्रह्मणैवैनं दीर्खयतीमान्धियं
 शिखमाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैतद्बर्भो वा एष यदीर्खित
 उल्बं वासः प्रोर्णुते तस्मात्॥१८॥

गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत यत्पुरा

सोमस्य क्रयादपोर्णीत गर्भाः प्रजानां परापातुंकाः स्युः क्रीते सोमे-
 ऽपोर्णुते जायन्त एव तदथो यथा वसीयां सम्प्रत्यपोर्णुते तादृगेव
 तदङ्गिरसः सुवर्गं लोकय्यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
 ते शरा अभवन्नूग्वै शरा यच्छ्रमयी ॥ १९ ॥

मेखंला भवत्यूर्जमेवाव रुद्धे मध्यतः सन्नहति मध्यत
 एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत ऊर्ध्वं वै
 पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः संनहति मेध्यं
 चैवास्यामेध्यं च व्यावर्तयतीन्द्रो वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा
 व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयम् ॥ २० ॥

येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छुराणां शरत्ववँज्रो
 वै शराः र्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छ्रमयी मेखंला
 भवति वज्रेणैव साख्यात्खुधम्भ्रातृव्यम्मध्यतोऽपि हते त्रिवृद्धवति
 त्रिवृद्धे प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणम्मध्यतो यजमाने दधाति पृथ्वी
 भवति रङ्गनाव्यावृत्यै मेखंलया यजमानन्दीख्यति योक्त्रेण
 पत्नीम्मिथुनत्वाय ॥ २१ ॥

यज्ञो दखिणामभ्यध्यायत्तां समभवत्तदिन्द्रोऽचायत्सो-
 ऽमन्यत यो वा इतो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति
 ताम्प्राविशत्तस्या इन्द्र एवाजायत सोऽमन्यत यो वै मदितोऽपरो
 जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिन्त्वा
 सूतवंशाभवत्तत्सूतवंशायै जन्म ॥ २२ ॥

ता९ हस्ते न्यवेष्टयत् ताम्मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्रो
 योनिंरसि मा मां हि९सीरिति कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव
 यज्ञं करोति सयोनिन्दखिणा९ सयोनिमिन्द्र९ सयोनिन्त्वायं
 कृष्यै त्वां सुसस्याया इत्याह तस्मादकृष्टपच्या ओषधयः पच्यन्ते
 सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्ति
 यद्धस्तेन॥ २३॥

कण्डूयेत पामनम्भावुकाः प्रजाः स्युर्यथस्मयेत नग्रम्भावुकाः
 कृष्णविषाणयां कण्डूयतेऽपिगृह्यं स्मयते प्रजानां गोपीधाय न
 पुरा दखिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामवं चृतेद्यत्पुरा दखिणाभ्यो
 नेतोः कृष्णविषाणामवंचृतेद्योनिः प्रजानां परापातुका स्यान्नीतासु
 दखिणासु चात्वाले कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य
 चात्वाल्य्योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य
 सयोनिन्त्वायं॥ २४॥

रुन्ध एष तस्माच्छ्रमयी यूपस्तृतीयमिधुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारि९शच्च॥ ३॥ ——— [३]

वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविशत्सेष
 वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायाय्यँदीखितदण्ड
 वाचमेवाव रुद्ध औदुम्बरो भवत्यूर्गवा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे
 मुखेन सम्मितो भवति मुखत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मुखत
 ऊर्जा भुञ्जते॥ २५॥

क्री॒ते सोमे॑ मै॒त्रावरु॑णाय॑ द॒ण्डम्प्र॑ यच्छति॑ मै॒त्रावरु॑णो
 हि पु॒रस्ता॑दृ॒त्विग्भ्यो॑ वाचं॑ वि॒भज॑ति॒ तामृ॑त्विजो॒ यज॑माने
 प्रति॑ ष्ठापयन्ति॒ स्वाहा॑ य॒ज्ञम्मन॑सेत्या॒ह मन॑सा॒ हि पुरु॑षो
 य॒ज्ञमभि॑गच्छति॒ स्वाहा॑ द्यावा॑पृ॒थिवी॑भ्या॒मित्या॑ह॒ द्यावा॑पृ॒थिव्योर्हि॑
 य॒ज्ञः स्वा॑होरोर॒न्तरि॑ख्या॒दित्या॑हान्तरि॒ख्ये हि य॒ज्ञः स्वाहा॑ य॒ज्ञं
 वाता॑दार॒भ इत्या॑हायम्॥ २६॥

वाव॑ यः पव॑ते स य॒ज्ञस्तमे॒व सा॒ख्यादा॑ र॒भते॑ मु॒ष्टी क॑रोति॒ वाचं॑
 यच्छति॑ य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्या अदी॑र्खि॒ष्टाय॑म्ब्रा॒ह्मण॑ इति॒ त्रिरु॑पा॒श्वाह॑
 दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॑म्प्राह॒ त्रिरु॑च्चैरु॒भये॑भ्य ए॒वैन॑ दे॒वमनु॑ष्येभ्यः प्राह॒ न
 पु॒रा न॑ख्य॒त्रेभ्यो॑ वाचं॑ वि सृ॒जेद्य॑त्पु॒रा न॑ख्य॒त्रेभ्यो॑ वाचं॑ वि॒सृजे॑द्य॒ज्ञं
 विच्छि॑न्धात्॥ २७॥

उदि॑तेषु न॒ख्यत्रे॑षु व्र॒तं कृ॑णुतेति॒ वाचं॑ वि सृ॒जति॑ य॒ज्ञव्र॑तो॒ वै
 दी॑र्खि॒तो य॒ज्ञमे॒वाभि॑ वाचं॑ वि सृ॒जति॑ यदि॑ वि॒सृजे॑द्वै॒ष्णवी॑मृच॒मनु॑
 ब्रू॒याद्य॑ज्ञो॒ वै वि॑ष्णु॒र्यज्ञे॑नै॒व य॒ज्ञः सं त॑नोति॒ दैवी॑न्धिय॒म्मना॑मह॒
 इत्या॑ह य॒ज्ञमे॒व तन्म॑न्दयति॒ सुपा॑रा नो॒ अस॑द्व॒श इत्या॑ह व्यु॒ष्टिमे॒वाव॑
 रुन्दे॥ २८॥

ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ वद॑न्ति हो॒त॒व्यं दी॑र्खि॒तस्य॑ गृ॒हा(३)इ॑ न
 हो॒त॒व्या(३)मि॑ति॒ ह॒विर्वै दी॑र्खि॒तो य॒ज्ञुहु॑याद्यज॑मानस्याव॒दाय॑
 जुहु॑याद्यन्न जु॒हुयाद्य॑ज्ञप॒रुरन्त॑रि॒याद्ये॑ दे॒वा मनो॑जाता॒ मनो॑युज॒

इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोरुखं
जुहोति तन्नेवं हुतं नेवाहुतं स्वपन्तं वै दीर्घितं ररुखांसि
जिघांसन्त्यग्निः॥२९॥

खलु वै ररुखोहाग्ने त्वं सु जागृहि वयं सु
मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति ररुखंसामपहत्या
अव्रत्यमिव वा एष करोति यो दीर्घितः स्वपिति त्वमग्ने व्रतपा
असीत्याहाग्निर्वै देवानां व्रतपतिः स एवैनं व्रतमालम्भयति देव
आ मर्त्येष्वेत्याह देवः॥३०॥

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहेतं हि यज्ञेष्वीड्यतेऽप
वै दीर्घिताथ्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताः कामन्ति विश्वे देवा अभि
मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न
ब्रूयाद्यावत एव पशून्भि दीर्घेत तावन्तोऽस्य पशवः स्यू
रास्वेयत्॥३१॥

सोमा भूयो भूरेत्याहापरिमितानेव पशून्वं रुद्धे चन्द्रमसि
मम भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवं त्वा
वरुणाय त्वेति यदेवमेता नानुदिशेदयथादेवतं दक्षिणा गमयेदा
देवताभ्यो वृश्चेत यदेवमेता अनुदिशति यथादेवतमेव दक्षिणा
गमयति न देवताभ्य आ॥३२॥

वृश्चते देवीरापो अपां नपादित्याह यद्वो मेध्यं यज्ञियं

सदेवं तद्वो मावँ क्रमिषमिति वावैतदाहाच्छिन्नं तन्तुम्पृथिव्या अनु
गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्यैति॥३३॥

भुञ्जतेऽयच्छिन्द्याद्बुधेऽग्निराह देव इयंदेवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽ३
न्योन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्या९ समध्रियन्त
त्वया प्र जानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा एव वो यज्ञा
मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य
उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो दिशाम्प्रज्ञात्यै॥३४॥

अथो पञ्चाख्वरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवावँ रुद्धे पथ्या९
स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तथा दिशम्प्राजानन्नग्निना दख्विणा सोमेन
प्रतीची९ सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्या९ स्वस्तिं यजति प्राचीमेव
तथा दिशम्प्र जानाति पथ्या९ स्वस्तिमिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चख्वुषी
वा एते यज्ञस्य यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानु पश्यति॥३५॥

अग्नीषोमाविष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानु पश्यति
सवितारमिष्ट्वादिति यजतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रतिष्ठायानु
पश्यत्यदितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै देवानाद्विंशो देवविंशं
खलु वै कल्पमानम्मनुष्यविश- मनु कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह
विंशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति प्रयाजवदननूयाजम्प्रायणीयं
कार्यमनूयाजवत्॥३६॥

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव
 सा यज्ञस्य संततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा
 यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरि
 खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति
 यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु॥ ३७ ॥

परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यम्प्रयाजवदनूयाज
 नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः
 प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि निर्वपति सैव सा यज्ञस्य
 संततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता उदयनीयस्य याज्याः
 कुर्यात्पराङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः स्याद्याः प्रायणीयस्य
 पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति
 तिष्ठति॥ ३८ ॥

प्रज्ञात्यै पश्यत्यनूयाजवद्यजमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥ ५॥ [५]

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेतां सा कद्रूः
 सुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा हर
 तेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूरसौ सुपर्णी छन्दांसि
 सौपर्ण्याः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितो
 दिवि सोमस्तमा हर तेनात्मानं निष्क्रीणीष्व॥ ३९ ॥

इति मा कद्रूरवोचदिति जगत्युदपतच्चतुर्दशाखरा सती

साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अखरं अमीयेताः सा पशुभिश्च
 दीखया चागच्छत्तस्माज्जगती छन्दसाम्पशव्यतमा तस्मात्पशुमन्तं
 दीखोपं नमति त्रिष्टुगुदपतत्रयोदशाखरा सती साप्राप्य न्यवर्तत
 तस्यै द्वे अखरं अमीयेताः सा दखिणाभिश्च ॥४०॥

तपसा चागच्छत्तस्मात्रिष्टुभो लोके माध्यदिने सवने
 दखिणा नीयन्त एतत्खलु वाव तप इत्याहुयः स्वं ददातीति
 गायत्र्युदपतच्चतुरखरा सत्यजया ज्योतिषा तमस्या अजाभ्यरुद्ध
 तदजाया अजत्वः सा सोमं चाहरच्चत्वारिं चाखराणि साष्टाखरा
 समपद्यत ब्रह्मवादिनो वदन्ति ॥४१॥

कस्मात्सत्याद्वायत्री कनिष्ठा छन्दसाः सती यज्ञमुखम्परीयायेति
 यदेवादः सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखम्पर्यैत् तस्मात्तेजस्विनीतमा
 पृथ्वां द्वे सवने समगृह्णन्मुखेनैकय्यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्वे
 सवने शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यदिनं च तस्मात्तृतीयसवनं
 ऋजीषमभि षुण्वन्ति धीतमिव हि मन्यन्ते ॥४२॥

आशिरमव नयति सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनत्तः
 सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो रात्रीः
 परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति ते देवा
 अब्रुवन्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते वाचः
 स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तथा निरक्रीणन्त्सा रोहिद्रूपं कृत्वा

गन्धर्वेभ्यः ॥ ४३ ॥

अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नप
युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा
अवदन्नगायन्देवाः सा देवान्गायत उपावर्तत तस्माद्गायन्तः स्त्रियः
कामयन्ते कामुका एनः स्त्रियो भवन्ति य एवं वेदाथो य एवं
विद्वानपि जन्येषु भवन्ति तेभ्य एव ददत्युत यद्वहुतयाः ॥ ४४ ॥

भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनः सर्वया क्रीणाति
तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटयाऽकर्णयाऽकाणया-
ऽश्लोण्याऽसंतशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यच्छ्वेतया
क्रीणीयाद्दुश्कर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रंग्री स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
जिनीयादरुणया पिङ्गाख्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपः स्वयैवैनं
देवतया क्रीणाति ॥ ४५ ॥

निष्क्रीणीष्व दखिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहुतयाः पिङ्गाख्या दशं च ॥ ६ ॥ — [६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्ध्यो हिरण्यम्पुनन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त इति
यद्धिरण्यं घृतैऽवधाय जुहोति तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्ते-
ऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतं तेजो हिरण्यमियं
तै शुक्र तनूरिदं वर्च इत्याह सतैजसमेवैनः सतनुम् ॥ ४६ ॥

करोत्यथो सम्भरत्येवैनय्यँदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां
 परापातुकाः स्युर्बद्धमवं दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टुर्क्यम्बध्राति
 प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी जूरसीत्याह यद्धि
 मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याह मनसा हि वाग्धृता
 जुष्टा विष्णव इत्याह॥४७॥

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवेनां जुष्टां करोति तस्यांस्ते सत्यसंवसः
 प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमवं रुद्धे काण्डेकाण्डे वै
 क्रियमाणे यज्ञः रख्यांसि जिघांसन्त्येष खलु वा अरख्योहतः
 पन्था योऽग्रेश्च सूर्यस्य च सूर्यस्य चख्युरारुहमग्रेरख्याः
 कनीनिकामित्याह य एवारख्योहतः पन्थास्तः समारोहति॥४८॥

वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी चिदसि मनासीत्याह
 शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याह यद्धि
 मनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धि मनसाभिगच्छति
 तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा॥४९॥

वदति दखिषणासीत्याह दखिषणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह
 यज्ञियामेवेनां करोति ख्यत्रियासीत्याह ख्यत्रिया ह्येषादितिरस्युभयतः
 यदेवादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह
 यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
 यजमानः स्यात्॥५०॥

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
जिनीयान्मित्रस्त्वां पदि बध्नात्वित्याह मित्रो वै शिवो
देवानान्तेनैवैनां पदि बध्नाति पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै
पूषेमामेवास्यां अधिपामकस्समष्ट्या इन्द्रायाध्यख्यायेत्याहेन्द्रमेवास्य
अध्यख्यं करोति॥५१॥

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति
सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम इन्द्राय
सोममित्याहेन्द्राय हि सोमं आह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराच्येव
सोमक्रयणीयाद्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै क्रूरः॥५२॥

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्वधात्यावृत्त्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति
यद्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एष वि
क्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह रय्येत्याह
वाचैव विक्रीय पुनरात्मन्वाचं धत्तेऽनुपदासुकास्य वाग्भवति य एवं
वेद॥५३॥

सतनुर्विष्णव इत्याह सुमारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति क्रूरो वेद॥७॥=[७]

षट्पदान्यनु नि क्रामति षडहं वाङ्मातिं वदत्युत संवत्सरस्यायने
यावत्येव वाक्तामव रुन्दे सप्तमे पदे जुहोति सप्तपदा शक्करी
पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्दे सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः
सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्धौ वस्व्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्यां

एतन्महिमानम् ॥ ५४ ॥

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुमे रण्वत्त्वित्याह ब्रह्म वै
देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्दे रुद्रो वसुभिरा
चिकेत्त्वित्याहावृत्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इत्याह
पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडाये ह्येतत्पदं
यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा ॥ ५॥

इत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीडयत् तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रख्यांसि यज्ञं
हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति
न यज्ञं रख्यांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं
रख्यांसि जिघांसन्ति परिलिखितं रख्यः परिलिखिता
अरातय इत्याह रख्यंसामपहत्यै ॥ ५६ ॥

इदमहं रख्यंसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै
पदय्यावत्मृतं सं वपति पशूनेवाव रुन्देऽस्मे राय इति सं
वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः ॥ ५७ ॥

पशुभ्यो नान्तरैति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिन्दधाति तोते राय इति पत्न्या अर्धो वा

एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्त्वर्ष्टीमती
 ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
 दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आधीयतेऽमुष्मा आहवनीयो
 यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिल्लोके पशुमान्स्याद्यदाहवनीये-
 ऽमुष्मिल्लोके पशुमान्स्यादुभयोरुप वपत्युभयोरेवैल्लोकयोः
 पशुमन्तं करोति॥५८॥

महिमान्ऽ स्वाहापंहत्या अध्वर्युधीयते चतुर्विहःशतिश्च॥८॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या
 (३) इति सोमो वा ओषधीनां राजा तस्मिन् यदापन्नं
 ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्वसितं निष्पिबदति तादृगेव
 तद्यन्न विचिनुयाद्यथाख्यन्नापन्नं विधावति तादृगेव तत्खोधुंको-
 ऽध्वर्युः स्यात्खोधुंको यजमानः सोमविक्रयिन्सोमं शोधयेत्येव
 ब्रूयाद्यदीतरम्॥५९॥

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी
 खोधुंकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं तृतीयसवनमव
 रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव रुद्धे पशवो हि तृतीयः
 सवनय्यङ्गामयेतापशुः स्यादित्यृख्यतस्तस्य मिमीतर्ख्यं वा
 अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यात्॥६०॥

इति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै

पशूनवँ रुद्धे पशुमानेव भवत्युपामन्ते॑ क्रीणाति सरंसमेवैनं
क्रीणात्युमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रो
ह्यस्य ग्रहोऽनुसाच्छ याति महिमानमेवास्याच्छ यात्यनंसा॥६१॥

अच्छ याति तस्मादनोवाह्य॑ स॒मे जीव॑न॒य्यत्र॑ खलु वा
एत॑ स॒ शी॒र्ष्णा हर॑न्ति तस्माच्छी॒र्षहार्य॑ गिरौ जीव॑न॒म॒भि त्यं
देव॑ स॒ वि॒तार॑मित्यतिच्छन्दस॒र्चा मि॑मीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि
छन्दा॑सि॒ सर्वे॑भिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते व॒र्ष्म वा ए॒षा छन्द॑सां
यदति॑च्छन्दा यदति॑च्छन्दस॒र्चा मि॑मीते व॒र्ष्मेवैन॑ स॒मानानां॑
करोत्येक॑यैकयो॒त्स॒र्गम्॥६२॥

मिमीतेऽयातयाम्नि॒यायात॑याम्नि॒यैवैन॑मिमीते तस्मान्नाना॑वीर्या
अ॒ङ्गुल॑यः सर्वा॑स्वङ्गु॒ष्ठमु॒प नि गृ॑ह्णाति तस्मात्स॒माव॑द्वीर्यो-
ऽन्याभि॑रङ्गुलिभिस्तस्मात्स॒र्वा अनु॑ सं चरति यत्स॒ह सर्वा॑भिर्मिमीत
स॒श्लि॑ष्टा अ॒ङ्गुल॑यो जायेरन्नेक॑यैकयो॒त्स॒र्गमि॑मीते तस्माद्विभ॑क्ता
जायन्ते पश्च कृत्वो यजु॑षा मिमीते पश्चा॑खरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ य॒ज्ञो
य॒ज्ञमे॒वावँ रुद्धे॑ पश्च कृत्वस्तू॒ष्णीम्॥६३॥

दश॑ सम्पद्यन्ते दशा॑खरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्विराजै॑वान्नाद्य॒मवँ
रुद्धे॑ यद्यजु॑षा मिमीते भूतमेवावँ रुद्धे॑ यत्तू॒ष्णीम्भ॑विष्यद्यद्वै
तावाने॒व सोमः॑ स्याद्याव॑न्त॒मिमी॑ते यज॑मानस्यैव स्यान्नापि॑

सदस्यानाम्प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति
वाससोप नहति सर्वदेवत्यं वै ॥६४॥

वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः
प्राणाय त्वेत्युप नहति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनु
शृन्थति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तम्प्राणा न
जहति ॥६५॥

इतरम्पशुमान्स्याद्यात्यनसोऽथसर्गन्तृणीः संवदेवत्यं वै त्रयस्त्रिंशच्च ॥९॥ [९]

यत्कलया ते शफेन ते क्रीणानीति पणेतगोअर्घः सोमं
कुर्यादगोअर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युङ्गोस्तु महिमानं नाव तिरेद्रवा
ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमं करोति गोअर्घं यजमानं
गोअर्घमध्वर्युन्न गोर्महिमानमव तिरत्यजया क्रीणाति सतपसमेवैनं
क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति सशुक्रमेव ॥६६॥

एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवैनं क्रीणात्यृषभेण
क्रीणाति सेन्द्रमेवैनं क्रीणात्यनुडुहा क्रीणाति वहिर्वा अंनुड्वान्
वहिनैव वहिं यज्ञस्य क्रीणाति मिथुनाभ्यां क्रीणाति
मिथुनस्यावरुद्धौ वाससा क्रीणाति सर्वदेवत्यं वै वासः
सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यः क्रीणाति दश सम्पद्यन्ते दशाख्वरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुद्धे ॥६७॥

तपंसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्ण इत्याह पशुभ्य एव तदध्वर्युर्नि
हुत आत्मनोऽनाव्रस्काय गच्छति श्रियम्प्र पशूनाप्रोति य एवं वेद
शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामीत्याह यथायजुरेवैतद्देवा वै येन हिरण्येन
सोममक्रीणन्तदभीषहा पुनराददत् को हि तेजसा विक्रेष्यत् इति
येन हिरण्येन॥६८॥

सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनरा ददीत् तेज एवात्मन्धत्तेऽस्मे
ज्योतिः सोमविक्रयिणि तम् इत्याह ज्योतिरेव यजमाने दधाति
तमसा सोमविक्रयिणमर्पयति यदनुपग्रथ्य हन्यादन्दशूकास्ताः
समाः सर्पाः स्युरिदमहः सर्पाणां दन्दशूकानां ग्रीवा उप
ग्रथामीत्याहादन्दशूकास्ताः समाः सर्पा भवन्ति तमसा
सोमविक्रयिणं विध्यति स्वानं॥६९॥

भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मिल्लोके सोममरख्यन्तेभ्यो-
ऽधि सोममाहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतो-
ऽस्य सोमः स्यान्नास्यैतेऽमुष्मिल्लोके सोमः रख्येयुर्यदेतेभ्यः
सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोऽस्य सोमो भवत्येतेऽस्यामुष्मिल्लोके
सोमः रख्यन्ति॥७०॥

सशुक्रमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वानं चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

वारुणो वै क्रीतः सोम उपनद्धो मित्रो न एहि सुमित्रधा
इत्याह शान्त्या इन्द्रस्योरुमा विश दखिणमित्याह देवा वै

य॑ सोम॒म॒क्री॒ण॒न्तमिन्द्र॑स्यो॒रौ द॒रि॒ष्ण॒ आसा॑दयन्नेष खलु॒ वा
ए॒त॒र्हीन्द्रो॑ यो यज॑ते तस्मा॑दे॒वमा॒होदा॑युषा स्वा॒युषे॒त्याह॑ दे॒वता॑
ए॒वान्वा॒र॒भ्योत्॥ ७१॥

तिष्ठ॑त्यु॒र्वन्त॒रि॒रि॒ख्यम॒न्विही॒त्या॒हान्तरि॑ख्यदे॒वत्यो ३ ह्ये॑त॒र्हि
सोमोऽदि॑त्याः सदोऽस्यदि॑त्याः सद॒ आ सी॒दे॒त्याह॑ यथाय॒जुरे॒वैत॒द्वि
वा ए॒नमे॒तदर्ध॑यति यद्वा॒रुण॑ सन्त॒म्मै॒त्रं क॒रोति॑ वा॒रु॒ण्यर्चा
सा॑दयति स्वयै॒वैन॑ दे॒वता॑या॒ सम॑र्धयति वास॑सा प॒र्या॒न॒ह्यति
सर्व॑दे॒वत्यै॑ वै वासः॒ सर्वा॑भिरे॒व॥ ७२॥

ए॒नं दे॒वता॑भिः सम॑र्धयत्यथो र॒ख्यसा॒मप॑हत्यै वने॑षु व्य॒न्त॒रि॒ख्यं
तता॑ने॒त्याह॑ वने॑षु हि व्य॒न्त॒रि॒ख्यं त॒तान् वाज॑म॒र्व॒थि॒स्वत्या॑ह॒ वाज॑ः
ह्य॒र्व॒थ्सु॑ पयो॑ अ॒ग्नि॒यास्वि॒त्याह॑ पयो॑ ह्य॒ग्नि॒यासु॑ ह॒थ्सु॑ क्रतुमि॒त्याह॑
ह॒थ्सु॑ हि क्रतु॒व्वरु॑णो वि॒ख्यं॒ग्निमि॒त्याह॑ वरु॑णो हि वि॒ख्यं॒ग्नि॒न्दि॒वि
सूर्य॑म्॥ ७३॥

इत्या॑ह दि॒वि हि सूर्य॑ः सोम॒म॒द्रा॒वि॒त्याह॑ ग्रावा॑णो वा
अ॒द्र॒य॒स्तेषु॑ वा ए॒ष सोमं॑ दधाति यो यज॑ते तस्मा॑दे॒वमा॒होदु॑ त्यं
जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौर्य॑र्चा कृ॒ष्णाजि॑नम्प्र॒त्यान॑ह्यति र॒ख्यसा॒मप॑हत्या
उ॒स्रा॒वेत॑ धू॒र॒षाहा॑वि॒त्याह॑ यथाय॒जुरे॒वैत॒त्प्र च्य॑वस्व भुवस्प॒त
इत्या॑ह भू॒ताना॑ः हि॥ ७४॥

ए॒ष पति॑र्वि॒श्वान्य॑भि धामा॒नीत्या॑ह॒ विश्वा॑नि ह्ये ३ षो-

ऽभि धामा॑नि प्रच्यव॑न्ते मा त्वा॑ परिपरी वि॒ददित्या॑ह॒ यदे॒वादः
 सोम॑मा॒ह्रिय॑माणं गन्ध॑र्वो विश्वाव॑सुः पर्य॑मुष्णा॒त्तस्मा॑दे॒वमा॒हापरि॑मोषाय॒
 यज॑मानस्य स्वस्त्यय॑न्यसीत्या॑ह॒ यज॑मानस्यै॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भो-
 ऽन॑वच्छित्यै॒ वरु॑णो वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॒ यत्॥ ७५॥

क्री॒तः सोम॑ उप॑नद्धो नमो॑ मि॒त्रस्य॑ वरु॑णस्य॒ चर॑ष्यस॒
 इत्या॑ह॒ शान्त्या॒ आ सोमं॑ वह॑न्त्यग्निना॒ प्रति॑ तिष्ठते तौ स॒म्भव॑न्तौ
 यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतः पुरा॒ खलु॑ वावैष मेधा॑या॒त्मान॑मा॒रभ्य॑ चरति॒
 यो दी॑र्घि॒षतो॑ यद॑ग्नीषो॒मीय॑म्प॒शुमा॒लभ॑त आ॒त्मनि॑ष्क्रय॑ण ए॒वास्य॑ स
 तस्मा॑त्तस्य॒ नाश॑य॒म्पुरु॑षनि॒ष्क्रय॑ण इव॒ ह्यथो॑ खल्वा॑हुर॒ग्नीषो॒माभ्या॑व्वाँ
 इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॒ यद॑ग्नीषो॒मीय॑म्प॒शुमा॒लभ॑ते वा॒र्त्रघ्न॑ ए॒वास्य॑
 स तस्मा॑द्वा॒शय॑व्वाँरु॒ण्यर्चा॑ परि॑ चरति॒ स्वयै॑वैनं दे॒वत॑या॒ परि॑
 चरति॥ ७६॥

अ॒न्वार॒भ्योऽथ॑र्वाभिरे॒व सूर्य॑ भू॒ताना॑ꣳ ह्येति॑ यदा॑हु॒स्सत॑विꣳशतिश्च॥ 11॥ [११]

यदु॒भौ दे॑वासुरा मि॒थस्तेषा॑ꣳ सुव॑र्गव्यँद्वा अनी॑शानः पुरो॑ह॒विषि॑ तेभ्य॒स्सोत्तर॑वेदि॒र्बद्ध॑न्दे॒वस्याग्नि॑ꣳ शिरो॑
 वा ए॒काद॑श॥ 11॥ यदु॒भावि॑त्या॑ह दे॒वाना॑व्यँज्ञो दे॒वेभ्यो॑ न रथा॑य॒ यज॑मानाय॒ पर॑स्ता॒र्वाची॑न्नव॑पञ्चाशत्॥ 59॥
 यदु॒भौ दु॒ह ए॒वैनाम॑ꣳ॥ [१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य
यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्योऽनुद्वान्भवत्यविमुक्त
ऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य संतत्यै पत्यन्वारभते पत्नी हि
पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति
मिथुनं तदथो पत्निया एव॥१॥

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्त्यै यावद्भिर्वै राजानुचरैरागच्छति
सर्वेभ्यो वै तेभ्य आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै सोमस्य
राज्ञोऽनुचराण्यग्रेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन
करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेन
करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह जगत्यै॥२॥

एवैतेन करोत्यग्नये त्वा रायस्पोषदात्रे विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभं
एवैतेन करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया
एवैतेन करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो
यज्ञमेवाव रुद्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्गायत्रिया उभयत
आतिथ्यस्य क्रियत इति यदेवादः सोममा॥३॥

अहरत्तस्माद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियते
पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवकपालः

पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतन्नवंकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमैर्न सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेज एव यज्ञस्य शीर्षन्दधाति नवंकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै॥४॥

प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणमभिपूर्वं यज्ञस्य शीर्षन्दधाति प्रजापतेर्वा एतानि पख्ष्माणि यदंश्ववाला ऐरख्यवी तिरश्ची यदाश्ववालः प्रस्तुरो भवत्यैरख्यवी तिरश्ची प्रजापतेरेव तच्चख्युः सम्भरति देवा वै या आहुतीरजुहवुस्ता असुरा निष्कावमादन्ते देवाः कार्ष्ण्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मनेन कुर्वीतेति ते कार्ष्ण्यमयान्परिधीन्॥५॥

अकुर्वत तैर्वै ते रख्याःस्यपाघ्नत यत्कार्ष्ण्यमयाः परिधयो भवन्ति रख्यसामपहत्यै सःस्पर्शयति रख्यसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रख्याःस्यपहन्त्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव रख्याःस्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यामिथुनत्वाय द्वे आ दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥६॥

अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नय इति यदग्नावग्निमथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नय आतिथ्यं क्रियते-
ऽथो खल्व्वाहुरग्निः सर्वा देवता इति यद्धविरासाद्याग्निमन्यति

हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयति॥७॥

पत्न्या एव जगत्या आ त्रिवृद्धे परिधीन् वदन्त्येकचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्तेऽ
३ न्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पञ्चधा व्यक्रामन्नग्नि- र्वसुभिः
सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्ते-
ऽमन्यन्तासुरेभ्यो वा इदम्भ्रातृव्येभ्यो रथ्यामो यन्मिथो विप्रियाः
स्मो या न इमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवेद्यामहे ताभ्यः स
निर्ऋच्छाद्यः॥८॥

नः प्रथमोऽ ३ न्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः सतानूनत्रिणाम्प्रथमं
द्रुह्यति स आर्तिमाच्छति यत्तानूनत्र ५ समवेद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति पञ्च कृत्वोऽव द्यति पञ्चधा
हि ते तत्समवाद्यन्ताथो पञ्चखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
रुद्ध आपतये त्वा गृह्णामीत्याह प्राणो वै॥९॥

आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतय इत्याह मनो
वै परिपतिर्मन एव प्रीणाति तनूनत्र इत्याह तनुवो हि
ते ताः समवाद्यन्त शाकुरायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः
समवाद्यन्त शक्नन्नोजिष्ठयेत्याहौजिष्ठ ५ हि ते तदात्मनः
समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्ट ५ ह्येतदनाधृष्यन्देवानामे

इत्याह देवाना ५ ह्येतदोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेन्यमित्याहा

ह्येतदनभिशस्तेन्यमनु मे दीर्खां दीर्खापतिर्मन्यतामित्याह
 यथायजुरेवैतद्धृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नन्तिकमिव खलु
 वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्रेणं प्रचरन्त्यंशुरंशुस्ते देव सोमा
 प्यायतामित्याह यत्॥११॥

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्याययत्या
 तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं
 चा प्याययत्या प्यायय सखीन्त्सन्त्या मेधयेत्याहृत्विजो वा अस्य
 सखायस्तानेवा प्याययति स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीय॥१२॥

इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतैऽस्माल्लोकाच्चवन्ते
 ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिख्यदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा
 रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिल्लोके
 प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयन्ता आसन्ते देवा बिभ्यन्तो-
 ऽग्निम्प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते॥१३॥

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा
 एष प्र विंशति योऽवान्तरदीर्खामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीर्ख्या पाति
 प्रजामवान्तरदीर्ख्या संतराम्मेखलां समायच्छते प्रजा
 ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः
 शीतेन वायति समिद्धौ या ते अग्ने रुद्रिया तनूरित्याह

स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति सयोनि॒त्वाय॒ शान्त्यै॑ ॥१४॥

यो वा ओजं आहु यदंशीयेति तैऽग्न एकादश च ॥२॥ [२]

तेषाम॒सुराणान्ति॒स्रः पुरं॑ आसन्नय॒स्मय्य॑व॒माऽथ॑ रज॒ताऽथ॑
हरि॑णी॒ ता दे॒वा जेतु॑न्नाश॑कृ॒वन्ता उ॑प॒सदे॒वाजि॑गी॒षन्त॑स्मा॒दाहुर्य॑श्चै॒वं
वेद॑ यश्च॒ नोप॑सदा॒ वै म॑हा॒पुरं ज॑य॒न्तीति॒ त इ॒षुः
सम॑स्कुर्वता॒ग्निम॑नी॒कः सोम॑ः श॒ल्यं वि॒ष्णुन्तेज॑न॒न्तैऽब्रु॑व॒न्क
इ॒माम॑सिष्य॒तीति॑ ॥१५॥

रु॒द्र इत्य॑ब्रुवन्नु॒द्रो वै क्रूरः॑ सोऽस्य॒त्विति॑ सोऽब्र॒वीद्वरं॑ वृणा
अ॒हमे॒व प॑शूनामधि॒पति॑रसा॒नीति॒ तस्मा॑द्बु॒द्रः प॑शूनामधि॒पति॑स्ताः
रु॒द्रोऽवा॑सृज॒त्स तिस्रः॑ पुरो॑ भि॒त्त्वैभ्यो॑ लो॒केभ्यो॑ऽसुरा॒न्प्राणु॑दत्
यदु॑प॒सद॑ उप॒सद्य॑न्ते॒ भ्रातृ॑व्यपराणु॒त्यै नान्या॑माहु॒तिम्पुर॑स्ता॒ञ्जुहु॑याद्य॒दन्

अ॒न्यन्मुखं॑ कुर्यात्स्रु॒वेणा॑घा॒रमा॑ घा॒रयति॑ य॒ज्ञस्य॒ प्रज्ञा॑त्यै
परा॑ङ॒ति॒क्रम्य॑ जुहोति॒ परा॑च॒ एवै॒भ्यो लो॒केभ्यो॑ यज॑मानो
भ्रातृ॑व्यान्प्र णु॒दते॒ पुन॑रत्या॒क्रम्योप॑सदं जुहोति॒ प्रणु॑द्यैवै॒भ्यो
लो॒केभ्यो॑ भ्रातृ॑व्याञ्जित्वा भ्रातृ॑व्यलो॒कम॒भ्यारो॑हति दे॒वा वै याः
प्रा॒तरु॑प॒सद॑ उ॒पासी॑दन्नह्स्ताभि॒रसुरा॑न्प्राणु॒दन्त॒ याः सा॒यः रात्रि॑यै
ताभि॑र्य॒त्साय॑म्प्रा॒तरु॑प॒सदः॑ ॥१७॥

उप॒सद्य॑न्तेऽहोरा॒त्राभ्या॑मे॒व तद्य॑ज॑मानो भ्रातृ॑व्यान्प्र णु॒दते॒ याः
प्रा॒तर्या॒ज्याः स्यु॑स्ताः सा॒यम्पुरो॑नुवा॒क्याः कुर्या॑दया॒तयाम॑त्वाय

तिस्र उ॒पसद॑ उ॒पैति॑ त्रयं इ॒मे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान्प्री॑णाति
षट्थसम्प॑द्यन्ते षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति द्वाद॑शाही॒ने सोम॑
उ॒पैति॑ द्वाद॑श मा॒साः संव॑त्सरः संव॑त्स॒रमे॒व प्री॑णाति चतु॑र्विंशतिः
सम्॥१८॥

प॒द्यन्ते॑ चतु॑र्विंशतिर॒र्धमा॒सा अ॒र्धमा॒साने॒व प्री॑णा॒त्यारा॑ग्रामवान्त॒
का॒मये॑तास्मिन्मे॑ लो॒केऽर्धु॑कः स्या॒दित्ये॒कम॒ग्रेऽथे॒ द्वाव॑थ॒ त्रीन॑थ॒
च॒तुर॑ ए॒षा वा आ॒रा॑ग्रा॒वान्तर॑दी॒ख्यास्मिन्ने॒वास्मै॑ लो॒केऽर्धु॑कम्भवति
प॒रोव॑रीयसीमवान्तरदी॒ख्यामु॒पेया॑द्यः का॒मये॑ता॒मुष्मि॑न्मे लो॒के-
ऽर्धु॑कः स्या॒दिति॑ च॒तुरो॒ऽग्रेऽथ॒ त्रीन॑थ॒ द्वाव॑थैक॒मेषा॑ वै
प॒रोव॑रीयस्यवान्तरदी॒ख्यामु॒ष्मिन्ने॒वास्मै॑ लो॒केऽर्धु॑कम्भवति॥१९॥

अ॒सि॒ष्यती॑ति जुहु॒याथ्सा॒यम्प्रा॑तरु॒पसद॑श्चतु॑र्विंशतिस्स॒ञ्चतुरो॒ऽग्रे षोड॑श च॥३॥ [३]

सु॒व॒र्गं वा ए॒ते लो॒कं य॑न्ति य उ॒पसद॑ उप॒यन्ति॑ तेषा॒य्यं उ॒न्नय॑न्ते
ही॒यन्त॑ ए॒व स नो॑द॒नेषी॑ति सू॒त्रीय॑मिव॒ यो वै स्वार्थे॑ता॒य्यंता॑ श्रान्तो
ही॒यन्त॑ उ॒त स नि॒ष्ट्याय॑ स॒ह व॑सति॒ तस्मा॑त्स॒कृदु॒न्नीय॑ नाप॒रमु॒न्नये॑त
द॒धोन्न॑येतै॒तद्वै प॑शूना॑ रूप॑ रूपे॒णैव॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॑॥२०॥

य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ विष्णू॑ रूपं कृ॒त्वा स पृ॑थि॒वीम्प्रा॑वि॒शत्तं॑
दे॒वा ह॑स्ता॒न्स॒रभ्यै॑च्छन्तमिन्द्र॑ उप॒र्युप॑र्यत्य॒क्राम॑त् सो॒ऽब्रवी॑त्को
मा॒यमु॒पर्यु॑पर्यत्य॒क्रमी॑दित्य॒हं दु॒र्गे ह॑न्तेत्यथ॒ कस्त्व॑मित्य॒हं
दु॒र्गादा॑हर्तेति॒ सो॒ऽब्रवी॑द्दु॒र्गे वै ह॑न्ता॒वोच॑था वरा॒होऽयं॑

वाममोषः ॥ २१ ॥

सप्तानां गिरीणाम्पुरस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणाम्बिभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्धृत्य सप्त गिरीन्भित्त्वा
तमहन्त्यसोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहर्द्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम् ॥ २२ ॥

वा इयमग्र आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानान्ते देवा
अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति यावदियं
सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः सलावृकी
रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त
तद्वेद्यै वेदित्वम् ॥ २३ ॥

सा वा इयं सर्वैव वेदिरियति शख्यामीति त्वा अवमायं
यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्चीं भवति षट्त्रिंशत्प्राची
चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्चीं दशदश सम्पद्यन्ते दशाख्यरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुद्ध उद्धन्ति यदेवास्यां अमेध्यं
तदप हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति
तस्मादोषधयः पुनरा भवन्त्युत्तरम्बर्हिष उत्तरबर्हिः स्तृणाति
प्रजा वै बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायंजमानादुत्तरं
करोति तस्माद्यजमानोऽयंजमानादुत्तरः ॥ २४ ॥

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स लिंशते यद्वादश
 साहस्योपसदः स्युस्तिस्त्रोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम क्रियेत तिस्र
 एव साहस्योपसदो द्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम
 क्रियते वथ्सस्यैकः स्तनो भागी हि सोऽथैकः स्तनं व्रतमुपैत्यथ
 द्वावथ त्रीनथ चतुर एतद्वै॥२५॥

ख्युरपवि नाम व्रतं येन प्र जातान्भ्रातृव्यानुदते
 प्रति जनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्रे
 स्तनान्ब्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नाम व्रतं
 तपस्य सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजया पशुभिर्यवागू राजन्यस्य
 व्रतं क्रूरेव वै यवागूः क्रूर इव॥२६॥

राजन्यो वज्रस्य रूपं समृद्धा आमिख्या वैश्यस्य
 पाकयज्ञस्य रूपम्पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै ब्राह्मणस्तेजः
 पयस्तेजसैव तेजः पय आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा वर्धन्ते गर्भ
 इव खलु वा एष यद्दीर्घिखितो यदस्य पयो व्रतम्भवत्यात्मानमेव
 तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै मनुरासीद्विव्रता असुरा एकव्रताः॥२७॥

देवाः प्रातर्मध्यंदिने सायं तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य
 रूपम्पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं ख्युधो रूपं ततस्ते
 पराभवन्मध्यंदिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तेऽभवन्सुवर्गं लोकमायन्
 यदस्य मध्यंदिने मध्यरात्रे व्रतम्भवति मध्यतो वा अन्नेन भुञ्जते
 मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्माना॥२८॥

परा॑ऽस्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ गर्भो॑ वा ए॒ष यद्दी॑र्खि॒तो
 योनि॑र्दीर्खि॒तविमि॑तं यद्दी॑र्खि॒तो दी॑र्खि॒तविमि॑तात्प्रवसेद्यथा
 योने॑र्गर्भः॒ स्कन्द॑ति तादृ॒गेव॑ तन्न प्रव॑स्तव्यमा॒त्मनो॑ गोपी॒थायै॑ष वै
 व्याघ्रः॒ कुलगो॑पो यद॒ग्निस्तस्मा॑द्यद्दी॑र्खि॒तः प्रव॑से॒त्स ए॒नमी॑श्व॒रो-
 ऽनू॒त्थाय॑ हन्तो॒र्न प्रव॑स्तव्यमा॒त्मनो॑ गु॒प्त्यै द॑र्खि॒णतः॑ श॒य ए॒तद्वै
 यज॑मानस्या॒यत॑न॒ऽस्व ए॒वाय॑त॒ने शये॑ऽग्निम॒भ्यावृ॑त्य॒ शये॑ दे॒वता॑
 ए॒व य॒ज्ञम॑भ्या॒वृत्य॑ शये॥ २९॥

एतद्वै कूर इवैकं व्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥५॥ [५]

पुरो॑ह॒विषि॑ दे॒वय॑ज॒ने या॑जयेद्यं का॒मये॑तोपै॒नमु॑त्त॒रो
 य॒ज्ञो न॑मे॒दभि॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं ज॑येदित्ये॒तद्वै पुरो॑ह॒विर्दे॒वय॑ज॒नं
 यस्य॑ हो॒ता प्रा॑तरनुवा॒कम॑नुब्रुवन्न॒ग्निम॑प आ॒दित्य॑म॒भि
 वि॒पश्य॑त्युपै॒नमु॑त्त॒रो य॒ज्ञो न॑म॒त्यभि॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं ज॑यत्या॒प्ते
 दे॒वय॑ज॒ने या॑जयेद्भा॒तृव्य॑वन्त॒म्पन्था॑ वाधि॒स्पर्श॑येत्कर्त॒ वा
 याव॑न्नान॑से॒ यात॑वै॥ ३०॥

न रथा॑यैतद्वा आ॒प्तं दे॒वय॑ज॒नमा॑प्रोत्ये॒व भ्रातृ॑व्यं
 नै॒नम्भ्रातृ॑व्य आ॒प्रोत्ये॒कोन्न॑ते दे॒वय॑ज॒ने या॑जयेत्प॒शुकाम॑मे॒कोन्न॑ताद्वै
 दे॒वय॑ज॒नादङ्गि॑रसः प॒शून्सृ॑जन्तान्तरा स॒दोह॑वि॒र्धाने॑ उ॒न्नत॑ऽ
 स्यादे॒तद्वा ए॒कोन्न॑तं दे॒वय॑ज॒नम्प॒शुमाने॑व भ॒वति॑ त्र्य॒न्नते॑
 दे॒वय॑ज॒ने या॑जयेत्सु॒वर्गका॑म॒त्र्युन्न॑ताद्वै दे॒वय॑ज॒नादङ्गि॑रसः सु॒वर्गं
 लो॒कमा॑यन्नन्तराह॒वनी॑यं च ह॒विर्धानं॑ च॥ ३१॥

उन्नतः स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च
 गार्हपत्यं चैतद्वै त्र्युन्नतं देवयजनं सुवर्गमेव लोकमेति
 प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयजनं
 यत्सर्वतः समम्प्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याअन्या ओषधयो व्यतिषक्ताः
 स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
 पशून्॥३२॥

अवं रुद्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने
 याजयेद्यं कामयेत् निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै
 निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यै सत्या ऋष्यन्निर्ऋत्यैवास्य
 यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयजने याजयेद्वावृत्कामं यम्पात्रे वा
 तल्पे वा मीमांसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणं स्यात्प्रतीचीनं
 गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं विं पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते
 नैनम्पात्रे न तल्पे मीमांसन्ते कार्यं देवयजने याजयेद्भूतिकामं
 कार्यो वै पुरुषो भवत्येव॥३३॥

यातवै हविर्धानं पशून्पाप्मनाऽष्टादश च॥६॥ [६]

तेभ्य उत्तरवेदिः सिंही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठते
 देवा अमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावर्त्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति
 तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणै सर्वान्मया कामान्व्यश्जवथ पूर्वा
 तु माऽग्नेराहुतिरश्जवता इति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याधारयन्ति
 वारैवृतं ह्यस्यै शम्यया परि मिमीते॥३४॥

मात्रेवास्यै साऽथो युक्तेनैव युक्तमव रुन्दे वित्तायनी
 मेऽसीत्याह वित्ता ह्येनानावत्तित्तायनी मेऽसीत्याह तित्कान्
 ह्येनानावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान् ह्येनानावदवतान्मा
 व्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्निर्नभो नाम॥३५॥

अग्ने अङ्गिर इति त्रिहरति य एवेषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव
 रुन्दे तूष्णीं चतुर्थः हरत्यनिरुक्तमेवाव रुन्दे सिंहीरसि
 महिषीरसीत्याह सिंहीरह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठदुरु
 प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजयां पशुभिः
 प्रथयति ध्रुवा॥३६॥

असीति सः हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुम्भस्वेत्यव चोर्षति प्र च किरति शुद्धा इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः
 पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवैनान्प्रोर्षति देवाः श्वेदुत्तरवेदिरुपाववर्त
 वि जयामहा इत्यसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो
 वसुभिः पुरस्तादप॥३७॥

अनुदत मनोजवाः पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रैः
 पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो यदेवमुत्तरवेदिम्प्रोर्षति दिग्भ्य
 एव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदत इन्द्रो यतीन्थसालावृकेभ्यः
 प्रायच्छत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या आदन् यत्प्रोर्षणीनामुच्छिष्येत
 तद्वर्षिणत उत्तरवेद्यै नि नयेद्यदेव तत्र क्रूरं तत्तेन शमयति यं

द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥३८॥

मिमीते नाम ध्रुवाऽपं शुचा त्रीणि च॥७॥ [७]

सोत्तरवेदिरब्रवीत्सर्वान्मया कामान्व्यश्नवथेति ते
देवा अकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति तैऽजुहवुः
सि॒ः॒हीर॑सि सपत्नसाही स्वाहेति तेऽसुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्ते-
ऽसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकामयन्त प्रजां विन्देमहीति तैऽजुहवुः
सि॒ः॒हीर॑सि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविन्दन्त ते प्रजां
वित्त्वा॥३९॥

अकामयन्त पशून् विन्देमहीति तैऽजुहवुः सि॒ः॒हीर॑सि
रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशून्विन्दन्त ते पशून् वित्त्वाऽ
कामयन्त प्रतिष्ठां विन्देमहीति तैऽजुहवुः सि॒ः॒हीर॑स्यादित्यवनिः
स्वाहेति त इमाम्प्रतिष्ठामविन्दन्त त इमाम्प्रतिष्ठां वित्त्वाकामयन्त
देवता आशिष उपेयामेति तैऽजुहवुः सि॒ः॒हीर॑स्या वह
देवान्देवयते॥४०॥

यजमानाय स्वाहेति ते देवता आशिष उपायन्पञ्च कृत्वो
व्याघारयति पञ्चा॑रयति पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्देऽरुष्ण्या
व्याघारयति तस्मा॑दरुष्ण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै
भूतेभ्यस्त्वेति सूचमुद्गृह्णाति य एव देवा भूतास्तेषान्तद्वाग्धेयन्तानेव
तेन प्रीणाति पौतु॑द्रवान्परिधीन्परि दधात्येषाम्॥४१॥

लोकाना॒व्विधृत्या अ॒ग्नेस्त्रयो ज्याया॑सो भ्रातर आसन्ते

देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्तः सोऽग्निरबिभेदित्थं वाव स्य
 आर्तिमारिष्यतीति स निलायत स यावँनस्पतिष्ववसत्ताम्पूतुद्रौ
 यामोषधीषु तां सुगन्धितेजने याम्पशुषु ताम्पेत्वंस्यान्तरा शृङ्गे
 तं देवताः प्रैषमैच्छन्तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्॥४२॥

उप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव
 गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति
 तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषान्तद्भागधेयं
 तानेव तेन प्रीणाति सोऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वे भ्रातरः
 प्रामैषतास्थानि शातया इति स यानि॥४३॥

अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्वभवद्यन्मांसमुपमृतं तद्भुत्गुलु
 यदेतान्त्सम्भारान्त्सम्भरत्यग्निमेव तत्सम्भरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर
 यत्सम्भारा अथो खल्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुद्रवाः
 परिधय इति॥४४॥

वित्वा देवयत एषामब्रुवन् यानि चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र णेनेक्ति मेध्ये एवैनं
 करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति सवितृप्रसूत
 एवैनं प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो बद्धो यदख्यः
 स यदुत्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युत्सर्जेत् सुवाग्देव दुर्यांस आ
 वदेत्याह गृहा वै दुर्याः शान्त्यै पत्नी॥४५॥

उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रमित्रत्वाय यद्वै पत्नी
यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्न्या एवैष यज्ञस्यान्वारम्भो-
ऽनवच्छित्यै वर्त्मना वा अन्वित्य यज्ञं रख्यांसि जिघांसन्ति
वैष्णवीभ्यामृग्भ्याव्वर्त्मनोर्जुहोति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञादेव रख्यांस्यप
हन्ति यदध्वर्युरनग्रावाहुतिञ्जुह्यादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रख्यांसि यज्ञं
हन्युः ॥ ४६ ॥

हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्नित्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति
न यज्ञं रख्यांसि घ्नन्ति प्राचीं प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती इत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयत्यत्र रमेथाव्वर्ष्मन्पृथिव्या इत्याह वर्ष्म
ह्येतत्पृथिव्या यद्वैवयजनं शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्वैविधानन्दिवो
वा विष्णवुत वा पृथिव्याः ॥ ४७ ॥

इत्याशीर्षदयर्चा दग्धिणस्य हविर्धानस्य मेथीं नि हन्ति
शीर्षत एव यज्ञस्य यजमान आशिषोऽवं रुन्दे दण्डो वा
औपरस्तृतीयस्य हविर्धानस्य वषट्कारेणाख्यमच्छिन्नद्यत्तृतीयं
छुदिरहविर्धानयोरुदाह्रियते तृतीयस्य हविर्धानस्यावरुद्धौ शिरो
वा एतद्यज्ञस्य यद्वैविधानव्विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसीत्याह
तस्मादेतावद्धा शिरो विष्यूतव्विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसीत्याह
वैष्णवं हि देवतया हविर्धानय्यम्प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं न

वि॒स्र॒५ स॒येद॒मेहे॒नाध्व॑र्युः प्र मी॑येत् तस्मा॒त्स वि॒स्रस्यः॑ ॥ ४८ ॥

पत्नीं ह॒न्युर्वा पृथि॑व्या वि॒ष्यु॒तद्वि॑ष्णोः प॒द्वि॒५श॑तिश्च ॥ ९ ॥ [९]

दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒व इत्य॑भि॒मा द॑त्ते प्र॒सू॒त्या
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मि॒त्याहा॒श्विनो॑ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यू आस्ता॑ पृ॒ष्णो
हस्ता॑भ्या॒मि॒त्याह॒ यत्यै॑ वज्रं॑ इ॒व वा ए॒षा यद॑भि॒रभि॑र॒सि
ना॒रि॒रसी॒त्याह॒ शान्त्यै॑ काण्डे॑काण्डे॑ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञ५ र॒ख्वा॑५सि
जिघा॑५सन्ति॒ परि॑लि॒खित॑५ र॒ख्वः॒ परि॑लि॒खिता॒ अरा॑तय॒ इत्या॑ह॒
र॒ख्व॑सा॒मप॑हत्यै ॥ ४९ ॥

इ॒दम॑ह॒५ र॒ख्व॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॒ योऽस्मा॑न्द्वेष्टि॒ यं
च॑ व॒यं द्वि॑ष्म इत्या॑ह॒ द्वौ वा॒व पु॑रु॒षौ यं चै॒व द्वेष्टि॒ यश्चैनं॑
द्वेष्टि॒ तयो॑रे॒वान॑न्तरा॒यं ग्री॒वाः कृ॑न्तति दि॒वे त्वा॑न्त॒रि॒ख्याय॑ त्वा
पृथि॑व्यै त्वे॒त्याहै॒भ्य ए॒वैना॑ल्लो॒केभ्यः॑ प्रो॒ख्यंति॒ प॒रस्ता॑र्वा॒चीम्प्रो॑ख्यंति॒
तस्मा॑त् ॥ ५० ॥

प॒रस्ता॑र्वा॒चीम्म॑नु॒ष्या ऊ॒र्जमु॑प॒ जी॒वन्ति॒ क्रूर॑मि॒व वा
ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒त्यपो॑ऽव॒ नय॑ति॒ शान्त्यै॑ य॒वम॑ती॒रव॑ न॒यत्यू॑र्ग्वै
य॒व ऊ॒र्गुदु॑म्ब॒रं ऊ॒र्जैवो॑र्ज॒५ स॒मर्ध॑यति॒ यज॑माने॒न स॑म्मि॒तौदु॑म्ब॒री
भ॒वति॒ यावा॑ने॒व यज॑मान॒स्ताव॑ती॒मेवा॑स्मिन्नू॒र्जं द॑धाति॒ पितृ॑णा॒५
स॒दन॑म॒सीति॑ ब॒र्हि॒रव॑ स्तृ॒णाति॑ पि॒तृदे॒वत्य॑म् ॥ ५१ ॥

ह्ये॒तद्य॑न्नि॒खात॑य्यँद्व॒र्हिर॑न॒वस्ती॑र्य मि॒नुया॑त्पि॒तृदे॒वत्या॑

निखाता स्याद्वरहरिवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनोम्मिनोत्यथो
 स्वारुहमेवैनोङ्करोत्युदिवः स्तभानान्तरिखम्पृणेत्याहैषाल्लोकानांविधृतं
 द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्वित्याह द्युतानो ह स्म वै मारुतो
 देवानामौदुम्बरीम्मिनोति तेनैव॥५२॥

एनाम्मिनोति ब्रह्मवनिन्त्वा खत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतद्धृतेन
 द्यावापृथिवी आ पृणेत्यामित्यौदुम्बर्या जुहोति द्यावापृथिवी
 एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्त्रावयत्यान्तमेव यजमानं तेजसा-
 ऽनक्त्यैन्द्रमसीति छुदिरधि नि दधात्यैन्द्रः हि देवतया सदो
 विश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यत्सदो
 नवच्छदि॥५३॥

तेजस्कामस्य मिनुयात्रिवृता स्तोमेन सम्मितन्तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव
 भवत्येकादशछदीन्द्रियकामस्यैकादशाखरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
 त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशछदि भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो
 वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशछदि प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः
 प्रजापतेरास्या एकविंशतिछदि प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशस्स्तोमानाम्
 प्रतिष्ठित्या उदरं वै सद ऊर्गुदुम्बरो मध्यत औदुम्बरीम्मिनोति
 मध्यत एव प्रजानामूर्जं दधाति तस्मात्॥५४॥

मध्यत ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दखिणानि
 छदीःषि भ्रातृव्यलोक उत्तराणि दखिणान्युत्तराणि करोति
 यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरो-

ऽन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्तये तस्मादरण्यम्प्राजा उप जीवन्ति परि
 त्वा गिर्वणो गिर इत्याह यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य
 ध्रुवमसीत्याहेन्द्रः हि देवतया सदो यम्प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं
 न विस्रः सयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः॥५॥

अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनेव नवच्छदि तस्मात्सदः पञ्चदश च॥10॥ [१०]

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम्प्राणा उपरवा हविर्धाने
 खायन्ते तस्माच्छीर्षम्प्राणा अधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः
 प्राणा रंख्योहणो वलगुहणो वैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवा
 हि देवतयोपरवा असुरा वै निर्यन्तो देवाना प्राणेषु
 वलगात्र्यखनन्तान्बाहुमात्रेऽन्विन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्त
 इदमहं तं वलगमुद्वपामि॥५६॥

यं नः समानो यमसमानो निचखानेत्याह द्वौ वाव
 पुरुषौ यश्चैव समानो यश्चासमानो यमेवास्मै तौ वलगं
 निखनन्तस्तमेवोद्वपति सं तृणति तस्मात्संतृण्णा अन्तरतः प्राणा
 न सम्भिनन्ति तस्मादसम्भिन्नाः प्राणा अपोऽव नयति तस्मादाद्रा
 अन्तरतः प्राणा यवमतीरव नयति॥५७॥

ऊर्ग्वै यवः प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरव
 स्तृणाति तस्माल्लोमशा अन्तरतः प्राणा आज्येन व्याधायति तेजो
 वा आज्यम्प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेव तेजो दधाति हनू वा एते
 यज्ञस्य यदधिषवणे न सं तृणन्त्यसंतृण्णे हि हनू अथो खलु

दीर्घसोमे संतृद्ये धृत्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम्॥५८॥

प्राणा उपरवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणो दन्ता
मुखमाहवनीयो नासिकोत्तरवेदिरुदरः सदो यदा खलु वै जिह्वया
दध्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति
तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नाधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यञ्चः
पूरेत्य सदसि भर्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेद दुह
एवैनामियं वै विराट्स्यै त्वक्कर्मोद्धोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो
वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेद दुह एवैनाम्॥५९॥

वपामि यवंमतीरवं नयति हविर्धानमेव त्रयोविंशतिश्च॥११॥ [११]

चात्वालाभ्यमुवर्गाय यद्वैसर्जनानि वैष्णव्यर्चा पृथिव्यै साध्या इषे त्वेत्यग्निना पर्यग्नि पशोः पशुमालभ्य
मेदसां सुचावेकांशः॥११॥ चात्वालाद्देवानुपैति मुञ्चति प्रह्वियमाणाय पर्यग्नि पशुमालभ्य चतुष्पादो द्विषष्टिः॥६२॥

चात्वालात्पशुषु दधाति॥ हरिः ओम्॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

चात्वालाद्धिष्णियानुप वपति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञस्य
सयोनित्वाय देवा वै यज्ञम्पराजयन्त तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्नेतद्वै
यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रय्यंदाग्नीध्राद्धिष्णियान् विहरन्ति यदेव
यज्ञस्यापराजितं तत एवैनम्पुनस्तनुते पराजित्येव खलु वा एते

यन्ति ये बहिष्पवमानः सर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुते॥१॥

आहाग्रीदग्रीन् वि हरं बरहिः स्तृणाहि पुरोडाशाः
अलं कुर्विति यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वाना यन्त्यङ्गारैर्द्वे
सवने वि हरति शलाकाभिस्तृतीयः सशुक्रत्वायाथो
सम्भरत्येवैनद्धिष्ण्या वा अमुष्मिल्लोके सोममरखन्तेभ्यो-
ऽधि सोममाहरन्तमन्वायन्तम्पर्यविशन् य एवं वेद विन्दते॥२॥

परिवेष्टारन्ते सोमपीथेन व्यार्ध्यन्त ते देवेषु सोमपीथमैच्छन्त
तान्देवा अब्रुवन्नेद्वे नामनी कुरुध्वमथ प्र वाप्स्यथ न
वेत्यग्रयो वा अथ धिष्ण्यास्तस्माद्विनामा ब्राह्मणोऽर्धुकस्तेषां ये
नेदिष्ठम्पर्यविशन्ते सोमपीथं प्राप्नुवन्नाहवनीयं आग्नीध्रीयो होत्रीयो
मार्जालीयस्तस्मात्तेषु जुह्वत्यतिहाय वर्षद्गरोति वि हि॥३॥

एते सोमपीथेनार्ध्यन्त देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये
पुरस्तादसुरा आसन्ताःस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये
पश्चादसुरा आसन्ताःस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते
प्रत्यङ्गुसीनो धिष्ण्यान्व्याघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो
भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्परांचीः प्रजाः प्र वीयन्ते प्रतीचीः॥४॥

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्ण्या यदध्वर्युः प्रत्यङ्घ्रिष्ण्यानतिसर्पे
कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै
नाभ्यै प्राणोऽवाङ्पानो यदध्वर्युः प्रत्यङ्गोतारमतिसर्पेदपाने

प्राणं दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुपं गायेद्वाग्वीर्यो वा
अध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायेदुद्गात्रे॥५॥

वाच९ सम्प्र यच्छेदुपदासुकास्य वाक्स्याद्ब्रह्मवादिनो वदन्ति
नासंस्थिते सोमेऽध्वर्युः प्रत्यङ्गस्सदोऽतीयादथ कथा दाखिणानि
होतुमेति यामो हि स तेषां कस्मा अहं देवा यामं वायामं वानु
ज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दाखिणानि न प्राणान्त्सं
कर्षति न्यन्ये धिष्णिषा उप्यन्ते नान्ये यान्निवपति तेन तान्प्रीणाति
यान्न निवपति यदनुदिशति तेन तान्॥६॥

स्तुते विन्दते हि वीयन्ते प्रतीचीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च॥१॥ [१]

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि
द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे
जुहोत्यन्तरिंख्य एवा क्रमत आहवनीये जुहोति सुवर्गमेवैनं लोकं
गमयति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतो रख्याऽस्यजिघाऽसन्ते
सोमेन राज्ञा रख्याऽस्यपहत्यासुमात्मानं कृत्वा सुवर्गं
लोकमायत्ररख्यसामनुपलाभायात्तः सोमो भवत्यथ॥७॥

वैसर्जनानि जुहोति रख्यसामपहत्यै त्व९ सोम तनूकृद्ध्य
इत्याह तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि
रख्याऽस्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह
जुषाणो अमुराज्यस्य वेत्वित्याहासुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं

लो॒कं ग॑मयति॒ र॒ख्य॑सा॒मनु॑प॒लाभा॒या सोमं॑ ददते॥८॥

आ ग्रा॒व्ण आ वा॒य॒व्या॑न्या द्रो॒णक॑ल॒शमु॑त्प॒त्नीमा॑
न॒य॒न्त्य॒न्वना॑सि॒ प्र वर्त॑यन्ति॒ याव॑दे॒वास्या॑स्ति॒ तेन॑ स॒ह सु॑व॒र्गं
लो॒कमे॑ति॒ नय॑व॒त्यर्चा॑ग्री॒ध्रे जु॑होति॒ सुव॑र्गस्य॒ लो॒कस्या॒भिनी॑त्यै
ग्रा॒व्णो वा॒य॒व्यानि॑ द्रो॒णक॑ल॒शमा॑ग्री॒ध्र उप॑ वासयति॒ वि ह्ये॑नं
तैर्गृ॒ह्णते॒ यत्स॒होप॑वा॒सये॑दपुवा॒येत॑ सौ॒म्यर्चा॑ प्र पा॑दयति॒ स्वया॑॥९॥

ए॒वैनं॑ दे॒वता॑या प्र पा॑दयत्यदि॒त्याः सदो॑ऽस्यदि॒त्याः सद॑ आ
सी॒दित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैत॑द्यज॒मानो॑ वा ए॒तस्य॑ पु॒रा गो॒प्ता भ॑वत्येष
वो दे॒व स॒वितुः॑ सोम॒ इत्या॑ह स॒वितृ॑प्र॒सूत॑ ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः सम्प्र
यच्छ॒त्येत॑त्त्व॒ सोम॑ दे॒वो दे॒वानु॑पा॒गा इत्या॑ह दे॒वो ह्येष॑ सन्॥१०॥

दे॒वानु॑पै॒तीद॑म॒हम्म॑नु॒ष्यो म॑नु॒ष्यानि॑त्याह म॒नु॒ष्यो ३ ह्येष॑
सन्म॑नु॒ष्यानु॑पैति॒ यदे॑तद्यजुर्न ब्रूयादप्र॒जा अप॑शु॒र्यज॑मानः स्यात्स॒ह
प्र॒जया॑ स॒ह रा॒यस्पो॑षे॒णेत्या॑ह प्र॒जये॑व प॒शुभिः॑ स॒हेमं॑ लो॒कमु॑पावर्तते
नमो॑ दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह नमस्का॒रो हि दे॒वाना॑स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ इत्या॑ह
स्व॒धाका॒रो हि॥११॥

पि॒तृणा॑मि॒दम॑हं निर्व॒रुण॑स्य॒ पाशा॑दि॒त्याह वरु॑णपा॒शादे॒व
निर्मु॑च्यतेऽग्रे॑ व्रतप॒त आ॒त्मनः॑ पूर्वा॑ त॒नूरा॑दे॒येत्या॑हुः को हि तद्वेद॑
यद्वसी॑यान्त्स्वे वशे॑ भूते पुन॑र्वा ददा॑ति न वेति॒ ग्रावा॑णो॒ वै सोम॑स्य॒
राज्ञो॑ मलि॒मुसे॑ना य ए॒वं वि॒द्वान्ग्रा॑व्ण आ॒ग्री॒ध्र उप॑वा॒सय॑ति

नैनम्मलिमुसेना विन्दति॥१२॥

अथ ददते स्वया सन्ध्वधाकारो हि विन्दति॥२॥ [२]

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं
देवतयाच्छैत्यत्यन्यानां नान्यानुपांगमित्याहाति ह्यन्यानेति
नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदम्परोऽवरैरित्याहर्वाग्येनम्परैर्विन्दति
पुरोवरैस्तं त्वा जुषे॥१३॥

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वा
सविता मध्वान्क्तित्याह तेजसैवैनमनन्तद्योषधे त्रायस्वैनं स्वधिते
मैनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः शान्त्यै स्वधितेर्वृषस्य
बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परा पतति यः प्रथमः शकलः
परापतेत्तमप्या हरेत्सतैजसम्॥१४॥

एवैनमा हरतीमे वै लोका यूपोत्प्रयतो बिभ्यति दिवमग्रेण
मा लेखीरन्तरिख्यम्मध्यैनं मा हिंसीरित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
शमयति वनस्पते शतबलशो वि रोहेत्याब्रश्चने जुहोति
तस्मादाब्रश्चनाद्वृषाणाम्भूयांस उत्तिष्ठन्ति सहस्रबलशा वि
वयं रुहेमेत्याहाशिषमेवैतामा शास्तेऽनखसङ्गम्॥१५॥

वृश्चेद्यदखसङ्गं वृश्चेदधईषं यजमानस्य प्रमायुकं
स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेष वै
वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः

स्यादित्यपूर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्यो-
ऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति बहुपूर्णं तस्मै
बहुशाखं वृश्चेदेष वै॥१६॥

वनस्पतीनामपशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं वृश्चेत्प्रतिष्ठाकाम-
वै वनस्पतीनाम्प्रतिष्ठितो यः समे भूम्यै स्वाद्योने रूढः प्रत्येव
तिष्ठति यः प्रत्यङ्मुपनतस्तं वृश्चेत्स हि मेधमभ्युपनतः पञ्चारलिं
तस्मै वृश्चेद्यं कामयेतोपैनुत्तरो यज्ञो नमेदिति पञ्चाख्या पङ्क्तिः
पाङ्क्तौ यज्ञ उपैनुत्तरो यज्ञः॥१७॥

नमति षडरलिम्प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव
प्रति तिष्ठति सप्तारलिम्पशुकामस्य सप्तपदा शक्करी पशवः
शक्करी पशूनेवाव रुन्दे नवारलिं तेजस्कामस्य त्रिवृता
स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्यैव भवत्येकादशारलि-
मिन्द्रियकामस्यैकादशाख्या त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव
भवति पञ्चदशारलिम्भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै
सप्तदशारलिम्प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या
एकविंशत्यरलिम्प्रतिष्ठाकामस्यैक- विंशः स्तोमानाम्प्रतिष्ठा
प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाख्या गायत्री तेजो गायत्री गायत्री
यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन सम्मितः॥१८॥

जुषे सतेजसमनख्यसङ्गं बहुशाखं वृश्चेदेष वै यज्ञ उपैनुत्तरो यज्ञ आप्त्या एकान्नविंशतिश्च॥३॥ [३]

पृथिव्यै त्वान्तरिख्याय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः

प्रो॒ख्यति॒ परा॑श्च॒म्प्रो॒ख्यति॒ परा॑डि॒व हि सु॒वर्गो॑ लो॒कः क्रू॒रमि॑व वा
 ए॒तत्क॑रोति॒ यत्खन॑त्य॒पोव॑ नयति॒ शान्त्यै॑ यव॑मती॒रव॑ नय॒त्यूर्ग्वै॑ यवो॒
 यज॑मानेन॒ यूपः॑ स॒मि॒तो यावा॑ने॒व यज॑मान॒स्ताव॑तीमे॒वास्मि॒न्नूर्ज॑
 दधा॑ति॥१९॥

पि॒तृणां॑ स॒दन॑म॒सीति॑ ब॒र्हिर॑व॒ स्तृणा॑ति पि॒तृदे॒वत्य॑ १५
 ह्ये॒तद्य॑न्नि॒खातं॑ यद्व॒र्हिर॑न॒वस्ती॑र्य॒ मि॒नुया॑त्पि॒तृदे॒वत्यो॑ नि॒खातः॑
 स्याद्व॒र्हिर॑व॒स्तीर्य॑ मि॒नोत्य॑स्यामे॒वैन॑मि॒नोति॑ यू॒पश॑क॒लम॑वा॒स्यति॑
 स॒तेज॑समे॒वैन॑मि॒नोति॑ दे॒वस्त्वा॑ स॒वि॒ता म॒ध्वा॒न॒क्तित्या॑ह
 तेज॑सै॒वैन॑म॒नक्ति॑ सु॒पिप्प॒लाभ्य॑स्त्वौष॑धी॒भ्य इति॑ च॒षाल॒म्प्रति॑॥२०॥

मु॒ञ्चति॑ तस्मा॑च्छी॒र्षत॑ ओष॑धयः॒ फलं॑ गृह्ण॒न्त्य॒नक्ति॑ तेजो॒
 वा आ॒ज्यं यज॑मानेनाग्नि॒ष्ठाश्रिः॑ स॒मि॒ता यद॑ग्नि॒ष्ठा- म॒श्रिम॑नक्ति
 यज॑मानमे॒व तेज॑सान॒क्त्यान्त॑र्म॒न॒क्त्यान्त॑मे॒व यज॑मानं॒ तेज॑सान॒नक्ति॑
 स॒र्वतः॑ परि॑ मृ॒शत्य॑परि॒वर्ग॑मे॒वा- स्मि॒न्तेजो॑ दधा॒त्युद्वि॑व
 स्त॒भाना॑न्तरि॒ख्यम्पृ॑णेत्या॒हैषां॑ लो॒कानां॑ वि॒धृत्यै॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑॥२१॥

क॒ल्पय॑ति॒ वैष्ण॒वो वै दे॒वत॑या॒ यूपः॑ स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या कल्पयति॒
 द्वाभ्यां॑ कल्पयति॒ द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्र॒ति॒ष्ठित्यै॑ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं
 दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ व्य॒र्धये॑य॒मित्य॑ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॑व॒नीया॑दि॒त्थं
 वे॒त्थं वा॑ति॒ नाव॑ये॒त्तेज॑सै॒वैनं॑ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ व्य॒र्धय॑ति॒ यं
 का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ स॒म॒र्धये॑य॒मिति॑॥२२॥

अग्नि॑ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॑व॒नीये॑न॒ सम्मि॑नुया॒त्तेज॑सै॒वैन॑
 दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ सम॑र्धयति ब्रह्म॒वनि॑ त्वा ख॒षत्र॑वनिमित्या॒ह
 यथा॑य॒जुरे॒वैतत्परि॑ व्यय॒त्यूर्ध्वै र॑श॒ना यज॑मानेन॒ यूपः॑ सम्मि॑तो
 यज॑मानमे॒वोर्जा॑ सम॑र्धयति नाभिद॒घ्ने परि॑ व्ययति नाभिद॒घ्न
 ए॒वास्मा ऊ॒र्ज द॑धाति॒ तस्मा॑न्नाभिद॒घ्न ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते॒ यं
 का॒मये॑तो॒र्जेन॑म्॥ २३॥

व्य॑र्धयेय॒मित्यू॒र्ध्वा वा॒ तस्या॑वा॒चीं वा॒वो॑हेदूर्जे॒वैनं॑ व्य॑र्धयति॒
 यदि॑ का॒मये॑त॒ वर्षु॑कः पर्जन्यः॒ स्या॒दित्य॑वा॒चीम॑वो॒हे- दृष्टि॑मेव नि
 य॑च्छति॒ यदि॑ का॒मये॑ता॒वर्षु॑कः स्या॒दित्यू॒र्ध्वा मु॒दूहे॒दृष्टि॑मे॒वोद्य॑च्छति
 पि॒तृणां॑ नि॒खा॑त॒म्मनु॑ष्या॒णामूर्ध्वं॑ नि॒खा॑ता॒दा र॑श॒नाया॑ ओष॑धीना॒
 र॑श॒ना वि॒श्वेषा॑म्॥ २४॥

दे॒वाना॑मूर्ध्व॑ र॑श॒नाया॑ आ च॒षाला॑दिन्द्र॒स्य च॒षाल॑
 सा॒ध्याना॑मति॒रिक्त॑ स॒ वा ए॒ष स॑र्वदे॒वत्यो॑ यद्यूपो॒ यद्यूप॑-
 म्मि॒नोति॑ सर्वा॒ एव॑ दे॒वताः॑ प्रीणाति॒ यज्ञे॑न॒ वै दे॒वाः सु॑वर्गं
 लो॒कमा॑य॒न्तेऽम॑न्यन्त॒ मनु॑ष्या॒ नोऽन्वा॑भ॒विष्य॑न्तीति॒ ते यू॒पेन॑
 यो॒पयि॑त्वा सु॒वर्गं॑ लो॒कमा॑य॒न्तमृ॑षयो॒ यू॒पेनै॒वानु॑ प्राजा॑न॒न्तद्यूप॑स्य
 यू॒पत्व॑म्॥ २५॥

यद्यूप॑मि॒नोति॑ सु॒वर्ग॑स्य॒ लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञा॑त्यै पु॒रस्ता॑न्मि॒नोति॑
 पु॒रस्ता॑द्धि॒ यज्ञ॑स्य॒ प्र॒ज्ञा॑यतेऽप्र॒ज्ञात॑ हि तद्य॑दति॒पन्न॑ आ॒हुरि॑दं

कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
नास्पृशन्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृश- दतिरिक्तं वा
एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत्॥ २६॥

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति
देवा वै सऽस्थिते सोमे प्र सुचोहरन्प्र यूपं तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं
वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरऽ सुचान्निष्क्रयणमपश्यन्ध्वस्वरुं
यूपस्य सऽस्थिते सोमे प्र प्रस्तरऽ हरति जुहोति
स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ २७॥

दधाति प्रत्यृचा समर्धयेयमित्यूजैर्नर्विषैषाव्यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिः शच्च॥ ४॥ [४]

साध्या वै देवा अस्मिल्लौक आसन्नान्यत्किंचन मिषतै-
ऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्भ्यमविन्दन्ततो वा इमाः
प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरति प्रजानां प्रजननाय
रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थेद्रुद्राय
यजमानम्॥ २८॥

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता
हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थति हव्यायैवासन्नाय
सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनि
स्थ इत्याहु वृषणौ॥ २९॥

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं

दधातामित्याह वृषणं ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु
 प्र जायस्वेत्याह छन्दोभिरेवैनम्प्र जनयत्यग्नये मथ्यमानायानु
 ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनम्मन्थति जातायानु
 ब्रूहि॥३०॥

प्रह्रियमाणायानु ब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे
 समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः स्वेनैवैनं
 छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निम्मथित्वा प्र हरति तौ
 सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याह
 शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन
 जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यम्प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो
 तेजसा॥३१॥

यजमानमाह वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥५॥ [५]

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजंत
 उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याह
 दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज इत्याहर्त्विजो वै
 वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते धारया वसूनीति॥३२॥

आह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुद्धे
 हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसु रण्वेत्याह
 त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती

रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा
सवितुः प्रसव इति॥३३॥

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि
देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यां ऋतस्य त्वा
देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतः सत्येनैवैनमृतेना
रभतेऽख्यया परि हरति वध्यः हि प्रत्यश्चम्प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्यै
धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति धृत्या अद्ध्यः॥३४॥

त्वौषधीभ्यः प्रोख्यामीत्याहाद्ध्यो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति
यत्पशुरपाम्पेरुरसीत्याहैष ह्यपाम्पाता यो मेधायारभ्यते स्वात्तं
चिथ्सदेवः हव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह स्वदयत्येवैनमुपरिष्ठात्प्रो
करोति पाययत्यन्तरत एवैनम्मेध्यं करोत्यधस्तादुपोख्यति सर्वतं
एवैनम्मेध्यं करोति॥३५॥

वसूनिर्तिं प्रसव इत्यर्द्धोऽन्तरत एवैनन्दशं च॥६॥ [६]

अग्निना वै होत्रा देवा असुरानभ्यभवन्नग्रये समिध्यमानायानु
ब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश सामिधेनीरन्वाह सप्तदशः
प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै सप्तदशान्वाह द्वादश मासाः पञ्चर्तवः
स संवत्सरः संवत्सरम्प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां
प्रजननाय देवा वै सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स
प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम्॥३६॥

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
 यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णीं होमेनावृञ्जत
 यत्तूष्णीमाधारमाधारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृङ्के परिधीन्त्सम्मांष्टिं
 पुनात्येवैनात्रिस्त्रिः सम्मांष्टिं त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो रख्यंसामपहत्यै
 द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश॥३७॥

मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
 यदाधारोऽग्निः सर्वा देवता यदाधारमाधारयति शीर्षत एव यज्ञस्य
 यजमानः सर्वा देवता अव रुद्धे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार
 आत्मा पशुराधारमाधार्य पशुं समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य॥३८॥

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याह
 वायुदेवत्यो वै प्राणो वायावेवास्य प्राणं जुहोति सं यजत्रैरङ्गानि
 सं यज्ञपतिराशिषेत्याह यज्ञपतिमेवास्याशिषं गमयति विश्वरूपो
 वै त्वाष्ट्र उपरिष्ठात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्ठात्पशोर्नाव द्यन्ति
 यदुपरिष्ठात्पशुं समनक्ति मेध्यमेव॥३९॥

एनं करोत्यृत्विजो वृणीते छन्दांस्येव वृणीते सप्त वृणीते
 सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्ध्या
 एकादश प्रयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो
 यावानेव पशुस्तम्प्र यजति वृषामेकः परि शय आत्मैवात्मानम्परि

शये वज्रो वै स्वधितिर्वज्रो यूपशकलो घृतं खलु वै देवा वज्रं
कृत्वा सोममघ्नन्घृतेनाक्तौ पशं त्रायेथामित्याह वज्रेणैवैनं वशं कृत्वा
लभते॥४०॥

आधारम्वद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥७॥ [७]

पर्यग्निं करोति सर्वहुतमेवैनं करोत्यस्कन्दायास्कन्त्रं५ हि
तद्यद्धुतस्य स्कन्दति त्रिः पर्यग्निं करोति त्र्यावृद्धिं यज्ञोऽथो
रख्यसामपहत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्त्यन्वारभ्यः पशू (३) नान्वारभ्या
(३) इति मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तय्यदन्वारभेत प्रमायुको
यजमानः स्यादथो खल्व्वाहुः सुवर्गाय वा एष लोकार्यं नीयते
यत्॥४१॥

पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत
वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप
प्रेष्यं होतर्हव्या देवेभ्य इत्याहेषितं५ हि कर्म क्रियते
रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियथा विंशतेत्याह यथायजुरेवैतदग्निना पुरस्तादेति
रख्यसामपहत्यै पृथिव्याः संपृचः पाहीति बर्हिः॥४२॥

उपास्यत्यस्कन्दायास्कन्त्रं५ हि तद्यद्धर्हिषि स्कन्दत्यथो
बर्हिषदमेवैनं करोति पराडा वर्ततेऽध्वर्युः पशोः संज्ञप्यमानात्पशुभ्य
एव तन्नि हुत आत्मनोनाब्रस्काय गच्छति श्रियम्प्र पशूनाप्नोति
य एवं वेद पश्चाल्लोका वा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त

आता॒नेत्या॑हादित्यस्य॒ वै र॒श्मयः॑ ॥ ४३ ॥

आता॒नास्तेभ्य॑ ए॒व नम॑स्करोत्यन॒र्वा प्रेही॑त्याह॒ भ्रातृ॑व्यो
वा अ॒र्वा भ्रातृ॑व्यापनुत्त्यै घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याम॑नु॒ सह॑ प्र॒जया॑ सह
रा॒यस्पोषे॑णेत्या॑हाशिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्त॒ आपो॑ दे॒वीः शुद्धा॑युव॒
इत्या॑ह यथा॒यजु॑रे॒वैतत् ॥ ४४ ॥

लोकाय॑ नीयते॒ यद्व॒रही॑ र॒श्मयः॑ सु॒तत्रि॑श॒च्च ॥ ८ ॥ [८]

प॒शोर्वा आल॑ब्धस्य प्रा॒णाञ्छु॑गृच्छति॒ वाक्त् आ
प्या॑यताम्प्राणस्त॒ आ प्या॑यता॒मित्या॑ह प्रा॒णेभ्य॑ ए॒वास्य॑ शुच॑
शम॑यति॒ सा प्रा॑णेभ्योऽधि॑ पृथि॒वीः शुक्प्र॑ विंशति॒ शम॑होभ्या॒मिति॑
नि न॑यत्यहोरा॒त्राभ्या॑मे॒व पृथि॑व्यै शुच॑ शम॑यत्योष॑धे॒ त्राय॑स्वैन॒
स्वधि॑ते॒ मेन॑ हि॒ सी॒रित्या॑ह॒ वज्रो॑ वै स्वधि॑तिः ॥ ४५ ॥

शान्त्यै॑ पार्श्व॑त आच्छ॑ति मध्य॑तो हि म॑नुष्या॑ आच्छ॑न्ति
तिर॒श्चीन॑मा॒ च्छा॑त्यन॒चीन॑ हि म॑नुष्या॑ आच्छ॑न्ति व्यावृ॑त्यै
रख्य॑साम्भा॒गोऽसी॑ति॒ स्थवि॑मतो ब॒र्हिर॑त्कापा॑स्यत्य॒स्रैव॑ रख्या॑सि
नि॒रव॑दयत॒ इद॑म॒ह र॑ख्योऽध॒मं तमो॑ नयामि॒ योऽस्मा॑न्द्वेष्टि॒ यं
च व॒यं द्वि॑ष्म इत्या॑ह॒ द्वौ वा॑व पुरु॑षौ॒ यं चै॒व ॥ ४६ ॥

द्वेष्टि॑ यश्चैनं॒ द्वेष्टि॑ तावु॒भाव॑ध॒मं तमो॑ नयती॒षे त्वेति॑
व॒पामु॑त्खि॑दतीच्छ॑त॒ इव॑ ह्येष॒ यो यज॑ते॒ यदु॑पतृ॒न्धाद्रु॑द्रोऽस्य
प॒शून्धा॑तुकः॒ स्या॒द्यन्नो॑पतृ॒न्धाद॑य॒ता स्या॑दन्य॒योप॑तृण॒त्यन्य॑या॒ न

धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी एव
रसेनानुक्त्यच्छिन्नः ॥ ४७ ॥

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्कूरमिव वा एतत्करोति
यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्चवते यः पशुम्मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी
पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति
रख्यसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन ॥ ४८ ॥

अन्वेति नान्तममङ्गारमति हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्वेवता
अति मन्येत वायो वीहिं स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका
अव पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनाम्बर्हिरग्रेणैवाग्रं
समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रति ष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
प्रेष्येत्याह ॥ ४९ ॥

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा
वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि घारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ
दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मरुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै
मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र
हरति तस्माद्विष्वश्चौ प्राणापानौ ॥ ५० ॥

स्वधितिश्चेवाच्छिन्नो हव्येनेष्येत्याह षट्त्वारिंशच्च ॥ ९ ॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते वपया

प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव पशूनाम्मध्यतो
 दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः
 पृच्छति शृत५ हवीः (३) शमितरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृत५
 शृतमाहु स एनसा प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम्॥५१॥

यत्पृषदाज्यम्पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
 समैति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ
 दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
 नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधम्प्राख्यारयन्त्स
 प्रख्योऽभवत्तत्प्रख्यस्य प्रख्यत्वं यत्प्लख्यशाखोत्तरबर्हिर्भवति
 समेधस्यैव॥५२॥

पशोरव द्यति पशुं वै ह्रियमाण५ रख्या५स्यनु सचन्तेऽन्तरा
 यूपं चाहवनीयं च हरति रख्यं सामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य
 मनोऽप क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याहु मन
 एवास्याव रुद्ध एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः प्राणा
 आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तस्याव॥५३॥

द्यति हृदयस्याग्रेऽव द्यत्यथ जिह्वाया अथ वख्यंसो यद्वै
 हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वाया वदति यज्जिह्वाया वदति तदुरसोऽधि
 निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदायं यथाकाममुत्तरेषामवद्यति
 यथापूर्वमेवास्यं पशोरवत्तम्भवति मध्यतो गुदस्याव द्यति मध्यतो
 हि प्राण उत्तमस्याव द्यति॥५४॥

उत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि जायमानो
 वै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा जायते ब्रह्मचर्येणर्षिभ्यो यज्ञेन देवेभ्यः
 प्रजया पितृभ्य एष वा अनृणो यः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी
 तदवदानैरेवाव दयते तदवदानानामवदानत्वन्देवासुराः संयत्ता
 आसन्ते देवा अग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणासुरानभि भवामेति॥५॥

सोऽब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धरा इति स एतमुद्धारमुदहरत्
 दोः पूर्वार्धस्य गुदममध्यतः श्रोणि जघनार्धस्य ततो देवा
 अभवन्परासुरा यत्र्यङ्गाणां समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यख्णयाव द्यति तस्मादख्णया
 पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥५६॥

एतौ पशूनां समेधस्यैव तस्यावोत्तमस्याव द्यतीति पञ्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति मेदोरूपा वै पशवो रूपमेव पशुषु दधाति
 यूपन्नवधाय प्रोर्णोति रसो वा एष पशूनां यद्य रसमेव पशुषु दधाति
 पार्श्वेन वसाहोमम्प्र यौति मध्यं वा एतत्पशूनां यत्पार्श्वं रसं एष
 पशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमम्प्रयौति मध्यत एव पशूनां रसं
 दधाति घन्ति॥५७॥

वा एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्त्यैन्द्रः खलु वै देवतया प्राण ऐन्द्रो-
 ऽपान ऐन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैध्यदित्याह प्राणापानावेव पशुषु
 दधाति देवं त्वष्टर्भूरिं ते स संमेत्वित्याह त्वाष्ट्रा हि देवतया

प॒शवो॒ विषु॑रूपा॒ यथ्सल॑ख्माणो॒ भव॑थेत्या॒ह विषु॑रूपा॒ ह्येते॒ सन्तः॒
सल॑ख्माण ए॒तर॒हि भव॑न्ति दे॒वत्रा॒ यन्त॑म्॥५८॥

अव॑से सखा॒योऽनु॑ त्वा मा॒ता पि॒तरौ॑ म॒दन्त्वि॒त्याहा॑नु॒मतमे॒वैन॑म्मा॒
पि॒त्रा सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑मयत्यर्ध॒र्चं व॑साहोमं जु॒होत्य॒सौ वा अ॑र्ध॒र्च
इ॒यम॑र्ध॒र्च इ॒मे ए॒व र॑से॒नान॑क्ति॒ दिशो॑ जुहोति॒ दिश॑ ए॒व
र॑से॒नान॑त्तद्यथो॒ दिग्भ्य॑ ए॒वोर्ज॑ꣳ र॒सम॑वं रु॒द्धे प्रा॑णापा॒नौ वा ए॒तौ
प॑शूनां यत्पृषदा॒ज्यं वा॑नस्प॒त्याः खलु॑॥५९॥

वै दे॒वत॑या प॒शवो॒ यत्पृ॑षदा॒ज्यस्यो॑प॒हत्या॒ह वन॑स्पतयेऽनु॑
ब्रूहि॒ वन॑स्पतये॒ प्रेष्ये॑ति॒ प्राणा॑पा॒नावे॒व प॒शुषु॑ दधात्य॒न्यस्या॑न्यस्य
सम॑वत्तꣳ स॒मव॑द्यति॒ तस्मा॑न्नाना॒रूपाः॑ प॒शवो॑ यू॒ष्णोप॑ सिञ्चति॒
र॒सो वा ए॒ष प॑शूनां यद्यू॒ रस॑मे॒व प॒शुषु॑ दधा॒तीडा॒मुप॑ ह्वयते प॒शवो॑
वा इ॒डा प॑शूने॒वोप॑ ह्वयते च॒तुर॑पं ह्वयते॥६०॥

चतु॑ष्पादो हि प॒शवो॒ यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दित्य॑मे॒दस्कं॑ तस्मा॒
आ द॑ध्या॒न्मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पेणै॒वैन॑म्प॒शुभ्यो॑ निर्भ॒जत्य॑प॒शुरे॒व
भ॑वति॒ यं का॒मये॑त प॒शुमा॑न्थस्या॒दिति॑ मे॒दस्व॑त्तस्मा॒ आ
द॑ध्या॒न्मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पेणै॒वास्मै॑ प॒शून॑वं रु॒द्धे प॒शुमा॑ने॒व
भ॑वति॒ प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृजत॒ स आ॒ज्य॑म्॥६१॥

पु॒रस्ता॑दसृजत प॒शुम्म॑ध्यतः पृ॒षदा॒ज्यम्प॒श्चात्त॑स्मा॒दाज्ये॑न
प्रया॒जा इ॒ज्यन्ते॑ प॒शुना॑ मध्यतः पृ॒षदा॒ज्येना॑नूया॒जास्त॑स्मा॒देत॑न्मिश्रमि॒
प॒श्चात्सृ॑ष्टꣳ ह्येका॑दशानूया॒जान् य॑जति॒ दश॑ वै प॒शोः प्रा॑णा

आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनु यजति घन्ति वा एतत्पशुं
यत्संज्ञयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं
यत्पृषदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु दधाति॥६२॥

घन्ति यन्तङ्कलं चतुरूपं ह्वयत आज्यय्यत्पृषदाज्येन पद्वं॥११॥

यज्ञेन ता उपयङ्गिर्देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे ब्रह्मवादिनस्सत्त्वै देवस्य ग्रावाणम्याण उपांश्चग्रा देवा वा उपांश्चौ
वाग्वै मित्रय्यंजस्य बृहस्पतिर्देवा वा आग्रयणाग्नेकादश॥११॥ यज्ञेन लोके पशुमान्स्यात्सर्वान्माध्यन्दिनद्वौगवा
अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपञ्चाशत्॥५१॥ यज्ञेन गौरभि निर्वर्तते॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता उपयङ्गिरेवासृजत
यदुपयजं उपयजति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते जघनार्धादव
द्यति जघनार्धाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते स्थविमतोऽव द्यति स्थविमतो
हि प्रजाः प्रजायन्तेऽसंभिन्दन्नव द्यति प्राणानामसंभेदाय न
पर्यावर्तयति यत्पर्यावर्तयेदुदावर्तः प्रजा ग्राहकः स्यात्समुद्रं गच्छ
स्वाहेत्याह रेतः॥१॥

एव तदधात्यन्तरिख्यं गच्छ स्वाहेत्याहान्तरिख्येणैवास्मै प्रजाः
प्र जनयत्यन्तरिख्यं ह्यनु प्रजाः प्रजायन्ते देव संवितारं गच्छ
स्वाहेत्याह सवितृप्रसूत एवास्मै प्रजाः प्र जनयत्यहोरात्रे गच्छ

स्वाहेत्याहाहोरात्राभ्यामेवास्मै प्रजाः प्र जनयत्यहोरात्रे ह्यनु प्रजाः
प्रजायन्ते मित्रावरुणौ गच्छु स्वाहा॥२॥

इत्याह प्रजास्वेव प्रजातासु प्राणापानौ दधाति सोमं गच्छु
स्वाहेत्याह सौम्या हि देवतया प्रजा यज्ञं गच्छु स्वाहेत्याह प्रजा एव
यज्ञियाः करोति छन्दांसि गच्छु स्वाहेत्याह पशवो वै छन्दांसि
पशून्वाव रुद्धे द्यावापृथिवी गच्छु स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता
द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परि गृह्णाति नमः॥३॥

दिव्यं गच्छु स्वाहेत्याह प्रजाभ्य एव प्रजाताभ्यो वृष्टिं नि
यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छु स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता अस्याम्प्रति
ष्ठापयति प्राणानां वा एषोऽव द्यति योऽवद्यति गुदस्य मनो मे
हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य
हृदयं शुगृच्छति सा हृदयशूलम्॥४॥

अभि समेति यत्पृथिव्यां हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवीं
शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च संधावुद्वासयत्युभयं
शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥५॥

रेतो मित्रावरुणौ गच्छु स्वाहा नमो हृदयशूलन्द्वात्रिंशच्च॥१॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसंतु
नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वम् तस्मिन्प्रातर्न
समंशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति

य॒ज्ञो वै व॑सती॒वरी॑र्य॒ज्ञमे॒वारभ्य॑ गृही॒त्वोप॑ वसति॒ यस्या॑गृहीता
अ॒भि नि॒म्रोचे॒दनार॑ब्धोऽस्य य॒ज्ञः स्यात्॥६॥

य॒ज्ञं वि च्छि॑न्द्या॒ज्योति॑ष्या॒ वा गृ॒हीया॒द्विर॑ण्यं वाव॒धाय॑
सशु॑क्राणामे॒व गृ॒ह्णाति॒ यो वा॑ ब्राह्म॒णो ब॑हुया॒जी तस्य॑
कुम्भ्या॑नां गृ॒हीया॒थ्स हि गृ॒हीतव॑सती॒वरी॑को वसती॒वरी॑गृ॒ह्णाति॒
प॒शवो॑ वै व॑सती॒वरीः॑ प॒शूने॒वारभ्य॑ गृही॒त्वोप॑ वसति॒ यद॑न्वी॒पं
तिष्ठ॑न्गृ॒हीया॒न्निर्मा॑र्गुका अस्मात्प॒शवः॑ स्युः प्रती॒पं तिष्ठ॑न्गृ॒ह्णाति॒
प्रति॑रुध्यै॒वास्मै॑ प॒शून्गृ॒ह्णातीन्द्रः॑॥७॥

वृ॒त्रम॑हन्त्सो ३ ऽपो ३ ऽभ्य॑म्रियत् तासां॒ यन्मे॑ध्यं य॒ज्ञिय॑
सदे॑वमासीत्तदत्य॑मुच्यत् ता वह॑न्तीरभव॒न्वह॑न्तीनां गृ॒ह्णाति॒ या
ए॒व मे॑ध्या॒ य॒ज्ञियाः॑ सदे॒वा आप॑स्तासा॑मे॒व गृ॒ह्णाति॒ नान्त॑मा
वह॑न्तीरतीयाद्यदन्त॑मा वह॑न्तीरतीयाद्य॒ज्ञमति॑ मन्येत् न स्था॑वराणां
गृ॒हीया॒द्वरु॑णगृहीता॒ वै स्था॑वरा यथ॒स्थाव॑राणां गृ॒हीयात्॥८॥

वरु॑णेनास्य य॒ज्ञं ग्रा॑हयेद्यद्वै दि॒वा भ॑वत्य॒पो रात्रिः॑ प्र
विं॑शति॒ तस्मा॑त्ता॒म्रा आपो॑ दि॒वा द॑दृश्रे॒ यन्न॑क्त॒म्भ॑वत्य॒पोऽहः॑ प्र
विं॑शति॒ तस्मा॑च्चन्द्रा आपो॑ नक्तं ददृश्रे॒ छाया॑यै चा॒तप॑तश्च स॒ंधौ
गृ॒ह्णात्य॑होरा॒त्रयो॑रे॒वास्मै॑ वर्णं गृ॒ह्णाति॒ ह॒विष्म॑न्तीरि॒मा आप॑ इत्या॒ह
ह॒विष्कृ॑तानामे॒व गृ॒ह्णाति॒ ह॒विष्मा॑ अस्तु॥९॥

सूर्य॑ इत्या॒ह सशु॑क्राणामे॒व गृ॒ह्णात्य॑नुष्टुभां गृ॒ह्णाति॒ वाग्वा

अनुष्टुप्वाचैवैनः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति
सप्त सम्पद्यन्ते सप्तपदा शक्नोरी पशवः शक्नोरी पशून्नेवाव रुन्देऽस्मै
वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य
उपसादयेदस्मिन्नैके पशुमान्स्याद्ययदाहवनीयेऽमुष्मिन्॥१०॥

लोके पशुमान्स्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः
पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति रक्खंसामपहत्या
इन्द्राग्नियोर्भागधेयीस्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्र उप
वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रय्यदेव यज्ञस्यापराजितं
तदेवैनः उप वासयति यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न
क्रियते तदनु यज्ञः रक्खास्यव चरन्ति यद्वहन्तीनां गृह्णाति
क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्खंसामनन्ववचाराय न ह्येता
ईलयन्त्या तृतीयसवनात्परि शरे यज्ञस्य संतत्यै॥११॥

स्यादिन्द्रो गृह्णीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विंशतिश्च॥२॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यः सोममुपावहरन्त्सर्वा
देवताभ्य उपावहरेदिति हृदे त्वेत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति
मनसे त्वेत्याह पितृभ्य एवैतेन करोति दिवे त्वा सूर्याय त्वेत्याह
देवेभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनः सर्वाभ्य
उपावहरति पुरा वाचः॥१२॥

प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामव

रुद्धेऽपोऽग्रेऽभिव्याहरति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवाभि वाचं वि
 सृजति सर्वाणि छन्दांस्यन्वाह पशवो वै छन्दांसि पशून्वाव
 रुद्धे गायत्रिया तेजस्कामस्य परि दध्यात्रिष्टुभेन्द्रियकामस्य
 जगत्या पशुकामस्यानुष्टुभा प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य
 विराजान्नकामस्य शृणोत्वग्निः समिधा हवम्॥१३॥

म इत्याह सवितृप्रसूत एव देवताभ्यो निवेद्यापोऽच्छैत्यप इष्य
 होतरित्याहेषितः हि कर्म क्रियते मैत्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवा
 द्रवेत्याह मित्रावरुणौ वा अपां नेतारौ ताभ्यामेवैना अच्छैति
 देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैना निष्क्रीय गृह्णात्यथो
 हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति॥१४॥

कार्षिणीसीत्याह शमलमेवासामपं प्लावयति समुद्रस्य
 वोर्षित्या उन्नय इत्याह तस्मादद्यमानाः पीयमाना आपो न
 र्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो वसतीवरीर्होतृचमसं
 च मैत्रावरुणचमसं च सःस्पर्श्य वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्य
 सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्र जनयत्यध्वर्योऽवेरपा (३)
 इत्याहोतेमनन्नमुरुतेमाः पश्येति वावैतदाह यद्यग्निष्टोमो जुहोति
 यद्युक्थ्यः परिधौ नि मूर्ष्टि यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्प्र पद्यते यज्ञक्रतूनां
 व्यावृत्त्यै॥१५॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमा दत्ते प्रसूत्या
 अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम् पूष्णो
 हस्ताभ्यामित्याह यत्यै पशवो वै सोमो व्यान उपांशुसर्वनो
 यदुपांशुसर्वनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु दधातीन्द्राय त्वेन्द्राय
 त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोम आह्रियते पञ्च कृत्वो यजुषा
 मिमीते॥१६॥

पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे पञ्च
 कृत्वस्तूष्णीन्दश सम्पद्यन्ते दशाखरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव
 रुन्दे श्वात्राः स्थ वृत्रतुर इत्याहैष वा अपां सोमपीथो य
 एवं वेद नाप्स्वार्तिमार्च्छति यत्ते सोम दिवि ज्योतिरित्याहैभ्य
 एवैनम्॥१७॥

लोकेभ्यः सम्भरति सोमो वै राजा दिशोऽभ्यध्यायत्स दिशो-
 ऽनु प्राविशत्प्रागपागुदगधरागित्याह दिग्भ्य एवैनं सम्भरत्यथो
 दिश एवास्मा अव रुन्देऽम्ब नि ष्वरेत्याह कामुका एनं स्त्रियो
 भवन्ति य एवं वेद यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीति॥१८॥

आहैष वै सोमस्य सोमपीथो य एवं वेद न
 सौम्यामार्तिमार्च्छति घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्त्यंशूनपं
 गृह्णाति त्रायंत एवैनंम्राणा वा अंशवः पशवः सोमोऽंशून्पुनरपि
 सृजति प्राणानेव पशुषु दधाति द्वौद्वौवपि सृजति तस्माद्वौद्वौ

प्राणाः ॥ १९ ॥

यजुषा मिमीत एनं जागृवीति चतुश्चत्वारिंशच्च ॥ ४ ॥ [४]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒ऽशु॒र्यदु॑पा॒ऽश्व॒ग्रा ग्र॒हा गृ॒ह्यन्ते॑
प्रा॒णमे॒वानु॑ प्र य॒न्त्यरु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः प्रातःस॒वन ए॒वाहं॑
य॒ज्ञः स॒ऽस्था॑पयामि तेन॒ ततः॑ स॒ऽस्थि॑तेन च॒रामी॑त्य॒ष्टौ
कृ॒त्वोऽग्ने॑ऽभि षु॒णोत्य॑ष्टा॒खरा॑ गाय॒त्री गा॑य॒त्रम्प्रा॑तःस॒वनम्
प्रा॑तःस॒वनमे॒व तेना॑प्रो॒त्येका॑दश॒ कृ॒त्वो॑ द्वि॒तीय॑मेका॑दशा॒खरा॑
त्रि॒ष्टुत्रै॑ष्टु॒भृम्मा॑ध्य॒दिनम्॑ ॥ २० ॥

स॒वन॒म्मा॑ध्य॒दिनमे॒व स॒वनं॑ तेना॑प्रोति॒ द्वाद॑श॒ कृ॒त्वंस्तृ॑तीय॒न्द्वाद॑शा
जग॑ती॒ जाग॑तं तृ॒तीयस॒वनन्तृ॑तीयस॒वनमे॒व तेना॑प्रो॒त्येता॑ः ह॒ वाव॑
स य॒ज्ञस्य॑ स॒ऽस्थि॑तिमु॒वाचा॑स्क॒न्दाया॑स्क॒न्नः॑ हि तद्य॒द्यज्ञ॑स्य॒
स॒ऽस्थि॑तस्य॒ स्कन्द॑त्यथो॒ खल्वा॑हुर्गा॒यत्री॑ वाव प्रा॑तःस॒वने॑
नाति॑वाद् इत्यन॑ति॒वादु॑क ए॒नम्प्रा॑तृ॒व्यो भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑
तस्मा॑द॒ष्टाव॑ष्टौ ॥ २१ ॥

कृ॒त्वोऽभि॑षुत्य॒म्ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति प॒वित्र॑वन्तोऽन्ये॒ ग्रहा॑
गृ॒ह्यन्ते॑ कि॒म्पवि॑त्र उपा॒ऽशुरि॑ति॒ वाक्प॑वि॒त्र इति॑ ब्रूयात् वा॒चस्प॑तये
पव॑स्व वाजि॒न्नित्या॑ह वा॒चैवैन॑म्पवयति॒ वृष्णो॑ अ॒ऽशु॒भ्यामि॑त्याह
वृष्णो॒ ह्येता॑व॒ऽशू यौ सोम॑स्य॒ गभ॑स्तिपू॒त इत्या॑ह॒ गभ॑स्तिना॒
ह्येन॑म्पवयति॒ देवो॑ दे॒वानां॑ प॒वित्र॑म॒सीत्या॑ह॒ देवो॑ ह्येषः ॥ २२ ॥

सन्देवानां पवित्रयैषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह येषां
 ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति स्वांकृतोऽसीत्याह प्राणमेव
 स्वमंकृतं मधुमतीर्न इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा इदं स्वदयति
 विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहोभयेष्वेव
 देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा ॥ २३ ॥

अद्वित्याह मन एवाश्नुत उर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याहान्तरिख्यदेवत्व
 हि प्राणः स्वाहा त्वा सुभवः सूर्यायेत्याह प्राणा वै
 स्वभवसो देवास्तेष्वेव परोख्यं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य
 इत्याहादित्यस्य वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयन्तानेव
 तेन प्रीणाति यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः ॥ २४ ॥

स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि यच्छति
 यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्युत्तानेन नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति
 यद्यभिचरेदमुं जह्यथ त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवैनम्प्रेप्सन्
 हन्ति यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति
 यद्यभिचरेदमुष्य ॥ २५ ॥

त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदसन्नो वै प्राणः प्राणमेवास्य
 सादयति षड्विंशशुभिः पवयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनम्पवयति
 त्रिः पवयति त्रयं इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति कस्मात्सत्यात्रयः पशूनां हस्तादाना इति यत्रिरुपांशुः

हस्तेन विगृह्णाति तस्मात्त्रयः पशूनां हस्तादानाः पुरुषो हस्ती
मर्कटः ॥ २६ ॥

मार्घ्यन्दिनमृष्टावृष्टावेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च ॥ ५ ॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वन् तदसुरा अकुर्वन् ते देवा उपांशौ
यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तमुपांशौ समस्थापयन्तेऽसुरा
वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते देवा बिभ्यन्त इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रो-
ऽन्तर्यामेणान्तरधत्त तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वम् यदन्तर्यामो गृह्यते
भ्रातृव्यानेव तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते ॥ २७ ॥

दधामि द्यावापृथिवी अन्तर्बन्तरिख्यमित्याहैभिरेव
लोकैर्यजमानो भ्रातृव्यानन्तर्धत्ते ते देवा अमन्यन्तेन्द्रो वा
इदमभूद्यद्वयं स्म इति तेऽब्रुवन्मघवन्ननु न आ भुजेति सजोषां
देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे ये चावरे तानुभयान् ॥ २८ ॥

अन्वाभजत्सजोषां देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः
परे य चावरे तानुभयानन्वाभजत्यन्तर्यामे मघवन्मादयस्वेत्याह
यज्ञादेव यजमानं नान्तरेत्युपयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य
धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयाताम्प्राणमपानोऽनु नृच्छेत्प्रमायुकः
स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते ॥ २९ ॥

प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपांश्वन्तर्यामौ
व्यान उपांशुसर्वानो यं कामयेत प्रमायुकः स्यादित्यसंस्पृष्टौ

तस्य सादयेद्वाग्नेनैवास्य प्राणापानौ विच्छिनत्ति ताजक्प्रमीयते
यं कामयेत सर्वमायुरियादिति सः स्पृष्टौ तस्य सादयेद्वाग्नेनैवास्य
प्राणापानौ सं तेनोति सर्वमायुरेति ॥ ३० ॥

त उभयान्गृह्यते चतुश्चत्वारिंशच्च ॥ ६ ॥ [६]

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
वाचमेवानु प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्त्सोमः राजानः
हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मदग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति
तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते तमघ्नन्त्सोऽपूयत् तं देवा
नोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः स्वदय ॥ ३१ ॥

इति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मद्देवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ता
इति तस्मान्नानादेवत्यानि सन्ति वायव्यान्युच्यन्ते तमेभ्यो
वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूयति तत्प्रवाते वि षजन्ति वायुरहि तस्य
पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्साऽदितिरब्रवीद्वरं
वृणा अथ मया वि गृह्णीध्वम्मद्देवत्या एव वः सोमाः ॥ ३२ ॥

सन्ना असन्नित्युपयामगृहीतोऽसीत्याहादिति देवत्यास्तेन यानि
हि दारुमयाणि पात्राण्यस्यै तानि योनेः सम्भूतानि यानि मृन्मयानि
साख्यात्तान्यस्यै तस्मादेवमाहु वाग्वै पराच्यव्याकृतावदत्ते देवा
इन्द्रमब्रुवन्निमां नो वाचं व्याकुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं
चैवैष वायवे च सह गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः सह
गृह्यते तामिन्द्रो मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता

वागुद्यते तस्मात्सकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स
वराववृणीत ॥ ३३ ॥

स्वदय सोमास्सहाष्टविंशतिश्च ॥ ७ ॥ [७]

मित्रं देवा अंब्रुवन्सोमं राजानं हनामेति सोऽब्रवीन्नाहं
सर्वस्य वा अहमित्रमस्मीति तमंब्रुवन् हनामैवेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै
पयंसैव मे सोमं श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणम्पयंसा श्रीणन्ति
तस्मात्पशवोऽपाक्रामन् मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूरमिव खलु वा
एषः ॥ ३४ ॥

करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोऽप क्रामन्ति
यन्मैत्रावरुणम्पयंसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रं समर्धयति
पशुभिर्यजमानम्पुरा खलु वावैवमित्रोऽवेदप मत्क्रूरं चक्रुषः पशवः
क्रमिष्यन्तीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवा अंब्रुवन्त्वयांशभुवा
सोमं राजानं हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं च ॥ ३५ ॥

एवैष मित्राय च सह गृह्याता इति तस्मान्मैत्रावरुणः
सह गृह्यते तस्माद्राजा राजानमंशभुवा घ्नन्ति वैश्येन वैश्यं
शूद्रेण शूद्रं वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा
मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो वि वांसयतमिति तावब्रूताद्वरं वृणावहा
एकं एवावत्पूर्वो ग्रहो ग्रहो गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः पूर्वो
मैत्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ यदुपांश्चन्तर्यामौ मित्रो-

ऽहरजनयद्वरुणो रात्रिन्ततो वा इदं व्योच्छ्रद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते
व्युष्ट्यै॥३६॥

एष चैन्द्रवायवो द्वाविंशतिश्च॥८॥

[८]

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यत् ते देवा अश्विनावब्रुवन्मिषजौ वै स्थं
इदं यज्ञस्य शिरः प्रति धत्तमिति तावंब्रूताव्वरं वृणावहे ग्रहं एव
नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमंगृह्णन्ततो वै तौ यज्ञस्य
शिरः प्रत्यधत्ताम् यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ देवा
अब्रुवन्नपूतो वा इमौ मनुष्यचरौ॥३७॥

मिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो
ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो मिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
ताभ्यामेतमाश्विनमंगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो गृह्यते
तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमान
आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भेषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु
तृतीयम्ब्राह्मणे तृतीयन्तस्मादुदपात्रम्॥३८॥

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव
भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतम्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा हूयन्ते इति
यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते
तस्माद्द्वौ द्वौ बहिष्ठात्प्राणाः प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः पशव इडा

यदिङाम्पूर्वां द्विदेवत्यैभ्य उपह्वयेत॥३९॥

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यान्भर्षयित्वेङामुप
ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा ऐन्द्रवायवश्चर्षुर्मैत्रावरु
श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवम्भर्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा
वन्दति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चर्षुषा पश्यति सर्वतः
परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते
यद्विदेवत्याः॥४०॥

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः प्राणा
यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञं रख्यां स्यव
चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये
रख्यसामनन्ववचाराय दख्येणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यां
सादयति वाच्यैव वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शोरे यज्ञस्य
संतत्यै॥४१॥

मनुष्यचरावुदपात्रमुपह्वयेत द्विदेवत्याः षट्त्वारिंशच्च॥९॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणाम्ब्रह्मण्वन्तो
देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ३ऽन्योन्यं नाशंकुवन्नभिर्भवितुन्ते
देवाः शण्डामर्कावुपामन्नयन्त तावंब्रूताव्वरं वृणावहै ग्रहाविव
नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्ततौ देवा
अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते भवत्यात्मना

परा॥४२॥

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन इन्द्रायाजुहवुरपनुत्तौ
शण्डामकौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहाप
नुदते स प्रथमः संकृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो
ह्येतानि रूपाणि करिक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा
मन्थ्यपिगृह्य प्राश्चौ निः॥४३॥

क्रामतस्तस्मात्प्राश्चौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यश्चावावृत्य
जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्चौ यन्तौ पश्यन्ति चख्षुषी वा एते
यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य
जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चख्षुषी तस्मान्नासिकया चख्षुषी
विधृते सर्वतः परि क्रामतो रख्षसामपहत्यै देवा वै याः
प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताः स्ताभिः प्र॥४४॥

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताः स्ताभिरपानुदन्त
प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यश्चौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च
सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा॥४५॥

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मन्थी मन्थिशोचिषेत्याहैता वै
सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्र्यस्य प्रजा

जायते नाद्यां प्रजापतेरख्यं श्रयत्तत्परापत्तद्विकङ्कतम्प्राविंशत्तद्विकङ्क-
नारमत तद्यवम्प्राविंशत् तद्यवेऽरमत तद्यवस्य ॥ ४६ ॥

यवत्वय्यैकङ्कतम्मन्थिपात्रम्भवति सक्तुभिः श्रीणाति
प्रजापतेरेव तच्चख्युः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यान्मन्थि-
सदो नाश्रुत इत्यार्तपात्रं हीति ब्रूयाद्यदश्रुवीतान्योऽध्वर्युः
स्यादार्तिमार्च्छेत्तस्मान्नाश्रुते ॥ ४७ ॥

आत्मना परा निष्प्र शुकशोचिषा यवस्य सन्निःशच्च ॥ १० ॥ [१०]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
आग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णत ततो वै तेऽग्रम्पर्यायन् यस्यैवं
विदुषं आग्रयणाग्रा ग्रहा गृह्यन्तेऽग्रमेव समानानाम्पर्येति
रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यवतो गृह्णीयाद्भ्रातृव्यस्यैव रुक्ताग्रं
समानानाम्पर्येति ये देवा दिव्येकादश स्थेत्याह ॥ ४८ ॥

एतावतीर्वै देवतास्ताभ्यं एवैनं सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येष देवतया वाग्वै
देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा वाच्यपक्रान्तायां
तूष्णीं ग्रहानगृह्णत साऽमन्यत वागन्तर्यन्ति वै मेति
साग्रयणम्प्रत्यागच्छत्तदाग्रयणस्याग्रयणत्वम् ॥ ४९ ॥

तस्मादाग्रयणे वाग्वि सृज्यते यत्तूष्णीम्पूर्वं ग्रहा गृह्यन्ते यथा
थ्सारीयति म आख इयति नाप राथस्यामीत्युपावसृजत्येवमेव

तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा यज्ञमारभ्य वाचं वि सृजते त्रिर्हिं
करोत्युद्गातृनेव तद्धृणीते प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणो यदाग्रयणं
गृहीत्वा हिं करोति प्रजापतिरेव॥५०॥

तत्प्रजा अभि जिघ्रति तस्माद्विद्भ्यं जातं गौरभि जिघ्रत्यात्मा
वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणः सवनेसवनेऽभि गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञः
सं तेनोत्युपरिष्ठादा नयति रेत एव तदधात्यधस्तादुप गृह्णाति
प्र जनयत्येव तद्वह्मवादिनो वदन्ति कस्माद्विद्भ्यं सत्याद्वायत्री कनिष्ठा
छन्दसाः सती सर्वाणि सवनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै
वथ्सो यदाग्रयणस्तमेव तदभिनिवर्तः सर्वाणि सवनानि वहति
तस्माद्विद्भ्यमपाकृतं गौरभि नि वर्तते॥५१॥

आहाग्रयणत्वम्प्रजापतिरेवेति वि०श्रुतिश्च॥११॥ [११]

इन्द्रो वृत्राययुर्वै यजेनं सुवर्गयिन्द्रो मरुद्विरदितिरन्तर्यामपात्रेण प्राण उपाशुपात्रेणेन्द्रो
वृत्रमहन्तस्य ग्रहान् वै प्रान्यान्येकादश॥११॥ इन्द्रो वृत्राय पुनरुक्तुनाह मिथुनम्पशवो नेष्टः
पर्वामुपाश्वन्तर्यामयोद्विचत्वारिंशत्॥४२॥ इन्द्रो वृत्राय पाङ्कत्वम्॥ [१२]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्स वृत्रो वज्रादुद्यतादबिभेत्सो-
ऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति

तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑म्प्राय॑च्छ॒त्तस्मै॑ द्वितीय॑मुद॑यच्छ॒त्सोऽब्रवी॑न्मा मे॒ प्र
हार॑स्ति॒ वा इ॒दं मयि॑ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्यामीति॥१॥

तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्राय॑च्छ॒त्तस्मै॑ तृतीय॑मुद॑यच्छ॒त्तं
विष्णु॑रन्वतिष्ठत ज॒हीति॑ सोऽब्रवी॑न्मा मे॒ प्र हार॑स्ति॒ वा
इ॒दम्मयि॑ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्यामीति॒ तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्राय॑च्छ॒त्तं
निर्मा॑यम्भू॒तम॑हन् य॒ज्ञो हि तस्य॑ मा॒यासी॒द्यदु॒क्थ्यो॑ गृह्य॑त
इन्द्रि॑यमे॒व॥२॥

तद्वी॑र्यं यज॑मानो भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्ध इन्द्रा॑य त्वा बृ॒हद्व॑ते वय॑स्वत॒
इत्या॑हेन्द्रा॑य हि स तम्प्राय॑च्छ॒त्तस्मै॑ त्वा विष्ण॑वे त्वेत्या॑ह॒ यदे॒व
विष्णु॑रन्वतिष्ठत ज॒हीति॑ तस्मा॑द्विष्णु॑म॒न्वाभ॑जति॒ त्रिर्नि॑र्गृह्णाति॒
त्रिर्हि॑ स तं तस्मै॑ प्राय॑च्छ॒देष॑ ते॒ योनिः॑ पुन॑र॒हवि॑रसीत्या॑ह॒
पुनः॑ पुनः॥३॥

ह्य॑स्मान्निर्गृह्णाति॒ चर॑षु॒र्वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यदु॒क्थ्यं॑स्तस्मा॑दु॒क्थ्यं॑
हु॒तं सोमा॑ अ॒न्वाय॑न्ति॒ तस्मा॑दा॒त्मा चर॑षु॒रन्वे॑ति॒ तस्मा॑दे॒कं
यन्त॑म्ब॒हवोऽनु॑ यन्ति॒ तस्मा॑दे॒को ब॒हूना॑म्भ॒द्रो भ॑वति॒
तस्मा॑दे॒को ब॒ह्वीर्जा॑या वि॒न्दते॑ यदि॒ का॒मये॑ताध्व॒र्युरा॑त्मानं॒
य॒ज्ञय॑श॒सेना॑र्पये॒यमित्य॑न्त॒राह॑वनीयं॒ च ह॒विर्धा॑नं॒ च तिष्ठ॑न्न॒व
नये॑त्॥४॥

आत्मानमेव यज्ञयशसेना॑र्पयति॒ यदि॑ कामये॑त॒ यज॑मानं
यज्ञयश॑सेना॑र्पये॒यमित्य॑न्तरा॒ सदो॑हवि॒र्धाने॑ तिष्ठन्न॒व नये॑द्यज॑मानमेव
यज्ञयश॑सेना॑र्पयति॒ यदि॑ कामये॑त॒ सद॒स्यान् यज्ञयश॑सेना॑र्पये॒यमिति॑
सद॑ आ॒लभ्या॑व॒ नये॑त्सद॒स्याने॒व यज्ञयश॑सेना॑र्पयति॥ ५॥

इतीन्द्रियमेव पुनः पुनर्येन्नयस्मि ९ शच्च ॥ १ ॥ [१]

आयु॒र्वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यद्ध्रु॒व उ॑त्त॒मो ग्र॑हाणां गृह्य॒ते तस्मा॑दायुः
प्रा॒णाना॑मु॒त्तम॑मूर्धा॒नं दि॒वो अ॑र॒तिम्पृ॑थि॒व्या इ॒त्याह॑ मूर्धा॒नमे॒वैन॑
समा॒नानां॑ करोति॒ वैश्वान॑रमृ॒ताय॑ जा॒तम॒ग्निमि॒त्याह॑ वैश्वान॑र॒
हि दे॒वत॑यायु॒रुभ॑यतो॒वैश्वान॑रो गृह्य॒ते तस्मा॑दुभ॒यतः॑ प्रा॒णा
अ॒धस्ता॑च्चो॒परि॑ष्ठाच्चार्धि॒नोऽन्ये॑ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॒ऽर्धी ध्रु॒वस्तस्मा॑त्॥ ६॥

अ॒र्ध्यवा॑ङ्गा॒णोऽन्ये॑षां प्रा॒णाना॑मु॒पोऽन्ये॑ ग्रहाः॑ सा॒द्यन्ते॑ऽनु॒पोऽन्ये॑
ध्रु॒वस्तस्मा॑द॒स्थान्याः॑ प्र॒जाः प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति मा॒सेना॑न्या अ॒सुरा॑
वा उ॑त्तर॒तः पृ॑थि॒वीम्प॒र्याचि॑की॒रष॑न्तान्दे॒वा ध्रु॒वेणा॑दृ॒हन्त॑द्ध्रु॒वस्य॑
ध्रु॒वत्व॑य्यद्ध्रु॒व उ॑त्तर॒तः सा॒द्यते॑ धृ॒त्या आ॒युर्वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यद्ध्रु॒व
आ॒त्मा होता॑ यद्धो॑तृचम॒से ध्रु॒वम॑व॒नय॑त्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑॥ ७॥

आयु॑र्दधाति॒ पुर॑स्ता॒दुक्थ॑स्या॒वनी॒य इ॒त्याहुः॑ पुर॑स्ता॒द्ध्यायु॑षो
भु॒ङ्क्ते म॑ध्यतो॒ऽवनी॒य इ॒त्याहु॑र्मध्य॒मेन॒ ह्यायु॑षो भु॒ङ्क्ते उ॑त्तरार्धे॒ऽवनी॒य
इ॒त्याहु॑रुत्त॒मेन॒ ह्यायु॑षो भु॒ङ्क्ते वै॑श्वदे॒व्यामृ॑चि॒ शस्य॑मा॒नायाम॑व॒ नयति॑

वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति ॥८॥

ध्रुवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकात्रघृत्वारिः शब्दः ॥२॥ [२]

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरं योपयित्वा सुवर्गं
लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदंतुग्रहा गृह्यन्ते
सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्वौ द्वौ वृतू
उभयतो मुखमृतुपात्रम्भवति कः ॥९॥

हि तद्वेद यत ऋतूनाम्मखं मृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वा आह षड्वा
ऋतवं ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्रीणाति द्विः
पुनर्ऋतूनाह द्विपद एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वा आहर्तुभिरिति
चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवं ऋतूनुपं जीवन्ति द्विः ॥१०॥

पुनर्ऋतूनाह तस्माद्विपादश्चतुष्पदः पशूनुपं जीवन्त्यृतुना
प्रेष्येति षट्कृत्वा आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्ऋतूनाहाक्रमणमेव
तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्योन्यमनु
प्र पद्येत यदन्योऽन्यमनु प्रपद्येत तर्ऋतुमनु प्र पद्येत तवो मोहकाः
स्युः ॥११॥

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दखिण्येन प्र पद्यते प्रसिद्धम्प्रतिप्रस्थातोत्तरेण
तस्मादादित्यः षण्मासो दखिण्येनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतो-

ऽसि स॒ꣳसर्पोऽस्य॑ ह॒स्प॒त्याय॒ त्वेत्या॒हास्ति॑ त्रयोद॒शो मास॒
इत्या॑हुस्तमे॒व तत्प्री॑णाति॥१२॥

को जी॒वन्ति॒ द्विः स्युश्च॑तु॒स्त्रि॑श॒च्च॥३॥ [३]

सुव॒र्गाय॒ वा ए॒ते लो॒काय॑ गृह्यन्ते॒ यद॑तुग्र॒हा ज्योति॑रिन्द्रा॒ग्नी
यदैन्द्रा॒ग्नमृ॑तुपा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ ज्योति॑रे॒वास्मा॑ उपरि॒ष्टाद॑धाति
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑नु॒ख्यात्या॒ ओजो॑भृ॒तौ वा ए॒तौ दे॒वानां॑
यदिन्द्रा॒ग्नी यदैन्द्रा॒ग्नो गृ॑ह्यत॒ ओज॑ ए॒वाव॑ रुन्दे वैश्वदे॒वꣳ
शुक्र॑पा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ वैश्वदे॒व्यो वै प्र॒जा अ॒सावा॑दित्यः शुक्रो
यद्वैश्वदे॒वꣳ शुक्र॑पा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ तस्मा॑द॒सावा॑दित्यः॥१३॥

सर्वाः॑ प्र॒जाः प्र॒त्यङ्मु॑देति॒ तस्मा॑त्सर्व॒ एव॑ म॒न्यते॒
माम्प्र॑त्युद॒गादि॑ति॒ वैश्वदे॒वꣳ शुक्र॑पा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ वैश्वदे॒व्यो
वै प्र॒जास्तेजः॑ शुक्रो यद्वैश्वदे॒वꣳ शुक्र॑पा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ प्र॒जास्वे॒व
तेजो॑ दधाति॥१४॥

तस्मा॑द॒सावा॑दित्यस्त्रि॒श॒च्च॥४॥ [४]

इन्द्रो॑ म॒रुद्भिः॑ सा॒वि॒द्येन॒ माध्यं॑दिने॒ सव॑ने वृ॒त्रम॑ह॒न्यन्माध्यं॑दिने॒
सव॑ने मरुत्व॒तीया॑ गृह्यन्ते॒ वार्त्र॑घ्ना ए॒व ते यज॑मानस्य गृह्यन्ते॒ तस्य॑
वृ॒त्रं ज॒घ्रुष॑ ऋ॒तवो॑ऽमुह्यन्त्स ऋ॒तुपा॒त्रेण॑ मरुत्व॒तीया॑नगृह्णा॒त्ततो॑ वै
स ऋ॒तून्प्राजा॑नाद्यद॑तुपा॒त्रेण॑ मरुत्व॒तीया॑ गृह्यन्त॑ ऋ॒तूना॑म्प्रज्ञा॒त्यै
वज्रं॑ वा ए॒तं यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र ह॑रति॒ यन्म॑रुत्व॒तीया॑ उदे॒व

प्रथमेन॥१५॥

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्पृणुते तृतीयेनायुधं
वा एतद्यजमानः सः स्फुरते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स
एतान्मरुत्वतीयानात्मस्पर्णानपश्यत्तानंगृहीत॥१६॥

प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्पर्णा
वा एते यजमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेन
स्पृणुतेऽपानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनेन्द्रो वृत्रमहन्तं देवा
अब्रुवन्महान् वा अयमभूद्यो वृत्रमवधीदिति तन्माहेन्द्रस्य
महेन्द्रत्वं स एतन्माहेन्द्रमुद्धारमुदहरत वृत्रं हत्वान्यासुं
देवतास्वधिं यन्माहेन्द्रो गृह्यत उद्धारमेव तं यजमान उद्धरते-
ऽन्यासुं प्रजास्वधिं शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्यो वै
माहेन्द्रस्तेजः शुक्रो यन्माहेन्द्रं शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमान एव
तेजो दधाति॥१७॥

प्रथमेनांगृहीत देवतास्वष्टाविंशतिश्च॥५॥

[५]

अदितिः पुत्रकामा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमपचत्तस्यां
उच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै चत्वार आदित्या

अजायन्त सा द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्म इमं ऽज्ञत यदग्रे प्राशिष्यामीतो मे वसीयांसो जनिष्यन्त इति साग्रे प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै व्यृद्धमाण्डमजायत सादित्येभ्य एव॥१८॥

तृतीयमपचद्भोगाय म इदं श्रान्तमस्त्विति तेऽब्रुवन्वरं वृणामहे योऽतो जायाता अस्माकं स एकोऽसद्योऽस्य प्रजायामृध्याता अस्माकम्भोगाय भवादिति ततो विवस्वानादित्योऽजायत तस्य वा इयम्प्रजा यन्मनुष्यास्तास्वेक एवर्द्धो यो यजते स देवानाम्भोगाय भवति देवा वै यज्ञात्॥१९॥

रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्माद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत्॥२०॥

मिथुनम्पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गर्धं दध्ना मध्यतः श्रीणात्यूर्जमेव पशूनाममध्यतो दधाति शृतातुङ्क्षीन मेध्यत्वाय तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो यदग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव पशून्तर्दधाति॥२१॥

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपांसुसवनः स एतमेव

सोमपीथम्परि शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्येष
 तै सोमपीथ इत्याहु विवस्वन्तमेवादित्यः सोमपीथेन
 समर्धयति या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य
 श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुन्द्रे यदि ताजक्प्रस्कन्देद्वरषुकः पर्जन्यः
 स्याद्यदि चिरमवरषुको न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते
 नानु वर्षद्वरोति यदनुवषद्वुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीर्ख्येत
 यदन्वीर्ख्येत चखुरस्य प्रमायुकः स्यात्तस्मान्नान्वीर्ख्यः ॥ २२ ॥

एव यज्ञाङ्गरायु तदेव तदन्तर्दधाति न सप्तविंशतिश्च ॥ ६ ॥ [६]

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एष
 यदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः
 प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति यदनुवषद्वुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजेदेष
 वै गायत्रो देवानां यथ्सवितैष गायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणो
 यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति
 विश्वे ॥ २३ ॥

देवास्तृतीयः सवनं नोदयच्छन्ते सवितारम्प्रातःसवनभागः
 सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयः सवनमुदयच्छन्त्यत्
 सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं
 कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता
 प्रसवानामीशे यथ्सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत

एवास्मै प्रजाः प्र॥२४॥

ज॒न॒य॒ति॒ सोमे॒ सोम॑म॒भि गृ॑हाति॒ रेत॑ ए॒व तद॑धाति॒ सु॒शर्मा॑सि
सुप्रतिष्ठान॒ इत्या॑ह॒ सोमे॒ हि सोम॑म॒भिगृ॑हाति॒ प्रति॑ष्ठित्या ए॒तस्मि॒न्वा
अपि॒ ग्रहे॑ मनु॒ष्येभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ पि॒तृभ्यः॑ क्रियते सु॒शर्मा॑सि सुप्रतिष्ठान
इत्या॑ह मनु॒ष्येभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति बृहदित्या॑ह दे॒वेभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति
नम॒ इत्या॑ह पि॒तृभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोत्ये॒ताव॑ती॒र्वै दे॒वता॑स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑
सर्वा॑भ्यो गृ॒हात्ये॒ष ते योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह वैश्वदे॒वो
ह्येषः॑॥२५॥

विश्वे प्र पि॒तृभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोत्ये॒कात्र॑वि॒श्वेति॑श्च॥७॥ [७]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒शु॒र्यदु॑पा॒शुपा॒त्रेण॑ प्रथ॒मश्चो॑त्त॒मश्च
ग्रहौ॑ गृ॒ह्येते॑ प्रा॒णमे॒वानु॑ प्र॒यन्ति॑ प्रा॒णम॑नू॒द्यन्ति॑ प्र॒जाप॑ति॒र्वा
ए॒ष यदा॑ग्र॒यणः॑ प्रा॒ण उ॑पा॒शुः प॒त्नीः प्र॒जाः प्र ज॑नयन्ति॒
यदु॑पा॒शुपा॒त्रेण॑ पालीव॒तमा॑ग्र॒यणा॑द्गृ॒हाति॑ प्र॒जाना॑ प्र॒जन॑नाय॒
तस्मा॑त्प्रा॒णम॒प्रजा॑ अनु प्र जा॒यन्ते॑ दे॒वा वा इ॒तइ॑तः प॒त्नीः
सुव॑र्गम्॥२६॥

लो॒कम॑जिगा॒सन्ते सु॑व॒र्गं लो॒कं न प्रा॑जा॒नन्त॑ ए॒तम्पा॑लीव॒तम॑प॒श्च
ततो॒ वै ते सु॑व॒र्गं लो॒कम्प्रा॑जा॒नन् यत्पा॑लीव॒तो गृ॒ह्येते॑ सुव॒र्गस्य॑
लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञात्यै॑ स सोमो॒ नाति॑ष्ठत स्त्री॒भ्यो गृ॒ह्यमा॑ण॒स्तं घृ॑तं
वज्रं॑ कृ॒त्वाघ्न॑न्तं निरि॑न्द्रि॒यम्भू॑तम॒गृह्ण॑न्तस्मा॒च्छ्रियो॑ निरि॑न्द्रि॒या

अदायादीरपि पापात्पुंस उपस्तितरम्॥२७॥

वदन्ति यद्धृतेन पालीवतः श्रीणाति वज्रैणैवैनं वशं कृत्वा
गृह्णात्युपयामगृहीतोऽसीत्याहेयं वा उपयामस्तस्मादिमाम्प्रजा
अनु प्र जायन्ते बृहस्पतिसुतस्य त इत्याह ब्रह्म वै
देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयतीन्द्रो इत्याह
रेतो वा इन्दु रेत एव तद्धातीन्द्रियाव इति॥२८॥

आह प्रजा वा इन्द्रियम्प्रजा एवास्मै प्र जनयत्यग्रा(३)
इत्याहग्निर्वै रेतोधाः पलीव इत्याह मिथुनत्वाय सजूर्देवेन त्वष्टा
सोमम्पिबेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधाति देवा वै त्वष्टारमजिघांसन्त्स पलीः प्रापद्यत् तं न प्रति
प्रायच्छन्तस्मादपि॥२९॥

वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्मात्पालीवते त्वष्ट्रेऽपि
गृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषट्करोति
यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशान्तमग्नीथ्सोमम्भर
वषट्करोति न रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजति शान्तमग्नीथ्सोमम्भरख्यत्यग्नीत्रे
सीद॥३०॥

नेष्टः पलीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधाति नेष्टा
पलियामुद्रात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष यदुद्राता प्रजानां
प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेत एव तथ्सिञ्चत्यूरुणोप प्र

वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नकृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा
हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः
प्र जायन्ते॥ ३१॥

पत्नीः सुवर्गमुपस्तिरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यष्टौ च॥८॥ [८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौञ्जत्स द्रोणकलशो-
ऽभवत्तस्मात्सोमः समस्रवत्स हारियोजनोऽभवत्तं व्यचिकित्सञ्जुह्वान-
मा हौषा(३) मिति सोऽमन्यत यद्धोष्याम्यामं हौष्यामि यन्न
होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमग्निप्रियतु होतुं सोऽग्निरब्रवीन्न
मय्यामं हौष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात्॥ ३२॥

तं शृतम्भूतमजुहोद्यद्धानाभिरहारियोजनं श्रीणाति
शृतत्वाय शृतमेवैनम्भूतं जुहोति बह्वीभिः श्रीणात्येतावती-
रेवास्यामुष्मिँल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बह्वीभिः
श्रीणीयादक्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधयं
आधानय्यदप्रहृत्य परिधीञ्जुह्यादन्तराधानाभ्याम्॥ ३३॥

घासम्प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव
घासम्प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतरह्यध्वर्युः
स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुह्याद्यथा विमुक्तम्पुनर्युनक्ति तादृगेव
तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स समभवद्विक्रम्य

जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्त्समृद्धौ पशवो वै हारियोजनीर्यथ्सम्भि-

एनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्यत्र सम्भिन्द्याद्बृहवं
एनम्पशवोऽभुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति
बृहवं एवैनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते य
एव तत्र सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति पशवो वा
उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिं ष्ठापयन्ति॥ ३५॥

अश्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः स्थापयन्ति॥ १॥ [९]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपाश्चन्तर्यामावजावयः
शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं गावं
आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः पशूनाम्भूयिष्ठा
यत्रिरुपाश्च हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्धौ त्रीनजा जनयत्यथावयो
भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः पुत्रः कलशो यदाग्रयण
उपदस्येत्कलशाद्गृहीयाद्यथा पिता॥ ३६॥

पुत्रं खिप्त उपधावति तादृगेव तद्यत्कलशं उपदस्येदाग्रयणाद्गृही-
पुत्रः पितरं खिप्त उपधावति तादृगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य
यदाग्रयणो यद्ग्रहो वा कलशो वोपदस्येदाग्रयणाद्गृहीयादात्मन
एवाधि यज्ञं निष्करोत्यविज्ञातो वा एष गृह्यते यदाग्रयणस्स्थाल्या
गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्मात्॥ ३७॥

गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमव यन्ति परां स्थालीरस्यन्त्युद्वायव्य

हरन्ति तस्मात्स्थिरं जाताम्परास्यन्त्यु- त्पुमांसं हरन्ति
 यत्पुरोरुचमाह यथा वस्यंस आहरति तादृगेव तद्यद्ग्रहं गृह्णाति
 यथा वस्यंस आहृत्य प्राहं तादृगेव तद्यत्सादयति यथा वस्यंस
 उपनिधायोपक्रामति तादृगेव तद्यद्वै यज्ञस्य साम्ना यजुषा
 क्रियते शिथिलं तद्यदृचा तद्दृढम्पुरस्तादुपयामा यजुषा गृह्यन्त
 उपरिष्ठादुपयामा ऋचा यज्ञस्य धृत्यै॥३८॥

यथा पिता तस्मादपक्रामति तादृगेव तद्यदृष्टादंश च॥१०॥ [१०]

प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
 प्रयुज्यन्तेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पराडिव ह्यसौ लोको यानि
 पुनः प्रयुज्यन्त इममेव तैर्लोकमभि जयति पुनःपुनरिव ह्ययं
 लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
 प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि पुनः॥३९॥

प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि
 पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते
 तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमपं यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते
 तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहाणां निदानं
 वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्तं तद्वै ग्रहाणां निदानय्यदुपांशु
 शंसति तत्॥४०॥

उपांश्चन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां

निदानय्यँ एवं वेदं निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणाम्मिथुनं वेदं प्र
प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिर्न्ये ग्रहां गृह्यन्ते वायव्यैरन्य
एतद्वै ग्रहाणाम्मिथुनय्यँ एवं वेदं प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायत
इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स विष्वङ् ॥४१॥

व्याच्छ्रुत्स आत्मन्नारमणं नाविन्दत्स एताननुसवनम्पुरोडाशानप
स आत्मन्नारमणमकुरुत् तस्मादनुसवनम्पुरोडाशा निरुप्यन्ते
तस्मादनुसवनम्पुरोडाशानाम्प्राश्नीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते नैन्
सोमोऽति पवते ब्रह्मवादिनो वदन्ति नर्चा न यजुषा पङ्क्तिराप्यतेऽथ
किं यज्ञस्य पाङ्क्तुत्वमिति धानाः करम्भः परिवापः पुरोडाशः
पयस्यां तेन पङ्क्तिराप्यते तद्यज्ञस्य पाङ्क्तुत्वम् ॥४२॥

भवन्ति यानि पुनः शंसन्ति तद्विष्वङ्मिथुनं च ॥११॥ [११]

सुवर्गाय यद्वाखिणानि समिष्टयजूंष्यवभृथयजूंषि स्फ्येनं प्रजापतिरिकादशिनीमिन्द्रः पत्न्यां प्रन्ति देवा
वा इन्द्रियन्देवा वा अदाभ्ये देवा वै प्रबाहुं प्रजापतिर्देवेभ्यस्स रिरिचानर्षोऽशधेकादश ॥११॥ सुवर्गाय यजति
प्रजासौम्येनं गृहीयात्प्रत्यञ्चङ्गृहीयात्प्रजां पशून्निचत्वारिंशत् ॥४३॥ सुवर्गाय वज्रस्य रूपं समृद्धौ ॥ [१२]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वाखिणानि
द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे

जुहोत्यन्तरिख्य एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं
 गमयति सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकं
 समारोहयति नयवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै
 दिवं गच्छ सुवः पतेति हिरण्यम्॥१॥

हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकङ्गमयति रूपेण वो
 रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासां रूपमभ्यैति यद्विरण्येन
 तुथो वो विश्ववेदा वि भजत्वित्याह तुथो हं स्म वै विश्ववेदा
 देवानां दखिणा वि भजति तेनैवैना वि भजत्येतत्त अग्ने राधः॥२॥

ऐति सोमच्युतमित्याह सोमच्युतः ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य
 पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेतं चन्द्रदखिणा इत्याह
 सत्यं वा ऋतः सत्येनैवैना ऋतेन वि भजति यज्ञस्य पथा सुविता
 नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः पथा यन्ति यदखिणा ब्राह्मणमद्य
 राध्यासम्॥३॥

ऋषिमार्षेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः
 शुश्रुवान्तस्मादेवमाह वि सुवः पश्य व्यन्तरिख्यमित्याह सुवर्गमेवैनं
 लोकं गमयति यतस्व सदस्यैरित्याह मित्रत्वायास्मद्वात्रा देवत्रा
 गच्छत मधुमतीः प्र दातारमा विशतेत्याह वयमिह प्रदातारः
 स्मोऽस्मानमुत्र मधुमतीरा विशतेति॥४॥

वावैतदाह हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यज्योतिरेव

पुरस्ताद्धत्ते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नीधे ददात्यग्निमुखानेवर्तून
ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य
यद्धोतात्मानमेव यज्ञस्य दखिषणाभिः समर्धयति॥५॥

हिरण्य९ राधौ राध्यासममुत्र मधुमतीरा विंशतेत्यष्टात्रिंशच्च॥१॥ [१]

समिष्टयजू९षि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य क्रूरं
यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापि करोति तदेव
तैः प्रीणाति नव जुहोति नव वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण यज्ञः सम्मितो
यावानेव यज्ञस्तम्प्रीणाति षडृग्मियाणि जुहोति षड्वा ऋतव ऋतूनेव
प्रीणाति त्रीणि यजू९षि॥६॥

त्रयं इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञं यज्ञं गच्छ
यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां योनिं गच्छेत्याह
स्वामेवैनं योनिं गमयत्येष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर
इत्याह यजमान एव वीर्यं दधाति वासिष्ठो हं सात्यहव्यो
देवभागम्प्रच्छ यत्सृञ्जयान्बहुयाजिनोऽर्यायजो यज्ञे॥७॥

यज्ञम्प्रत्यतिष्ठिपा ३ यज्ञपता ३ विति स होवाच
यज्ञपताविति सत्याद्वै सृञ्जयाः परां बभूवुरिति होवाच यज्ञे
वाव यज्ञः प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवा
गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमितेत्याह यज्ञ एव यज्ञम्प्रतिं स्थापयति

यजमानस्यापराभावाय ॥८॥

यजूंषि यज्ञ एकचत्वारिंशच्च ॥२॥ [२]

अवभृथयजूंषि जुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः
करोति तदेव तैरव यजतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः
साख्यादेव वरुणमव यजते वर्त्मना वा अन्वित्य यज्ञं
रख्यांसि जिघांसन्ति साम्नां प्रस्तोतान्ववैति साम् वै रख्योहा
रख्यसामपहत्यै त्रिनिधनमुपैति त्रयं इमे लोका एभ्य एव
लोकेभ्यो रख्यांसि ॥९॥

अपं हन्ति पुरुषः पुरुषो निधनमुपैति पुरुषः पुरुषो हि रख्यस्वी
रख्यसामपहत्या उरुं हि राजा वरुणश्चकारेत्याह प्रतिष्ठित्यै
शतं तै राजन्भिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै करोत्यभिष्ठितो
वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशमेवाभि तिष्ठति बर्हिरभि
जुहोत्याहुतीनाम्प्रतिष्ठित्या अथो अग्निवत्येव जुहोत्यपबर्हिषः
प्रयाजान् ॥१०॥

यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चत्याज्यभागौ
यजति यज्ञस्यैव चख्युषी नान्तरेति वरुणं यजति वरुणपाशादेवनम्मुञ्च
यजति साख्यादेवेन वरुणपाशान्मुञ्चत्यपबर्हिषावनूयाजौ यजति
प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान्
यजति द्वावनूयाजौ षट्त्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवः ॥११॥

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव

वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः
 सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्च
 दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै॥१२॥

सोमो यद्विन्दूनाम्भर्ख्येतपशुमान्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न
 भर्ख्येतपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति
 नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह
 वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीर्ष्यमा यन्ति वरुणस्यान्तरहित्या
 एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्त उपायन्ति तेजोऽसि
 तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवात्मन्धत्ते॥१३॥

रख्यांसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥३॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाख्येण वि मिमीते यूपमिनोति
 त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै यदन्तर्वेदि
 मिनुयाद्देवलोकमभि जयेद्यद्वहिर्वेदि मनुष्यलोकं वैद्यन्तस्य संधौ
 मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसमितामिनुयात्पितृलोककामस्य
 रशनसमिताममनुष्यलोककामस्य चषालसमितामिन्द्रियकामस्य
 सर्वान्धसमान्प्रतिष्ठाकामस्य ये त्रयो मध्यमास्तान्धसमान्पशुकामस्यैता
 वै॥१४॥

अनु पशव उप तिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्रजयैवै
 यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मिनुयादुत्तरार्धं

वर्षिष्ठमथ हसीयाऽसमेषा वै गर्तमिद्यस्यैवम्मिनोति
 ताजक्प्र मीयते दखिणार्ध्यं वर्षिष्ठमिनुयात्सुवर्गकामस्याथ
 हसीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य
 लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये
 विन्दते यत्रैकाऽरशनां द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका
 द्वौ पती विन्दते यं कामयेत स्यस्य जायेतेत्युपान्ते तस्य
 व्यतिषजेत्स्यैवास्य जायते यं कामयेत पुमानस्य जायेतेत्यान्तं
 तस्य प्र वैष्टयेत्पुमानेवास्य॥१६॥

जायतेऽसुरा वै देवान्दखिणत उपानयन्तान्देवा
 उपशयेनैवापानुदन्त तदुपशयस्योपशयत्वं यदखिणत उपशय
 उपशये भ्रातृव्यापनुत्यै सर्वे वा अन्ये यूपाः पशुमन्तोऽथोपशय
 एवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यत्र निर्दिशेदार्ति- माच्छेद्यजमानोऽसौ
 ते पशुरिति निर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव॥१७॥

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्तै
 पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजा
 असृजत सोऽन्नाद्येन व्यार्ध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया
 वै सोऽन्नाद्यमवारुन्ध यदश यूपा भवन्ति दशाख्वरा विराडन्न
 विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे॥१८॥

य ए॑काद॒शः स्तन॑ ए॒वास्यै॑ स दु॒ह ए॒वैनां॑ तेन॒ वज्रो॑ वा
 ए॒षा सम्मी॑यते॒ यदे॑काद॒शिनी॑ से॒श्वरा॑ पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्च॑ य॒ज्ञः
 सम्म॑र्दितो॒र्यत्पा॑त्नीव॒तम्मि॑नोति॒ यज्ञ॑स्य॒ प्रत्यु॑त्त॒ब्धै स॑य॒त्वाय॑ ॥ १९ ॥

वै सम॑ष्ट्यै पु॒माने॒वास्य॑ यमे॒व रु॑न्धे त्रि॒श॒च॒ ॥ ४ ॥ [४]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ स रि॑रिचा॒नोऽम॑न्यत॒ स
 ए॒तामे॑काद॒शिनी॑मपश्य॒त्तया॑ वै स आ॒युरि॑न्द्रि॒यं वी॒र्य॑मा॒त्मन्न॑धत्त
 प्र॒जा इ॒व खलु॑ वा ए॒ष सृ॑जते॒ यो यज॑ते॒ स ए॒तर॑हि॒ रि॒रिचा॑न इ॒व
 यदे॑षैकाद॒शिनी॑ भव॒त्यायु॑रे॒व तये॑न्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते
 प्रैवा॒ग्नेये॑न॒ वाप॑यति मिथुनः॑ सा॒रस्व॑त्या क॑रोति॒ रेतः॑ ॥ २० ॥

सौ॒म्येन॑ दधाति॒ प्र ज॑नयति॒ पौ॒ष्णेन॑ बा॒र्हस्प॑त्यो भ॑वति॒ ब्रह्म॑
 वै दे॒वाना॑म्बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयति॒ वैश्व॑दे॒वो भ॑वति
 वैश्व॑दे॒व्यो वै प्र॒जाः प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नयतीन्द्रि॒यमे॒वैन्द्रे॑णाव॒रुन्धे॑
 वि॒श॒म्मारु॑तेनौजो॒ बल॑मैन्द्रा॒ग्नेन॑ प्रस॒वाय॑ सावि॒त्रो नि॑र्वरुण॒त्वाय॑
 वा॒रु॒णो म॑ध्यत॒ ऐ॒न्द्रमा॑ ल॒भते॑ मध्यत॒ ए॒वेन्द्रि॒यं यज॑माने
 दधा॑ति ॥ २१ ॥

पु॒रस्ता॑दै॒न्द्रस्य॑ वैश्वदे॒वमा॑ल॒भते॑ वैश्वदे॒वं वा॑ अन्नमन्नमे॒व
 पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑दन्नम॒द्यत॑ ऐ॒न्द्रमा॑ल॒भ्य मा॑रु॒तमा॑ ल॒भते॑
 वि॒ड्वै म॑रुतो॒ वि॒श॒मे॒वास्मा॑ अनु॒ बध्ना॑ति॒ यदि॑ का॒मये॑त॒ योऽव॑गतः
 सोऽप॑ रु॒ध्यतां॑ योऽप॑रुद्धः॒ सोऽव॑ गच्छ॒त्वित्ये॒न्द्रस्य॑ लो॒के वा॑रु॒णमा॑

लभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रम्॥२२॥

य एवावंगतः सोऽप रुध्यते योऽपरुद्धः सोऽव गच्छति यदि
कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्यतिषजेत्प्रजा एव मोहयति
यदभिवाहतोऽपां वारुणमालभेत प्रजा वरुणो गृहीयादखिणत
उदश्चमा लभतेऽपवाहतोऽ- पाम्प्रजानामवरुणग्राहाय॥२३॥

रेतो यजमाने दधाति लोक ऐन्द्र५ सुसत्रि९शच्च॥५॥ [५]

इन्द्रः पत्निया मनुमयाजयत्तामपर्यग्निकृतामुदसृजत्तया
मनुराध्नोद्यत्पर्यग्निकृतम्पालीवतमुत्सृजति यामेव मनुरऋद्धि-
माध्नोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः
परा भवति यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति यदाज्येन
पालीवत५ सऽस्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञम्प्रतितिष्ठन्तं
यजमानोऽनु प्रति तिष्ठतीष्टं वपया॥२४॥

भवत्यनिष्टं वशयाथ पालीवतेन प्र चरति तीर्थ एव प्र चरत्यथो
एतर्ह्येवास्य यामस्त्वाष्ट्रो भवति त्वष्टा वै रेतसः सिक्तस्य रूपाणि
वि करोति तमेव वृषाणम्पालीष्वपि सृजति सोऽस्मै रूपाणि वि
करोति॥२५॥

वपया षट्त्रि९शच्च॥६॥ [६]

घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति यत्सौम्यो भवति
यथा मृतायानुस्तरणीं घ्नन्ति तादृगेव तद्यदुत्तरार्धे वा मध्ये वा

जुहुयाद्देवताभ्यः समदं दध्याद्वर्षिणार्धे जुहोत्येषा वै पितॄणां
दिग्स्वायामेव दिशि पितृन्निर्वदयत उद्गातृभ्यो हरन्ति सामदेवत्यो
वै सौम्यो यदेव साम्रश्छम्बद्गुर्वन्ति तस्यैव स शान्तिरव॥२६॥

ईरुष्यन्ते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयन्ते य
आत्मानं न परिपश्येदितासुः स्यादभिदिदिं कृत्वावैरुष्येत तस्मिन्
ह्यात्मानम्परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो गतमनाः
स्यात्सोऽवैरुष्येत यन्मे मनः परागतं यद्वा मे अपरागतम्। राज्ञा
सोमेन तद्वयमस्मासु धारयामसीति मन एवात्मन्दाधार॥२७॥

न गतमना भवत्यप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीजानम्
घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं च
दाधारोपांशु यजति मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति मित्रो
यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं क्व तरहि यज्ञः क्व यजमानो
भवतीति यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते मित्रेणैव॥२८॥

यज्ञस्य स्विष्टं शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमार्च्छति
यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्त्येवमृक्सामे यज्ञम्प्र भिन्तो
यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव प्रभिन्नाय मृत्युमन्ववास्यति
शान्त्यै यातयामानि वा एतस्य छन्दांसि य ईजानश्छन्दसामेष
रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते छन्दांस्येव पुनरा

प्रीणात्ययातयामत्वायाथो छन्दःस्वेव रसं दधाति॥ २९॥

अवं दाधार मित्रेणैव प्रीणाति षट्॥ ७॥ [७]

देवा वा इन्द्रियं वीर्यं १ व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
तदतिग्राह्या अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वय्यदतिग्राह्या
गृह्यन्त इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्यत्ते तेज
आग्नेयेनैन्द्रियमैन्द्रेण ब्रह्मवर्चसं सौर्येणोपस्तम्भनं वा एतद्यज्ञस्य
यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानि यत्पृष्ठे न गृहीयात्प्राञ्चं यज्ञम्पृष्ठानि स
शृणीयुर्यदुक्थ्ये॥ ३०॥

गृहीयात्प्रत्यञ्चं यज्ञमतिग्राह्याः सः शृणीयुर्विश्वजिति सर्वपृष्ठे
ग्रहीतव्या यज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स
प्रियास्तनूरप न्यधत्त तदतिग्राह्या अभवन्वितनुस्तस्य यज्ञ
इत्याहुर्यस्यातिग्राह्या न गृह्यन्त इत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्या यज्ञस्य
सतनुत्वाय देवता वै सर्वाः सदृशीरासन्ता न व्यावृतमगच्छन्ते
देवाः॥ ३१॥

एत एतान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णताग्नेयमग्निरैन्द्रमिन्द्रः सौर्यं
सूर्यस्ततो वै तैऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छन् यस्यैवं विदुष
एते ग्रहा गृह्यन्तै व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छतीमे
लोका ज्योतिष्मन्तः समावद्वीर्याः कार्या इत्याहुराग्नेयेनास्मिँल्लोके
ज्योतिर्धत्त ऐन्द्रेणान्तरिंख्य इन्द्रवायू हि सयुजौ सौर्येणामुष्मिँल्लोके॥ ३२॥

ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति
समावद्दीर्यानिनान्कुरुत एतान् वै ग्रहान्ब्रम्बाविश्ववयसाववित्ताम्
ताभ्यामिमे लोकाः पराश्चश्चार्वाश्चश्च प्राभुर्यस्यैवं विदुषं एते ग्रहा
गृह्यन्ते प्रास्मा इमे लोकाः पराश्चश्चार्वाश्चश्च भान्ति॥३३॥

उक्थ्यै देवा अमुष्मिँल्लोकं एकान्नचत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा अदाभ्ये
छन्दांसि सवनानि समस्थापयन्ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं
विदुषोऽदाभ्यो गृह्यते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्वै देवा
असुरानदाभ्येना- दभ्रुवन्तददाभ्यस्यादाभ्यत्वय्यं एवं वेद दभ्रोत्येव
भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्यो दभ्रोति॥३४॥

एषा वै प्रजापतेरतिमोखिषणी नाम तनूर्यददाभ्य उपनद्धस्य
गृह्णात्यतिमुक्त्या अति पाप्मानम्भ्रातृव्यमुच्यते य एवं वेद घ्नन्ति
वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति सोमं हन्यमाने यज्ञो हन्यते यज्ञे
यजमानो ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येन
जीवन्त्सुवर्गं लोकमेतीति जीवग्रहो वा एष यददाभ्योऽनभिषुतस्य
गृह्णाति जीवन्तमेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यज्ञं
छिन्दन्ति यददाभ्ये सःस्थापयन्त्यं शूनपि सृजति यज्ञस्य
संतत्यै॥३५॥

दभ्रोत्यनभिषुतस्य गृह्णात्येकान्नविंशतिश्च॥९॥ [९]

देवा वै प्रबाहुग्रहानगृह्णत स एतम्प्रजापतिरंशुमपश्यत्तमंगृहीत

तेन वै स आर्ध्रोद्यस्यैवं विदुषोऽंशुर्गृह्यतं ऋध्रोत्येव
 सकृदभिषुतस्य गृह्णाति सकृद्धि स तेनार्ध्रोन्मनसा गृह्णाति
 मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्या औदुम्बरेण गृह्णात्यूर्वा
 उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे चतुःस्रक्ति भवति दिग्बु॥३६॥

एव प्रति तिष्ठति यो वा अंशोरायतनं वेदायतनवान्भवति
 वामदेव्यमिति साम तद्वा अस्यायतनम्नसा गायमानो
 गृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युरंशुं गृह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां
 नर्धयेताध्वर्यवे च यजमानाय च यदर्धयेदुभाभ्यामृध्येतानवानं
 गृह्णाति सैवास्यर्द्धिर्हरिण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हरिण्यमायुः
 प्राण आयुषैवामृतमभि धिनोति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः
 शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥३७॥

दिक्वन्ति विंशतिश्च॥१०॥ [१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत
 स यज्ञानां षोडशेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समक्खिदत्
 तथ्योऽिश्यंभवन्न वै षोडशी नाम यज्ञोऽस्ति यद्वाव षोडशं स्तोत्रं
 षोडशं शस्त्रं तेन षोडशी तथ्योऽिशिनः षोडशित्वय्यथ्योऽिशी
 गृह्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते देवेभ्यो वै सुवर्गो
 लोकः॥३८॥

न प्राभवत्त एतं षोडशिनमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै तेभ्यः

सुवर्गो लोकः प्राभ॑वद्य॒थोऽशु॑ गृह्यते॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्या
इन्द्रो॑ वै दे॒वाना॑मा॒नुजा॑व॒र आ॑सी॒त्स प्र॒जाप॑तिमु॒पाधा॑वत्तस्मा॑ ए॒तः
षोड॑शि॒नम्प्रा॑यच्छु॒त्तम॑गृही॒त ततो॑ वै सोऽग्रं॑ दे॒वता॑ना॒म्पर्यै॑द्यस्यै॒वं
विदु॑षः षोड॒शी गृह्य॑ते॑॥३९॥

अग्र॑मे॒व सं॑मा॒नाना॑म्पर्ये॑ति प्रातःस॒वने॑ गृ॒हाति॑ वज्रो॒ वै
षोड॑शी वज्रः॑ प्रातःस॒वने॑ स्वादे॒वेन॑ योने॒र्निगृ॑हाति॒ सव॑नेस॒वने॒
ऽभि गृ॑हाति॒ सव॑ना॒त्सव॑नादे॒वेन॑म्प्र ज॑नयति॒ तृतीय॑स॒वने
प॒शुकाम॑स्य गृही॒याद्वज्रो॑ वै षोड॑शी प॒शव॑स्तृतीयस॒वनेवज्रे॑णै॒वास्मै॑
तृतीय॑स॒वनात्प॒शून॑व॒ रुन्दे॑ नोक्थ्ये॑ गृही॒यात्प्र॒जा वै प॒शव॑ उ॒क्थानि॑
यदु॒क्थ्ये॑॥४०॥

गृही॒यात्प्र॒जाम्प॒शून॑स्य॒ निर्दे॑हेदतिरा॒त्रे प॒शुकाम॑स्य गृही॒याद्वज्रो॑
वै षोड॑शी वज्रेणै॒वास्मै॑ प॒शून॑व॒रुध्य॑ रात्रि॒योपरि॑ष्ठाच्छ॒मय॑त्य॒प्यग्नि॑ष्टोमे
रा॒ज॒न्यस्य॑ गृही॒याद्वा॒वृत्का॑मो॒ हि रा॑ज॒न्यो यज॑ते सा॒ह ए॒वास्मै॑
वज्रं॑ गृ॒हाति॑ स ए॒नं वज्रो॑ भू॒त्या इ॒न्द्रे नि॒र्वा द॑हत्ये॒कवि॑ंशः
स्तो॒त्रम्भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ हरि॑वच्छस्य॒त इन्द्र॑स्य प्रि॒यं धाम॑॥४१॥

उपा॑प्रोति॒ कनी॑या॒सि वै दे॒वेषु॑ छन्दा॒स्यास॒ञ्ज्याया॒स्यसुरे॑षु
ते दे॒वाः कनी॑यसा॒ छन्द॑सा॒ ज्याय॑श्छन्दोऽभि॒ व्यंश॑स॒न्ततो॑ वै
तेऽसुरा॑णां लो॒कम॑वृ॒ञ्जत॑ यत्कनी॑यसा॒ छन्द॑सा॒ ज्याय॑श्छन्दोऽभि
वि॒शंस॑ति॒ भ्रातृ॑व्यस्यै॒व तल्लो॑कं वृ॒द्धे षड॒खरा॑ण्यति॒ रेच॑यन्ति॒ षड्वा

ऋतवँ ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यवँ कल्पयन्ति॥४२॥

चतुष्पद एव पशूनवँ रुन्दे द्वे उत्तरे द्विपद एवावँ रुन्दे-
ऽनुष्टुभमभि सम्पादयन्ति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा
समयाविषिते सूर्ये षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वै लोक
इन्द्रो वृत्रमहन्त्साख्यादेव वज्रम्भ्रातृव्याय प्र हरत्यरुणपिशङ्गोऽश्वो
दख्मिणैतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥४३॥

लोको विदुषः षोडशी गृह्यते यदुक्थ्यं धाम कल्पयन्ति सप्तचत्वारिंशच्च॥११॥

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजननञ्योतिरग्निर्देवतानाञ्योतिर्विराट्कुन्दसाञ्योतिर्विराड्वाचो-
ऽग्नौ सं तिष्ठते विराजमभि सम्पद्यते तस्मा- त्त्तञ्योतिरुच्यते द्वौ
स्तोमौ प्रातःसवनं वहतो यथा प्राणश्चापानश्च द्वौ माध्यदिनं
सवनं यथा चरखुश्च श्रोत्रं च द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक्क प्रतिष्ठा
च पुरुषसम्मिता वा एष यज्ञोऽस्थूरिः॥१॥

यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते सर्वं ह्यस्थूरिणाभ्यश्नुते-
ऽग्निष्टोमेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अग्निष्टोमेनैव

पर्यगृह्णात्तासांम्परिगृहीतानामश्वतरोऽत्यप्रवत् तस्यानुहाय रेत
आदत्त तद्गर्दभे न्यमार्द्धस्माद्गर्दभो द्विरेता अथो आहुर्वडबायां
न्यमार्डिति तस्माद्वडबा द्विरेता अथो आहुरोषधीषु॥२॥

न्यमार्डिति तस्मादोषधीषोऽनभ्यक्ता रेभन्त्यथो आहुः प्रजासु
न्यमार्डिति तस्माद्यमौ जायेते तस्मादश्वतरो न प्र जायत आत्तरेता
हि तस्माद्वरहिष्यनवक्लृप्तः सर्ववेदसे वा सहस्रे वावक्लृप्तोऽति
ह्यप्रवत् य एवं विद्वानग्निष्टोमेन यजते प्राजाताः प्रजा जनयति
परि प्रजाता गृह्णाति तस्मादाहुर्ज्येष्ठयज्ञ इति॥३॥

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयंजत प्रजापतिरकामयत्
प्र जायेयेति स मुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत् तमग्नि- देवतान्वंसृज्यत
गायत्री छन्दो रथन्तरं सामं ब्राह्मणो मनुष्याणामजः
पशूनान्तस्मात्ते मुख्या मुखतो ह्यसृज्यन्तो रसो बाहुभ्यां पञ्चदशं
निरमिमीत् तमिन्द्रो देवतान्वंसृज्यत त्रिष्टुप्छन्दो बृहत्॥४॥

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशूनान्तस्मात्ते वीर्यावन्तो
वीर्याद्वंसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत् तं विश्वे देवा
देवता अन्वंसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपं सामं वैश्यो
मनुष्याणां गावः पशूनान्तस्मात्त आद्या अन्नधाना- द्यंसृज्यन्त
तस्माद्भूयांसोऽन्येभ्यो भूयिष्ठा हि देवता अन्वंसृज्यन्त पत्त
एकविंशं निरमिमीत् तमनुष्टुप्छन्दः [5]

अन्वसृज्यत वैराजः५ सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः
 पशूनान्तस्मात्तौ भूतसंक्रामिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो
 यज्ञेऽनवकृतो न हि देवता अन्वसृज्यत तस्मात्पादावुप जीवतः
 पत्तो ह्यसृज्येताम्प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः प्रजापतिः
 सप्तदशस्रय इमे लोका असावादित्य एकविंश एतस्मिन्वा एते
 श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव श्रयत एतस्मिन्प्रति
 तिष्ठति॥६॥

अस्थूरीरोषधीषु ज्येष्ठयज्ञ इति बृहदनुष्टुप्छन्दः प्रतिष्ठिता नव च॥१॥ [१]

प्रातःसवने वै गायत्रेण छन्दसा त्रिवृते स्तोमाय ज्योतिर्दधेति
 त्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पञ्चदशाय ज्योतिर्दधेति पञ्चदशेनौजसा
 वीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दधेति सप्तदशेन प्राजापत्येन
 प्रजननेनैकविंशाय ज्योतिर्दधेति स्तोम एव तथ्स्तोमाय
 ज्योतिर्दधेत्यथो स्तोम एव स्तोममभि प्र णयति यावन्तो वै
 स्तोमास्तावन्तः कामास्तावन्तो लोकास्तावन्ति ज्योतींष्येतावन्त
 एव स्तोमानेतावन्तः कामानेतावन्तो लोकानेतावन्ति ज्योतींष्यव
 रुन्दे॥७॥

तावन्तो लोकास्त्रयोदश च॥२॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत योऽग्निष्टोमेन यजमानोऽथ
 सर्वस्तोमेन यजेतेति यस्य त्रिवृतमन्तर्यन्ति प्राणास्तस्यान्तर्यन्ति
 प्राणेषु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य

पञ्चदशमन्तर्यन्ति वीर्यं तस्यान्तर्यन्ति वीर्यं मेऽप्यसदिति खलु वै
यज्ञेन यजमानो यजते यस्य सप्तदशमन्तर्यन्ति॥८॥

प्रजां तस्यान्तर्यन्ति प्रजायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानो यजते यस्यैकविंशमन्तर्यन्ति प्रतिष्ठां तस्यान्तर्यन्ति
प्रतिष्ठायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य
त्रिणवमन्तर्यन्त्यृतूँश्च तस्य नख्बत्रियां च विराजमन्तर्यन्त्यृतुषु
मेऽप्यसन्नख्बत्रियायां च विराजीति॥९॥

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिंशमन्तर्यन्ति
देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमम्परमतां गच्छन्तं वेदं
परमतामेव गच्छति त्रिवृद्वै स्तोमानामवम- स्त्रिवृत्परमो य एवं
वेदं परमतामेव गच्छति॥१०॥

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमांसत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
हविष्माँश्च हविष्कृच्चाहीयेतान्तावकामयेताँ सुवर्गं लोकमियावेति
तावेतं द्विरात्रमपश्यतान्तमाहरतान्तेनायजेतान्ततो वै तौ सुवर्गं
लोकमैतार्य्यं एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमेति
तावैताम्पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण॥११॥

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरज्योतिष्ठोमोऽग्निष्ठोमः

पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुद्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
 सर्वस्याप्त्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रिम्पूर्वेहन्त्साम भवति तेजो
 वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसन्तेज एव ब्रह्मवर्चस- मात्मन्धत्ते
 त्रैष्टुभमुत्तर ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोज एव वीर्यमात्मन्धत्ते
 रथन्तरम्पूर्वे ॥१२॥

अहन्त्साम भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति तिष्ठति बृहदुत्तरे-
 ऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः कं जगती चानुष्टुप्चेति
 वैखानसम्पूर्वेऽहन्त्साम भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे
 तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यत्समानेऽर्धमासे स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु
 पद्येतेत्यमावास्यायाम्पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयोर्भवतो
 नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनम्पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तरम्प्रति

उत्तरेण रथन्तरम्पूर्वेऽन्वेकविंशतिश्च ॥ ४ ॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्स
 इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमादत्साप्रथत
 सा पृथिव्यंभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः स
 देवानंसृजत वसून्नुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र जायामहा
 इति सौऽब्रवीत् ॥१४॥

यथाहं युष्मास्तपसासृख्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
 तेभ्योऽग्निमायतनम्प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तेऽग्निनायतनेनाश्राम्यतेति

संवत्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः
 प्रायच्छन्नेताः रंखध्वमिति तां वसवो रुद्रा आदित्या अरंखन्त
 सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत त्रीणि च॥१५॥

शतानि त्रयस्त्रिंशत् चाथ सैव संहस्रतम्यभवत्ते देवाः
 प्रजापतिमब्रुवन्सहस्रेण नो याजयेति सौऽग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्त
 इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्यैन रुद्रानयाजयत्ते-
 ऽन्तरिंखमजयन्तच्चाददुः सौऽतिरात्रेणा- दित्यानयाजयत्तेऽमुं
 लोकमजयन्तच्चाददुस्तदन्तरिंखम्॥१६॥

व्यवैर्यत तस्माद्रुद्रा घातुका अनायतना हि तस्मादाहुः शिथिलं
 वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य वि हि तदवैर्यतेति त्रैष्टुभम्मध्यमस्याह
 आज्यम्भवति संयानानि सूक्तानि शंसति षोडशिनं शंसत्यहो
 धृत्या अशिथिलम्भावाय तस्मात्रिरात्रस्याग्निष्टोम एव प्रथममहः
 स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणित्रीणि
 शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददाति॥१७॥

एषां लोकानामनु संतत्यै दशतं न विच्छिन्द्याद्विराजं
 नेद्विच्छिनदानीत्यथ या संहस्रतम्यासीत्तस्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च
 व्यायच्छेताः स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः सहस्रं
 वर्य्यत इति तस्यामकल्पेतान्द्विभाग इन्द्रस्तृतीये विष्णुस्तद्वा
 एषाभ्यनूच्यत उभा जिग्यथुरिति तां वा एतामच्छावाकः॥१८॥

एव शंसत्यथ या संहस्रतमी सा होत्रे देयेति होतारं

वा अभ्यतिरिच्यते यदतिरिच्यते होतानां सस्यापयिता-
थाहुरुन्नेत्रे देयेत्यतिरिक्ता वा एषा सहस्रस्यातिरिक्त
उन्नेतत्विजामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्यो देयेत्यथाहुरुदाकृत्या
सा वशं चरेदित्यथाहर्ब्रह्मणे चाग्नीधे च देयेति ॥ १९ ॥

द्विभागम्ब्रह्मणे तृतीयमग्नीधं ऐन्द्रो वै ब्रह्मा वैष्णवो-
ऽग्नीद्यथैव तावकल्पेतामित्यथाहुर्या कल्याणी बहुरूपा सा
देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतएनी सा देयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यै
तद्वा एतत्सहस्रस्यायनं सहस्रं स्तोत्रीयाः सहस्रं दखिणाः
सहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै ॥ २० ॥

अब्रवीच्च तदन्तरिखन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सप्तचत्वारिंशच्च ॥ ५ ॥ [५]

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्विन्दत्तौ यमो
न्यागच्छतावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही ३ इत्यब्रूतां स यम
एकस्यां वीर्यम्पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य वीर्यम्बिभर्तीति
तावब्रवीदियम्ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूतां सर्वे वा एतदेतस्यां
वीर्यम् ॥ २१ ॥

परि पश्यामोऽश्मा हरामहा इति तस्यामश्माहरन्त
तामप्सु प्रावेशयन्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी
रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैतस्माद्रोहिण्या
पिङ्गल्यैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या

पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्य
त्रिभिश्च॥२२॥

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु
प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लख्मणा पंष्टौही
वार्त्रघ्नी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः
सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लख्मणाम्पंष्टौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्य एवं
विद्वान्रोहिणीं लख्मणाम्पंष्टौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य
त्रीणि च शतानि सा दत्ता॥२३॥

भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति सा जरती
मूर्खा तज्जघन्या रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः
सहोदैत्तस्माञ्जरतीम्मूर्खां तज्जघन्यामनुस्तरणीं कुर्वीत य एवं
विद्वान्जरतीम्मूर्खां तज्जघन्यामनुस्तरणीं कुरुते त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य
त्रीणि च शतानि सामुष्मिल्लोके भवति वागेव सहस्रतमी
तस्मात्॥२४॥

वरो देयः सा हि वरः सहस्रमस्य सा दत्ता भवति
तस्माद्वरो न प्रतिगृह्यः सा हि वरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीत-
म्भवतीयं वर इति ब्रूयादथान्याम्ब्रूयादियम्ममेति तथैव
तथसहस्रमप्रतिगृहीतम्भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यत- एनी
स्याथसहस्रम्परस्तादेतमिति यैव वरः॥२५॥

कल्याणी रूपसमृद्धा सा स्यात्सा हि वरः समृद्धौ

तामुत्तरेणाग्नीध्रम्पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते द्रोणकलशमव घ्रापयेदा
जिघ्र कलशम्मह्युरुधारा पयस्वत्या त्वा विशन्तिवन्दवः समुद्रमिव
सिन्धवः सा मा सहस्र आ भज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा
विंशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी रय्या सम्॥२६॥

अर्धयति प्रजावान्पशुमात्रयिमान्भवति य एवं वेद तया
सहाग्नीध्रम्परेत्यं पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा जिग्यथुर्न
परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः। इन्द्रश्च विष्णो
यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे
सहस्रं साहस्रीमेवैना करोति सहस्रस्यैवैनाम्मात्राम्॥२७॥

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां समर्धयति तस्या
उपोत्थाय कर्णमा जपेदिडे रन्तेऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि
विश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतम्मा देवेषु ब्रूतादिति देवेभ्य
एवैनमा वेदयत्यन्वेन देवा बुध्यन्ते॥२८॥

एतदेतस्या वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरस्सम्मात्रामेकात्रचत्वारिंशच्च॥६॥ [६]

सहस्रतम्या वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनं
सुवर्गं लोकं गमयति सा मा सुवर्गं लोकं गमयेत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सा मा ज्योतिष्मन्तं लोकं
गमयेत्याह ज्योतिष्मन्तमेवैनं लोकं गमयति सा मा सर्वान्पुण्या-
ल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनम्पुण्याल्लोकान्गमयति सा॥२९॥

मा प्रतिष्ठां गमय प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा विंशताद्रयिरिति
 प्रजयैवैनम्पशुर्भीं रय्याम्प्रतिष्ठापयति प्रजावांन्पशुमात्रयिमान्भवति
 य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा
 दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतम्भवति
 यस्तामविद्वान्॥ ३० ॥

प्रतिगृह्णाति ताम्प्रति गृह्णीयादेकांसि न सहस्रमेकां
 त्वा भूताम्प्रति गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भूता विंश मा
 सहस्रमित्येकांमेवैनं भूताम्प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद
 स्योनासिं सुषदां सुशेवां स्योना मा विंश सुषदा मा विंश सुशेवा
 मा विंश॥ ३१ ॥

इत्याह स्योनैवैनं सुषदां सुशेवां भूता विंशति नैनं
 हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती ३
 सहस्रतमीं सहस्रा ३ मिति यत्प्रार्चीमुत्सृजेत्सहस्रं
 सहस्रतम्यन्वित्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
 जानीयात्प्रतीचीमुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
 प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति खिप्रे सहस्रम्प्र
 जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्गच्छति॥ ३२ ॥

लोकानामयति साविद्वान्सुशेवा माविंश यजमानन्द्वादश च॥ ७॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजाम्पुत्रकांमाय स रिरिचानोऽमन्यत

निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
 तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त
 सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजत्
 आस्य चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो
 ये चतुर्विंशः पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत्॥३३॥

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिंश्च श्रद्धादेवं यजमानं
 चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेजं इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं स
 एतांश्चतुरश्चतुष्टोमान्स्वोमानपश्यत्तानाहरत्तैरयजत् तेज एव
 प्रथमेनावारुन्देन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 य एवं विद्वांश्चतुरश्चतुष्टोमान्स्वोमानाहरति तैर्यजते तेज एव
 प्रथमेनावारुन्देन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 यामेवात्रिंशद्ब्रह्मवर्चमाप्नोति तामेव यजमान ऋध्नोति॥३४॥

तत्तेजं एवाष्टादश च॥८॥ [८]

जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत् स एतान्योषां
 अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न सं जानाते एतानेव
 पोषान्पुष्यति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यं उपसदौ
 भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः पशूनेवाव रुन्देऽन्नं वै पुरोडाशो-
 ऽन्नमेवाव रुन्देऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण
 यजते॥३५॥

जमदग्निरष्टाचत्वारिंशत्॥९॥ [९]

संवत्सरो वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयतर्तून्सृजेयेति स
 एतम्पञ्चरात्रमपश्यत्तमाहर्त्तेनायजत ततो वै स ऋतूनसृजत
 य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न
 व्यावर्तन्त त एतम्पञ्चरात्रमपश्यन् तमाहर्त्तेनायजन्त ततो वै ते
 व्यावर्तन्त ॥ ३६ ॥

य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
 वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्थस्यामिति स
 एतम्पञ्चरात्रमाहर्त्तेनायजत ततो वै स सहस्रम्पशून्प्राप्नोद्य
 एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सहस्रम्पशूनाप्नोति बबरः
 प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा ॥ ३७ ॥

अहर्त्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिताभवद्य एवं
 विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं
 वाचस्पतिरित्याहुर्नाप्तश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष
 सम्प्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते सम्प्रत्यैव
 यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सरः ॥ ३८ ॥

ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाख्यरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
 यज्ञो यज्ञमेवाव रुद्धे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुद्धे
 पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुद्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या
 अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरास्यै
 महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति

सर्वस्याभिजित्यै॥३९॥

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा संवत्सरंऽभिजित्यै॥१०॥ [१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा
दद इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या। तया
देवाः सुतमा बभूवुरऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती। अभिधा असि
भुवनमसि यन्तासि धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरं सप्रथसं गच्छ
स्वाहाकृतः पृथिव्यां यन्ता राड्यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः कृष्यै
त्वा रक्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय
त्वा दिवे त्वा सते त्वासते त्वाद्ध्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा
भूतेभ्यः॥४०॥

धरुणः पञ्चविंशतिश्च॥११॥ [११]

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि नरो-
ऽस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि
ययुर्नामास्यादित्यानाम्पत्वान्विह्यग्रये स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यां
स्वाहा प्रजापतये स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यो
देवेताभ्य इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह
रमन्तिः स्वाहा भूरसि भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा
विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो देवा आशापाला एतं देवेभ्योऽश्वम्मेधाय

प्रोख्णितं गोपायत॥४१॥

रन्तिस्वाहा द्वाविंशतिश्च॥12॥ [१२]

आय॑नाय॒ स्वाहा॒ प्राय॑णाय॒ स्वाहो॑द्वा॒वाय॒ स्वाहो॑द्भु॒ताय॒ स्वाहा॑
शूका॒राय॒ स्वाहा॒ शूक॑ताय॒ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहा॑ऽपला॑यिताय॒
स्वाहा॑ऽऽवल्ग॑ते॒ स्वाहा॑ परा॒वल्ग॑ते॒ स्वाहा॑ऽऽय॑ते॒ स्वाहा॑ प्रय॑ते
स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४२॥

आय॑ना॒योत्तर॑मा॒पला॑यिताय॒ षड्विंशतिः॥13॥ [१३]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑पाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑
सवि॑त्रे॒ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहे॑न्द्राय॒ स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑
मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 43॥

[१४]

पृथि॑व्यै॒ स्वाहा॑ऽन्तरि॑ख्याय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सू॒र्याय॒ स्वाहा॑
च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॒ नख॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ प्रा॒च्यै दि॒शे स्वाहा॑ दखि॑णायै
दि॒शे स्वाहा॑ प्र॒तीच्यै॑ दि॒शे स्वाहो॑दी॒च्यै दि॒शे स्वाहो॑र्ध्वायै॒ दि॒शे स्वाहा॑
दि॒ग्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽ- वान्तर॑दिशाभ्यः॒ स्वाहा॑ समा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ शर॑द्भ्यः
स्वाहा॑ऽहोरा॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽर्धमा॑सेभ्यः॒ स्वाहा॑ मा॒सेभ्यः॒ स्वाहो॑र्तुभ्यः
स्वाहा॑ संव॑त्स॒राय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 44॥

[१५]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑
 पू॒ष्णे स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑ऽपाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑
 मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 45॥

[१६]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑ख्याय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑
 सोमा॑य॒ स्वाहा॒ सू॒र्याय॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ऽह्ने स्वाहा॒ रात्रि॑यै॒
 स्वाह॑र्जवे॒ स्वाहा॑ सा॒धवे॒ स्वाहा॑ सु॒खि॒त्यै स्वाहा॑ र॒ख्युधे॒ स्वाहा॑-
 ऽऽशि॒ति॒म्ने स्वाहा॒ रोगा॑य॒ स्वाहा॑ हि॒माय॒ स्वाहा॑ शी॒ताय॒ स्वाहा॑-
 ऽऽत॒पाय॒ स्वाहा॑ऽर॒ण्याय॒ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑
 सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 46॥

[१७]

भुवो॑ दे॒वानां॑ कर्म॑णा॒पस॑र्तस्य॒ प॒थ्या॑सि वसु॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
 गा॒य॒त्रेण॑ त्वा॒ छन्द॑सा युन॒ज्मि वस॑न्तेन॒ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दी॒र्ष्यामि॑
 रु॒द्रेभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या॒ त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॑सा युन॒ज्मि ग्री॒ष्मेण॑
 त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दी॒र्ष्याम्या॑दित्येभि॒र्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या॒ जा॒ग॒तेन॑
 त्वा॒ छन्द॑सा युन॒ज्मि व॒र्षाभि॑स्त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दी॒र्ष्यामि॑
 वि॒श्वेभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑यानु॒ष्टु॒भेन॑ त्वा॒ छन्द॑सा युन॒ज्मि॥ ४७॥

श॒रदा॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दी॒र्ष्याम्यङ्गि॑रोभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या॒

पाङ्क्तुन त्वा छन्दसा युनज्मि हेमन्तशिशिराभ्यां त्वर्तुनां हविषां
 दीर्घयाम्याहं दीर्घामरुहमृतस्य पत्नीं गायत्रेण छन्दसा ब्रह्मणा
 चर्त९ सत्येऽधा९ सत्यमृतेऽधाम्। महीमू षु सुत्रामाणमिह धृतिः
 स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमन्तिः स्वाहा॥ 48॥

[१८]

ईङ्काराय स्वाहेङ्कृताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहाऽवक्रन्दते स्वाहा
 प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथते स्वाहा गन्धाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा
 प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा संदीयमानाय
 स्वाहा संदिताय स्वाहा विचृत्यमानाय स्वाहा विचृत्ताय
 स्वाहा पलायिष्यमाणाय स्वाहा पलायिताय स्वाहोपर९स्यते
 स्वाहोपरताय स्वाहा निवेरिष्यते स्वाहा निविशमानाय स्वाहा
 निविष्टाय स्वाहा निषथ्स्यते स्वाहा निषीदते स्वाहा निषण्णाय
 स्वाहा॥ ४९॥

आसिष्यते स्वाहाऽऽसीनाय स्वाहाऽऽसिताय स्वाहा
 निपथ्स्यते स्वाहा निपद्यमानाय स्वाहा निपन्नाय स्वाहा शयिष्यते
 स्वाहा शयानाय स्वाहा शयिताय स्वाहा सम्मीलिष्यते स्वाहा
 सम्मीलते स्वाहा सम्मीलिताय स्वाहा स्वप्स्यते स्वाहा स्वपते
 स्वाहा सुप्ताय स्वाहा प्रभोथ्स्यते स्वाहा प्रबुध्यमानाय स्वाहा
 प्रबुद्धाय स्वाहा जागरिष्यते स्वाहा जाग्रते स्वाहा जागरिताय

स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहा श्रुताय स्वाहा
वीर्षिष्यते स्वाहा॥५०॥

वीर्ष्यमाणाय स्वाहा वीर्षिताय स्वाहा सहास्यते
स्वाहा सज्जिहानाय स्वाहोज्जिहानाय स्वाहा विवथस्यते स्वाहा
विवर्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहोत्थास्यते स्वाहोत्तिष्ठते
स्वाहोत्थिताय स्वाहा विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा
विधूताय स्वाहोत्क्रस्यते स्वाहोत्क्रामते स्वाहोत्क्रान्ताय स्वाहा
चक्रमिष्यते स्वाहा चक्रम्यमाणाय स्वाहा चक्रमिताय स्वाहा
कण्डूयिष्यते स्वाहा कण्डूयमानाय स्वाहा कण्डूयिताय स्वाहा
निकषिष्यते स्वाहा निकषमाणाय स्वाहा निकषिताय स्वाहा
यदत्ति तस्मै स्वाहा यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मेहति तस्मै
स्वाहा यच्छकृत्करोति तस्मै स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा
प्रजननाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५१॥

[१९]

अग्रये स्वाहा वायवे स्वाहा सूर्याय स्वाहर्तमस्यृतस्यर्तमसि
सत्यमसि सत्यस्य सत्यमस्यृतस्य पन्था असि देवानां छायामृतस्य
नाम तत्सत्यं यत्त्वम्प्रजापतिरस्यधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः
स्पर्धन्ते दिवः सूर्येण विशोऽपो वृणानः पवते कव्यन्पशुं न गोपा

इर्यः परिज्मा॥ 52॥

[२०]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एत९ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्ततो वै ते सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासन्ते सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यख्य९ ह्येतानि पृष्ठानि य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासन्ते साख्यादेव देवता अभ्यारोहन्ति षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि॥१॥

पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशः॥२॥

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकवि९शो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रि९शो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिन एतेन षड्रात्रेण यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यश्चक्रीवती

भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखलबुध्नो यूपो भवति
प्रतिष्ठित्यै प्राञ्चो यान्ति प्राङ्मिव हि सुवर्गः॥३॥

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्यात्र
यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्यं प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दशं शतं
कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठन्ति यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं सहस्रसम्मितो
वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा
वा जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम्॥४॥

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च॥१॥ [१]

कुसुरुबिन्द औद्दालकिरकामयत पशुमान्थस्यामिति स
एतं सप्तरात्रमाहर्त्तेनायजत तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः
पशवस्तानवारुन्द्ध य एवं विद्वान्थसप्तरात्रेण यजते यावन्त एव
ग्राम्याः पशवस्तानेवाव रुद्धे सप्तरात्रो भवति सप्त ग्राम्याः पशवः
सप्तराण्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्धौ त्रिवृदग्निष्टोमो भवति
तेजः॥५॥

एवाव रुद्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुद्धे सप्तदशो
भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायत एकविंशो
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै
पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरास्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यख्यम्पूर्वेष्वह

पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यख्यम्॥६॥

विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्चन
स्याद्बृहद्रथन्तरे पूर्वेष्वहःसूपं यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
न यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्ति यत्प्रत्यख्यं विश्वजिति
पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्ता दुहे तादृगेव तत्॥७॥

तेज उपेयुः प्रत्यख्यन्दिचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमष्टरात्रमपश्यत्तम
ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्यैव
भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाख्यरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसम्गायत्रियैव
ब्रह्मवर्चसमव रुन्देऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रो-
ऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्दे॥८॥

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्दे पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवाव रुन्दे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव
तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशो-
ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरात्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धै
विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥९॥

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्देऽभिजित्यै॥३॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टाः ख्युधं न्यायन्त्स

एतं नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै प्रजाभ्यो-
 ऽ कल्पत् यर्हि प्रजाः ख्युधं निगच्छेयुस्तरहि नवरात्रेण
 यजेतेमे हि वा एतासां लोका अक्लृप्ता अथैताः ख्युधं नि
 गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु
 कल्पते कल्पन्ते॥१०॥

अस्मा इमे लोका ऊर्जम्प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं
 लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिख्यं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा
 गुणे गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति धृत्या
 अशिथिलम्भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवन्तीयं
 वाव ज्योतिरन्तरिख्यं गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति
 ज्ञात्रं प्रजानाम्॥११॥

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो
 ज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता
 अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति
 जीवत्येव॥१२॥

कल्पन्ते प्रजानाञ्चर्यन्ति९शच्च॥४॥ [४]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमं जुहो
 दशरात्रमसृजत् तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीर्घिष्यमाणो
 दशहोतारं जुहुयादशहोत्रैव दशरात्रं सृजते तेन दशरात्रेण

प्र जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्वशरात्रो य एवं
विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो वा
एष यज्ञो यद्वशरात्रः॥१३॥

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत इन्द्रो वै
सृष्ट्वेवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्
तस्मा एतं दशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सौ-
ऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते
व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिककुद्वै॥१४॥

एष यज्ञो यद्वशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदैकविंशः
ककुत्रयस्त्रिंशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिककुदेव
समानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविंशो
यजमानस्त्रयस्त्रिंशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
नैनमभिचरन्श्चतृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एताः॥१५॥

देवपुरा अपश्यन् यद्वशरात्रस्ताः पर्यूहन्त तेषां
न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते
तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते
जामि वै॥१६॥

एतत्कुर्वन्ति यज्यायाँसुः स्तोममुपेत्य कनीयाँसमुपयन्ति
यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताँच्च परस्ताँच्च भवन्त्यजामित्वाय
त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टुदाँग्रेयीषु भवति तेज एवाव रुन्दे पञ्चदश
उक्थ्य ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्दे त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु
पुष्टिमेवाव रुन्दे सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु तीव्रसोमो-
ऽन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायते॥१७॥

एकविंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्य उपहवमेव गच्छति
त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिंश उक्थ्यो
वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽ तिरात्रो भवति
सर्वस्याभिजित्यै॥१८॥

प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यदशरात्रस्त्रिकुक्कुवा एता वै जायत एकत्रिंशच्च॥५॥ [५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तैऽकामयन्त
प्रजाँ सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः
स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते
प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोऽभवन्त
ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मात्॥१९॥

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वाँस एकादशरात्रमासन्ते
प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो

भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य
 लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्षष्टानि
 पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
 चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यखरा गायत्री॥२०॥

गायत्रम्ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति
 चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदखरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
 त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिंशो भवत्यष्टाचत्वारिंशद
 जगती जागताः पशवो जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो
 भवति पञ्च वा ऋतव आर्तवाः पञ्चर्तुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय
 प्रजामव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥२१॥

तस्माद्गायत्र्येकात्रपञ्चाशच्च॥६॥

[६]

ऐन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वम्प्रजाः कल्पेरन्निति
 यज्ञस्य वै कृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याक्वप्तिमनु न
 कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायांसं
 कनीयानति कामत्यैन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयादामयाविनः प्राणेन
 वा एष व्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणेनैवैनं
 समर्धयति मैत्रावरुणाग्राङ्गृहीरन् येषां दीर्घितानां प्रमीयेत॥२२॥

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषां दीर्घितानां
 प्रमीयेते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः परि

हरन्त आश्विनाग्रान्गृहीतानुजावरौऽश्विनौ वै देवानामानुजावरौ
 पश्चेवाग्रम्पर्येतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावरस्तावेवैनमग्रम्परि
 णयतः शुक्राग्रान्गृहीत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः
 शुक्र एषोऽन्तोऽन्तम्मनुष्यः॥२३॥

श्रियै गत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः
 पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृहीताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्यन्मन्थिपात्रम्
 ग्राहयति ताजगार्तिमार्च्छत्याग्रयणाग्रान्गृहीत यस्य पिता पितामहः
 पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण व्यध्यते यस्य
 पिता पितामहः पुण्यः॥२४॥

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवेतद्यज्ञस्य वागिव यदाग्रयणो
 वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भव- त्युक्थ्याग्रान्गृहीता
 सर्वेषां वा एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति
 प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै॥२५॥

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्खेत्राण्यरणानि
 गन्मेत्याह मृत्योर्वै खेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः खेत्राणि
 न गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य
 शुगच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुञ्चत्युत
 यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृहीयाद्यर्हि पर्जन्यो न
 वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगच्छति यर्हि पर्जन्यो न

वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां शुचो मुञ्चति ताजक्प्र
वर्षति॥२६॥

प्रमीयेत मनुष्यं ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव पूर्णान्ग्रहान्पञ्चविंशतिश्च॥७॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रम्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीये-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो
वै शुक्रस्त्रैष्टुभद्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते
स्व एवैनमायतने गृह्णाति जागतो वा आग्रयणो जागतं
तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णात्येतद्वै॥२७॥

यज्ञमापद्यच्छन्दां स्याप्रोति यदाग्रयणः श्वो गृह्यते यत्रैव
यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते जगन्मुखो वै द्वितीयस्त्रिरात्रो
जागत आग्रयणो यच्चतुर्थेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते राथतरो वा ऐन्द्रवायवो
राथतरमप्यश्ममहस्तस्मात्पश्चमेऽहन्॥२८॥

ऐन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति बारहतो वै शुक्रो
बारहतं षष्ठमहस्तस्मात्षष्ठेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णात्येतद्वै द्वितीयं यज्ञमापद्यच्छन्दां स्याप्रोति यच्छुक्रः श्वो
गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते त्रिष्टुङ्मुखो वै
तृतीयस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः॥२९॥

शुक्रो यत्सप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने
 गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते वाग्वा आग्रयणो
 वागष्टममहस्तस्मादष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
 गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायवः प्राणो नवममहस्तस्मान्नवमे-
 ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतत्॥ ३०॥

वै तृतीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति यदैन्द्रवायवः
 श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्तेऽथो
 स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति
 येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष यज्ञस्य
 यदृशममहर्दशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्य॥ ३१॥

एवान्तं गृत्वापथात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वर्हीयसा प्रतिसारं
 वहन्ति तादृगेव तच्छन्दाः स्यन्त्योन्यस्य लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव
 देवा व्यवाहयन्नैन्द्रवायवस्य वा एतदायतनं यच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणो
 गृह्यते तस्मादाग्रयणस्यायतने नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते शुक्रस्य
 वा एतदायतनं यत्पञ्चमम्॥ ३२॥

अहस्तस्मिन्नैन्द्रवायवो गृह्यते तस्मादैन्द्रवायवस्यायतने
 सप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यत आग्रयणस्य वा एतदायतनं यत्षष्ठमहस्तस्मिन्
 गृह्यते तस्माच्छुक्रस्यायतनेऽष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते छन्दाः स्येव
 तद्वि वाहयति प्र वस्यसो विवाहमाप्नोति य एवं वेदार्थो देवताभ्य

एव यज्ञे संविदं दधाति तस्मादिदमन्योन्यस्मै ददाति॥३३॥

एतद्वै पञ्चमेऽहुत्रैष्टुभ एतद्गृह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥८॥ [८]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तमाहंर
ततो वै स प्राजायत् यः कामयेत् प्र जायेयेति स द्वादशरात्रेण
यजेत् प्रैव जायते ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निष्टोमप्रायणा यज्ञा अथ
कस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यत इति चख्षुषी वा एते यज्ञस्य
यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत्॥३४॥

अग्निष्टोमं पूर्वम्प्रयुञ्जीरन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रः
पूर्वः प्र युज्यते चख्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कनीनिके
प्रति दधति यो वै गायत्री ज्योतिःपख्या वेद ज्योतिषा भासा
सुवर्गं लोकमेति यावग्निष्टोमौ तौ पख्या येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स
आत्मैषा वै गायत्री ज्योतिःपख्या य एवं वेद ज्योतिषा भासा
सुवर्गं लोकम्॥३५॥

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्द्वादशरात्रो
यावतिरात्रौ तौ पख्या येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मा
प्रजापतिर्वावैष सन्धस्द्ध वै सत्रेण स्पृणोति प्राणा वै सत्प्राणानेव
स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणैरासते ये सत्रमासते
तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सत्रिण इति प्रियः प्रजानामुत्थितो भवति

य एवं वेद॥३६॥

अग्निष्टोमौ यत्सुवर्गलोकं प्रियः प्रजानाम्पञ्च च॥१॥ [१]

न वा एषोऽन्यतोवैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वो ह वा एष आतत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं पर्योहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्धोदधि तदुधोति ह वा ऋत्विष्यु य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तेऽस्मिन्नेच्छन्त स रसमहं वसन्ताय प्रायच्छत्॥३७॥

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्रम्प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयजतैष ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा अन्नय्यै न पात्रेणान्नम्बिभ्रति यत्तन्न निर्णेनिजति ततोऽधि॥३८॥

मलं जायत एक एव यजेतैको हि प्रजापतिरार्धोद्वादश रात्रिर्दीर्घितः स्याद्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः प्रजापतिर्वैष एष ह त्वै जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा वा एतास्तिस्त्रस्तिस्त्रो रात्रयो यद्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते॥३९॥

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनित्ते याश्चतुर्थीरपि ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते यो वा अस्य पशुमत्ति मांसं

सोऽत्ति यः पुरोडाशम्मुस्तिष्कः स यः परिवापम्पुरीषः स य
 आज्यम्मुञ्जानः स यः सोमः स्वेदः सोऽपि ह वा अस्य
 शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति
 तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यम्पाप्मनो व्यावृत्त्यै ॥ ४० ॥

अयच्छुद्धिं रभते द्वादशाहेन चत्वारि च ॥ 10 ॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा
 पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः स्वाहा
 नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा
 त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः
 स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहा ऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा
 नवविंशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते
 स्वाहैकान्न षष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा
 नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्याः
 शताभ्याः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४१ ॥

नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नैकविंशतिश्च ॥ 11 ॥ [११]

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा
 नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः
 स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
 स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न

षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै
स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४२॥

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत्॥12॥ [१२]

द्वाभ्यां स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः स्वाहा
दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः
स्वाहा ऽष्टादशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा ऽष्टानवत्यै स्वाहा शताय
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४३॥

द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विंशतिः॥13॥ [१३]

त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः
स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा
सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्न
चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा
नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय
स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४४॥

त्रिभ्यो ऽष्टाचत्वारिंशत्॥14॥ [१४]

चतुर्भ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः
स्वाहा विंशत्यै स्वाहा षण्णवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै

स्वाहा॥४५॥

चतुर्भ्यः षण्णवत्यै षोडश॥15॥ [१५]

पञ्चभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा विंशत्यै
स्वाहा पञ्चनवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४६॥

पञ्चभ्यः प्रञ्चनवत्यै चतुर्दश॥16॥ [१६]

दशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा त्रिंशते स्वाहा चत्वारिंशते
स्वाहा पञ्चाशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहा सप्तत्यै स्वाहाऽशीत्यै स्वाहा
नवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४७॥

दशभ्यो द्वाविंशतिः॥17॥ [१७]

विंशत्यै स्वाहा चत्वारिंशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहाऽशीत्यै
स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४८॥

विंशत्यै द्वादश॥18॥ [१८]

पञ्चाशते स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां शताभ्यां स्वाहा
त्रिभ्यः शतेभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः शतेभ्यः
स्वाहा षड्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः शतेभ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः
शतेभ्यः स्वाहा नवभ्यः शतेभ्यः स्वाहा सहस्राय स्वाहा सर्वस्मै
स्वाहा॥४९॥

पञ्चाशते द्वात्रिंशत्॥19॥ [१९]

श॒ताय॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ऽयुता॑य॒ स्वाहा॑ नि॒युता॑य॒
 स्वाहा॑ प्र॒युता॑य॒ स्वाहा॑ऽर्बुदा॑य॒ स्वाहा॑ न्य॒र्बुदा॑य॒ स्वाहा॑ समु॒द्राय॒
 स्वाहा॑ म॒ध्याय॑ स्वाहा॑ऽन्ता॑य॒ स्वाहा॑ परा॒र्धाय॑ स्वाहोष॑से स्वाहा॑
 व्यु॒ष्ट्यै स्वाहो॑दे॒ष्यते स्वाहो॑द्य॒ते स्वाहो॑दि॒ताय॒ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒
 स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥५०॥

श॒ताया॒ष्टात्रिं॑शत्॥२०॥ [२०]

प्र॒जवं॑ ब्रह्मवा॒दिनः॑ कि॒मेष॑ वा आ॒प्त आ॑दि॒त्या उ॒भयोः॑ प्र॒जाप॑ति॒रन्वा॑य॒न्निन्द्रो॑ वै स॒दृङ्निन्द्रो॑ वै शि॒थिलः॑
 प्र॒जाप॑ति॒रकाम॑यतान्नादः सा वि॒राड॒सावा॑दि॒त्योऽर्वा॑ङ्मृ॒तमा मे॑ऽग्निना स्वाहा॒धिन्द्रो॑ऽऽये॒ताय॑ कृ॒ष्णायो॑प॒धीभ्यो॑
 वन॑स्पति॒भ्यो वि॑श्र॒तिः॥२०॥ प्र॒जवं॑ प्र॒जाप॑तिर्यद॒च्छन्दो॑मन्तं हुवे सवा॒हमो॑प॒धीभ्यो॑ द्विच॑त्वारि॒शत्॥४२॥
 प्र॒जव॑स् सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ [२१]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

प्र॒जवं॑ वा ए॒तेन॑ यन्ति॒ यद॑श्ममहः॑ पापाव॒हीय॑ वा ए॒तेन॑ भवन्ति॒
 यद॑श्ममह॒र्यो वै प्र॒जवं॑ य॒ताम॑प॒थेन॑ प्रतिपद्य॑ते यः स्था॒णुः ह॑न्ति॒
 यो भ्रेषं॑ न्येति॒ स ही॑यते॒ स यो वै द॑श्मेऽह॒न्नविवा॑क्य॒ उप॑ह॒न्यते॒
 स ही॑यते॒ तस्मै॑ य उप॑ह॒ताय॒ व्याह॑ तमे॒वान्वा॒रभ्य॑ सम॑श्नुतेऽथ॒
 यो व्याह॑ सः॥१॥

ही॒यते॒ तस्मा॑द॒श्मेऽह॒न्नविवा॑क्य॒ उप॑ह॒ताय॒ न व्युच्य॑मथो

खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य
व्युद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं
तद्यजमानस्य यद्व्युद्धं तद्भातृव्यस्य स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य
उपहन्यते स एवातिरेचयति ते ये बाह्या दृशीकवः॥२॥

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्बुच्यय्यंदि
तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्बुच्यमेवाथ वा एतत्सर्पराज्ञिया
ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति
यदानृचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं च वाचानृचुर्यदतो-
ऽध्यर्चितारः॥३॥

तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
इमामंश्वरथो नाश्वतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा इमाः
सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता
वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूंष्यथैतस्यैवान्तो
नास्ति यद्वह्न तत्प्रतिगृणत आ चरखीत स प्रतिगरः॥४॥

व्याह स दृशीकवोऽर्चितारः स एकश्च॥१॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाहृत्विजां
यजमानो वृद्ध इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीनिमाल्लोणकानिति किं
चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किम्पञ्चमेनेति पञ्चखराम्पङ्क्तिमिति

किं षष्ठेनेति षडृतूनेति किं सप्तमेनेति सप्तपदां
शक्नोमिति॥५॥

किमष्टमेनेत्यष्टारूपां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
त्रिवृतं स्तोममिति किं दशमेनेति दशांरूपां विराजमिति
किमेकादशेनेत्येकादशांरूपां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति
द्वादशांरूपां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्वावदेवास्ति
तदेषां वृद्धे॥६॥

शक्नोमित्येकचत्वारिंशच्च॥२॥

[२]

एष वा आप्तो द्वादशाहो यत्रयोदशरात्रः समानः
ह्येतदह्यत्प्रायणीयंश्चोदयनीयंश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रयं इमे
लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो
द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठन्ति
सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वांसस्त्रयोदशरात्रमासते तदाहुर्वाग्वा
एषा वितता॥७॥

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्युर्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
गृहपतेर्वाक्स्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानांमहाव्रतं कुर्वन्ति संततामेव
वाचमव रुद्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति पशवो वै छन्दोमा
अन्नंमहाव्रतय्यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानां- म्महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु
चैवान्नाद्ये च प्रति तिष्ठन्ति॥८॥

वितता त्रिचत्वारिंशच्च॥३॥

[३]

आदित्या अकामयन्तोभयोर्लोकयोर्ऋध्रुयामेति त
 एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै त
 उभयोर्लोकयोरार्ध्वन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्च य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रम
 उभयोरेव लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च चतुर्दशरात्रो
 भवति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धौ
 यत्पराचीनानि पृष्ठानि॥९॥

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि
 भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ
 भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव
 समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥१०॥

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥४॥

[४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतत् देवा अन्वायन्तानादित्याश्च
 पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशून्पार्जीविष्म त इमे-
 ऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रमप्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः
 सुवर्गं लोकमारोहन्त्यहाभ्यामस्मिल्लौके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या
 अमुष्मिल्लौक आर्ध्वन्न्यहाभ्यामस्मिन्॥११॥

लोके पशवो य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव
 लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च पृष्ठैरेवामुष्मिल्लौक ऋध्रुवन्ति
 त्र्यहाभ्यामस्मिल्लौके ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिख्यं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति

यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति
सविवधत्वाय॥१२॥

ओजो वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यमध्यतो दधते
बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो
अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव
सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या
अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां
या दश दशाखरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते
याश्चतस्रश्चतस्रो दिशो दिख्वेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतः
परिगृहीत्यै॥१३॥

आर्ध्ववज्र्याभ्यामस्मिन्संविवधत्वाय प्रतिष्ठित्या एकत्रिंशच्च॥५॥ [५]

इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्
तेनायजत् ततो वै सोऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य
एवं विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना
भ्रातृव्येण गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
ज्योतिरन्तरिखम्॥१४॥

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसन्नं वा

एतच्चदच्छन्दोमय्यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रन्देवता एव
 पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वा वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा
 ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो
 वज्रो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य
 परिगृहीत्यै॥१५॥

अन्तरिख्यमिन्द्रियस्यैकं॥६॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्यो-
 ऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रं वज्रम्प्रायच्छत्
 तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुता पाप्मानं
 निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त य एवं
 विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं
 गच्छन्त्यग्निष्टुता पाप्मानं निः॥१६॥

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत्त एता
 एव पशव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
 आप्यते संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते तस्मात्पशव्या एता एव
 सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
 आप्यते संवत्सरः सुवर्गो लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति
 त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिख्यम्॥१७॥

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि

स्युर्विविधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै
वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं
वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते
वै यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकम्॥१८॥

यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकम्भ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति पञ्चदशैतास्तासां या दश दशांखरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्य- मवं रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो
दिग्ध्वेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य
प्रजायै पशूनाम्परिगृहीत्यै॥१९॥

गच्छन्त्यग्निष्ठतां पाप्मानन्निरन्तरिखल्लोकम्प्रजायै द्वे च॥७॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एतः सप्तदशरात्रमपश्यत्
ततो वै सोऽन्नादोऽभवद्य एवं विद्वांसः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा
एव भवन्ति पञ्चाहो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव
संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चांखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
रुन्धतेऽसत्रं वा एतत्॥२०॥

यदच्छन्दोमय्यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रन्देवता एव पृष्ठैरव
रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव
वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति सप्तदशः प्रजापतिः

प्रजापतेरास्यां अतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२१॥

एतत्सप्तत्रिंशच्च॥८॥

[८]

सा विराङ्गिक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा
अकामयन्तोभयं सं वृञ्जीमहि ब्रह्म चान्नं चेति त एता
विंशतिं रात्रीरपश्यन्ततो वै त उभयं समवृञ्जत ब्रह्म चान्नं
च ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा अभवन् य एवं विद्वांस एता आसंत
उभयमेव सं वृञ्जते ब्रह्म चान्नं च॥२२॥

ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा भवन्ति द्वे वा एते विराजौ तयोरेव
नाना प्रति तिष्ठन्ति विंशो वै पुरुषो दश हस्त्या अङ्गुलयो
दश पद्मा यावानेव पुरुषस्तमास्वोत्तिष्ठन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव
लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गम्॥२३॥

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधः स्यान्मध्यं
पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव
वीर्यमध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ
बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराश्चो
वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति
प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्

ऋद्धोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ २४॥

वृजते ब्रह्म चान्नञ्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविंशतिश्च॥ ९॥ [९]

असावादित्योऽस्मिँल्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य
सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे
लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्स वा
असावादित्योऽमुष्मिँल्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो यत्पृष्ठानि
भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति परैरवस्तात्परि गृह्णन्ति
दिवाकीर्त्येन॥ २५॥

सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परि गृह्णन्ति
पृष्ठैरुपावारोहन्ति यत्परं परस्तान्न स्युः पराञ्चस्सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन्
यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो दिवाकीर्त्यम्परःसामानो
भवन्ति सुवर्ग एवैनाँल्लोक उभयतः परि गृह्णन्ति यजमाना
वै दिवाकीर्त्यं संवत्सरः परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यम्परः
सामानो भवन्ति संवत्सर एवोभयतः॥ २६॥

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यम्पार्श्वं परःसामानोऽभितो
दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठम्पार्श्वं भूयिष्ठा
ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठं शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रन्थं
ग्रन्थन्त्यविस्रंसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः

प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव
तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न॥२७॥

प्रत्यवरोहेयुरुद्धा माद्यैर्युयजमानाः प्र वा मीयेरन्
यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमप्रत्यवरोहन्त्यथो
अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रमप्रायच्छुत्तमाह
ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः॥२८॥

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय
इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव
यथापूर्वम्प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत स प्रजापतिमुपाधावत्त
एतमेकविंशति- रात्रमप्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सौ-
ऽरोचत य एवं विद्वांस एकविंशतिरात्रमासंते रोचन्त
एवैकविंशतिरात्रो भवति रुग्वा एकविंशो रुचमेव गच्छन्त्यथो
प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशो-ऽ तिरात्रावभितो भवतो
ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥२९॥

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

अर्वाङ्ग्रजः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः
पुरोहितः। निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां यो-
ऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्त्सीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि।
यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि। ब्राह्मणानृत्विजो देवान्

यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे। इष्टेन पक्वमुप॥३०॥

ते हुवे सवाहम्। सन्तो वृञ्जे सुकृतं सम्प्रजाम्पशून्।
प्रेषान्धसामिधेनीराधारावाज्यभागावाश्रुतम्प्रत्याश्रुतमा शृणामि ते।
प्रयाजानूयाजान्ध्विष्वष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे सुवः। अग्निनेन्द्रेण
सोमैर्न सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः। याज्यानुवाक्याभ्यामुप
ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वषट्कृतम्। स्तुतं शस्त्रम्प्रतिगुरं
ग्रहमिडामाशिषः॥३१॥

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुप ते हुवे सवाहं समिष्टयजुरा
ददे तव। पशून्ध्वसुतम्पुरोडाशान्ध्वसवनान्योत यज्ञम्। देवान्ध्वसेन्द्रानुप
ते हुवे सवाहमग्निमुखान्ध्वसोमवतो ये च विश्वे॥३२॥

उप ग्रहमिडामाशिषो द्वात्रिंशच्च॥११॥ [११]

भूतम्भव्यम्भविष्यद्वषट्स्वाहा नम ऋक्साम यजुर्वषट्स्वाहा
नमो गायत्री त्रिष्टुजगती वषट्स्वाहा नमः पृथिव्यन्तरिख्यं
द्यौर्वषट्स्वाहा नमोऽग्निर्वायुः सूर्यो वषट्स्वाहा नमः प्राणो
व्यानोऽपानो वषट्स्वाहा नमोऽन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वाहा नमः
पिता पुत्रः पौत्रो वषट्स्वाहा नमो भूर्भुवःसुवर्वषट्स्वाहा
नमः॥३३॥

भुवंश्चत्वारि च॥१२॥ [१२]

आ मे॑ गृ॒हा भ॑व॒न्त्वा प्र॒जा म॒ आ मां॑ य॒ज्ञो वि॑शतु वी॒र्या॑वान्।
 आपो॑ दे॒वीर्य॑ज्ञिया॒ मा वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्। आ
 मे॒ ग्रहो॑ भव॒त्वा पु॑रो॒रुक्स्तु॑तशस्त्रे मा वि॑शता॒ः समी॑ची॒। आ॒दि॒त्या
 रु॒द्रा वस॑वो मे सद॒स्याः स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्। आ
 मा॑ग्नि॒ष्टोमो वि॑शतू॒क्थ्यश्चाति॑रा॒त्रो मा वि॑शत्वापि॒शर्व॑रः। ति॒रोअ॑हिया
 मा॒ सुह॑ता॒ आ वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्॥३४॥

अ॒ग्नि॒ष्टोमो वि॑शत्प॒ष्टाद॑श च॥13॥ [१३]

अ॒ग्निना॒ तपोऽ॒न्व॑भवद्वा॒चा ब्र॒ह्म म॒णिना॑ रू॒पाणी॑न्द्रेण दे॒वान्
 वाते॑न प्रा॒णान्ध॑सूर्येण॒ द्याश्च॑न्द्रम॑सा॒ नख॑ष॒त्राणि॑ य॒मेन॑ पि॒तृन्ना॑ज्ञां
 मनु॑ष्या॒न्फले॑न॒ नादे॑यान॒जग॑रेण॒ सर्पा॑न्व्या॒घ्रेणा॑र॒ण्यान्प॒शूञ्छे॑नेन॒
 पत॑त्रि॒णो वृ॑ष्णाश्चानृ॒षभे॑ण॒ गा ब॑स्तेना॒जा वृ॑ष्णिनावी॒र्व्रीहि॑णान्ना॒नि
 यवे॑नौष॒धीर्न्य॑ग्रोधे॒न वन॑स्पती॒नुदु॑म्बरे॒णोर्ज॑ङ्गायत्रि॒या छ॑न्दा॒ःसि
 त्रि॒वृता॒ स्तोमा॑न्ब्राह्म॒णेन॒ वाच॑म्॥३५॥

ब्रा॒ह्म॒णेने॑कंश्च॥14॥ [१४]

स्वाहा॒धिमा॑धी॒ताय॒ स्वाहा॒ स्वाहा॑धी॒त॒म्मन॑से॒ स्वाहा॒ स्वाहा॒
 मनः॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॒ काय॒ स्वाहा॒ कस्मै॒ स्वाहा॑ क॒तम॑स्मै
 स्वाहा॑दि॒त्यै स्वाहा॑दि॒त्यै म॒ह्यै स्वाहा॑दि॒त्यै सु॑मृ॒डीका॑यै॒ स्वाहा॒
 सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै बृ॒हत्यै॑ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै पाव॒कायै॑
 स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ पू॒ष्णे प्र॑प॒थ्याय॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे न॒रन्धि॑षाय॒

स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा
विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे निभूयपाय
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

पुरुरूपाय स्वाहा दशं च॥15॥ [१५]

दद्ध्यः स्वाहा हनूभ्याः स्वाहोष्ठाभ्याः स्वाहा मुखाय स्वाहा
नासिकाभ्याः स्वाहाख्सीभ्याः स्वाहा कर्णाभ्याः स्वाहा पार
इख्ववोऽवार्येभ्यः पख्वम्भ्यः स्वाहावार इख्ववः पार्येभ्यः पख्वम्भ्यः
स्वाहा शीर्ष्णे स्वाहा भ्रूभ्याः स्वाहा ललाटाय स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा
मस्तिष्काय स्वाहा केशेभ्यः स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाभ्यः स्वाहा
स्कन्धेभ्यः स्वाहा कीकसाभ्यः स्वाहा पृष्ठीभ्यः स्वाहा पाजस्याय
स्वाहा पार्श्वाभ्याः स्वाहा॥३७॥

अःसाभ्याः स्वाहा दोषभ्याः स्वाहा बाहुभ्याः स्वाहा
जङ्घाभ्याः स्वाहा श्रोणीभ्याः स्वाहोरुभ्याः स्वाहाष्ठीवद्भ्याः
स्वाहा जङ्घाभ्याः स्वाहा भुसदे स्वाहा शिखण्डेभ्यः स्वाहा
वालधानाय स्वाहाण्डाभ्याः स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा
प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा पद्भ्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा
लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय स्वाहा माःसाय स्वाहा
स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहाङ्गेभ्यः स्वाहात्मने

स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३८॥

पार्श्वार्थाभ्यां स्वाहा मृज्जभ्यः स्वाहा षट्॥१६॥

अञ्जेताय स्वाहाञ्जिसक्थाय स्वाहा शितिपदे स्वाहा
शितिककुदे स्वाहा शितिरन्ध्राय स्वाहा शितिपृष्ठाय स्वाहा
शित्यंसाय स्वाहा पुष्पकर्णाय स्वाहा शित्योष्ठाय स्वाहा
शितिभ्रवे स्वाहा शितिभसदे स्वाहा श्वेतानूकाशाय स्वाहाञ्जये
स्वाहा ललामाय स्वाहासितज्ञवे स्वाहा कृष्णैताय स्वाहा
रोहितैताय स्वाहारुणैताय स्वाहेदृशाय स्वाहा कीदृशाय स्वाहा
तादृशाय स्वाहा सदृशाय स्वाहा विसदृशाय स्वाहा सुसदृशाय
स्वाहा रूपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३९॥

रूपाय स्वाहा द्वे च॥१७॥

कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहा पिशंगाय स्वाहा सारंगाय
स्वाहारुणाय स्वाहा गौराय स्वाहा बभ्रवे स्वाहा नकुलाय स्वाहा
रोहिताय स्वाहा शोणाय स्वाहा श्यावाय स्वाहा श्यामाय स्वाहा
पाकलाय स्वाहा सुरूपाय स्वाहानुरूपाय स्वाहा विरूपाय स्वाहा
सरूपाय स्वाहा प्रतिरूपाय स्वाहा शबलाय स्वाहा कमलाय
स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्जिसक्थाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४०॥

कृष्णाय षट्त्वारिंशत्॥१८॥

ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा काण्डेभ्यः
 स्वाहा वल्शेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः
 स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा सर्वस्मै
 स्वाहा॥४१॥

ओषधीभ्यश्चतुर्विंशतिः॥१९॥ [१९]

वनस्पतिभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा
 स्कन्धेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा पर्णेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः
 स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः
 स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा शिष्टाय स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा
 परिशिष्टाय स्वाहा सःशिष्टाय स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा रिक्ताय
 स्वाहारिक्ताय स्वाहा प्ररिक्ताय स्वाहा सःरिक्ताय स्वाहोद्रिक्ताय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४२॥

वनस्पतिभ्यः स्कन्धेभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥२०॥ [२०]

बृहस्पतिः श्रद्धया वा ऋष्या वै प्रजापतिर्येनयेन द्वे वाव देवसूत्रे आदित्या अकामयन्त
 सुवर्गर्षेसिष्टस्सर्वैःसरायं सुवर्ग्यैः सूत्रम्ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्टोमं मेषः कूप्याभ्योऽद्भ्यो यो नमो मयोभूः
 किं स्वदम्बे भूः प्राणायं सिताय द्वाविंशतिः॥२२॥ बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दंशरात्रेण सुवर्गं यो
 अर्वन्तं भूस्त्रिपञ्चाशत्॥५३॥ बृहस्पतिस्सर्वस्मै स्वाहा॥ [२१]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयम्पुरोधामिति स
एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्मै श्रद्धेवा
अदधतागच्छत्पुरोधाय्यं एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते
श्रद्धेभ्यो मनुष्या दधते गच्छन्ति पुरोधाभ्योतिगौरायुरिति त्र्यहा
भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिख्यं गौरसावायुः॥१॥

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमय्यच्छन्दोमा
भवन्ति तेन सत्रन्देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै
वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव॥२॥

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी
स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यखरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥३॥

यथा वै मनुष्या एव देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानं
 दैवीं स॒सदं गच्छेमेति॑ त एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेना
 ततो वै तेऽवर्तिम्पाप्मानं मृत्युमपहृत्य दैवीं स॒सदमगच्छन्
 य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव पाप्मानमपहृत्य
 श्रियं गच्छन्ति श्रीरहि मनुष्यस्य ॥ ४ ॥

दैवीं स॒सज्ज्योतिरतिरात्रो भवति॑ सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरस्तम्मासा
 अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीं स॒सदमगच्छन् य एवं
 विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवत्सरेव प्रविश्य वस्यसीं
 स॒सदं गच्छन्ति॑ त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः
 परस्तात्रयस्त्रिंशैरेवोभयतोऽवर्तिम्पाप्मानमपहृत्य दैवीं
 स॒सदममध्यतः॑ ॥ ५ ॥

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवीं स॒सज्जामि॑ वा एतत्कुर्वन्ति
 यत्रयस्त्रयस्त्रिंशा अन्वश्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि
 पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
 यन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रन्देवता
 एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवः ॥ ६ ॥

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा
 अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै

त्रयस्त्रिंश आत्मा पृष्ठान्यात्मन एव तद्यजमानाः शर्म नहन्ते-
 ऽनात्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
 यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती
 ताभ्यामेव॥७॥

सुवर्गं लोकं यन्ति पराँश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये
 पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्खण्डहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो
 प्रतिष्ठित्या उभयोँलोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप
 यन्ति स्तोमानाँ सम्पत्त्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं वाव
 स ख्योऽस्मादेव तेन ख्ययान्न यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
 एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यख्यरा गायत्री गायत्री
 ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो
 ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥८॥

मुनुष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव संवत्सरश्चतुर्विंशतिश्च॥२॥ [२]

ऋखा वा इयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः
 प्रजायेयेति सैतास्त्रिंशतँ रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषधीभिर्वनस्पति
 प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्मैव
 जायन्ते प्रजयां पशुभिरियं वा अख्युध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्मनि

वनस्पतीन्प्रजाम्पशून्तेनावर्धत सा जेमानम्महिमानमगच्छद्य
 एवं विद्वाँस एता आसन्ते विराजमेवात्मन्धित्वा- ऽन्नाद्यमव रुन्धते

वर्धन्ते प्रजयां पशुभिर्जमानंमहिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो
 भवति सुवर्गस्य लोकस्यानु- ख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा
 ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्युत्तुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर
 एव॥१०॥

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
 संतत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा रभन्ते
 प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
 अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्धवति पाप्मानमेव तेन
 निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेजं एवात्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो
 भवतीन्द्रियमेवाव॥११॥

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त
 एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो
 भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः
 संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो
 भवन्ति य एवं विद्वांस एता आसते चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति
 संवत्सर एव प्रतिष्ठाय॥१२॥

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति
 त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै
 लोकास्त्रिणव एष्वैव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावैकविंशौ भवतः
 प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति

तस्माद्ब्रह्मवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति
तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता॥१३॥

व्यतिषज्यन्ते प्रजयां पशुभिर्य एवं विद्वांस एता आसते-
ऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति
यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं
यन्त्युभयोरभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिंशदेतास्त्रिंशदखरा
विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो-
ऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥१४॥

ओषधीस्सर्वेऽस्य एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्ताकान्नपञ्चाशच्च॥३॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतं देवा येनयेन छन्दसानु
प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन्
द्वात्रिंशदखरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा
प्रजापतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांस
एता आसते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदखरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः
स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं गच्छन्ति॥१५॥

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदखरानु
वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति
ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायु- रिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा

भ॒वन्त्यभि॒पूर्वमे॒व सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति बृ॒हद्रथं॑ त॒राभ्या॑
यन्ति॥१६॥

इ॒यं वाव र॑थं॒ त॒रम॒सौ बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व
प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी स्मृ॒ती ता॒भ्यामे॒व सु॒वर्गं
लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑ञ्चो॒ वा ए॒ते सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये
परा॑च॒रन्त्य॒हानु॑प॒यन्ति॑ प्र॒त्यङ्म॒हो भ॑वति॒ प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॑
प्रति॑ष्ठित्या॒ उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति॒ द्वात्रिं॑श॒दे॒तास्ता॑सां
यास्त्रिं॑श॒त्रिं॑श॒द॒खरा॑ वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धते
ये द्वे अ॑हो॒रात्रे॑ ए॒व ते उ॒भाभ्यां॑ रू॒पाभ्यां॑ सु॒वर्गं लो॒कं
य॑न्त्यति॒रात्रा॒व॒भितो॑ भवतः॒ परि॑गृहीत्यै॥१७॥

गच्छन्ति॒ यन्ति॒ त्रिं॑श॒द॒खरा॑ द्वाविं॑शतिश्च॥४॥ [४]

द्वे वाव दे॒वस॒त्रे द्वा॑द॒शाह॑श्चै॒व त्र॑यस्त्रिं॑श॒द॒हश्च॒ य ए॒वं
वि॒द्वां॑सं॒स्रय॑स्त्रिं॑श॒द॒हमा॑स॒ते सा॒ख्यादे॒व दे॒वता॑ अ॒भ्यारो॑हन्ति॒
यथा॑ खलु॒ वै श्रे॒या॒न॒भ्यारू॑ढः का॒मय॑ते॒ तथा॑ करोति॒
यद्य॑व॒विध्य॑ति॒ पापी॑यान्भवति॒ यदि॑ ना॒वविध्य॑ति॒ सदृ॑द्य ए॒वं
वि॒द्वां॑सं॒स्रय॑स्त्रिं॑श॒द॒हमा॑स॒ते वि॒ पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्ये॒णा व॑र्तन्ते-
ऽह॒र्भाजो॑ वा ए॒ता दे॒वा अग्र॑ आ॒हरन्॑॥१८॥

अह॒रेको॑ऽभ॒ज॒ताह॒रेक॑स्ताभि॒र्वै ते प्र॒बाहु॑गार्धु॒वन् य ए॒वं
वि॒द्वां॑सं॒स्रय॑स्त्रिं॑श॒द॒हमा॑स॒ते सर्व॑ ए॒व प्र॒बाहु॑गृध्रु॒वन्ति॒ सर्वे॑
ग्रा॒म॒णीय॑म्प्राप्नु॒वन्ति॒ पश्चा॒हा भ॑वन्ति॒ पश्च॒ वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्सर॑

ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका
एषु॥१९॥

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्येन्द्रियाणि
तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्धवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धौ सर्वपृष्ठो भवति
सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेयुरनांतां
वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाक्स्यादुपरिष्ठाद्द्वादशाहमुप यन्त्याप्तामेव
वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्ठाद्वाचा वदामोऽवान्तरम्॥२०॥

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यदशरात्रो भवति
प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां ह वा उदङ्कः शौल्बायनः
सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्धा अथो
यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्द्विनीका
वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजित्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश
सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासं
ऐषां द्विनीका प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥२१॥

अहरत्रेष्ववान्तरं षोडश सह सप्तदश च॥५॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते
सुवर्गं लोकं न प्राजानन्न सुवर्गं लोकमायन्त एतं
षट्त्रिंशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं

लो॒कम्प्रा॒जान॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमा॑यन् य एवं वि॒द्वाँसः
ष॒द्विँश॒द्रात्र॑मास॒ते सुव॒र्गमे॒व लो॒कम्प्रा॒जान॑न्ति सुव॒र्गं लो॒कं य॑न्ति
ज्योति॑रतिरात्रः॥ २२॥

भ॒वति॑ ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्वधते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै
षड्हा भ॑वन्ति षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठन्ति च॒त्वारो॑
भव॑न्ति च॒तस्रो॑ दि॒शो दि॒र्ख्वे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्यस॑त्रं वा
ए॒तद्य॑दे॒छन्दो॑मय्य॑च्छ॒न्दोमा॑ भव॑न्ति तेन॑ स॒त्रन्दे॒वता॑ ए॒व
पृ॒ष्ठैरव॑ रुन्धते प॒शूञ्छ॑न्दोमैरोजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि॑ प॒शव॑श्छ॒न्दोमा॑
ओज॑स्येव॥ २३॥

वी॒र्ये॑ प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति ष॒द्विँश॒द्रात्रो॑ भ॑वति ष॒द्विँश॒दख्य॑रा
बृ॒हती॑ बा॒र्हताः॑ प॒शवो॑ बृ॒हत्ये॒व प॒शून॑व रुन्धते बृ॒हती॑
छ॒न्द॑साँ स्वा॒राज्य॑माश्रुताश्रु॒वते॑ स्वा॒राज्यं॑ य एवं वि॒द्वाँसः
ष॒द्विँश॒द्रात्र॑मास॒ते सुव॒र्गमे॒व लो॒कं य॑न्त्यतिरा॒त्राव॑भि॒तो भ॑वतः
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ परि॑गृहीत्यै॥ २४॥

अतिरात्र ओजस्येव षद्विँशच्च॥ ६॥ [६]

वसि॑ष्ठो ह॒तपु॑त्रोऽका॒मय॑त वि॒न्देयं॑ प्र॒जाम॒भि सौ॑दा॒सान्भ॑वेय॒मिति॑
स ए॒तमे॑कस्मान्नपश्चा॒शम॑पश्य॒त्तमा॑ह॒रत्तेना॑यजत् ततो॒ वै सोऽवि॑न्दत
प्र॒जाम॒भि सौ॑दा॒सान्भव॑द्य ए॒वं वि॒द्वाँस॑ एकस्मान्नपश्चा॒शमा॑स॒ते
वि॒न्दन्ते॑ प्र॒जाम॒भि भ्रातृ॑व्यान्भवन्ति त्रय॑स्त्रि॒वृतो॑ऽग्नि॒ष्टोमा॑ भ॑वन्ति

वज्रस्यैव मुखं सः श्यन्ति दशं पञ्चदशा भवन्ति पञ्चदशो
वज्रः ॥ २५ ॥

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमदशममहर्भवति
वज्रं एव वीर्यं दधति द्वादशं सप्तदशा भवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि
पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रतिं तिष्ठन्ति
द्वादशैकविंशा भवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन् ॥ २६ ॥

दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडांश्चिनानि भवन्ति
षड्वा ऋतवः ऋतुष्वेव प्रतिं तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय
ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्वारिंशत
ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्त्रैव जायन्ते
प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य
एवं विद्वांसः एकस्मान्नपञ्चाशमासते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा
भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै ॥ २७ ॥

वज्रं आत्मन्प्रजया द्वाविंशतिश्च ॥ ७ ॥ [७]

संवत्सराय दीर्घिष्यमाणा एकाष्टकायां दीर्घेरन्नेषा
वै संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एतां रात्रिं
वसति साख्यादेव संवत्सरमारभ्य दीर्घन्त आर्तं वा एते

संवत्सरस्याभि दीर्खन्ते य एकाष्टकायां दीर्खन्तेऽन्तनामानावृतू
भवतो व्यस्तं वा एते संवत्सरस्याभि दीर्खन्ते य एकाष्टकायां
दीर्खन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः फल्गुनीपूर्णमासे दीर्खेरन्मुखं वा
एतत्॥ २८॥

संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य
दीर्खन्ते तस्यैकैव निर्या यथसाम्मैध्ये विष्वान्सम्पद्यते
चित्रापूर्णमासे दीर्खेरन्मुखं वा एतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो
मुखत एव संवत्सरमारभ्य दीर्खन्ते तस्य न का चन निर्या
भवति चतुरहे पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीर्खेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः
सम्पद्यते तेनैकाष्टकां न छम्बद्गुर्वन्ति तेषाम्॥ २९॥

पूर्वपख्ये सुत्या सम्पद्यते पूर्वपख्यम्मासां अभि सम्पद्यन्ते ते
पूर्वपख्य उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत ओषधयो वनस्पतयोऽनूत्तिष्ठन्ति
तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यरात्सुरिमे यजमाना इति तदनु सर्वे
राधुवन्ति॥ ३०॥

एतच्छम्बद्गुर्वन्ति तेषांश्चतुस्त्रिंशच्च॥ ८॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत
एव दीर्खाभिरात्मानं श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव
द्यन्ति द्वाभ्यान्त्वचन्द्राभ्यामसृद्वाभ्याम्मांसन्द्वाभ्यामस्थि
द्वाभ्याम्मज्जानमात्मदखिणं वै सत्रमात्मानमेव दखिणां नीत्वा

सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो रघीयाः सः
सुवर्गं लोकमयामेति॥ ३१॥

सुवर्गम्पञ्चाशत्॥ ९॥

[९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तम्प्रथममुप
यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरा
तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप
यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखम्मुखत एव स्तोमान्प्र युञ्जते
ते॥ ३२॥

सः स्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया
गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूग्विराद्वुवर्गमेव
तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः
केन तदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामम्बृहत्तन्मध्यतो दधति
विधृत्यै तेनाजामि॥ ३३॥

त एकात्रपञ्चाशच्च॥ १०॥

[१०]

ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति
गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिंख्य एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं
तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिंख्यं गौरसावायुर्यदेतान्स्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु
सन्निः प्रति तिष्ठन्तो यन्ति ते सः स्तुता विराजम्॥ ३४॥

अभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त
 एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरुर्ग्विराडूर्जमेवाव
 रुन्धते ते न खषुधार्तिमाच्छन्त्यखषोधुका भवन्ति खषुथ्सम्बाधा
 इव हि सत्रिणोऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं
 तत्तदेतत्परियद्वैवचक्रय्यदेतेन॥ ३५॥

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव सुमारोहन्त्यरिष्ट्यै ते
 स्वस्ति समंश्रुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति
 तिष्ठन्त्युभयतोऽज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो
 यन्ति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सम्पद्यन्ते द्वादशो वै
 पुरुषो द्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ
 द्वादशौ॥ ३६॥

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षडहा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि
 सम्पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु
 पर्यावर्तन्ते चत्वारः षडहा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि
 सम्पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरस्तथ्संवत्सरमनु
 पर्यावर्तन्तेऽप्रतिष्ठितः संवत्सर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया
 इत्येतावद्वै संवत्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव
 प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ ३७॥

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा
 पर्णो ब्रह्मणा पुरुषो मेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुम्बर ऊर्जा गायत्री
 छन्दोभिस्त्रिवृथस्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां
 वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे वसो मम॥३८॥

मेषष्वद्विंशत्॥12॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विकर्याभ्यः स्वाहा-
 ऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः
 स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा
 वर्ष्याभ्यः स्वाहा ऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः
 स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा
 सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥३९॥

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥13॥ [१३]

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा समन्तं
 वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीभं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं
 वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहा ऽम्भोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः
 स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४०॥

अद्भ्य एकात्रिंशत्॥14॥ [१४]

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः। पुरो मर्तः पुरः

श्वा। अ॒हं च॒ त्वं च॑ वृ॒त्रह॑न्त्सम्ब॑भूव स॒निभ्य॒ आ। अ॒रा॒ती॒वा
चि॑द॒द्रि॒वोऽनु॑ नौ शूर॒ म॑स॒तै भ॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒तयः॑। अ॒भि क्र॑त्वेन्द्र
भूर॒धृ ज॑मन्न ते॑ वि॒व्यङ्ग॑हि॒मान॒५ र॒जा॑सि। स्वेना॒ हि वृ॒त्र॑ श॒वसा॑
ज॒घन्थ॒ न शत्रु॑रन्तं वि॒विद॑द्युधा ते॑॥४१॥

विविद्वे च॥१५॥ [१५]

नमो॒ राज्ञे॒ नमो॒ वरु॑णाय॒ नमो॑ऽश्वाय॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये
नमो॑ऽधि॒पत॑येऽधि॒पति॑र॒स्यधि॑पति॒म्मा कु॑र्वधि॒पति॑र॒हम्प्र॑जानां
भूया॑स॒म्मां धे॑हि म॒रि॒धे ह्यु॒पाकृ॑ताय॒ स्वाहा॑ऽऽल॒ब्धाय॒ स्वाहा॑
हु॒ताय॒ स्वाहा॑॥४२॥

नम॒ एका॒त्रि॒५शत्॥१६॥ [१६]

म॒यो॒भूर्वा॑तो अ॒भि वा॑तू॒स्रा ऊ॒र्ज॑स्वती॒रोष॑धी॒रा रि॑शन्ताम्।
पी॒व॑स्वती॒र्जीव॑ध॒न्याः पि॑बन्त्वव॒साय॑ प॒द्वते॑ रु॒द्र मृ॒डा याः
स॒रूपा॒ वि॒रूपा॒ ए॒करू॑पा॒ यासा॑म॒ग्निरि॑ष्ट्या॒ नामा॑नि॒ वेद॑। या
अ॒ङ्गिर॑स॒स्तप॑से॒ह च॑क्रुस्ताभ्यः॒ पर्जन्य॑ म॒हि श॑र्म॒ यच्छ॑। या
दे॒वेषु॑ त॒नुव॑मैर॒यन्त॑ यासा॒५ सोमो॑ वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वेद॑। ता
अ॒स्मभ्य॑म्पय॑सा॒ पि॒न्व॑मानाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र॥४३॥

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑तिर्म॒ह्यमे॑ता ररा॑णो वि॒श्वैर्दे॑वैः पि॒तृभिः॑
संवि॑दानः। शि॒वाः स॒तीरु॑पं नो गो॒ष्ठमा॑क॒स्तासा॑ व॒यम्प्र॑जया॒ स॑
संदे॑म। इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह र॑मतिः

स्वाहा महीम् षु सुत्रामाणम्॥४४॥

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥१७॥

किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासीद्बृहद्वयः।
 किं स्विदासीत्पिशंगिला किं स्विदासीत्पिलिप्पिला।
 द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशंगिला विरासीत्पि
 कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः। किं स्विद्धिमस्य
 भेषजं किं स्विदावपनम्महत्। सूर्य एकाकी चरति॥४५॥

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजम्भूमिरावपनम्महत्।
 पृच्छामि त्वा परमन्तम्पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम्।
 पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं
 व्योम। वेदिमाहुः परमन्तम्पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम्।
 सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥४६॥

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥१८॥

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
 सुभगे काम्पीलवासिनि सुवर्गे लोके सम्प्रोर्ण्वाथाम्। आहमंजानि
 गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधम्। तौ सह चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै।
 वृषा वा९ रेतोधा रेतो दधातूँस्वय्योर्गृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः
 स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम्॥४७॥

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे लख्मणि

सर्दिगृदिम्परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्चकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविवा। अथास्या
 मध्यमेधताः शीते वाते पुनन्निवा। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां
 यमति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः। यद्धरिणी यवमत्ति न॥४८॥

पुष्टम्पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
 अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः।
 इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गृभे पसो नि
 जल्लुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्चकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृष्यस्य रोहतः॥४९॥

प्र सुलामीति ते पिता गृभे मुष्टिमंतःसयत्। दधिक्राव्णो
 अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखां करत्प्र ण
 आयूषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन।
 महे रणाय चख्खसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः।
 उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य ख्याय जिन्वथ।
 आपो जनयथा च नः॥५०॥

आसामत्ति न रोहतो जिन्वथ चत्वारि च॥१९॥

भूर्भुवः सुवर्वसंवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु
 त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो अपो
 अगमदिन्द्रस्य तनुवम्प्रियाम्। एतः स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा

वर्तयासि नः। लाजी (३) ज्छाची (३) न यशो ममा (4)म्। यव्यायै
 गव्याया एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं
 चरन्तम्परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी
 विपंख्यसा रथै। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो
 मर्या अपेशसै। समुषद्विरजायथाः॥५१॥

ब्रध्नम्पञ्चविंशतिश्च॥20॥ [२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा
 संतानेभ्यः स्वाहा परिसंतानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा संधानेभ्यः
 स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय
 स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५२॥

प्राणायष्टाविंशतिः॥21॥ [२१]

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहाऽभिहिताय स्वाहाऽनभिहिताय
 स्वाहा युक्ताय स्वाहाऽयुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय
 स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते
 स्वाहा संवञ्चते स्वाहाऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा
 धावते स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५३॥

सितायाष्टात्रिंशत्॥22॥ [२२]

गावो गावस्सिपांसन्तोः प्रथमे मासि समान्यो यदि सोमो षडहैरुत्सृज्या(३)न्देवानामर्क्येण चर्माव

पृथिव्यै दत्तत्वे कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाक्राञ्जि बीजमाग्नेर्योऽष्टाकपालोऽग्नये-
 ऽहोमुवेऽष्टाकपालोऽग्नये समनमद्ये ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः पञ्चविंशतिः॥25॥ गावः
 समान्यस्सवनमष्टाभिर्वा एते देवकृतञ्चाभिजित्या इत्याहुर्वरुणोऽद्विस्साम्ने चतुःपञ्चाशत्॥54॥ गावो योनिस्समुद्रो
 बन्धुः॥॥

[२३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

गावो वा एतथ्सत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि नो
 जायन्ता इति कामेन तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ
 शृङ्गाण्यजायन्ता ता उदतिष्ठन्नराथस्मेत्यथ यासां नाजायन्ता ताः
 संवत्सरमाप्सोदतिष्ठन्नराथस्मेति यासां चाजायन्ता यासां च न ता
 उभयीरुदतिष्ठन्नराथस्मेति गोसत्रं वै॥१॥

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यध्रुवन्त्येव
 तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सत्राभिजितुं ह्यस्यै
 तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदाप्तमवरुद्धमभिजितं
 क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यो वै
 समुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स तत् उदति संवत्सरः॥२॥

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वांसः
 संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदचङ्गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽ-

सावुत्तरो॒ मनः॒ पूर्वी॒ वागुत्तरः॒ प्राणः॒ पूर्वी॒ऽपान॒ उत्तरः॒ प्ररोध॑न॒म्पूर्व॑
उदय॑न॒मुत्तरो॒ ज्योति॑ष्टोमो वैश्वान॒रोऽतिरा॒त्रो भ॑वति॒ ज्योति॑रे॒व
पुरस्ता॑द्दधते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै चतुर्विंशः॑ प्राय॒णीयो॑
भवति॒ चतुर्विंश॑तिरर्धमा॒साः॥३॥

सं॒व॒त्स॒रः प्र॒यन्त॑ ए॒व सं॒व॒त्स॒रे प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति॒ तस्य॑ त्रीणि॑
च श॒तानि॑ ष॒ष्टिश्च॑ स्तो॒त्रीया॒स्ताव॑तीः सं॒व॒त्स॒रस्य॑ रात्र॑य उ॒भे
ए॒व सं॒व॒त्स॒रस्य॑ रू॒पे आ॑प्नुवन्ति॒ ते स॑स्थि॒त्या अ॑रि॒ष्ट्या
उत्त॑रैर॒होभि॑श्चरन्ति षड॒हा भ॑वन्ति षड्वा ऋ॒तवः॑ सं॒व॒त्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व
सं॒व॒त्स॒रे प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति॒ गौश्चायु॑श्च मध्य॒तः स्तोमौ॑ भवतः
सं॒व॒त्स॒रस्ये॒व तन्मि॑थुन॒म्मध्य॑तः॥४॥

द॒ध॒ति प्र॒जन॑नाय॒ ज्योति॑र॒भितो॑ भवति वि॒मोच॑नमे॒व
तच्छ॑न्दा॒स्ये॒व तद्वि॒मो॒कं य॒न्त्यथो॑ उ॒भय॑तो॒ज्योति॑षे॒व षड॑हेन
सुव॒र्गं लो॒कं य॑न्ति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वद॒न्त्यास॑ते केन॑ य॒न्तीति॑
दे॒व॒या॒नेन॑ प॒थेति॑ ब्रूया॒च्छन्दा॑सि॒ वै दे॒व॒या॒नः प॒न्था गाय॑त्री
त्रि॒ष्टु॒जग॑ती॒ ज्योति॑र्वै गा॒य॒त्री गौ॒स्त्रि॒ष्टुगा॑यु॒र्जग॑ती यदे॒ते स्तोमा॑
भव॑न्ति दे॒व॒या॒नेनै॒व॥५॥

तत्प॒था य॑न्ति स॒मा॒न॑सं॒ सामं॑ भवति दे॒वलो॒को वै सा॒मं
दे॒वलो॒कादे॒व न य॑न्त्य॒न्याअ॒न्या ऋ॒चो भ॑वन्ति म॒नुष्य॑लो॒को वा
ऋ॒चो म॒नुष्य॑लो॒कादे॒वान्य॑म॒न्यं दे॒वलो॒कम॑भ्या॒रोह॑न्तो यन्त्य॒भिव॑र्तो
ब्र॒ह्मसा॑म॒म्भव॑ति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑भिवृ॒त्या अ॒भिजि॑द्भवति

सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्ववति विश्वस्य जित्यै
मासिमांसि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमांस्यतिग्राह्या गृह्यन्ते
मासिमांस्येव वीर्यं दधति मासाम्प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासाम्पृष्ठान्युप
यन्ति तस्मादुपरिष्टादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥६॥

गोसत्रबाँ एति सबैथ्सराँऽर्धमासा मिथुनम्मध्यतो दैवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥१॥ — [१]

गावो वा एतत्सत्रमांसताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि सिषासन्तीस्तासां
दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता अब्रुवन्नराध्मोत्तिष्ठा
तं काममरुध्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा
अब्रुवन्नर्था वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरं
सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम्॥७॥

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता
इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्वन् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन्
याश्चोर्जमवारुन्धतर्धोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति द्वादशसु य एवं
वेदं पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन यन्तद्वा
एतदृद्धमयनन्तस्मादेतद्गोसनि॥८॥

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥२॥ — [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युप यन्ति मध्यम उप यन्त्युत्तम उप यन्ति
तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दहं वै सापराभ्यां दोहाभ्यां
दुहेऽथ कुतः सा धौख्यते यां द्वादश कृत्वं उपसीदन्तीति

संवत्सरं सम्पाद्योत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपैयुस्तद्यजमाना
यज्ञम्पशूनवं रुन्धते समुद्रं वै॥९॥

एतेऽनवारमपारम्प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यद्वहद्रथन्तरे
अन्वर्जैर्युथामध्ये समुद्रस्य प्लवमन्वर्जैर्युस्तादृक्त- दनुत्सर्गम्बृहद्रथन्तरे
प्रतिष्ठां गच्छन्ति सर्वेभ्यो वै कामेभ्यः सन्धिर्दुहे तद्यजमानाः
सर्वान्कामानव रुन्धते॥१०॥

समुद्रवै चतुस्त्रिंशच्च॥३॥

[३]

सामान्यं ऋचौ भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचौ मनुष्यलोकादेव
न यन्त्यन्यदन्यत्सामं भवति देवलोको वै सामं देवलोकादेवान्यमन्यम
यन्ति जगतीमग्र उप यन्ति जगतीं वै छन्दांसि
प्रत्यवरोहन्त्याग्रयणं ग्रहा बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशश्च स्तोमास्तस्माज्ज्याय
कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि
यजमाना अव रुन्धत आदित्यः॥११॥

गृह्यत इयं वा अदितिर्स्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्यते
मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा
असृजत यदशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां
ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा

शान्तिः॥१२॥

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥४॥ [४]

यदि सोमो स९ सुतो स्याता॑म्मह॒ति रात्रि॑यै प्रातरनुवा॒कमु॑पाकु॒र्य
वाच॒म्पूर्वो दे॒वताः पूर्व॑श्छन्दा॑सि वृ॒द्धे वृष॑ण्वतीम्प्रतिपदं
कुर्यात्प्रातःस॒वना॑दे॒वेषामिन्द्र॑ वृ॒द्धेऽथो ख॒ल्वाहुः स॒वनमु॒खेस॑वनमु॒खे
का॒र्येति॑ स॒वनमु॒खात्स॑वनमु॒खादे॒वेषामिन्द्र॑ वृ॒द्धे संवे॒शायो॑पवे॒शाय
गाय॑त्रियास्त्रिष्टु॒भो जग॑त्या अनुष्टु॒भः प॒ङ्क्त्या अ॒भिभू॑त्यै स्वाहा
छन्दा॑सि वै संवे॒श उ॑पवे॒शश्छन्दा॑भिरे॒वेषाम्॥१३॥

छन्दा॑सि वृ॒द्धे सज॑नीय॒ः शस्य॑र्वि॒हव्य॑ः शस्य॑म॒गस्त्य॑स्य
कयाशु॑भीय॒ः शस्य॑मे॒ताव॑द्वा अ॒स्ति याव॑दे॒तद्याव॑दे॒वास्ति॒ तदे॑षां
वृ॒द्धे यदि॑ प्रातःस॒वने क॒लशो दी॑र्येत वैष्ण॒वीषु॑ शिपि॒विष्ट॑वतीषु
स्तु॒वीर॑न् यद्वै य॒ज्ञस्या॑तिरिच्यते विष्णुं॑ तच्छि॒पि॒विष्ट॑म॒भ्यति॑
रिच्यते॒ तद्विष्णुः॑ शि॒वि॒पि॒ष्टोऽति॑रिक्त ए॒वाति॑रिक्तं दधा॒त्यथो
अति॑रिक्तेनै॒वाति॑रिक्तमा॒त्स्वाव॑ रुन्धते॒ यदि॑ म॒ध्यदि॑ने दी॒र्येत
वष॑ट्कारनि॒धन॒ः सामे॑ कुर्युर्वष॑ट्कारो वै य॒ज्ञस्य॑ प्र॒तिष्ठा
प्र॒तिष्ठा॑मे॒वैन॑द्रमयन्ति॒ यदि॑ तृतीयस॒वन ए॒तदे॒व॥१४॥

छन्दोभिरे॒वेषाम॑वैकान्नवि॑रति॒र्ध्वं॥५॥ [५]

षड॒हैर्मा॑सा॒न्धस॒म्पाद्या॑ह॒रुत्सृ॑जन्ति षड॒हैर्हि मा॑सा॒न्धस॒म्पश्य॑न्त्य

मासाँन्त्सम्पश्यन्त्यमावास्याया मासाँन्त्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्त्यमावास्याया
 हि मासाँन्त्सम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासाँन्त्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
 पौर्णमास्या हि मासाँन्त्सम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति परा स
 सिञ्चति यः पूर्णादुदचति ॥ १५ ॥

प्राणमस्मिन्त्स दधाति यत्पौर्णमास्या मासाँन्त्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
 संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सन्निधः प्राणन्ति
 यदहर्नोत्सृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्धो विपतत्येव संवत्सरो वि
 पतेदार्तिमार्च्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासाँन्त्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
 संवत्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सन्निध उत ॥ १६ ॥

अनन्ति नार्तिमार्च्छन्ति पूर्णमासे वै देवानां सुतो
 यत्पौर्णमास्या मासाँन्त्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति देवानामेव तद्यज्ञेन
 यज्ञमप्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत्षडहसंतत
 सन्तमथाहुरुत्सृजन्ति प्राजापत्यम्पशुमालभन्ते प्रजापतिः
 सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञं सं तन्वन्ति यन्ति वा एते
 सर्वनाद्येऽहः ॥ १७ ॥

उत्सृजन्ति तुरीयं खलु वा एतत्सर्वं यत्साँन्नाय्ययँत्साँन्नाय्यम्
 तेनैव सर्वनात्र यन्ति समुपहूय भर्षयन्त्येतत्सोमपीथा ह्येतरहिं
 यथायतनं वा एतेषां सवनभाजो देवता गच्छन्ति ये-
 ऽहुरुत्सृजन्त्यनुसवनं पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव

सर्वनभाजो देवता अव रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसर्वन
एकादशकपाला- न्माध्यन्दिने सर्वने द्वादशकपालांस्तृतीयसर्वने
छन्दास्येवास्वाव रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसर्वने निर्वपन्ति
वैश्वदेवं वै तृतीयसर्वनन्तेनैव तृतीयसर्वनान्न यन्ति॥१८॥

उदचत्युद्येऽहंस्वा पञ्चदश च॥६॥ [६]

उत्सृज्या (३) त्रोत्सृज्या (३) मिति मीमांसन्ते
ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुत्सृज्यमेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां
चोत्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव नोत्सृज्ये
इत्याहुर्ये अवान्तरं यज्ञम्भेजाते इति या प्रथमा व्यष्टका
तस्यामुत्सृज्यमित्याहुरेष वै मासो विशर इति नादिष्टम्॥१९॥

उत्सृजेयुर्यदादिष्टमुत्सृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्तावे मध्ये
षडहस्यं सम्पद्येत षडहैर्मासान्त्सम्पाद्य यत्सप्तममह-
स्तस्मिन्नुत्सृज्येयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेयुरेन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं
वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसर्वनय्यदग्नये वसुमते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति॥२०॥

सर्वनमष्टाभिरुप यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव तद्वाग्धेयान्न
च्यावयन्तीन्द्रस्य वै मरुत्वतो माध्यदिनं सर्वनं यदिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं

कुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुपं यन्ति विश्वेषां वै देवानांमृभुमतां
तृतीयसवनय्यैद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव
तद्वाग्निनीः कुर्वन्ति सवनं द्वादशभिः॥२१॥

उपं यन्ति प्राजापत्यम्पशुमा लभन्ते यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञस्याननु
इतः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवति ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव
तथ्सुवर्गं लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो
लोक इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा। शिखा नो
अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहीत्यमुत आयताः
षण्मासो ब्रह्मसामम्भवत्ययवै लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव
तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त आ यन्ति॥२२॥

नादिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति विश्वेतिश्च॥७॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावा
रुन्धत् तत्क्रोशस्य क्रोशत्वय्यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति
यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्ते
स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुपं यन्ति प्रजापतेरहृदयेन
हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन
पुरस्तात्सदसः॥२३॥

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो
भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव

यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं
 दधत्यप्रतिहृताभिरुद्गायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णो-
 ऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदश रथन्तरम्भवतीन्द्रियमेवाव-
 रुन्धते सप्तदशम्॥ २४॥

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशम्भद्रं
 द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्रेय उप गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै
 प्रजापतिः प्रजा असृजत सोऽकामयतासामह रज्यम्परीयामिति
 तासा रजनेनैव रज्यम्पर्यैत्तद्राजनस्य राजनत्वय्यैत्तद्राजनम्भवति
 प्रजानामेव तद्यजमाना रज्यम्परि यन्ति पञ्चविंशम्भवति
 प्रजापतेः॥ २५॥

आप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति
 पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सम्पद्यन्ते
 दशाखरा विराडन्न विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते पञ्चधा विनिषद्य
 स्तुवन्ति पञ्च दिशो दिख्वैव प्रति तिष्ठन्त्येकैकयास्तुतया
 समायन्ति दिग्भ्य एवान्नाद्य र् सम्भरन्ति ताभिरुद्गातोद्गायति
 दिग्भ्य एवान्नाद्यम्॥ २६॥

सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो
 यथा सुपर्ण उत्पतिष्यज्झिर उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः
 प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
 प्लेङ्ग होता नाकस्यैव पृष्ठ रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टपं

गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वम्प्रति तिष्ठन्त्यथो
आक्रमणमेव तथ्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्यै॥२७॥

सदसस्सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्प्रत्येकादश च॥८॥ [८]

अर्क्येण वै सहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताभ्य
इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध यदर्क्यम्भवति प्रजा एव तद्यजमानाः
सृजन्त इलान्दम्भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य इरां लूतामव रुन्धते
तस्माद्या९ समा९ सत्र९ समृद्धं ख्योधुकास्ता९ समां प्रजा
इष९ ह्यासामूर्जमाददते या९ समां व्यृद्धमख्योधुकास्ता९ समां
प्रजाः॥२८॥

न ह्यासामिषमूर्जमाददत उत्क्रोदं कुर्वते यथा बन्धान्मुचाना
उत्क्रोदं कुर्वत एवमेव तद्यजमाना देवबन्धान्मुचाना
उत्क्रोदं कुर्वत इषमूर्जमात्मन्दधाना वाणः शततन्तुर्भवति
शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्याजिं
धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै दुन्दुभीन्समाघ्नन्ति परमा वा एषा
वाग्या दुन्दुभौ परमामेव॥२९॥

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा
तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो वदन्ति सर्वासां
वाचामवरुद्धा आर्त्रे चर्मन्व्यायच्छेते इन्द्रियस्यावरुद्धा आन्यः

क्रोश॑ति प्रा॒न्यः श॑सति॒ य आ॒क्रोश॑ति पु॒नात्ये॒वैना॒न्त्स स यः
प्र॒श॑सति॒ पू॒तेष्वे॒वान्नाद्यं॑ दधा॒त्यृषि॑कृतं च॥३०॥

वा ए॒ते दे॒वकृ॑तं च॒ पूर्वे॑र्मा॒सैर॑व॒ रुन्ध॑ते॒ यद्भू॑तेच्छ॒दां
सा॒मा॒नि भ॑वंत्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑ यन्ति॒ वा ए॒ते मि॑थु॒नाद्ये
सं॒वत्स॑रमु॒पय॑न्त्यन्त॒र्वेदि॑ मि॒थुनौ॑ सम्भ॑वत॒स्तेनै॒व मि॑थु॒नान्न
य॑न्ति॥३१॥

व्य॒द्धम॑ख्यो॒धुका॑स्तां॒ समा॑ प्र॒जाः पर॑मामे॒व च॑ त्रि॒शच्च॑॥९॥ [९]

च॒र्माव॑ भिन्दन्ति पा॒प्मान॑मे॒वैषा॒मव॑ भिन्दन्ति॒ मापं॑ रा॒थ्सी॒र्मातिं॑
व्या॒थ्सी॒रित्या॑ह॒ सम्प्र॒त्ये॒वैषां॑ पा॒प्मान॑मव॑ भिन्दन्त्युदकु॒म्भान॑धिनि॒धाय॑
दा॒स्यो मा॒र्जा॒लीय॑म्परि॒ नृत्य॑न्ति प॒दो नि॑घ्न॒तीरि॒दम्म॑धुं गा॒यन्त्यो॒
मधु॑ वै दे॒वानां॑ पर॒मम॑न्नाद्य॒म्पर॑ममे॒वान्नाद्य॑मव॑ रुन्धते प॒दो नि॑
घ्नन्ति॒ मही॑यामे॒वैषु॑ दधति॥३२॥

च॒र्मेका॑न्नपञ्च॒शत्॥१०॥ [१०]

पृ॒थि॒व्यै स्वा॒हान्तरि॑ख्याय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सम्प्लो॒ष्यते॑ स्वाहा॑
स॒म्प्ल॒वंमा॑नाय॒ स्वाहा॑ सम्प्लु॒ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घायि॑ष्यते॒ स्वाहा॑ मे॒घाय॑ते
स्वाहा॑ मे॒घि॒ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घाय॒ स्वाहा॑ नीहा॒राय॒ स्वाहा॑ निहा॒कायै॑
स्वाहा॑ प्रा॒स॒चाय॒ स्वाहा॑ प्र॒च॒लाका॑यै॒ स्वाहा॑ वि॒द्योति॑ष्यते॒ स्वाहा॑
वि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ संवि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ स्तन॑यिष्यते॒ स्वाहा॑
स्त॒नय॑ते॒ स्वाहो॑ग्रं॒ स्त॒नय॑ते॒ स्वाहा॑ व॒र्षि॑ष्यते॒ स्वाहा॑ व॒र्षते॑

स्वाहाभि॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ परि॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ सं॒वर्ष॑ते॥ ३३॥

स्वाहा॑नु॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ शी॒कायि॑ष्यते॒ स्वाहा॑ शी॒काय॑ते॒
स्वाहा॑ शी॒किता॑य॒ स्वाहा॑ प्रो॒षिष्य॑ते॒ स्वाहा॑ पु॒ष्णते॒ स्वाहा॑
परि॒पुष्ण॑ते॒ स्वाहो॑द्ग॒हीष्य॑ते॒ स्वाहो॑द्गृ॒ह्णते॒ स्वाहो॑द्गृ॒हीता॑य॒ स्वाहा॑
वि॒प्लोष्य॑ते॒ स्वाहा॑ वि॒प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ वि॒प्लुता॑य॒ स्वाहा॑त॒प्स्य॑ते॒
स्वाहा॑त॒प॑ते॒ स्वाहो॑ग्र॒मात॑प॑ते॒ स्वाह॑र्भ्यः॒ स्वाहा॑ य॒जुर्भ्यः॒ स्वाहा॑
सा॒म॒भ्यः॒ स्वाहा॑ङ्गि॒रोभ्यः॒ स्वाहा॑ वे॒दै॒भ्यः॒ स्वाहा॑ गा॒था॒भ्यः॒ स्वाहा॑
ना॒रा॒श॒सी॒भ्यः॒ स्वाहा॑ रै॒भी॒भ्यः॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ ३४॥

सु॒वर्ष॑ते॒ रै॒भी॒भ्यः॒ स्वाहा॑ द्वे च॥ 11॥ [११]

द॒त्वते॒ स्वाहा॑ऽद॒न्तका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णिने॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णाय॒
स्वाहा॑ मु॒ख॒वते॒ स्वाहा॑ऽमु॒खाय॒ स्वाहा॑ ना॒सि॒क॒वते॒ स्वाहा॑-
ऽना॒सि॒काय॒ स्वाहा॑ऽर॒ख्य॒णव॑ते॒ स्वाहा॑ऽन॒खि॒काय॒ स्वाहा॑ क॒र्णिने॒
स्वाहा॑ऽक॒र्णका॑य॒ स्वाहा॑ शी॒र्ष॒णव॑ते॒ स्वाहा॑ऽ- शी॒र्षका॑य॒ स्वाहा॑
प॒द्वते॒ स्वाहा॑ऽपा॒दका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णते॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णते॒ स्वाहा॑
व॒द॑ते॒ स्वाहा॑ऽव॒दते॒ स्वाहा॑ प॒श्य॑ते॒ स्वाहा॑ऽप॒श्यते॒ स्वाहा॑ शृ॒ण्वते॒
स्वाहा॑ऽशृ॒ण्वते॒ स्वाहा॑ म॒न॒स्वि॒ने॒ स्वाहा॑॥ ३५॥

अ॒म॒न॒से॒ स्वाहा॑ रे॒त॒स्वि॒ने॒ स्वाहा॑ऽरे॒त॒स्काय॒ स्वाहा॑ प्र॒जा॒भ्यः॒
स्वाहा॑ प्र॒ज॒न॒नाय॒ स्वाहा॑ लो॒म॒वते॒ स्वाहा॑ऽलो॒मका॑य॒ स्वाहा॑ त्व॒चे॒
स्वाहा॑ऽत्व॒क्काय॒ स्वाहा॑ च॒र्म॒णव॑ते॒ स्वाहा॑ऽच॒र्मका॑य॒ स्वाहा॑ लो॒हि॒त॒वते॒

स्वाहा॑ऽलोहि॒ताय॒ स्वाहा॑ मा॒ऽस॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽमा॒ऽस॒काय॒ स्वाहा॑
 स्नाव॑भ्यः॒ स्वाहा॑ऽस्नाव॑काय॒ स्वाहा॑ऽस्थ॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒स्थिकाय॒
 स्वाहा॑ म॒ञ्ज॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽम॒ञ्ज॒काय॒ स्वाहा॑ऽङ्गि॒ने स्वाहा॑ऽन॒ङ्गाय॒
 स्वाहा॑ऽऽत्म॒ने स्वाहा॑ऽना॑त्म॒ने स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥३६॥

म॒न॒स्वि॒ने स्वाहा॑ऽना॑त्म॒ने स्वाहा॑ द्वे च॑॥१२॥ [१२]

क॒स्त्वा॑ यु॒नक्ति॒ स त्वा॑ यु॒नक्तु॑ विष्णु॑स्त्वा यु॒नक्त॑स्य यु॒ज्ञस्य॑र्द्धै
 म॒ह्य॒ऽ संन॑त्या अ॒मुष्मै॒ कामा॑यायुषे॒ त्वा प्रा॑णाय॒ त्वाऽपा॑नाय॒ त्वा
 व्या॑नाय॒ त्वा व्यु॑ष्ट्यै॒ त्वा र॒थ्यै त्वा राध॑से॒ त्वा घो॑षाय॒ त्वा पो॑षाय॒
 त्वा रा॒द्धो॒षाय॒ त्वा प्र॑च्युत्यै॒ त्वा॥३७॥

क॒स्त्वाऽष्टा॑त्रि॒ंशत्॥१३॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ गाय॒त्राय॑ त्रि॒वृते॑ राथ॑तराय॒ वास॑न्ताया॒ष्टाक॑पाल॒
 इन्द्रा॑य॒ त्रैष्टु॑भाय॒ पञ्च॑दशाय॒ बार॑ह॒ताय॒ ग्रैष्मा॑यैका॒दश॑कपालो
 विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यो॒ जाग॑तेभ्यः सप्त॒दशे॑भ्यो वैरू॒पेभ्यो॒ वार॑षिकेभ्यो
 द्वा॒दश॑कपालो मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेक- वि॒ंशाभ्या॑
 वैरा॑जाभ्या॒ऽ शार॑दाभ्या॑ पय॒स्यां बृ॒हस्प॑तये॒ पाङ्गा॑य॒ त्रिण॑वाय॒
 शाक॑राय॒ हैम॑न्तिकाय॒ चरुः स॑वि॒त्र आ॑तिच्छ॒न्दसा॑य॒ त्रय॑स्त्रि॒ंशाय॑
 रैव॑ताय॒ शैशि॑राय॒ द्वा॒दश॑कपालोऽदि॒त्यै विष्णु॑प॒त्न्यै च॑रु॒रग्नये॑
 वैश्वान॑राय॒ द्वा॒दश॑कपालोऽनु॑म॒त्यै च॑रुः का॒य एक॑कपालः॥३८॥

अ॒ग्नये॑ऽदित्या॒ अनु॑म॒त्यै सप्त॑च॒त्वारि॒ंशत्॥१४॥ [१४]

यो वा अग्नावग्निः प्रहियते यश्च सोमो राजा तयोरेष अतिथ्यं
यदग्नीषोमीयोऽथेष रुद्रो यश्चीयते यथ्संचितेऽग्नावेतानि हवींषि न
निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थाय प्रजाम्पशून् यजमानस्याभि
मन्येत यथ्संचितेऽग्नावेतानि हवींषि निर्वपति भागधेयेनैवेन
शमयति नास्य रुद्रोऽशान्तः॥ ३९॥

उपोत्थाय प्रजाम्पशून्भि मन्यते दशं हवींषि भवन्ति नव वै
पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथो दशांख्वरा
विराडन्न विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यृतुभिर्वा एष छन्दोभिः स्तोमैः
पृष्ठैश्चेतव्यं इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपत्यृतुभिरेवेनं छन्दोभिः
स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेन॥ ४०॥

अभिजित्या इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपति दिशामभिजित्या
एतया वा इन्द्र देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसव एतया
मनुम्मनुष्यास्तस्मान्मनुसवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवम्
य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति
सर्वासां दिशामभिजित्यै॥ ४१॥

अशान्तस्सुषुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥ 15॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे
अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतो-
ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नख्यत्राणि

रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥४२॥

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥१६॥

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥४३॥

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरैकान्नचत्वारिंशत्॥१७॥

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्ध्रीं धेनुर्वोढाऽ- नृद्वानाशुः सप्तिः पुरंधिर्योषां जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः पच्यन्ताय्यौगखेमो नः कल्पताम्॥४४॥

आ ब्रह्मन्नेकचत्वारिंशत्॥१८॥

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान् वाज्यन्तरिख्यं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्रंस्तु सूर्यं युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय वायुस्ते वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा सम्॥४५॥

पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा

सम्पा॑रय प्राण॒धृग॑सि प्रा॒णम्मे॑ दृ॒ह व्यान॒धृग॑सि व्या॒नम्मे॑
दृ॒ह हा॒पान॒धृग॑स्यपा॒नम्मे॑ दृ॒ह च॒ख्पु॑रसि च॒ख्पु॑र्मयि धेहि
श्रोत्र॑मसि श्रोत्र॒म्मयि॑ धे॒ह्यायु॑र॒स्यायु॑र्मयि धेहि॥४६॥

वा॒युस्तै॑ वाजिन् यु॒ङ्गनु॑ त्वा रंभे स्व॒स्ति मा॒ सन्नि॑च॒त्वारि॑शच्च॥१९॥ [१९]

जज्ञि॑ बीज॒वृष्टा॑ पर्जन्यः पक्ता॑ स॒स्य॑ सु॒पिप्प॒ला ओष॑धयः
स्वधि॑च॒रणे॑य॒ सूप॑स॒दनो॑ऽग्निः स्व॒ध्य॒ख्यम॑न्तरि॒ख्य॑ सु॒पावः
पव॑मानः सूप॒स्थाना॑ द्यौः शि॒वम॒सौ तप॑न् यथापूर्वम॒होरा॑त्रे
पञ्च॑द॒शिनो॑ऽर्धमा॒सास्त्रि॑शिनो॒ मासाः॑ क्लृ॒प्ता ऋ॒तवः॑ शान्तः
संव॑त्सरः॥४७॥

जज्ञि॑ बीज॒मेक॑त्रिंशत्॥२०॥ [२०]

आ॒ग्नेयो॑ऽष्टाक॑पालः सौ॒म्यश्च॒रुः सा॑वि॒त्रोऽष्टा॑क॑पालः
पौ॒ष्णश्च॒रु रौ॒द्रश्च॒रुर॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॑ द्वा॒दश॑कपालो मृ॒गाख॑रे
यदि॑ नागच्छे॒दग्नये॑ऽहोमु॒चेऽष्टा॑क॑पालः सौ॒र्यम्प॑यो वा॒यव्य॑
आज्य॑भागः॥४८॥

आ॒ग्नेयश्च॑तुर्विंशतिः॥२१॥ [२१]

अ॒ग्नये॑ऽहोमु॒चेऽष्टा॑क॑पाल इन्द्रा॒याहो॑मु॒च एका॑दशकपालो
मि॒त्रावरु॑णाभ्यामागोमु॒ग्न्या प॑य॒स्या वा॑योसावि॒त्र आ॑गोमु॒ग्न्या
च॒रुर॒श्विभ्या॑मागोमु॒ग्न्या धा॒ना म॒रुद्भ्य॑ ए॒नोमु॒ग्न्यः स॒प्तक॑पालो
वि॒श्वेभ्यो॑ दे॒वेभ्य॑ ए॒नोमु॒ग्न्यो द्वा॑दशकपालोऽनु॑मत्यै च॒रुर॒ग्नये॑

वैश्वान॒राय॒ द्वाद॑शकपालो॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑म॒होमु॑ग्न्या॒
द्विक॑पालः॥४९॥

अ॒ग्नये॑ऽहोमु॒चै त्रि॒शत्॥२२॥ [२२]

अ॒ग्नये॒ सम॑नमत्पृथि॒व्यै सम॑नम॒द्यथा॑ग्निः पृथि॒व्या
स॒मन॑मदेवम्मह्य॑म्भ॒द्राः संन॑तयः सं न॑मन्तु वा॒यवे॒ सम॑नमद॒न्तरि॑ख्याय॒
स॒मन॑म॒द्यथा॑ वा॒युर॑न्तरि॒ख्येण॒ सूर्या॑य॒ सम॑नमद्वि॒वे सम॑नम॒द्यथा॒
सूर्यो॑ दि॒वा च॒न्द्रम॑से॒ सम॑नम॒न्नख्य॑त्रेभ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॒ च॒न्द्रमा॒
नख्य॑त्रैर्वरु॑णाय॒ सम॑नमद॒द्भ्यः सम॑नम॒द्यथा॑॥५०॥

वरु॑णोऽद्भिः साम्ने॒ सम॑नमदृ॒चे सम॑नम॒द्यथा॒ साम॒र्चा ब्र॑ह्म॒णे
स॒मन॑मत्ख्य॒त्राय॒ सम॑नम॒द्यथा॒ ब्र॑ह्म॒ ख्य॑त्रेण॒ राज्ञे॑ सम॑नमद्वि॒शे
स॒मन॑म॒द्यथा॒ राजा॑ वि॒शा र॑थाय॒ सम॑नमद॒श्वेभ्यः॑ सम॑नम॒द्यथा॒
रथो॑ऽश्वैः प्र॒जाप॑तये॒ सम॑नमद्वृ॒तेभ्यः॑ सम॑नम॒द्यथा॑ प्र॒जाप॑तिर्भूतैः
स॒मन॑मदेवम्मह्य॑म्भ॒द्राः संन॑तयः सं न॑मन्तु॥५१॥

अ॒द्भ्यः सम॑नम॒द्यथा॒ मह्य॑ञ्च॒त्वारि॑ च॥२३॥ [२३]

ये ते॒ पन्था॑नः स॒वितः॑ पू॒र्व्यासो॑ऽरेणवो॒ वित॑ता अ॒न्तरि॑ख्ये।
तेभि॑र्नो अ॒द्य पृ॒थिभिः॑ सु॒गेभी॒ रख्या॑ च नो॒ अधि॑ च देव ब्रूहि। नमो॒-
ऽग्नये॑ पृथि॒विखि॑षते॒ लोक॑स्पृते॒ लोक॑म॒स्मै यज॑मानाय देहि॒ नमो॑-
वा॒यवे॑ऽन्तरि॒ख्यखि॑षते॒ लोक॑स्पृते॒ लोक॑म॒स्मै यज॑मानाय देहि॒ नमः॑

सूर्याय दिवि॒स्थिते॑ लोक॒स्पृते॑ लोक॒म॒स्मै यज॑मानाय देहि॥५२॥

ये ते चतु॑श्चत्वारि॑शत्॥२४॥ [२४]

यो वा अश्व॑स्य मे॒ध्यस्य॑ शिरो॒ वेद॑ शी॒र्षण्वान्मे॒ध्यो भव॑त्युषा
वा अश्व॑स्य मे॒ध्यस्य॑ शिरः॒ सूर्यश्च॑ख॒र्षुर्वातः॑ प्रा॒णश्च॑न्द्रमाः॒ श्रोत्र॑न्दिशः
पादा॑ अवान्तरदिशाः पर॑श॒वोऽहो॒रात्रे नि॑मेषो॒ऽर्धमा॑साः प॒र्वाणि
मासाः॑ स॒न्धाना॑न्यृतवोऽङ्गानि॑ संवत्सर॒ आत्मा॑ रश्मयः॒ केशा॑
नख॑त्राणि रू॒पन्तार॑का अ॒स्थानि॑ नभो॒ मा॑सान्योष॑धयो॒ लोमा॑नि
वन॑स्पतयो॒ वाला॑ अ॒ग्निर्मुख॑वैश्वान॒रो व्या॑त्तम्॥५३॥

स॒मु॒द्र उ॒दर॑मन्तरि॒खम्पा॑यु॒र्ध्वावा॑पृथि॒वी आ॒ण्डौ ग्रा॒वा शे॒पः
सोमो॑ रेतो॒ यज्ज॑ञ्ज॒भ्यते॑ तद्वि द्योत॑ते॒ यद्वि॑धूनुते॒ तथ्स्त॑नयति
यन्मे॑हति॒ तद्व॑र्षति॒ वागे॑वास्य॒ वाग॑र्ह॒वा अश्व॑स्य जाय॑मानस्य
महि॑मा पु॒रस्ता॑ञ्जायते॒ रात्रि॑रे॒नम्महि॑मा प॒श्चादनु॑ जायत ए॒तौ
वै म॑हि॒माना॑वश्व॒म॒भितः॑ सम्ब॑भूवतु॒र॒ह्यो दे॒वान॑व॒ह॒र्दासु॑रान्
वा॒जी ग॑न्ध॒र्वान॑श्वो॒ मनु॑ष्या॒न्थ्समु॒द्रो वा अश्व॑स्य योनिः॒ समु॒द्रो
बन्धुः॑॥५४॥

व्या॒त्तम॑व॒ह॒द्वा॒दश॑ च॥२५॥ [२५]

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>